

શ્રી જૈન શ્વેતામ્બર કોન્ફરન્સ હેરલ્ડ.

SHRI JAIN CONFERENCE HERALD.

“સત્સાધૂનાં પુનર્મંગલતાં મહારાજ ! નર્યન્ત્યેવામી પૂર્વોદિતાઃ સર્વેઽપિ શુદ્ધોપદ્રવા
પતસ્તેષાં મંગલતાં પ્રનયં મોહતિમિરં, આવિર્ભૂતં સમ્યગ્જ્ઞાનં, નિવૃત્તં સર્વત્રાપ્રહવિશેષઃ,
પરિણતં સંતોષામૃતં, વ્યપગતા દુષ્ટક્રિયા, હૃદિતપ્રાયા મધવહસી, સ્થિરીભૂતા ધર્મ-
ત્થસમાધિઃ ॥ તથા ગાઢાનુરક્તમંતરંગમતઃપુરં ॥ ચતસ્તેષાં મંગલતાં સંતોષદાયિની
દૃતિસુંદરી, ચિત્તપ્રસાદદેતુઃ શ્રદ્ધા, ગાહ્યાદકારિણી સુખાસિકા, નિર્વાણકારણં વિ-
વેદિયા, પ્રમોદયિધાયિની વિજ્ઞસિઃ, સદ્બોધકારિણી મેધા, પ્રમદાતિરેકાનિમિત્તમનુમેક્ષા,
સ્તુકૂલચારિણી મૈત્રી, અકારણવત્સલા કરુણા, સદાનંદદાયિની મુદિતા, સર્વોદ્દેગ-
ગતિનો ઉપેક્ષેતિ.”—શ્રી સિદ્ધર્થિઃ

કુસ્તકઃ ૧૦-અંકઃ ૧-૨] વીર સંવત ૨૪૪૦. [જાનેવારી, ફેબ્રુઆરી-૧૯૧૪.

NEW YEAR.

શ્રી અને ફેટલી સેવા આ પવે જાગતા છ.

ગત વર્ષમાં જુદા જુદા વિષયને લગતા કુલ ક્ષેત્રોના સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે, જેમાંના ઐતિહાસિક વિષય ૬, ઉપદેશ ૩, કાવ્યો ૫૧, ગદ્યાપત્ર ૬, છપનચરિત્ર ૫, તત્ત્વજ્ઞાન ૧૧, પ્રકીર્ણ ૩, વિવિધજ્ઞાન ૨૨, સાહીત્ય ૨, સમાજ ૨૭, સાહિત્ય ૧૧, રજૂત વિચાર (અધિપતિની નોંધ) ૨૫, સમાવેશના ૩૬, હાસ્યવિનોદ ૧, એમ વિધવિધ વિષયો ૨૦૭ આપેલ છે અને તે સિવાય ૫ ગ્રંથ આપવામાં આવ્યા છે. વળી કોન્ફરન્સ વર્તમાન અને ધાર્મિક પરીક્ષા વગેરે જૂદા. આ સર્વે સ્પષ્ટરીતે ગતવર્ષના વિષયાતુકમ આ સાથે આપવામાં આવેલ છે તેપરથી જણાશે. આ ૨૦૭ ક્ષેત્રોમાં ૧૩ અગ્રેજ ક્ષેત્રો છે. કાવ્યો અને કુલ ૩૨૫૧૨૩૩૮૪ પૃષ્ઠ આપવા બાધાયેલા હોવા છતાં ૫૮૪ પૃષ્ઠ આપવાનું સાહસ કરવામાં આવ્યું છે. આ સાહસને અભિનંદના ને હિતેજવા ખાતર સમાજજનો સાહક બની બીજાને સાહક બનાવી પોતાની ફરજ (યોગ્ય લાગે તો) જાનવશે.

આ વર્ષમાં અગ્રી પર્ચુગણપર્વ પ્રસંગે શ્રીમાન મહાવીરપ્રભુના ચારિત્રની ફરક બાબુઓ પર પ્રકાશ નાંખતા જુદા જુદા વિકાસની ક્ષમથી લખાયેલા વિધવિધ ક્ષેત્રોથી ભરપૂર આસ મહાવીરઅંક દાવાના છીએ. કે જેથી અંતિમ તીર્થકર અને આસન્નોપકારી

પ્રાક્ષલ્યતા પ્રભુનાં જ્યમંત ચેતનમય જીવનમાંથી સંભાળને નવું જીવન અને ઉત્સાહ મળે. સિવાય હાસ્યવિનોદ, વિધવિધ ખજારો, વાંચવાયોગ્ય હકીકતો, સ્ત્રી વાંચનવિભાગ, એક લેખો વગેરે માટે વાંચુ ખાસ સ્થાન રાખવા ઇચ્છ્યું છે.

અમોને જાણવતાં આનંદ થાય છે કે એક ગ્રાવિષ્ટ લેખક, જેમના ઉત્તમ લેખો આ માસિકમાં અનેક વખત પ્રગટ થઈ ગયા છે, તે જ્ઞેન 'નિર્મળા'ને આ માસિકનો સ્ત્રી-વાંચનવિભાગ પોતાના તંત્રીપણા નીચે લેવાને વિનંતિ કરવામાં આવતાં તેઓએ તે કર્તવ્ય-ભાર પ્રસન્નતાપૂર્વક સ્વીકારી અમને પ્રોત્સાહિત કર્યાં છે.

અમો હૃદયપૂર્વક ઇચ્છીએ છીએ કે આપણી સમાજના ગ્રેજ્યુએટો પોતાના જ્ઞાનનો વિસ્તાર ફેલાવવાની દરજ વધુ સમજી વધુ અદ્ય કરે; જૈન લેખકો જૈનોમાં રહેલું ધાર અધાર દૂર કરવા વિશેષ પ્રયત્નશીલ થાય અને તેથી આ પત્રકારો દરેક જૈનજાંઘુ યથાશક્તિ અને યથામતિ દરજ અમલતાંથી, નવીન ઉત્સાહી લેખકો બહાર પડે, શ્રીમતી ડૉ.કરન્સ દેવીનો વિનંત્યધ્વજ એકમેર શરૂ અને કોમનો ઉદ્ધાર થાય એવું શાસનદેવો પ્રત્યે પ્રાર્થા વિરમીએ છીએ.

જૈનસાહિત્યસંમેલન.

આવતા માર્ચ મહિનામાં મારવાડમાં આવેલ સોજત ગામમાં મુનિ મહારાજશ્રી ધર્મ-વિજયેન્દ્ર ત્યાં હોવાથી શક્ય હોઈને જેઠાણી તેમને મળવા જનાર છે. આ તકનો લાભ લઈ જેથી રીતે દિગંબરી જાંબુઓએ ખનારસની સ્થાપના પાંડશાસ્ત્રનો નવમા વર્ષનો મેલાવડો ગયા નાતાલના દિવસોમાં કરી તેમાં તે પાશ્ચાત્ય જૈન ધર્મના સ્કૉલરને ખોલાવ્યા હતા અને તેમને 'જૈન ટર્ન ટિવાઈર' એ નામની ડીપ્લી આપી મહોત્સવ કર્યો હતો, તેથી રીતે કંઈ મહોત્સવ કર્યો જોઈએ તેથી જૈનસાહિત્યસંમેલન એ નામથી ઉત્સવનું નિમિત્ત ઉત્પન્ન થયું છે.

આવું સંમેલન કોઈ સારા શહેરમાં થાય, તેમાં અનેક વિદ્વાનોને આમંત્રણ થઈ સન્માન મળે, તેમના નિજાંધો વચ્ચે, કોઈ યોગ્ય હાલો થઈ તેને અમલમાં મુકવા પ્રયાસ કરવામાં આવે તો સાહિત્યને ધણી ઉત્તમ દિશામાં વિસ્તરિત કરી ચકાવ એમાં કોઈ જાતનો શક નથી; અને તેમાં સર્વ વિદ્વાનો એકમત થઈ સદાતુષ્ટિ, સહાય, અને સ્નેહદષ્ટિ આપે અને વિજયી નિવડે પરંતુ સોજત જેવું ગામ, અને વળી ગુપ્ત મંદીરોમાં આવેલું ગામ-ત્યાં આવું સંમેલન બરવાનો હેતુ શું કોઈ શકે તે કલ્પનામાં આવતું નથી, માત્ર ઉક્ત મુનિમહારાજશ્રીનું તે ગામમાં તે વખતે વસવું અને તે વખતે શક્ય જેઠાણીનું ત્યાં આવવું, છતાં અમો તે સંમેલન ફતેદમંદ નિવડે એમ ઇચ્છીએ છીએ.

આ સંમેલનને ફતેદમંદ કરવા માટે પત્રવ્યવહાર ફરતી નિર્માનપણે કરવામાં આવ્યો છે જાણી ખુશી થયા છીએ અને તેમાં શું શું કરાશે તેની રૂપરેખા ઘણા પાસેથી વિનંતિ સાથે માગી હતી, અને નહુસાર અમે પણ નીચે પ્રમાણે જાણવેલ છે:—

(૧) પ્રાકૃતભાષાનો દોષ અને વ્યાકરણની અમલ સ્વીકારવી.

- (૨) પ્રાકૃત ભાષાને દરેક યુનિવર્સિટીના અભ્યાસક્રમમાં નિર્ણિત કરાવવાની જરૂર અને દરેક યુનિવર્સિટીને તેમ કરવા ભત્રામણ.
- (૩) જૈન સાહિત્ય નિર્ણિત કરનાર યુનિવર્સિટીઓને ધન્યવાદ, અને તેને વધુ વિસ્તારમાં દાખલ કરવાની તેમને ભત્રામણ.
- (૪) જૈન વાંચનમાળા નૈવાર કરાવવાની આવશ્યકતા.
- (૫) પાશ્ચાત્ય વિદ્વાનો નામે 'કોટર નેટવર્ક', સ્વાલી, પ્રિન્સિપલ, વગેરેનો જૈનસાહિત્યમાં પ્રયાસ સેવા માટે ઉપકાર, ધન્યવાદ અને તેઓ પ્રયાસ કરે તેની આશા અને વિનંતિ.
- (૬) Jain Sacred Books Series સ્થાપવાની જરૂર અને તેને માટે શ્રીમતોએ પ્રવંસ કરી ફડો પૂરાં પાડવાની અમત્ય.
- (૭) જૈન ઇતિહાસ આદિથી તે અંતરૂપી વિસ્તારપૂર્વક એકત્રિત કરી સ્થાવાની અમત્ય. તે માટેનાં સાધનો, શિક્ષણો, પ્રશસ્તિઓ, ઐતિહાસિક પ્રશ્નો, કથાઓ મિક્ષાઓ, વગેરે એકત્ર કરી, તેને પ્રકાશમાં લાવવાની જરૂર.
- (૮) જૈન સેન્ટ્રલ લાયબ્રેરી કે જેમાં સર્વ સૂત્રો, પ્રકરણો, પુસ્તકો, હસ્તલિખિત અપ્રકટ ભાગો કરી તેને જાહેર પ્રાગ માટે ખુલી કરવાની જરૂર તે માટે દરેક સાધુસુનિરાજ પોતે સંગ્રહો પુસ્તક બંધાર જૂઠાજૂઠાં ગ્રામોમાં વિહાર કરી એકઠા કરે અને સુખ્ય જેવા મોટા શહેર કે જ્યાં લાભ લઈ શકે અમર વિશેષ પ્રમાણમાં સર્વથી લાભ લઈ શકાય ત્યાં રાખે એમ કર્તવ્ય છે એવી જરૂર સાધુશ્રીને સૂચના.
- (૯) જૈન મ્યુઝિયમ રાખવાની અમત્ય અને તેમાં સર્વ સાહિત્ય સામગ્રી રાખવાની જરૂર વગેરે વગેરે.

નિષ્કોણી હુંક સુચિ તેઓએ આપી છે તેમાં ઘણા વ્યાપક ક્ષેત્રોનાં નામ મૂક્યાં છે. અને તેવા ક્ષેત્રો માટે જે કંઈ સૂચવીએ તે અમારા 'હિરેન્દ્ર'ના ૧૯૧૩ ના જુલાઈ માસના અંકમાં 'લેખકોને નિમંત્રણ-જૈનો અને જૈનધર્મ વિષયે કેવાં લખાણોની જરૂર છે।' એ ગયાળા નીચે આપેલ ક્ષેત્રો લખાવા જોઈએ એવી ભત્રામણ કરીએ છીએ.

તા. ૬. ઉપરજુ પ્રેસમાં જળ્ય છે ત્યારે અને Jains S. પત્રથી જાણીએ છીએ કે સંમેલનને જોધપુર શહેરમાં ભરવાયું તકી કર્યું છે; વળી તેજ પત્રે તા. ૨૮ જાન્યુ. ના અંકમાં અમે ઉપર-કરેલી અને તેના કાર્યવાહકો પર તેમની અરજ પરથી મોકલી આપેલ ફરિયાદોની ટીપ્પણીમાં લગભગ અમા ફરિયાદો પોતાના જ તરફથી સૂચના તરીકે અંગ્રેજોમાં

અને હમેશને માટે સાથે જ વસવાતું છે એ વાત મનમાં લાગીને મહેને પ્રસન્ન કુરો-માઈ મન મનાવો-મહેને સંતોષો-મહેને ભૂખ્યો મરતો અટકવો !

ત્હમારી શક્તિના પ્રમાણમાં મહેને બિશ્વા આપો; એક સામાન્ય વાચકને આપો તેમ ન આપતાં, ત્હમારા 'હમેશના સોબતી'ને આપો એવી રીતે આપજો; મહાર પેર અને મહારી ભુખ એ બન્નેનો વિચાર કરીને આપજો.

મહેને આપશો તો મહારાં પાંચવાખ અગોની કુવાથી ત્હમારો-મહારો પરમેશ્વર ત્હમારી પ્રાર્થના જદ સાંભળશે..... આપશો તો જ લેઈ શકશો.

દયા કરશો તો જ દયા પામી શકશો.

ભક્તિતું પહેલું પગલું (દાન) ચૂકતા ના. પરમેશ્વરના યુગોની ભક્તિ એ જ પરમેશ્વરની ભક્તિ છે. બીજી કોઈ સખ્દમગ કે ખુશામત પરમેશ્વરને પહોંચતી નથી.

'તું' અને 'હું'ના સરવાળાથી બનતો 'તે' ત્હમને સન્મતિ આપો ! શાન્તિ આપો ! આખાદી આપો ! એ સન્મતિથી પરમાર્થસેવનનો રસ્તો ત્હમને જડો ! એ શાન્તિથી પરમાર્થસેવનના કામમાં ત્હમને ધીરજ મળે ! આખાદીથી પરમાર્થસેવનનાં અનેક વ્યવહાર કામો ત્હમારા હાથે બનવા પામો !

હું હું—

ત્હમારે બીજું કય

આજે 'લક્ષ્ય' અને કાલે 'દાંતાર.'

૧. ક:—આ પ્રાર્થના સાંભળીને આપતું હૃદય કોમળ-દયાળુ બન્યું હોય તો એમાં કહેલું વિદ્યાપ્રચાર મારેતું બિશ્વાપાત્ર થું ચીજ છે, એના થું આશય છે, એથી જૈન સંધને અને ફનીઆને શો લાભ થવાની આશા રાખી શકાય તેમ છે, એમાં કહેલું વ્યવહાર પાલું છે, એક સાધુ કે સાધ્વી કે શ્રાવક કે શ્રાવિકા કે વિદ્યાર્થી તરીકે ત્હમે એ 'વિદ્યા-ત્તેજ'કે 'ઈ'ને કેવી જ્ઞાતની સેવા બજાવી સદા તેમ છે અને કેવી જ્ઞાતની ત્હમારી સદાય પ્રિયતામાં આવે છે: એ સધળી બાજતોતું વિવેચન આ લેખમાં આગળ જતાં કરાયલું છે તે શાન્તિપૂર્વક વાંચવા કૃપા કરો.

(૧) દુનિયામાં જૈન સંધતું સ્થાન.

દુશારાં મુખો અને પ્રત્યક્ષ દુશ્મોથી બરપુર આ દુનિયામાં દિવાસો, દયા અને સ્થાપનાં તત્વોની ઘણીજ જગત છે. જૈન ધર્મ એ દાસાસો, દયા અને સ્થાપનાં તત્વો પ્રખ્યાત રીતસુરી છે, અને જૈન સંધ, એ રીતસુરીને અમલમાં મુકવા માટે વ્યવસ્થાપૂર્વક ચોખ્ખાલું 'બધુમંડલ' ગણવા 'સ્વયંસેવક મંડલ' છે. દુનિયાના સધળા છવો એ 'સેવ્ય' છે અને જૈન સંધ (તેનાં સ્વક્રાંતિ-ક્રમરતા અધિકારવાળાં ચારે અગિ સારથે) સર્વ છવોનો 'સેવક' છે.

એ 'સ્વયંસેવક મંડલ' ગણવા 'જૈન સંધ'માં પ્રથમ દરજ્જાના અધિકારી 'સર્વ-નિરતિ' ગણવા સર્વથા આત્મભોગ્યું તત્ત્વ લેનારાં 'સાધુ'—'સાધ્વી' છે; અને તેથી ઉત-

રતા દરજ્જાના અધિકારી એટલે 'દેશ વિરતિ' અથવા મર્યાદિત આત્મભોગનું વ્રત લેનારો 'શ્રાવક—શ્રાવિકા' છે. તે સર્વતું કામ પોતપોતાના 'આધિકાર' અને શક્તિના પ્રમાણમાં આ દુઃખી હુનિયામાં દીવાસો, દયા અને સ્હાય ફેલાવવાનું છે; અને 'સેવ્યો' ના વર્ગમાં 'માર્ગાનુસારી' (અથવા Sympathisers) નો વર્ગ ઉભો કરવા તરફ પણ તેઓએ મુખ્ય લક્ષ આપવાનું છે, કે જેથી એ 'માર્ગાનુસારીઓ' (અથવા Sympathisers) ક્રમે ક્રમે 'સ્વયંસેવક મંડળ' અથવા જૈન સંઘમાંના અનુક્રમે સ્વદેશતા અધિકાર સ્વીકારી હુનિયાના સ્હાયકેની સંખ્યામાં વધારો કરે.

(૨) જૈન સંઘથી એ કર્તવ્ય ક્યારે બની શકે ?

આવું મહાન કર્તવ્ય જૈન 'સંઘ'ને માટે છે. એ કર્તવ્ય બળવવા માટે દ્રવ્ય, શરીરબળ, સહનશક્તિ, હંતીઆદારીનું જ્ઞાન અને વિચારણા શુદ્ધિ તથા તત્વજ્ઞાન આ સર્વ સાધનોની જરૂર છે. સાધનની અપૂર્ણતા હોય તો સાધ્ય સમ્પૂર્ણપણે સાધી શકાય નહિ એ તો ઉઘાડું સત્ય છે. જૈન દીક્ષુથીએ સચ્ચેલા નિયમોપર વિચાર કરતાં જાણશે કે એ નિયમોના પાલનથી માણસનું જીવન તદ્દન સાદું—સરળ બનવાથી શરીર-બળ અને સહનશક્તિ અવસ્થ ખીલવા પામે છે; તેમજ નવતત્ત્વ વહેરેના અવ્યાસથી તત્ત્વ-જ્ઞાન પ્રાપ્ત થઇ આત્મબળ ખીલે છે. વળી પ્રામાણિક ઉદ્યમ કરવાના પ્રતાપે કુદરતી રીતે જ દ્રવ્યનો પણ વધારો થશે સંભવિત છે. અને જો હંતીઆદારીનું—જમાનાને અનુસરતું જ્ઞાન મેળવવામાં આવે તો દ્રવ્ય અવસ્થ મજેજ,

મતમમ કે જો જૈન સંઘ 'હંતીઆના સ્વયંસેવક' તરીકેનું પોતાનું સ્થાન કેમ્બલ રાખવા પુરતી હોય તો તેણે જૈન તત્ત્વજ્ઞાનનું ઉંડું સ્વરૂપ શીખવું જોઈએ અને જમાનાના ખરતું વ્યાવહારિક જ્ઞાન મેળવીને પોતાની આર્થિક સ્થિતિ પણ સુધારવી જોઈએ, કે જેથી દ્રવ્ય તેમજ શુદ્ધિ બન્ને વડે હુનિયાની સેવા સારી રીતે બળવવાનું બની શકે.

જે સમાજ અગર જે વ્યક્તિ પોતાનું ગુજરાન અલાવવાને શક્તિમાન નથી તે સમાજ કે તે વ્યક્તિ આખી હુનિયાનું દુઃખ દુર કરવાને લાયક ન જ હોઇ શકે એ દેખીતું જ છે.

તત્ત્વજ્ઞાન અથવા આત્માનું જ્ઞાન કે ધર્મનું ઉંડું જ્ઞાન—જે કહો તે—એવી વસ્તુ છે કે જે સામાન્ય માણસથી સમજાઈ શકે નહિ; તે સમજવાને વિશેષ અક્ષમની જરૂર પડે છે. આજે દરેક ધર્મની કંઠાલ હાલત જોવામાં આવે છે, તેનું ખરું કારણ કાંઈ હોય તો તે એ જ છે કે, વિશેષ અક્ષમ વગરના—પુરી સામાન્ય અક્ષમ (Common Sense) પણ નહિ ધરાવતા લોકોને તે ધર્મ મળ્યો હોય છે તેથી તેઓ વસ્તુનું સ્વરૂપ સમજી શકતા નથી અને કમરમાં ખોસવાની ક્યારી પેટમાં ખોસીને ઉલટી પીકા કરી બેસે છે. અમાનનું એ જ પરિણામ આવે, એમાં કાંઈ નવાઈ નથી. માટે પ્રથમ—સૌથી પહેલાં જૈન સમાજમાં શુદ્ધિનો વધારો કરવા માટે આજના જમાનામાં મળતી ઉચ્ચ કેળવણીના ફેલાવો જેમ અને તેમ કરવા તરફ લક્ષ આપવું. એ જ્ઞાનથી તેઓની શુદ્ધિ ખીલવા પામશે, કાર્ય કારણનો સંબંધ વિચારવા તરફ અને વસ્તુનું મૂળ સ્વરૂપ વિચારવા તરફ તેઓની શુદ્ધિ રાહશે, અને એવે વખતે એમને મજેજ

ઉચ્ચ ધાર્મિક તત્ત્વજ્ઞાન—અધ્યાત્મજ્ઞાન તેઓ. સ્ફુલ્ભાશ્રયી સમગ્ર શકશે, પચાવી શકશે અને એનાં ગૂઢ તત્ત્વો દુનિયાને સાદા રૂપમાં સમજાવી શકશે.

એટલા માટે ભાર દબને કહેવું જોઈએ છે કે, આજના યુદ્ધિવાદના જમાનામાં જૈનોને જોમ બને તેમ ઉંચી કેળવણી આપવાના રસ્તા યોજવાની સાથે મોટી જરૂર છે.

તે સાથે એ પણ કહી લેવું જરૂર છે કે, ગૂઢ તત્ત્વના શોખીન મુનિવરોએ યુદ્ધિ-શાળી જૈનો અને જૈનેતરો સમક્ષ અધ્યાત્મની સૂક્ષ્મ વાતોનું રહસ્ય વ્યાખ્યાન તેમજ પુસ્તકોદ્ધાર રજુ કરવાના પ્રસંગો સેવા જોઈએ છે. અને એ ચાર ઉંચી કેળવણી પામેલા અને ભદ્રિક સ્વભાવવાળા જૈનોને ધર્મનું ઉંડું સ્વરૂપ શિખવા-વિચારવા-ફેલાવવાની સગવડ કરી આપવાની પણ એટલીજ જરૂર છે, કે જેથી તે અભ્યાસીઓ રળવા—ખપવાની જાનજામ્યાંથી મુક્ત રહી સધળી તત્ત્વ-મનની શક્તિઓનો વ્યવ અધ્યાત્મજ્ઞાન મેળવવા અને ફેલાવવા પાછળ જાડ કરી શકે.

એક તરફથી એ હીનચાલ, નમે નમે ધર્મના અભિમાન અને પ્રેમવાળા કોઇ મહા-ત્માએ તપા કોઇ એકાદ બચ જૈન ધર્મને ઉપાડી લેવી જોઈએ છે, અને બીજી તરફથી આખા જૈન સંજોગ-સાધુરતોએ તેમજ શ્રાવક બાળકોએ—પોતાની લાગવગ અને પોતાના ધનવરો આખા હિંદના જૈનોમાં કેળવણીનો પ્રચાર કરવા માટે લાગી પડવું જોઈએ છે.

ધુટી છવાયલી સખાવતોનું પરિણામ યથેષ્ટ આવી શકતું નથી, એટલા માટે એ જરૂરનું છે કે સધળી રકમો એક જગ્યાએ એકઠી કરવાની અને એકજાગ્યાએથી આખા હિંદના શ્રુતાંજર જૈન બાળકોને અભ્યાસ માટે મદદ મોકલવાની યોજના ગોઠવવી.

(૩) કેળવણીના ફેલાવા માટે ઓછામાં ઓછી કેટલી રકમ જોઈએ ?

જૈન શ્વેતાશ્વર મૂર્તિપૂજક વર્ગના હિંદમાં વસતા બાળકોમાં જ્ઞાન અથવા કેળવ-ણીના પ્રચાર માટે ઓછામાં ઓછા દર વર્ષે રૂ. ૨૫૦૦૦)ના ખર્ચથી સરખાત થાય તો જ હાંધક વ્યવહાર-નોંધવા જોગ પરિણામની આશા રાખી શકાય. આંકડાથી કોઇએ બડકવાનું નથી; અને જોમ એટલી રકમ કેવી રીતે જોઈએ તે બતાવવામાં આવ્યું છે, તેમ જ તે રકમ મળવી શક્ય છે એ જાણવીને તે મેળવવાના સંબંધિત રસ્તા પણ સૂચવવાની કોઈનીય દરવાજાં આગળ છે. વચંતાર મહાદેવે ધીરજથી બધી દફતર લક્ષ-પૂર્વક વાંચી જવા કૃપા કરવી અને પછી પોને કુચે રસ્તે આ ઉત્તમોત્તમ 'સેવાના'ના-ધર્મના-પરમાર્થના કામમાં મદદ કરી શકે તેમ છે તોનો નિઘય પોતાના મનમાં કરી લેવો.

૨૫૦૦) દર વર્ષે ચારી હજાર રૂપિયા, ચર્નાકુબર ધોરજોનેદ અને અગ્રેજ પાંચ ધોરણ સુધીનો અભ્યાસ કરનારા હિંદના દરકોઇ ભાગના શ્વે. મૂર્તિપૂજક જૈન વિદ્યાર્થીઓને તેઓના વાલી તેનું પ્રાથમિક શિક્ષણ આપવા જેટલી પણ શક્તિ ધરાવતા ન હોય તો, જામના એ સદ્મદર્યોનું સર્વિશીકેટ રજુ કયેથી, સ્કુલ શી અને પુસ્તકો પુરું પાડવા જેટલી મદદ આપવામાં ખર્ચવા. આખા વિદ્યાર્થીઓ પૈકી મોઢને માસિક રૂ. ૧)ની અને કોઇને રૂ. ૩)ની મદદ આપવી પડે, એટલે સરેરાસ વિદ્યાર્થી દીક વર્ષે રૂ. ૨૫) આપવા પડે, તે દિસાએ દર વર્ષે ૧૦૦ વિદ્યાર્થીઓને મદદ આપી શકાય.

ચાર હજાર રૂપીઆ દર વર્ષે અગ્રેજી છઠ્ઠા ધોરણથી મેટ્રિક સુધીના વિદ્યાર્થીઓને, તેઓના વાલી ખર્ચ ઉપાડી શકે તેમ નથી એવી ખાત્રી થાય તો, જરૂરના પ્રમાણમાં કોઈને માત્ર પુસ્તકો, કોઈને પુસ્તકો તથા શી, અને કોઈને ગામમાં હાઈસ્કૂલ ન હોવાથી તાલુકા શહેરમાં જવું પડવાથી ખાધા ખર્ચ આપવામાં ખર્ચવા. સરેરાસ વિદ્યાર્થી દીઠ રૂ. ૧) માસિક મંદદ ગણતાં વર્ષે ૬૦ વિદ્યાર્થીઓને આ રીતે મદદ આપી શકાય.

૭૫૦૦) મેટ્રિક પાસ થઈ બી. એ. લાઇનનો કે એન્જનીયરીંગ, મેડીકલ, સાયન્સ વગેરે પૈકીની કોઈ લાઇનનો આગળ અભ્યાસ કરનારા વિદ્યાર્થીઓને મદદની જરૂર જેવું જણાય અને તે વિદ્યાર્થી ખરેખર મહેનતુ તથા સામાન્ય રીતે બુદ્ધિશાળી છે એમ ખાત્રી થાય તો, જરૂરના પ્રમાણમાં વિદ્યાર્થી દીઠ મહીને રૂ. ૮થી ૧૫ સુધીની રકમ લોન (હજીતી રકમ તરીકે આપવી. સરેરાસ વર્ષે રૂ. ૧૫૦) આ રીતે આપતાં, સાદાસાત હજાર રૂપીઆમાંથી ૫૦ વિદ્યાર્થીને લોન આપી શકાય.

૩૦૦૦) બી. એ. એલ એલ. બી. નો કે એમ. એ. નો અભ્યાસ કરનારા ૧૦ વિદ્યાર્થીને જરૂરના પ્રમાણમાં મહીને ૧૫ થી ૩૦ સુધીની માસિક લોન આપવી. સરેરાસ રૂ. ૨૫) ગણતાં રૂ. ૩૦૦૦ માંથી દર સાલ ૧૦ વિદ્યાર્થીઓને લોન આપી શકાય.

૧૫૦૦) યુરપ કે અન્ય સ્થળે સીવીલીઅન, ઈરીક્ટર, ડોક્ટર કે સાયન્સની પરીક્ષા માટે જવા હરજતા, સાધન વગરના પણ સારી પ્રવીણતા ધરાવતા એક જૈન બંધુને રૂ. ૧૨૫) સુધીની લોન દર મહીને આપવી.

૧૫૦૦) બી.એ. યયેલા (કે મેટ્રિક પાસ કરેલા પછી થણાં વર્ષે સુધી સાહિત્ય ક્ષેત્રમાં ધડામદા) સેવા બુદ્ધિવાળા એ જૈનોને રજવા-અપવાની ચિંતામાંથી મુક્ત રહી જૈન શાસ્ત્રો, શીલસુદ્ધી, માનસ શાસ્ત્ર, યોગ વગેરેનો અભ્યાસ કરવાની સવડ મંજૂ એટલા માટે દરેકને વર્ષે રૂ. ૭૫૦)ની રકમરશીય આપવામાં એકંદરે દર વર્ષે ૧૫૦૦) ખર્ચવા.

રૂ. ૨૦૦૦૦ ટોટલ.

ખાસ સૂચના:—(૧) મેટ્રિક પછી આગળ અભ્યાસ કરવામાં અપાયેલી રકમો કે જેને 'લોન' નામ આપવામાં આવ્યું છે તે, તે વિદ્યાર્થીઓ અભ્યાસ પુરો કરીને ટેકાણે પડે ત્યારે તેઓએ આ રૂંડને પાછી આપવાની છે. ઉચ્ચ અભ્યાસ જેઓ પૈસાની સગવડ વગર કરી શકત નહિ અને સખત મહેનતથી કરાતી યોડી.આવકમાં હાંદગી પુરી કરત તેઓ જેમ પરોપકારી ખાતાના પ્રતાપે સારી આવક કરી સુખી થવા બુદ્ધિબળ રૂપી આત્મ-હિતનું સાધન મેળવવા ભાગ્યશાળી થાય તે છતાં એ રૂંડનો કાંઈ બદલો ન વાળી શકે એ હીક નહિ. અને એવી કુળવણી આપવાથી કાંઈ જરૂરનું હિત થવાની પણ આશા રાખી શકાય નહિ. માટે જોઈમાં જોઈ 'લોન' નોટલી રકમ તો તેઓએ સગવડ પ્રમાણે 'રૂંડ'ને આપવી જ જોઈએ. આથી એક તો આપણા તે ભાઈએ ખીજ બચમાં કોઈના દેવામાં નહિ રહે; અને વળી આ રૂંડમાં દર ૧૦ વર્ષે રૂ. ૭૫૦૦૦) જેવડી મોટી રકમનો વધારો થઈ શકે.

રહેશે નહિ. વળી નવી આશાયદી-કૌન્દર-સથી સ્વતંત્ર સંસ્થા સ્થાપવાથી તેની બ્યવસ્થા માટે માસિક અર્થ કરવું પડે, જે પાલવે નહિ. વળી કૌન્દર-સને અંગે ઉપ-દેશકો અને માસિક તથા આખા હિંદના જૈનો સાથે જાન્યુનો પત્ર વ્યવહાર એ વગેરે સગવડો હોવાથી ફંડને આપાદ કરવામાં તે સાધનોના જેવો ઉપયોગ થઇ શકે તેવો ખીખ નવાં સાધનોથી ભાગ્યેજ થવાની આશા રાખી શકાય. વળી કૌન્દર-સને અંગે 'સુકૃત ભંડાર' ફંડમાં દર વરસે માથા દીઠ ચાર આના આવે છે તેનો અડધો ભાગ કેળવણી ખાતામાં વાપરવાનો દરાવ હોવાથી તે રકમ આ ફંડને મળી શકે છે અને તે એક વગર મહેનતે મળતી શંકાઓતની પુછ અને જાન્યુની આવક છે એ પણ ધ્યાનમાં લેવા જેવી વાત છે.

તકરાર હવે આપણે રૂ. ૨૫૦૦૦૦ દર વર્ષે કેવી રીતે મેળવવા તે બાબતનો વિચાર કરીએ. 'સુકૃતભંડાર' ફંડના ચાર આનામાંથી બે આના આ ખાતાને મળે છે એ બેનાં બે બેશાખ માણસો પાસેથી 'સુકૃતભંડાર' ઉધરાવવાનું બની શકે તો માત્ર એ એકજ રસ્તેથી આપણી આખી ભૂખ ભાગે પણ એ રસ્તે એટલી રકમ એકઠી કરવી મુશ્કેલ છે અને જાન્યુને માટે એના ઉપર આધાર પણ રાખી શકાય નહિ. તેથી (૧) સુકૃતભંડારની યોજના તેમ હવે પછી આ ક્ષેત્રમાં સૂચવાતી બીજી યોજનાઓદ્વારા અમુક આવક દર વર્ષે થાય એવા રસ્તા કરવા જોઈએ, તથા (૨) એક સ્થાથી રકમ મેળવવા માટે તજવીજ કરવી જોઈએ; એમ બે રસ્તા લેવાની જરૂર છે.

(અ) દર વરસે આવક થયાં કરે એવા રસ્તા.

૩૦૦૦) 'સુકૃતભંડાર'ના ચાર આના ઉધરાવવાની પુરતી કાળજી રાખવામાં આવે, ઉપદેશકોને પ્રથમ કેવી રીતે અને કયા મુદ્દા ઉપર ભાષણ કરવાં એ બાબતનું શિક્ષણ આપીને ફરતા રાખવામાં આવે તો, ઝોઝામાં ઝોઝા હમણાંજ રૂ. ૨૫૦૦૦ માણસનું 'સુકૃતભંડાર' ફંડ વસુલ થવા લાગે અને ૨-૩ વર્ષ પછી ૫૦૦૦ માણસના તે ફંડમાંથી આ ફંડ ખાતે રૂ. ૩૦૦૦૦) દર વરસે મળી શકે; આગળ જતાં તે રકમ ઘણી વધવા પામે.

૨૦૦૦) 'સુકૃતભંડાર'ના ચાર આના હમેશ ઉધરાવવાને જદ્દે માણસ દીઠ એકી વખતે રૂ. ૧૦) આપવાની ઉદાર ગૃહસ્થોને કૌન્દર-સના ઉપદેશકોદ્વારા અરજ કરવામાં આવે તો દર વરસે એવા ૨૦૦ ગૃહસ્થો મળવા મુશ્કેલ થઇ પડે નહિ. તે આખી રકમ ફંડમાં નાખવાની પરવાનગી કૌન્દર-સ મેળવી શકે.

૫૦૦૦) 'વિદ્યોત્તમક ફંડ'ની પેટી ગામોગામ અને ઘેરઘેર મોકલી આપવાથી (જેવી રીતે સ્થાનકવાસી જૈન કૌન્દર-સે કર્યું છે તેમ), દરેક માણસ દરરોજ ૧ પાછથી બે આના મુધીની રકમ સક્તિ મુજબ તેમાં નાંખે. દર ૭ ૭ મહિને એવી રકમે એકઠી કરવાનું કામ તે ગામના યોજદારોને સોંપવું. આ રસ્તે વર્ષ ૫૦૦૦ ની રકમ આખા હિંદમાંથી થવી મુશ્કેલ નથી.

૫૦૦૧) દરેક ગામનાં દેરાસરોના ટ્રસ્ટીઓને અરજ કરીને તેમની ટીપોમાં જ જો ખાતાં હોય તેમાં 'વિદ્યોત્તમક ફંડ' ખાતાનું એક ખાતું વધરાવવું; તેથી દરસાલ ઝોઝામાં જોડાઈ ૫૦૦૦)ની રકમ આ ફંડમાં આવી શકશે.

રેક ન્હાના મોટા ગામમાં જે ચાર કે વધારે મળે એટલા વૉલંટીઅરો 'વિદ્યાતેજક ફંડ' ના કામ માટે મળી શકે. ધર્મદાંપેટી જગાએ જગાએ આપવાનું, અને છ છ મહિને તે રકમ ઉધમળી કૉન્ફરન્સને મોકલી આપવાનું કામ તેઓ કરશે. તે ઉપરાંત પર્યાવરણના દિવસોમાં, શારદાપૂજન વખતે, કોઈના ઘેર શુભ પ્રસંગે કાંઈ ધામધૂમ થતી હોય તેવે વખતે વિદ્યાતેજક ફંડની અપીલ કરીને તેઓ સારી રકમ મોકલાવી શકે. આ હેલા રસ્તાના પરિણામે આખા હિંદના વૉલંટીઅરો ઓછામાં ઓછા ૫૦૦૦) મોકલી શકે.

૨૦૦૦) અમુક ઉદાર વિચાર ધરાવતા મુનિવરો સાથે પત્રવ્યવહાર કરીને અરજ કરવામાં આવે તો તેઓ જ્યાં જ્યાં વિહાર કરે અગર ચાતુર્માસ કરે ત્યાં ત્યાં લેખના માનમાં તેમજ ખીજ રીતે થતી ધામધૂમો પાછળ થતાં ખર્ચનો સારો સરખો ભાગ બચાવી 'વિદ્યાતેજક ફંડ'માં મોકલાવવાની હીલચાલ કરી શકે. માત્ર ૧૦ મુનિવરો આ માટે વચન આપે તો વરસે રૂ. ૨૦૦૦) ઓછામાં ઓછા મોકલાવી શકે.

૨૪૦૦) દર વર્ષે ૫૦, ૨૫, ૧૦ આપનારા 'સાહાયકો' મેળવવાની તંજવીજ કરવી. જેઓ ડેપ્યુટેશનના મેમ્બરોની અરજને માન આપીને મોટી રકમ આપવા હજી તૈયાર ન થયા હોય તેઓને આ ત્રણ વર્ગ પૈકીના એક વર્ગના, 'સાહાયક મેમ્બર' બનાવવાની મહેનત લેવી. એવા ૨૫ પહેલા વર્ગના ૨૫ ખીજ વર્ગના અને ૫૦ ત્રીજ વર્ગના મેમ્બરો મળે તો વરસે ૨૪૦૦) ની આવક થાય.

૨૪૪૦૦)

આ પ્રમાણે ૨૪૪૦૦) ની આવકનો અડસટો દર વરસે ધારી રાકાય; પરંતુ તે પૈકી (સાધનાં સાધનોની આવક મળીને) માત્ર રૂ. ૧૬૦૦૦) ની આવકની ખાત્રી રાખવી અને કુલ રૂ. ૨૫૦૦૦) ની જરૂર હોવાથી બાકીની રૂ. ૯૦૦૦) ની વાર્ષિક આવક માટે નીચેની (ચ) ખીજ નંબરની યોજના કરવી—

૩. જે લાખ જેટલી એક રકમ એકઠી કરવા માટે વજનદાર અને લાગવગવાળા ગુરુઓનું એક ડેપ્યુટેશન નીમવું. તેઓ પ્રથમ મુંબઈ, પછી સુરત અને અમદાવાદ તથા તે પછી ખીજ શહેરોમાં પ્રવાસ કરે, અને ખીજ પ્રાંતોમાં ફરવાનું પોતાથી ન જ બની શકે તો તે તે પ્રાંતોના આગ્રહાર ગુરુઓનું એક સજ-ડેપ્યુટેશન પોતે નીમીને કૉન્ફરન્સ વતી એક માણસને લેખની સાથે ઉપદેશ કરવા મોકલે. ડેપ્યુટેશન દારાજ સારી રકમ મળી શકે. પણ તેમ થવા માટે એ જરૂરું છે કે, ડેપ્યુટેશનના દરેક મેમ્બરે પ્રથમ પોતા તરફની રકમ ભરાવીને પછીજ ખીજને ભલામણ કરવી જોઈએ, કે જેથી સારી અસર થવા પામે.

૩. જે લાખનું જા દરેક લેખે બાજ ૯૦૦૦) થાય.

જે લાખની રકમ એકઠી થવાનાં સાધનો પૈકી એક સાધન ડેપ્યુટેશન મોકલવું તે છે; ખીજું સાધન મુનિવરોના ઉપદેશથી તંયા કૉન્ફરન્સના ઉપદેશકોની સુસાક્ષી વખતના ઉપદેશથી સારી સારી રકમો ચાલી આવે તે છે; ત્રીજું દરેક કૉન્ફરન્સના અને પ્રાન્તિક કૉન્ફરન્સના મેળાવાક વખતે સૌથી પહેલાં આ ફંડના આગળ ધરવું અને અને તેટલી રકમ

તે ખાતે મેળવવા કોશીશ કરવી; ધણું ખાતાં રજુ કરવાંજ નહિ. ઓછામાં ઓછી આ-ખાતે બે લાખની રકમ એકઠી થતાં સુધી તો કોન્ટ્રી-સત્તા મેળાવડામાં (ખાસ કારણ સિવાય) ખીલું કોઈ ખાતું રજુ કરવું નહિ. ચાર પાંચ વર્ષ સુધી નિયમિત રીતે કોન્ટ્રી-સ ભરવામાં આવે-અને ત્યાં આ 'વિદ્યોત્તેજક ફંડ' માટે આગેવાનોના મહેથીજ અપીલ કરાવીને પછી સારા વક્તા પાસે ભાષણ અપાવવામાં આવે તો દરેક બેઠકમાં ૧૯-૨૦ હજારની રકમ મળી જાય. એ પ્રમાણે પણ ૪-૫ બેઠકોમાં થઈને ૫૦ હજારની રકમ ઓછામાં ઓછી મળે. બાકી દોઢ લાખ રૂપીઆ પાંચ લાખની સંખ્યા ધરાવતી, શ્રીમંત અને હમેશા ધર્મ નિમિત્તે ખર્ચ કરવાની પ્રયાવાળા કોમમાંથી અને તે પણ આખરુદાર સહયુક્તરથોના ઉપ્યુરેશનની જાત મહેનતથી પણ એકઠી ન થવા પામે એ કોઈ રીતે માની શકાય નહિ. એ તો ખુલ્લું છે કે ખરી મહેનત વગર-અંતરની દાઝ વગર તો કોઈ કોમને તારી શકાશે નહિજ.

(૫) દર વર્ષે આપોઆપ ફંડ વધશે.

બે લાખ રૂપીઆની શીલીક કરી તેના વ્યાજમાંથી મળતી રકમ તથા (ધર્મદા પેટી, સુરત બંડારફંડની આવકનો અડધો ભાગ, વોલન્ટીઅરો મારશલ આવતી વાર્ષિક રકમ, દેરાસરો મારશલ મળતી રકમ, ત્રણ વર્ગના સ્લાયક મેમ્બરોમાંથી થતી વાર્ષિક આવક, આ વગેરે (નિમિત્તે થતી) ખીલુ વાર્ષિક આવકમાંથી આખા હિંદના જૈનોમાં ફેગવણી ફેલાવવાનું કામ ચાલશે. અને દર દસ વર્ષે ઉંચી ફેગવણી લેનારાઓને અપાયલી લોન પાછી મળવાથી ૭૫૦૦૦) નો શીલીકમાં વધારો દર દસ વર્ષે થયાં કરશે. ઉપરાંત પરચુરણ મહોદા આવ્યા કરશે તે પણ જનરલ ફંડમાં ઉમેરો કરશે અને હમણાં જે લાખનું વ્યાજ વપરાવાનું છે તેને બદલે ૧૦ વર્ષ પછી ત્રણ લાખનું વ્યાજ વાપરવાનું બની શકશે, તથા ખીજ ૧૦ વર્ષે ચાર લાખનું વ્યાજ વાપરવાનું બની શકશે.

(૬) ફેગવાયલો સ્વયંચીંઓ પ્રત્યે અપીલ.

અય સુશિશિત શિરદારો ! સરસ્વતી માતાના ઓ ભક્તો ! તમે કહોઠો કે ખીજઓ દરતાં અમે વધારે શુદ્ધિલાળા છીએ પણ એ તમારી વાત કોણ માનશે ? તમારે તમારું ક્યન-તમારો હક્ક સાખીત કરી આપવો જોઈએ છે; કારણ કે સાખીતી વગર તો કાંઈ મનાય જ નહિ એ તો તમારોજ કાયદો છે. સારે કહો કે ફેગવાયલો કોને કહેવો ? ખસોનો મહિનો રળીને બંદીને મેડમ બનાવે લેને ? અમણ (અને એટલા માટે લણ) ખજુઓની હાંસી કરે લેને ? લોહો જેને નીચે નખી સલામ કરતા દોષ લેને ? ના, ના, ના. ફેગવાયલો તે જ છે કે જેના મગજની ખીજવટ સાથે દુહય પણ ફેગવાયલું—ખીજેલું દોષ. જેના હૃદયમાં સમાજને અવગણ નથી, જેના મનમાં સમાજ તરફ પરમાત્મા જેટલો પ્રેમ નથી, તે માણસ ફેગવાયલો કહેવાય જ નહિ. સમાજની મહેનતથી—આપ-લેના સિદ્ધાંતથી જ આપણે બધા છતીએ છીએ; માટે સમાજને વિનવ દયાએ લાવવાને જે માણસ પોતાના સુખ અને સગવડના ભોગે પણ કુદમ કરે તે જ ખરો 'ફેગવાયલો' છે. ખીજના દોષ કે અજ્ઞાનતા જોઈ શકે એટલેથી કાંઈ માણસ 'ફેગવાયલો' કહેવાય નહિ; પણ તે દોષ અને તે અજ્ઞાનતા મટાડવા માટે પોતાની જાનને તકલીફમાં ઉતારવા હમેશાં તૈયાર રહે એ જ ખરો 'ફેગવાયલો' કહેવાય. એક-મીટી ચીજ એક 'ગુરૂચ'.

એકલો એકલો ખાવામાં મગ્નહ માનતો. નથી પણ હોતે, ખરી મગ્નહ. તો, એ મીઠી ચીજ પેર લાવી. 'જી-પુત્રાદિતે જોઈથી આપે ત્યારે જ પડે છે. કેળવાયલો માણસ કેળવણીનો ખરો સ્વાદ ત્યારે જ મેળવી શકે કે જ્યારે પોતાના કુટુંબ તુલ્ય સમાજને એ, કેળવણીનો રસ ચખાડે. હાં તો કેળવણી ઇચ્છતા કોઇ સાધનરહીત સ્વધર્મીને પોતાના ખર્ચે બજાવે, અગર તો કેળવણી આપતી સંસ્થાઓમાં વગર પગારે અમુક કલાક સુધી કામ કરવાનું મત લે, અગર તો કેળવણીના ફલાવા માટે યતાં દુડોમાં પોતાનો અમુક મહિનાઓનો પગાર કે વડીલાતની આંવક: કે ડાકટરી કે ખીમ ધધાની અમુક માસની આવક અર્પણ કરી દઇ પોતાની સહાનુભૂતિ સાબીત કરી આપે એજ માણસ ખરો કેળવાયલો અને ખીમજો. કરતાં આગળ વધેલો માનવતો. પુરુષ છે.

સર્વની પધરામણીનું ચિન્હ પ્રકાશ છે, રાજની પધરામણીનું ચિન્હ છડીદારનો પોકાર છે, તેમ વિદ્યાની હાજરીનું પ્રથમ ચિન્હ 'એકનું અનેકતામાં બલાઈ જવું'-'સર્વમય યદ જવું'-'સર્વન દિત માટેના યત્નમાં પોતાના એકનાં સુખ-સગવડોની આહૂતિ આપવી' એ છે. જોઈએ અંશે એકનાં સુખ-સગવડોની આહૂતિ આપવાની કિંમત બતાવી સકાય, તેટલે અંશે તે માણસ 'કેળવાયલો' કહી સકાય. સંસ્કારી આત્માઓ બધાં પ્રાણીમાત્ર સાથે એકતા અનુભવે છે અને તેઓ પોતાના સર્વ સંપૂર્ણ તેમ જ માનસિક સુખોના ભોગે પણ પરહિત સાધવા દોડે છે. સર્વગ-પિતા મહાવીર દેવે એમ જ કહ્યું હતું. એમના જોવા તીર્થંકરોની તો વાત જ થી કરવી પેણ છુદ્ધ જોવા મહાત્માએ પરહિત માટે કેટલે અંશે આત્મભોગ આપ્યો છે તે જરા એક મિત્તે સાંભળો. 'રખેતે પોતાનો એકનો એક પુત્ર કોઇ વૈરાગ્યજનક બનાવ કે દેખાંય જોઈ સંસારથી ઉઠાસ બને એ ડરથી રાજપુત છુદ્ધના પિતાએ હોમને સઘળી જાતના રાજવૈભવથી બરપુર મહેલમાં પસંદ કરાવવી યુવાન પત્ની સાથે રાખીને અહોનિશ રાગરંગમાં રોકવાની, ગોઠવણ કરી હતી; તે છતાં તે પુરા બજુતરવાળા યુવાનના હૃદયને છીંકવા બહારનાં દુઃખો સ્પર્શ્યાં, વીધ્યા લાગ્યાં અને દાનરવા લાગ્યાં. દુનિયાનાં દુખોનું રમરણ યતાં એને એટલું બધું દુઃખ યથું કે દુનીયાનાં દુખોનું મળ કારણ શોધી કહાડવા અને તે કારણ નિર્મૂળ કરવાં તેણે નિશ્ચય કર્યો અને તે નિશ્ચય પાર પાડવાને તે જ વખતે મધ્ય રાત્રિએ-પોતાની અતિ મનહર યુવાન પ્રિયતમાને છોડી. રાજ વૈભવને તિલાંજલી આપી ચાલી નીકળ્યો. તે વખતના તેના શબ્દો કૃપા કરી લક્ષપૂર્વક સાંભળો:-

મહોં નં છૂપાવશે.

આંખ આડા કાન ન કરશે.

આ લેખ દરેક મિત્રને વંચાવો-દરેક જૈનને સંભળાવો. સંધ
વચ્ચે મહોં અંધારે પાંચી બતાવો.

યાદ રાખજો કે 'ધર્મ' ને અને 'દેશ' ને ડંચા લાવવા માટે
'સ્વધર્મી' ને અને 'સ્વદેશી' ને પ્રથમ આવાદ કરવા જોઈશે.

યાદ રાખજો કે, વિદ્યાના પ્રચાર વગર જૈનો કદી
આંખાદ કે પવિત્ર થઈ શકવાના નથી.

યાદ રાખજો કે, વિદ્યોત્સવ દંડ સવાય જૈનો પ્રતિદિન
પાપમાલ જ થતા જવાના છે.

યાદ રાખજો કે, સુશામતથી પ્રસન્ન થાય એવો કોઈ
દેવ જૈન શાસ્ત્રમાં છેજ નહિ.

યાદ રાખજો કે, 'જનસેવા' એજ 'જિનસેવા' છે.

યાદ રાખજો કે અજ્ઞાનાઓની જોખમદારી
જ્ઞાન વાળાઓને શિરે જ છે.

આપો અને વીંજાઓ પાસથી અપાવો.
ધર્મને ડંચા લાવવા માટે સાધર્મીને આવાદ કરો.

યાદ રાખજો કે, જેઓ બીજાને માટે કાલાપાલા કરવા નવરા નથી
તહેમના પોતાના હુખ વખત કાઈ જાતનો દિલાસો
આપવા કદરત નવરી નથી.

ધર્મની કિંમત 'માન્યતા'ઓથી નહિ પણ 'વર્તણુક'થી અંકાય છે.

માનપત્રો-હોદ્દા-ચોરા અને ઢોંગોમાં દેવતા મૂકો.

લોકસેવાનું માનપત્ર સૌથી મોટું છે.

આવો, આવો, આજે તમારી કેલવળીનું સાર્યક કરવાનું છે,
તહમે અમારા સરદાર છો-તહમેજ અમારા અસરદાર છો-
તહમે તો અમારા ન્હાના સરખા શુર છો.

કરો વિહાર ગામોગામ-પરો ઘેરોઘેર-મરો વિદ્યોત્તેજક.

ફંડની તીજોરી અને વરો અમરકીર્તિ !

પછી આવી દુનિયાં અને દેવો તમારા ગુણની ગીતા ગાશે.

ટુંકે સાર:- (૧) તમારી બે ચાર માસની આવક આ ફંડમાં મોકલી આપો. (૨) તમારા સ્નેહીઓ જ્યાં જ્યાં વસતા હોય ત્યાં જ્યાં ચર્યા કરે કે આ ફંડને યથાશક્તિ સારી મદદ કરે. (૩) તમારા ઘેર અને તમારા ગામના અને તેટલા જૈન ઘરોમાં વિદ્યા-તોજક ફંડ પેટી રખાવો. (૪) તમારા ગામના દેરાસરમાં ટીપ ધાય ત્યાં ખીજ ખાતાંઓ સાથે વિદ્યાતોજક ફંડનું એક ખાતું ઉમેરાવવાની તજવીજ કરો. (૫) પર્યુપણપર્વમાં-શાર-દાપૂજન વખતે-કોઈ સારા ઉત્સવ પ્રસંગે, કોઈ મૃદસ્થના ઘેર શુભ પ્રસંગ હોય તે વખતે જૈનોને ઉપદેશ કરી બને તેટલી રકમ આ ફંડમાં મોકલાવવા કોશીશ કરો. (૬) ચાર આના (સફૂતખંડાર) ફંડ નિયમિત રીતે ભરો અને તમારા ગામના સઘળા જૈનોમાંથી તે ફંડ ઉધરાવવા યુવાનોના એક 'વોલન્ટીઅર વર્ગ' ઉભો કરો. (૭) તમારા ગામમાં મુનિ-મહારાજ પધારે ત્યાં જૈન સંઘની દયાજનક સ્થિતિનો હેવાલ સંભળાવી, ફાલતુ ખર્ચો અને ધામધુમેનાં ખર્ચોને બદલે વિદ્યાતોજકફંડમાં જ સખાવત કરવાનો ઉપદેશ જૈનોને તે મુનિશાળ આપે એવી ચર્યા કરો. (૮) દર વર્ષે ૫૦-૨૫-૧૦ એ ત્રણમાંની એક રકમ આપનારા 'સાહાયક' બને અને ગામમાંથી ખીજઓને બતાવવા કોશીશ કરો. (૯) કોન્ફ-રન્સના મેળાવડામાં હાજરી આપો તો તે વખતે હાજર થયેલા મૃદસ્થોના ઉતારે જઈ, 'વિદ્યાતોજકફંડ'ની વાત ત્યાં જાણે ઉતારી ત્યાંથી દયા ઉરકરે અને નાણાં મેળવે. (૧૦) કોન્ફરન્સનો ઉપદેશક તમારા ગામમાં આ કામ માટે પ્રયાસ કરવા આવે તો ત્યાં જ બનતી સવડ અને સલાહ આપો અને ત્યાં જ સાથે જઈ ખીજઓને પાચો.

(૭) શ્રીમંતો તથા સામાન્ય વ્યાપારીઓને ચર્યા.

વ્યાપારીઓ, મૃદસ્થો ! તમે સમાજના 'પેટ' રૂપ છો. પેટમાં પડેલું એવું કોઈ પેટના જ ભોગવવામાં આવતું નથી, પણ લોહી બની આખા શરીરમાં જાય છે. તેમ તમારું જ દ્રવ્ય છે તે સમાજ રૂપી શરીરના પોષણ અર્થે તમારે કુરતે સાચવવા સોંપ્યું છે. તમારે તે દ્રવ્ય રૂપી અન્નનું શક્તિ રૂપી લોહી બનાવી તે શક્તિ સમાજ રૂપ શરીરને પડેલી આપવી જોઈએ છે. તમારે જાત અનુભવથી માલમ હશે કે આજકાલ ખર્ચ વધી પડ્યા છે અને આવકનાં સાધન ઊંઘી ઘટી ગયાં છે.

દરેક વ્યાપારમાં-નોકરીઓમાં-તમામમાં હરીફાઈ વધી પડી છે. યુરોપીઓએ વ્યાપાર એક હાથે કરવા માંડ્યો છે. આપણા દેશમાં ન્હાનાં ન્હાનાં ગામડાઓમાં પણ તે લોકો પહોંચી વળ્યા છે અને જગ્યાજગ્યા માલ ખરીદી વ્યાપારમાં કે નોકરીની ખાતરમાં એક ગામ કે એક પ્રાંતના મનુષ્યોથી હરીફાઈ કરવાની નથી, પણ આખી દુનિયાના માણસો આપણાથી હરીફાઈમાં આવતા હોવાથી, જે આપણે એવા જગરા હોઈએ કે સર્વથી

હરીદાષમાં સ્હડીઆતા હરીએ તોજ પેટપૂર રોટલો પામી શકીએ; નહિતો ભૂખ્યા મરવાનું છે. ત્હારે હવે વિચાર કરો કે, આપણું જાગ્રકોને હરીદાષ તો આપણી દુનીઆમાં સાથે કરવાની છે અને કેળવણી તો એક આમંદામાં મળતી હોય તેટલીજ લઈને અપાસરામાં બેસી જતું છે, ત્હારે તેવી અને તેટલી કેળવણીથી અને તેટલી શુદ્ધિથી આપણું પેટ કેમ હરી ભરાવાનું હતું? ભૂદ્, છગકપટ, કન્યાવિક્રય, ચર્મદલાલો, ધર્માદાનું દ્રવ્ય હોહબ્યાં કરવું એ સઘળા આગ્રહાલ જોવામાં આવતા હુર્ણો માત્ર હરીદાષમાં જીતવાની શક્તિને અભાવે અને ખડોળાં ખર્ચો ફરવ્યાત હોવાનાં પરિણામો જ હોહબ્યાં છે. ધરમાં પૈસો હોય નહિ, અને પૂર્વજોનું નામ સાચવવા ખાતર મ્હોટા વરા કરવા પડે અમર માની લીધેના ગુરના માનમાં મ્હોટી ધામધુમો પાછળ ખર્ચ કરવા પડે, તેવા માણસોને પોતાના ઘેર જમા રખાયલી ધર્માદાની રકમો હોહબ્યાં કરવાની ઇચ્છા થાય એમાં આશ્ચર્ય શું? માટે નીતિનાં બાપણો આપવાથી, ધર્મના તત્વજ્ઞાનનું વ્યાખ્યાન આપવાથી કે સુધારાના સપાસો પર ભાર મૂકવાથી-માત્ર એવી ખાલી વાતોથી જ કાંઈ જનસમૂહ નીતિવાન બની શકવાની આશા રાખશો નહિ. માર્ગાનુસારીનો પ્રથમ કાનુન એ છે કે 'ન્યાયસંપન્ન દ્રવ્ય' મેળવવું; એ એક કાનુનમાં—

(૧) ન્યાય-અન્યાય સમજવાની-વિચારવાની શક્તિ,

(૨) દ્રવ્ય મેળવવાના રસ્તા-ધંધા કે નોકરી-કરવાની આવડત,

(૩) ધંધા કે નોકરીમાં હરીદાષ વચ્ચે આગળ રસ્તો કરવાની ધીરજ અને મનોબળ.

આ ત્રણ તત્વોનો સમાવેશ થાય છે. જેનામાં તે નથી તે શુદ્ધ 'શ્રાવક' બંની શકે જ નહિ. 'શ્રાવક' કોણ? પરમાત્માનાં વચનો (લખાયેલાં, પ્રેરાયેલાં કે બોલાયેલાં) શ્રવણ કરે અને તેથી પરમાર્થ માટે જ પોતાનું જીવન છે એવો ખ્યાલ પૂરેપૂરો પામે એવો પુરુષ શ્રાવકો કોણ? દુનીઆના 'સ્વયંસેવકો'—જમતના 'વેલંટીઅરો'—પ્રાણી સૃષ્ટિના સહોદરો-વિશાળ પેટવાળા સામરો. શ્રાવકો કોણ? ધર બાળાને તીર્થ કરે તેઓ (તીર્થ એટલે તારે એવું કામ, જમતનો ઉદ્ધાર કરે એવું કામ—જગ શુદ્ધિ કે સુખ કોઈને જોના-થી મળે તેવું કામ). શ્રાવકો કોણ? દુખની ખુબ સંભંજા મોંભિના કોળાઓ પણ પાછો ફેંકી દે તે. શ્રાવકો કોણ? દરેકજ વાર બાવનાઓમાં એકરારે હુજરી ચારે જ અને એ દ્વારા આખા વિશ્વથી એકતા અનુભવે તે. શ્રાવકો કોણ? પ્રાતઃકાળમાં સુરતીને ફેંકી દઈ એ એક્ટ મુંહૂર્તમાં સામાયિક-સમાધિ ધરીને પરમાત્માની શક્તિનો ઝરો પોતામાં ઉતારી લે અને એ શક્તિ વડે આખો દિવસ ઉચમ કરે અને એ ઉચમમાં કાંઈ દોષ થઈ ગયો હોય તો સંતો 'પ્રતિજ્ઞયુ' વડે દોષોનું સ્મરણ કરી પચાતાપ કરી લે તે. આમ 'શ્રાવકપણું' એ પવિત્ર જીવન છે, વ્યવહાર ધર્મ છે. અને અમને ખાસ કરીને આ જમાનામાં તો એવો વ્યવહાર ધર્મ જ જોઈએ છે; હરીદાષના આ જમાનામાં-ઓછી તાકાદ અને ઓછી પુન્યાધવાળા આ જમાનામાં-આપણે ધર્મનું તદન વ્યવહાર-પ્રેરકીક-કવ સ્વરૂપ જ જોઈએ છે, કે જે આપણું વર્તન શુદ્ધ કરે અને જે આપણને પવિત્ર ઉદ્યોગ કરવા માટે જોડેલો વખત, પૈસો અને સરીરજન મેળવતાં અટકાવે નહિ. પણ ઉલટું આપણું તે સઘળા દિશાનું બળ વધારે. જે વખતે આપણી પાસે પૈસો અને સરીરજન તથા કુરસદ ત્રણે પુરકજ ઉતાં તે વખતે ધામધુમો પાછળ જે ખર્ચ કરાતાં તે પાસવત્તો

આને તો આપણે મરી રહ્યા છીએ; શરીરની કમળેરીમાં, પૈસાની કમળેરીમાં, બુદ્ધિની કમળેરીમાં; સ્વતંત્રતાની કમળેરીમાં આપણે સડીએ છીએ, તેવા વખતે જેઓ પાસે એમાંનું થોડું પણ 'જેર' રહેવા પામ્યું હોય તેમણે વ્યવહાર રસ્તે જ રહેનો ઉપયોગ કરવો જોઈએ. બાકીઓ ! ત્હમણાં જૈન જાળકો જન્માનાની હરીશાધમાં ઉતરી પ્રામાણિક રીતે દ્રવ્ય સાધન કરી શકે એવું જ્ઞાન હેમને આપવામાં ત્હમારા ખતનાનો અને આંહું આમ-દાનીનો બને તેટલો ભાગ આપો અને ધર્મનું પહેલું પગથીઈ જે 'માર્ગાનુસારીપણું' અને હેનો પહેલો પાયો જે 'ન્યાયોપાર્જિત વૈભવ' તે મેળવવા લાયક તેઓને ખનાવો. વિદ્યોત્તેજક યોજના એજ માટે છે, માટે જેટલે જેટલે રસ્તે અને જેટલા જેટલા પ્રમાણમાં ત્હમારાથી બની શકે તે રસ્તે અને તે પ્રમાણમાં તે યોજનાને મજબૂત કરી સ્વાર્થ અને પરમાર્થ બન્ને સાધવાનો લાભ લ્યો.

જે કાંઈ આપશો તે ત્હમારા જ કાકા-મામા-ભાઈ-ભત્રીજાને અને સૌથી મહોટ્ટી મગાધ ધરાવતા સાધર્મી ભાઇને કામ લાગશે.

માટે ત્હમે શ્રીમંત હો તો પાંચ-પચીસ હજાર આપો, મધ્યમ હો તો બસો-પાંચસો આપો, ગરીબ હો તો ૨૫-૫૦ આપો.

આપો અને ખીલ્લો પાસે અપાવો.

ધર્મને ઉચ્ચો લાવવા માટે સાધર્મીને આખાઈ કરો.

સાધર્મીને આખાઈ કરવા માટે જ આ ફંડ છે માટે ત્હમાં તણાઈ-જેઆઈને પણ પૈસા આપો.

આપો, આપો, આપો જ આપો.

ત્હમારા આત્મહિત માટે આપો, ત્હમારા ધર્મ માટે આપો, ત્હમારા સાધર્મી માટે આપો, ત્હમારા દેશ માટે આપો; ત્હમારા અરજદારની દયા ખાતર આપો.

કેમ નહિ જ સાંભળો કે ?

યાદ રાખજો કે, જેઓ દયાના કોલાવાલા સાંભળતા નથી ત્હમને પોતાના દુઃખ વખતે કોઈ પણ જાતનો દીલાસો આપવા કુદરત નવરી નથી.

યાદ રાખજો કે, છતી શક્તિએ 'નકારો' બોલનારને લોગાન્તરાયી કર્મ જંધાય છે, જેથી કોઈ ભવમાં રહેને ચુખલોગ મળી જ શકતા નથી.

તહમે ભણી ન શક્યા હો તો હજીએ પરતાઓ અને તહમારા
સ્વધર્માને ભણાવીને ખુશ થાઓ.

તહમે જો 'સ્વધર્મ'ના ઉદય માટે ઉદારતા ન બતાવી શકો તો આખા
આખા 'દેશ' માટે તો ઉદારતા શું બતાવી શકો? અને જૈન ધર્મ
તો આખા 'વિશ્વ'ના અંધુ થવાને દુરમાયે છે; તો પછી તહમને
'જૈન' કોણ કહેશે?

'દાન' ગુણ વગરના શખસને 'જૈન' કહેવાને વીર ભગવાને ના કહી છે;
અને હું કહું છું કે, દાન ગુણ વગર 'ધર્મી' તરીકે ડોળ કરનારને
'ધૂર્ત' કહેવા જોઈએ.

જૈનોને મળાવો-બુદ્ધિવાન કરો-શક્તિવાન કરો; પછી
તેઓ તમારા ધર્મને શક્તિવાન બનાવશે.

જુવાનીઆને પ્રથમ 'આપો'; અને ત્યાર પછી જ
તહેમની પાસેથી કામ 'લ્યો'.

મદદ આપશો તો જુવાનીઆ તહમારો ધર્મ જાળવી રાખશે (અને તહમે
કાંઈ હજાર વર્ષ ધર્મ જાળવવા માટે જીવવાના નથી!); નહિ તો કહેશે
કે જે ધર્મ મોટાટી મોટાટી વાતો કરતો હતો તે ધર્મને સોંકશે વર્ષથી
પાળતા આવનારા લોકો પાતાનાં છાકરને માટે પણ થોડા
રૂપીઆ અળખામણા ન કરી શક્યા તો એકું જ આરિચ્ય.
શિખવતા ધર્મમાં રહેવાથી શું ગુણો આપણામાં
આવવાના હતા? કારણ કે—

ધર્મની કિંમત 'માન્યતા'ઓથી નહિ પણ
'વર્તણૂક'થી જ ચંકાય છે.

થોડા વસ્તુને માટે ફાલતું સર્વો ઓછા કરો,

થોડા વસ્તુને માટે માન અને ચાહવાદ, ધૂમધામ અને સરપટ અર્થે થતાં
સ્વર્ગ મોકુફ રાલો.

વીજા સર્વ મોકુફ રાखी 'વિદ્યોત્તેજક ફંડ'ને પુટ કરો.

તહમારી લક્ષ્મી કાયમ રહેશે—એકંતા એકવીશ થશે,
તહમને સ્વર્ગ મળશે.

તહમારા ભંગવાનની કૃપા મળશે.

તહમારા ભોગાંતરાથી કર્મ નાશ પામશે.

કુંક સારું—(૧) તહમારી મુડીનો અમુક ભાગ એક વખતને માટે આ ફંડમાં આપો. (૨) તહમારા પીઝનવાળાને એ બાળતની ભત્રામણ કરો. (૩) તહમારા ઘેર અને તહમારા ગામનાં બંને તેડલા જૈન ઘરોમાં “વિદ્યોત્તેજક ફંડ પેરી” રખાવો. (૪) તહમારા ગામના દેરાસરોની ટીપમાં આ ફંડનું ખાતું ઉમેરાવું. (૫) ખૂંપણ પર્વમાં-શારદા પૂજન વખતે-કોઈ સારા ઉત્સવ વખતે—અચહારમાં આવતા શુભ પ્રસંગે આ ફંડમાં અમુક રકમ રાશ્ત્રપ્રીતી મોકલો. (૬) દરવરસે ચાર આના (સુકૃત ભંડાર) ફંડને બદલે એકી વખતે રૂ. ૧૦ આપો. (૭) રૂ. ૫૦-૨૫-૧૦ એ ત્રણમાંથી એક રકમ દરવરસે આપનારા ‘સ્થાવક મંથર’ બનો.

(૮) સાધુ મહાત્માઓને અપીલ.

પૂજ્યપાદ તરણુતારણ મહાત્માઓ ! આપને-છકાય થવતા ‘સ્થાવક’ને અમે પામર સંસારીઓ સલાહ કે શિખામણ આપવાને લાયક નથી જ; માત્ર અમારી કંડોડી હાથતને લીધે આપને નમ્ર વિનંતિના રૂપમાં પ્રાર્થના કરીએ છીએ કે; દેશકાલ અને અમારી સ્થિતિનો ખ્યાલ એક ચિત્તથી કરી જેવા કૃપા કરો અને પછી જે અમારામાં કેળવણી વધારવાની જરૂર આપને લાગતી હોય તો જ્યાં જ્યાં આપ વિહાર કરો, આપનાં પવિત્ર પગનાં જ્યાં જ્યાં ચાપ તડાં તડાં થીમતોને, સંઘપતિઓને, યુવાનોને આ ‘કેળવણી ફંડ’ની અગત્ય અને ઉપયોગિતા સમજાવવા કૃપા કરશો અને એ ફંડને બનતી મદદ કરવાની હેમને ભત્રામણ કરશો. મુનિવર્ગ પેરીના કોઈના માનમાં જરૂરે મોટાં ખર્ચો અને ધામધૂમો ચવાની વાત. આપના જાણવામાં આવે તરફરે તરફરે આંવકોને સમજાવવા કૃપા કરશો કે હુમણાં એ વખત નથી, નાગા સરીર ઉપર દાગીના પહેરવા જેવી જૂલ આપણે કરવી જોઈતી નથી. પણ ચાર તીર્થ પૈકીના આવક વર્ગને થવતા રાખવા માટે હાલ તો કરમ કરવાની છે અને એમ કરવાનો એટ રસ્તો વિદ્યાપ્રચાર છે, કે જેથી શુદ્ધ ખીસવા પામે, ઉદરોપચયનાં સાધન મળે અને ઉચ્ચ ધાર્મિક જ્ઞાન સમજવાની સમર્થતા ધાય.

ગુરૂદેવો ! અમારું સુખ સાધી આપો,

તો જ તહમારો મોક્ષ સંધારો.

અમ હૂંચ્યે તમ હૂંખવાના જ.

અમે અજ્ઞાન રહી અધઃપદ્ધાણુ બનવાથી ધર્મ અને
ધર્મિઓ બન્ને પાપમાલ થશે.

અમે વિદ્વાન અને ટેકી મજબૂત છતાં ક્યાણુ. શ્રીમાન
અને તે સાથે સખાયતે બહાદૂર, ધકશુ તો
તદમારી ભક્તિ ધણી સારી બળવી
શકીશું અને ધર્મને પણ
દીપાવી શકીશું.

પોતપોતાની કીર્તિ અર્થે ઘતાં સ્વર્ગો વંધ કરાવો.

ના, દાદા, ના; તેથી તદમે રાજી ન થજો.

કીર્તિ કરાવો વીર પિતાના નામની અને શાસનની.

કીર્તિ કરનારા શ્રાવકોને હયમી, પ્રામાણિક અને વિદ્વાન બનાવો.

પહેલ કરે તે પરમેશ્વર તુલ્ય છે.

માન મૂકે તે મહાવીર સમાન છે.

કુંકસાન:—(૧) વિદ્વાનો પ્રત્યે તથા (૨) શૂદ્રો પ્રત્યે કરાયેલી અપીઘમાં મુચ્ચેલા
સ્ત્રનાઓને અમલમાં મૂકવા દરેક રૂપને તથા વિદાર વખતે બનતી કોશીસ કરવા
કૃપાવંત થશે.

(૯) શ્રાવિકા બહેનોને અપીલ.

બહેનો ! અમે પુરુષોએ તદમને શ્રી વર્ગને હમેશા દગો જ દીધો છે; તદમને અંજણ
રાખી ઘસી માફક કામ લેવાનો જ સ્વાર્થ સાધ્યો છે.
વળી અમારા પુત્રોને અજ્ઞાન રાખી
તદમની સાથે તદમને પરણાવી દુઃખી કરતા આવ્યા છીએ.

માટે બહેનો ! તદમારી ભવિષ્યની પુત્રીઓને સારા ઉદાર, કેળવાયેલા અને
ધર્મપ્રેમી પતિ મળે એવી તદમારી ઇચ્છા હોય તો તદમારા પતિને
આમલ કરો કે, 'જૈન-વિચોત્તેજક કુંડ' ને મદદ આપે,

ત્હમારી પાસે ખાનગી મુડી હોય તો ત્હમાંથી કાંઈક મોકલશો
તો તે વાત બધી પુરૂષ વર્ગને લાગશે કે,
પુરૂષો કરતાં સ્ત્રીઓ વધારે પરોપકારી છે !

એથી પુરૂષો પણ ત્હમારો દાખલો લઈ ઉદાર બનશે.

પાળે એનો ધર્મ છે.

ધર્મ ' જોલવા 'માં નથી, પણ ' કરવા 'માં છે.

ધર્મતું પહેલું ' પગથીયું ' વીરે ભગવાને 'દાન' બતાવ્યું છે.

કુંક સારુ:—(૧) દરેક કાંઈ નહિ ને કાંઈ રકમ ' વિદ્યોત્તેજક ફંડ પેટી ' માં નાખવાનો રીવાજ રાખો. (૨) ત્હમારા પતિ યા પુત્ર યા પિતાને અરજ કરો કે આ ફંડમાં સારી રકમ ભરે. (૩) દીવાળી-પૂર્ણિમા વગેરે ધાર્મિક પર્વોમાં અને લોકિક દાણામાં આ ફંડને મદદ મોકલવાનું યાદ કરશો.

(૧૦) કૉન્ફરન્સના ઉપદેશકોને અપીલ.

પુવાન ઉપદેશકો ! ત્હમને દયધર્મ અને સ્વદેશની સેવા બળવવાની અદ્વિતીય તક હાથ લાગી છે એમ ખરાબર સમજો. પોતાના ખર્ચે મુસાફરી કરવાનું, ધર્મોપાણી શુભાવીને ઉપદેશ આપવા કરવાનું સંસારીથી બાગ્યે જ બની શકે; પણ ત્હમને તો એ બાબતની સગવડ કૉન્ફરન્સ તરફથી ફરી આપવામાં આવી છે; એટલે કે મુસાફરી ખર્ચ અને કુટુંબનિર્વાહ બંને બાબતની ચિંતાથી મુક્ત રહીને ત્હમારે કામ કરવાનું છે. તેથી જો ત્હમે બુદ્ધિપૂર્વક અને ખર્તપૂર્વક કામ કરો તો આ મિશન ધણજ રતેલમંદ ઉતરે એમાં કાંઈ શક નથી. ત્હમારે લોકસ્વસાધ ઉપર પ્રથમ ધ્યાન આપવાનું છે. કયા દેશ અને કેવા માણસ સાથે કામ પાડો છો એ ખરાબર સમજીને જ વાત કહાડવી જોઈએ. કેળવણીના જૈનોને ' વિદ્યોત્તેજક ફંડ 'ની અપીલ કેવા રૂપમાં કરવી, વ્યાપારી વર્ગને કેવા રૂપમાં કરવી, સાધુવર્ગને તો સંનધી અરજ કેવા રૂપમાં કરવી આ બાબતો ત્હમારે અભ્યાસ કરવો જોઈએ, કે જેથી ત્હમારી મહેનત સફળ જ યાય. જ જ ગામેમાં ફરો તે તે ગામના જે હિત્સાહી યુવાનોને અને આગેવાનોને પ્રથમ શોધી કહાડો અને કોઈની સલાહનો તો કોઈની ભતમહેનતનો લાભ લેવા મુકતા ના. સ્થાનિક ખટપટોમાં વચ્ચે પડતા જ ના. જ્યાં જ્યાં સાધુમુનિરાજનાં દર્શન પામે ત્યાં ત્યાં ત્હમને આ વિષય હસાવતા પુરતી કાળજી રાખો; કારણકે ૧ સાધુ ૧૦૦ શુદ્ધસ્થ કરતાં વધારે સંગીન કામ બજાવો શકે. દરેક ગામમાં ' વિદ્યોત્તેજક ફંડ ' માટે હિત્સાહી વાંધવીઅર ઓળખાં ઓળખાં ૧-૨. પણ જરૂર હોય કરો અને ફોર્મ ઉપર લેખની

A RISING INSTITUTION OF RAJKOT

રાજકોટની એક આશા આપનારી સંસ્થા

[લખનાર:—એક જૈન.]

રાજકોટ એ કાઠિયાવાડનું મધ્ય સ્થળ છે અને તે ખ્રીડીશ સરકારના એજન્ટનું મુખ્ય ધામ તેમજ રાજકોટના દોકોર સાહેબની રાજધાનીનું મથક હોવાથી ધાર્મિક રળીયાંમણું છે. આ શહેર ગયા દાહોમાં એટલે કે હમણાના રાજકર્તા દોકોર સાહેબ શ્રી લાખાશરાજના અમલમાં ધણું વધ્યું છે અને તે વૃદ્ધિ લગભગ દરેક દિશામાં થઈ છે. આપણે એ અનેક પ્રકારની વૃદ્ધિમાંની એક સાથેજ અત્યારે વધારે લાગે વળગે છે અને તે વિધાને લગતી છે. રાજકોટ એક ખીમ વર્ગનું અને રાજદ્વારી નજરે કાઠિયાવાડનાં ખીમ શહેરો કરતાં ઉત્તરતું ગણાતું હોવા છતાં તેમાં રાજકુમારો માટેની એક નમુનેદાર કોલેજ, બે હાઇસ્કૂલો, એક મિડલ સ્કૂલ, એક મેલ ટ્રેનીંગ કોલેજ, બે રીમેલ ટ્રેનીંગ કોલેજ અને સંખ્યાબંધ પ્રાથમિક શાળાઓ ધરાવે છે. ત્રિધા પ્રાપ્તિ માટે આવાં સંખ્યાબંધ અને તે પણ ઉત્તમ ખાતાઓનાં અસ્તિત્વને લીધે કાઠિયાવાડના લગભગ દરેક લાગમમાંથી વિદ્યાર્થીઓનું ખેંચાણ આ શહેરમાં થાય છે અને તેઓ હમણાં સુધીમાં તો પોતાની સગવડો પોતેજ કરી લેતા. અને જેઓ તેમ કરવા અશક્ત હતા તેઓને લાચારીથી પોતાની ઉમેદો દાખી દેવી પડતી હતી. પણ જાગૃતિના જમાનાએ હાલમાં તેમની દયા ખાધી છે અને જેમ સંખ્યાબંધ શાળાઓ તેમ પાંચ ગુરૂગો, બોર્ડિંગ હાઉસો પણ સ્થાપન થયાં છે. દશા શ્રીભાણી અને જૈનો માટેનું એક, નાગરો માટેનું એક, લોહાણાઓ માટેનું, ગરાસીયા માટેનું અને સોરસીયા વણીકો માટેનું એક એવાં પાંચ બોર્ડિંગ હાઉસો તે આ વધતાં જતાં શહેરની સૌથી અગત્યની અને ભવિષ્યને માટે મોટી આશા આપનારી સંસ્થાઓ મને લાગે છે. એ પંચમાં લોહાણાઓ માટે મુખ્યધના શેઠ ખીમશ દયાબે બંધાવેલું ભવ્ય બોર્ડિંગ હાઉસ સૌથી શોભાવમાન છે. સોરસીયા વણીકો માટે પણ મુખ્યધ વાળાજ શેઠ અમરચંદ માધવજીએ સાઠ હજાર રૂપાની બઢીસ આપી છે. ગરાસીયા માટેનું કીંગ જોર્જ હોરલેવ રાજકોટના નામદાર દોકોરશ્રીની મદદથી નભે છે. નાગરો માટેનું દીવાન અનંતજી બોર્ડિંગ હાઉસ પણ પ્રાકા પાયા ઉપર છે; જ્યારે જૈનો માટેનું બોર્ડિંગ હાઉસ તદ્દન કાચા પાયા ઉપર સ્થાયલું છે એમ ખેડ સાથે જણાવવું પડે છે. અને તે છતાં તે સંસ્થા પંચમાં સૌથી વધુ અગત્યની અને આશા આપનારી છે. અગત્યની અને આશા આપનારી એટલા માટે છે કે તે સંસ્થા સંખ્યાબંધ વિદ્યાર્થીઓને અભણપણમાંથી બહાર કઢાડી ઉચ્ચ પ્રકારની કેળવણી લેવાની તેમની છતાંસાને તૃપ્ત કરવામાં ક્ષેત્રમંદ નીવડી છે અને તેની પાસે પુરતાં સાધનો નહીં હોવાથી તેનો લાભ લેનારા સંખ્યાબંધ વિદ્યાર્થીઓને નિરાશ કરી પાછા વાળવા પડે છે. આ સંસ્થા પાસે ફંડ ખીલકુંડ નથી. માસિક અને છુટી છવાઈ મદદ ઉપર તે નભે છે અને તે છતાં લગભગ ૧૦ સાંઠ વિદ્યાર્થીઓને તે નભાવે છે. રાજકોટમાં એક વિશાળ જૈન બોર્ડિંગ હાઉસની જરૂર પુરવાર કરવા માટે આથી વધારે પુરાવાની જરૂર હું ધારતો નથી. વળી હમણાની સાધારણ બદ્ધે કંગાળ સગવડો છતાં પણ વિદ્યાર્થીઓની મોટી સંખ્યા તેમાં દાખલ થવા માગે છે અને તેમનાં મામાઓ પોતાના છેદરાને તેમાં દાખલ કરાવવા અનેક દંડાન્તે કે છે તે ખતાવે

તૈયાર છે !

તૈયાર છે !

તૈયાર છે

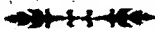
કોન્કરન્સ ઓફીસની ચારવર્ષની અધાગ મહેનતનું અપૂર્વ ફળ

શ્રી જૈન ગ્રંથાવલિ.

જુદા જુદા ધર્મ ધુરંધર જૈન આચાર્યોએ મિન્ન મન્ન વિષયો ઉપર રચેલ અપૂર્વ ગ્રંથોની સંપૂર્ણ પાઠી આ પુસ્તકમાં આપવામાં આવી છે. જૈન, આગમ, ન્યાય ત્રિલોચાસી, ઔપદેશિક, બાયા સાહિત્ય તથા વિદ્યાનં સંબંધી ગ્રંથોનું સીરિઝ, ગ્રંથ કતાં જોનાં નામ, શ્લોક સંખ્યા, રચનાનો સંવત, દાલ કયા ભંડારમાંથી કેવી સ્થિતિમાં મળે અને તેમ છે વિગેરે સંપૂર્ણ હકીકત જતાવનાર આ અમુલ્ય પુસ્તક છે. વિશેષ કુટુંબોદય ગ્રંથોને લગતી ઉપયોગી માહિતી આપવામાં આવેલી છે. ગ્રંથ અને પૃષ્ઠ, મંથકર્તા અને પૃષ્ઠ, રચનાનો સંવત અને ગ્રંથ, જોવી રીતે ગ્રંથ પ્રકારની સંભાળ પૂર્વક જતાવવામાં આવેલી અનુક્રમણિકાઓ આ પુસ્તકની છેવટે આપેલી છે. આ પુસ્તક દરેક પુસ્તકભંડાર, લાઇબ્રેરી તથા સભા મંડળમાં અવસ્ય રાખવા લાયક તેમજ દરેક જૈનને ઉપયોગી છે.

કીમત માત્ર રૂ. ૩-૦-૦

શ્રી જૈન સ્વેતાંબર કોન્કરન્સ.

શ્રી જૈન સ્વેતાંબર મંદિરાવલિ.

પ્રથમ ભાગ.

આ પુસ્તકમાં મુજરાત, કાશિયાત્રાસ, કચ્છ અને મારવાડ દેશના દેરાસરોની (પર-દેરાસર-સુદીત) હકીકત આપવામાં આવેલી છે. મુજબની કોન્કરન્સ ઓફીસ તરફથી મહાન અર્થ કરી શરૂ કરવામાં આવેલ ડીરેક્ટરીના અમુલ્ય તેમજ પ્રથમ ફળ રૂપે આ પુસ્તક જૈન સમાજનાં હિતને માટે બહાર પાડવામાં આવેલ છે. હિંદુસ્તાનમાં આવેલા આપણા પ્રવિન જોનોની યાત્રા કરવા જનાર જૈન જાણજોને આ પુસ્તક અંક સુંદર (જોખીયો) તરીકે થયેલ પડખા સંભવ છે આ પુસ્તકમાં જુદી જુદી ક્ષેત્રો પાઠી દેરાસર જાણી ગાળતું નામ, નજીકનું સ્ટેશન અને મોટાગામનું નામ તથા રેલ્વે અંતર, દેરાસરનું ઉંચાણ, જાંબણી, વણનું, બધાવનારનું નામ, મુજ નામકનું નામ, બધાપાની સાથે, પ્રતિ-માજની સંખ્યા, નોકરોની સંખ્યા તથા મજાનની સ્થિતિ વિગેરે તમામ હકીકત સંવિસ્તર લખવા કરવામાં આવી છે. આ પુસ્તક રાંધણ સાધક રૂ. ૨૦ પાતાનું સુંદર પુઠાથી બંધાયેલું છે. બહાર ગાંધી મંગલતારને ની. પી. યા. ઓકલવામાં આવશે.

કીમત માત્ર રૂ. ૨-૮-૦

આસિસ્ટન્ટ સેક્રટરી.

પાંચમી મુજબની.

શ્રી જૈન સ્વેતાંબર કોન્કરન્સ.

લેખકોને નમ્ર વિનંતિ.

પૂજ્ય મુનિમહારાજઓ, જૈન ઐશ્વર્યોટી તથા વિદ્વાન જૈન લેખકોને સવિનય વિનંતિ કરવામાં આવે છે કે જૈન વસ્તીવાળા હિમ્મતમંત્રીમામ શહેરોમાં મહાન કોન્ફરન્સનો વિજય વાવટો કરાવતા તથા કોન્ફરન્સના સર્વ માન્ય વાણંત ગણાતા આ માસિક પત્રમાં કોન્ફરન્સ દ્વારા ધરેલા ત્રિપથો સંબંધી તથા સમસ્ત જૈન કોમની સામાજિક, નૈતિક અને ધાર્મિક ઉન્નતિ સાથે પ્રત્યેક વ્યક્તિની, આત્મિક ઉન્નતિ થાય તેવા સરળ ભાષામાં લખાયેલા લેખોને પ્રથમ પદ આપવામાં આવે છે અને જૈન ભવ્ય સચવાર ઐતિહાસિકને પણ ખાસ સ્થાન અપાય છે. અને આશા રાખીએ છીએ કે પદવીધારી જૈન ઐશ્વર્યોટીના માફક અન્ય વિદ્વાન જૈન લેખકો તથા પુજ્યમુનિમહારાજઓ, વધારે નવીનોમાત્ર વર્ષમાં એકદે વખત આઠ દશ પદ જોડશે. લેખ આ પત્રમાં લખી મોકલી રાખેલી બધીઓને પોતાની વિદ્વાતાને લાભ આપવાનું મન ઉપર લેશે.

(૧) આ પત્ર મારેલું લખાણ કાગળની એક જ બાજુએ, સારી અક્ષરથી અને શાલી વડે લખવા તરફી લેવી. કાગળની બન્ને બાજુએ, અથવા પેનસીલથી લખેલું લખાણ યાદમાં મોકલતાં બહુ અડચણ પડે છે તેમજ બહુ યવાનો પણ વિશેષ સંભવ છે મોટે આ સચના તરફ લક્ષ્ય આપવા ખાસ વિનંતિ છે.

(૨) લખાણ મોકલ્યાં મોકલું દરેક મહીનાની તા. ૧૫ મી. પહેલાં અમેને મળવું જોઈએ.

(૩) લેખકનો લેખ જો અંકમાં પ્રસિદ્ધ થશે તે અંક અને નીચમીત લેખકને નીચમીત પણે સર્વ અંક મળત મોકલવામાં આવશે.

(૪) પસંદ નહિ પડેલા લેખો પાછા મોકલવાનું બનતું નથી, જેને જોઈએ તેણે ટપાલ ખર્ચ મોકલી મંગાવી લેવા.

(૫) અપ્રકટ પ્રાચીન જૈન ગુજરાતી સાહિત્ય, ધાર્મિક અભ્યાસ વધે તેવા સંવાદ, ચિંતણ સારી રીતે આવી ચકાઈ તેવા અભ્યાસપાટો, મંદીવલિઓ, ચિંતાલેખો, અંચની પ્રશ્નસ્તિઓ, પ્રાચીન જૈન પંચાવકાનો ચરિત્રો વગેરેને ખાસ પ્રથમ સ્થાન આપવામાં આવશે.

(૬) રાજ્યકીય, ધાર્મિક વિવાદવાળું, નિર્દાત્મક વગેરે આડે માર્ગે દોરનાર અને કલેશ ઉપજાવનાર લખાણને સ્થાન ખીમકુલ આપવામાં નહિ આવે.

(૭) લેખક પોતાનું પુરૂ નામ તથા ઠેકાણું લખવા કૃપા કરવી તે પ્રગટ કરવા અંગે હોય તો તે, અંગેર તેમ મં હોય તો કોઈ સંજ્ઞાનંતરખસુખે લોકવડું. નવામાં લેખ લેવા કે પાછા મોકલવા બંધાતા નથી.

શ્રી જૈન શ્વેતાંબર ડીરેક્ટરી.

જ્ઞાતા બધુઓ, આપ સારી રીતે જાણતા હશે કે વડોદરા અને પાટણ કોન્ડરન્સ રખતે જૈન શ્વેતાંબર કોમની આધુનિક સ્થિતી જાણવા માટે સર્વે જૈન બધુઓનો વિચાર યથાથી ડીરેક્ટરી કરવાનું કામ કોન્ડરન્સ ઓફીસે હાથ ધરેલું હતું. આ મહાભારત કામના પ્રથમ ફળ રૂપે અમદાવાદ કોન્ડરન્સ પહેલાં શ્રી જૈન શ્વેતાંબર મંદિરાવળિ, ભાગ ૧ લો બહાર પાડવામાં આવ્યો હતો. ત્યાર પછી કોન્ડરન્સ ઓફીસ તરફથી આ મુશ્કેલ કામના દ્વિતીય ફળ રૂપે શ્રી જૈન શ્વેતાંબર ડીરેક્ટરીના—ભાગ ૧ લો (કિતરે ગુજરાત) અને ભાગ ૨ નો (દક્ષિણ—ગુજરાત) એવી રીતે બે ભાગ જૈન પ્રજા સમક્ષ પ્રસિદ્ધિમાં મુકવામાં આવેલ છે. આ બન્ને ભાગમાં સમસ્ત ગુજરાત દેશની પ્રાચીન તેમજ અર્વાચીન જાણવા લાયક હકીકતો દાખલ કરવામાં આવી છે; જેનોતી વસ્તી પ્રાપ્ત દેખાડનારી ગામની નિશાનીઓ ઉપરાંત તીર્થ સ્થળ, દેરાસર, તથા રેલ્વેની સરળ માહિતી આપનારા ચિહ્નો ખાતે સુદર નકશો પણ આપેલો છે. દુકામાં જેનોતી વસ્તી વાળા જીલ્લા અને તાલુકાવાર ગામ, રાજ્ય, નજીકનું રેલ્વેશન અને તેનું અંતર, નજીકની પોસ્ટ ટ્રસ્ટ થા"તાર ઓફીસ, દેરાસર, તીર્થસ્થળ, ધર્મશાળા, ઉપાશ્રય, પ્રસ્તક બંડાર, લાઇબ્રેરી, પાઠશાળા, પાંચરાપોળ અને સંખ્યા મંડળ વિગેરેને લગતી સવળા ઉપયોગી વાજતાથી આ ડીરેક્ટરી ભરપૂર છે. આ સિવાય ગામવાર જાતિ અને ગરબની કુવારા, પરણેલા, વિધુર અને વિધવાની તેમજ જાણેલ તથા અજાણની સંખ્યા આ ડીરેક્ટરીમાં સમગ્રપુર્વકે આપવામાં આવેલ હોવાથી દરેક જૈન બધુને આપણી આધુનિક સ્થિતિ નજરે તરી આવે છે. વિશેષમાં જીલ્લાવાર તેમજ જનરલ રીપોર્ટ તથા તે ઉપરથી ઉપજતા વિચારોથી આ ડીરેક્ટરી જૈન સમાજ માટે બહુ ઉપયોગી કરવામાં લગાર પણ ક્યારા રાખવામાં આવી તરી. ડીરેક્ટરી તૈયાર કરવા પાછળ રૂ. ૧૫૦૦૦ની મોટી રકમ ખર્ચવામાં આવી છે; તે છતાં જુગ કિંમત રાખવાનું કારણ કમોવાની ખાતર નહીં પરંતુ શ્રીમંત તેમજ ગરીબ જૈન બધુને આ પ્રસ્તકનો લાભ આપવાનું છે. માટે સર્વ જૈન બધુઓ આ મોટો લાભ અવસ્ય લેશેજ. એવી અમારી સંપૂર્ણ ખાતરી છે.

કિંમત મોત્ર પહેલાં ભાગના ૨, ૦ ૧૨-૦

ખીજા ભાગના

૨. ૧-૪-૦૦

અને ભાગ સાથેના

૩. ૧-૧૪-૦૦

નકશાની છુટી નકલ અહીં આનાની પોષ્ટ ટીકીટ મોકલનારને મોકલવામાં આવશે.

આપણી સુબધ નં. ૩

આસિરપટ્ટ સેક્રેટરી
શ્રી જૈન શ્વેતાંબર કોન્ડરન્સ

आ मासिकना जूना अन नवा थनारा ग्राहकान सूचना.

अमारा तरफ्ती बहार पाडवामा आवेल "खास पयुषण अंक" नी कदर घणा सज्जनी तरफ्ती थई छे, अने नवा ग्राहको थईने आ खास अंकनी मागणी करे छे. आ अंक २४० पृष्ठनी एक मोटी दळदार पुस्तक समान्य छे. तेमा आवेला विथ विथ उपयोगी विषयो. एटला वधा वांचवा विचारवा योग्य छे के जेना विषे अनेक विद्वानोना उत्तम अभिप्रायो अत्यारसुधामा आवी गया छे. आ खास अंकनी किमत आठ आना राखवामा आवी छे ते तेना प्रमाणमा घणी जूज छे. छता नवा थनार ग्राहको पासेथी जूदी किमत न लेतां अंक आपवामा आवेछे. हवे तेनी घणी थोडी नकलो सिलकमा छे, माटे ग्राहक थई तुरत खास अंक मेळवशो. आ पत्रना उत्तेजन अर्थे, आ पत्रना आधार श्री कोंफरन्सदेवीने सहाय आपवा अने आत्माने लाभ आपवा अर्थे, टरेक सुइ जैन ग्राहक तरीके नाम लखी मोकलवा अने बीजाने ग्राहक बनाववा तत्पर थशे, एम अमे खानी राखीए छीए.

विशेष आ वर्षमा घणा घणा नवीन फेरफारो, सारा कागळ, अने वधु वांचन आपी आ पत्रमा करवाना छे, पयुषण पर्वमा महावीर अंक खास काढवाना छे, चित्रो आपवाना छे, तेथी ते सर्वेने पुगी बळवा अमे लयाजम आ वर्षथी ?। रुपियाने बदले मात्र ०१ बधारी ?। रुपियो राख्यो छे तो सर्वे ग्राहको ते प्रमाणे मोकलवा कृपा करशे. अमने खात्री छे के आ अमारी नानी सरखी मागणी वधु नथी एम सर्वे स्वीकारशे. जेने तेम छता वांथे होय तो लखी जणावशे.

मेनेजर कोंफरन्स हेरल्ड.

थी जैन बैंक ऑफ इंडिया लिमिटेड.

हेड ऑफिस-लाहौर Lahore."

ब्रांचे-होशीयारपुर, गुजरांवाला, मुलतान सीटी, रामनगर."

अमृतसर, जेजो.

स्थापित मूल द्रव्य ५०००००) जिसके.

पञ्चीस २ रुपया के २०००० हिस्से नियत किये गये हैं और विक्र रहे हैं.

बोर्ड आफ डायरेक्टरमें प्रतिष्ठित, प्रभावशाली और योग्य जैनगृहस्थ हैं और सर्व प्रकार का सर्वध जनों के हाथमें है. चल्त, पियादी और सेविंग डिपॉजिट हिस्साय खोले जात हैं और काल तथा रुपयाकी न्यूनधिकताके अनुसार तीन रुपया प्रति सैकडासे रु० ६) प्रति सैकडा तक व्याज दिया जाता है. संपूर्ण नियमावलि भंगना कर अवश्य पढ़ें.

जनोंको शेर लेनेकी खास विश्वासि और प्रेरणा है. अब थोडे हीने २ बाकी हैं.

पद्मलाल जोहरी जनी

मैनेजिंग डायरेक्टर

जसधनराय जनी, सेक्रेटरी

जैन बैंक ऑफ इंडिया लिमिटेड. लाहौर.

NOTICE.

In the Court of the Subordinate Judge of Murshidabad.

Suit No. 616 of 1913 OTHER.

Dalchand Singhi & others—Plaintiffs

Versus.

Bishan Chand Joshi & others—Defendants.

To

of

on

Notice is hereby given to the Members of the Jain Community that Dal Chand Singhi and seven others of Azimganj and Baluchar in thana Assanpore and Mahullabazar respectively in this district for themselves and on behalf of the Jain Community have instituted in this Court a Civil Suit No. 616 of 1913 against (1) Bishan Chand Joshi and (2) Kaluram Shrimal of Baluchar and Azimganj respectively in which the Cause of action set forth and the relief prayed for are as follows:—

One Prem Bibi died after executing a will dated the 17th Kartik 1887 in which she directed her executors Roy, Meghraj Bahadur, Sumant Chand Boid, Khusal Chand Bokira, Rajballav Chaudhury and Bishan Chand Joshi to convert her properties into money and deposit the same with some banker and out of the interest to establish a Sadabrata at Siddhachalji and defray its expenses. Bishan Chand Joshi is now the only surviving executor, but up to now he has done nothing for the administration of the estate of the deceased. There was in deposit with Kaluram Shrimal Rs. 2157 on a Hundi executed in favour of the said Prem Bibi. The said Bishan Chand Joshi got a decree for the said Hundi in this Court on the 17th September 1913 for a sum of Rs. 2057 against Kaluram Shrimal and is about to execute the said decree and threatens to misappropriate the said money. The plaintiffs pray inter alia that the Estate of Prem Bibi may be administered under the directions of the Court appropriated to the purpose set forth in her will and that Bishan

पञ्जीस २. रुपया के temporary as well as a perpetual injunction, and

बोर्ड आफ डायरेक्टर in the Jain Community may be appointed

सुट.

सर्व प्रकार का प्रबंध जैनों के हाथ में fixed for the hearing of this suit.

हिसाब खोले जाते हैं और काल तथा रूप

प्रति सैकड़ासे रु० २) प्रति सैकड़ा तक व्यापक होता है. संपूर्ण नियम

में बना कर अवश्य पढ़ें.

जैनोंको घर लेनेकी खास विवृति और प्रेरणा है. अब गाँवें हीरो २ बार

पन्नालाल जौहरी जैनी } जसवंतराय जैनी, सेक्रेटरी

मैनेजिंग डायरेक्टर } जैन बैंक ऑफ इंडिया लिमिटेड, लाहौर

૨.

સોમદેવસૂરી. (૧૫ શતકના ઉત્તરાર્ધમાં)

અંદ્રગચ્છિ ગયણંગણિદિં ઉદયક અદિનવ ચંદ,
સિરિ સોમદેવ સુરિ ગણુદરુએ, તિહુઅણ નયનાનંદ.

ગુર ગુણુરયણ રયણાપરએ, તવગચ્છ સિરિહરિહાર,
ગેય બીણી ગુર ગાધધએ, ધેય માંહિને સાર.

વાણિ વિણુનિગય ય હારહર, સાકર જુઅ પયપૂર,
દિતિવિય કિય કેતકીય, અનધ કપૂર.

કોહ નેહ તથ નિગિગરણિય માણુ મનાવિક આણુ,
માયા અખલા તિણિ ગદ્યઅ, લોહ છંડાવિક ઠાણુ.

ખુદ્ધિ વિણુનિગય અમર ગુર, રૂવ પરાગિ અધકુ,
ધીરિમધિ કિવય દેવિગિરિ, જયસાહ ગણિંદ.

ગોતમ ગુરિ નિય ગુણુરયણ, યાપિણિ યાપિઅ આસિ,
સોયનં દીસમ્ આતક, એતે હરી ગુહ પાસિ.

ધન ધન તે નરવરુએ, ને ગુમ્હ પધ સેવતે,
અકુ મહાસિદ્ધિ આંગણુધ, એ તેહતણુધ વિવસંતિ.

ધંણુ પરિ ગુર સધવિકુએ, તવગચ્છ ગયણિ દિણિદો,
સોમદેવ સુરિ તાં જયક, એળાં ઉગધ નિણુયદો.

ઇતિશ્રી સોમદેવ સૂરીણાં સ્વાધ્યાયઃ ॥છા॥ શુભં લવતુ લેખકપાઠકયો-

ર્મહીસુદર ગણિલિ લિખિત મિતિ

--C. A. Dalal.

જ્ઞાન—ચર્ચા.

મી. હર્ષદેવરનની વતી પૂછાયેલા પ્રશ્નોના ખુલાસાઓ.

પ્રશ્ન ૧ લો:—સ્વરિતકમાં ચાર પાંખડાં છે. મારા ધારવા પ્રમાણે જીવની તે ચાર ભૂમિકા છે; તિર્થંચ, મનુષ્ય, દેવતા અને નારક. આ વર્ગોમાં નિગોદ કયાં આવી ? એમ જણાવ છે કે તેને તો મૂકીજ દેવામાં આવી હોય.

ઉત્તર:—સિદ્ધિ સિવાયના જીવો બાહ્યદષ્ટિએ બે પ્રકારે દરખાએલા પ્રત્યક્ષ અનુભવવામાં આવે છે તેમાં એક તો અવ્યવહાર રાશી અને બીજા વ્યવહાર રાશી. અવ્યવહાર રાશી જીવો એટલે સૂક્ષ્મનિગોદના જીવો, તથા બાહ્ય નિગોદમાં જે વ્યવહાર રાશી જીવો છે તે મળીને સમગ્ર નિગોદથી અખિલ વિશ્વ બંધાય છે. જેવી રીતે કાગલ-મેથ-ને કાપલીમાં બરવામાં આવે છે તેવીજ રીતે સમગ્ર લોક નિગોદના જીવોથી ઠંસીઠંસીને અંતરરહિત

ભયો છે જેવી રીતે સમુદ્ર જલપૂર્ણ હોય છે અને તેમાંથી અમુક નરંજો, વમલ, વગેરે વ્યવહારમાં પ્રત્યક્ષ જણાય છે તેવીજ રીતે સમગ્ર લોક જીવથી ભરેલો છે તે જીવોમાંથી કેટલાક જીવો જલતરંગવત્ વ્યવહારમાં પ્રત્યક્ષ પરિભ્રમણ કરતા જણાય છે. તે વ્યવહારરૂપ જણાતા જીવોને મુખ્ય ચાર પ્રકારે વહેંચીને, વ્યવહારરાશી જીવોને ચતુર્ગતિમાં પરિભ્રમણ કરવાનું દર્શાવ્યું છે. વ્યવહારરાશી જીવોમાંથી જેટલા સિદ્ધ ધાય તેટલાજ જીવો અવ્યવહાર રાશીમાં આવે અને એને પરિણામે વ્યવહારરાશી જીવોની સંખ્યા વધે ઘટેજ નહિ. નિર્જો-દ્યો પૂર્ણ લોકમાં જલતરંગવત્ વ્યવહારમાં જણાતા જીવો નારક, તિર્યચ, દેવ અને મનુ-ષ્ય એ ચાર પ્રકારે વ્યવહારતા જણાય છે. એ ચાર પ્રકારની વ્યવહારદશા જણાવવા માટેજ સ્વસ્તિકને ચાર પાંખડાં કરવામાં આવે છે. અવ્યવહારરાશી માટે તો કાંઈ કહેવાનું જ નથી; વ્યવહારમાં જે જે આવેલા છે તેમને માટેજ એ મુચ્ચત છે. અવ્યવહારરાશીના એક અંશ-માંજ જલતરંગવત્ વ્યવહાર ચાર પ્રકારે ભાસ્વમાન ધાય છે. જેવી રીતે મૃત્તિકાનું ખીજું પગથીઈ ઘટ વગેરે છે તેવી રીતેજ અવ્યવહાર રાશીનું ખીજું પગથીઈ વ્યવહાર ચતુર્ધાંશ મુખ્યત્વે છે. તેજ દર્શાવવા સ્વસ્તિકના ચાર પાંખડાં છે. સ્વસ્તિકની ઉપર ત્રણ ઢગડીઈ કરવામાં આવે છે તે જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્રની છે, અને તેની ઉપર અર્ધમાત્રાનુસ્વર કરવામાં આવે છે તે સિદ્ધશિક્ષા-અન્તરામરચક-(શિરાએ કે લોકાએ) કે દુર્ય અને તુર્યાતીત દર્શક ચિન્હો છે. ભાવાર્થ એવો છે કે ચાર. ગતિ-વ્યવહારમાં પરિભ્રમણ કરનારા જીવો જ્યારે ચાર ગતિથી ભિન્ન ધધ, મધ્યસ્થ ધધ પોતાના રહેણા અનાદિ નિધાનરૂપ જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્રની ઉપાસના કરી, આત્મ સાક્ષાત્કાર કરીને પૂર્ણ થશે ત્યારેજ તે સિદ્ધ-શિક્ષાએ જશે. નિજરૂપે સ્થિત થશે અર્થાત્ તેનું ચતુર્ગતિરૂપ વ્યવહારનું પરિભ્રમણ મટશે. સ્વસ્તિક શ્રી જિનમંદિરમાં કરવામાં આવે છે તેનો હેતુ એવો છે કે શ્રી જિનદેવ આ પ્રમાણે આરાધન કરીને તરી ગયાના દૃષ્ટાંતરૂપ છે માટે આપણે પણ શ્રી જિનદેવની પેડે પ્રબલ પુરુષાર્થદ્વારા, નિજ સ્વરૂપે સ્થિત થવાનો પ્રયાસ કરવો જોઈએ. આ હેતુ સમગ્રવધા માટેજ સ્વસ્તિકની ચોજના કરવામાં આવી છે. તેમાં મૃત્તિકાના ઘટાદિ આકારવત્ અવ્યવ-હારરાશી પૂર્ણ લોકમાં વ્યવહારરૂપ જણાતા જીવોના નારકાદિક ભેદ જણાવવા વ્યવહાર તરંગનું દિદર્શન સ્વસ્તિકથી મુક્તિ પર્યંતનું જતાવેલ છે. આ પ્રમાણે સ્વસ્તિક વારત્તવ અને વિચારપૂર્વક પ્રયોગજોઈ છે.

જેમણે એવી રચના કરેલી છે તથા જેમણે એ સ્વસ્તિકનો પરમાર્થ શોધી કાઢેલો છે તથા જેમને એ સ્વસ્તિકનો પરમાર્થ જણવાની ઇચ્છા છે તથા જેઓ વિના સમન્વયે પણ સ્વસ્તિક કાઢે છે તેમને તથા તે જતાવનારને ત્રિદાસ નમસ્કાર હો ! ! ! સ્વસ્તિકનું જ્ઞાન પરમધામ-સિદ્ધશિક્ષાને આપવામાં ખાસ સદાયજૂત ધાય છે, માટે તે પરમપવિત્ર હોઈ ઉત્કૃષ્ટ છે.

હવે મર્ખાવાસાદિ દુઃખી અવસ્થામાં છે ત્યારે તે નારકી છે. એનો એ હવે જ્ઞાન-જ્ઞાનયુક્ત વિચરે છે ત્યારે તે તિર્યચ છે. જ્યારે તે પરમ રમેશુણી હોય છે ત્યારે તે દેવ કહેવાય છે અને જ્યારે પરમદાંતના-સ્થિરતા-રૂપ પીઠપાલું પકડે છે ત્યારે તે મનુષ્ય કહેવાય છે. આ રીતે પણ મનુષ્યની એકજ બધમાં ચાર અવસ્થા પણ જાનવાય છે.

I could not make out what you meant by Nigod in *Swastika*. Nigod is Physical vesture of the soul in the lowest scale of existence Moneron or the one-celled life is its nearest English equivalent, with the difference that Nigod is infinitely smaller in size than the one-celled discovered by the modern science.

—H. Warren.

ગત અંકમાં પૂછેલા સવાલમાં ૪ થા સવાલનો જવાબ આ છે. નિગોદનું જ્ઞાન શું ? જવાબ નિગોદનું જ્ઞાન—

(ક) ચૌદરાજ લોકના સધળા પ્રદેશો અર્થાત્ લોકપ્રકાશ સવજો સમજવો.

(ખ) ચાર ગતિમાં કઈ ગતિ ? તેા તેના તીર્થગતિમાં સમાવેશ થાય છે કેમકે તીર્થ-
ચના ૪૮ ભેદો શાસ્ત્રમાં વર્ણવ્યા છે તેમાં એકેદ્રીના ૨૨) બાવીસે ભેદોનો
સમાવેશ થાય છે તેથી તે તીર્થગતિમાં સમાવેશ થાય છે.

(ગ) સ્વસ્થિતકના ૪ પાંખડામાં ત્રણ ગતિના ત્રણ ગણીયે તેમજ તીર્થગતિનું મલી
ચાર સમાવેશ થાય છે.

—એક શ્રાવક.

આ પત્રથી સ્પુરતી વિધવિધ ઉક્તિઓ.

Notes and criticisms.

આ વખતના પર્વપાત્રપર્વ ઉપર પ્રકટ થયેલા હેરદાસના અંકમાં 'સ્થૂલભદ્ર ચરિત્ર' સંગ્રહી
કાંઈક આપતું. ધ્યાન ખેંચવાની રજા લઉં છું. તે લેખ લખવામાં જે જે અધોની સહાય
લીધેલી છે તેમાં એક અંચનું નામ નથી. તે અંચ શ્રીમદ્ લેખકદ્વાર્યા વિરચિત "પરિશિ-
ષ્ટપર્વ" છે. તેમાં સ્થૂલભદ્રનું આખું ચરિત્ર આપેલું છે. તે આકાશ સર્ગના શ્લોક ૬૬૫
થી શરૂ થાય છે. સંસ્કૃત ચરિત્ર અને હેરદાસમાં આપેલું ચરિત્ર સરખાવતાં છૂટા છવાયા
વિભાગ, તથા સ્થૂલભદ્રને કોશના સંવાદ સિવાય તે આખું શબ્દશા: ભાષાંતર છે.

નીચેના બે ત્રણ ઉત્તરાથી તે સ્પષ્ટ થશે.

પા. ૩૧૩ !—

"નંદરાજના હૃદયને અત્યંત આનંદ આપનાર ગોશીર્ષચંદન સરખો હતો.

"નન્દરાજહૃદયમન્દાનન્દગોશીર્ષચન્દનઃ । (૭)

પા. ૩૧૫:—"મંત્રીઓના ઉપાયો...સમર્થજ હોય છે.

"ઉપાયા: સચિવાનાં હિ નિગ્રહાનુગ્રહસમા: । (૨૯)

પા. ૩૨૦:—"સ્થૂલભદ્રનું શ્રી સંભૂતિ વિજય.....દીક્ષા અંગીકાર કરી.

"સ્થૂલભદ્રોઽપિ ગત્વા શ્રી સંભૂતિવિજયપાન્તિકે

દીક્ષાં સામયિકોચારપૂર્વિકા મત્યપચત (૮૨)

હેમચંદ્રાચાર્યની authority આ ચરિત્ર સંબંધી ઘણી સખળ ગણી શકાય. તેમ ગણાવતા અથો કરતાં તે વધારે પ્રાચીન છે. સંસ્કૃતમાં તે ચરિત્ર ઘણું જાણીતાં, સુંદર તથા Glowing languageમાં વર્ણવેલું છે.

મને લાગે છે કે આ ચરિત્રનું ભાષાંતર તમે ગણાવેલા અથો પૈકી કોઈમાં હોવું જોઈએ અને જોના ઉપરથી તમે ઉતારો લીધો હોવો જોઈએ.

તે સિવાય ઐતિહાસિક પાત્રો, નન્દ, ચાણક્ય, ચન્દ્રગુપ્ત, વરહમિ, શકટાલ મંત્રિ, બદ્રબાહુ વિગેરેનાં ચરિત્રો પણ આ ગ્રંથમાંથી મળી આવે છે.

આ સિવાય આ ચરિત્રની મદદ જૈનેતરોએ કેવી લીધી છે તે જાણવું ઉપયોગી થઈ પડશે. ચાર સુનિઓની પ્રતિષ્ઠા તથા તેમનાં ચરિત્રમાં ગડબડ કરીને ઘણી ખરી હકીકત ચન્દ્રકાન્ત (ગુજરાતી પ્રેસ)માં લીધેલી છે. તેમાં સુધારાવધારા કેટલાક કરેલા છે તે અભ્યાસ કરવા લાયક છે. (જો તેઓનું એવું કોઈ ચરિત્ર ન હોય તો આ વાત જાહેર કરવી જોઈએ.)

તેઓએ સુધારા કર્યા છે અને તે શા હેતુથી કર્યા છે તે પણ તે ગ્રંથ ધ્યાનપૂર્વક તપાસતાં સમજાશે.

'પરિશિષ્ટ ધર્મમાં સ્થૂલભૂત' ચરિત્ર છે તેમ હવે પછીના હરદ્કમાં પ્રકટ કરશો. એજ વિનંતિ. તસ્મી માફ કરશો.

મંગળદાસ મારફીદ.

મુબઈ ૧૧-૮-૧૩.

ઉત્તર—પરિશિષ્ટ પર્વ સંસ્કૃતમાં જાણેલું શેડ કુંવરજી આણંદજી પાસે મારાપર ઉપકારાર્થે તેમણે મોકલ્યું છે, અને તે ઉપરઉપરથી જોઈ ગયો હતો, પરથી મેં અવકાશભાવે ખીલકુલ આધાર લીધો નથી. તેનું ગુજરાતી ભાષાંતર (વખત પછી પ્રગટ થવાનું છે) તૈયાર હત તો જરૂર તેના આધાર લઈ શકાત; આધાર અનુભવે પણ અચૂક સેવાયો જણાય છે તેનું કારણ એ છે કે જે પુસ્તકમાં આધાર લીધો છે તે દરેકના ક્રમાંએ પરિશિષ્ટપર્વનો આધાર લીધો છે. આ પરથી નિશ્ચિત થાય છે કે પરિશિષ્ટપર્વ અચૂક પ્રમાણભૂત ગ્રંથ છે અને તેની પહેલાંના સમયનો એક પણ ગ્રંથ હજી સુધી ઉપલબ્ધ થતો નથી. પરંતુ આખું શબ્દશઃ ભાષાંતર તદ્દન નથી.

(૨) ચંદ્રકાન્તમાં ક્યા ભાગમાં ક્યા જુદે આ ચરિત્રનો આધાર લઈ સ્પષ્ટ કરી નોંધ્યું છે તે જણાવશો તો આભાર થશે, અને તેની સાથે કેવી રીતે અને શા હેતુથી સ્પષ્ટ કર્યું છે તેના વિવરણમાં હતરશો તો વિશેષ અનુભૂતિ પાડી શકશો.

—અમૃતતનય.

પણ :

આ :

મેં :

માવતાં :

સમજા :

અને :

યોગ :

તેનો :

તેને :

તેને :

તેને :

તેને :

તેને :

તેને :

તેને :

તેને :

તેને :

તેને :

તેને :

તેને :

તેને :

તેને :

તેને :

તેને :

અમારો સ્વીકાર.

‘જૈન શ્વેતામ્બર કૉન્ફરન્સ હૅરલ્ડ’નો ‘પર્થુપણ્ણનો અંક—આજ સુધીમાં જૈન પત્રકારો તરફથી જેટલા આસ અંકો નીકળ્યા છે તે સર્વમાં પ્રથમપદે મૂકવા લાયક આ અંક વાંચી અમને ઘણો સતોપ થયો છે. જૈનના ત્રણે શીરકાના લેખકો ઉપરાંત જૈનેતર વિદ્વાનોના પણ પુષ્કળ લેખોને આમાં સ્થાન અપાયું છે તેથી એની સુંદરતા, ઉપયોગીતા અને વિવિધતામાં વધારો થયો છે. પ્રગતિવિરોધી જૈન સાધુ વર્ગમાંથી હમણાં હમણાં કેટલાંક-ઉદાર વિચાર ધરાવતાં રત્નો પ્રકાશવા લાગ્યાં છે એ, આ અંકમાંના બે લેખો ઉપરથી સ્પષ્ટ જણાઈ આવે છે. આ બે લેખોમાંના એક શ્વેતામ્બર મુનિરતનશ્રી આરિત્રવિજયજીનો છે, બ્યારે બીજો લેખ શ્વે. સ્થાનકવાસી વર્ગના મુનિરતનશ્રી ત્રિલોકચંદ્રજીનો છે. તેઓના જણેલા ‘જૈન’ અને ‘મુનિજીવન’ મથાળાના લેખોમાંથી જૈનસમાજને ઘણું શિખવતું મળે તેમ છે અને અધ્યત્તરના આકર્ષને તો સૂર્ય જેટલો હર તે વિચારોથી લાગે તેમ છે. ધન-સૌંદર્ય ખાતર કહેવું જોઈશે કે મુનિશ્રી ત્રિલોકચંદ્રજીની ભાષા સ્વતંત્ર વિચારક શ્રી આરિત્ર-વિજયજી કરતાં પણ સ્ફૂર્ણગ્રામી છે. રા. પદીઆરનો ‘મનુષ્ય પૂજની મગ’ એ મથાળાનો લેખ જૈન જેવી ક્રિયાકાંડમાં મરાણુલ થઈ ગયેલી કોમને ખરી પૂજનો માર્ગ બતાવવાને બહુ ઉપયોગી થઈ પડે તેવો છે. રા. મુશીકનો ‘Divine Discontent’ અને સ્વ-ગરિય રા. મેપાણીનો ‘Jain Phraseology into English’ બન્ને લેખ દ્રશ્યા-યક્ષા જૈનો ધર્મના તત્ત્વજ્ઞાનમાં કેવા વધારા લાગ્યા છે એનો પ્રત્યક્ષ પુરાવો છે. રા. નાનાલાલ દલપતરામ કવિતુ ‘પ્રભાત’ નામનું દીવ્ય જ્ઞાન, રા. સાગર, રા. વસંત તથા શ્રી નાનચંદ્રજી મહારાજનાં કેટલાંક કાવ્યો ઘણાં આનંદજનક છે. રા. રણજીતરામ વાચાભાઈ એ જૈનોને સ્વધર્માભિમાન સ્ફૂર્ણ એવો લેખ લખી પોતાની વિશાળ દષ્ટિ બતાવી આપી છે. રા. સાગરનો ‘લગ્ન વિચાર અને દંપતિધર્મ’ લેખ લગ્નની શીઘ્રમુદ્રી ખરાબર સમ-જાણે છે. પ્રાણ્ય અને આત્મા સંબંધી જૈન અને જૈનેતર દષ્ટિની અભિનિવૃત્તા બતાવનારો રા. ગોકુલદાસ નાનજીભાઈનો લેખ મનન કરવા જેવો છે. જૌનરરી ઍડિટર મહારાજે કેટલાંક કાવ્યો, મહાવીરાચાર્ય સંબંધી લેખ તથા સ્થૂતિમંદ્રની કથા વગેરે લેખો લખવામાં પુષ્કળ શ્રમ ઉઠાવ્યો છે, એટલું જ નહિ પ્રેમ્ય એડિટરીઅલ્સ પણ પુષ્કળ વિચારપૂર્વક લખી છે. જૈન મુત્રોના ભાષાંતરનું જે કામ રા. મનસુખજીલ રચજીભાઈ મહેતાએ હમણાં ઉપાડી લીધું છે તેની વિરૂદ્ધ બ્યારે શ્વેતામ્બર બીજા પત્રકારો જુમરાણુ દરી રજા છે ત્યારે આ શાન્ત અને સમયસચક સમ્પાદકે ખંડનમંડનથી દૂર રહી ભાષાંતર કાર્યની આવશ્યકતા જાણવી છે, અને તે કેવી રીતે થવું જોઈએ તે બાજતમાં કેટલીક કિમતી સૂચનાઓ આપી છે તથા એ કાર્ય ઉપાડવા ઇચ્છતા શુદ્ધરત્ને બીનમંદ્રી ખજાળાથી બચાવવા માટે એક બ્યવહારકુશળ સલાહ આપી છે. શ્રીમદ્ વિજ્ઞાનંદ સૂરિના જીવન સંબંધી એક હિંદી લેખ પણ આ અંકમાં નજરે પડે છે; આ લેખમાંના કેટલાક સખ્દો વાંચી અમને ઘણો ખેદ થયો. ‘હરોલ્ડ’ જેવા પત્રમાં આવા લેખકોને-ખાત્રી તે ગમે તેવા લોકપ્રિય પુરૂષ હોય તોપણ જગા ન અપાય એમ હરકોઈ વિચારણ હૃદયવાળો જૈન આશા રાખી શકે.

એકંદરે 'હેરહડ'નો આ ખાસ અંક આટલો ઉત્તમ કહાડવા માટે હેના માનદ સમ્પાદક મહાશયને ધન્યવાદ ધરે છે. આવો દળદાર અંક તૈવાર કરવામાં કેટલા વખત અને ખુદિખળનો વ્યય કરવો પડે છે તે માત્ર એ કામના અનુભવીઓજ સમજી શકે. વળી મુખ્યની જાગળી છાંદગી અને વક્રીકાતનો ધધો એ બન્ને એવી બાબતો છે કે ઓનરરી કામ પાછળ આટલા વખતનો ભોગ આપવો ધણો મેથિા યધ. પડે અને તેમ કરવું ધણા યોગ્ય થીજ બની શકે. અક્ષોસની વાત છે કે, બ્યારે આવા સહદય સંપાદક મળ્યા છે ત્યારે જૈન વિદ્વાનો અવારનવાર સ્વતંત્ર લેખો મોકલવારૂં અને જૈનસમાજ હેના આહક યધ આર્થિક સ્થિતિ સુધારવારૂં પોતાનો ધર્મ બદલવામાં પાછળ પડે છે.

નવેમ્બર. ૧૩—જૈનહિતેચ્છુ (ખાસ અંક)

“શ્રી જૈન મંત્રેનામ્બર કોન્ફરન્સ હેરહડ”નો ખાસ પર્ચુપણ અંક આપે. મહેને મોકલેલ જે માટે આપનો આભાર માનું છું. જૈન વિદ્વાનોના તંત્રીપણા નીચે ચાલતાં કોઇ કોઇ પત્રો કોઇ કોઇ વખતે મહારા જોવામાં આવતાં ત્યારે તેમાંના કેટલાક વિષયો તદ્દન જૈનો-પયોગી નહિ પણ અન્ય સર્વે ઉપયોગી હોવાનું બતાવું અને મહારી તે માન્યતા આપના આ ‘પર્ચુપણ’ અંકે ખીલકુલ ખરી પાડી છે. મતલબ અનેક વિદ્વાનોના વિવિધ પ્રકારના લેખો વડે અક્ષરેય યથેસા એ અંકનું ધ્યાનપૂર્વક વાંચન- મતન સર્વ કોઇને ઉપયોગી છે કેમકે આપનો એ દળદાર અંક વખતનો મિથ્યા વ્યય કરાવનારો નહિ પણ યેરાક જ્ઞાન સાથે ગમ્મત આપનારો થયો છે. જે જે જ્ઞાતિઓમાં માસિક અથવા ત્રિમાસિક પણ અનિયમિત પણે-કંગાલ હાલતમાં ડગમગ રીતે ચલાવાનાં હોય તેઓએ પણ આપના આવા ઉદાર સાહસ તરફ નેઇ પોતાની સંકુચિત દષ્ટિ લંબાવવી જોઇએ. આપના પર્ચુપણ અંકમાં વપરાયેલા ઉત્તમ કાગળ અને છબિ-છપાઇની સુંદરતા પણ અવશ્ય ખેંચાણ કારક યધ પડે છે. એકંદરે આપનો એ શ્રમ દરેક રીતે સરજ થયેલો હોઇ પ્રશંસા અને ઉત્તેજનને પાત્ર છે.

રાજકોટ. } નરવરલાલ દુનિયાલાલ વૈષ્ણવ,
તા. ૨૧-૧૨-૧૩ } સૌભાગ્ય શિક્ષાબ્ધિ ભાગ ૧-૨ વગેરે પુસ્તકોનો કર્તા.

કોન્ફરન્સ મિશન.

સુકૃત મંડાર ફંડ.

(સં. ૧૯૭૦ના કારતક સુદ ૧ થી પોસ સુદ ૪, તા. ૧-૧૧-૧૩ થી ૩૧-૧૨-૧૩) વસુન્ધ્રા આગ્યા, રૂ. ૪૯૧-૧૦-૦૦ની વીમલ.

(૧) ઉપદેશક મી. વાડીલાલ સાંકળચંદ-ક. મુન્નરાત.

ખેચરાજી ૭, ન સીતાપુર ૧૧, હાંસલપર ૦૧, ડેડાણા ૫૧, શેલુજી ૩૧, શેલુજી-નુંપર ૪, દેયડી ૧, ચડાસણા ૧૧, કાચરોલ ૦૧૧, કાલરી ૧૪૧, સંખલપુર ૨૫, ડોડીવાડા ૨૧, સાંપાવાડા ૪, વેલુપર ૨૧, આદીવાડા ૩, આલુવાડા ૮, ગોખ-રવા ૦૧, ખાંમેલ ૧૧, ભાટમર ૨૧, મહીઆરી ૩૧, મીડી ધારીઅલ ૩.

કુલ રૂ. ૧૧૫-૪-૦

(૨) ઉપદેશક અમૃતલાલ વાડીલાલ-ઉ. ગુજરાત અને દક્ષિણ મહારાષ્ટ્ર.
કાતરા ૧૧૧, છડીઆરડા ૦૧૧, પોંડારપુર ૪, ચવેલી ૮, ખરસદા ૧૪૧, ભાંડુ પા,
ખોડરવાડા ૨૦૧, કોલ્હાપુર ૧૨, તાસગાંવ ૩૬૧૧.

કુલ રૂ. ૧૫૨-૧૨-૦

(૩) ઉપદેશક મી. પુનલલ પ્રેમચંદ-પાલજીપુર ધલાદો અને મેવાડ.
તારંગાજી જત્રાજી ૭૧, આયુજી જત્રાજી ૩૧, પોસીના ૩૦૧, લાંબડીઆ ૨૪૧,
ચાણસમા* (ખાંધ ખેમકોર તરફથી) ૩૫, વીખરણી ૩૪૧, જુડા ૩, દેલવાડા ૪૧૧,
ખેરોજ ૩૩૧.

કુલ રૂ. ૧૭૫-૮-૦

(૪) આગેવાનોએ-પોતાની મેળે મોકલાવ્યા.

રંગુન શેઠ મનસુખલાલ દેવતચંદ ૪૭-૧૪-૦, મુંબઈ ૦-૪-૦

કુલ રૂ. ૪૮-૨-૦

એકંદરે કુલ રૂ. ૪૯૧-૧૦-૦

* ચાણસમા તાલુકે વડાવગી (ઉ. ગુજરાત)ના શેઠ નેમચંદ પુરોતમદાસનાં વિધવા પતિ ખાંધ ખેમકોરે ચાણ સાલના કારતક વદ ૩ રવીવારના રોજ આપણા મહાન પવિત્ર તિર્થ શ્રી આયુજી તથા અધિવ્યજ્ઞની જત્રાર્યે ૭૦૦ માણસોનો સંઘ કાઢી પોતાનાં ખર્ચે, સર્વે લઈ ગયા, રસ્તામાં દરેક ધાર્મિક સંસ્થાને સારી સલામતા આપી હતી. તેમજ શ્રી સુકૃત ભાંડાર દેડમાં પણ રૂ. ૩૫૦ ની રકમ નવાજેશ કરી હતી. તે ખાતે તેઓને ધન્યવાદ આપવામાં આવે છે. તેવીજ રીતે સીતાપુરના શેઠ હરચંદ પંચાણે શ્રી સિદ્ધાચળની જત્રાર્યે સંઘ કાઢી સારો લ્હાવ લીધો છે તેમણે પણ આ દેડમાં રૂ. ૧૭૦ ની રકમ આપી છે. આવીજ રીતે દરેક જૈન બંધુઓ પોતાના શુભ પ્રસંગે આ દેડને ધ્યાનમાં રાખી સારી રકમ મોકલાવવા ચૂકશે નહીં એમ અમેને ખાતરી છે.

ઉદ્દેશકોનો પ્રવાસ.

ઉપદેશક મી. વાડીલાલ સાંકળચંદ,

ઉલોડા-અહીં ડોક્ટર સાહેબના પ્રમુખપણા નીચે “ અહિંસા: પરમોધર્મ ” તથા માંસ બ્રહ્મણ ન કરવા સંજોથી ભાવણ આપતાં શિકોરોએ પાપ નહીં કરવા તેમજ માંસ, દારૂ વગેરે ન વાપરવા પ્રતિજ્ઞા લીધી હતી.

ઉલોડા-જવ દયાના ભાવણથી અહીંના શિકોરોએ ચોરી; માંસ બ્રહ્મણ, દારૂ, હિંસા વગેરે ન કરવાની પ્રતિજ્ઞા કરી છે. જેમનાં નામ કોન્ફેસન આપીસમાં છે.

શેણજ-અહીં જવદયાણુ ભાવણ આપતાં શિકોર અનાજ બદાજીએ દારૂ, માંસ, હિંસા વગેરે ન કરવા પ્રતિજ્ઞા કરી છે.

ઉપદેશક મી. અમૃતલાલ વાડીલાલ.

લોણણી-શર્તકી પૂનમ ઉપર ભગવેલ મેળાવા સમયે “ તિર્થ ભક્તિ ” ઉપર અસરકારક ભાવણ આપ્યું, ત્યાર બાદ અમદાવાદના વધીલ વેલચંદ ઉમેસ્વંદે “ જૈનોની

સંખ્યા ધરવાનાં કારણો, અને કેળવણી પ્રચાર” સંબંધી ભાષણ આપ્યું હતું, ત્યાર પછી બનારસવાળા પંડિત વૃન્દાવલલએ વિતરાગ માર્ગ વિષે વિવેચન કર્યું હતું. વિરોધમાં કેળવણી સંબંધી વધારે વર્ણન થતાં શ્રી જૈન શ્લોકો. કોન્દરન્સ તરફથી ઉધાડેલા શ્રી સુકૃત ભંડાર ફેંડતી સ્કીમને ધણાજ પ્રેમથી સૌએ વધારી લીધી હતી, અને દર વર્ષે આ શંકમાં રકમ મોકલાવવા કહેવામાં આવ્યું હતું. ત્યાર બાદ આપ્તજના દેરાસરોમાં યુરોપીયન આમડાના છુટ્ટ પહેરી જતા હતા તે ન જવા બાળતનો કરાવ શ્રી જૈન શ્લોકોનાં કરાવ કોન્દરન્સના પ્રવાસે થયો તે સંબંધી સારી રીતે કહેવામાં આવ્યું હતું.

ઉપદેશક મી. ધુન્નલાલ પ્રેમચંદ.

વડગામ (પાલણપુર) જૈન ઉપાધ્યયમાં કોન્દરન્સના કરાવો ઉપર ભાષણો આપતાં ધણી સારી અસર થઇ હતી. વળી સ્કૂલ માસ્તર તરફથી સર્ટીફિકેટ મળ્યું હતું.

શ્રી ધાર્મિક હિસાબ તપાસણી શાલું.

(તપાસનાર—શ્રી સુનીલાલ નહાનચંદ જોનસરી ઓડીટર શ્રી જૈન શ્લોકો. કોન્દરન્સ.)

(૧) પ્રાંત કાઠીઆવાડમાં જામનગર શહેર મધ્યે શ્રી શાંતીનાથજી મહારાજના ઘર-દેરાસરના વહીવટને લગતો રીપોર્ટ:—

સદરહુ સંસ્થાના વહીવટ કર્તા શ્રી રતનશી રામજી કોઠારી હસ્તકનો સં. ૧૯૫૯થી ૧૯૬૯ ના ચૈત્ર વદી ૧ સુધીનો હિસાબ અમોએ તપાસ્યો. તે જોતાં નામું રીતસર રાખી વહીવટ સારી રીતે ચલાવતા જોવામાં આવે છે. સદરહુ ઘર દેરાસર વહીવટ કર્તા શ્રી શ્રદ્ધેશ્વરનું પોતાનું છે અને વહીવટ પણ પોતેજ કરે છે આ સંસ્થાનો વહીવટ તપાસી જે જે ખર્ચાઓ દેખાણી તેને લગતું મૂલ્યના પચ વહીવટ કર્તા શ્રી શ્રદ્ધેશ્વરને આપવામાં આવ્યું છે.

(૨) પ્રાંત કાઠીઆવાડમાં જામનગર શહેર મધ્યે શ્રી સુનિસુવૃતસ્વામીના દેરાસરના વહીવટને લગતો રીપોર્ટ:—

સદરહુ સંસ્થાના શ્રી સંઘ તરફથી વહીવટકર્તા શ્રી નારણજી રવજીના હસ્તકનો સં. ૧૯૫૮ થી ૧૯૬૯ના ચૈત્ર શુ ૧ સુધીનો હિસાબ અમોએ તપાસ્યો તે જોતાં નામું રીતસર રાખી વહીવટ સારી રીતે ચલાવતા જોવામાં આવે છે.

સદરહુ સંસ્થા ઝવેરી ઝવેરચંદ લીલાધરની ત્રિધવા સ્ત્રી બાઇ નાધી તથા બાઇ સતોકે પોતાના ખર્ચે બંધાવી-સં. ૧૯૫૮ની સાલમાં પ્રતિષ્ઠા કરાવી છે, અને તેનો છ-છોદાર તથા પૂજન વિગેરેનો ખર્ચ નિભાવવા માટે—પોતાના રહેવાના બે ઝોરડા માળ બાંધેલા તથા ઝોરડીઓ અને મેડીજંઘ કહેલી આખ્યાં છે. તે માટે તેઓને પૂરેપૂરો ધન્યવાદ થયે છે. તેમજ હાલના વહીવટ કર્તા સદરહુ સંસ્થા બંધાવનારના ભાઈ યતા હોવાથી તેમજ તેઓને પોતાની ધણીજ હાજણી હોવાથી વહીવટ પૂરતી ખાતરી ચલાવે છે. તેથી તેમને પણ ધણો ધન્યવાદ થયે છે.

આ સંસ્થાનો વહીવટ તપાસી તેમાં જે જે ખર્ચાઓ દેખાણી તેને લગતું મૂલ્યનાપચ વહીવટકર્તા શ્રી શ્રદ્ધેશ્વરને આપવામાં આવ્યું છે.

(૩) જામનગર શહેરમાં આવેલા શ્રી આદીત્યર ભગવાનના દેરાસર (શ્રી અન્નરામજીના પંડાના નામથી ઝોળખાય છે.) ના વહીવટને લગતો રીપોર્ટ:—

સદરહુ સંસ્થાના શ્રી સંઘ તરફથી વહીવટકર્તા શેઠ કમ્પુરચંદ હંસરાજના હસ્તક્રમે
સં. ૧૯૫૭ થી ૧૯૬૯ના કાળથી શુ. ૧ સુધીના હિસાબ અમોએ તપાસ્યાં. તે જોતાં નામું
રીતસર રાખી વહીવટ સારી રીતે ચલાવતા જોવામાં આવે છે.

સદરહુ સંસ્થાનો વહીવટ તપાસી તેમાં જે જે ખામીઓ દેખાણી તેને લગતું સચના-
પત્ર વહીવટકર્તા ગૃહસ્થને આપવામાં આવ્યું છે.

(૪) જામનગર શહેરમાં આવેલા શ્રી ગોડીપાર્શ્વનાથજી મહારાજના ધર-
દેરાસરના વહીવટને લગતો રીપોર્ટ:—

સદરહુ સંસ્થાનો શ્રી સંઘ તરફથી વહીવટકર્તા શેઠ સુદરલાલ લક્ષ્મીચંદના હસ્તક્રમે
સં. ૧૯૫૪ થી સં. ૧૯૬૯ના ચૈત્ર વદી ૩૦ સુધીના હિસાબ અમોએ તપાસ્યાં. તે જોતાં
નામું રીતસર રાખી વહીવટ સારી રીતે ચલાવતા જોવામાં આવે છે. હાલ તેઓ વેપાર્યે
મુખર્જી ગએલા હોવાથી તેમની મંજુરી મેળવી તેમના મામા શા. જગજીવન જોડાબાઈએ
સદરહુ સંસ્થાનો વહીવટ દેખડાવ્યો છે.

સદરહુ સંસ્થાના મૂળ નાયકજી શ્રી ગોડીપાર્શ્વનાથ મહારાજનો સોનાના ધરવાળો
જવેરાતથી જડેલો મુગ્ધ ૧ રૂ. ૨૫૦૦) ના આસરની કિંમતનો છે તે પ્રથમના વહીવટકર્તા
શેઠ દેવસી કદયાણુજીના દીકરા શા. કમ્પુરચંદ તપા પોપટલાલના સ્વાધીનમાં રહે છે.

સદરહુ સંસ્થાનો વહીવટ તપાસી તેમાં જે જે ખામીઓ દેખાણી તેને લગતું સચના-
પત્ર વહીવટકર્તા ગૃહસ્થને આપવામાં આવ્યું છે.

શ્રી જૈન શ્વેતાંવર એજ્યુકેશન બોર્ડ.

શેઠ અમરચંદ તલકચંદ જૈન ધાર્મિક હરીફાઈ પરીક્ષા.

સં. ૧૯૭૦ ના પોપ મુદ્દ ૧ ને સવિવાર દિવસના એક વાગ્યાથી ચાર વાગ્યા સુધી.

તા. ૨૮-૧૨-૧૯૭૩

ધો. ૧ હુ (પંચ પ્રતિકમણ.) તપગચ્છ

(પરીક્ષક—રા. રા. સુરચંદ પી. બદામી. બી. એ. એલ એલ. બી.)

સવાલ

માર્ક્સ

- ૧ જૈન ગૃહસ્થે કેવા વિચાર અને કેવું વર્તન રાખવું જોઈએ તે વિષે પ્રતિકમણ
મુત્રોપરથી તમે સંપાદન કરેલા જ્ઞાનને આધારે એક દુકો નિબંધ લખો. ૨૫
- ૨ તીર્થેના અર્થ સમજાવો.
અહીંદ્રીપ, છવાયોતિ, સામાયિક, પ્રતિકમણ, સમ્મશ્વ, આચાર, અતિચાર,
અને આવશ્યક. ૧૦
- ૩ ઉર્ધ્વલોક, તીર્થલોક અને અધોલોક એ પ્રત્યેકમાં શાસ્વતા ચૈત્યોની સંખ્યા,
તેમજ જિન જિજ્ઞોની સંખ્યા કેટલી છે ?

- ૪ સાધુને “મઢ્ઠારસ સહસ્સ સીલંગધારા” એલું વિશેષણ આપવામાં આવ્યું છે તે વિશેષણમાં જણાવેલાં “મઢ્ઠારસ સહસ્સ સીલંગ” સમજાવે. ૧૨
- ૫ મુદપતિના બોલ લખી જાઓ અને તે ક્યે ક્યે સ્થળે બોલવા તે જણાવે. ૧૦
- ૬ નીચેની ગાથાઓ તથા શ્લોકો સાર્થ લખો.
- અ પ્રતિક્રમણ શા માટે કરવાનું છે તે દર્શાવનારી પદિક્રમણ સૂત્રમાંથી ગાથા.
- વં ચંકવર્તિની શિદ્ધિ દર્શાવનારી અનિતશાંતિ સ્તોત્રમાંની ગાથા.
- ક જુદા જુદા તીર્થોમાં નામો દર્શાવી ત્યાં રહેલા જિનેશ્વર બગવાને સ્મરણ કરાવનારો સંકલ્પાર્થનો શ્લોક.
- ઢ મોટી શાંતિમાનો શિવમસ્તુ થી શરૂ થતો શ્લોક. ૨૦
- ૭ દેવસી, રાઈ તથા પપ્પી પ્રતિક્રમણની વિધિ લખો. ૧૫

ધોરણ ૧ હું. શ્રી પંચ પ્રતિક્રમણ (વિધિ પક્ષ)

(પરીક્ષક—રા. રા. તાનચંદ માણેકચંદ મહેતા-મોરબી.)

સ્પષ્ટ અક્ષર અને સ્વચ્છતા માટે માર્ક.

- ૧ ગાથા તથા સમજાવતી. ૫
- (૧) શ્રી નંદીસૂત્રની પ્રથમ સજ્જાયમાં શ્રી સંધને સ્તવે છે તે ત્રવમી ગાથા સમજાવતી સાથે લખો. ૨૪
- (૨) લોગરસંતો છેલ્લી ગાથા સમજાવતી સાથે લખો.
- (૩) યાવત્ર મંત્ર રાગેડયં, હદિ જગતિ ચૂર્તિમાન એ જેમાં છે તે ગાથા પુરી લખીને સમજાવો.
- (૪) કવણે વાડીમાં વાવિયાં એ એક ગાથા સમજાવતી સાથે લખો.
- (૫) શક્તવની સવ્યન્તણું થી શરૂ થતી એક ગાથા સમજાવો.
- (૬) ઉવસગગડર સ્તવનની પાંચમી ગાથા સમજાવતી સાથે લખો.
- (૭) અનિતશાંતિ સ્તવની પંદરમી ગાથા સમજાવો.
- (૮) ધમ્મો મંગલ મુકિદ એ સજ્જાયની ત્રીજી ગાથા સમજાવતી સાથે લખો.
- ૨ લઘુ અતિચારમાંથી અનર્થ દંડ સામાયિક અને અતિથિ સંવિભાગ એ અતિ-ચાર લખો અને સમજાવો. ૧૫
- ૩ પ્રતિક્રમણ એટલે શું? એ શા માટે કર્તવ્ય છે? એમાં શું કરવાનું છે એ વિષે ત્રીશેક લીટીનો નિબંધ લખો. ૧૫
- ૪ નીચેના શબ્દોનો અર્થ લખો. ૧૨
- નિંદાવી, ખિતરદિ, ચિત્, સોઅરો, અગિમરો, આહદ, અનર્થદંડ, કવચ, પુદ્ગલપ્રદોષ, અપ્પહિલેહિય, સમપણમે, અનિત, બૂપહિયઅપ્પગમે, બદર, અદર આસી, ડુપન, ચાકમિઅ, બદરદ,

- ૫ નીચેના શબ્દોમાં અશુદ્ધ હોય તેટલા શુદ્ધ કરો. ૫
આરીજ્ઞને પરીશ્રીત મગધ્યાણું સમપવગ્ગ અગ્રાસનપિ
- ૬ નીચેના ભાવાર્થવાળા મૂળ શબ્દો લખો. ૨૪

(શબ્દોની જોડણીના માર્ક ગણવામાં આવશે.)

- (૧) પ્રાંચવર્ણા નીલમૂલ (૨) પિત્તને પ્રકાષે કરી મૂર્છા આવે.
- (૩) તેત્રીશ આશાતના મોઢેલી અનેરી દાઢ એક પણ આશાતનાયે કરીને.
- (૪) દુર્જન એવા શત્રુ તથા એકાંતરિયા પ્રમુખ જ્વર.
- (૫) કલ્પવૃક્ષ યંકી અધીક એવો. (૬) જમતના અદિતીમ બંધન.
- (૭) વ્યંતર દેવતાઓના પ્રાસાદ. (૮) પ્રથમ ત્રણ પ્રશ્નિણા કરીને.
- (૯) અપરિમિત ધૈર્ય પ્રધાન છે પરાક્રમ જેતું એવા.
- (૧૦) હું શરણુ પ્રત્યે લલિછું. તેમાં લલિછું. મારે શું શબ્દ છે.
- (૧૧) ચરણેતું આરાધન.
- (૧૨) સમુદાયના મોઢોમાંડે અયકાવાથી જેમના ભૂણના સમૂદ ધસાઇ મન્ય-ગયા છે.

ધા. રજુ કર. (જીવવિચાર, નવતત્વ, શ્રાવકધર્મ સંહિતા, ઉપદેશ પ્રાસાદ ભાગ ૧ ભો.)

(પરીશક:—રા. રા. બાઈલાલ જમનલાલ દલાલ. મુરત.)

સવાલ (૧ જીવવિચાર, નવતત્વ) માર્ક.

૧. અ. 'જીવ' એટલે શું ? 'જીવ' નું લક્ષણ શું ? સિદ્ધાંતજીનોમાં જીવનુંલક્ષણ બુદ્ધિપૂર્વક ધરાવો.
ચ. સાધુ મુનિરાજ કે જેમણે સંસારનો ત્યાગ કર્યો છે તથા શ્રી તીર્થંકરમહારાજ જે જાતનો
'સંસારી' જીવના ભેદમાં સમાવેશ થાયકે કેમ ? તે કારણ સદ લખો. ૫
૨. સ્થાવર જીવને કેટલી અને કઈ ઇન્દ્રિય હોય ? સ્થાવર જીવના ભેદ ગણાવો.
'અનંતકાય' એટલે શું ? તે ખીજાં કયાં નામથી ઓળખાય છે ? 'સોયના
અમ્રભાગ કરતાં પણ મૂરખ એવા એકજ શરીરને વિષે 'અનંત' જીવો રહી
શકે છે' એ વાત દર્શાવ આપીને બુદ્ધિપૂર્વક સમજાવો. ૧૫
૩. 'જીવ' સંબંધી ચાત જે કંઈ તમારામાં હોય તે બધું એક નિર્ગંધરૂપે સમજાવો. ૧૦
૪. 'તત્ત્વ' એટલે શું ? તે કેટલાં છે ? તે દરેકની વ્યાખ્યા લખો, સંધર્મો તત્ત્વ પૈકી
કોઈપણ તત્ત્વનો એક ખીજામાં સમાવેશ થતો હોય તો તે હેતુ સંહિત જણાવો
અને એમ કરવાથી આખરે કેટલાં તત્ત્વ મુખ્ય ગણાય. તે સ્પષ્ટ સમજાવો. ૧૦
૫. અ. નીચેની બાંધતોનો કયા તત્ત્વમાં તથા તેના કયા ભેદમાં સમાવેશ થઈ શકે
તેનાં નામ માત્ર લખો:—
૧ વાયુની પેઠે અપ્રતિબદ્ધપણે વિહાર કરવો, એક સ્થળે વાસ કરવો તથા;
(મુનિના સમધર્માં)

૨ અગ્નિની લોક ઉચે સ્વરે ખરાખ વચન બોલે તે સાંભળી દ્રુપદાદારીપેઠે કોંપ ન કરવો.

૩ બહુજ્ઞાન હોય તોપણ પોતાના મનમાં ગર્વ ન કરવો.

૪ ભણતો ન આવડવું,

૫ તથા જગતને પૂજનિક થવું.

છ. નીચેના બેદ કયા તત્વમાં આવે છે તે જણાવવા સાથે તેની સમજ આપો:-

(૧) અગ્નિ પરિપક્વ. (૨) આત્મપનામ કર્મ. (૩) સામતોપનિપાતિષ્ઠિ ક્રિયા (૪) શૌચ મતિ ધર્મ. (૫) ધ્યાન.

૬ 'મોક્ષ' વિદ્યમાન છે એ અતુમાન પ્રમાણુવડે સંતોષકારક રીતે સિદ્ધ કરી બતાવો ૧૦

(૨ આવક ધર્મ સંહિતા)

૭ "અન્યાયથી ધન પેદા કરવાનો પ્રતિષેધ કરવાથી આહુવિકા તેમજ ધર્મના હેતુભૂત ચિત્તની સમાધિ નાશ પામશે." ઉપરની આશંકાનો ખુલાસો મંથકારનાં શબ્દોમાં કરો. ૧૦

૮ શ્રુત ધર્મ બહુ છે, માટે સુવર્ણની જેમ તેની પરીક્ષા કેટલા પ્રકારે થઇ શકે તે વિવેચન સહિત લખો. ૧૫

(૩ ઉપદેશ પ્રાસાદ ભાગ ૧ લો.)

૯ સમકીર્તના ૭ બેદ પૈકી વ્યવહાર સમકીર્તમાં કેટલા ગણાય અને નિશ્ચય સમકીર્તમાં કેટલા ગણાય ? આ ૧૭ બેદ પ્રાપ્ત કરનારને કયું ચુંબુસ્થાનક હોય ? ૫

૧૦ સમકીર્તનાં લક્ષણ કયાં ? તે દરેકની વ્યાખ્યા આપો 'સંવેગ' લક્ષણ ઉપરની અનાયી મુનિની કયા હુકમમાં લખો, ૧૦

નોટ:-જરૂર જણાય તો અડધા કલાક યાજ્ઞ વધારે લેવો, પ્રશ્નોના જવાબ હુદ્દિપૂર્વક આપવામાં આવ્યા છે કે નહિ તેપર ખાસ લક્ષ આપવામાં આવશે.

૧૦૦

ધો. ૨૦૭ વ. (નવતત્વ, નવરમરણ, ત્રણમાખ્ય.)

(પરીક્ષક:-રા. રા. બાઈલાલ હાનલાલ દલાલ. મુરત.)

સવાલ

(૧ નવતત્વ)

માર્ક.

૧ 'તત્વ એટલે શું ? તે કેટલાં છે ? તે દરેકની વ્યાખ્યા લખો. સપ્તમાં તત્વ પૈકી કાષ્ઠપિણ તત્વનો એક જીજ્ઞામાં સમાવેશ થતો હોય તો તે હેતુ સહિત જણાવો અને તેમ કરવાથી આખરે કેટલાં તત્વ સુખ્ય ગણાય તે સ્પષ્ટ સમજાવો. ૧૦

૨ ઇ. નીચેની બાબતોનો કયા તત્વમાં તથા તેના કયા બેદમાં સમાવેશ થઇ શકે તેનાં નામ માત્ર લખો:-

(૧) વાયુની પેઠે અપ્રતિજ્ઞપણે વિદ્યાર કરવો; એક સ્થળે વાસ કરવો નહિ (મુનિના સંબંધમાં)

(૨) આત્માની લોક ઉચ્ચે સ્થરે ખરાબ વચન બોલે તે સાંભળી દ્રઢપ્રહારીની પેઠે ક્રોધ ન કરવો.

(૩) બહુ ગાન હોય તોપણ મનમાં ગર્વ ન કરવો.

(૪) બહુતાં ન આપકરું,

(૫) ત્રણ જગતને પૂજનિક થવું.

ચ. નીચેના બેદ દયા તત્વમાં આવે છે તે જણાવવા સાથે તેની સમજ આપો:-

(૧) અગાન પરિપક્વ. (૨) આતપ નામ કર્મ. (૩) સામતોપનિપાતિકી ક્રિયા, (૪) શૌચ યતિધર્મ. (૫) ધ્યાન.

૧૦

૩ 'મોક્ષ' વિધમાન છે. એ અનુમાન પ્રમાણુવડે સંતોષકારક રીતે સિદ્ધ કરી બતાવો

૧૦

(૨ નવસ્મરણ.)

૪ તિજય પદુત્ત નામના સ્મરણ પરથી તમારા વિચારો જણાવો.

૧૦

૫ મક્તામર તથા કલ્યાણમંદિર નામના સ્મરણની રચના વિષે જે કાંઈ જણાવતા હો તે લખો.

૧૦

૬ જ. મક્તામર માંથી સર્વ દેવના નામે કરીને કરેલી જિનેશ્વરી ભગવાનની સ્તુતિ અર્થ સહિત લખો.

ચ. કલ્યાણમંદિર માંથી " પ્રભુનું ધ્યાન કરનારા પણ પ્રભુના જેવાજ થાય છે " એ બોધાર્થનો સ્લોક સાર્ય લખો.

૧૦

(૩ ત્રણ સાખ્ય.)

૭ અવસ્થાત્રિક એટલે શું ? તે કેવી રીતે તથા ક્યાં ક્યાં ભાવતી, ?

૧૦

૮ દેવવંદનના બાર અધિકારનું વર્ણન કરો.

૧૫

૯ સુરવંદનથી ઉપજતા છ. શુભો સમજાવો.

૫

૧૦ 'વિગમ્ય' એટલે શું ? ભક્ષ્ય અને અભક્ષ્ય વિગમ્ય જણાવો. વિગમ્યનો દુરૂપયોગ કરવાથી શું પરિણામ આવે છે તે સંબંધી અસરકારક રીતે વિવેચન કરો.

૧૦

૧૦૦

ધો. ૩ બ્લુ (યોગસાત્ત્વ, મહાવીર ચરિત્ર, આનંદધનજીની ચોવીશી)

(પરીક્ષક:-શેઠ અમરચંદ ધેસાભાઈ-મુંબઈ)

સપાલ

યોગસાત્ત્વ

માર્ક

૧ સમ્યક્ત્વના પાંચ લક્ષણ વિવેચન સાથે લખો.

૪

૨ મુહરય ધર્મને લાપક થવા માટે બતાવે. પાંચોસ શુભો પૈકી દશશુભ વિવેચન સાથે લખો.

૬

૩ ખીન્ન મહાવ્રતની પાંચ ભાવના અર્થ સાથે જણાવો.

૪

૪ સંલેખનાનો અર્થ, તેના પ્રકાર તથા આવકને તે ક્યારે અને કેવા પ્રકારે આદરવી જોઈએ તે સંબંધી વિસ્તારથી સમજાવો.

૬

- ૫ ચોથા પ્રકાશમાં વર્ણવેલા ગુણોનો પોતાની સાથે શું સંબંધ છે તે ગુણોના
દુઃકાવર્ણન સાથે સમન્વિત,
૧૦
- ૬ આસનના નામ જણાવે અને તેમાંથી ત્રણનું સ્વરૂપ લખે.
૫
- ૭ પ્રત્યાહાર અને ધારણાનો અર્થ દુઃકા વિવેચન સાથે લખે.
૫

મહાવીર ચરિત્ર.

- ૧ મહાવીર સ્વામીના ચરિત્ર ઉપરથી હાલના મુનિવર્ગ અને શ્રાવક વર્ગને
બોધ લેવા લાયક હકીકતો દુઃકા નિબંધ રૂપે લખે.
૧૫
- ૨ મરીચિકા બવમાં બાંધેલ નીચ ગોત્ર કર્મની અસર ત્રિપૃષ્ઠ વાસુદેવના
બવમાં કાંઈ છે ? અને હોયતો તે કેવી રીતે તે જણાવે.
૩
- ૩ હૃદયવિહય, સુધસા અને જન્માર્થિ વિષે તમે જે જે જાણતા
હો તેનો દુઃકા સાર લખો.
૧૨

આનંદધનજની ચોવીશી.

- ૧ નીચેના પદોનો અર્થ દુઃકા વિવેચન સાથે લખો.
(ક) જે તે જીતારે તેણે હું હું જીતીએ.
(ખ) કારણ જોગે હો બધે બધને.
(ગ) રાગદ્વેષ અવિરતિની પરિણતિ, એ ચરણ મોહના યોધા.
(ધ) પ્રેમ કલ્પન છેલ્લે, ધરિયો જોગ ધનુર.
૨ નીચેની ગાથાઓના અર્થ વિવેચન સાથે લખો.
(ક) હેતુ વિવાદો ગિત ધરી જોધએ, અતિ દુરગમ નયનાદ,
આગમવાદે હો શુદ્ધગમ કે નહી, એ સખલો વિખનાદ.
(ખ) પરમનિધાન પ્રગટ મુખ આગળે, જગત ઉદ્ધાંધી હો જાય,
જ્યોતિ વિના જુઓ જગદીશની, અંધોઅંધ પુત્રાય.
૩ નીચેનાં પદોનો પૂર્વાપર સંબંધ જોડી આપો. એટલે કે એ પદો જે ગાથામાં
આવતા હોય તેને ગાથા લખો.
(ક) ચરમાવર્ત હો ચરમ કરણ નથા,
(ખ) રૂપ યદ્ય ચિરબાવ,
(ગ) અભયદાન દાતાસદા.
(ધ) એકદામે કેમ રીઝે.
(ચ) પ્રેમ પ્રતીત વિચારો દુઃકી
(છ) શુદ્ધગમથી અવધારી
૪ નીચેના શબ્દોના અર્થ લખો.
સેગુ, વિરયિ. હાનાદાન, ઉદિયરામી, સાપેશ, પ્રવચન.
૧૨

ધોરણ ૪ થુ. (આગમસાર, તત્વાર્થાધિગમ મૂ.)

(પરીક્ષક:—રા. રા. દોલતચંદ-પુરુષોત્તમ બરોડિયા બી. એ. અમદાવાદ.)

સવાલ	(આગમસાર)	માર્ક
૧	પદ દ્રવ્યનું સ્વરૂપ કુંકામાં સમજાવે તથા દ્રવ્યના આઠ પક્ષ ગણાવે.	૧૫
૨	નય એટલે શું? નય કેટલા છે? અને દરેક નયનું સ્વરૂપ સ્પષ્ટ રીતે બતાવે.	૧૦
૩	ભાવનાનો અર્થ આપો અને તેના ૧૬ ભેદનું કુંક વર્ણન કરો.	૧૦
૪	સમક્રિતની દસ રૂચિ, ૭ આયતન અને પાંચ ભૂતણું કુંક સ્વરૂપ બતાવે.	૭
૫	વર્ગણા કેટલી છે અને કઇ કઇ? તે દરેકની સંક્ષિપ્ત હકીકત લખો.	૮

(તત્વાર્થાધિગમ મૂ.)

૧	પ્રત્યક્ષ અને પરોક્ષ પ્રમાણ કયા કયા? અતિગાનના ચાર ભાગનું સંપૂર્ણ સ્વરૂપ બતાવે.	૮
૨	હવનું લક્ષણ આપો ભાવ ઇન્દ્રિય કઇ કઇ? વિગ્રહ ગતિમાં કર્મયોગ થાયછે એ મૂલ બરાબર સમજાવે.	૮
૩	જંબુદ્વિપની ભૂગોળ વિશે તમે જે બળણતા હો તે લખો તથા અઢી દ્વિપનો નકશો ટાટી મનુષ્યની વસતી ક્યાં સુધી છે તે બતાવે.	૧૦
૪	દર્શોપપન્ન અને કસ્પાતીત દેવોનું સ્વરૂપ આપો. લોકાંતિક દેવો ક્યાં રહે છે તે લખો. ગુદા ગુદા દેવોનું આયુષ્ય સંબંધી કુંકમાં વર્ણન આપો.	૧૦
૫	અણુના પ્રદેશ થાય કે નહિ? તે કારણો સાથે લખો. સ્કંધ કેવી રીતે ઉત્પન્ન થાય છે તે જણાવે. સત્ત્વી વ્યાખ્યા આપો.	૬
૬	મોક્ષ તત્ત્વનું સંક્ષિપ્ત સ્વરૂપ આપો.	૮

૧૦૦

ધોરણ ૫ મુ. અ (સ્વાદ્વાદ મંજરી તથા આઠ દ્રષ્ટિની સંગ્રહ)

(પરીક્ષક:—પંડિત હરગોવીંદલાસ બનારસ.)

સવાલ	સ્વાદ્વાદ મંજરી (માર્કસ ૭૫)	માર્ક
૧	જાતિનું લક્ષણ, જાતિઓની કુંક સંખ્યા તથા સાધર્મ્યસમા, વૈધર્મ્યસમા, ઉત્કર્ષસમા અને અપકર્ષ સમા જાતિનું સ્વરૂપ અને ઉદાહરણ લખો.	૧૪
૨	શ્રુતિ (વેદ)ની અપોરૂપેયતામાં લાગુ પડતા દોષોને સ્ફુટ રીતે સમજાવે.	૧૨
૩	ગાનાદ્વિનિવર્તિ-ગૌદના મંતવ્ય પ્રમાણે પરમાણુની ક્રિયાકાલ સ્થાયિતાના ખંડ-ડનનો અને જૈન તરફથી આ બાબતમાં કરવામાં આવેલા સમાધાનનો વિસ્તેષ કરો.	૧૫
૪	નીચેની ગાથાઓના અને શ્લોકોનો અર્થ લખો અને તેને પ્રસ્તુત પ્રકરણની સાથે ઘટાવો:—	૧૩

(ત્રીજાકર્મ અથમાંથી)

- ૭ મનુષ્ય ગતિમાં અવસર્પણીમાં ચોથે પાંચમે જોરે કેટલા કેટલા ગુણુકાણાં
કયાં સુધી લાભે? ૪
- ૮ તિથ્ય ગતિમાં ૭ મે ગુણુકાણે બંધમાં કેટલી પ્રકૃતિ હોય? ૨
- ૯ દેવ ગતિમાં; આદિવિક્ક સરીરમાં, સ્ત્રીવેદમાં, વિભંગ ગાનમાં,
આહારી પણામાં કેટલા કેટલા ગુણુકાણાં હોય? ૪

(ચોથા કર્મ અથમાંથી)

- ૧૦ વિક્કેદીને આદે કર્મ સંબંધી બંધસ્થાનક, ઉદય સ્થાનક ને
સત્તાસ્થાનક કેટલા હોય? ૪
- ૧૧ બાસકે માર્ગણામાં ગતિ, શરિર, ચોગ્ર, લેશ્યા ને અગ્નિ માર્ગણાએ ગુણુકાણાં
કેટલા હોય? ૬
- ૧૨ ઔપશમિકાદિ પાંચ બાવ પૈકી ચૌદ ગુણુકાણાં પૈકી દરેક ગુણુકાણે કયા કયા
બાવ હોય? ૮ બાવ ન હોય તેનું કારણ લખવું. ૮
- ૧૩ અનંતા કેટલા પ્રકારના છે, તેનાં નામ લખો અને તેમાંના કયા અનંતે
કંઈ વસ્તુ છે, તે જણાવો. ૪

(પાંચમા કર્મ અથમાંથી)

- ૧૪ ક્રુવ બંધને અક્રુવ ઉદધિ પ્રકૃતિના નામો લખો. ૪
- ૧૫ ઉત્કૃષ્ટ ને જઘન્ય પ્રદેશ બંધના રચામી કોણુ? ૭
- ૧૬ ચોથા, પાંચમા, સાતમા તે અચારમા ગુણુકાણાનો અંતરકાળ કેટલો? ૫
- ૧૭ ઉપશમ શ્રેણીનું સ્વરૂપ લખો. ૧૦

(છઠ્ઠા કર્મ અથમાંથી)

- ૧૮ મોહની કર્મની ઉત્તર પ્રકૃતિના બંધ, ઉદય ને સત્તાસ્થાન કેટલા ને કયા કયા? ૩
- ૧૯ નામ કર્મની ૩૧ પ્રકૃતિના બંધ સ્થાનકે ઉદયસ્થાન ને સભાસ્થાન કેટલા
ને કયા કયા? ૬
- ૨૦ ચૌદ ગુણુકાણે નામ કર્મના બંધ ઉદય ને સત્તાસ્થાન કેટલા કેટલા અને
કયા કયા? ૭

(વિચારણા શક્તિથી)

- ૨૧ આદે કર્મનો બંધ શા પ્રયત્નવડે અટકે તે કર્મવાર લખો. ૧૦

ધોરણુપત્ર, (ક);

(પરીક્ષક:—શ. રા. ગોપુલભાઈ નાનલભાઈ ગોંધી-ટંકારા.)

- સર્વોલ (૧) દેવચંદ્રણ ચોવીશી માફ
- ૧ કારણ અને કારકત્વ સ્વરૂપ સંમતિવો. ૧૦
- ૨ ક્યા ક્યા નિષેષ ભાવના કારણરૂપ છે અને તે કેવી રીતે તે સમજવો. ૧૦
- ૩ નીચેના શબ્દોના અર્થો વ્યુત્પત્તિ સાથે લખો:
લોકોત્તર, ઉપાધાન, ધ્યેય, હેય, સ્તવધી, અવેદી, તત્ત્વ, સેતુ, એજન્સી, જ્ઞાના-
નંદ, આત્મતિક, સમાધ, સધે, સત્તા, શક્તિ, દ્રવ્ય, શુદ્ધ, પર્યાય, કેવલજ્ઞાન,
વચનાતીત, સદ્બળનંદ, રમતારામ, આવિર્ભાવ, અન્યથાશક્તિ, વિભુ, ભગ્નુલિ,
લેસ્થા, ખરતર, પૂર્ણાનંદદશા, અનુભવ.
- ૪ નીચેના ગમે તે પ્રશ્ન વાક્યોત્તર સ્પષ્ટિકરણ કરો. ૧૦
- (અ) એ શાસન-મંડિ જે પેલા તે જીવ સંસારનો પાર પામે.
(વ) પોતાના તત્ત્વ સ્વરૂપને ધ્યાયિયે તેહને ધ્યાવે, તત્ત્વની એકાગ્રતા પામીએ,
તેહથી પરમાનંદ અવિનાશી પદ પામીએ.
- (ક) કાલ તે ઉપચાર દ્રવ્ય છે.
(ઙ) શુદ્ધ તત્ત્વને સત્તાનો આધાર છે.
(ઙ) કારણ કંઈ વસ્તુધર્મ નથી.
- ૫ નીચેના ગમે તે પ્રશ્ન કડીઓનો અર્થ અને ભાવાર્થ લખો. ૧૦
- (અ) જે કારણ તે કાર્ય, યાથે પૂર્ણપરેરી,
ઉપાધાન તે હેતુ, માટી ઘટ ને વેદી.
(બ) નિજ જ્ઞાને કરી જેવનો, જાયક જ્ઞાતા પદ ધરિરે;
દેખે નિજ દર્શન કરી, નિજ દશ્ય સાંમાન્ય જગીશરે.
(ક) પ્રભુ શુદ્ધને યોગ, પ્રભુ પ્રભુતા લખે રે લોલ,
દ્રવ્યતણે સાધમ્ય, સ્વસંપત્તિ ઉત્તમે રે લોલ.
(ઙ) શુદ્ધાવશ યિર પ્રભુ ઉપયોગે, જે સમરે તુઝ નામંદ્ર:
અવ્યાખ્યાય અનંતું પામે, પરમ અમૃત સુખધામંદ્ર.
(ઙ) શક્તિ પ્રકુજતો ન પ્રયોગી.
(ક) સ્કન્ધ વિભાવ ઉપાધિ યદી મન ઉસરયો હો લોલ

(૨) અધ્યાત્મકદશબુદ્ધિ

- ૬ અધ્યાત્મ શાસ્ત્રનું શ્રવણ કરનાર અધિકારીઓ કેવા શુદ્ધવાળા હોવા જોઈએ? ૫
- ૭ અધ્યાત્મીઓની ખરી પરીક્ષા કેવા શુદ્ધવાળા પ્રશ્નો કરી શકે છે તે લખો. ૫
- ૮ વિષય પ્રતિભાસ જ્ઞાન અને તત્ત્વ સંવેદન જ્ઞાનના સંબંધમાં જે ગંભીરતા હો તે લખો. ૫

ચિત એટલે શું ? ચિત અને આત્માને કેવાં પ્રકારનો સંબંધ છે તે સમજાવી ચિત્તશુદ્ધિનો ઉપાય લખો.

૫

૦. પાપબંધ અને પુણ્યબંધનો બાંધનાર તથા બોગવનાર મન છે. કે આત્મા અને તેની રીતે ?

૫

૧ નીચેનામાંથી ગમે તે ત્રણ પર ટીકા કરો.

૧૦

(અ) જનમન રંજન ધર્મનું મૂલ્ય ન એક બદામ.

(બ) જે ક્ષેત્ર ત્રીદાનું હોય તે તરફ પ્રથમ ધ્યાન આપવું.

(ક) અહંભાવ એજ સંસાર છે

(ડ) ઘરો હિ યોગો મનસો વશત્વમ્

(ઈ) વિભાવ દશા અને સ્વભાવ દશા.

(ફ) ભાવથી બાહર અને સૂક્ષ્મ પુદ્ગલ પરાવર્તન.

(ગ) માધ્યસ્થ ભાવના.

(હ) અમરતીને મરતી, થાયે પંચ પ્રકાર,

તેમાં અરમ કરણ વસે, અંતર કરણ પસાર.

૧૨ નીચે લખ્યા શ્લોકોનો શબ્દાર્થ તથા ભાવાર્થ લખો

૧૫

(અ). આવોપયોગશૂન્યાઃ કુર્વન્નાવસ્થકોઃ ક્રિયાઃ સર્વાઃ ।

દેહ ક્લેશં લભસે ફલમાપ્સ્યસિ નૈવ પુનરાસામ્ ॥

(બ) વસ્તિ સંપ્રમમાત્રેણ બ્રહ્મકે કે ન વિમ્રતે ।

મનઃ સંવમતો યેદિ ધરિ ચેત્તત્ફલાધ્યસિ ॥

(ક) ત્વમેવ દુરત્વં નરકસ્ત્વમેવ ત્વમેવ શર્માપિ શિવં ત્વમેવ ।

ત્વમેવ કર્માણિ મનસ્ત્વમેવ જહીશ્ચિવિયામવયેદિ ચાત્મન્ ॥

ધો. ૫ મુ. ડ. (ઉપદેશ પ્રાસાદ પાંચ ભાગ)

(પરીક્ષકઃ—રા. યનનુષ્ણવાલ વિ. કિરતચંદ મહેતા.)

સવાલ.

માર્ક

૧ નીચેના ગમે તે એક વિષય ઉપર મુદાસર ત્રીશથી ચાળીસ લીટીનો નિબંધ લખો.

(૧) પાંચ કારણ મળ્યે કાર્યની ઉત્પત્તિ છે.

(૨) સમ્યક્ત્વનાં પાંચ લક્ષણ.

(૩) નિશ્રય અને વ્યવહારથી બાહ્યતાનું વિવેચન.

૩૦

૨ નીચેના ગમે તે એક પ્રશ્નનું ઉપદેશપ્રાસાદમાંથી અનુચિત હોય તેટલું અતિશય સ્ત્રીકૃતિ લખો.

(૧) હેમચંદ્રાચાર્ય (૨) હીરવિજયસૂરિ, (૩) અખબદિ.

(૪) કુમ્ભારપાળ.

૧૦

૩ નીચેના અર્થ સ્પષ્ટપણે સમજાવો. ૩૫
 ક્રાંતારશ્વતિ, મીઠું ભોજન, પ્રતિક્રમણ, નય, નિક્ષેપા, નિવાણું, નિહવં, ચૈત્ય,
 અમૃદ દૃષ્ટિ, તપ, સંમુચ્છન, અસંગાનુક્રાન, ગરવાનુક્રાન, સ્થિરિકરણ, સંલીનતા,
 પડવાઈ, લેખ, અલેખ, સ્ત્રોપક્રમી આયુ, ઉત્પાતિકી બુદ્ધિ, દ્વિદલ, ઉત્સર્ગ-અપ-
 વાદ, અર્થવાદ, વિધિવાદ, અનુવાદ, ભાવયત; નિવૃત્તિ ધૃદ્રિય, ઉપકરણધૃદ્રિય,
 બાહ્યાત્મા, અંતરાત્મા, પરમાત્મા, પૂર્ણતા, મગ્નતા, અપમાન, ધ્યાન, નિપુદ્ધ
 ધ્યાન, ગૃહિ ધ્યાન.

૪ નીચેના ગમે તે પાંચ સંક્ષેપમાં સમજાવો. ૧૦
 (૧) ગૃહસ્થને અણુવ્રત કરાવતાં સાધુને ત્રસ હવતી હિંસાની અનુમોદનાનું
 દ્વયણ લાગે કે નહિ ?
 (૨) એકેન્દ્રિય હવેમાં અવિરતિ, આત્મવ ઘટે કે નહિ ? ઘટે તો તે દાખ-
 લાથી સમજાવો.
 (૩) પ્રતિક્રમણના આક્રમેદ કયા કયા તે સમજાવો.
 (૪) દર્શનાચારના ભેદ સમજાવો.
 (૫) ચારિત્રાચારના ભેદ સમજાવો.
 (૬) ઉત્સર્ગ અને અપવાદ સાથે રહેલાં છે છતાં શ્રી જિન સિદ્ધાંત મુજબ
 એવી કઈ ત્રણ બાબતો છે કે જ્યાં અપવાદ સર્વથા નિષિદ્ધ છે ? અને
 તે શા માટે ?
 (૭) “દાંત વિના ખીજ કોઈ અંગ અથવા ઉપાંગનું હોઈકું સો હાથ સુધીમાં
 પડયું હોયતો બારવર્ષ સુધી (ત્યાં) વાચનાદિક શત્રાધ્યાય કર્યે નહિ”
 આ કેમ એ સમજાવો.

૫ નીચેના ઉપર દુકે વ્યાખ્યાન (Short notes) લખો. ૧૦
 (૧) “માત્ર મુંડન કરાવ્યાથી કાંઈ સાધુ કહેવાય નહિ, સમતા શુભ ધારણ
 કરવાથી સાધુ કહેવાય છે”
 (૨) “જે જગતના તત્ત્વને માને છે તેને આચાર્યોએ મુનિ કહ્યા છે.”
 (૩) “વાદ અને પ્રતિવાદ તેમજ અનિશ્ચિત પદાર્થને કહેનારાં માણસો
 ધાણીના બગદની અતિની જેમ તત્ત્વના પારને પામતાં નથી
 (૪) “આ બકરીનાં આંચળ જેવા વીધારીને સારી રીતે ઉપયોગમાં
 લેવાનું શું પ્રયોજન છે ? કેમકે બન્ધપ્રાણીઓને બવ સ્થિતિનું તો
 નિયતપણું છે. તેથી જ્યારે તે બન્ધપ્રાણીઓ સિદ્ધિમાં જવાના હશે
 ત્યારે તે પ્રાણીઓ વિધાયારનો ઉપયોગ કર્યા વિના પણ મોક્ષે જશે.”
 આ કથનમાં શું વિરોધ છે ?
 (૫) “જે પટઉપાધિથી પૂર્ણતા યક્ષેલી છે, તે માગેલા અર્થકાર જેની
 છે; જે સ્વાભાવિકી પૂર્ણતા છે, તે જાત્યવંત રત્ન જેની છે”
 તા ક. સારી દર્શારત, સ્વચ્છતા, અને સ્પષ્ટતાના

ધો. ૫ મું ૬ (ત્રિપષ્ટિ-સલાહકા પુરૂષ ચરિત્ર પર્વ ૧ થી ૧૦)

(પરીક્ષક:—રા. રા. હમેશ્વરદેવેશ્વરતર્યદેવેશ્વરોડિયા બી. એ. મુંબઈ)

સવાલ.

માર્ક.

- ૧ શ્રી રૂપભદ્રેવજના જન્મથી દીક્ષા લીધી ત્યાં સુધીનાં બનેલા બનાવોનો ટુંક સાર આપો. ૧૨
- ૨ જ ભરત અને બાહુમંથી વચ્ચેનાં યુદ્ધનાં કારણો તથા સંપૂર્ણ હેતુઓ આપો. વ. સગર ચઢીના કુમારો વિષે તમે જે બાણતા હો તે લખો. ૧૨
- ૩ ચાર વેદ કોણે બનાવ્યા, તેના અભ્યાસ કરનારાઓ કોણે હતા અને પછી તેની કેવી રીતે થઈ તે જણાવો અને તેની સાથે જૈનો અને વેદાંતીઓનો પરસ્પર સંબંધ ઐતિહાસિક દ્રષ્ટિએ સમજાવો. ૧૫
- ૪ નીચેના મહાપુરુષોનાં ચરિત્રો વિષે ટુંક નોંધ લખો. દ્વિષ્ટ, ત્રિષ્ટ, ચિન્ન, તારક, ભદ્ર, અને મધુ. ૧૫
- ૫ શ્રી શાંતિનાથજીના છવ્ઠ અને શ્રી મહાવીર સ્વામીના છવ્ઠી કુચ્ચનાને અંગે કાળકા સહિત સરખામણી કરો.
- ૬ સુંમ્રમ અને પરશુરામનાં ચરિત્રો જૈન દ્રષ્ટિએ જોખળો. ૧૦
- ૭ કારિકા નગરીની હત્યપતિ અને તારા વિશે જણાવેલી વિગત પરથી હાલની કારિકા નગરી સંબંધી તમે શું અભિપ્રાય બાંધો છો ? ૮
- ૮ શ્રી નેમીનાથજી અને કૃષ્ણ વાસુદેવજી ચારિત્ર (આચરણ)ની તુલના કરો. ૧૦
- ૯ શ્રી મહાવીર સ્વામીના દશ શ્રાવકોમાં કયો શ્રાવક શ્રેષ્ઠ સમજીએ છો તે કારણ સહિત બતાવો. ૧૦

૧૦૦

શ્રી જૈન શ્વેતાંશર એજ્યુકેશન બોર્ડ.

બાહ્ય રતન-ઉત્તમચંદ્ર કેશરીચંદના પત્નિ-શ્રી જૈન

ધાર્મિક હરીશ્ચંદની પરીક્ષા.

સં. ૧૯૭૦ ના પોષ મુદ્દ ૧ ને સંવિવાહે દિવસનાં એક

વાગ્યાથી ચાર વાગ્યા સુધી. તા. ૨૭-૧૨-૧૯૭૩

અવિવાહિત કલ્યાણોત્તુ ધો. ૧-૬

વિષય:—સામાયિક, દેવવંદન વિધિમા સ્તોત્ર, નવઅંગપૂર્ણના કોંકા,

છત્રવિચારની પચ્ચોક્ક માધાના બોધ અને પુત્રી શિક્ષા.

(પરીક્ષક:—શ્રી હેતેચંદ્ર અપેરબાઈ-બાવનગર)

સવાલ

- ૧ આચાર્યના કેટલા ગુણો છે અને તે ગુણોવાળું સૂત્ર અર્થ સાથે લખો.
- ૨ નીચેના શબ્દોના અર્થ લખો.
સામાયિક, વિઅદ્ધકર્મણું, અનરથ, કિત્તધરસં, પશ્ચુનાસામિ, ઉકોસયં, મરઅ, આવાસં, સમીરં, દરપાર અને જરા.
- ૩ 'પુષ્પચરવદીવદ્ધે'ની શીલ ગાથા અર્થ સાથે લખો તથા તે સૂત્રનું ખીલું નામ શું કહેવાય છે તે લખો.
- ૪ પ્રભુના હૃદયનું પૂજન કરવાનો દોષો અર્થ સાથે લખીને સમજાવો.
- ૫ સાધારણ વનસ્પતિકાચની લક્ષણો બતાવો તેમજ 'પણુગા' સેવાશ્રવણનો અર્થ લખો.
- ૬ છવવિચારની નીચેની ૧૪ મી ગાથાનો અર્થ વિવેચન સાથે લખો.

પચેયંતર મુત્તં, પંચવિ પુઠવાણો સયલ લોણ ॥

મુહુમા હ્વાંતિ નિયમા, અંત મુહુત્તાઝ અહિરસા.

- ૭ નીચેનાશબ્દોના અર્થ સમજાવો.

ધન દેને તન રાખીએ, તન દે-રાખો લાગ;

ધન દો તન દો લાગ દો, એક પ્રેમને કાગ.

- ૮ નીચેનાશબ્દોના અર્થ લખો.

ભાગ, સપૂત, કુનાણી, શીખ, સહજ, સુમરા અને અનુરાગ.

- ૯ અપરપુર સાથે દુઠ્ઠા, મરફરી કરનાર હંસમુખી, મેનાની વાર્તા કુંકમાં લખો.

- ૧૦ કુળની શોભા અને પ્રતિષ્ઠા, શું કરવાથી વધે ? તે કુંકમાં લખો.

અધિવાહિત કન્યાઓનું ધો. ૨ લું.

વિષય:-છવવિચાર, નવતરવ, કિષ્કેય પ્રસાદ ભાગ ૧ શો, હિત શિક્ષા

(પરીશક:-રા. રા. બીરાયદ લીલાધર જરેરી-સર્વશિક્ષક, એકાકિન્ટ-ક (લંડન)-મું

સવાલ

(છવ વિચાર)

- ૧ (ક) સાધારણ વનસ્પતિકાચની વ્યાખ્યા લખો; અને તેના ખીલ નામો આપો.
(ગ) જ્યાં હમેશાં ખીલે અને જીંવે, આરોગ્ય છે એવી અકર્મભૂમિના નામો આપો.
- ૨ દેવસોદના તમે જાણીતા દો સેટકાં નામો લખો.
- ૩ મનુષ્યના બેદો વિસ્તારથી મણાવો.

(સ્વચરણ)

- ૪ બાવિસ મશિવનનાં નામો લખો.

- ૫ (મ) છવનું સમજ્ય જાણો.

- (વ) ધર્માસ્તિકાય અને અધર્માસ્તિકાયની વ્યાખ્યા આપો. ૧૧
- (ક) પાંચ પ્રકારનાં ચારિત્ર સમજાવો.
- (ઙ) નિર્જરા અને મોક્ષ-વચ્ચેના ભેદ સમજાવો. ૧૨
- ૧ (ઞ) મોક્ષના દૃષ્ટાંતથી બંધનું સ્વરૂપ સમજાવો.
- (વ) સિદ્ધના બેદો લખો અને તેનાં દૃષ્ટાંત આપો. ૭
- ૭ (ઞ) સંવરપૂર્વક નિર્જરાનું પરિણામ-શું? ૧૪
- (વ) સ્થાવર દસકનાં નામ લખો.
- (ક) પુણ્ય બંધાય કેટલા પ્રકારે અને લોભનાય કેટલા પ્રકારે.

(ઉપદેશ-પ્રાસાદ-ભાગ-૨ લેખ-૧)

- ૮ ત્રણ પ્રકારનાં સમકિતનું સ્વરૂપ સમજાવો. ૬
- ૯ નંદિયેણુ મુનિનું દ્રષ્ટાંત શાના મારે પ્રસિદ્ધ છે? આ દ્રષ્ટાંત-દુઃકમાં લખો. ૬
- ૧૦ ૭ અભિયોગના આગારનું સ્વરૂપ સમજાવો. ૮

(હિત-શિક્ષા છત્રીસી)

- ૧૧ નીચેની કડીઓ લખો અને તેના અર્થ સમજાવો:—
- (અ) સસરો સામુ જેઠ જેઠાણી;
- (વ) નીચ સાહેલી સંગ ન કીન્તે;
- (ક) નિજ ભરતાર ગયો દેશાવર;
- (ઙ) પરદેશી ગરબો ગાવાને; ૧૫

૧૦૦

કન્યાઓ તથા યુગ્મો માર્ગે-ધોરણ ૧ લુ.

વિષય:—એ પ્રતિક્રમણ, યવવિચાર પ્રકરણનો સાર, ચાર કથાપત્રી-સકાય તથા બે ગદ્યલીઓ (પરીક્ષક:—રા. રા. નાનચંદ માણેશ્વર મહેતા-મોરબી).

સવાલ

૧. નીચેની ગાથાઓ લખો તથા સમજાવો.

(૧) શ્રી નવકાર મંત્ર.

(૨) મોથા શિક્ષાતત ઉપર વહિતાં સૂતની ૨૦ મી ગાથા.

(૩) કલ્યાણકંદ સ્તુતિની બીજી ગાથા.

૨. નીચેના શબ્દોના અર્થ લખો.

અભયપ્રદાન, ખમાસમણે, તપ્પડિરવે, જાપામે, ખેમણે દાડ, સમજિયવે, સંધગિગ, સતતન, સર્વશિવપ્રશમનાય, ખમાવત્તા, સમ્મતિ, ચંગ, ધંકીવિ, અપાંડિલપ સાસણ, તવમણ, અકાપો, ધઈલી, સંવર, પેન્નણુ ખેમા, એ દરેકના અર્થ લખો; સિવમવંશ મર્યા-મણુત મખખપ, મર્યાઆલ મપુલરાવિતિ, એમાંના દરેક શબ્દના અર્થ જુદા જુદા લખો.

૨૦

૩. નીચેની બાબતો સંપૂર્ણ રીતે સમજાવો.

ઉપશમ રસનાઈ, યદ્ય કેવલી કેવલી કીધ, તુદે કર્મની કોડ, મુકાં લાકડાં સારીખો,
નિજ શુદ્ધ સત્તા સાધનાર્થ એક ધર્મશું મમતા મ'ડજો.

દશ ચંદરવા ક્યા ક્યા સ્થળે ખાંધવા ?

૪. સામાયિક લેવાતી વિધિ (માત્ર) લખો.

૫. ક્યાય ન સેવવા માટે તમે તમને પોતાને કેવી રીતે ઉપદેશ આપો તે ક્યાયની ચારે સજ્જાયમાંથી એકેક દ્રષ્ટાંત કહીને સમજાવો.

૫. જીવવિચાર.

(૧) રમ્યક, અંજના, વ્યંતર, આનંત, એશાના પ્રકાર છે ?

શુભ્ર, મેર, પારો, સવા, મોય, કપિલ, જૂ, મગ્ગર એ ક્યા પ્રકારના જીવો છે ?
સાધારણ વનસ્પતિકાય જીવોના લક્ષણ શું ?

અર્ષા, જીહ્વા અને કર્ણ એ ત્રણ ધ્રુવિયવાળા જીવોનાં બે નામ આપો;

(૨) મોક્ષના જીવના પંદર ભેદ છે, તે એ જીવોને કહેવા માટે મોક્ષમાં પંદર સ્થાન હશે ? એ ભેદ શા આધારે પાડેલા હશે ?

(૩) સાત હાય શરીર પ્રમાણવાળા જીવો ક્યા ક્યા ?

તેવકાય, ગર્ભજ મનુષ્ય, જલચર અને મોક્ષના જીવોનું આયુષ્ય કેટલું ?
સ્પષ્ટ અને સ્વચ્છતા માટે.

૧૦૦

શ્રીઓત્તં ધો. ૨ જી. (નવસ્મરણ, પંચ પ્રતિક્રમણ.)

(પરીક્ષક:—સુનીલાલ હમનચંદ, ગરાઈ-સુરત)

સવાલ

(નવસ્મરણ) ધો.

માર્ક.

૧. નવસ્મરણનાં નામ ગણાવો. તેમાંના શ્રી પાર્શ્વનાથનામ આદિચર ભગવંત તથા શ્રી શાંતિનાથને ઉદ્દેશીને ક્યા ક્યા સ્મરણ સ્વચ્છતામાંથી છે તે તેમના નામની સામે લખો.

૨. ભક્ષ્યામર અને કસ્યાણમંદિર સ્તોત્રના કર્તા કોણે યદ્ય ગયા છે અને તેઓના સંબંધી જે કાંઈ ઇતિહાસીક બીના તમારા જ્ઞાણમાં હોય તે લખો.

૩. પહેલા સ્મરણમાંથી પંચ પરમેષ્ઠી નમસ્કાર મહીમા દર્શક ગાથા, બીજાની ઉદ્ધતી ગાથા, ત્રીજામાંની ચોવીશ તીર્થંકરોની દેવીઓની ગાથાઓ, ચોથામાંથી ચોવીશ દેવીના નામની ગાથાઓ, પાંચમાંની પાંચબી ગાથા, છઠ્ઠીની કુસુમલયા અથવા રમણમાલા હૃદયી ગાથા, સાતમાંના યુદ્ધસ્વમેઘ અથવા હ્રદયવયં તપવિમાતિ એ બેમાંથી એક સ્લોક, આઠમાંથી આઠમો સ્લોક અથવા દેવેન્દ્ર વંદ્યવિદિતા સ્લોક અને નવમાંથી એકેકે પુણ્યપદ્ધતિ ધર્મમાનાન્તા જિનાઃશાન્તાઃ જ્ઞાન્તિકરા મયંતુ સ્વાહા સુખીનો પાદ સારા અક્ષરે શુદ્ધતાપૂર્વક લખી

લાવો અને ગમે તે બે માગધી ગાયા તથા ગમે તે બે સંસ્કૃત શ્લોકના અર્થ લખો.

૩૫

(પંચ પ્રતિક્રમણ)

૧. પ્રતિક્રમણ એટલે શું? તે કેટલાં છે? અને તે દરેકના વખતની મર્યાદા કેટલી અને ક્યાંથી ક્યાં સુધીની તે લખો. ૬
૨. આવશ્યક એટલે શું? તે કેટલાં છે? અને તે દરેક આવશ્યક કયા સત્રથી આલખાય છે તે સ્થળ સહિત જણાવો. અથવા ગમે તે એક સત્રીનું ચરિત્ર (બરહેસરની સગજાયમાંની) લખો. ૬
૩. દરેક પ્રતિક્રમણમાં ચૈત્યવંદન, સ્તવન, સ્તુતિ (યુષ્ઠ) અને સગાય (સ્વાધ્યાય) કેટલી કેટલીવાર કહેવામાં આવે છે અને દરેકમાં મોટા કાચોત્સર્ગ કેટલા લોગસનો આવે છે અને તેની ગણતરી શા ઉપર કરવામાં આવી છે? ૬
૪. બાર વ્રતમાંના દરેક વ્રતના કેટલા અતિચાર છે અને તેમાં બીજન અને ત્રીજન અનુવ્રતના અતિચારની ગાથાઓમાંથી ગમે તે એક અર્થ સાથે લખો. ૬
૫. સકલાદ્વૈતમાંથી મરહીનાથની સ્તુતીવાચક તથા પંચતીર્થ સ્તુતીવાચક શ્લોક અર્થ સાથે લખો. ૧૨
૬. પોપધવત પાળવામાં સમર્થ એવા કયા મનુષ્યોની વીર ભગવતે પ્રશંસા કરી છે. ૬
૭. આવકને નીચ કરવા યોગ્ય કાર્યો સંબધી જે સગજાય હોય તેમાંની ગમે તે એક ગાથા અર્થ સહિત લખી લાવો. ૬

૧૦૦

નોંધ—શુદ્ધતા, સ્વચ્છતા અને સારા અક્ષરપર ખાસ લક્ષ આપવું.

સૂચિઓનું ધો. ૩ બુ.

વિષય—નવતત્ત્વ, ત્રણ બાખતો સાર, ઉપદેશ પ્રસાદભાગ ૧ લો, સ્તવનો (પરીક્ષક:—રા. રા. કેશવજી પ્રેમચંદ મોદી. બી. એ. એલ બી. અમદાવાદ).

સવાલ.

માર્ક

- ૧ સમકિતના ૬૭ બોલનાં નામો તથા તે દરેકનું ટુંક વર્ણન લખો. ૨૦
- ૨ સમકિતનો અર્થ, તેનું સ્વરૂપ, તેના ભેદ તથા તે શાથી ભલે તે લખો. ૧૦
- ૩ ઉપદેશ પ્રસાદ ભાગ ૧લા મંથી ગમે તે કયા તેના રહસ્ય અગર શીખામણ સાથે લખો. ૫
- ૪ દેવવંદનમાં કેટલા અને કીયા કીયા સૂત્રો આવે છે અને શી બાખતમાંના છે તેના ટુંકો હેવાલ લખો. ૧૦
- ૫ શુરવંદનમાં કેટલા કીયા કીયા સૂત્રો આવે છે અને તે શી બાખતના છે તેના ટુંકો હેવાલ લખો. ૧૦
- ૬ પચ્ચાખાણોમાં આવતા આગારો લખો. ૧૦
- ૭ અશ્વ તત્ત્વ વિષે જણાવો હો તે લખો. ૧૦

- ૮ આસવ તત્ત્વ વિશે જાણુતા હો તે લખો. ૧૦
 ૯ નિર્ગરા તત્ત્વ વિશે જાણુતા હો તે લખો. ૧૦
 ૧૦ સમકિતદાર ગભારે પેસતાં તે સ્તવન લખો અગર સમકીતના ૬૭ બોધની સંક્રાંતિમાંથી ગમે તે પ્રાંત્ય ટુંક લખો. ૫

૧૦૦

શ્રીઓનું ધો. ૪ થું.

વિષય:—આગમસાર. શુશ્રુષ્યાનકમ, શિક્ષોપદેશમાળા અને માને શીખામણ.)

(પરીક્ષક:—રા. રા. ઉમેશ્વરદ દોશતત્ત્વદ ગરોડિયા. બી. એ. મુંબઈ.)

સવાલ.

માર્ક.

- ૧ કુંવારાવસ્થામાં છોકરાઓ અને છોકરીઓ ઉપર માતાએ કઈ કઈ બાબતોમાં દેખરેખ રાખવી તે વિસ્તારથી જણાવો. ૧૫
 ૨ બાળકને ચક્રાવચારમાં ઉતાવળ શા માટે ન કરવી? બાળકને ઉત્તરી ધવાનાં કારણ તથા તેના ઇલાજ આપો. ૧૦
 ૩ સમકિત મળ્યા પહેલાંની શ્રવણી સ્થિતિનું વર્ણન આપો. ૧૦
 ૪ સમકિતનો અર્થ આપી તેનું સ્વરૂપ ટુંકમાં સમજાવો. ૮
 ૫ અશ્રવ તત્ત્વ વિશે તમે જે જાણુતા હો તે લખો. ૭
 ૬ અંતરાય કર્મનું સ્વરૂપ આપી, આપણા જીવના પૂર્વનાં બાંધેલાં કર્મોના નાશ કરવાને કયા કયા ઉપાયો છે તે લખો. ૧૦
 ૭ અવિરતિ સમકિત શુશ્રુષ્યાને શ્રવ પહેલેથી ત્યારે તેમાં કેવા કેવા શુભોનો અનુભવ થાય? ૧૦
 ૮ શીલવતીની કયા ટુંકમાં લખી તેમાંથી આપણે શું શીખવું જોઈએ તે જણાવો. ૧૦
 ૯ સર્વ ધર્મ યદી શીલવત પાલનું કારણ છે એમ શા માટે લખવામાં આવે છે? શ્રીચતુર્ મહાત્મ્ય સંદેશમાં જણાવો. ૧૦
 ૧૦ કલેશ દરાવનાર નારદરૂપિ કયા શુભથી મોક્ષ પામ્યા? તે રૂપિનું ટુંક ચરિત્ર લખો. ૧૦

૧૦૦

શ્રીઓનું ધો. ૫ થું. (ક)

(પરીક્ષક:—રા. રા. પંડિત જ્યેષ્ઠદાસ શ્રવણ-બીઆવર)

સવાલ.

(તત્ત્વ સત્ર)

માર્ક.

- ૧ “સમગ્રદર્શનજ્ઞાનચારિત્રાણિ મોક્ષમાર્ગઃ” અને “હનસ્તકર્મસયો મોક્ષઃ” આ બે શ્રવણ અર્થમાં શું તફાવત છે? ૮
 ૨ “મોક્ષપાઞ્જ્ઞાનદર્શનાવરણાન્તરાયમુચ્યતે” એ મત્તનો અર્થ

- લખો અને મોહનીય કર્મ ક્ષીણ થયાનાં દુરત કેવળજ્ઞાન, કેવળદર્શન યાચ છે
કે અમુક સમય પછી યાચ છે તે જણાવો. ૧૦
- ૩ કર્મ વગરનો છવ્વ સિદ્ધશિલા તરફ ગતિ કરે છે તેનું શું કારણ ? ૧૦
- ૪ દાન કેને કહેવાય ? બધાના હેતુઓ કયા કયા ? અમ્યકત્વના કયા કયા
અતિચાર છે ? ૧૦
- ૫ મ. પ્રત્યક્ષ અને પરોક્ષ કેને કહેવાય ?
વ. “ ઉમાસ્વાતિ ” નામ કેમ પડ્યું ? ૧૧
- ૬ શાંતિજનના સ્તવનમાં શાંતિનું પ્રથમ સ્થાન શું ખતાવ્યું છે ? મિથ્યા
દષ્ટિછવ્વ શાંતિમાન ગણાય કે નહિ ? ૧૦
- ૭ અ. “ સાપ સ્વાપ ને મુલહું ધોયું પહ ઓલાળો ન્યાય ” હો ॥ કુન્યુજિન ॥
આ વાત મન ઉપર કેમ ધરી શકે ?
વ. “ નોકપાય શ્રેણી ગજ ચઢતાં શ્વાનતળી ગતિ જાલી રે ” ॥ મહિના આ
વાસ્તવમાં સ્થાન (કુતરા) ની ગતિ મદલ્ય કરનાર કાણ અને કવી રીતીએ શ્વાન
ગતિ મદલ્ય કરાઈ તે જણાવો.
- ૮ પૂ. આનંદધનજી સંબંધે કાંઈક લખો અથવા સુગતમતરામી કહે, વાદી ક્ષણિક
વ આતમ જાણો રે, વંદ્ર મોલ સુલ્લ દુઃલ્લ ન ઘટે, પહ વિચાર મન આણો રે”
॥ મુનિ સુવત ॥ એ ગાથાનો સ્પષ્ટ અર્થ જણાવો ? ૧૦
- ૯ છાર, હસ્ત્ર, મદ્ધાન, કુલવટ, ચરમાવર્ત, દોહગ, ધુર, જિણજોળી, સેત, કિસડી
લોકાયતિક આટલા સજ્જોનો માત્ર અર્થ જણાવો. ૧૦
- ૧૦ પ્રથમ શ્રી ઋષભદેવજીના સ્તવનમાં શુદ્ધ ચેતના સાથે શ્રદ્ધા સખીએ
શું સંવાદ કર્યો છે તે જણાવો. ૧૦

૧૦૦

શ્રીઓનું ધો. ૫ શું. વ. (કર્મઅંધચાર, જપમિતિ બધ પ્રપંચ.)

(પરિક્ષક:—જો કુંવરજી આણુંદજી—ભાવનગર)

- સ્વાલ (પહેલા કર્મ અંધમાંથી) માક
- ૧ મતિજ્ઞાનના ૨૮ બેદના ૨૮ નામ જુદા જુદા લખો. ૮
- ૨ પંદર બધનના પંદર નામ લખો. ૪
- ૩ મોહની કર્મના બધ હેતુની ગાથા અર્થ સાથે લખો. ૮
- (બીજાં કર્મ અંધમાંથી)

- ૪ ચોથે પાંચમે ગુણકાણે બધ ઉદય ને સત્તામાંથી જ જ પ્રકૃતિનો વિચ્છેદ
યાચ છે તેમાં નામ કર્મની કઇ કઇ પ્રકૃતિનો યાચ છે તે લખો. ૮
- ૫ દૌર્ભાગ્ય નામ કર્મ ને દુઃસ્વપ્ન નામ કર્મ કયા કયા ગુણકાણે સુધી હોય ? ૮
- ૬ હરીરજા કયા ગુણકાણે પછી બીજકુલ ન હોય ? ૪

(ત્રીજા કર્મશ્ર્વમાંથી)

- ૭ મનુષ્ય ગતિમાં અવસર્પિણી કાળમાં એવે ને પાંચમે આરે કેટલા કેટલા
ગુણકાણા ને ક્યાં મુખી હોય? ૮
- ૮ તિર્યંચ ગતિમાં સાતમે ગુણકાણે ૨૪ કષ્ટ પ્રકૃતિ બધાય? ૪
- ૯ વૈદ્ય શરીરમાં, સ્વિદમાં, મનઃપર્થવ જ્ઞાનમાં, અણુદારીપણમાં ક્યા ક્યા
ગુણકાણા લાભે? ૮

(ચોથા કર્મશ્ર્વમાંથી)

- ૧૦ વિક્ષેપિત્રે બધે રચાનક, કિંચ રચાનક ને સત્તા રચાનક આઠ કર્મ
સંજામી કેટલા કેટલા હોય? ૪
- ૧૧ બાસક માર્ગણમાં ગતિ, શરિર, યોગ, લેર્યા ને અગ્નિ માર્ગણોએ કેટલા
કેટલા ગુણકાણા લાભે? ૮
- ૧૨ ચૌદ ગુણકાણે વર્તતા જીવોનું અલ્પ બહુલ લખો. ૮

(ઉપમિતિ લવ પ્રશ્નમાંથી પ્રશ્નો)

- ૧૩ બાળ, મધ્યમબુદ્ધિ અને મનીષી જેવા મનુષ્યોના વિચારો સંસારિક
મુખતા સંજામમાં કેવા હોય? તે જણાવો. ૪
- ૧૪ બવચક નગરમાં ફરતાં પ્રકરો ને વિમર્શો જે સાત ઓછાને દીઠી હતી તેના
નામો લખો. ૪
- ૧૫ ક્રોધ, માન, માયા ને શોભનું નિવારણ કરનાર ગુણો ક્યા ક્યા છે? ૩
- ૧૬ પાંચે ઈન્દ્રિયોના નિવારણ સાચી યામ? ૪
- ૧૭ પ્રાણનિયાન, મુલાવાદ, અદ્વિત્વાદ, મૈથુન ને પરિગ્રહ એ પાંચ આસત્વથી
જુ' જુ' હાની યામ છે તેના નિવારણ માટે ક્યા ક્યા ગુણોનો આશ્રય
કરવા યોગ્ય છે? ૪

૧૦૦

ત્રીઓનું ધો. ૫ મું. ક (જ્ઞાનાર્ણવ અને આઠ દ્રષ્ટીની સમીપ)
(પરીક્ષક:—રા. રા. મોહનલાલ દલીચંદ દેસાઈ વડોદરા-મુંબઇ.)

સ્વાલ

(જ્ઞાનાર્ણવ)

માર્ક

૧ ત્રીએના શબ્દોનો અર્થ લખો:—

પ્રત્યાહાર, પારણા, પ્રજ્વલ, પ્રકટન ધ્યાન, વિક્રમ, પ્રાણાયામ, જહિસત્તા,
મુદ્ધાપયોગ, કર્મસ્તિકાય, જ્ઞાનાર્ણવ, ચિદાનંદ, આત્માવિચય ધર્મધ્યાન, અર્પો-
પસિ પ્રમાણ, સ્વયંબુદ્ધ, અને ભેદ વિજ્ઞાન. ૧૫

૧ ત્રીએનાં વાક્યો દુકર્મો સમજાવો.

(૧) જે માર્ગમાં અગ્નિની ચાલે છે તે માર્ગમાં વિકલ્પન ચાલે છે, પરંતુ
અગ્નિની પોતાના આત્માને જાણે છે અને તત્ત્વજ્ઞાની બધે રહિત ધર્મ
જાણે છે આ જ્ઞાનનું મહત્ત્વ છે.

- (૨) આ જગતમાં વ્યવહારમાં પ્રવર્તનારી વાણી એવી નથી કે જેમાં સમગ્રતઃ વ્યવહારોને સિદ્ધ કરનારી સ્વાહવાહરૂપ સત્યાર્થવાણી સ્ફુરાયમાન ન હો.
- (૩) કોઈ કોઈ એવું કહીને પોતાના તથા પરના ધ્યાનનો નિષેધ કરે છે કે 'આ કાલ હુવમા (પંચમ) છે, આ કાલમાં ધ્યાનની યોગ્યતા કોઈની પાસે નથી'—આમ કહેનારને ધ્યાન કેમ યોગ્ય ? ૧૫
- ૩ આશ્રવ ભાવના, સંરંધાન વિચંચ ધર્મધ્યાન અને સામ્ય ભાવનું સ્વરૂપ આપો. ૧૫
- ૪ નીચેની શંકાનું સમાધાન કરો.
- પિંડરથ ધ્યાનમાં કરવામાં આવતી પૃથ્વી, અગ્નિ, પવન, જલાદિકની કલ્પના શા માટે કરવા યોગ્ય છે ? કારણ કે ધ્યાન તો ગાનાનંદ સ્વરૂપ આત્માનું જ કરવું યોગ્ય છે. ૧૫
- (અમક દ્રષ્ટિની સજાય.)
- ૫ નીચેની કડીઓ સમજાવો.
- (અ) પુરુષ મન્યના 'કારમીજી, તિહાં જસ ચિત્ત ન લીન, એક માર્ગે તે શિવતણોજી, મેદ લહે જગ દીન;
- (બ) મન મહિલાનું રે વાહલા ઉપરે, ખીખ કામ કરંત, તેમ શ્રુત ધર્મેરે એહમાં મન ધરે, ગાનાક્ષેપવંત.
- (ક) શિક્ષાથી જેમ રતન નિયોજન, દષ્ટિ બિન તેમ એહોજી, તાસ નિયોગે કરણ અપૂરવ, લહે મુનિ કેવલગેહોજી; ૧૫
- ૬ નીચેના શબ્દોના અર્થ કહો.
- નિરતિચાર, તત્ત્વતણી પ્રતિપતિ, મુક્તમયોધ, અવેદ, અધ્મહાસિદ્ધિ, પ્રત્યાહાર, શતંભરા શુદ્ધિ. ૧૦
- ૭ નીચેનું કંઈ દ્રષ્ટિમાં હોય તે જણાવો,
- (૧) શાસ્ત્ર ધણું મતિ યોડલી, શિષ્ટ કહે તે પ્રમાણ.
- (૨) ધર્મ અર્થે કહાં પ્રાણનેજી. છાંડે પણ નહીં ધર્મ, પ્રાણ અર્થે સંકટ પડેજી, જુઓ એ દ્રષ્ટિનો મર્મ;
- (૩) તત્ત્વમિર્માસારે દ્રઢ હોયે ધારણા, નહિ અન્ય શ્રુતવાસ. ૧૫

ત્રીઓનું ધોરણ પુ. મુ. (ક)

(પરીક્ષક:—રા. રા. મનમુખલાલ વિ. કિરતચંદ મહેતા)

સવાલ

(૧) શ્રી યોગદ્રષ્ટિની સજાય (ચરોપિન્યયજી)

- ૧ પ્રત્યેક દષ્ટિઓનાં યોગનાં અંગ યોગનાં લક્ષણ અને બોધ જણાવો. માફ
- ૨ " ચિન્દ યોગનરિ, જે પરમંથમાં, યોગાચારજ દીડ." ૬
- " પંચમ દષ્ટિ ધકી તે જોડીયે, એહવા એહ ગરીડ." :
- આ ચિન્દો ક્યાં ક્યાં તે જણાવો અથવા તેની ગાથાઓ આપો. ૪
- ૩ યોગદ્રષ્ટિમાં મુખ્ય વાત શું તરી પડે છે ? ૨
- ૪ નીચેનાના અર્થ સ્પષ્ટપણે સમજાવો:—

ક્ષેપ, ઉત્થાન, ઝડપભરા, તત્ત્વપ્રતિપત્તિ, અસંમોહ, વિષભાગક્ષય,
અયાણુ, દ્વંદ્વઅધૃષ્ટતા, ઓધનજર, અભિનિવેશ.

૫ નીચેના જે સંબંધમાં આવેલ હોય તે સંબંધપૂર્વક સમજાવે:—

- (૧) “દૃષ્ટિ થીરાદિકારમાં મુક્તિપ્રયાણ ન ભાંજે રે,”
- (૨) “ભેદ થીરાદિક દૃષ્ટિમાં, સમજીત દટીને હેરે રે;”
- (૩) “સરી એ ઓધ પ્રવાહનીછ, એ વણુ યુતં થત્રકપ,”
- (૪) “વેદ સંવેદ પદે કહોછ, તે ન આવેલે જોય,”
- (૫) “સમ હોહ પદ ધૃતિ સમીછ, તિહાં હોય અંત નિશ્ચિતિ”
- (૬) “ધર્મ ક્ષમાદિક પુણુ મટેછ, પ્રગટે ધર્મ સંન્યાય.”
- (૭) “અંગે હોય અહિયા અવિનાશી પુણ્નમગ તમાશી રે,”
- (૮) “ઇદ્રિયાર્થ ગત બુદ્ધિ છે છ, જ્ઞાન છે આગળ હેત;”
- (૯) “અંદન ગંધ સમાન ક્ષમા ઇહાં, વાસકને ન ગવેવેછ;”
- (૧૦) “મન મહીજાનું વ્હાણા ઉપરે, બીજાં કામ કરંત.”

તેમ થુત ધમેરે, તેહમાં મન ધટે, જ્ઞાનાક્ષેપકર્ત.”

(૨) યોગશ્ચિંદુ (શુભરાત્રી હરિભદ્રસરિ.)

યોગ, યોગના ભેદ, અને યોગનું મહાત્મ્ય એ અંગે એક હુંક નિબંધ વિશેષ
લીટીનો લખો.

૭ નીચેનાના અર્થ સ્પષ્ટ સમજાવે:—

ભવાભિષ્વંગ, શુદ્ધપાક્ષિક, સંવિત, નોદના, ગોચર, મલના મંથીભેદ,
અનાભોગ, તૃતીયોપધ, વશિતા બાવસ્તૈમિત્ય, અનુબંધ, અવચ્છેદ,
દૃષ્ટ્યાઆધિત

૮ નીચેનાના ફક્ત સમજાવે.

- (૧) “અવિદ્યા, ક્રોધ, કર્મ, આદિ જે બવકારણુ તે સંજા ભેદે પ્રધાનનું
પ્રધાનજ છે”
- (૨) “શુદ્ધોપવાળાનું ચોટુંક સચ્ચેષ્ટિત બીત હનાના પાદરૂપાં નિર્ગેધની
પેડે કશા કામનું મયી”
- (૩) “પાવ જનોને ગોપ્યવર્ગ વિરોધથી ધર્મવિરુદ્ધ દાન કરવું ચોખ્ખું છે ?”
- (૪) “જેમ મૂઢ ચિત્તવાળાને પુત્રદારાદિ સંસાર છે. તેમ યોગરહિત
એવા વિક્ષાનોને શાસ્ત્ર સંસાર છે.”
- (૫) “જે એકજ દેવને વળગી મં રહેતાં, સર્વ દેવને નમસ્કાર કરે છે,
તે હર્તોદ્રિય અને હર્તોદ્ધર્મ જનો ઉત્તમ ગતિને પામે છે.”

(૩) ચોવિશી. (શ્રી દેવચંદ્રજી.)

૫૭

૯ નીચેનાં સ્પષ્ટ સમજાવે.

- (૧) “પુણ્નમ અનુભવ ત્વાગથી કરવી જમુ પરતીત.”
- (૨) “કેર, જાગે, રમે, અનુભવે તે પ્રભુ, તત્ત્વસામિત, શુચિંતરવ પામે”
- (૩) “સ્થંબન ઇદ્રિય યોગનોરે લાલ, રક્તવર્ણ ગુણ રાયરે”
- (૪) “ભાવ અભેદ યાવાની દહા”
- (૫) “પરિભૂતિ અદ્વૈયપણે કવેખતાં”

- (૬) ક્ષાયિક દર્શન, જ્ઞાન, સરસ્વ ગુણ-ઉપના,
 આદિક બહુ ગુણ સરસ્વ આતમ ધર નિષના."
- ૭ " મિથ્યા વિષ હો પ્રભુ મિથ્યા વિષની ખીન,
 હટવા હો પ્રભુ હટવા જી-શુભિ મન રમીશ."
- ૮ " હવે સંપૂર્ણ સિદ્ધ તણી શી વાર છે, દેવચંદ્ર જનરાજ જગત આધાર છે."
- ૯ " ચરમ જલધિ જલ પિણે-અજલિ, ગતિ ઝીવે અતિવાય,
 સર્વ આકાશ ઉત્સર્ગે ચરણે, પણ પ્રભુતા ન મણાય."
- ૧૦ " જિનવરં પૂજ રે તે નિજ પૂજનાર, પ્રગટે અન્ય શકિત."
- ૧૦ નીચેના શબ્દોના અર્થ સમજાવો. ૧૦
- વ્યવધાન, અવ્યાબાધ, આરોપિત, નિર્મામક, માહણો, અવિસંવાદ,
 ઉપાદાન, અલિપ્ત, જડચલ જગતી એક, તાદાત્મ્ય.
- ૧૧ નીચેના પદ ઉપર વિવરણ લખો. ૧૦
- "ઉપજે વ્યય લહે, તહાવે તેવો રહે,
 "ગુણ પ્રમુખ બહુલતા તહવી પિંડી,
 "આત્મભાવે રહે, અપટતા તવિ શ્રેષ્ઠ,
 "લોક પ્રદેશ મિત પણ અખંડી."

કુલ ૧૦૦

સીએનુ' ધોરણ પ મું (૬)

(પરીક્ષક:—શેઠ કુંવરજી આણંદજી ભાવનગર)

સવાલ

(૧) ઉપદેશ પ્રસાદ ભાગ ૨ ના માંથી.

માર્ક

- ૧ ચોથા મત ઉપર શિળવતીની કથા છે તેણે પોતાનું શિયળ કેવી રીતે જળવ્યું? ૫
- ૨ ચોથા મતના પાંચ અતિચારી સ્ત્રીએ શી રીતે તજવા? તે જરા વિગતથી લખો. ૫
- ૩ સાતમા મતમાં ઔદ નિયમ ધારવાના છે તેમાં પહેલો નિયમ સચિત સંબંધી છે; તેમાં લોટ (વગર ચાલેલો) ક્યા ક્યા મહીનામાં ક્યાંસુધી મિથ રહે છે તેમજ ચાળ્યો હોય તો ક્યારે અગ્નિ યાય છે તે લખો. (આ હકીકત સ્ત્રી જાતિને ખાસ ઉપયોગની અને કાયમ યાદ રાખવાની છે. ૧૦

(૨) ભાગ ત્રીજામાંથી.

- ૪ સંવન્ધરી પડિકમણમાં કેટલા આગ્રોઆસનો કાઉસગ કરવો ને તે શું ગણીને કરવો? ૪
- ૫ કયવજા શેઠની કથામાંથી સાર શું લેવા યોગ્ય છે તે લખો. ૮
- ૬ દેવ દ્રવ્ય ઉપર શુભકર શેઠની કથા છે તેમાં દેવ પાંસે ધરેલા ચોખ્ખાની ક્ષીરે મુનિને વહેરાવી તેથી મુનિને શી શી હાની થઈ તે વિચારીને લખો. ૮

(૩) ભાગ ચોથામાંથી.

- ૭ ચારિત્રના આરાધનથી ને વિરાધનથી પુંડરીક ને કુંડરીકને શું લાભ ને હાની થઈ ને તેણે કેટલો કાળ આરાધના ને વિરાધના કરી? તે લખો. ૧૦
- ૮ સ્ત્રીપણું ન પામવાનું નિવાળું દરે તે ચોથું નિવાળું છે, તેને વર્જવા યોગ્ય કહ્યું છે તો સ્ત્રીપણું પામવામાં શું હાની છે તે જણાવો. ૧૦
- ૯ અપ્પક્તવાદી નિન્દવને બ્રમ્હદ્રશ્ય શી રીતે દેકણે લાવ્યા? તે નિન્દવની માન્યતામાં શી ભૂલ હતી? ૧૦

(૪) લાગ પાંચમાંથી.

૧૦ અસ્થિરે હૃદયે ચિત્રા, વાંગ્ નેત્રાંકાર ગોપના ।

પુંથલ્યા ઇવ કલ્યાણ કારિણી ન પ્રકીર્તિતા ॥

૩૦૩ મા વ્યાખ્યાનમાં આ શ્લોક છે તેના ભાવાર્થ સમજાવો.

૧૦

૧૧ 'ઠંઠણુ' ઋષિએ પૂર્વે શું કર્મ બાંધ્યું હતું અને ચરિત લીધા પછી તેને ક્યા પ્રકારે ભોગવવું પડ્યું ?

૧૦

૧૨ બે પ્રકારના આયુષ્યમાં સોપક્રમી આયુષ્ય કોનું હોય છે અને નિરૂપક્રમી કોનું હોય છે તે જણાવો.

કુલ. ૧૦૦

જૈન ધાર્મિક પ્રાથમિક પરીક્ષા (મુરત છલ્લા માટે ખાસ)

ગત રિસેનર ૧૯૧૩ માં શેક યુનિવાલ હાનચંદ શરાદ તરફથી તેમના ૨૧૦ પુત્ર હીરાલાલના શ્રેયાર્થે રૂ. ૨૫) ના ધનામવાળી પરીક્ષા મુરતમાં બે પ્રતિક્રમણ અર્થ સહિત-હેતુ, યુક્તિ, સમજૂતી પૂર્વકના વિષય પર લેવામાં આવી હતી તેના સવાલ પત્રકો અમેને આપવાની શરમાશ થતાં નવે આપીએ છીએ:— તંત્રી

(પરીક્ષક. યા. રા. યુનિવાલ હાનચંદ શરાદ, મુરત).

પ્રશ્ન

માર્ક

૧ નીચેના શબ્દોના અર્થ તેના હેતુની સમજ પૂર્વક વિવેચન સાથે લખો:—

(૧) સામાયક. (૨) પ્રતિક્રમણ. (૩) સત્યાય. (૪) અનર્થદંડ.

૧૬

૨ ' અવિધિએ કરવા કરતાં ન કરવું સાચું ' આ વચનને સર્વજ્ઞ ભગવંત ઉત્તમ કહે છે તેના કારણ દર્શક ૨૦—૨૫ લીટીના નિબંધ લખો.

૧૫

૩ નમોઽસ્તુ ઘર્ષમાનાયની છેલ્લી ગાથા અર્થ સહિત લખો અને એ મૂળ સચળા સાથે મોટે અવાજે કેમ બોલે છે તેનાં તથા એકલા પુરોને જ તે બોલવાનો અધિકાર છે તેનાં કારણો જણાવો.

૧૦

૪ કલ્યાણકર્દ, સંસાર દાવા અને પુરુષકર ઘરદીમાંથી જિન આગમ સંબંધી ગાથાઓનું દરેકનું પ્રથમ પદ અર્થ સહિત લખો.

૧૦

૫ વૈદિતાસૂત્રની બીજા અલ્પવત પહેલા અષ્ટાવસ્ત અને ત્રીજા શિક્ષાવત ગાથાઓ અર્થ સાથે લખો.

૧૮

૬ સામાયક લેવાથી માંડીને સામાયક પારીએ ત્યાર સુધીમાં કરેમિ મંત્રે, રૂચ્છામિ પઢિકામિઝં, સિદ્ધાણં યુદ્ધાણં અને જાવંતિ ચેહમાદં એ કેટલીવાર અને કયે સ્થળે કહેવામાં આવે છે ?

૮

૭ નીચે જણાવેલા અર્થ જે સુત્ર પદોના થતા હોય તે મૂળ પદ ખખો:—

(૧) કોતિના સમદવટે સુરોખિત. (૨) તેત્રીસમાંની દોષપણ વટે.

(૩) સસ્ત્ર અગ્નિ. (૪) લક્ષ્મી સપતિ કીર્તિ અને ચરાને વધારનારી.

(૫) નામાશ્વર પૂર્વક સુનિ પ્રસાધી. (૬) વિધાનીવિધીઓ છેલ્લા છે.

૧૨

સારા અક્ષર તથા ૨૧૨૭ના

૮૦

૧૦

કુલ. ૧૦૦

આબુના સંબંધમાં જૈન સં. પત્રે કરેલ બળાપો ને તત્સંબંધે ખુલાસો. ૬૫

જલો.

જન ભક્ષે તુજને અધમા કહે; પણ હરે મમ સ્થાન નહીં લહે.
કદિ ન તું સ્વયમેવ ખુરી યતી, જન-જાણો જગ માંહોં યથા દિસે.
કમનશીખ ! સચેતન કાચળી ! ગણું લહે અતિ ઉત્તમ ને ભક્ષી;
સહજ-પ્રાપ્ય ધૂલિ-જલથી શ્વે; નમન યોગિનિ ! હું ઉરથી કહું.
સતત એ ! પરમાર્થ-પરાયણ ! યુસ તું રાગી-નિરર્થક સત્ત્વે;
(પણ) સ્વજન-શ્વન-તત્ત્વ નરાધમો યુસો, કુલે ધન-આશયી સ્વાર્થલા.
દીન-અન્નણ સ્વળાંધવ ભોગથી, મુખી જતા-અધિકારીજ નર્કના;
શિખવ એ તું ધનાંધ અનાત્મને, સદ્ય નિજ ઉદ્ધરણે સ્વસા !

નંદન.

આબુના સંબંધમાં JAIN S. પત્રે કરેલ વઢાપો અને તત્સંબંધે ખુલાસો.

અમે ગત રિસેખરના અંકમાં આબુના પવિત્ર મંદિરોમાં આમડાના બૃહત્ પહેરી
જવા માટે સરકારે કરેલ દરાવ અને તેની હિલચાલ સંબંધે જે હકીકત લખી હતી
તેને વળગી રહીએ છીએ, અને તત્સંબંધે મુનિમહારાજ શ્રી ધર્મવિજયજીના વાનિત્ર
'Jain S.' પત્રમાં તેમાં આવેલ 'અમારું હૃદય' અને 'પુષ્પમાળા' માં ઉદ્દેશરો
નીકળેલા છે અને ભાષાવિવેકરહિત વિષમ વાણીમાં જે જે પોકાર આવ્યો છે તે અસહ્ય
છે; 'અમારું હૃદય' ને 'ખાઈ હૃદય' અને 'પુષ્પમાળા' ને 'કંદમાળા' નો ખિતાબ કોઈ
આપે તો તેમાં સખેદાર્થ લેવું ઠાંઠ માફમ નહિ પડે.

'માનની અત્યંત અભિજ્ઞાપા કરતી એ પણ એક જાતનું' દુનિયામાં નિંદ-કાર્ય
ગણાય છે 'અને 'જેઓના હાથે ધર્મનાં કે સમાજનાં સારાં સારાં કાર્યો યાય તો તેમાં
તેઓ માનની અભિજ્ઞાપા રાખે છે.'... 'એમ કહેવું તે એક જાતનું' મહા પાપ-કહી
સકાય"—આ વાંકોમાં એ વસ્તુ બતાવી, અને તે ધારો કે અમે અક્ષરશઃ કબૂલ રાખીએ
તો તે સૂત્રોમાં તેના લખનાર કે જેનાવતી તે લખનાર છે તે બાબત નથી એ ખાસ
ધ્યાનમાં રાખવું જોઈએ. અમે આ બતાવવા જતાં કે તેવો પ્રયાસ કરતાં તેમના સંબંધમાં
અંગત વાત આવે તેમ છે, તો હાલ તે વાત બાબુએ મૂકી શ્રીમતી કોન્દરસની સેવા અને
મુનિ ધર્મવિજયજીની સેવા એ બંનેને સ્પષ્ટાકારમાં મૂકી તેની તુલના કરીશું. આમ કરતાં
કોઈને માનને અભિજ્ઞાપા છે એ ધારવું હાસ્યાસ્પદ છે, સત્યને અસત્ય કહેવા જેટલું મિથ્યાત્વ
છે. ખરી વાત તે ખરીજ રહેવાની; તેમાં વિશેષ હદ બહાર ભાષાનો વ્યાપાર કરવો એ
પવિત્ર વાણીનો દુરુપયોગ છે. તેજ પત્રના ગત અપાડ વદ ૧૨ ના અંકમાં 'વાણીના સદ્-
વ્યાપારની આવશ્યકતા' નામનો આવેલો લેખ અમે ભાષાનો દુરુપયોગ કરનારને વાંચવા

ભલામણ કરીએ છીએ. આણુના પવિત્ર મંદિરમાં આમકાના બૂટ પહેરી જનારને તેમ કરતાં અટકાવવાનાં પગલાં લેવા જોઈએ તે સંબંધે કોન્ફરન્સ આણુના માઈસ્ટ્રેટ તથા રજીસ્ટ્રારના નાં એન્ટ હુ ધ ગવર્નર જનરલ કોલિવન સાથે પત્રવ્યવહાર ઘણાં વર્ષથી ચાલુ રાખ્યો હતો. તેમાં હાલ સ્વર્ગસ્થ થયેલ શ્રીયુત માણેકલાલ ઘેસાભાઈ ઝવેરીએ અગ્ર ભાગ લીધો હતો અને પત્રવ્યવહાર ચાલુ રખાવ્યો હતો. અગાઉ કોન્ફરન્સના અધિકારીઓ તેમજ ખીમ પ્રતિષ્ઠિત આગેવાનોનું ડેપ્યુટેશન આણુપર સરકોલેવિન સાહેબ પાસે ગયું હતું, અને તેમને બધી વાતો સ્પષ્ટપણે સમજાવી હતી. વિશેષમાં તેમને માનપત્ર આપ્યું હતું. આની નકલ તેમજ ઉક્ત સમગ્ર પત્રવ્યવહાર કોન્ફરન્સ ઓફિસમાં મોજૂદ છે અને તે બધો એક્ટો કરીએ તો એક પુસ્તક થાય તેમ છે. ત્યાર પછી સર કોલિવન સાહેબ ઇંગ્લંડ જઈ જ્યારે મુંબઈ આવી હતા ત્યારે કોન્ફરન્સના અધિકારીઓ તેમજ પ્રતિષ્ઠિત પુરો તેમને તાજમહેલ હોટેલમાં મળવા ગયા હતા અને શ્રી તે વાતની સ્પષ્ટાકારે વાદ આપી હતી. ત્યારપછી પણ કેટલોક પત્રવ્યવહાર ચાલુ થયો હતો. અને છેવટે તા. ૧૦ મી અક્ટોબર ૧૯૧૩ ના પત્રથી કોન્ફરન્સ:આર્કીસના સેક્રેટરી પર છેલ્લો હોંદી પ્રધાનનો હુકમ ઓર્ડીનાલી આણુના માઈસ્ટ્રેટની સહી સાથેનો મળ્યો હતો, કે જે પ્રસિદ્ધ થયેલ છે.

મુનિ મહારાજશ્રી ધર્મવિજયજી મહારાજ જ્યારે વિહાર કરતા અજમેરમાં પધાયા ત્યારે સર કોલિવન સાહેબ ત્યાં કે તેની આસપાસ હોવાથી તેમની મુલાકાત લેવાનો વખત માલ્યો. તે વખતે બધી બાબત શું હતી અને ક્યાં મુઠી વાત આવી છે, સંતોગો શું છે, વગેરે હકીકતથી પોતે વાકેફ ન હોવાથી કુદરતી રીતે તેમને કોન્ફરન્સ પત્ર તરફથી આવેલા સર્વ પત્રવ્યવહારની મદદ લેવાની ફરજ પડી. તેથી તેમણે ૬-૫-૧૩, તારીખે અને ત્યાર પછી જે જે પત્રો કોન્ફરન્સપર લખેલ છે તે બધા અર્કા ટાંકીએ છીએ.

૧.

મુ. ખ્યાવર
ધાનમંડી, ઓસવાલ મંદિર

}

વીર વર્ષ: ૨૪૩૯
ચંદ્ર વદિ અમાવાસ્યા (૬-૫-૧૩)

આપનો તા. ૨૪-૪-૧૩ મી નો પત્ર મળ્યો. વાંચી સમાચાર વિહિત થયા. આપે મોકલેલો હરદ્દના અક્ટો, બે પત્રો મને મળ્યાં છે, મેં મારા મિત્ર કે. યોમ્સ સાહેબ (જેઓ ઇડીઆ ઓડીસ લંદનની લાઇબ્રેરીના ચીફ લાઇબ્રેરીઅન છે) ઉપર એક પત્ર આ વિષય સંબંધે લખ્યો હતો, તેના ઉત્તરમાં કે. યોમ્સનો ભક્ષામણપત્ર મી. કોલ્લીન સાહેબ ઉપર આવવાથી હું અજમેરમાં તા. ૩૦ માર્ચને રોજ મી. કોલ્લીનને મળ્યો હતો. લગભગ તેઓ સાથે આ વાતની ચર્ચા એક કલાક થઈ હતી તે દરમિયાન તેઓએ જણાવ્યું હતું કે આ દાય મારી સત્તામાં નથી પરંતુ શ્રી વાયસરોયની માલીફમાં છે. મારે તમે તમારા મંદિરમાં બૂટ પહેરીને ન જવા મારેના નિયમોના ખરડા સાથેની એક અરજી લખી મોકલો. જેમાં હું પણ મારે સાથે અભિપ્રાય લખી આપીશ. જેથી આપનું ઇચ્છિત ફરોડમદ નિવળે. વળી આ પ્રસંગે જેસલમીરના બંદાર સંબંધે પણ વાતચિત થઈ હતી. તે સંબંધે પણ મી. કોલ્લીને પોતાની સહાયના આપવાની પ્રતિજ્ઞા સાથે સતોપકારક અભિપ્રાય આપ્યો હતો. આપે લખ્યું છે કે મી. કોલ્લીન સાહેબને નીચેના અભિપ્રાયો મોકલી આપ્યા છે.

આણુના સંબંધમાં Jain S. પત્રે કરેલ બળાપો ને તત્સંબંધે ચુલાસો. ૬૭

તો તેની સાથે મોકલેલી અરજીની રવાના તારિખ તથા એક કોપી પણ મોકલશે. આપની અરજીની કોપી અહિં આવવાથી મારે ખીજી અરજી લખવાની જરૂર નહિ પડે. પરંતુ તેજ અરજીમાં હું સૂચનારૂપ એક પત્ર લખી મી. કોલ્વીન ઉપર મોકલાવી આપીશ.

મી. કોલ્વીને છેવટે જણાવ્યું કે તમે મને ફરીથી એકવાર આણુમાં જરૂર મળજો. ત્યાં આ સંબંધે આપના મળવાથી જરૂર સારું પરિણામ આવશે એમ હું નિર્ધારિ શકું છું.

આ પત્રનો ઉત્તર જલદી પાઠવશે.

તા. ૬. તમારો મોથી તારીખનો લખેલો પત્ર મળ્યો. સમાચાર જાણ્યા. તમારા લખવા પ્રમાણે અમદાવાદથી શેઠ આણુંદણ કસ્યાણુજી તરફથી બે છાપેલી છુટ્ટા પણ મળી છે અને હવે પછી આણુ સંબંધે જે કાંઈ કાર્ય થાય તે મને જણાવતા રહેશો.

દ. ધર્મવિજયના ધર્મ લાભ વાંચશો.

૨.

ૐ

સુથાવક દેવગુરુ મંત્રિકારક પુણ્ય પ્રભાવક મંત્રી જૈન કોન્ફરન્સ ઑફી. સર્કો ધર્મ લાભ કી સાથ વિદિત હોવેકી પત્ર આપકા આણુજી કે સંવંધમેં આયા. સમાચાર વિદિત હુણ. આપને અમીતક કયા કાર્ય કિયા હૈ. ઓર માનપત્ર દેનેકે વાદ કયા કયા કામ મયે હૈ ઓર અમી પુરાવે સહિત અર્જી ઍજંટકી મેજી હૈ વાકે નહી. અગર મેજી હોવે તો ઉસકી ઍક કોપી પઢાંપર મેજનાકી પ્રયત્ન કરના કયોંકિ અમી મુજકો ઍકવાર ઓર ઍજંટ સાહેવ સે મિલના હૈ. અર્જીકા વિષય માલૂમ હોનેસે કાર્યર્થ વિશેષ સુગમતા હો સક્તી હૈ. અગર અર્જી નહીં મેજા હોવે તો કવ મેજનેકા ઇરાદા હૈ સો લિખના. ઇસકા ઉત્તરકા ઉત્તર મિલનેસે વિશેષ ઢકીકત ફિર લિખુંગા પત્રોત્તર નીચે પતેપર લિખના.

શ્રી વિજયધર્મસૂરિજી આજ્ઞાનુસાર ઇંદ્રવિજયકા ધર્મલાભ.

વૈશાખ વદી ૫ પક્ષા-ધાનમંડી ઓસ્વાલોંકે મંદિર મેં. મુ. વીયાવર (રાજપુતાના)

૩.

જૈન ઉપાશ્રયતા; ૭-૭-૧૩.

ધર્મલાભ સાથ આણુ મ થાય જે—

આણુના માલ્ટ્રેટ તરફથી આવેલા પત્ર પછી ત્હમે આણુ સંબંધી આગળ કેવી રીતે કોશિષ કરી છે તત્સંબંધી સવિસ્તર પત્ર લખી જણાવશો. મ્હારા ઉપર આવેલ મિ. કોલ્વેન સાહેબના પત્રની નકલ આ સાથે મોકલી છે તેને વાંચી વાકેફ થશો. આજકાલ કોન્ફરન્સ હેરન્ટ મળતું નથી ત્હનું શું કારણ? ધર્મ ધ્યાનમાં ઉઘમ રાખશો. દેવદર્શનમાં યાદ કરશો પત્રોત્તર શીઘ્ર આપશો. ૬. ધાનમંડી જૈન મંદિર—વ્યાવર (અનમેર).

દા. ધર્મવિજયના ધર્મ લાભ,

૩ અ.

Abu June'20-1913.

Dear Sir,

I have received from Seth Hiralal your letter dated 9th Juno.

I am sorry you could not continue your pilgrimage beyond Beawar. I have not heard again from Mr. Thomas.

As regards the Dilwara Temples question, so far as I remember, the Govt. of India are awaiting for the evidence to show that the custom prevailing at Dilwara is different from that followed at other important Jain Temples in India.

With all good wishes.

Believe me.

Yours Sincerely.

Sd) E. G. Colvin.

દોન્દરસે બધો પત્ર વ્યવહાર મોકલાવી આપ્યો. ત્યાર પછી તેઓએ મુલાકાત લીધી. આ મુલાકાતમાં શું પરિણામ આવ્યું તે તેમજ મુનિ મહારાજશ્રીએ શું કયું હવું એવાત તેમના વાહનમાં નજર આવી. પણ જ્યારે દોન્દરસપર આવેલ ઉપરનો ઓફિશિયલ લેટર આવ્યો અને દરેક પ્રસિદ્ધ પત્રમાં પ્રસિદ્ધ થયો ત્યારે પોતાની મુલાકાત વખતે અમુક તાત્ત્વિય યથા હતી. અને ડૉ. યોમસ કે જે લંડનના બ્રિટિશ મ્યુઝિમના 'સેક્રેટરી અને જૈન લિટરેટર સોસાયટીના ઉપપ્રમુખ છે તેની સાથે પોતાનો પત્રવ્યવહાર થયો હતો એ વાત બહાર આવી અને બધો જરા મુનિ મહારાજશ્રીને છે. અને ડૉ. યોમસે ઘણો સારો ભાગ લીધેલો છે એવું જૈન શાસને ખાસ વધારો તા. ૨૨ અક્ટો. ૧૯૧૩ ના અંક સાથે કાઢી મોટા અક્ષરોમાં જાહેર કર્યું. તેના હેડિંગ-જૈન પ્રજાને ખુશ-ખબર, શાસ્ત્ર વિશારદ જૈનાચાર્યશ્રી વિજયધર્મચરિ મહારાજના ઉદ્વેગની સફલતા, જોનારેખસ સર કોલ્વિન સાહેબની ન્યાયપ્રિયતા, આશુના મંદિરોની આચારના અંધ, ડૉ. યોમસ સાહેબે લીધેલો ભાગ, મોટા પક્ષે ટાઇપમાં મુકેલા હતા. આની સાથે ખીજાઓને ધન્યવાદ આપવા સાથે એમ પણ લખવાની ઉદારતા વપરાઈ હતી કે 'આ પ્રસંગે અને આપણી શ્રીમતી દોન્દરસ આશીસને પણ ધન્યવાદ આપવો જરૂરીનું નહિ, જેણે આ વિષયમાં સ્વતંત્ર પણ ઘણો સારો પરિશ્રમ ઉઠાવ્યો છે.'

હવે અને મુનિમહારાજ શ્રી ધર્મવિજયજીએ સર કોલ્વિનની મુલાકાત લેવા માટે તેમજ ડૉ. યોમસને કંઈ હરવા બજામણ કરનારા પત્ર લખવા-લખાવવા માટે જે શ્રમ લીધો છે તેને કાંઈપણ રીતે ઉતારી પાડવા માગના નથી. તેમને માટે તેમને ધન્યવાદ અવશ્યક છે. પરંતુ તેમનો પ્રયત્ન જ સરકાર ખાખ પાસેથી મનમાન્યો દુકમ મેળવવા શક્તિમાન થયો છે અને ખીજા કાંઈનો થયો નથી, મારે—

‘અમે સમગ્ર જૈન પ્રગતને બલામણુ કરીએ છીએ કે-દરેક સ્થળે સભાઓ ભરી લોડ હાઉંગ મહોદયને અને આપુના સંબંધમાં સખ્ત કોશિશ કરનાર શા. વિ. નૈ. શ્રી વિજયધર્મસુરિ મહારાજને ધન્યવાદથી વધાવી લેવા ચૂકવું નહિ, બસ! એટલું જ કહી વિરમીએ છીએ’ એવું Jain S. નામના પોતાના વાજિત્રના ૨૯-૧૦-૧૩ ના અંકમાં કહેવાડાવું યા તે વાજિત્રે કહેવું એ રથને પોતે જ ચલાવી લઇ જાય છે એમ કહેવા ખરાબર છે.

આટલું યયા પંછી રાધનપુરમાં તેમ જ અને વ્યાવરમાં સભા ભરાઈ તેમાં ઉપરોક્ત ૨૨-૧૦-૧૩ ના Jain S. માંનું લખાણ વાંચવામાં આવ્યું હતું, કે જેમાં મૂલ્ય ગવર્નમેંટ એગરર યું હતો તે છપાયો જ હતો નહિ કારણ કે તે કોન્ડરંસ પર લખાયો હતો અને અખબારોમાંથી મૂળ વાંચવામાં આવ્યું હતું, તેમાં રાધનપુર સિવાય બીજા શહેરમાં કોન્ડરંસને બીલકલ વિસારી દેવામાં આવી હતી અને સર્વ સ્થળે પ્રાધાન્ય પદ મુનિશ્રીને આપવામાં આવ્યું હતું. હવે અમે પૂછીએ છીએ કે—

‘જે મુનિમહારાજ શ્રી ધર્મવિજયજીના પ્રયાસથી જ આપુના મંદિર સંબંધી સરકારે જે ઠરાવ કર્યો છે તે યથો હોય તો ઉક્ત મહારાજશ્રી તે ઠરાવની આશીસીયલ નક્કલ તેમને ખાસ પત્ર લખી પહોંચાડવામાં આવી છે એવું બતાવશે?—એમ જો હોય તો બધો જશ તેઓશ્રી લે તેમાં અમોને કોઈ જાતનો વાંધો નથી,—

‘આ’ સિવાય અમે કયુલ કરવામાં કોઈ પણ જાતનો આંચકો ખાવા માંગતા નથી તેમ ખાતા નથી કે સૌ સૌનો પ્રયાસ થયો હતો, અને તેમાં શ્રીમતી કોન્ડરંસ આશીસનો પ્રાધાન્યભાગ હતો; મુનિમહારાજશ્રી ધર્મવિજય અને ડાકટર યોમશને તેમણે કરેલા પ્રપત્ન માટે અલગત ધન્યવાદ થી છે. પ્રભુ ! સૌને સૌનું જે જે હોય તે આપો—સર્વને સન્મતિ બક્ષો—સર્વનું કલ્યાણ કરો. પિતૃડાવાદ, પક્ષપાત, રાગીપણ, અધતા, અને હલકી બાયાનો નાશ થાઓ.

વધુ ખબર—પ્રેસમાં જતાં અમોને કોન્ડરંસ તરફથી વધુ ખબર મળી છે તે અહીં પ્રગટ કરતાં આનંદ યાય છે.

ગવર્નમેંટના ઠરાવને દિલ્લવારા મંદિરમાં નોટિસ બોર્ડ પર ચૂકવા માટે કોન્ડરંસ આફિસે પત્રવ્યવહાર કર્યો હતો તેના સંબંધમાં ૫ મી ફેબ્રુઆરી ૧૯૧૪ ના પત્રથી આપુના માજિસ્ટ્રેટ સાહેબ જણાવે છે કે—

The rules for admission to Dilwara Temples are being printed and will be forwarded to the manager of the temples to be hung up.

દિલ્લવારા મંદિરમાં દાખલ થવાના નિયમો છપાય છે અને પછી તે મંદિરના મેનેજરને ટાંગવા માટે મોકલી દેવામાં આવશે.

તેજ દિલ્લના પત્રથી મંદિરના મેનેજર શા. એમચંદ્ર તરફથી ઉક્ત નિયમોની નક્કલ મોકલવામાં આવી છે તેમાં મૂળ નિયમોના ૫ મે નિયમ કાઢી નાંખી લાલશાલીથી નીચેના નિયમ ચૂકવામાં આવ્યો છે.

V. visitors must remove their boots or shoes before entering the temples if requested to do so by the temple authorities who will provide other footwear not made of leather.

૫. મુલાકાત લેનારાઓએ અંદરના કાર્પવાહકો માગણી કરે સારે પોતાના જુટ કે જોડા ઉતારવાનું પડશે અને તેમ થયે તે કાર્પવાહકો આમડા સિવાયની ખીજ વસ્તુના અનાવેલા પગરખાં પૂરાં પાડશે.

આબુ સંવંધમાં સરકારી ઠરાવ માટે ધન્યવાદના ઠરાવો.

To,,

The Secretary

Shri Jain Svetamber Conference Bombay.

Sir,

I am directed by the Shri Atmanand Jain Sabha Ambala City to convey their heart-felt gratitude to the Conference for your kind efforts in getting the Government of India's kind and satisfactory decision as to the Shoe question in connection with the Dilwara Jain Temple on Mount Abu.)

The Sabha held its special meeting on 20-10-1913 and passed resolutions to send Telegrams to H. E. The Viceroy and the Hon'ble Mr. Colvin expressing gratitude for the decision.

A copy of the proceedings is here with enclosed for publication in "Herald"

Yours sincerely.

Gopi Chand PLEADER

President, Shri Atmanand Jain Sabha Ambala City,

To,

His Excellency The Viceroy

SMIL,

Shri Atmanand Jain Sabha Ambala City expresses its heartfelt gratitude at your Excellency's kind and satisfactory decision as to the Shoe question in connection with the Dilwara Jain Temple on Mount Abu and prays for your Excellency's long life of prosperity.

To, Honorable Sir Colvin Mount Abu.

This Sabha expresses its heart felt gratitude at your Honor's kind efforts in getting the Government of India's kind and satisfactory decision as to the Shoo question in connection with the Dilwara Jain Temple on Mount Abu & prays for your long life & prosperity.

The Private Secretary, His Excellency the Viceroy. Simla.

The Members of Shri Atmanand Jain Sabha Ludhiana feel deeply grateful for concession Abu Delwara Jain Temples. pray for long life and prosperity.

From, Hukam Chand Jain secretary,

Shri Atmanand Jaina Sabha Ludhiana.

ડાક્ટર પ્રૉ. જૅકોબીને અપાયેલ માનપત્ર.

મુનિ મહારાજશ્રી વલ્લભવિજયજીએ સલાપતિ તરીકે કાઢેલ ઉદ્ઘારો.

(જૈન ગ્રંથગુરુએ અસોસીએશને આપેલ માનપત્ર અને તે વખતના કામકાજનો અગ્રેજીમાં રિપોર્ટ ગત હેરફેરના અંકમાં તેમજ અહીંના દૈનિક અગ્રેજી પત્રો નામે યાદગમ આદિ ઇડિયા, બીએ ઇનિક્લ અને ખીનમાં આવી ગયેલ છે. તે વખતે ઉક્ત મુનિશ્રીએ હિંદોમાં જે વિચારો જણાવ્યા હતા તેને ટુંકમાં ગુજરાતી ભાષામાં અમે અહીં રજુ કરીએ છીએ. સાંજ વર્તમાનનો રિપોર્ટર તે જ દિવસે સવારે ૧૧ વાગે ઓફિસમાં આવ્યો હતો અને તેને કામકાજનો હેવાલ તથા માનપત્રની નકલ આપી હતી; તેમજ મુખ્ય સમાચારમાં કૉન્ફરન્સના ક્વાર્ટર્સ મી. વનમાલી માર્શલ મેટર મોકલાવેલ હતું. કોઈ કહી શકાતું નથી કે કેમ પત્રમાં આવેલો સ્ત્રી ગયો? અન્ય વિતંડાવાદી પત્રને પોતાના કુલ્લક હૃદયની વાનગી તેને લીધેજ બતાવી પડી છે. તે હૃદય તેમને જ મુચારક છે. અમે અહીં મુનિ મહારાજશ્રી વલ્લભવિજયજીને ન્યાય આપવા સાથે તેમનો પ્રમુખ તરીકેના ઉપસંહાર ટુંકમાં રજુ કરીએ છીએ. તત્ત્વા.)

પૂજ્ય મુનિમહારાજશ્રી વલ્લભવિજયજીએ પોતાની વાગધારા, ચલાવી હતી, કે “ છેવટે જે માન વિદ્વાન ડાક્ટર જૅકોબીને આપવામાં આવ્યું છે તેવું ફક્ત માન દેનારને ક્યારે મળ્યું કહેવાય? દાન દેનાર દાનતું પાત્ર સત્યાત્ર છે કે નહિ તે જુએ છે અને સત્યાત્ર જાણી આપે છે ત્યારે તેને એ સત્યાત્ર જેવો હું યાદ એમ ભાવતું જોઈએ, તેથી જ રીતે સત્કાર કરવા સાથે જેનો સત્કાર આપણે કરીએ છીએ તેવા આપણે જાનીએ એટલે જે ગુણોને લીધે સત્કાર મળે છે તે ગુણ-તે વિદ્વાતા તે પવિત્રતાનું અનુકરણ કરતું તે આપણી ફરજ છે. તેમ તમે કરશો તો તમને તેવું જ માન મળશે અને તમે અધિક સેવા કરનાર તરીકે નિવૃત્તશો. જનધર્મી હોય તમે તેમ ન કરો તો કહી તમને શું કહેવું? ડાક્ટર જૅકોબી જૈન કે હિંદુ ન હોય જુદા જ દેશના વતની અને જુદા જ ધર્મના અનુયાયી છે ને પોતાના શોખને માટે કાર્ય કરે છે. તેમણે વ્યારે માગ્યું કરી કે જૈનધર્મને લગતાં સાહિત્યો-સૂત્રો ને ગ્રંથો પૂરા

પાડવાં એ જૈનોનું કામ છે ત્યારે મી. હિરાચંદે સાધુ તરફ નજર કરી. સાધુએ સંસાર છોડ્યો તે હરામના દુકડા ખાવા ખાતર નહિ, પણ વિદ્યા-અધ્યયન-આત્મપ્રવૃત્તિ ખાતર. જે વિદ્યાની જરૂર છે તે સાધુમાં નહિ તેનો દોષ સમાજપર છે. કોઈ સંસ્થા એવી કાયમ નથી કરી કે જેમાં પકન પાકન કરી સાધુ પંડિત થાય; અને તેમ થાય તો લાખગણ કાયદાઓ થાય. સર્વેએ સમયતુ. એટલે દ્રવ્ય કાળ ક્ષેત્ર ભાવને જાણનાર યવાની જરૂર છે. કે.ઈ સાંભળતું નથી, કોઈ વિચારતું નથી. કાકરર સાહેબે જે માગણી કરી તે સ્વીકારવી તે સમાજનું કામ છે અને તેમ કરવું એ કંઈ મોટી વાત નથી. મુક્તિનો દાવો કરતી જૈન કોમ 'પોતાનું' જે કસ્યાણુ કરે એવી બેંકની સંભાળ લેતી નથી, જ્યારે એક સ્પીસી બેંક જગડવાથી કેટલી બધી મોટી ચિંતા યદ્ય પડી છે. તો મુક્તિની બેંક જગડે તે માટે કંઈ ચિંતા નહિ ? ! એક સારી કમીટી કરો તેમાં સાધન, બડોળ એકઠું કરી જે જે વિદ્વાનો સહાય માગે તે આપવાનો ઉદ્દેશ રાખો. પછી તેમાંથી જૈન સીરીઝ, પ્રાકૃત ઉક્તિ, જૈન ઇતિહાસ રચાવો અને જૈનધર્મ સામે જે જે આક્ષેપો થયા હોય તેમાં સુધારો તે આક્ષેપ કરનાર પાશ્વિમાત્મ યા પૂર્વના વિદ્વાનો પાસે જ કરાવો અગર તેમની સામે બીજા વિદ્વાનો તરફથી ચર્ચા કરાવી સુધારો કરાવો, કારણ કે તે વિદ્વાનો તટસ્થ હોવાથી તેનું વચન આપાદ પડશે.

જે પ્રકારનાં ગાણસો છે. એક પ્રકારનાં એમ કહે છે કે 'નાણું તમારાં, નામ તમારું અને કામ અમારું, જ્યારે બીજા પ્રકારનાં એમ કહે છે કે 'નાણું અમારાં, નામ અમારાં અને કામ તમારું.' આપણામાં અધેર છે. ખરી રીતે આવા બંને પ્રકારના ગાણસો ભેગા ભેગા થાય તો કામ ઘણું સરસ અને દીપાવમાન થાય. જૈન ધર્મની ઉન્નતિ માટે જ્યારે વિદેશી ધણા શ્રમ લે તો તેને તમે સાધન પણ પૂરાં ન પાડો ? ગુણીની કદર કરો એ સિદ્ધાંતનું વચન છે. તેમ કરશો તો તમે ગુણવાળા થશો.

“ શ્રી જૈન શ્વેતાંબર કોન્ફરન્સ ઓફીસનો સંવત ૧૯૬૭-૬૮ ની સાલનો હિસાબી રીપોર્ટ છપાઈ બહાર પડ્યો છે.
જેમને જોવા ઇચ્છા હોય તેમણે મંગાવી લેવો. ”

JUST OUT

An important Jaina publication
Jain Historical Studies.

BY

U. S. Tank B. A., L L. B.

Plendor, Chief Court, PUNJAB.

Price rupees six. Post free.

Can be had of:—

Harsukhdas Takhatmal Dosi.

Maliwara Street. DELHI.

જિનાગમવિસ્તાર

અને

આગમ પ્રકાશનને અંગે કેટલાક વિચારો.

પીસ્તાક્ષીશ આગમોનાં નામ અને તેનાં પૂર.*

તૈનધર્મમાં આત્મવાક્યરૂપ ગણ્યતાં ૪૫ આગમો છે. તેમનાં નામ, મૂળ શ્લોક સંખ્યા, તેપર આચાર્યોએ રચેલી બૃહદ્વૃત્તિ, લઘુવૃત્તિ, નિર્ધુક્તિ, ભાષ્ય વગેરે શ્લોકની સંખ્યા સાથે વાચક વર્ગના કાલાચે અને નિવેદન કરવામાં આવે છે.

શ્રી મુખર્જીસ્વામિકૃત અગ્યાર અંગ.

૧. આચારંગ સૂત્ર. અધ્યયન ૨૫. મૂળ શ્લોક સંખ્યા ૨,૫૦૦ તેનાપર શીશાગાચાર્યે રચેલી ટીકા ૧૨,૦૦૦ શ્લોક, ચૂલ્લિ ૮,૩૦૦ તથા ભદ્રપાદુ સ્વામિએ કરેલી નિર્ધુક્તિ ગાથા ૩૬૮, શ્લોક ૪૫૦ (તે પર ભાષ્ય કે લઘુવૃત્તિ નથી.) સંપૂર્ણ શ્લોક સંખ્યા ૨૩,૫૦૦ છે.

૨. સૂત્રકૃતાંગ સૂત્ર. કુલ રકન્ધ ૨, અધ્યયન ૨૩, મૂળ શ્લોક સંખ્યા ૨,૧૦૦, તેના પર શીશાગાચાર્યે રચેલી ટીકા ૧૨,૮૫૦ શ્લોક, ચૂલ્લિ ૧૦,૦૦૦, તથા ભદ્રપાદુ સ્વામિએ કરેલી નિર્ધુક્તિ ગાથા ૨૦૮, શ્લોક ૨૫૦ (ભાષ્ય નથી) સંપૂર્ણ સંખ્યા ૨૫,૨૦૦ છે. સંવત ૧૫૨૩ માં શ્રીહેમવિમલસૂરિએ દીપિકા ટીકા બનાવી છે. પણ તે પૂર્વાચાર્યોની ગણતરીમાં નથી.

૩. સ્થાનાંગ સૂત્ર. અધ્યયન (૧૭) ૧૦, મૂળ શ્લોક સંખ્યા ૩,૭૦૦ આ પર સંવત ૧૬૨૦ માં અભયદેવસૂરિએ ટીકા બનાવી છે. જેનું માપ ૧૫,૨૫૦ શ્લોકનું છે. સંપૂર્ણ સંખ્યા ૧૯,૦૨૦ છે.

૪. સમવાયાંગ સૂત્ર. (૧૦૦ સુધી સમવાય મલે છે). મૂળ શ્લોક સંખ્યા ૧,૬૬૭, આ પર અભયદેવસૂરિએ ટીકા રચી છે. જેનું માપ ૩,૭૭૬ શ્લોક પ્રમાણ છે. પૂર્વાચાર્યે રચેલી ચૂલ્લિ-૪૦૦. સંપૂર્ણ સંખ્યા ૫૮૪૩ છે.

૫. ભગવતી સૂત્ર. (વિવાહ પન્નતિ) સતક ૪૧. મૂળ શ્લોક સંખ્યા ૧૫,૭૫૨. તે પર અભયદેવસૂરિએ ટીકા રચી છે, જે દ્રોણચાર્યે શાધી છે. તેનું પ્રમાણ ૧૮,૬૧૬. પૂર્વાચાર્યે રચેલી ચૂલ્લિ-૪૦૦૦. સંપૂર્ણ સંખ્યા ૩૮,૩૬૮ છે. સંવત ૧૫૬૮ માં શ્રીદાનશેખર ઉપાધ્યાયે ૧૨,૦૦૦ શ્લોક સંખ્યાની લઘુવૃત્તિ રચી છે.

૬. જ્ઞાતાધર્મકથાંગ સૂત્ર. અધ્યયન ૧૬. મૂળ શ્લોક સંખ્યા ૫૫. અભયદેવસૂરિએ રચેલી ટીકા ૪,૨૫૨ શ્લોકની છે. હાલમાં ૧૬ કથાઓ માત્રમ પડે છે. પણ પૂર્વ સાદા પણ કરોડ કથાઓ હતી, એવી પ્રસિદ્ધિ છે.

* અંગે આપેલી હકીકત ' અભિધાનરાત્રેન્દ્ર ' કેપને આધારે લખવામાં આવી છે.

૭. ઉપાસંકટશાંગ સૂત્ર. અધ્યયન ૧૦; મૂળ શ્લોક સંખ્યા ૮૧૨, અભયદેવસૂરિએ રચેલી ટીકા ૬૦૦ શ્લોકની છે. સંપૂર્ણ સંખ્યા ૧,૭૧૨ છે.
૮. અન્તગઠ દશાંગ સૂત્ર. અધ્યયન ૬૦. મૂળ શ્લોક સંખ્યા ૬૦૦. અભયદેવસૂરિએ રચેલી ટીકા ૩૦૦ શ્લોકની છે. સંપૂર્ણ સંખ્યા ૧,૨૦૦ છે.
૯. અણુતરોવવાધિદશાંગ સૂત્ર. અધ્યયન ૩૩. મૂળ શ્લોક સંખ્યા ૨૬૨. અભયદેવ સૂરિએ રચેલી ટીકા ૧૦૦ શ્લોકની છે. સંપૂર્ણ સંખ્યા ૩૬૨ છે.
૧૦. પ્રશ્નવ્યાકરણ સૂત્ર. ૫ આશ્રવદ્વાર, અને ૫ સંવરદ્વાર ૧૦ અધ્યયન. મૂળ-શ્લોક સંખ્યા ૧,૨૫૦. અભયદેવસૂરિએ રચેલી ટીકા ૪,૬૦૦ શ્લોકની છે. સંપૂર્ણ સંખ્યા ૫,૮૫૦ છે.
૧૧. વિપાક સૂત્ર. અધ્યયન ૨૦, મૂળ શ્લોક સંખ્યા ૧,૨૧૬. અભયદેવસૂરિએ રચેલી ટીકા ૬૦૦ શ્લોકની છે. સંપૂર્ણ સંખ્યા ૨,૧૧૬ છે.
સંપૂર્ણ અચાર અંગની મૂળ સંખ્યા ૩૫,૬૫૯ છે. ટીકા ૭૩,૫૪૪ છે. ચૂલ્લિ ૨૨,૭૦૦ છે. નિર્ધુક્તિ ૭૦૦ છે. અને બધું મળીને ૧૩૨,૬૦૩ શ્લોક પ્રમાણ છે.
આચારાંગ અને સૂત્રકૃતાંગની ટીકા શ્રીશીલાંગાચાર્યે રચેલી છે, અને બાકીના નવ અંગની ટીકા શ્રી અભયદેવસૂરિએ રચેલી છે; આ કારણથી શ્રી અભયદેવસૂરિને નવાંગવૃત્તિ-કાર કહેવામાં આવે છે.

બાર ઉપાંગના નામ, ટીકા તથા સંખ્યા.

૧. ઉચવાધ ઉપાંગ. આચારાંગ સાથે સંબંધ રાખે છે. મૂળ શ્લોક સંખ્યા ૧,૨૦૦, ટીકા રચનારતું નામ અભયદેવસૂરિ. ટીકાનું પ્રમાણ ૩,૧૨૫, સંપૂર્ણ સંખ્યા ૪,૩૨૫.
૨. રાય પચોણી ઉપાંગ. સૂત્રકૃતાંગ સાથે સંબંધ રાખે છે. મૂળ શ્લોક સંખ્યા ૨,૦૭૮. ટીકા રચનારતું નામ મત્તયગિરિ. ટીકાનું પ્રમાણ ૩,૭૦૦. સંપૂર્ણ સંખ્યા ૫,૭૭૮.
૩. જવાભિગમ ઉપાંગ. રથાનાંગ સાથે સંબંધ રાખે છે. મૂળ શ્લોક સંખ્યા ૪,૭૦૦, ટીકા રચનાર મત્તયગિરિ, ટીકાનું પ્રમાણ ૧૪,૦૦૦, લઘુરૂપિ ૧૧,૦૦૦. ચૂલ્લિ ૧૫૦૦ સંપૂર્ણ સંખ્યા ૨૧,૭૦૦.
૪. પત્રવણા (પ્રજ્ઞાપના) ઉપાંગ. સમવાય સાથે સંબંધ રાખે છે. મૂળ શ્લોક સંખ્યા ૭,૭૮૭ ટીકા, રચનાર મત્તયગિરિ. ટીકાનું પ્રમાણ ૧૬,૦૦૦. હરિહર સુરિદ્વિત લઘુરૂપિ ૩,૭૨૮ છે. સંપૂર્ણ સંખ્યા ૨૦,૫૧૫ છે.
૫. જમ્બુદ્વીપ પન્નતિ ઉપાંગ. ભગવતી સાથે સંબંધ રાખે છે. મૂળ શ્લોક સંખ્યા ૪,૧૪૬, ટીકા રચનાર મત્તયગિરિ, ટીકાનું પ્રમાણ ૧૨,૦૦૦. ચૂલ્લિ ૧,૮૬૦. સંપૂર્ણ સંખ્યા ૧૮,૦૦૬ છે.
૬. ચન્દ્ર પન્નતિ મત્ર. જ્ઞાતા સાથે સંબંધ રાખે છે. મૂળ શ્લોક સંખ્યા ૨,૨૦૦, ટીકા રચનાર મત્તયગિરિ, ટીકાનું પ્રમાણ ૬,૪૧૧. લઘુરૂપિ ૧,૦૦૦. સંપૂર્ણ સંખ્યા ૧૨,૬૧૧.
૭. સૂરપન્નતિ મત્ર ઉપાંગ. જ્ઞાતા સાથે સંબંધ રાખે છે. મૂળ સંખ્યા ૨,૨૦૦ ટીકા રચનાર મત્તયગિરિ. ટીકાનું પ્રમાણ ૬,૦૦૦. ચૂલ્લિ ૧,૦૦૦. સંપૂર્ણ સંખ્યા ૧૨,૨૦૦ છે. ચન્દ્ર પ્રનતિ અને સૂર્ય પ્રનતિ બન્ને જ્ઞાતા ચત્ર સાથે સંબંધ ધરાવે છે.

૮. કલ્પિકા ઉપાંગ. ઉપાસક દશાંગ સાથે સંબંધ રાખે છે. કાત, સુકાળ, મહાકાળ, કૃષ્ણ, સુકૃષ્ણ, મહાકૃષ્ણ, વીરકૃષ્ણ, રામકૃષ્ણ, પિતૃસેનકૃષ્ણ, મહાસેનકૃષ્ણ એ નામના દશ અધ્યયન છે.

૯. કલ્પાવતસિકા ઉપાંગ. અન્તગઢદશાંગ સાથે સંબંધ રાખે છે. પદ્મ, મહાપદ્મ, ભદ્ર, સુભદ્ર, પદ્મભદ્ર, પદ્મસેન, પદ્મચુલ્ભ, નલિની ચુલ્ભ, આનન્દ, અને નન્દન એ નામના ૧૦ અધ્યયન છે.

૧૦. પુષ્પિકા ઉપાંગ. અનુત્તરોવવર્ણ સાથે સંબંધ રાખે છે. ચન્દ્ર, સૂર, શુક્ર, બુધ, ગુરુ, શુક્ર, પુષ્પભદ્ર, દત્ત, શિવ, વસિ, અનાહત, એ નામના દશ અધ્યયન છે.

૧૧. પુષ્પચુલિકા ઉપાંગ. પ્રશ્ન વ્યાકરણ સાથે સંબંધ રાખે છે. શ્રી, હ્રી, ધૃતિ, કીર્તિ, શુદ્ધિ, લક્ષ્મી, ઈશાદેવી, સુરાદેવી, રસદેવી, ગન્ધ દેવી, એ નામના દશ અધ્યયન છે.

૧૨. વહ્નિનદિશા ઉપાંગ. વિષાકમ્ત્ર સાથે સંબંધ રાખે છે. નિરુદ્ધ, અગ્નિ, દહ, વહ, પગતિ, જુતિ, દગરહ, દદરહ, મહાધનુ, સતધનુ, દશધનુ, નામેસય, એ નામના ૧૨ અધ્યયન છે.

આ પાંચ ઉપાંગોનું ભેગું નામ નિરયાવલી છે, અને કલ્પિકાઆદિ પાંચ ઉપાંગોના પર અધ્યયન છે. તેમની સંપૂર્ણ મૂળ ગ્રંથસંખ્યા ૧,૧૦૯ છે. તેના પર ચન્દ્રસૂરિએ કરેલી શ્રુતિ ૭૦૦ પ્રમાણ છે. સંપૂર્ણ ગ્રંથ સંખ્યા ૧,૮૦૯ છે.

આ રીતે બાર ઉપાંગોની મૂળ સંખ્યા ૨૫,૪૨૦ છે. દીકા સંખ્યા ૬૭,૬૩૬ શ્લોક પ્રમાણ છે. લઘુશ્રુતિ ૬,૮૨૮ છે, ચૂલ્લિ ૩,૩૬૦; સંપૂર્ણ સંખ્યા ૧,૦૩,૫૪૪ છે.

દશ પદ્ધતિ (પ્રકીર્ણ) ની ગાથા વગેરે.

૧ ચક્રિ શરણ પદ્ધતિ.	૬૩ ગાથા.
૨ આક્રિ પચ્ચખ્યાણ પદ્ધતિ	૮૪ ગાથા.
૩ ભત્તપચ્ચખ્યાણ પદ્ધતિ.	૧૭૨ ગાથા.
૪ સંચારગ પદ્ધતિ.	૧૨૨ ગાથા.
૫ તંદુલવેપારી પદ્ધતિ,	૪૦૦ ગાથા.
૬ ચન્દ્ર વિનગ્ગ પદ્ધતિ.	૩૧૦ ગાથા.
૭ દેવિન્દ ત્યવ પદ્ધતિ.	૨૦૦ ગાથા.
૮ ગણિ વિનગ્ગ પદ્ધતિ.	૧૦૦ ગાથા.
૯ મહાપચ્ચખ્યાણ પદ્ધતિ.	૧૩૪ ગાથા.
૧૦ સમાધિ મરણ પદ્ધતિ.	૭૨૦ ગાથા.

આ દશ પદ્ધતિની સંપૂર્ણ ગાથા સંખ્યા ૨,૩૦૫ અને દરેકમાં દશ અધ્યયન છે.

છ છેદ ગ્રંથના નામ, ગ્રંથ સંખ્યા વગેરે.

૧ નિશીથ મ્ત્ર. ઉદ્દેશ ૨૦, મૂળ શ્લોક સંખ્યા ૮૧૫, લઘુભાષ્ય ૭,૪૦૦, ગિતદાસ ગણિ. મહાત્તરે રચેલી ચૂલ્લિ રે૮,૦૦૦, બૃહદ્ ભાષ્ય ૧૨,૦૦૦, જે દીકાના નામથી પ્રસિદ્ધ છે. ભદ્રાણુ સ્વામિએ નિર્ણયની ગાથાઓ બનાવી છે. સંપૂર્ણ ગ્રંથ સંખ્યા ૪૮,૨૧૫ છે. શિવભદ્રસૂરિના શિષ્ય ચન્દ્ર સૂરિએ સંવત ૧,૧૭૪માં વ્યાખ્યા રચી છે.

૨. મહાનિશીથસૂત્ર અધ્યયન, ૭, ચૂલિકા ૨. મૂળ શ્લોક સંખ્યા ૪,૫૦૦ એની ત્રણ પ્રકારની વાચના છે. લઘુવાચના-૪,૨૦૦, મધ્ય વાચના-૪,૫૦૦, બૃહદ્વાચના ૧૧,૮૦૦.

૩. બૃહત્કલ્પ સૂત્ર—ઉદ્દેશ ૬, મૂળ સંખ્યા ૪૭૩ છે. તેપર ૧૩૩૨માં બૃહદ્ગણીય શ્રી ક્ષેમકાર્તિકસુરિએ ૪૨,૦૦૦ સંખ્યાની પરિમિત દીકા રચી છે. જિનદાસગણિ મહત્તરે રચેલું ભાષ્ય ૧૨,૦૦૦, લઘુ ભાષ્ય ૮૦૦, ચૂલિ ૧૪,૩૨૫ સંપૂર્ણ અન્ય સંખ્યા ૭૬,૭૬૮ છે.

૪. વ્યવહારદશા કલ્પ છેદ સૂત્ર—ઉદ્દેશ ૧૮, ૨ ખણ્ડ, મૂળ શ્લોક સંખ્યા ૬૦૦, મલ-યગિરિએ કરેલી દીકા ૩૩,૬૨૫, ચૂલિ ૧૦,૩૬૧, ભાષ્ય ૬,૦૦૦ છે, નિર્ધુક્તિની સંખ્યા અજ્ઞાત છે. સંપૂર્ણ અન્ય સંખ્યા ૫૦,૫૮૬ છે.

૫. પંચ કલ્પમ્હેદ સૂત્ર—અધ્યયન ૧૬, મૂળ સંખ્યા ૧,૧૩૩, ચૂલિ ૨,૧૩૦; બીજી દીકાની સંખ્યા ૩,૩૦૦; ભાષ્ય ૩,૧૨૫, સંપૂર્ણ સંખ્યા ૬,૩૮૮. ગાથા સંખ્યા ૨૦૦ છે.

૬. દશાશ્વત્કનંધ છેદ સૂત્ર—મૂળ સંખ્યા ૧,૮૩૫, અધ્યયન ૧૦, ચૂલિ ૨,૨૪૫, નિર્ધુક્તિ સંખ્યા ૧૬૮, સંપૂર્ણ સંખ્યા ૪,૨૪૮ છે. દીકાકારનું નામ શ્રીબલ છે. જેનું આશુ અધ્યયન કલ્પસૂત્ર ૧૨૧૬ છે, જેની દીકા કલ્પસુખઓષિકા છે.

૭. છત્ર કલ્પમ્હેદ સૂત્ર—મૂળ સંખ્યા ૧૦૮, દીકા ૧૨,૦૦૦, સેનકૃત ચૂલિ ૧,૦૦૦, ભાષ્ય ૩,૧૨૪, સંપૂર્ણ સંખ્યા ૧૬,૨૩૨, ચૂલિની વ્યાખ્યા ૧૧૨૦ છે. એની લઘુ-વૃત્તિ શ્રી સાધુરત્ને કરેલી ૫,૭૦૦, તિલકચાર્યે રચેલી વૃત્તિ ૧,૫૦૦ છે.

સાધુછત્રકલ્પવિસ્તાર ૩૭૫, ધર્મધોપસુરિની વૃત્તિ ૨,૬૫૦, તેનાપર પૃથ્વીચન્દ્રે કરેલું ટિપ્પણ ૬૭૦. ભદ્રબાહુ સ્વામિએ કરેલી નિર્ધુક્તિગાથા ૧૬૮. તેની દીકા તથા ચૂલિ બહુજ છે પરંતુ તે મિક્ષમ સંવત ૧,૨૦૦ પછી છે.

ચાર મૂળ સૂત્રોની સંખ્યા.

૧. આવશ્યક સૂત્ર—મૂળગાથા ૧૨૫, હરિભદ્ર સુરિએ રચેલી દીકા ૨૨,૦૦૦. ભદ્રબાહુ સ્વા-મિએ કરેલી નિર્ધુક્તિ ૩,૧૦૦, ચૂલિ ૧૮,૦૦૦, બીજી આવશ્યક વૃત્તિ (ચતુર્વિંશતિ) ૨૨,૦૦૦ છે, તિલકચાર્યે રચેલી લઘુ વૃત્તિ ૧૨,૩૨૧ છે. અંગત ગન્ધાર્યાયે કરેલી દીપિકા ૧૨,૦૦૦ છે. તેનું ભાષ્ય ૪,૦૦૦ છે. મત્રધારી હેમચંદ્રસુરિએ રચેલું આવ-શ્યક ટિપ્પણ ૪,૬૦૦. સંપૂર્ણ સંખ્યા ૯૮,૧૪૬ છે. હરિભદ્રસુરિએ રચેલી નિર્ધુ-ક્તિ ૨૨,૫૦૦ છે.

૧. વિશેષાવશ્યક સૂત્ર—આવશ્યક મત્ર મત્ર (સામાયિકાધ્યયન) નું વિશેષ પરિકર છે. મૂળ સંખ્યા ૫,૦૦૦ છે. શ્રી જિનભગણિક્ષમાત્રમણે તે કરેલું છે. તેની જૂદહ-વૃત્તિ મત્રધારિ હેમચંદ્ર સુરિએ રચેલ જુદહવૃત્તિ ૧૮,૦૦૦. કાટકચાર્ય કે કોણાચાર્યે રચેલ લઘુવૃત્તિ ૧૪,૦૦૦. તર્કાનુવિધા જેન સ્થાપનાચાર્યે જુદહવૃત્તિની દીકા રચી છે.

૧. પાખી (પાક્ષિક) મત્ર મત્ર ૩૬૦. સં. ૧૨૮૦ માં યશોદેવસુરિએ રચેલી દીકા ૨,૭૦૦, ચૂલિ ૪૦૦ છે.

૧. યતિ પ્રતિષ્ઠમણ મત્ર વૃત્તિ ૬૦૦ છે.

૨. દશદેકાલિક સૂત્ર—સંપાત્ર સુરિએ રચેલું. મૂળ ૭૦૦, તિલકચાર્યે રચેલી વૃત્તિ ૭,૦૦૦. હરિભદ્ર સુરિએ રચેલી બીજી વૃત્તિ ૬,૮૧૦. મત્રયગિરિએ રચેલી વૃત્તિ ૭,૭૦૦.

૨. સુવર્ણ ૭,૫૦૦, લઘુ વૃત્તિ ૩,૭૦૦ છે. નિયુક્તિ ગાથા ૪૫૦ છે. આધુનિક મોમ સુ-
ન્દર સુરિએ રચેલ લઘુ દીકા ૪,૨૦૦. સમયસુંદર ઉપાધ્યાયે કરેલી લઘુ દીકા ૨,૬૦૦.
૩. પિંડુનિયુક્તિ-ભદ્રબાહુ સ્વામિએ રચેલ મૂળ સંખ્યા ૭૦૦. મલયગિરિએ તેનાપર
રચેલી દીકા ૭,૦૦૦. ખીલ પ્રતમાં ૬,૬૦૦ છે વિ.સં. ૧,૧૬૦માં વીરગણિએ કરેલી દીકા
૭,૫૦૦ છે. અને મહાસુરિએ કરેલી લઘુ વૃત્તિ ૪,૦૦૦ છે. સંપૂર્ણ સંખ્યા ૧૬,૨૦૦ છે.
૪. ઝોધાનિયુક્તિ-ભદ્રબાહુ સ્વામિએ રચેલ મૂળગાથા ૧,૧૭૦ છે. ટોણાચાંચે રચેલી
દીકા ૭,૦૦૦, તેનું સાખ્ય ૩,૦૦૦ છે. ચૂલિ ૭,૦૦૦, સંપૂર્ણ સંખ્યા ૧૮,૪૫૦ છે,
૫. ઉત્તરાધ્યયન મુત્ર-અધ્યયન ૩૬ છે. મૂળ સંખ્યા ૨,૦૦૦ છે. વાહિવેતાન શાન્તિ
સુરિએ રચેલ મૂળવૃત્તિ ૧૮૦૦૦ ખીલ પ્રતમાં ૧૭૬૪૫ છે. ૧૨૭૬ માં નેમિચન્દ
સુરિએ કરેલી લઘુવૃત્તિ ૧૩૬૦૦ છે. ભદ્રબાહુ સ્વામિએ કરેલી ગાથા નિયુક્તિ ૬૦૭
છે. ચૂલિ ૬૦૦૦ છે. સંપૂર્ણ સંખ્યા ૪૦૩૦૦

એ ચૂલિકા મુત્ર.

૧. તન્દીમુત્ર-દેવદિગણિ ક્ષમા ગ્રમણે રચેલું. મૂળ સંખ્યા ૭૦૦, તેનાપર મલયગિરિએ
કરેલી લઘુ વૃત્તિ ૭,૭૩૫ સંવત ૭૨૩ માં રચાયેલી ચૂલિ ૨૦૦૦ છે. હરિભદ્ર
સુરિએ કરેલી લઘુ દીકા ૨૩૧૨ છે. સંપૂર્ણ સંખ્યા ૧૨,૭૪૭ છે. ચન્દ્રસુરિએ
કરેલ દિપણ ૩,૦૦૦ છે.
૨. અવુથોગદ્વારમુત્ર-ગાથા ૧૬૦૦ મલધારિ હેમચન્દ્રસુરિએ રચેલવૃત્તિ ૬,૦૦૦ છે.
નિનદાસ ગણિ મહાત્મરે રચેલી ચૂલિ ૩,૦૦૦ છે. હરિભદ્ર સુરિએ રચેલ લઘુવૃત્તિ
૩,૫૦૦ છે. આ રીતે સંપૂર્ણ સંખ્યા ૧૪,૩૦૦ છે.
આ રીતે અગીઆર અંગ, બાર ઉપાંગ, દશ પદાન્તા, ૭ હેઠ મુત્ર, ચાર મૂળમુત્ર, બે
ચૂલિકામુત્ર મળી ૪૫ આગમોની સંખ્યા થાય છે.

આગમ પ્રકાશનને અંગે કેટલાક વિચારો.

શ્રી જૈનાગમ પ્રકાશક સભા તરફથી અમદાવાદનિવાસી ભાઈ પુનભાઈ હીરાચંદ ની સહાયતાથી પીસ્તાળીશ જૈનાગમ પ્રકટ કરવા સંબંધી એક યોજના તા. ૧ ઓગસ્ટ ૧૯૧૩ ની યાદીથી બહાર પાડવામાં આવી હતી. એ યાદીમાં જણાવવામાં આવ્યું હતું કે 'અમે આ યોજના હાથ ધરવા અગાઉ, સમાજ તેના કેવો સત્કાર કરશે તે જાણવા ઇચ્છીએ છીએ' સમગ્ર રીતે લેતાં, જૈનપ્રજા તરફથી આ યોજનાનો સત્કાર, અમને જણાવતાં સંતોષ થાય છે કે, બહુ સારો થયો છે, અને તે સારા સત્કારના પરિણામમાં, અમે જણાવવાને શક્તિમાન થઈએ છીએ કે, એ યોજના અમલમાં મૂકવાના નિર્ણયપર અમે આગ્રહીએ છીએ. આ યોજનાને અંગે એકત્ર કરવા યોગ્ય સામગ્રીઓ-સાધનો મેળવવા અમે આરંભ કરીએ છીએ. પ્રથુ કૃપા અને સામાન્ય જૈન પ્રજાની આશિર્વાદ વડે, અમે અમારા પ્રયત્નમાં કૃતોદ્ધ મેળવવાની આશા રાખીએ છીએ.

અમારી ઉક્ત યાદી પરથી આગમ પ્રકટ કરવા સંબંધમાં અમને જાહેરમાં અને ખાનગીમાં અનેક પ્રકારની સૂચનાઓ મળી છે.

આ સૂચનાઓ અને તેના અમારા તરફના ખુલાસાઓ અમારી જૈનપ્રજાને વિશેષ ચોક્કસ પ્રકારનો રસ ઉત્પન્ન કરે તેવાં હોય, તથા આ વિષયક લોકમત જાણવાય તેવું હોઈ, અમે જાહેરમાં મૂકવા રજા લઈએ છીએ:

નાણાના મોટા ભંડારની હાલ જરૂર છે ?

અમેએ ધારણા રાખી હતી તેના કરતાં વિશેષતાએ અમારી યોજનાનો સત્કાર, સામાન્ય જૈનપ્રજાએ કર્યો છે, એટલે યોજનાને અમલમાં મૂકવાનો ઉત્સાહ, 'કે કે તેઓને ઘણો આભારી છે, છતાં અમારે જણાવવું જોઈએ કે, આ ઉત્સાહની વૃદ્ધિ કરનાર વિશાળદૃષ્ટિ જૈનેતર વિદ્વાનો પણ વિશેષ છે. ૧ લી ઓગસ્ટની યાદી બહાર પડી કે ત-રતજ જૈનેતર વર્તમાન પત્રો અને જૈનેતર વિદ્વાનોએ ઉક્ત યોજના પ્રત્યે પસંદગી દર્શાવી. સર દીશજીશાહ મેદના આદિ દેશભક્તોના પ્રયત્નપૂર્વક પ્રકટ થતાં અગ્રેજ દૈનિક પત્ર ધી બોમ્બે ફોનીકસ એક લંબાણ નોંધ લખી સહાનુભૂતિ સાથે કેટલીક સૂચનાઓ કરી. યુગ્મજ્ઞાનના જાણીતા વિદ્વાનોએ પણ તેનીજ રીતે પોતાનો પ્રસન્નભાવ દર્શાવ્યો. વર્તમાનપત્રો અને આ વિદ્વાન મહાશયોએ કરેલી સૂચનાઓને અંગે અમારો ખુલાસો આ સરકયુક્તરમાં સમગ્ર રીતે આવી જશે, ધી બોમ્બે ફોનીકસ અને મુંબઈની રેમોન્ડ ફોર્મીસ કોર્પોરેશનના નામદાર જ્ઞાનુ શ્રીયુત દુનુલાલ મોહનલાલ ઝવેરી. એમ. એ. એલ એલ. બી. એ નાણાના મોટા ભંડારની આ કાર્યને અંગે જરૂરીઆત બતાવી છે.

તા. ૧૪-૮-૧૯૧૩ ના અંકમાં ધી બોમ્બે ફોનીકસ આ પ્રમાણે લખે છે:—

The Jain community, numbering only about fifteen lakhs of souls, is the wealthiest non-Brahmanical Hindu body with a religion which discards the Vedas. Its canonical religious literature is embodied not in Sanskrit but Magadhi. Jain sacred books have been studied in the West but they have not kindled the enthusiasm shown for its inveterate adversaries, the Brahmanical and Bud-

dhist holy writs. In this Presidency Jain studies have attracted Bhandarkar, Buhler and Petersen. On the Continent Hermann Jacobi and Leumann and Gerni are its well-known exegetes. Leumann and Hoernle's participation in the interpretation of Jain philosophy and much of Jacobi's work, as well as a systematic research into other aspects of Jain teachings by Weber, are accessible in English. It is not, however, the glosses put upon their scriptural tenets by Western scholars which alone satisfy the rising Jain generation. And we note with pleasure the endeavour made in Ahmedabad to found a Jain Text Society for the publication of original Magadhi texts with Sanskrit commentaries and Gujarati super-commentaries. The project comprises the printing of the forty-five canonical books of the Svetanibara sect and is estimated to cost two lakhs of rupees and cover a period of twenty five years. The first attempt in a similar direction was made in Bengal in 1880 by Rai Dhanpat Singh Bahadur, who consecrated a lakh of rupees to the publication of Jain religious literature. Jainism having its most brilliant followers in Gujarat, the Gujarati language has acquired a semi-hieratic character with the Jaisas. Dhanpat Singh's edition was furnished with Gujarati commentary. To Gujarati Jains the edition fails to supply their want. The Bengali type of Sanskrit characters is fatiguing to the eye, and the scholia represent very old Gujarati which needs elucidation. Hence the enterprise of the Jainagama Publishing Society of Ahmedabad.

The First volume.

The first volume to be taken in hand for publication is the Bhagavati Sutra which is estimated to cover five thousand pages and will be priced at Rs. 45. Doubtless the editors will take advantage of Weber's translation of some sections of the enormous work, but we would ask the Society to make every possible effort to enlist the co-operation of the living representative of the indigenous tradition and to subordinate Western interpretation to the construction suggested by Jain Munis. We note that the Society expresses its readiness warmly to welcome the preferred assistance of these traditional repositories of Jain learning. It should not, however, be overlooked that the latter will hardly come forward of their own accord at this general invitation. The Society would do well to seek out preceptors and laymen of noted erudition. And we would venture to suggest that they should model their procedure on the Pali Texts Society of London and to avoid the pitfall of the latter. Some money and enthusiasm sustained for near thirty years have conferred enduring obligation on the world interested in Buddhism. The Ahmedabad Society has before it an opportunity of like magnitude. We should be sorry to see cold water thrown on the scheme, judged from its financial policy. Much as the series of works contemplated to be published will be respected, they will, like all publications of its class, be more admired than read and

વર્ષ સુધી કાર્યમ રાખેલા ઉત્સાહથી શુદ્ધ, ધર્મના સંબંધમાં દિત ધરાવનાર આલમ ઉપર તે સંસ્થાએ ચિરસ્થાયી ઉપકાર કર્યો છે. અમદાવાદની આ સંસ્થા સંમુખ પણ તેવાજ પ્રકારની ભિન્ન તક છે; તેની નાણા વિષયક પદ્ધતિ જેતાં તેને નિરૂત્સાહી કરવાને પ્રયત્ન કરવામાં આવે તો અમે ધણા દિલગીર-વધશું. આ રીતે પ્રસિદ્ધ કરવા ધારેલા પુસ્તકોની શ્રેણીને જે કે માન તો ધણુંએ મળશે, છતાં તેવી ભતનાં પ્રસિદ્ધ થયેલાં બધાં પુસ્તકોની માફક વંચાવા કરતાં વધારે વખણારો અને ખરીદાયા કરતાં વધારે વંચારો. જે બ્યાપારી પદ્ધતિ પર આ પુસ્તકો પ્રકટ થવાના છે, તેના વિચાર કરતાં તેની ફેલેહના સંબંધમાં કેટલીક શંકાઓ અમને ઉદ્ભવે છે. સેંકડો જેનો એવા છે કે એકાદ વ્યક્તિ આ ધારેલાં જે લાખનું ખર્ચ ભરે આપી શકે, ફક્ત તેમને આ પ્રયાસના પ્રસરણ હેતુએ સમન્વયવા બેઠ્યે છે. સાહિત્ય વિષયક પ્રયાસ કે જેમાં બ્યાપારની રીતે કંઈ કિંમત નથી, તે વિદ્યા રસિક ધનવાનની ઉદાર સહાય વિના બાબેજ ફગીમત થઈ શકે. (ધી બોર્ડ ઓફ કોન્ટ્રીક્લ, ૧૪-૮-૧૯૧૩).

નામદાર જ્ઞ સાહેબ કૃષ્ણલાલભાઈ જામે છે કે:—

મુંબાઈ. તા. ૧૬-૮-૧૩.

સ્નેહીમાઈ મનમુખલાલ,

જિનાગમ પ્રકાશની ખજાર તમારે કામળ આવતાં પહેલાં પણ ન્યુસપેપરમાં વાંચી હતી. પ્રયાસ બહુ સ્તુત્ય છે. નાણાની મોટી રકમની જરૂર એ પ્રયાસની ફેલેહ માટે અનિવાર્ય છે. પરંતુ જૈન કામ ધનાઢય છે, ને એ શુભ કામને સહાય કરવા તથા પાર પાડવા કોઈ પણ સદ્માર્ગ માણસ મળી આવશે. તમારી તથા મુંબાઈની સાત્તિક વૃત્તિને જરૂર પરમેશ્વર મદદ આપશે.

લી. કૃષ્ણલાલની સલામ.

આ સંબંધમાં થોડા ખુલાસો અમ કરીએ છીએ:

અમે માનીએ છીએ કે, ધી બોર્ડ ઓફ કોન્ટ્રીક્લની અને શ્રીયુત કૃષ્ણલાલભાઈની સૂચના મને અંગત હોય તેના કરતાં સામાન્ય જૈન પ્રગતને ખાસ સંબોધીને કરી જણાવ્ય છે. આવી પ્રખર યોજના પાર ઉતારવા જૈનપ્રગ નાણા વિષયક સહાયક થવા પ્રેરાય તે હેતુએ તેઓએ સૂચન કર્યું સંભવે છે.

આ સૂચના કરનાર પુરોગોના અંતઃકરણથી ઉપકાર માની અમે તેને માટે અમારે જે કહેવું છે તે કહીએ. એ વાન કેવળ સત્ય છે કે, નાણા ના મોટા ભડોળથી ઓછા વખતમાં આ યોજના પાર પાડી શકાય, પરંતુ જરા ધીમાશથી કામ થાય તેટલા પુરતી નુકસાની સહન કરીને, અમે એવું બતાવવા ઉમેદ રાખીએ છીએ કે, થોડા ભડોળ છતાં, યોગ્ય વ્યવસ્થાથી આ કામ ચર્ચ શકે છે. આ કારણથી અમે મોટા ભડોળની અપેક્ષા અત્યારે રાખતા નથી. જે સમાજના પૂર્ણ સંતોષને પાત્ર કામ થશે તો નાણા વિષયક અગવડ પડશે નહીં. એક વિદ્વાન મુનિ મહારાજના શબ્દોમાં કહીએ, તો “ પૈસાથી કાર્ય નથી, પરંતુ કાર્યથી પૈસા છે. ” અમે અત્યારે જે ઉત્સાહ ધરાવીએ છીએ તે પ્રભુ કૃપાએ અખંડ રહે, તો અમને ખાતરી છે કે, આ કામ એવા પ્રકારનું થશે કે, જેથી અમારે પૈસા માટે બાંક્ષા માંગવા જવું નહીં પડે, પરંતુ જૈનપ્રગ પોતાની જરૂરીયાત (necessaries) હોસ અને પ્રીતિ એ ત્રણ કારણોથી અમેને દ્રવ્ય આપવા આવવાની કૃપા કરશે. કાર્ય થયાં પહેલાં કાર્ય સાફ કરીશું એ પ્રકારનું કથન, કાંઈક અસમ્ભવ લાગતું હોઈ, આટલો ખુલાસો પણ વધારે પડતો અમેને લાગે છે. દુકમાં અમે એટલુંજ કહેવા દે-છીએ છીએ કે, ભાઈ મુંબાઈ હીરાચંદ વાળી રકમ અમારા હામનાકામને માટે પુરતી છે.

મુનિ મહારાજને સર્વથી વિશેષ લાભ.

અમારી આગમ પ્રકાશનની યોજનાથી સર્વથી વિશેષ લાભ કોને થવા યોગ્ય છે કે જેથી અમે આ પ્રવૃત્તિમાં ઉત્તરવા માગીએ છીએ, એવું અમને ઘણા સ્થળોએથી પૂછાયું છે. આના ઉત્તરમાં અમે એમ જણાવવા રજા લઈએ છીએ કે, આગમો શુદ્ધપણે મૂળ માગધી પાંદ અને સંસ્કૃત ટીકા તથા તે બંનેના લાભાંતરો સહિત બહાર પડેતો, સર્વથી વિશેષ લાભ મુનિ મહારાજને મળવા યોગ્ય છે. જે મુનિમહારાજને માગધી અને સંસ્કૃત એવાં હોય કે જેને લાભાંતરોની જરૂર ન હોય તેઓને, અમે કહેવા રજા લઈએ છીએ કે, એ પ્રકારે લાભ મળશે કે, અનેક પ્રતોની મેળવણી કરી, બધાં બધાં પાઠાંતરો હોય ત્યાં ત્યાં તે દાખલ કરી અમે પ્રકટ કરવા માગતા હોવાથી તેઓને અનેક પ્રતોના લાભ મળવા ઉપરાંત, શુદ્ધ કરેલી-સંશોધિત કરેલી પ્રત તેઓ મેળવી શકશે. એટલું તો સર્વ કાંઈએ કબૂલ કરવું જોઈએ કે, હાલનાઓને હાથે લખાએલી પ્રતો કરતાં, માગધી-સંસ્કૃતના બંધુનાર પિદ્ધાનોને હાથે શોધાયેલી પ્રતો વધારે શુદ્ધ હોવી જ ધટે.

જે મુનિરાજને માગધી અને સંસ્કૃતથી યાદુ પરિચિત નથી, અથવા ઓછા પરિચિત છે તેઓને લાભાંતરો દેશ લાભામાં-ગુજરાતીમાં થવાથી સમજવા સહેલા થઈ પડશે, અને તેથી તેઓ પોતે લાભ લઈ વ્યાખ્યાનાદિ દ્વારા સમુદાયને પણ લાભ આપી શકશે. અહીં એવી દલીલ કરવામાં આવે કે, દેશલાભામાં લાભાંતરો થવાથી યોગ્યયોગ્ય મુનિનો બેદ નહીં રહેતાં, ગમે તે મુનિ વાંચતાં વિચારતાં થશે, અને પરિણામે તેઓના હાથમાં જોઈએ તે કરતાં વધારે જાણવાનું સ્થાપ આપવા જેવું થશે. અમેને આનંદ થાય છે કે, આવી દલીલ કરનારાઓને નિરૂત્તર કરવાને માટે અમારા પૂર્વના પૂજ્ય આચાર્ય મહારાજોએ અમેને સાધન આપવાની કૃપા કરી છે. આ વાત નવીન કહેવાની નથી કે, મૂળ માગધી પાઠના ગુજરાતી લાભાંતર ટપ્પાકારે પૂર્વના આચાર્ય મહારાજોએ કરેલ છે. પૂર્વના આચાર્ય મહારાજોએ ગુજરાતીમાં ટપ્પાકારે અર્થે લખ્યા છે એવું જો ઉપયુક્ત માનીનના ધરાયનારાઓને પૂછવામાં આવે, તો અમારી સાદી સમજણ પ્રમાણે તેઓની પાસે કાંઈ પણ ઉત્તર આપવાનું સાધન છે જ નહીં. શ્રીઆચાર્યગચરના ગુજરાતી ટપ્પાકાર પુરૂષ પ્રકાશે છે કે “શ્રી આચાર્યગચરના લાવ ટપ્પા (ગુજરાતી) માત્ર લોકના ઉપકાર લાગી લખીએ છીએ.” આજ લાવમાં સર્વ ટપ્પાકાર પુરૂષોએ પ્રકાશવા કૃપા કરી છે.

અમે પૂછવાની આના લઈએ છીએ કે, અત્યારે જેઓ એવી દલીલ કરે છે કે, ગુજરાતી કે બીજી દેશજાતીમાં લાભાંતરો થાય, તો યોગ્યતા અયોગ્યતા જોયા વિના ગમે તે મુનિ કે સાધુ, વાંચવાનું કરતાં ખરે આશય સમજી ન શકવાર નુકસાન થાય તે દલીલ પૂર્વના આચાર્ય મહારાજો-જે જેઓએ શ્રીઆચાર્યગચર, શ્રીસત્કૃતાંગ, શ્રીભગવતીય, શીખ-નવજ્ઞા આદિ અનેક અંગ ઉપાંગોના ગુજરાતી ટપ્પાકારો લખ્યાં છે તેઓને શું ખ્યાનમાં નહીં હોય? અમે માનીએ છીએ કે, પૂર્વ પુરૂષોના આ દિશામાં પ્રયત્ન પડી, આવી દલીલ કરનારાઓ માત્ર પોતાના એક પૂર્વજ્ઞ જ્ઞાત-પાસિત વિચાર (prejudice) અને મનના જ્ઞાત (Sentiment) થી દોરાનેજ આવી દલીલ કરે છે. પૂર્વના મહાપુરૂષો કરતાં તેઓની વિચારણા કોણ સંગીન ગણશે?

આપણા જૈનયોગમાં, આવા પ્રકારનો પોકાર ઉઠાવનાર છે. એમ કાંઈ નથી. દરેક ધર્મના સહિયનો ઇતિહાસ જોતાં જણાય છે કે, દરેક ધર્મમાં જ્યારે જ્યારે દેશભાષામાં તેઓના સિદ્ધાંતિક શાસ્ત્રો પદ્ધતિમાં ત્યારે ત્યારે પોકાર થયો છે. આપણા દેશમાં વેદ વેદાન્ત સાંખ્યાદિ સર્વ ધર્મોના તેમજ બૌદ્ધધર્મના આવી માનીનતા ધરાવનાર મનુષ્યોએ આજ રીતે પોતાની નબળાઇ બતાવી છે. ખ્રીસ્તી લોકોના બાહ્યબળના દેશભાષામાં લાપાંતરે થયાં ત્યારે પણ આવીજ રીતે પોકાર ઉઠાયો હતો. મુસલમાનોના કુરાનનું ભાષાંતર થયું ત્યારે પણ આ પ્રભાવેજ થયું હતું. જરથોસ્તના ધર્મ પુસ્તક માટે આમજ બન્યું હતું; અને એજ રીતે બંધાં ધર્મોના દાખલાઓ બન્યા છે. એટલે આપણે જૈનયોગે તેથી કાંઈ વધારે આશ્ચર્યમાં પડ્યા જેવું કે વિચારવાનું નથી રહેતું. તે ગમે તેમ હો, પરંતુ અમારા આવી દલીલ કરનાર જૈન ભાઈઓને તો નિરૂત્તર કરવા માટે અમારા કસ્યાણુના કરનારા પૂર્વના આચાર્ય મહારાજોએ ગુજરાતીમાં ટપ્પાઓ લેવાની જે કૃપા કરી છે તેજ અમારે ચીંધી દેવા બસ થશે, એમ અમે જરૂર જણીએ છીએ.

હાલે, જેઓ આવી માનીનતા ધરાવનારા મનુષ્યો છે તેઓ અમારા આ પ્રયત્નથી કંચવાય, પરંતુ એમને ખાતરી છે કે, માગધી અને સંસ્કૃતથી અપરિચિત સાધુ મુનિમહારાજો તો અમને કૃપા આર્શિવદિ (શા માટે જાહેર આર્શિવદિ નહીં ? તેઓ તેવી રીતે જાહેર આર્શિવાદ આપવાના સંજોગમાં બહુધા નથી) આપ્યા વિના નહીં રહે.

અમે માનીએ છીએ તે પ્રમાણે, જેઓ ગુજરાતી ટપ્પાકાર પુરૂષોની ટપ્પા કરવાની પ્રવૃત્તિથી દેશભાષામાં ભાષાંતરે કરવાની પ્રવૃત્તિ માટે બોલો શકે તેમ નથી તેઓ એક બીજી દલીલ કરશે કે, “ પૂર્વના આચાર્ય મહારાજોએ ગુજરાતીમાં સૂત્રના ટપ્પાઓ કર્યા છે તે માત્ર મૂળ માગધી પાડના છે, કાંઈ સમર્થ સંસ્કૃત ટીકાઓનાં ભાષાંતરે કર્યાં છે ! ” આવી દલીલ કરનારાઓને અને જેઓ આ વિષયમાં ઉંડા ઉત્તરો નથી તેઓને આપવાનો અમારી પાસે ખુલાસો છે: દેશભાષામાં સૂત્રના ભાષાંતર થાય જ નહીં એ વાત તો જાણે ટપ્પાકારોની પ્રવૃત્તિ પછી ઉડી જાય છે; એટલે એક નિયમ તો થયો કે, દેશભાષામાં આગમોના ભાષાંતરે થઈ શકે. તેમ થવામાં પૂર્વના જ્ઞાની પુરૂષોએ લોકોના ઉપકાર માન્યો છે. હવે ટીકાઓનાં ભાષાંતરે કરવાના સંબંધમાં અમારું કહેવું કહીએ: સર્વ આગમો અંગ, ઉપાંગો ઉપર ટીકા કરનારા મહત્ત્વપૂર્ણોએ ટીકાની રચના કરતાં ટીકા રચવાનો હેતુ એવો જણાવ્યો છે કે, ભગવાનની ગૂઢવાણી, ટીકા કરવાથી છવેને સરળરૂપે સમજાય તેથી અમે ટીકા કરવાની પ્રવૃત્તિ કરીએ છીએ. આ શ્રી જિનાગમ પ્રકાશક સભા તરફથી, પ્રથમ તૈયાર કરવા પાડેલ શ્રી ભગવતી સૂત્રના ટીકાકાર પુરૂષ ટીકાની રચના કરવાનો પોતાનો હેતુ જણાવતાં આવા ભાવમાં પ્રકટે છે કે “ આ અંથ (સૂત્ર) નું કાંઈ પણ જાતની કઠિનતા વિના જ્ઞાન થઈ શકે તેટલા માટે પૂર્વ મુનિરૂપી સિદ્ધિપકારોએ વૃત્તિ, ચૂલ્લિ, અને નાદિકા નામની ટીકાઓ લખી છે. યદ્યપિ તે ધણીજ ઉત્કૃષ્ટ જ્ઞાનવાળી છે, પરંતુ તે સક્ષિપ્ત હોવાના કારણે, તે મહાજ્ઞાની પુરૂષોનેજ વાંચિત વસ્તુ સાધનની સમર્થક છે, ” અર્થાત્ આ ટીકાકાર પુરૂષોના ઉદ્દેશ કઠિન જ્ઞાનને સરળતા પૂર્વક સમજાય તેવા કરવાનો છે, જે વસ્તુ-આ સ્થળે ટીકાઓ-સૂત્રોને સરળ કરવા માંગે, તે વસ્તુ સ્વતઃ સરળતાદર્શક અથવા સરળ કહેવીજ જોઈએ; અને જો એમ કહેવુંજ જોઈએ, તો આપણે એવી દલીલ સંગી-

નંતા પૂર્વક કરી શકાએ કે, કદિન (આ જગ્યાએ મૂળ માગધી પાડો) સૂત્રોના ગુજરાતી-માં ટપ્પા કરવાની છુટ હોય તો પછી કદિન સૂત્રોને સરળ કરવાના હેતુથી લખાયેલી દીકાઓને ગુજરાતી કે બીજા દેશભાષામાં ઉતારવાની કેમ મના હોય ?

આ રીતે, ઉપર મુજબની બે દલીલોમાં નિરૂત્તર થયા બાદ એક દલીલ એવી આવવાનો સંભવ છે કે, ક્યાં મૂળ ટપ્પાકાર પૂર્વે પુરૂષોની શક્તિ અને ક્યાં આ સભાના અનુવાદકો-ભાષાંતરકારોની શક્તિ ?-તેઓની આ દલીલનો વિસ્તારથી ઉત્તર ભાષાન્તરની શુદ્ધિ સંબંધમાં લખેલ પ્રસંગમાં હવે પછી નેવામાં આવશે. અહીં પણ કાંઈક કહેવાની જરૂર છે. અમારે ન્યાયશુદ્ધિપૂર્વક આશ્વ નોંધએ અને તેથી તે શુદ્ધિથી સ્વીકારી લઇએ છીએ કે, પૂર્વના ટપ્પાકાર પુરૂષો અને અમારા સભાના અનુવાદકો વચ્ચે ઘણાજ મોટા અંતર માનવામાં અમારી સમ્મતિ છે. આમ છતાં અમારા અનુવાદકોને માટે બાળાવબોધ રૂપ ગુજરાતી ટપ્પા લખનારા પૂર્વના સત્પુરૂષોએ, એવો સરળ માર્ગ કરી દીધો છે કે તેની સદાયતાથી અમારા અનુવાદકોના મૂળ માગધી ગાથાઓના ભાષાંતરોમાં ભૂલો થવાનો બહુજ ઓછો અવકાશ રહેશે. મૂળ માગધી ગાથાઓના બાળાવબોધ રૂપે ગુજરાતી ટપ્પાઓ ખરી રીતે કહીએ તો ગુજરાતી ભાષાંતરજ છે. ગુજરાતી ટપ્પાઓ રૂપી ભાષાંતરે જૂની ગુજરાતી-પદ્ધતિમાંથી સત્તરમાં-અઠારમાં સૈકાની-ભાષામાં થયેલા છે. એટલે અમારા અનુવાદકોને માત્ર જૂની ગુજરાતીને અત્યારની પ્રચલિત-સંસ્કારી ગુજરાતી ભાષાનો માત્ર આકારજ આપવાનો છે. જેમ કરવામાં ભૂલો થવાનો ઘણાજ ઓછો અવકાશ રહે એમ બળવાન ભાષાશાસ્ત્રીઓએ પણ કબૂલ કરવુંજ નોંધએ.

હવે સંસ્કૃત દીકાના ભાષાંતરે સંબંધમાં કહીએ: અમેએ એવો નિશ્ચય કર્યો છે કે, માણસ જાતની જેટલી શક્તિઓ કામે લગાડાય તેટલી લગાડીને શુદ્ધ ભાષાંતરજ કરાવવાં. ભાષાંતરેની શુદ્ધિના સંબંધમાં બીજા ગોત્રજોની સાથે અમે એક એવી ગોત્રજા કરવા મારી છે કે, એકે સત્રનું ભાષાંતર બે જૂદા જૂદા ભાષાંતરકારો પાસે સ્વતંત્ર કરાવવું. દાખલા તરીકેજ, શ્રી ભગવતી સત્રનું ભાષાંતર બે જુદા જુદા માણસો સ્વતંત્ર રીતે કરે. બન્નેના સ્વતંત્ર રીતે થયેલાં ભાષાન્તરેની પછી મેળવણી (comparison) કરવી. જે પ્રસંગોમાં બન્ને ભાષાન્તરકારો જૂદા પડ્યા હોય તે પ્રસંગોનો નિર્ણય ત્રીજા પુરૂષ પાસે કરાવવો; અને તે ઉપરાંત પાછા આગમજ્ઞાનથી પરિચિત પુરૂષોની એક તપાસનારી મંડળી (Revision committee) ની પાસે તપાસવર્ગ. જેમ એક ગણિતનો હિસાબ બે જૂદા જૂદા માણસોને સ્વતંત્ર રીતે કરવા માટે સોંપવામાં આવે; અને તે બન્નેના જવાબ સરખા મળી રહે, તો તે ખરા જવાબ તરીકે સ્વીકારી લેવામાં કાંઈ ખાટું ન ગણાય, તેમ અમારા ભાષાંતરે સંબંધમાં થશે. જ્યાં બન્ને ભાષાંતરકારો જુદા પડતા હશે ત્યાં ત્રીજા વિદ્વાન પાસે ખુલાસો તપાસી આગમના અન્યાયોનો અંતરવામાં આવશે.

આવી રીતે બે જૂદા જૂદા અનુવાદકોદ્વારા સ્વતંત્ર રીતે બે ભાષાંતરે કરાવતાં અમેને બમણી શક્તિ અને બમણા જ્ઞાન આદિનો વ્યય કરવો પડશે, છતાં તેની ગોત્રજોગાંથી અમે એટલા માટે અમારા ભાષાંતરે પસાર કરાવવા માગીએ છીએ કે, અમારા ભાષાંતરે નમુના રૂપ (model) થઈ શકે.

આ પ્રકારની ગોત્રજાપૂર્વક કામ ત્રીજા પછી ભૂલો થવાનો ઓછાજ અવકાશ ગણાય.

તેમ છતાં જીવસ્થિતિથી ભૂલો રહેવા પામશે તો તે ખીજા પુરૂષો સુધારવા નીકળ્યા વિના રહેશે નહીં. અમે એવું માનનારા છીએ કે, ભૂલ થશે, એવા લયથી સર્વથા ન કરવું તેના કરતાં ભૂલ થશે તો સુધરશે એવા વિચારથી કામ કરવું એજ પ્રગતિ (progress) નો ખરો માર્ગ છે. વિદાન્તના ઉપનિષદો ભગવદ્ગીતા વગેરેનાં સંબંધમાં જેમ બન્યું તેમ શા માટે નહીં બને? આગળ ઉપર કાં એમ નહીં બને કે, જેમ ઉપનિષદોનાં અને ભગવદ્ગીતાનાં ભાષાન્તરો જૂદા જૂદા ભાષાન્તરકારોએ કર્યા છે તેમ કરીને વસ્તુને વધાર્થતા અપાય?

ચોથી દલીલ એવી લાવવામાં આવે છે કે, લખાએલાં સૂત્રોનો ઉપયોગ મર્યાદિત માણસોની સંખ્યા લઈ શકે છે, છપાય તો ખીજા પણ લઈ શકે અને તેથી અનધિકારી નુકશાન થાય તેનું કેમ? આનો ઉત્તર અમારો આ પ્રમાણે છે: અમે હવે પછીના પૃષ્ઠોમાં બતાવીશું કે, જે અત્યાર સુધીની માનીનતા છે કે, શ્રાવક વર્ગથી સૂત્રો ન વંચાય એવી માનીનતા બદલાયેલા સંજોગોમાં કાયમ રાખવી યોગ્ય છે કે નહીં. છપાતાં વધારે પ્રતો થતાં અનધિકારી નુકશાન થવા રૂપ દલીલના જવાબમાં અમે એમ જણાવવા રજા લઈએ છીએ કે, અમે બહુ તો એક હજાર પ્રતો અંદેક સૂત્રોનાં તૈયાર કરાવી શકીશું, પણ આપણાં અંદેક સૂત્રની જૂદા જૂદા ઉપાશ્રયો-લંકારો અને પુસ્તકાલયો, તથા મુનિ મહારાજોની પાસેની લખેલી પ્રતોની સંખ્યાની ગણતરી કરવામાં આવે, તો અમારી છપાએલી પ્રતોની સંખ્યા કરતાં ઘણી વધી જવા પામશે. એ વધી જવા પામે, તો પછી આપણે વધારે સંખ્યાથી કાર્ક જાતનું નુકશાન થયેલું હોય, એમ કહી શકતા નથી. જો એમ કહેવામાં આવે કે, છપાએલી પ્રતો થાય તો તે સસ્તી કીમતે મળી શકે અને તેથી અનધિકારી પણ ઉપયોગ કરે અને તેથી નુકશાન થાય; આના સંબંધમાં અમે એમ પૂછવા રજા લઈએ છીએ કે, શ્રીમદ્ભગવાદ ગીતા (અથવા ગદ્યાંગ) સુત્ર શાહ લીમશી માણેકે છપાવેલ છે તેથી કેટલું નુકશાન આજ સુધી થવા પામ્યું છે? રામધનપતિસિંહ બહાદુરે ઘણા અંગ-ઉપાંગો છપાવ્યાં છે તેથી સામાન્ય જૈન પ્રજાના નૈતિક અને ધાર્મિક વિચારોના સંબંધમાં શું નુકશાન થયું છે? ખીજા જૂદા જૂદા માણસોએ આજ સુધીમાં કેટલુંક સૂત્રો મૂળ રૂપે ગુજરાતી અર્થે સહિત છપાવ્યાં છે તેથી જૈન સમાજમાં દૃશ્ય એવું કોઈ નુકશાન થયેલું છે? અમને લાગે છે કે, આવા વિચારો જો કમપૂર્વક અનુભવમાં લેવામાં આવે, તો આ પ્રકારની દલીલોમાં રમવાનું અમારી જૈન પ્રજાને જો લાગ કરે છે, તે કરે નહીં.

એક એવી પણ દલીલ આવે છે કે, યોગ-વહનઆદિ ક્રિયાઓ કર્યા બાદ મુનિરાજોને આગમનું વાંચન થઈ શકે છે, તે કમ સૂત્રો છપાય તો કેમ જળવાઈ શકે? આવી દલીલ કરવી ફોગટ છે, કારણ કે તેવી લાલકારક ક્રિયા ન કરવી એમ આગમનું મુદ્દલ કાંઈ કહેવું નથી. છપાએલા હોય, પણ તે અમુક ક્રિયાઓ કર્યા બાદ વાંચન અર્થે ઉપયોગમાં લેવાની કોણ ના પાડે છે? યોગવહનઆદિ ક્રિયાઓ કર્યા બાદ આગમો લખેલ હોય કે છપેલ હોય, પણ વાંચવા વિચારવાનો કમ સંપૂર્ણ પણે જાળવી રાકવામાં કાર્ક અકચણ આવવીજ ન થતે.

આ સઘળી હકીકત જોયા બાદ, અમે આશા રાખીએ છીએ કે, અમારા મુનિમહારાજોને ખાતરી થવી જોઈએ કે, કોઈ પણ પ્રકારની અકચણ નડ્યા વિના મુનિ મહારાજોને આ યોગનાથી સર્વથી વિશેષ લાસ થવા યોગ્ય છે.

શ્રાવક વર્ગ અને આગમનું જ્ઞાન.

જ્યારે જ્યારે જિનાગમોના પ્રકાશનને અંગે પ્રયત્ન થયાં છે ત્યારે ત્યારે એક એવી દલીલ કરવામાં આવી છે કે, પૂર્વાચાર્યોના અથો કયાં થોડાં છે કે, જિનાગમના પ્રકાશનની— અને તે પણ દેશ ભાષામાં ભાષાંતરે સહિત—જરૂર છે. તેઓની આ દલીલ તેના ખરા સ્વરૂપમાં જોવા જોઈએ, તો એવી છે કે, આગમ જ્ઞાનના પ્રચારની જરૂર નથી. કેમકે અથોનું જ્ઞાન આપણે માટે પૂરતું છે. જે પૂર્વના જ્ઞાની પુરુષોના પ્રયત્નો તરફ નજર કરીએ, તો આવી દલીલ કરનારાઓના બોલવા તરફ બહુ કાળજી કરવાની જરૂર ન રહે. જ્યારે પૂર્વ આગમોની સંસ્કૃત દીકાઓ યદ્ય ત્યારે પણ પૂર્વાચાર્યોના અનેક અનેક અથો વિદ્યમાન હતા. પૂર્વ જ્યારે આગમોની ગુજરાતી ભાષાટીકા (અથવા જેને ‘ભાષા’ બાળાવશોધ કે ટપ્પાઓ કહેવામાં આવે છે) યદ્ય ત્યારે પણ અનેક મહાન આચાર્ય મહારાજોના અથો રચિત હતા. આમ હોવા છતાં, મૂળ આગમો, કે જે માગધી ભાષામાં છે તેને સરળ કરવા માટે સંસ્કૃત દીકાઓ અને ગુજરાતી ટપ્પાઓ લખાયાં છે, અને લખનાર પુરુષોએ એમ કરવાનો પોતાનો હેતુ એવો જાતાવ્યો છે કે, સરળ થતાં લોકોપકાર થાય. શ્રી આચાર્ય મુનના ભાષા દીકાકાર બૃહત્ તપગચ્છમાં થયા છે અને તેઓશ્રીનું નામ શ્રી પાર્શ્વચંદ્ર છે. તેઓએ કહ્યું છે કે, ભાષા દીકા લખવાનો તેઓનો હેતુ લોકોના ઉપકાર થાય તે છે. આજ પ્રકારે શ્રી રીશંગાચાર્ય, શ્રી અલ્પદેવસુરિ અને ખીજ સર્વ દીકાકારોએ અને ભાષાદીકાકારોએ, લોકોના ઉપકાર કરવા માટે સરળપણું કરવા અર્થે પોતાની દીકાઓ કરવાનો હેતુ બતાવ્યો છે. અર્થાત્ તે દીકાકાર મહાનુભાવોની આ પ્રકૃતિનું પૃથક્કરણ કરીએ, તો આટલી વાન સિદ્ધ થાય છે. ૧. પૂર્વાચાર્યો પ્રણીત અનેક અથો છતાં આગમોનું જ્ઞાન પ્રચાર પામે, તો લોકોના ઉપકાર છે. ૨. લોકોના ઉપકાર થવા અર્થે આગમ જ્ઞાનને સરળ કરવાની જરૂર છે.

અમે પૂછીએ છીએ કે, અનેક મહાપુરુષોના અનેક અથો છતાં પૂર્વાચાર્યોએ આગમજ્ઞાન સરળતાપાણું કરવામાં લોકોના ઉપકાર થાય એમ માન્યું છે, તો પછી ઉપર કરી તે અત્યારે લાવવામાં આપતી દલીલ કેટલીવાર નીબી સકશે? અમારો હેતુ પણ આગમજ્ઞાનને દેશભાષામાં ભાષાંતરે કરાવી વિશેષ સરળતા આપવાનો છે તો અમે પૂર્વ પુરુષોના માર્ગ ચારીએ છીએ કે નહિ?

આ પ્રકારે, જ્ઞાની પુરુષોના માર્ગને અનુસરી અમે ભાષાન્તરે કરાવી આગમ છપાવીએ એટલે લોકોના ઉપકારનો હેતુ થવા યોગ્ય છે. અનેક મુનિરાજોને સુત્રબ્ધ અને સરળ, શ્રી આગમો થતાં, જેમ પોતાને તેનું જ્ઞાન યદ્ય સંકશે તેમ પોતાના વિદ્યારહારાએ જુદાં જુદાં અનેક સ્થળોએ અપાતાં વ્યાખ્યાનકારાએ પણ આગમજ્ઞાનનો પ્રચાર કરી લોકોના ઉપકાર વિશેષપણે કરી સકશે. એટલું દુઃખદાયક છે કે આપણા મુનિરાજોએ પોતાનો વિદ્યારપ્રદેશ બહુ દુર્લભ કરી નાંખેલો હોવાથી, મારવાડ અને તેના પ્રદેશોના જૈન ભાઈઓને ધર્મજ્ઞાનનો બહુ ઓછો લાભ મળતો હોય, તેઓનું ધર્મ સાહિત્યજ્ઞાન બહુજ ઓછું રહે છે, નિહંચ જેનું રહે છે. મુનિરાજો જે પોતાનો વિદ્યારપ્રદેશ વિસ્તૃત કરશે અને આ પ્રકારે તેઓના હાથમાં આગમો સરળ આકારે અને સુત્રબ્ધ રીતે આવશે તો જ્ઞાનનો પ્રચાર (Diffusion of Knowledge) વધી સકશે; અને તેથી લોકોપકાર વધારે થશે.

આગમનું જ્ઞાન સરળ રૂપ આપવાથી લોકનો ઉપકાર વિશેષ થાય એમ દીકાકાર અને ભાષા, દીકાકાર મહત્વરૂપોએ કહ્યું છે એટલે જનના આવક-ગૃહસ્થ સમુદાયમાં પણ આગમજ્ઞાનનો પ્રચાર થતાં લોકોપકાર થાય. એ વાત ખરી છે કે, શ્રાવકોને માટે આગમનું શ્રવણ તો સ્વીકારેલું જ છે, કેમકે તેવી પ્રતિ અત્યારે પ્રવક્ષ છે. મુનિરાજે આગમ સરળરૂપે થતાં, આવક સમુદાયને, આગમજ્ઞાનનું વિશેષ પણે શ્રવણ કરાવી શકશે અને તેથી લોકોપકાર ધરી એનું આપણે જોઈએ. હવે, સવાલ માત્ર એટલો રહે છે કે, છપા-એથી પ્રતો સંહેલાઈથી મળી શકે એટલે શ્રાવકો પોતાની મેળે વાંચતાં થશે, અને તેથી “શ્રાવકોને મુનિદ્વારા આગમજ્ઞાનનું શ્રવણ ધરે, પણ સ્વતંત્ર રીતે વાંચન ન ધરે” એવી પરંપરા ચાલતી માનીનતા જળવાઈ નહીં રહે. આના સંબંધમાં અમારો ખુલાસો આ પ્રમાણે છે: જો મુનિદ્વારાએ આગમનું શ્રવણ શ્રાવક સમુદાયને અર્થે નિર્માણ થયેલું છે, તો તે ઉપરથી એટલી વાત તો સિદ્ધ થાય છે કે, આગમનું જ્ઞાન અથવા આગમમાં કહેલા વિચારો જાણવા એ શ્રાવક સમુદાયને માટે અટકાવેલ નથી હવે, વાત એટલી રહે છે કે, આગમમાં કહેલા વિચારો, આગમો છપાતાં મુલબ્ધ થાય એટલે, શ્રાવક સમુદાય, અત્યારે જેમ મુનિદ્વારા જાણી શકે છે તેને બદલે વખતે, પોતાના સ્વતંત્ર વાંચનથી, જાણી લે એ બનવા યોગ્ય છે, તેનું શી રીતે? આગમનું જ્ઞાન શ્રાવકે જાણવું એ આપણે “પણ સ્વતંત્ર વાંચનથી કે મુનિદ્વારા શ્રવણથી” એટલી નિર્ણય કરવા માટે રહેલી વાતનો વિચાર કરતાં આપણે આપણને પોતાને સૌથી પહેલો પ્રશ્ન એ કરવા યોગ્ય છે કે, મુનિદ્વારાએ આગમનું જ્ઞાન જાણવું અને સ્વતંત્ર રીતે આગમજ્ઞાનનું જાણવું એવો ભેદ પાડવામાં હેતુ શો ધરે છે? એનો હેતુ એટલોજ ધટાવી શકાય એવું છે કે, મુનિરાજે, આગમજ્ઞાનના ખાસ અભ્યાસી હોઈ, આગમનાં વિચારોનો આશય જેવી મુદ્દમ રીતે બતાવી શકે તેવો સ્વતંત્ર વાંચનદારએ શ્રાવકો ન સમજી શકે. અમે માનીએ છીએ અને જાણીએ છીએ ત્યાં મુદ્દમ આ વિષયમાં આ પ્રકારનીજ ધટના કરવામાં આવે છે. એટલું અમે સ્વીકારી લઈએ છીએ કે એક વિષયના ખાસ અભ્યાસીએ જેવો તે વિષયનો આશય સમજી શકે તેવો આશય ઉપલક્ષ વાંચનદારએ ન સમજી શકે એ વાત ખરી છે, પરંતુ ત્યાં સવાલ એમ ઉત્પન્ન થાય છે કે, એનું શું કારણ છે કે મુનિરાજે આગમના ખાસ અભ્યાસી યદ્ય શકે અને શ્રાવકો ન યદ્ય શકે. કોઈ પણ વિષયનું જ્ઞાન યદ્ય એ જુદાનો વિષય છે. જુદાતરત્ત્વતા મનુષ્ય માત્રમાં છે. એમ પણ એકાંત નથી હોઈ શકતું કે, મુનિઓનુંજ જુદાવિષય વિશેષ હોય, અને શ્રાવકોનું જુદાવિષય એણુંજ હોવું જોઈએ; અથવા એનું પણ એકાંત નથી કે શ્રાવકોનું જુદાવિષય વધારે હોય અને મુનિઓનું એણું હોય. એ તો જુદાની તારત્ત્વતા ઉપર આધાર રાખે છે; એટલે એનું ઈર્ષ ખાસ કારણ નથી કે, શ્રાવકો આગમના ખાસ અભ્યાસી ન થઈ શકે. વરતુ કિંથિત આમ હોઈ, કોઈથી એમ તો નહીં કહેવાય કે જુદાવિષયના કારણે શ્રાવકો આગમના ખાસ અભ્યાસીઓ ન થઈ શકે.

હવે એમ કહેવામાં આવે કે, મુનિરાજેનું સમગ્ર ચારિત્ર અને તેમાં પણ ચોગ-ઉપધાનરિતિ વહન એ સાધનો દ્વારા મુનિરાજેને આગમનું જ્ઞાન વધારે સાદું થઈ શકે; તો તેના સંબંધમાં અમે કહેવા રજા લઈએ છીએ કે, કોઈ પણ પ્રકારનું જ્ઞાન સુંદર ચારિત્ર-વાળા મનુષ્યને સારી રીતે પ્રગમી શકે એ વિશેષ બનવા યોગ્ય છે, પરંતુ તે વાત પણ

એકાન્તિક ન કહેવાય. ઘણા સુંદર અને પવિત્ર ચારિત્રવાન પુરોહિત પોતાનામાં આ નમવા યોગ્ય ચારિત્રગુણ પ્રકટાવે છે, છતાં તેઓમાં શુદ્ધિબળની મંદતા ન જ હોય એમ ન કહેવાય. આવકો ચારિત્ર રહિત હોય છતાં શુદ્ધિબળમાં વિશેષ પણ હોઈ શકે. અર્થાત્ ચારિત્ર અને જ્ઞાન એ બંને પદાર્થોના વિષયો અને શક્તિઓ સ્વતંત્ર હોઈ જુદા જુદા પ્રકારે છે. ચારિત્ર અને જ્ઞાન બંને હોય તો તેના જેવું એક ઉત્તમ નહીં, પણ ચારિત્ર ન હોય ત્યાં જ્ઞાન હોવું નજ ઘટે એમ કાંઈ નિર્ણય ન ગણાય.

વળી, આવક સમુદાયને આગમનું શ્રવણ માત્ર ઘટે અને સ્વતંત્ર વાંચન ન ઘટે એવી પરંપરા ચાલતી વાત, એકાંત સિદ્ધાંતરૂપ હોય એમ અમને એસતું નથી. પંદર પ્રકારે “સિદ્ધ” થઈ શકે એવો જે અભિપ્રાય છે તેમાં ગૃહસ્થ સિંગે પણ ‘સિદ્ધપદ’ ની પ્રાપ્તિ થવા યોગ્ય કહી છે, તો પછી આપણને સ્વાભાવિક એ જાણવાની ઇચ્છા થવી ઘટે કે, ગૃહસ્થસિંગે સિદ્ધપદની પ્રાપ્તિ કરવા મુધીની દશાએ પહેલેલે એવા ગૃહસ્થ પુરોહિતે આગમનું જ્ઞાન માત્ર શ્રવણરૂપે જ હોય અને સ્વતંત્ર વાંચનરૂપે ન હોય કે શું ? ગૃહસ્થસિંગે સિદ્ધપદની પ્રાપ્તિ કરી શકવી એ તો અપવાદરૂપ વાત છે, પરંતુ આ ઉદાહરણ આપવાનો હેતુ માત્ર એટલો છે કે, આવકોને માટે ઉપયુક્ત ચાલતી પરંપરાની માનીનતા એકાંત સિદ્ધાંતરૂપ માનવાનું બની શકે તેમ નથી.

ત્યારે એમ કહી શકવામાં આવશે કે, આ તમે વિચારો બતાવો છો તેવા વિચારો પૂર્વ પુરોહિતોએ આ માનીનતા ઉત્પન્ન કરતી વખતે ધ્યાનમાં લીધા નહીં હોય ? અમે કહીએ છીએ કે જરૂર લીધાજ હોવા નોંધએ તેઓની માનીનતામાં ઘણું વળુદ છે, કેમકે એ વાત કેવળ સાચી છે કે, જે પુરોહિત-મુનિરાજોને-ને હમેશાં આગમ જ્ઞાનનો પરિચય છે, જે પુરોહિત આગમ જ્ઞાનના ખાસ અભ્યાસીઓ છે, વળી જેનું ચારિત્ર પવિત્ર અને વીતરાગતા ઉપજવનાર છે તે પુરોહિત-મુનિરાજો દ્વારા આગમનું-શા માટે સર્વ પ્રયત્ન-જ્ઞાન થવાની તક મળે, તો તે મોટા-ભાગ્યની વાત છે; પરંતુ તેથી તક, તેવો યોગ ન મળે, તો આવક સમુદાયને માટે એકાંત આગમના સ્વતંત્ર વાંચનની મના લાભદાયક છે એમ અત્યારના સંલોચોમાં તો લાગી શકતું નથી. અમને અહીં એમ કહેવામાં આવશે કે, શું તે વખતના સંલોચો અને અત્યારના સંલોચોમાં ફેર પડી ગયો છે ? અમે કહીએ છીએ કે, જલ્દી મોટો ફેર સંલોચોમાં પડી ગયો છે.

યોગોદ્વેદન કિયાની પૃથા અને કાવકોધી સુત્રો ન વચ્ચાયા એવી

માનીનતાની ઐતિહાસિક દૃષ્ટિએ તપાસ:-

આગમના અભ્યાસની પાતળા વિગે પૂર્વે બધાએલા નિયમો જે સંલોચોમાં ઘડાયા હતા તે સંલોચોમાં અને અત્યારના સંલોચોમાં ફેર પડી ગયો છે એનું બતાવવા પહેલાં, અમારે એ જાણવાની ઐતિહાસિક તપાસ રજુ કરવી પડશે. એક બાબત એ છે કે, અમુક અમુક સૂત્રોનો અભ્યાસ અમુક વંશજના દીક્ષા પર્યાય વાળા સાધુઓ કરી શકે અને તેને માટે અમુક અમુક યોગોદ્વેદન આદિ કિયાઓ કરવી નોંધએ તેને લગતી છે; અને બીજી બાબત આવકોથી મત્ર ન વાંચી શકાય એવી માનીનતાને અંગે છે.

અમે બતાવીએ છીએ ત્યાં સુધી વૈભાગમના અભ્યાસી મુનિ મહારાજોનું કહેવું એવું છે કે, આગમના અભ્યાસ પૂર્વે મુનિ રાજોએ ચોક્કસ જે અત્યાર મેળવવી નોંધએ એવી

આના પરમકૃપાળુથી ભગવાનના આશય અનુસાર પૂર્વના મહાન્ આચાર્ય મહારાજને એ કરેલી છે. જૈનાગમના અભ્યાસી મુનિ મહારાજને આવા આશયે તે આજા ભગવાનની કરેલી છે એમ માનતાં હોય તો તે સ્વીકારણીય છે. પરંતુ જેઓ જૈનાગમના અભ્યાસી નથી એવા સામાન્ય મનુષ્યો તેવી આજા ખુદ શ્રી ભગવાનના મુખનીજ છે એમ શ્રદ્ધાપૂર્વક સ્વીકારતાં છતાં નીચેની એક ઐતિહાસિક દલીલ રજુ કરે તો તેને વિચારવાનો અવશ્ય વિચારને પાત્ર લેખ્યા વિના નહીં રહે. ભગવાન્ મહાવીર સ્વામીએ જે વખતે પોતાના સિષ્યજનોને, આગમમાં કથેલાં બોધનો ઉપદેશ કર્યો તે વખતે, ભગવાન્ મહાવીર સ્વામીના હેતુ બોધ અર્થે બોધ કરવાનો હતો, પણ પુસ્તકરૂપે તેઓના બોધને ગ્રંથવાનો નહોતો; અથવા એમ કહીએ કે, તેઓ કૃપાળુથીએ કાંઈ પુસ્તકરૂપે ગ્રંથણી કરી નહોતી. તેઓ શ્રીએ પુસ્તકરૂપે ગ્રંથણી કરી નહોતી અથવા તેમ કરવાનો તેઓનો તે સમયે—પોતાના શિષ્યોને બોધ આપવાના સમયે—હેતુ નહોતો તો પછી શ્રદ્ધાના કયા પ્રકારથી એમ માનવું કે; જેનો અર્થાત્ પુસ્તકરૂપે ગ્રંથણીનો તે સમયે જન્મજ નહોતો, તે પુસ્તકરૂપ ગ્રંથણીનો અભ્યાસ અમુક દિક્ષાપચાંચ પાળ્યા પછી કરવો, અથવા અમુક યોગોદ્દહન ક્રિયાઓ પછી કરવો, અથવા શ્રાવકોએ સંત્રનું વાંચન ન કરવું ઇત્યાદિ નિયમો ખુદ ભગવાનશ્રીના મુખમાંથી નીકળ્યા હતા? મુત્રોની ગ્રંથણી તો આચાર્ય મહારાજ શ્રીદેવદિગણિક્ષમાશ્રમજે ભગવાનશ્રીના નિર્વાણ પછી ભગભગ એકે હજાર વર્ષે કરી છે, એટલે ગ્રંથણી થયા પૂર્વે એકે હજાર વર્ષે ભગવાને નિયમો ઘડ્યા હોય એ વાત કેવા આકારે સમજવી ?

આ ઉપરથી એ આજા ભગવાનશ્રીના આશયપૂર્વક કરેલી હોવાનું કહેવામાં આવે તો તરત આજ થયા યોગ્ય છે. આચાર્ય મહારાજનેની ભગવાનશ્રીના આશય-અનુસારની આજા પણ આપણે ભગવાનની આજા સમાન ગણી શિરશાવંધ તરીકે સ્વીકારવાની છે, કેમકે તે આચાર્ય મહારાજને પ્રભુના તીર્થનાયકો અને તીર્થરક્ષકો હતા.

આ મુત્ર વાંચનના અભ્યાસીઓના અધિકાર—અનધિકારના નિયમો બાંધતી વખતે અધિકારીપદનો—હેતુ પોતાની સન્મુખ રાખ્યો હતો. ત્યારબાદ એકે ખીજા મહાજનગવાન હેતુ પૂર્વક ત્યાર પછીના સત્પુરોએ આ નિયમોને પુનઃજન આપ્યું હતું.

જેઓને જૈનધર્મના વાસ્તવિક ઇતિહાસનો અભ્યાસ છે તેઓનો અનુભવ છે કે, પાછળથી જેઓ ચૈત્યવાસીઓ તરીકે ઓળખાયા તેઓના હાથમાં એક વખત આખી જૈનસમાજની લગામ હતી. આ વખતે કાંઈ જેને આપણે વાસ્તવિક જૈનસાધુ મહારાજ તરીકે અત્યારે ઓળખીએ છીએ તે સાધુ મુનિરાજને નહોતા. માત્ર યતિગણોનું રાજ્ય હતું. આ યતિગણોના વારસો તરીકે પાછળથી જેઓ ચૈત્યવાસીઓ તરીકે ઓળખાયા તેઓની ચારિત્રબ્રહ્મા એટલી હદમુધી વંધી ગયેલી કે, આપણને તેનો વિચાર કરતાં પણ ત્રાસ છુટે તેવું છે. આવી ચારિત્રબ્રહ્મા છતાં, તે ચૈત્યવાસીઓના કાણુમાં જૈનસમાજ એટલી બધી મુકાઈ ઘણ હતી કે, તેમાંથી તેને મુક્ત કરવા માટે નવાંગી ટીકાકાર શ્રી અભયદેવ-સરિ જેવા મહત્પુરોએ અથાગ પરિશ્રમ કરવો પડેલો.

આ ચૈત્યવાસીઓ શ્રાવક સમુદાય પાસેથી અનેક પ્રકારે દ્રવ્ય કદાવતા હતા. જ્યોતિષ, શાસ્ત્રવાચન અને અનેક ખીજા રૂઝે પુષ્કળ નાણું કદાવતા હતા. તેઓ ચારિત્ર બ્રહ્

હતા, તેઓ અનેક સારા અને નરસા ઉપાયોથી પૈસો કઢાવતા હતા, છતાં તેઓમાં સામાન્ય જૈનસમાજની એટલી બધી શ્રદ્ધા હતી કે, ચૈત્યવાસીઓની વિશ્વસનીયતા કાંઈ પણ બોલવું કે વર્તન કરવું એ મોટું જોખમ ખેડવા બરાબર હતું.

આવી સ્થિતિ હોઇ, ચૈત્યવાસીઓ પ્રત્યેથી સમાજનો લક્ષ્ય ધટે તેટલા માટે અનેક આચાર્ય મહારાજોએ સીધા (direct) અને આડકતરા (Indirect) પ્રમાણિક (honest) ઉપાયો લીધા હતા. ચૈત્યવાસીઓ આગમનું વાંચન કરતા, અને શ્રાવકો પુષ્કળ દ્રવ્ય આપતા હતા એ પૃથાને ફેરવવાને ઉપરના ધોરણને અનુસરી સીધા અને આડકતરા અનેક પ્રમાણિક ઉપાયો, આચાર્ય મહારાજોએ લીધેલા.

અંધશ્રદ્ધાની નારી બરાબર તપાસીને આચાર્ય મહારાજોને ખાતરી થઇ હતી કે, ચૈત્યવાસીઓના લાયકર કાણમાં આવી ગયેલી સમાજને જે એમ કહેવા જઈશું કે, “આ ચૈત્યવાસીઓ ચારિત્ર બ્રહ્મ છે, એટલે તેઓ આગમનો બોધ કરવાને લાયક નથી. તમારી પાસેથી પૈસા કઢાવવાનો આ ધંધો લઇ બેસા છે, તો તો તેઓ (એટલે અંધશ્રદ્ધાવાળી સમાજ) માનશે તો નહીંજ, પણ ઉલટા ખજાણી ઉઠી ત્રાસ આપશે.” આવી સ્થિતિ અનુભવી તેઓએ (આચાર્ય મહારાજોએ) ધણોજ શ્દ્ધાપણુનો માર્ગ શોધી કાઢ્યો. આચાર્ય-મહારાજોએ મનુષ્ય સ્વભાવનું અવલોકન કરી કામ લીધું. કેટલીક વખતે અંધ શ્રદ્ધાથી નરસી (ખરાબ) સ્થિતિનું ભાન થતું નથી. પણ જ્યારે ખરાબ સ્થિતિની પડખે સારી સ્થિતિ ઉભી કરવામાં આવે છે ત્યારે, સારા નરસાનો ભેદ ઓળખવાનું. અંધ મનુષ્યો પણ શીખે છે. ચૈત્યવાસીરૂપ નરસી બ્યક્તિઓના આચાર વિચારની પડખે, શુદ્ધ ચારિત્ર ધારી સાધુમહારાજોના આચાર વિચાર મુકાબાથી, શુદ્ધ ચારિત્રધારી સાધુઓ પ્રત્યે લક્ષ યાય એ કેવળ કુદરતી છે. આગમનું વાંચન કરવાનો હક (Right) સત્તાની રૂએ પોતાનો છે, અને તેના નફામાં શ્રાવકોએ અમુક ધર્મનો આકાર આપી તેઓને દ્રવ્ય આપવાને બંધાવેલા છે એવી દૃઢ માન્યતા ધરાવનાર ચૈત્યવાસીઓ આગમનું વાંચન કરવાને અધિકારી નથી એમ દસાવવા માટે જે આચાર્ય મહારાજો સીધો પ્રયત્ન કરે, તો ચૈત્યવાસીઓ પોતાની રાજસત્તા જેવી સમાજ ઉપરની સત્તાથી ત્રાસ આપે તેમ હતું, અને શ્રાવકો ફેરવાય તેમ નહોતું. આ સ્થિતિ હોઇ, આચાર્ય મહારાજોએ આડકતરા (Indirect) પણ પ્રમાણિક (honest) ઉપાય શોધ્યો. તેઓએ શોધેલો ઉપાય એ હતો કે, આગમના વાંચન અને શ્રવણના અધિકારી કોણ હોઇ શકે એ સંબંધીના કેટલાક મૂળ નિયમોનો પુનરુદ્ધાર કર્યો અને કેટલાક ઉપકારક નિયમો સમજાવવાનું કર્યું. એ નિયમો એવા સુંદર હતાં કે. જ્યાં સમાજનું ખ્યાન ચૈત્યવાસીઓ પ્રત્યેથી ખરાબ, જર્ઘ, કુદરીતે રીતે, શુદ્ધ ચારિત્ર ધારી મુનિરાજો પ્રત્યે ખેંચાય આ સંલેગોમાં જે નિયમો સ્થાપીત થયા તેમાં અમુક વર્ષની દીક્ષા પર્વાય વાળા સાધુ અમુક મુત્ર વાંચી શકે, અમુક યોગોદ્ધન આદિ ક્રિયા કર્યા પછી વાંચી શકે આદિ અનેક યોગનાઓ હતી. મનુષ્યસ્વભાવ એવો છે કે, નરસી, અને સારી મીઠા સાથે ઉભેલી દેખાય ત્યારે જનનેની સરખામણી કરી સારીને પ્રદક્ષ કરી નરસીને ઊઠી દે છે. આચાર્ય મહારાજોએ ઉપર કહ્યા તે નિયમો સ્થાપીત કર્યા એટલે તેનું શુદ્ધ ચારિત્રધારી સાધુઓથી પાલન થતું જોઇ સ્વાભાવિક રીતે સમાજને એમ મનમાં આવવા લાગે કે, આ સાધુઓ ચૈત્યવાસીઓ કરતાં આટલા બધા શુદ્ધ ચારિત્રધારી છે છતાં તેઓ અ-

મુક યોગ્યતા મેળવ્યાબાદ આગમનો અભ્યાસ કરવાને પોતાને લાયક માને છે, અને ચારિત્ર્યદ્રષ્ટ ચૈત્યવાસીએ તો કાષ્ઠપણુ પ્રકારની યોગ્યતાં તો બાલુએ રહી પણ બધી અમોગ્યતા છતાં આગમના વાંચનના પોતાનેજ હકદાર વારસ માને છે. આવી રીતે બન્નેની સરખામણી કરતાં શીજે, અને પરિણામે તેઓની પાસેથી દ્રવ્ય કદાવવનો ચૈત્યવાસીઓનો હેતુ હતો એવું સમાજ અનુભવી શકે એવા ધરાદણી આચાર્ય મહારાજોએ અધિકારી-યોગની બાંધણી કરવામાં અતર્જત આવેા પરમેષ્વરકારી હેતુ રાખેલો. સામાન્ય (General) હેતુ અધિકારીપદના નિયમો સ્થાપવાનો હતો અને ખાસ (Special) હેતુ ચૈત્યવાસીઓ પ્રત્યેથી લક્ષ કરવાનો હતો.

આગમના અભ્યાસની સાધુની પાત્રતાને અંગે આવા ખાસ હેતુપૂર્વક સ્થાપીત કરેલા નિયમોથી કુદરતી રીતે આવકની પાત્રતાનો હક પડતો મૂકાય અથવા જતો થાય એ દેખીતું છે. જેવી રીતે સરકારી નોકરી સર્વ કાઈ લઈ શકતું હોય અને પછી સરકાર તરફથી નિયમ ધડાય કે, અમુક વરસની ઉમેદવારી કર્યા પછીના એમં એં ને નોકરીના અધિકારી ગણવામાં આવશે, તો એહેજે એમં એં થી ન્યૂત હોય તેનો અધિકાર જતો થાય છે.

આ રીતે જ્યાં સાધુને માટેજ સખત નિયમોનું સ્થાપીત થતું એટલે આવકોના અધિકારનો સવાલજ ક્યાંથી થાય, કેમકે આવકોની તો સાધુ જેવી દશા નથી.

આવી સ્થિતિમાં યોગેદ્વહન ક્રિયા આદિ માસતી પૃથાઓના નિયમો સ્થાપીત થયેલા અને આવકોનો અધિકાર પડતો મૂકાએલો હોવામાજ્ય છે એમ જો ઇતિહાસશાસ્ત્રની દ્રષ્ટિએ તપાસ કરવામાં આવે તો ખાતરી થવા સંભવ છે.

હવે એમ આશંકા કરવામાં આવશે કે, ભગવતી આદિ સૂત્રોનાં વાંચન પરિવ્ર-ચારિત્ર ધારી મુનીઓ દરે છે ત્યારે પણ મોના મહોરો, રૂપા મહોરો મૂકવામાં આવે છે અને તમે એમ કેમ કહો છો કે, ચૈત્યવાસીઓ આવકો પાસેથી પૈસા કદાવતા હતા તે અટકાવવનો આચાર્ય મહારાજોનો હેતુ હોઈ, ઉપર કહ્યા તે નિયમો સ્થાપ્યા છે ?

આ સંબંધમાં અમારી માનીનતા આ પ્રમાણે છે: જ્યારે અમુક નુકશાનકારક બા-બતને દૂર કરવાની હોય છે અને તે બાબતને દૂર કરવાથી જેઓને સીધું નુકશાન થાય છે તેઓ-જેઓ તે નુકશાનકારક બાબતને દૂર કરવા માગે છે તેઓને પોતાથી બનતી દરેક રીતે તાસ આપવાનું કરે છે, અને ખાસ કરી જ્યારે જે પક્ષને નુકશાન ખમવું પડે છે તે પક્ષનો સમાજ ઉપર કાણુ હોય છે ત્યારે વિશેષ તાસ આપી શકે છે. આવા પ્રસંગે તે નુકશાનકારક બાબત (બદી)ને ખસેડવા માંગનારાઓ ને સક્રિય (Active) ઉપાય અજમાવે છે, તો, જેઓને નુકશાન થાય છે. તેઓ નુકશાન કરનારને પોતાના સ-માજ ઉપરના કાણુની સહાયતાથી પગની શકે છે, અને તેનું પરિણામ એ આવે છે કે બદી દૂર કરવા માંગનારનો હેતુ સાર્યક થતો નથી, અને ઉશ્કડું તાસ ભોગવવાનું થાય છે. આવા પ્રસંગે બદી દૂર કરવા ઇચ્છનારાઓ શાંત (Passive) ઉપાય અજમાવે છે. આવેા શાંત (Passive) ઉપાય અજમાવે તોજ ધારેણુ રૂબ લાવી શકાય છે. સૂત્રનાં વાંચનની ક્રિયા માટે આવકો દ્રવ્ય આપતા હતા તે બધે કરવાનો ઉપદેશ જો શુદ્ધ ચારિત્ર-ધારી આચાર્ય મહારાજો આપવારૂપ સક્રિય (Active) ઉપાય અજમાવે તો તે વખતે

સત્રનું વાંચન કરી નિર્વાહ કરનારા ચૈત્યવાસીઓને દ્રવ્ય સંબંધીનું સીધું તુકશાન થાય તેમ હતું એટલે તેઓ પોતાને આશ્રીત એવી અથ અદ્વાવાળી સમાજની સહાયતાપૂર્વક પણવી શકે તેમ હતું. આ સ્થિતિ જોઈ આચાર્ય મહારાજનેએ શાંત (Passive) ઉપાય અગમમાં વેલો. સત્રના વાંચન અર્થે શ્રાવકો દ્રવ્ય ખર્ચતા હતા તે દ્રવ્યનો ઉગયોગ પોતાના ખાનગી અને અંગત (Private and personal) વપરાશમાં લેવાનો ઉપદેશક વર્ગનો અધિકાર નહોતાનું બતાવવાને બદલે એમ ખ્યાલ ઉભો કર્યો કે, આગમના માહત્ત્ય અર્થે શ્રાવકો સોનાંમહોરો, રૂપા મહોરો મૂકે છે તે જ્ઞાન ખાતા અર્થે વાપરવી જોઈએ. આવી રીતે એક પદ્ધતિમાં સમાયેલા તુકશાનની જગ્યાએ તેજ પદ્ધતિમાં લાલની યોજના કરી. આવી પદ્ધતિ-પૂર્વક કામ લેવાથી ચૈત્યવાસીઓથી સીધી રીતે ખજાણાટ કરવાનું ઓછું થાય. એક તરફથી ચૈત્યવાસીઓ દ્રવ્યનો ઉપયોગ પોતાના ખાનગી ઉપયોગ માટે કરે અને બીજી તરફ શુદ્ધ ચારિત્રધારીઓ, દ્રવ્યને મુદત અકકથા વિના તેનો ઉપયોગ જ્ઞાનમાર્ગે કરાવે એવું જોઈને સમાજ સ્વાભાવિક રીતે શુદ્ધ ચારિત્રધારીઓ તરફ આકર્ષાય એ દેખીતું છે. આવી રીતે આ શાંત (Passive) ઉપાય કામે લગાડી પૂર્વાચાર્યોએ આ પદ્ધતિનો ઉપયોગ સન્માર્ગે કરાવી, ચૈત્યવાસીઓનો અંગત સ્વાર્થ લોકોને સમજાવ્યો હતો.

આ ચર્ચા ઉપરથી, પૂર્વના આચાર્ય મહારાજનેએ કેવા સુંદર આશયપૂર્વક, યોગોદ્ધન આદિ ક્રિયાનું નિરૂપણ કર્યું હતું તે જોઈ શકાશે. તેમજ શ્રાવકોથી સત્ર ન વંચાય એવી માનીનતા કેવા પ્રકારે ઉત્પન્ન થઈ હતી અર્થાત્ તેઓનો આગમવાચનનો હક કેવી રીતે પડતો. મૂકાયો હતો તે પણ જોઈ શકાશે. યજ્ઞનેમાટે જ નહિ પણ કોઈ પણ સાહિત્યને માટે અધિકારીયોગ તો જોવાયજ છે, પરંતુએ અધિકારીયોગનું નિરૂપણ કરતાં ખાસ સંજોગોથી ઉત્પન્ન થયેલા ખાસ કારણોને, દેશ કાળાદિના સંજોગો બદલાય ત્યારે વિચારવાની ખાસ ફરજ આપણા શીરપર આવી પડે છે. ચૈત્યવાસીઓના પ્રસંગથી ઉત્પન્ન થયેલ સંજોગોને અનુસરી અધિકારી-યોગ્યતામાં ચારિત્રધર્મનું વિશેષ આરોપણ થયેલું; અને તેથી શ્રાવકોનો આગમવાચનનો હક, પરિણામે (consequently) પડતો મૂકાયેલો. આ સંજોગો હાલના દેશ કાળાદિના ન હોઈ, અમે સમાજને સવિનય પૂછવા રજા લઈએ છીએ કે હવે બદલાયેલા સંજોગોમાં આપણી માનીનતાને વિશાળ (Broad) કરવી યોગ્ય ધારવી કે નહીં ?

જૈનશાસનની હેલના ચત્તી અટકાવવા માટે આગમ પ્રકાશનની કેટલી બધી જરૂર છે ?

આટલી ઐતિહાસિક તપાસ લીધા બાદ, આગમનું વાચન ગૃહસ્થ-શ્રાવક વર્ગને ઘટે નહીં એવી સમજવટના સંબંધમાં અમે વિશેષ જણાવવા રજા લઈએ છીએ કે, આ પરંપરાકથનના ઇતિહાસમાં મુદ્દમનાપૂર્વક જવા જેટલો અહીં અવકાશ નથી, તેમ શાસ્ત્રપિતાદનું આ રચન નથી, અને રચન હોય તો પણ શાસ્ત્રપિતાદનું હમેશાં બન્યું છે તેમ કોઈ દિવસ રૂળ આવી શકેનું નથી. આ પરંપરાકથન સ્ત્રીકા-રનાદ સમુદાય-વાદ રહે કે, રચનકથારી સમુદાય આ કથનને સ્ત્રીકારનાદ સમુદાય નથી-પ્રત્યે અમે એટલુંજ કહેવા રજા માંગીએ છીએ કે, આ પરંપરાકથનનું પોતાનું કંદનામાં આપ જેમ આપની જિનમત્ત પ્રત્યેની બક્ષિ માનો છે, તેમ અમે પણ ને પ્રજુના વચનામૃતોનો ગ્રામ સંસ્કૃત્યને અપાવવામાં તેમજ તેઓશ્રીના

અમૃત વચનોના અનર્થો થતાં અટકાવવામાં તેઓથી પ્રત્યેની લક્ષિત શિવાય અન્ય કોઈ કારણથી પ્રેરાયા, આપને કે કોઈને પણ લાગવાંજ ન જોઈએ, કારણ કે આ મેહેનતમાં ઉતરવાને અને શારીરિક, માનસિક તથા દ્રવ્યાર્થિક ભોગ, અમારે જે કોઈ પણ આપને પડશે તે માટે કોઈનું દબાણ કે ફરજ હતાંજ નહીં. પરંપરાકથનના સૂક્ષ્મ ઇતિહાસ અને શાસ્ત્રવિવાદમાં ન ઉતરતાં એમ એટલુંજ કહીશું કે, એ પરંપરાકથન ગમે તે કારણથી ઉત્પત્તિ પામ્યું હોય, પણ અત્યારના દેશ કાળાદિના જે સંજોગો બદલાયા છે તેના ખ્યાલ કરવામાં નહીં આવે, તો પરંપરા કથનના રક્ષણથી જેટલો ફાયદો થયા થોડા છે તેના કરતાં તે કથનના પોષણ કરવા જતાં જૈનશાસનની હેલના ધ્વાજ અનેક ગુણ નુકસાન થયાનો સમય જરૂર આવી પહોંચ્યો છે. જેઓ માત્ર પોતાના ધર્મસ્થાનો અને સમુદાયનેજ આણું જગત સમજે છે તેઓને અમારે કોઈ કહેવાનું નથી, પરંતુ જેઓ પોતાના ધર્મસ્થાનો અને સમુદાય ઉપરાંત ખીણું પણ જગત છે એમ સમજે છે તેઓ જાણતા હોવા જોઈએ કે, ઇંગ્લેંડ, ફ્રાન્સ, જર્મની, ઈટલી, ઑસ્ટ્રીયા; રશિયા આદિ યુરોપના ભાગોમાં, અને અમેરિકા આદિ દેશોમાં યૌદ્ધ અને જૈન માર્ગના સહિત્યનો અભ્યાસ બહુ કરવામાં આવે છે. એ દેશોમાં આપણા દેશના જૂના શાસ્ત્રમથોના જે પુસ્તકલયો છે તેવાં આપણે ત્યાં એક પણ નથી. એ દેશોના વિદ્વાનો સંસ્કૃત, પાર્સી, પ્રાકૃત અને માગધી તથા ગુજરાતી ભાષાના મોટા અભ્યાસીઓ છે. આ વિદ્વાનો પૈકી, મો. વેબર, ડૉક્ટર છુવર, પ્રો. મેક્સમુલર, હતા. હર્મન જેકોબી આદિ વિદ્વાનોએ કેટલાંક સૂત્રો-આગમના અંગ્રેજી તથા જર્મન ભાષામાં ભાષાંતરો કર્યા છે. કેટલાંકે અંગ્રેજી, જર્મન અને ફ્રેંચ, રશ્યન ભાષાઓમાં જૈનના આગમો, જૈનના તત્ત્વજ્ઞાન અને જૈનના આચાર વિચાર ઉપર લેખો લખ્યાં છે. આ લેખકોએ જાણી છુટીને નહીં, પણ પોતાની મતિ અનુસાર, એવા વિચારો દર્શાવ્યા છે કે, જે જૈન સિદ્ધાંતથી કેવળ વિરુદ્ધ છે એટલુંજ નહીં પણ જૈન ધર્મની નિંદા કરાવનાર પણ છે.

અમારી નજર પહોંચે છે ત્યાં સુધી જોતાં અમને જણાય છે કે, તેર લાખ જૈનોનીની વસતીમાંથી આંગળીને ટેરવે ગણાય તેટલાં જૈનો પણ નહીં જાણતા હોય કે, જર્મન ભાષામાં પ્રોફેસર વેબરે ૪૫ જૈનાગમ સંબંધમાં એક નિબંધ લખ્યો છે. આજ રીતે થી લગવતી સૂત્રના કેટલાંક લાગનું જર્મન ભાષામાં ભાષાંતર કર્યું છે. ઉપાસક દર્શાવનું ભાષાંતર પણ થયું છે. પ્રો. હ. જેકોબીના ભાષાંતરો જાણીતા છે. અમેરિકામાં પ્રકટ થયેલ “Religions of India” (હિંદના ધર્મો) માં પણ જૈનાગમ સંબંધમાં ઉલ્લેખો છે. પશ્ચિમ ભણીની જૂદી જૂદી ભાષાઓમાં જૈનધર્મ તથા જૈનાગમ વગેરે વિષયો ઉપર એટલું બહુ લખાયેલું છે કે, જો તેનો સંગ્રહ કરવામાં આવે તો આપણને એક આશ્ચર્યતાની મૂર્તિજ લાગ્યા વિના ન રહે.

પ્રોફેસર વેબરે ૪૫ જૈનાગમ સંબંધમાં લખેલો નિબંધ એટલો સૂક્ષ્મ રીતે અને એવા અભ્યાસથી લખ્યો છે કે, અમને કહેતાં ખેદ થાય છે કે, આપણા વર્તમાન જૈન-સમુદાયમાં એક પણ વ્યક્તિ, તરતજ તેનું ખંડન (Refutation) કરવા શક્તિ ધરાવતી હોય તેની અમને તો શંકાજ છે. જો કે અમને એટલું જણાય છે કે, પ્રો. વેબરની ગમે તેટલી સૂક્ષ્મ કાળજી છતાં, તેના અવલોકનનું ખંડન થઈ શકે તેનું તત્ત્વ જૈન

દષ્ટિને તરત જોવામાં આવે તેમ છે.

દાખલા તરીકે, બેબર સાહેબે જર્મનભાષામાં નીચે પ્રમાણે લખે છે તેનું ખંડન થઈ શકે તેમ છે:-

“આટલું વિસ્તારથી કહ્યા પછી આપણે બીજા સવાલ વિષે જઈ શકીએ. આ સવાલ સંબંધી ટુંક વિવેચન કરીશું. તે સવાલ એ છે કે જૈનોના સિદ્ધાંત સાથે ઉત્તર તેમજ દક્ષિણ તરફના બૌદ્ધોના પવિત્ર ગ્રંથોને શું સંબંધ રહેશે છે? જેમ જેમ આપણી તપાસ વધતી જશે તેમ તેમ આ વિષય પર થોડો થોડો પ્રકાશ પડતો જશે. પ્રસ્તુત સંપાલનો નિર્ણય આપણે ફોલોઈ ત્યારેજ કરી શકીએ કે જ્યારે આપણે મૂળ ગ્રંથોનેજ સરખાવવાની સ્થિતિમાં આવીએ.

“સિદ્ધાંતમાં રહેલા અર્થની નીચલી તપાસ પહેલાં મૂળ ગ્રંથો કે જે સિદ્ધાંતોના ભાગ તરીકે વર્તમાનકાળમાં ગણવામાં આવે છે તેનું ખર્ચ બંધારણ શું છે તે આપણી પાસે રહ્યું છે. આ તપાસમાં જુદાંવેરે રાખેલો ક્રમ સ્વીકારવામાં આવ્યો છે (જુઓ ઉપર-પૃષ્ઠ ૨૨૬) બીજી તેમાં આપેલ તારીખોના નિર્ણયપરથી આ તપાસથી કેટલાક અતિશય અગત્યના સવાલો જેવા કે દરેક અંકેકા અંગના લેખનકાલ અને જૈન ધર્મના સ્થાપકના જીવનવૃત્તાંતપર ધણું પ્રકાશ પડશે એવી રીતે મેં જૈનોના ધર્મસાહિત્યપર પ્રયાસ કર્યો છે.

“જૈનોનું ધર્મ સાહિત્ય વિસ્તારમાં અપરિમિત છે એટલુંજ નહિ પરંતુ તેની એકસમાનતા અને જુદીવિષયક શિથિલતા માટે પ્રખ્યાત થયેલ છે.

“આ સંબંધે વધારે ખાતરીવાળી હકીકતો અક્ષિનની રાયલ લાયબ્રેરીના સંસ્કૃત અને પ્રાકૃત હસ્તલિખિત ગ્રંથોના મારા કેટલોગના બીજા ભાગમાં માન્ય પડશે. આ કેટલોગ અત્યારે પ્રેસમાં છપાય છે. ૧૮૭૬ માં પ્રસિદ્ધ થયેલ અંગે અને ઉપગોની કલકત્તા અને મુમ્બઈની આદ્યતિઓમાં કમનસીબે ફક્ત ૧૦ મા અંગ અને બીજા ઉપગોની આદ્યતિઓનોજ ઉપયોગ કરી શક્યો છું.

“આ પ્રસ્તાવનાના અંતે એટલું કહેવાની રજા લઈશ કે મારા અંગત અભિપ્રાય હજી સુધી એ છે કે જૈનો બૌદ્ધો શાખાઓમાંની એક જુનામાં જુની શાખા છે. જૈનધર્મ સ્થાપક સંબંધીની પુરાણ કથા જુદા શક્યમુનિ પોતાના શિવાય બીજા વ્યક્તિ સંબંધી થોડું વર્ણન આપે છે. તે વ્યક્તિતા તેમાં આપેલા નામને બાદ દંતકથામાં શક્યમુનિના સમકાલિન પ્રતિસ્પર્ધિઓમાંના એકના નામ તરીકે ગણેલ છે. હું કહું છું કે આ સત્ય વાત, મારા અભિપ્રાય પ્રમાણે જૈન ધર્મ તે ફક્ત બૌદ્ધ ધર્મની જૂનામાં જૂની શાખાઓમાંની એક શાખા છે એ અનુમાનની સાથે અસંગત થતી નથી. મને એમ સ્પષ્ટ દીસે છે કે જૈન ધર્મના સ્થાપકને જુદા એક પ્રતિસ્પર્ધિ ગણવાથી સાંપ્રદાયિક નિરક્ષારથી જન્મ પામેલ એક ધર્મસંપ્રદાયને જાણી જુઠીને અસંમત ગંધારીએ છીએ એવું સારી રીતે મનાશે. બૌદ્ધ અને જૈન એ બંને ધર્મના પાંદણિક ગ્રંથોમાં તે તે ધર્મના સંસ્થાપકના જીવનવૃત્તાંત અને, જીવનશ્રમ સંબંધી મળી આવતી સમાનતાઓની સંખ્યા અને ઉપયોગીતા ઉપજા મળતી વિશ્વ મનની કોઈ પણ દલીલોને તોડી પાડે છે. જો આપણે વિચારીએ-અર્થાત્ મેં પાછળ પાને જે કંઈ છે તે હું ફરીવાર કહું છું-કે જૈનો પોતેજ જેમ કહે છે તે પ્રમાણે જો જૈન

સત્રોને જૈનધર્મના સ્થાપકના નિર્વાણ પછી ૧૦૦૦ વર્ષ પછી લેખન કરવામાં આવ્યા હોય તો પછી એતો ખાત્રીપૂર્વક નવાંઈ ઉપજવનોડ છે કે જેટલું તે સત્રોમાં સમાવવામાં આવ્યું છે તેટલું બધું મૂળ (એટલે પૌરભાષિત લા. ૬) હોય (૨૪૧). આ વચ્ચે સમયમાં જો કે જૈનોની પોતાની પાસેથી (અથવા ખાસ કરીને શ્વેતાંબરા પાસેથી કારણ કે તેના ધર્મસાહિત્ય સાથે આપણે ખાસ કામ લેવાનું છે,) સાત શાખાઓ સંબંધી મળતી હકીકત વંચનદાર ખબર હોવાનો ઓછામાં ઓછો થોડોક આભાસમય પ્રકાશ આપે છે. છતાં તે દરમિયાન જે બનાવો બન્યા તેની કેટલીયંધી સંખ્યા હતી, તેની કેટલીયંધી ધર્મપર અસર થઈ હતી તે બધું અધિકારથી હાકનો છવાઈ ગયું છે. તેના સંબંધે કંઈ પણ બાણી શકીએ તેમ નથી દાખલા તરીકે નોંધવા લાયક વાત લઈએ. બ્રાહ્મણોનાં કહેવા પ્રમાણે નગ્નતા (વળી જુઓ વરાહમિહિર ૫૮, ૪૫, ૫૯, ૧૯) કે જે જૈનોની એક મુખ્ય વિશિષ્ટતા છે અને બાધીના કહેવા પ્રમાણે જેની વિરુદ્ધ શુદ્ધ દૃઢતાથી થયો હતો તે નગ્નતા અંગોમાં તો એક નિરપેક્ષગી બગા લે છે. બન્ને એક આવશ્યક વિધિ તરીકે સ્વીકારવામાં કે ગણવામાં આવી નથી. (જુઓ બગરતી ૨. ૧૮૭, ૨૩૯, ૩૧૪) પાછલા કાળમાં નગ્ન રહેવાની આવશ્યકતા એક જુદી પહેલી શાખાવાળાએ વિધિતરીકે ઘુસાડી દીધી. પ્રાચીન મતાવલંબી (orthodox) શાખા નામે શ્વેતાંબરાએ ખાસ કરીને દિગંબરા પ્રતિ (જુઓ કુપ. ૭૬૭૭) જે તિરસ્કાર એટલી બધી દૃઢતાથી બતાવ્યો છે તે કે ધ્યાનમાં લઈએ તો આ સંબંધી ઘણા લેખો તથા કથાઓ શ્વેતાંબરાના સિદ્ધાંતોમાંથી કાઢી નાંખવામાં આવ્યા હશે એવું ધારવું ઉતાવળા અને વગર વિચાર્યા અનુમાન તરીકે ગણાશે નહિ. પ્રાચીન મતને અવગણી રહેનારાઓ પણ જૈનો નગ્ન કરના એ વાતની ના પાડતા નથી. તેઓ ફક્ત એટલું સત્ય રીતે દર્શાવે છે કે જે તે વખતે વિધેય હતું તે વર્તમાન વંચતમાં વિધેય બની શકે નહિ."

ઉપાસકદંશાગમાં પણ જૈન પદ્ધતિથી પણ વિરુદ્ધ છે. અને એજ રીતે ઘણાંબરા પશ્ચિમ લેખકોના લેખોમાં છે. અમેરિકામાં પ્રકટ થયેલ "Religions of India" માં આગમ સંબંધીનો ઉલ્લેખ જૈન લાગણીને સાથી વિશેષ દુઃખ આપનારો યર્ડ પટે તેમ છે. Religions of India અર્થાત્ "હિંદના ધર્મો" એ નામનું મોદુ પુસ્તક છે અને તે અમેરિકા અને યુરોપની યુનિવર્સિટીઓમાં તુલનાત્મક ધર્મઅભ્યાસ (Comparative study of Religions) મઠિયાત્રાવવામાં આવે છે. અમેને એવો પણ ખ્યાલ રહી ગયો છે કે, હિંદની એકદિ યુનિવર્સિટીમાં પણ આ પુસ્તક યત્રાવવાને એકાદ પ્રસંગે દરાવ થયો હતો કે દરાવ લાવવામાં આવ્યો હતો. આ પુસ્તકમાં આચારાંગ સૂત્રના સંબંધમાં લખતાં કહેવામાં આવ્યું છે કે,

"Such is the decision in the Acharang Sutra, or book of usages for the Jain monk and nun. From the same work we extract a few rules to illustrate the practices of the Jains. This literature is the most tedious in the world, and to give the gist of the horetic-law-Maker's manual will suffice."

આ ઉલ્લેખનો સાર આ પ્રમાણે છે:—

“ આવો :નહુંય સાધુ-સાધ્વીના આચારદર્શક આચારાંગ સંતમાં કરવામાં આવ્યો છે. આ પુસ્તકમાંથી અમે યોગાક-નિયમો જૈનોનાં આચાર દર્શાવવા લખ્યો છીએ. આ સાહિત્ય સમસ્ત જગતમાં સૌથી અત્યંત કંટાળો આપે તેવું છે; અને તે નાસ્તિક આચાર આધનાર (શ્રી તીર્થંકર)ના લઘુગ્રંથનો નિષ્કર્ષ આપીશું તો ખસ થશે. ”

જૈન અને જૈનાગમ સંબંધમાં પશ્ચિમ ભણીના વિદ્વાનોએ ઘણું લખ્યું છે. એટલું બધું લખ્યું છે કે, નવીન રોશનીના જૈનોએ તેનો ~~વર્ણ~~ મો ભાગ પણ લખ્યો નથી. અમે પશ્ચિમ ભણીના વિદ્વાનોના જૈનવિદ્ધ લખાએલા લેખો અહીં ઉતારવા બેસા નથી, કે અમે તે લેખો વિષે વિવેચન કરી આપણી જૈન લાગણીને તેમના તરફ ઉત્કેરવા માગતા નથી, કેમકે અમે પાશ્ચાત્ય વિદ્વાનોની પરિશ્રમ બુદ્ધિના પ્રશંસક છીએ. અમે તેઓનો ઉદ્દેશ્ય એટલાજ માટે કરીએ છીએ કે, આગમો સાધુ મુનિથીજ વંચાય, ગૃહસ્થવર્ગથી ન. વંચાય એવી માનીનતા હજુ પણ કાયમ રાખવામાં જિનેશ્વરોની ભક્તિ છે કે, તેવી માનીનતા પણ દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ ભાવ ફરતાં ફરવવામાં જિનેશ્વરોની ભક્તિ છે તેનો જૈન સમાજ વિચાર કરી શકે.

શ્રી જિનામમ સંબંધી અંગ્રેજી, ફ્રેંચ કે અન્ય પશ્ચિમ ભણીની ભાષાઓમાં લખાએલા લેખો આપણા મુનિ મહારાષોના વાંચવામાં-સમજવામાં વિશેષ આવે કે, કેળવાએલા ગૃહસ્થ વર્ગને વધારે વાંચવામાં આવે એ અમારો પહેલો પ્રશ્ન “ ગૃહસ્થથી આગમનું વાંચન એકાંત ઘટેજ નહીં એવું માનનાર ” ને છે. આ વાતની કોઈથી પણ ના પાડી શકશેજ નહીં કે, જૈન મુનિરાજોની જે સંખ્યા હાલમાં છે તેમાં લગભગ સર્વ મુનિરાજો પશ્ચિમ ભણીની ભાષાઓના અભ્યાસી નથી. જ્યારે ગૃહસ્થ વર્ગમાંથી સંખ્યાબંધ મનુષ્યો અંગ્રેજી ભાષાના સારા સારા અભ્યાસીઓ છે. ફ્રેંચ ભાષા તથા જર્મન ભાષા પણ મુનિ વર્સિદીમાં શિક્ષણ લેતાં ધણા વિદ્યાર્થીઓ શીખે છે અને ભવિષ્યમાં શીખવાના.

વસ્તુ ત્રિયતિ જો આમજ છે, તો પશ્ચિમભણીના વિદ્વાનોના જૈનાગમ સંબંધી કે જૈન ધર્મ સંબંધી લેખો જ્યારે પણ કેળવાએલા ગૃહસ્થ વર્ગના હાથમાં આવે ત્યારે તેઓના ઉપર તે લેખોની સારી અથવા માઠી અસર થાય કે નહીં ? પશ્ચિમ ભણીના લેખકોના વિચારોની અસર કેટલાક દાખલાઓમાં વિપરીત રીતે વખતે કેળવાએલા જૈન તરફો ઉપર ન પડે એ જોડે સંભવિત છે, પરંતુ કેટલાક લેખો તો એવા વિદ્વતા ભરી રીતે ચર્ચના હોય છે કે જેની અસર કેળવાએલા તરફો તો શું, પરંતુ જુના વિચારોના મનુષ્યો ઉપર પણ પડ્યા વિના ન રહે. દાખલા તરીકે, પ્રોફેસર વેઅરનો જર્મન ભાષામાં જૈનાગમ સંબંધી લખાએલો નિબંધ. એ નિબંધ એટલો વિદ્વતા ભરી રીતે તેમજ ભાષાશાસ્ત્ર (Science of languages) અને ભાષાશાસ્ત્ર (Philology) થી લખાયેલો છે-જો કે તે જૈન માનનીતાઓથી બહુ પ્રતિકૂળ છે-કે તે ખરેખર એક ચમત્કાર જ લાગે. એવો ચમત્કાર લાગે કે, કેળવાએલા તરફોના મન ઉપર એવી અસર થયા વિના રહે નહીં કે, આવી સૂક્ષ્મ વિદ્વતા આપણા મુનિરાજો કે ગૃહસ્થ વર્ગમાં હોવાનો સંભવ નથી. આવી અસર થતી ક્યારે અટકે ? જ્યારે “આગમનું વાંચન ગૃહસ્થ વર્ગને ઘટે નહીં એવી માનીનતા દૂર થઈને કેળવાએલા ગૃહસ્થ તરફોને માટે જૈનાગમનું વાંચનની છુટ ઘટે ત્યારેજ કે નહીં ?

પશ્ચિમ ભણીની ભાષાઓમાં જૈન કે જૈનાગમ વિદ્ધ જે લેખો લખાય તેના ઉત્તરો વાસ્તવિક રીતે કોણ આપી શકે ? જેઓ પશ્ચિમ ભણીની ભાષાઓના સારા અભ્યાસીએ

છે તે કે નહીં ? પશ્ચિમભણીની ભાષાઓના અભ્યાસીઓ આપણા મુનિરાજને છે કે ગૃહસ્થ વર્ગ ? ભવિષ્યમાં પણ આપણા મુનિરાજને ઇંગ્લીશ, ફ્રેન્ચ, જર્મન આદિ પશ્ચિમ ભણીની ભાષાઓના અભ્યાસીઓ થવાનો નજીકમાં સંભવ છે કે ગૃહસ્થ વર્ગ થવાનો વિશેષ સંભવ છે ? જો ગૃહસ્થ વર્ગ થવાનો વિશેષ સંભવ હોય તો જૈનાગમના અભ્યાસીઓ જો ગૃહસ્થ વર્ગ જાતે પોતે જ ન હોય તો જૈનાગમ વિરૂદ્ધ લખાએલા લેખોનું ખંડન (Refutation) તેઓ કેમ કરી શકે ? જો એવી દલીલ કરવામાં આવે કે, તેવા લેખો બહાર આવે ત્યારે ગૃહસ્થ વર્ગ મુનિરાજોની સહાયતાથી તેના ખંડનો કરવાં. આ વાત એવી છે કે જેમ કેાઈ ન્યાયની અદાલતમાં એક મુકદ્દમો ચાલતો હોય અને ખંચાવ કરનારે કાયદા કાનુનની સહાયતોનો આધાર ખીજા ઉપર રાખવાનો હોય તેના જેવી છે. જે માણસ પોતે જ કાયદાથી વાકેફ છે તે જેવો બચાવ કરી શકે તેવા બચાવ, જે માણસ કાયદાની સાહદતોનો આધાર ખીજા માણસ ઉપર રાખીને કરે તેવો ચાલ ખરો ? વળી હાલના-જે જમાનામાં પોતાના નિર્વાહનો માટે માણસોએ છવતો મહેનત કરવાની છે ત્યારે આવા પ્રકારનો લાંબો માર્ગ કામ આપી શકે તેવું પણ નથી.

હાલના પ્રગતિના જમાનામાં નવા નવા અનેક વિચારો—નવી નવી અનેક ચળવળો ચાલ છે. કેાઈ સમયે પણ કંપના કે સ્વપ્નમાં આવી ન શકે તેવા પ્રયત્નો—મથનો યાય છે. આવા જમાનામાં સમાજના બની શકે તેટલા સભ્યોએ જુદી જુદી દિશાઓમાં તૈયાર થઈ રહેવાની જરૂર છે. યુરોપ, અમેરિકામાં અનેક ધર્મપરિવર્તો ભરાય છે. આપણા જૈનિયો પણ હવે પૂર છુટતી તે દેશોમાં પ્રવાસ કરે છે. ધારો કે, બર્લિન કે વિયેનામાં એક સર્વધર્મપરિવર્ત ભરાયું હોય. ત્યાં આગળ, મરહુમ શ્રીમં વીરચંદ ગાંધી કે મરહુમ મીં ગોવીંદજી મેપાણી જેવા ધર્મઅભ્યાસવાળા જૈન ગૃહસ્થો હાજર હોય અને કેાઈ પાશ્ચાત્ય વિદ્વાન જૈન કે જૈનાગમ સંબંધી વિચારો બતાવતા હોય, અને તેમાં જૈન દ્રષ્ટિએ ઘણું પ્રતિકૂળ હોય. આવા પ્રસંગે, હાજર રહેલા જૈન ગૃહસ્થોને આગમ સંબંધીનું જ્ઞાન હોય તો તેના રદીઆઓ આપી શકે કે નહીં ?

વળી, ધારો કે, એક જૈન ગૃહસ્થ ચિકગો કે લંડનની યુનિવર્સિટીની એકાદ કોલેજમાં જઈ-અડે, અને ત્યાં મીં બર્નના Religions of India નામક પુસ્તકમાંથી આચારંગદિ સત્રોપર વિવેચન ચાલતું હોય; અને આચારંગને જગતના સાધી કંટાળા ભરેલા સાહિત્ય તરીકે જોળખાવાતું હોય, તો જો તે જૈન ગૃહસ્થને આગમનું જ્ઞાન હોય, તો તે વખતે તે જૂઝ લાગી, આચારંગદિનો ચમત્કાર ન બતાવી શકે ?

હમણાં, વિજ્ઞાપતમાં “ Encyclopædia of Religions ” એક કંપની તરફથી તૈયાર કરવામાં આવે છે. આ એક જગતના સર્વ ધર્મોના અનેક વિષયો સંબંધીતો કોષ છે. આ કોષ-સંગ્રહમાં જૈન ધર્મ સંબંધમાં વિષય લખવા માટે પ્રોં હર્મન જેકોબીને રોકવામાં આવ્યા છે. ધારો કે, તેવું લખવા માટે જૈન ગૃહસ્થ વિદ્વાનને આમ ત્રણ આપવામાં આવે, અને “ જૈનાગમ સંબંધમાં અત્યાર સુધી પશ્ચિમ ભણીના લેખકોએ કરેલી ભૂલો ” સંબંધી વિવેચન લખવાનું તેને કહેવામાં આવે તો શું તે જૈન ગૃહસ્થે એમ કહેવું કે “અમે જૈન ગૃહસ્થોને જૈનાગમ વાંચવાનું બંધ છે એટલે મને આગમનું કંઈ જ્ઞાન નથી. એટલે મારામાં લખવાની આવડત નથી ?”

અમોએ આ ચિત્ર દોરું છે તેને માટે કાઈ એવી દલીલ કરે કે, આવા પ્રસંગો આવી મળશે એવી કોને ખબર છે ? અને આવી મળશે ત્યારે જોઈ લેવાશે, તો તેને માટે અમે એટલું જ કહેવા માંગીએ છીએ કે, આવા પ્રસંગો હાલના જમાનામાં હમેશાં ઉભા થવાનાજ. આજથી સો વર્ષ ઉપર કોઈને કલ્પના હશે કે, જૈનના આવશ્યક સૂત્ર ઉપર એક યુરોપીયન વિદ્વાન નૉરવેરવીડનના રાજકર્તાના પ્રમુખપણા નીચે એક નિબંધ વાંચશે ? આજથી સો વર્ષ પહેલાં કોને ખબર હતી કે, સ્ત્રગવતીસૂત્રનું ભાષાંતર જર્મન ભાષામાં થશે ? આજથી સો વર્ષ પહેલાં કોને કલ્પના હતી કે, જૈનના સૂત્રોના તરજુમાએ જર્મન ઇંગ્લીશ અને ઇંગ્લીશ કે રશીયન ભાષાશાસ્ત્રીઓ કરશે ? આજથી ૫૦ વર્ષ ઉપર કોને સ્વપ્ન હતું કે, માખીભાષાનો કોય તૈયાર કરવાનું બીડું એક પાશ્ચાત્ય વિદ્વાન ઝડપશે ? આજથી ૨૫ વર્ષ ઉપર કોને જ્ઞાતિ પણ હતી કે, લંડનમાં ઇંગ્લીશમેનો જૈનસાહિત્યસભા ઉભી કરી તેના આત્મા અને કર્મના સંબંધોની ચર્ચા કરશે ? અરે, આજે પણ કોને ખ્યાલ હશે કે, એક પાશ્ચાત્ય વિદ્વાન જુની ગુજરાતી-અપભ્રંશ-મારવાડી ગુજરાતી ભાષાનો અર્થગ અભ્યાસ કરી રહ્યા છે ?

આ બધું કેવળ અશક્ય જેવું આજથી ૧૦૦ વર્ષ ઉપર હતું ને, આજે સાક્ષાત્ શક્ય થયેલું અનુભવાય છે. આવા સંજોગો બદલાયેલા છે. આવા બદલાયેલા સંજોગોમાં જે ધર્મો પોતાનું અસ્તિત્વ કાયમ રાખવા માગતા હોય તેણે પોતાની જેટલી વ્યક્તિઓને up-to-date અત્ર ક્ષણ પર્વતના જ્ઞાનથી વિભૂષિત થઈ શકે તેટલી કર્યા વિના છુટકોજ નથી. બદલાયેલા સંજોગોથી કહો કે, પંચમકાગના પ્રભાવથી કહો, પણ આટલું તો સ્પષ્ટ નજરે દેખાય તેવું છે કે પશ્ચિમ ભણીની ભાષાઓથી મુનિરાજને કરતાં ગૃહસ્થ વિદ્વાનો વિશેષ જ્ઞાત છે એટલે પશ્ચિમ ભણીના વિદ્વાનોના જૈન ધર્મના વિચારો પ્રત્યેના હુમલાઓનું રક્ષણ ગૃહસ્થ વર્ગદ્વારા કર્યા સિવાય છુટકોજ નથી, અને આમ છે તો આગમનું વાંચન ગૃહસ્થને ઘટે નહીં એવું પરંપરાનું બંધન વિસ્તૃત કર્યા વિના બીજે ઉપાય પણ નથી.

આ સંબંધમાં એટલી બધી દલીલો છે કે, જે કરવા માટે પાનાઓના પાના ભરાય તોય પૂરું થાય તેમ નથી. હુંકમાં અમે એટલુંજ કહેવા માંગીએ છીએ કે, જેમ માણસોએ પોતાના નિર્વાહ-અસ્તિત્વને માટે જીવતોડ (Struggle for existence) કરવાની છે તેમ પોતાના દરેક વ્યવહાર-પછી તે ધર્મ સંબંધી હો કે અર્થશાસ્ત્ર સંબંધી હો કે ગમે તે હો-ને માટે જીવ તોડ મેહેનત કરવાની છે. આ સમય સ્પર્ધાનો છે. જે સ્પર્ધામાં જ્યવન થશે તેવું જીવન ટકી શકશે એટલું મૂત્ર પ્ધાનમાં રાખી પોતાના સમાજમાંથી વધારેમાં વધારે જેટલા સભ્યો તૈયાર થઈ શકે તેને તૈયાર થવા દો-કોઈને પણ બંધનો-જે બંધનો ભલે એકદાર મહા કલ્યાણકારી હોય-થી અટકાવો નહીં. જે આમ થવા પામશે તોજ આપણે-આપણે ધર્મ-જગતના મહાન ધર્મોની દરોળમાં રહેવા પામી શું-પામશે.-એટલું સ્મરણમાં રહે કે, આપણે એક નાની વાન જરાજર પચારીશું, તો આપણા આ મુંચવણ ભયા સવાલનો નિવેડો આવી જશે. આ નાની વાન આ છે: એક નીનિશ્ચ સ્વના લખાણથી જો નીનિની હાપજગત ઉપર પડી શકે છે-એવું આપણે પ્રસન્ન અનુભવીએ છીએ, તો જે સર્વત્ર ભગવાનના અમૃત વચનોની અસર અમૃત જ ઉપગતવાની છે. તેના પ્રકાશનથી પ્રતિદૂળ રૂળ આવવાનો વિચાર કે કલ્પના કરવી એ પણ શ્રી ભગવાનની

વાણીના અનંત પરાક્રમે નહીં સમગ્રવારૂપ આપણી મૂઢતાજ ગણાય.

અમે આ પ્રકારે અત્યારના જમાનાના બદલાયેલા સંજોગો નોંધીનેજ આગમ પ્રકાશનનું કામ હાથ ધર્યું છે. અમે એમ માનીએ છીએ કે, અમે જે યત્નમિત્ત મેહેનત કરવા પ્રેરાયા છીએ તેમાં અમારી તે જિનેશ્વરો પ્રત્યેની ભક્તિ છે. અમારી ભક્તિ એવી છે કે, તે કૃપાળુ પુરૂષોના વચનામૃતો, વિપરીત રીતે અમારા તરફો પશ્ચિમ ભણીના લેખકોથી ન સમજે, એટલુંજ નહીં; પણ અમારા તરફો તે પ્રભુના વચનો યથાયોગ્ય રીતે જંગલ આગળ મૂકી શકે તે માટે અમારાથી બની શકે તેટલો સરળ માર્ગ કરી દેવો. અમારી ભક્તિનો આ પ્રકાર અમને પ્રિય લાગે છે.

આ પ્રસંગપરત્વેની અમારી દલીલોને આટલેથીજ પતાવી છેવટે એટલુંજ વિનવીએ છીએ કે, “ગૃહસ્થથી આગમનું વાંચન થાય નહીં.” એવી માનીનતાને દબણે વળગી રહેવામાં શ્રી જિનપ્રભુના શાસનને લાલ છે કે, તે માનીનતામાં દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ લાવધી બદલાયેલા સંજોગો નોંધ; અવકાશ આપવામાં લાલ છે તેનો વિચાર કરી નેશો, અને જે એમ ખાત્રી થાય કે તેવો અવકાશ આપવામાં લાલ છે તો અમારા ઉત્સાહ વધારવાને માટે આપનાથી બને તેટલું કરશો.

આ ચર્ચાપરથી જૈનસમાજ નોંધ રાકશે કે, જે શ્રી પ્રભુના મુખ વચનરૂપ આગમોનું પ્રકાશન જૈનશૈલીપૂર્વક હવે આપણે જગત સન્મુખ નહીં મૂકીએ, તો પશ્ચિમ ભણીના વિદ્વાનોથી જૈન સંબંધી લખાતા લખાણોથી જૈનશાસનની હેલના થતી નહીં અટકે. આવી હેલના થતી અટકાવવાનો એક ઉપાય આગમ પ્રકાશન કરવાનો છે અને બીજો ઉપાય “આગમનું વાંચન ગૃહસ્થથી પણ થઈ શકે.” એવી વિસ્તૃત માનીનતા કરવાનો છે. અને આવી વિસ્તૃત માનીનતા કરવામાં આપણે એટલા માટે બાળખી ગણાઈશું કે, ચૈત્યવાસીઓના પ્રસંગોથી આગમ વાંચનના સંબંધમાં નિયમો, ધડાયા હતા અને હવે ચૈત્યવાસીઓનો પ્રસંગ સર્વથા ગયો છે.

આ કાર્ય કરવાનો વિચાર, કરવામાં અમારી મુખ્ય લાગણી જૈનશાસનની હેલના થતી અટકાવવા સંબંધીનીજ છે.

જૈનશાસનની થતી હેલના અટકાવવા માટે, તેમજ જૈન પ્રજા પ્રત્યે દીલસોજી ધરાવનાર અસાધારણ પુરૂષોના ઈપકાઓથી જૈન પ્રજાને સુક્ત કરવાના અનેક ઉપાયોમાંનો એક ઉપાય, ગૃહસ્થને આગમના વાંચનનો પ્રતિબંધ હવે બદલાયેલા સંજોગોમાં ન નોંધાવે તે હોઈ અમે આવા અભિપ્રાય પર આગ્રહ છીએ.

શ્રીમંત ગાયકવાડ સરકાર સર સયાજીરાવ મહારાજ જૈન પ્રજા પ્રત્યે પૂર્ણ દીલસોજી ધરાવનાર પુરૂષ છે. તેઓને આપણા ધર્મ અને આપણા સિદ્ધાંતો પ્રત્યે બહુ પ્રેમ છે. છતાં આપણી ઉપેક્ષાઓ માટે તેઓ બહુ ખેદ ધરાવે છે. તે નામદાર જૈન પ્રજા જોય લખેલા એક સંદેશનો નીચેનો ભાગ આપણને દિવસોજી પૂર્વક ઈપકો આપનારો છે. નામદાર મહારાજ સાહેબ લખે છે કે:—

But I am sorry to miss in your programme any provision for research work in your history and sacred books. The history and tenets of your creed are hardly known to non-Jains beyond the narrow circle of a few oriental scholars. It was believed for centuries by all outsiders that Jainism was an offshoot of Buddhism and its study was neglected on account of this belief. And who dispelled this misunderstanding? Not the members of your community. A German scholar was required to announce to the world that Jainism was independent of Buddhism and was able to prove that your 23rd Tirthankara was not a mythological personage and that he lived as early as 700 B. C. I do not hereby mean to say that there are not learned men among you. I know full well that there are a good many who are well-versed in all the details of your abstruse philosophy and subtle intricacies of logic. But the critical and historical faculty and a wide acquaintance with the progress of science and modern thought is apt to be sadly wanting in all our priests and people. The age of blind belief is gone; and the world is not going to believe in anything on mere authority, however old it may be. You shall have to establish by the concrete evidence of Science and sound reasoning that your religion antedates the Vedas, if it is to be accepted by the world of scholarship.

“ પરંતુ તમારા કાર્યક્રમમાં તમારા ઇતિહાસ અને તમારા પવિત્ર સૂત્રો (Sacred Books) ની શોધ ખોળ માટે કંઈ ભેગવાઈ નથી રાખવામાં આવી એ લેખકે મને ખેદ થાય છે. થોડાક પાશ્ચાત્ય વિદ્વાનોની એક નાનકડી મંડળી શિવાય, અન્ય કોઈને તરફ તમારી જાતિના ઇતિહાસ અને સિદ્ધાંતો ભાગ્યેજ જાણવામાં છે. ધણી સંક્રાંતિ યથા જહા-રનાં બધાં લોકો એમ માનતાં હતાં કે, જૈન ધર્મ એ બ્રાહ્મ ધર્મની એક શાખા છે. અને આવી માનીતા શિવાય બીજાં કોઈપણ કારણથી તેના (જૈનધર્મનો) અભ્યાસ તરફ બે-દરકારી જતાવવામાં નહોતી આવી. અને આવી ગેરસમજાણ કોણે દૂર કરી? તમારી કોમના સભ્યો એ નહીં! બ્રાહ્મધર્મથી જૈનધર્મ એક જૂદો અને સ્વતંત્ર ધર્મ છે એવું જગત સન્મુખ જાહેર કરવાને એક જર્મન વિદ્વાનની જરૂર પડી. અને તે (જર્મન સ્કો-લર મી. જેકોબી) એમ સાબીત કરવાને સક્તિવાન થયો કે, તમારા ૨૩મા તીર્થંકર એક દંતકથા રૂપ વર્ણવેલા પુરૂષ નહોતા, પરંતુ તેઓ ઇ. સ. ની પૂર્વે ૭૦૦ વર્ષ એક વિદ્વાનના ધરાવનાર પુરૂષ હતા. આ ઉપરથી હું એમ કહેવા માંગતો નથી કે, તમારામાં વિદ્વાન પુરૂષો નથી. હું જાણું છું કે તમારા શ્રદ્ધાતત્ત્વજ્ઞાનની અને ન્યાયની ગુણવત્તુ ભરી ખારીશોની દરેક હડીકત જાણનારા ધણા પુરૂષો છે; પણ આપણા બધાં ધર્મ ગુરુઓમાં

અને લોકોમાં, ટીકાત્મક અને ઐતિહાસિક જ્ઞાનનો અને વિદ્યાની પ્રગતિ અને આધુનિક વિચારનો ખેદ ઉપજાવે તેટલો અપરિચય છે. અંધશ્રદ્ધાનો જમાનો હવે જતો રહ્યો છે. દુનિયા માંત્ર શાખ ઉપરજ ગમે તેવું માને તેમ નથી. જો વિદ્યાવાન જગતને મનાવવું હોયતો વિદ્યા (Science) ના પ્રત્યક્ષ પ્રમાણથી અને સંગીન દલીલથી તમારે સિદ્ધ કરવું પડશે કે, તમારો ધર્મ વેદ કરતાં પ્રાચીન છે.”

નામદાર ગાયકવાડ સરકારના આ હિતરૂપ કપડાથી આપણે કેટલું બધું શીખવાનું છે. નામદાર ગાયકવાડ કહે છે તે પ્રમાણે યવા માટે શું એટલું જરૂરનું નથી કે, વિદ્યા (Science) અને આધુનિક વિચાર (Modern thought) થી સહવાસી એવા મૃદુરૂપ વર્ગને આગમનું વાંચન પ્રતિબંધિત ગણવું ન જોઈએ? અને જો પ્રતિબંધિત ગણીએ તો આપણને હજી જૈનતર સંદિધી થણું સહન કરવું પડશે?

આગમનો ભરમ ખુલ્લો થઈ જતાં માહાત્મ્ય ધટવાનો સંભવ છે કે વધવાનો?—
જૈન ઇતિહાસ લખવાનું સૌથી બળવાન સાધન આગમજ છે.

સ્થિતિચુરત જૈનપ્રજ્ઞને અને અમારી સાહસ પ્રકૃતિ માટે પ્રશંસાલાય ધરાવતાં છતાં કેટલાક મિત્રોને એવો ખ્યાલ છે કે, આગમપ્રકાશન થવાથી આગમને માટે જૈન પ્રજ્ઞમાં જે તેને માટે ભરમ છે, અને ખરી રીતે આગમને લઇને જૈન પ્રજ્ઞનું ધર્મછવન ટકી રહ્યું છે તે ખુલ્લો થઈ જશે, અને તેથી તેનું માહાત્મ્ય ધટી જશે. માહાત્મ્ય ધટી જવાનો ભય રાખનારા મનુષ્યો એ પ્રકારનાં છે. એક પ્રકારનાં મનુષ્યો એવા છે કે, જેઓ એમ માને છે કે, આગમનું જ્ઞાન એટલું બધું સક્ષમ છે કે, તે વાંચવાને ઉત્તમોત્તમ અને બળવાન આવક હોય છતાં તે પાત્ર હોઈ ન શકે. આથી ઉલટું, ખીજા પ્રકારનાં મનુષ્યો એવાં છે કે, જેઓ એમ માને છે કે, આગમની રચના એવા પ્રકારની છે કે, વર્તમાનમાં જો તેનું વાંચન શ્રવણ સંપૂર્ણ છુટ્ટી થાય તો તરણ જમાનો તેથી અશ્રદ્ધાળુ બને તેમ છે. ભૂગોળ, ખગોળ, નરકસ્વર્ગના સ્વરૂપો અને ખીજી કયાઓનો પ્રકાર આગમને વિષે એવા પ્રકારનો, આ ખીજા પ્રકારના વર્ગના સભ્યો માને છે કે, જરૂર તરણ જમાનાને જૈન ધર્મ ઉપર ઓધશ્રદ્ધ છે તે પણ ઓછી કરી નાંખશે. આ રીતે એ સામસામી દિશાવાળા મનુષ્યો છે કે, જે આગમપ્રકાશનથી: ભરમ ખુલ્લો થઈ માહાત્મ્ય ધટી જવાનું માને છે.

આ સંબંધમાં કંઈક ખુલાસાની અપેક્ષા રહે છે. જ્યાં સુધી અમારું અવલોકન પ્રહોંએ છે ત્યાં સુધી આગમની વસ્તુસ્થિતિ એવા પ્રકારની છે કે, તેને વિષે દ્રવ્યાલુયોગ (Metaphysics) ગણિતાલુયોગ (Mathematics), સરણાલુયોગ (આચાર-વિષયક વિભાગ) અને ધર્મકથાલુયોગ (જેની અંદર ઐતિહાસિક અને સામાજિક વાર્તાઓના બોધ સાથે જ્ઞાન ગોઠવ્યું છે તે) એ ચાર ધર્મશાસ્ત્રના વિભાગો એક ખીજાં મિશ્ર થઇને કહેવાયાં છે કે, ધર્મના સિદ્ધાંતો (Principles) જેવી રીતે, હમણાની પદ્ધતિના બુમિતિ કે દેવાં વિજ્ઞાનવિષયક (Scientific) શાસ્ત્રોના સિદ્ધાંતો પોતાના સ્વતંત્ર સ્વરૂપમાં બહાર પડે-છે તેવા સ્વતંત્ર સ્વરૂપમાં ન દેખાય; એટલે કે માત્ર બોધઅર્થ કરેલી ધર્મકથાલુયોગની વાતો પણ સિદ્ધાંતો (Principles) ની સાથે બેળવેલી છે કે,

ઉપલક્ષ્ય દૃષ્ટિને એમ લાગી આવે કે, તે વાંચીને તરણ જમાનો અશ્રધાળુ બની જાય, અને જે ભરમપૂર્વક આગમનું માહાત્મ્ય અત્યાર સુધી જળવાયું છે તે જળવાય નહીં.

જેઓની ઉપલક્ષ્ય દૃષ્ટિ નથી, પણ ઐતિહાસિક અનુભવદૃષ્ટિ અને પૃથક્કરણ દૃષ્ટિ (Analytical eye) છે તેઓને કદાપિ પણ આમ ન લાગતાં, એમજ અનુભવ થાય કે, સિદ્ધિ (Principles) અને ધર્મવાતઓના મિશ્રણ પૂર્વક લખાએલા શાસ્ત્રો, ખીલવણી પામેલા મનના વિદ્વાનોની નજર આગળ મૂકવામાં આવતાં, તેઓ એ ચારે અનુયોગને જૂદા પાડી પ્રત્યેકને સ્વતંત્ર આકારમાં મૂકી, પ્રત્યેક અનુયોગનું અદ્ભુત માહાત્મ્ય તેના ખરા સ્વરૂપમાં જગતને બતાવી શકશે.

વેદમાન્ય શ્રીમદ્ભાગવતનો દાખલો લઈએ. શ્રીમદ્ભાગવતની અંદર શ્રીકૃષ્ણ મહારાજની લીલા વગેરેનો પ્રસંગ છે. એ પ્રસંગ એટલીબધી માનસિક કલ્પનાઓ અને વિષયક-કલ્પનાઓથી ભરપૂર છે કે, ઘણા માણસોને અને તેમાં પણ નવા જમાનાના માણસોને શ્રીકૃષ્ણનો પ્રસંગ કદિપત લાગે છે. એટલુંજ નહીં પણ તેઓમાંના કેટલાક એવા પ્રકારે માને છે કે, એ કથારચના નીતિનું ધોરણ હલકું કરનારી છે. આ વાતનો અનુભવ ઘણાઓને હોવાનો સંભવ છે. આવી રીતિ છતાં શ્રીકૃષ્ણનું ખરૂં માહાત્મ્ય-અર્થાત્ તે પુરૂષ થયા હતા અને તે એક ઉત્તમોત્તમ પુરૂષ હતા-કોઈ જૂના વિચારના વિદ્વાનો બતાવી શક્યા નહોતા. તેનું ખરૂં માહાત્મ્ય બતાવનાર નવા જમાનાના અગ્રેસર વિદ્વાનોજ છે. બંગાળના મીંડ સિંહ નામના એક સમર્થ વિદ્વાને શ્રીમદ્ ભાગવતને કેવા સ્વરૂપમાં સમજવા યોગ્ય છે અને શ્રીકૃષ્ણ એ કેવા પ્રકારે હતા તેનું જે સ્ફુટન કર્યું છે તે એવું ઉત્તમ છે કે, બંગાળા કે જેની અંદર એક વખત શ્રીકૃષ્ણને એક કદિપત પાત્ર માનવામાં આવતું હતું તેને બદલે આજે ઐતિહાસિકપાત્ર તરીકે માની તેનું માહાત્મ્ય ગાવામાં આવે છે. પ્રખ્યાત લેખક બાલુ બંકિમચંદ્રે શ્રીકૃષ્ણનું જીવનચરિત્ર એવું ઐતિહાસિક દૃષ્ટિએ લખ્યું છે કે, આજે બંકિમચંદ્રની દૃષ્ટિએજ શ્રીકૃષ્ણને એક અનુકરણીય ઉત્તમોત્તમ ઐતિહાસિક પુરૂષ માનવામાં આવે છે.

આ રીતે કેળવાયેલા વિદ્વાનો પાસે વાર્તાના મિશ્રણ સાથે લખાએલ તત્ત્વજ્ઞાન મૂકાતાં તેમની અશ્રદ્ધા થઈ ભરમ ખુલ્લો થતાં માહાત્મ્ય ધરી જતું નથી. એથી ઉલટું એ વિદ્વાનો પોતાની સમર્થ શક્તિવડે, પૃથક્કરણ કરી વિચારે અને સિદ્ધિ (Tenets and Principles) જૂદા પાડી તેને સ્વતંત્ર સ્વરૂપમાં મૂકી, જગતને ખરૂં જ્ઞાન કરાવે છે.

બાલુ બંકિમચંદ્ર અને મીંડ સિંહના પ્રયત્નો જોઈને, જેઓ એવા લય રાખે છે કે, આગમપ્રકાશનથી ભરમ ખુલ્લો થયો તેને આજી થયો જોઈએ કે, જંનાગમ વિદ્વાનો પાસે મૂકાતાં અત્યારે જે શ્રદ્ધાપૂર્વક માહાત્મ્ય છે તેના કરતાં પરીણાપૂર્વક માહાત્મ્ય વધ્યા વિના નહીં રહે.

પૃથ્વી ગોળ છે એવો અત્યારના બંગાળનો સિદ્ધાંત સાબીત થઈ ચૂકેલો હોય, ખીજાં ધર્મોની બંગાળોની પેડે, જિનાગમમાં દર્શાવેલ બંગાળાદિના સ્વરૂપો અસંભવિત માની, તરણ જમાનો અશ્રધાળુ બનશે, એવી એવી બીજી દેટલીક દલીલો કરવામાં આવે છે. આના સંબંધમાં જાણવાવાનું કે, વર્તમાન બંગાળવિદ્યા કરતાં પ્રાચીન ગ્રીક બંગાળવિદ્યા બહુજ જૂદી પડે છે. છતાં પ્રાચીન ગ્રીક બંગાળવિદ્યાનો જે શાસ્ત્રીય અભ્યાસ વિશ્વવિદ્યાલયો

(યુનિવર્સિટી)માં કરાવવામાં આવે છે તેથી પ્રાચીન ગ્રીક ખગોળવિદ્યાના સંબંધમાં લોકોને નહારી અસર થતી નથી. પરંતુ એથી ઉલટું, એ અભ્યાસથી તરુણો એવા સુંદર વિચાર ઉપર જતાં શીખ્યાં છે કે, ઘણાં જુના સમયમાં પણ ગ્રીક ખગોળજ્ઞેવા વિષયમાં ફેટલા આગળ વધવાને પરિશ્રમિત હતા. ખ્રીસ્ત શબ્દોમાં કહીએ તો પ્રાચીન ગ્રીક ખગોળવિદ્યાની પ્રગતિ (Progress) જોઈને તેઓ ચકિત થઈ જાય છે. આ ખુલાસાઓમાં અન્યત્ર જિનાગમ સંબંધમાં પ્રોફેસર વેબરે જર્મન ભાષામાં જે નિબંધ લખ્યાનું કહેવામાં આવ્યું છે, અને જે નિબંધમાં ફેટલેક સ્થળે જૈનોની વિરૂદ્ધ લખ્યાનું જણાવવામાં આવ્યું છે, છતાં જે નિબંધ ખલુ વિદ્વાતા ભરેલો ગણી તેનો ઉત્તર આપનાર અભ્યાસની જૈનસમાજમાં કોઈકજા હોય એમ કહેવામાં આવ્યું છે એ નિબંધમાં પ્રો. વેબરે જૈન ખગોળ વિદ્યાના સંબંધમાં કહ્યું છે કે “આવા પ્રકારનો વિશેષ પુરાવો મેળવવા આપણે હવે “ખગોળવિદ્યા અને જ્યોતિષ સંબંધી વિચારીશું. આ શાસ્ત્ર-જૈનખગોળશાસ્ત્ર-ગ્રીક ખગોળવિદ્યાની પ્રમાણભૂત હાયાથી પ્રાચીન છે બલકે ઓછામાં ઓછી રીતે કહીએ તો સર્વ ખાખતમાં ગ્રીકવિદ્યાથી સ્વતંત્ર છે.”

જૈનની ખગોળ આદિ વિદ્યાઓ, વર્તમાન વિદ્વાનો પાસે મૂકતાં તેના પૂર્વના પરિચય મનો અમતકાર દષ્ટિગોચર થવાનો પ્રસંગ આ રીતે, આગમપ્રકાશનથી થશે.

જૈનોનું સૂક્ષ્મ જંતુશાસ્ત્ર (Biology) વગેરે શાસ્ત્રોક્ત વિદ્યાઓ પ્રકાશ પાતી વર્તમાન વિદ્વાનો તેનું માહકમ્ય ગાતાં શીખશે.

આ સપળા લાભો ઉપરાંત જે મોટામાં મોટો લાભ થશે તે જૈન ઇતિહાસ લખવાનું મુખ્યમાં મુખ્ય સાધન જિનાગમ તે વર્તમાન ઇતિહાસકારોના હાથમાં મૂકવાથી જૈન ઇતિહાસ તેના ખરા સ્વરૂપમાં મૂકાઇ શકશે. જિનાગમ કે જે અર્ધ માગધી ભાષામાં લખાયેલા છે તેના ગુજરાતના અદ્વિતીય અભ્યાસી સાદાર શિરોમણી શ્રીયુત કેશવજીવ હાલકરાય કુવ જિનાગમને જૈન ઇતિહાસ લખવાનું મુખ્ય સાધન માને છે. તેઓના અમદા ઉપરના નીચેના પત્રથી તે વાત જણાશે:—

અમદાવાદ,

તા. ૬ મી સપ્ટેમ્બર, ૧૯૧૩.

શ. શ. મંત્રમુખલાસ રવજીભાઈ મહેતા.

શ્રીજિનાગમ પ્રકાશક સભાના માનદ કાર્યભારી,

માણેકચોક.

જૈનસાહિત્યમાં પ્રાધાન્યતા જોગવતા ૪મ આગમ સંસ્કૃત રીકા અને ગુજરાતી અનુવાદ સાથે છપાવવાની તમારી યોજના આદરને પાત્ર છે.

ખ્રીસ્ત ધર્મોની પેઠે, જૈન ધર્મમાં પણ અનેક વિભાગ અને પેટા વિભાગ છે તે તરફ ઘણી ને જતાં આગમની મૂળ શુદ્ધિ અપક્ષપાનની દષ્ટિથી જળવાવાની ફેટલી આવશ્યકતા છે તે આવાં કામ માથે લેનારની જાણબદ્ધ ન હોવું જોઈએ. અનુવાદમાં એવી તટસ્થતા તેથી પણ વધારે અગત્ય ધરાવે છે.

જૈનધર્મનો સર્વમાન્ય ઇતિહાસ રચવાની સામગ્રી જૈનસાહિત્ય છે. માટે તે સમગ્ર વિશ્વાસ પાત્ર રૂપમાં જદાર પડવાની જલુ જરૂર છે. પિસ્તાળીશ આગમ એ

ઇતિહાસની ઈમારતનો મૂળ પાયો છે. તે જોતાં તમે જે કામ આરંભવા ધારો છો તે બહુ મહત્વનું છે. તમારા મહારંભમાં હું તમને ધર્મલાઝ ઇચ્છું છું.

હી. કેશવલાલ હર્ષદરાય ધ્રુવ.

શ્રીયુત કેશવલાલલાલ જેવા સમર્થ વિદ્વાન જે આગમને જૈન ઇતિહાસની ઇમારતના મૂળ પાયારૂપ ગણે છે તે તદન સત્ય છે તેના પુગવા તરીકે એક દાખલો ફરીથી પ્રાદેસર વેબર સાહેબના તેજ જર્મન નિબંધમાંથી લઇએ. આરંભ લોકોના સંબંધમાં જિનાગમ શું પ્રકાશ પાડે છે તે બતાવતાં વેબર સાહેબ લખે છે કે,

“વળી, આપણે વિદેશીય એટલે અનાર્થ લોકો કે જોનો ઉલ્લેખ વારંવાર અંગો અને ઉપાંગોમાં કરવામાં આવ્યો છે તેના સંબંધમાં બોલવું જોઇએ. આનો ઉલ્લેખ મર્યાદીત ખાત્રી સાથે આપણને ઇસ્વીસનના બીજા સૈકાથી ચોથા સૈકા સુધીના કાળનું જાન કરાવે છે. આ કાળ પ્રાચીનતમ હોઈ તેમાંજ અનાર્થ લોકોનો ઉલ્લેખ હોઈ શકે. જ્યારે પ્રચલિત ગ્રંથો પાછલા વખતના વખતે હોય. ઉપરોક્ત લોકોની કરેલી યાદીમાં આરંભ લોકોનું નામ આરંભ એ નામથી આપેલું માલુમ પડે છે. આ નામ હિંદમાં બીજે ક્યાંય માલુમ પડતું હોય એવું હજી સુધી શોધાયું નથી.”

આ રીતે, જૈન માર્ગ, પોતાનો ઇતિહાસ લખવામાં જિનાગમની મદદ મેળવી શકે એટલુંજ નથી, પણ આખા હિંદના પ્રાચીન ઇતિહાસ લખવામાં એક જખડું સાધન થઇ પડી, રાષ્ટ્રીય ઇતિહાસકારોને પણ આભાર નીચે મુકે તેવાં સાધન પુરંપાડી શકે તેમ છે.

Imperial Gazetteer (શહેનશાહી ગેઝીટીયર) ના ૧૯૦૭ ના પહેલા પુસ્તકમાં જૈન માર્ગનો ઇતિહાસ લખાવામાટે જૈન સાહિત્યના ભાષાંતરોની અને શોધ-ખોળોની બહુ જરૂર છે એમ જણાવતાં નીચે પ્રમાણે રીકા કરી છે:

“It is only in recent years that the vast and intricate literature of Jainism has been partially explored, and there is still much to be done in the way of translation and investigation before the History of the Order can be written. This ignorance of the real nature of its teachings is perhaps one cause of the contempt which the Order has excited amongst some western scholars.”

“હેલાં યોગ્ય વર્ણોધ્યાં પુરૂષ અને સદ્ગુણ એવું જૈન ધર્મનું સાહિત્ય થોડુંક શોધાયું છે અને તે માર્ગનો ઇતિહાસ લખવા પૂર્વે હજી ભાષાંતરણ અને શોધ ખોળણે પહોં કરવાનું છે. તેના (જૈન ધર્મના) શિક્ષણના અરા રદરચની અસાનતા કેટલાક પાશ્ચાત્ય વિદ્વાનોથી તે ધર્મનો તિરસ્કાર થયો છે. તે કદાચ કારણ છે.”

શહેનશાહી ગેઝીટીયરે જે વિચારો બતાવ્યા છે તે જ પ્રકારના વિચારો અમેએ ગૃહસ્થોને આગમના વાંચનની બદલાયલા સંજોગોમાં જરૂર છે તે માટે કરેલી ચર્ચામાં બતાવેલાં જોવામાં આવશે.

જિનાગમનું પ્રકાશન થયા બાદ તેનું પૃથક્કરણ શાસ્ત્ર (Analytical science) અને રીકાત્મક અભ્યાસ “(Critical study)”થી બંધિતમાં લાભ થઈ જૈન માર્ગનું

મહાત્મ્ય વધવાનો સંભવ છે. અહીં જો એમ કહેવામાં આવે કે ભવિષ્યની માત્રને આધારે શામાટે અત્યારે બાળ છોકરામાં અથવા ઉત્પન્ન થવાનો ભય ખેડવો પડે, તો તેને મારે અમે કહેવા રજા લઈએ છીએ કે તેવો ભય ખેડવો પડશે તેવી બીક રાખવાની કાંઈ જરૂર નથી એ નીચેના પ્રમાણેથી જણાયો:—

જૈન સત્રોની અંદર તો સૂક્ષ્મ તત્ત્વજ્ઞાન અને સૂક્ષ્મ વિજ્ઞાનવિદ્યા ધર્મકથાનુયોગના મિશ્રણ સાથે છે, પરંતુ ક્રીશ્ચીઅન ધર્મનું ધર્મશાસ્ત્ર બાઈબલ કે જેની અંદર, તે જે સમયે લખાયું તે વખતના લેકોની નીતિઓની વ્યાખ્યા પ્રમાણે નીતિની કથાઓના પ્રસંગો અને નીતિના કેટલાંક વચનો છે; છતાં તેના માનનારાઓની અથવા થતી નથી. જો તત્ત્વજ્ઞાનીઓને તેને મારે સમાલોચના કરવાનું કહેવામાં આવે તો તેઓને લાગ્યેજ તેવિદ્યા-વિવેચક (Scientific) અંથ તરીકે ગણે; એટલુંજ નહીં પણ અત્યારની ફેળવણી પામેલાઓને તો વખતે એટલે સુધી લાગો આવે કે તેવો અંથ અત્યારની વિદ્યાથી સંસ્કારિત થરેલ કોઈ પણ સાધારણ લેખક પણ લખી શકે. આમ લાગે તેવું છતાં અત્યારે બાઈબલની શ્રદ્ધામાં રહેનારા માણસોની સંખ્યા કેટલી છે? દુનિયાની વસતીના લગભગ અર્ધેભાગ લગભગ એટલે કે ૬૦ કરોડ મનુષ્યો છે. અત્યારના સંસ્કારો વાળા માણસોને ગમે. તેમ લાગે છતાં એ બાઈબલની ઓધ શ્રદ્ધામાં રહેનાર કેવા કેવા પુરૂષો થયા છે? ઈંગ્લંડનો મરહુમ પ્રધાન મી. એડ્વર્ડન બાઈબલનો ભક્ત હતો; ઈંગ્લંડનો રાજકવિ લોર્ડ ટેનીસન પણ તેજ વર્ગનો માણસ હતો. અને તેવા અસંખ્ય વિદ્વાનો તેને માનનાર હતા અને છે.

આ હું કારણ શું? જે અંથ એક સામાન્ય લેખકની કલમથી લખાઈ શકાવા યોગ્ય છે તેને આવા મોટા વિદ્વાનો કેમ ભક્તિપૂર્વક માનતાં? અને માને છે? માત્ર તે વચનોની સાદી અને સરળ ભાષાથી કાંઈ ઓધ શ્રદ્ધા ઝોલી થતી નથી. વારસાદેખે જન્મેલી ઓધ શ્રદ્ધાથી તેને તે વિદ્વાનો એક પવિત્ર અંથ તરીકે માનતાં અને માને છે.

આથી પણ આશ્ચર્ય ઉપજાવનારી બીજી છે. રાઈસ ડેવોસ નામનો બાઈબલના શાસ્ત્રનો સમર્થ અભ્યાસી બાઈબ ધર્મના સિદ્ધાંતના ઉંડા જ્ઞાન છતાં બાઈબલનો ભક્ત હતો. વેદશાસ્ત્રના અભ્યાસી અને આપણા જૈનસત્રોના અંગ્રેજીમાં તરજુમો કરવાની શ્રેણી (Sacred Books of the East) નો અધિપતિ પ્રોફેસર મેક્સમૂલર અને અત્યારે વિદ્યમાન પ્રોફેસર હર્મન જેકોબી જૈનશાસ્ત્રના અભ્યાસી છતાં બાઈબલની ઓધ શ્રદ્ધા તથા છે.

આ શું ખતાવે છે? પોતે જે પુરૂષને વિષે ઓધ શ્રદ્ધા જન્મથી કરેલી છે અથવા જે ઓધશ્રદ્ધા વારસાદેખે ઉતરેલી છે તે ઓધ શ્રદ્ધા મનુષ્યોમાં એવી ગાઢ યથા જાય છે કે, મનુષ્યો લાગ્યેજ તેનાથી સ્વતંત્ર થાય છે. એ ઓધ શ્રદ્ધાજી મનુષ્યો પછી તે પુરૂષની અંથકૃતિ એક સામાન્ય વિદ્વાન લખી શકે તેવી છે કે મંબીર તત્ત્વજ્ઞાનવાળા છે તેનો વિચાર ન કરતાં, માત્ર પોતાની ઓધ શ્રદ્ધા ઉપર જીવે છે.

ક્રીશ્ચીઅન ધર્મના પુરતક મારેજ આમ છે એમ નથી. બધાં ધર્મેતિ મારે આમજ છે. બાઈબ ધર્મના પુરતકોની રચના અને ધર્મ વાતોઓના પ્રસંગો લગભગ જૈનધર્મોના મળતાં છે, છતાં બાઈબધર્મોમાં કાં પોતાનાં શાસ્ત્રોથી અથવાજી નથી થતાં?

કુરાનને માટે દાખલો હતો. તો પણ આવોજ અનુભવ થશે.

શ્રીમદ્ ભાગવત જેવાં માત્ર કલ્પનાની મૂર્તિરૂપ લાગતાં પુસ્તકો વાંચીને લોકો કેમ અશ્રદ્ધાળુ થવાને બદલે બાંકિમચંદ્ર અને બાળુ સિંદ્ધ જેવા પુરૂષો ઉત્પન્ન કરે છે કે જેઓ શ્રીમદ્ ભાગવતનું ખરૂં સ્વરૂપ સમજવી જગતને ચકિત કરી દે છે ?

પોતપોતાના ધર્મોવાળા આવા પુસ્તકોમાં શ્રદ્ધાથી રહે છે એટલુંજ નહીં, પરંતુ ખીજા દર્શનો અને ધર્મોવાળાં, પ્રાચીન ગ્રંથોની સાદી અને કલ્પનાઓ ભરેલી રચના લાગે છતાં તેના જે મૂળ પુરૂષો તેના પ્રત્યે મોટાં માન અને શ્રદ્ધાથી જુઓ છે. જુઓ. આજે યુરોપ અમેરિકામાં એકલા બાઇબલના પ્રણેતા પુરૂષ જીસસ ક્રીસ્ટનેજ એકલા મહાત્મા તરીકે સ્વીકારતાં નથી. ત્યાંના લોકો, શ્રીમહાવીર સ્વામી, બુદ્ધ મહારાજ, કાર્થિકેય, મહામદ પેગમ્બર, જરથોસ્થ, શ્રીકૃષ્ણ આદિ પુરૂષોને અસાધારણ પુરૂષો તરીકે ઓળખી તેમને માન આપે છે. જો આ પુરૂષોની ગ્રંથકૃતિઓની ઉપલક્ષ્ય રચનાજ જોઈ હોત તો કદાપિ તેઓને તેવા અસાધારણ પુરૂષો તરીકે માનત નહીં. તેઓના હૃદયો જોઈ તેમને અસાધારણ પુરૂષો માન્યાં છે, અને માને છે.

આ ઉપરથી, યુગોની બાજુ રચનાઓ જેઓને સાદી લાગતી હોય અને તેથી તેનો ભરમ છે તેમ કાપમ રહેવા દેવા જોઈએ એમ જેઓ માનેતાં હોય તેઓ જોઈ શકશે કે, તેઓનો ભય માત્ર એક કલ્પનારૂપ છે. એ ભગવાનના વચનોનું આત્મસ્વરૂપ એવુંજ ઘટે છે કે, જે કોઈ દહાડો અશ્રદ્ધાળુ ન બનાવે, પણ પરમ ભક્ત બનાવે; એમ અમારી તો પાકી પ્રતીતિ છે.

અમે ઉપર બાઇબલ સંબંધી દક્ષીણ દોરી છે તેથી અમને જોટા સ્વરૂપમાં સમજવામાં નહીં આવે એમ અમે માનીએ છીએ. અમારો અભિપ્રાય બાઇબલને સર્વથી વિશેષ ઉપકારક છે એમ મનાવવાનો નથી. પરંતુ અમારૂં કહેવાનું સ્વરૂપ એમ છે કે, બાઇબલ એ સામાન્ય નીતિનું અને દંતકથાનું પુસ્તક લાગે તેવું છે છતાં સ્વધર્મની ઓથ શ્રદ્ધાથી જેઓ તેને માનનારાઓ છે તેઓ તેની સાદી રચના જોઈનેજ અશ્રદ્ધાળુ થઈ જતાં નથી ત્યારે જનસૂત્રો તો વિજ્ઞાન વિદ્યા (Science), તત્ત્વજ્ઞાન (Philosophy) અને નીતિ (Morality)થી ભરપૂર છે, તેની બાજુ પદ્ધતિથી માહાત્મ્ય ધટવાનો મુદ્દાજ સંભવ નથી.

આ રીતે આગમ પ્રકાશનથી બાળજીવોની દૃષ્ટિમાંથી માહાત્મ્ય ધટવાનો ભય રાખવો અશ્વત્થ છે એમ જોવામાં આવશે. જ્યારે આગમો વિદ્વાનો પાસે મૂકાશે ત્યારે ઉપર વર્ણવેલા લાભો થવાનો સારી પેઠે સંભવ છે.

આગમપ્રકાશનનો અધીરજૂર્વક આગ્રહ શા માટે ?

કેટલાક તરફથી અમને એમ કહેવામાં આવ્યું છે કે, આગમપ્રકાશનને અગે લોકમત હલુ જોઈએ તેટલો તૈયાર નથી ? છતાં તમને તેનો આગ્રહ શા માટે છે ? અમે કહીએ છીએ કે અમારો તે સંબંધીનો આગ્રહ તો છે, પરંતુ તે ઉપલક્ષ્ય દૃષ્ટિએ અવલોકનારને અધીરજવાળો આગ્રહ લાગે તેવો પણ છે. અમારો આગ્રહ શા માટે છે તેનો જોડે અમેએ અમારી તા. ૧-૮-૧૩ ની યાદીમાં ખ્યાલ આપ્યો હતો, પરંતુ તેથી જોઈએ તેટલી સ્પષ્ટતા સંભાળના મન ઉપર થઈ હોય એવું અમને દેખાયું નહીં. અમારી ઉક્ત યાદીમાં અમેએ કહ્યું હતું કે “ અત્યાર સુધી જિનાગમનું શુદ્ધ પ્રકાશન બે કારણોથી યથાભાગ્ય પ્રગતિ પામ્યું નહોતું. એક તો આપણામાં વિદ્યાર્થિયક ખીલવણી બહુ ઓછી હતી, અને બીજું આપણામાં શ્રદ્ધિબદ્ધ એવા સંસ્કારો ઉતરી આવ્યા હતા કે, આગમ પ્રકાશન થાય નહીં. વિદ્યાર્થિયક ખીલવણીના કારણે આ શ્રદ્ધિબદ્ધ સંસ્કારો આપણામાંથી થઈ ઓછા થયા છે, પરંતુ સર્વથા તે જ્યાં નથી. જે ગતિપૂર્વક વિદ્યાર્થિયક ખીલવણી દેશમાં થતી આવી છે તે ગતિપૂર્વક ચાલુ રહે તો ઓછામાં ઓછા પચીસ વર્ષ આ શ્રદ્ધિબદ્ધ સંસ્કારો સર્વથા જવાને જોઈએ. આ પ્રકારે ૨૫ વર્ષ સુધી રાહ જોતાં, આવા કાર્યની સામે એક મોટો ભય આવી ઉભો રહે તેમ છે. ધર્મસ્તુત વર્ગની એક એવી ધ્યાન ચાલુ થઈ છે કે, પશ્ચિમ ભણીની કેળવણીથી તરણ જમાનો નિવૃત્તિ માર્ગ કરતાં પ્રવૃત્તિ માર્ગે વિરોધ વધ્યો જાય છે. જે ગતિએ તે વધ્યો જતો માનવામાં આવે છે તે ગતિની ગણતરી ધ્યાનમાં લેતાં, પચીસ વર્ષ પછી હમણાં કરતાં બહુપણે પ્રવૃત્તિ માર્ગે શું ચડી ન જાય ? અને ચડી જાય તો શ્રદ્ધિબદ્ધ સંસ્કારો સર્વથા જાય ત્યાં આ નવો ભય આ મહાન કામની સામે આવીને ઉભો રહેવા શું સંભવ નથી ? આ દૃષ્ટિ લેતાં, અત્યારનો સમયજ આ કાર્યને અગે સર્વથી સારો છે, કારણ કે પશ્ચિમ ભણીની કેળવણી પામેલો વર્ગ હલુ નિવૃત્તિ અને પ્રવૃત્તિ માર્ગના સંસ્કારોની મધ્ય સ્થિતિમાં છે. ”

જે દેશ, સમાજ કે ધર્મ, પોતાની ભવિષ્યની સ્થિતિનો ઓછામાં ઓછા એક જમાના પહેલાં-અગાઉ, ખ્યાલ-માપ કરી શકે તેવા સંતાનો ઉત્પન્ન કરતાં નથી, તે દેશ, સમાજ કે ધર્મ પોતાના ભવિષ્યનું હિત સાચવવામાં અવરથ બેનસીય રહે છે. દરેક દેશે, દરેક સમાજે અને દરેક ધર્મે પોતાને વિષે એવા સંતાનો ઉત્પન્ન થયેલા ઇચ્છ્યા જોઈએ કે જે અગાઉથી પોતાના ભવિષ્યના હિતાહિતની સ્થિતિનો ખ્યાલ કરી લઈ તે પ્રકારનાં સાધનો તૈયાર કરાવી શકે.

કાંઈ પણ વિચારણા જનિતે લાગતું જોઈએ કે, આપણી જૈન સમાજ અને ધર્મને વિષે એવાં સંતાનો બહુજ અલ્પ જોવામાં આવે છે કે જે જૈન સમાજ અને ધર્મની ઓછામાં ઓછી એક જમાના પછીની સ્થિતિનો ખ્યાલ-વિચાર-માપ અત્યારે કરી લઈ તે પ્રકારે તૈયારી કરી લેવા માટે સમાજને અગમચેતી આવતા હોય. અમે અમારી ઉક્ત યાદીમાંથી જે લાગુ ઉપર ટાંચે છે તે સંબંધમાં પુખ્તપણે વિચાર કરનારી થોડીક સંખ્યા આપણામાં હોય તો ભલે એમ આ પ્રસંગ માટે બહાર આવેલા વિચારો પરથી અમને અનુભવ થયો છે. આપણી સમાજમાં જેઓ પોતાને અગેસરો તરીકે ઓળખાવે

છે, અને સમાજ તેમ ઓળખે છે, તેઓમાંના કેટલાકોના વિચારો અમારી પાસે આવ્યા છે, તે જોઈને અમને એમજ થાય છે કે અમારી સમાજને જે અર્થસરોથી દોરાવાનું સજ્જિત થયું છે તેઓ વીરામી શદીમાં છતાં ચાદમી સદીના વિચારોવાળા હોઈ અમને તે સમયના વિચારપ્રવાહમાં સ્થાવવા મથે છે. આવી સ્થિતિ હોઈ, અમારા ભવિષ્યના હિતાહિતની અગમચેતી કરાવે એવા સંતાનોની અમારી સમાજમાં ક્યાંથી આશા રાખી શકીએ ?

જેઓને સમગ્ર હિંદની પરિસ્થિતિ જોવાની ટેવ હશે તેઓને જોવામાં આવ્યું હશે કે દેશમાં એક છેડાથી ખીન્ન છેડા સુધી કેળવણીના વર્ગમાં એવો વિચાર જળવાનપણે વર્તી રહ્યો છે કે ખીન્ન બધી બાજોનો ખ્યાલ બાબુપર મૂકી, દેશના તરફોને એવી કેળવણી આપો કે જેથી દેશની આર્થિક આબાદી થાય. વ્યવહારને અંગે આ વિચાર વર્તે છે એટલુંજ નથી પણ પરમાર્થને અંગે પણ આજ પ્રકારનો વિચારપ્રવાહ યથ રહ્યો છે. પરમાર્થ, ધર્મદા, પરોપકાર આદિ અર્થે જેઓ ચોતાનું દ્રવ્ય વાપરવા મગિ છે તેઓ પણ દેશની આબાદી થાય તેવા પ્રકારે યોજનાઓ કરાવે છે. મરહુમ જમશેદજી તાતા, ડોક્ટર રાશવિહારી ધોળ, આદિ પુરોષોએ જે બાદશાહી સંભાવતો કરી છે તે પણ આ દિશામાંજ કરી છે, અને આવીજ દિશામાં, પરમાર્થ અર્થે જેઓ દ્રવ્ય વાપરવા મગિ છે તેઓને વાપરવાની સલાહ આપવામાં આવે છે. ટુંકમાં કહેવાનો હેતુ એવો છે કે અત્યારે સર્વત્ર એવી જીમ (G.I.) છે કે જેથી માનવ જાતિનું “ વ્યવહાર લક્ષુ ” (practical good) થાય તે રસ્તે ધર્મદા થવો જોઈએ. આગમ પ્રકાશનને માટે રકમ કાઢી આપનાર ગૃહસ્થ મી. પુન્નભાઈ હીરાચંદને પણ આ જાતની અનેક સ્થળોથી લલામણો ધઈ હતી.

“ વ્યવહાર લક્ષુ ” (practical good) કરવાની અત્યારે જે જીમ છે તે બે કારણોથી દિનપ્રતિદિન વધતીજ જવાની. એક તો હિંદની આર્થિક સ્થિતિની નબળાઈ અને ખીલું અત્યારની કેળવણીથી ધર્મદાની વિચારોથી પદ્ધતિ. અત્યારની ધર્મદાની એ પદ્ધતિ છે કે જેથી માનવ જાતને વ્યવહારમાં લાભ થઈ શકે તે ધર્મદા યોગ્ય છે. આ બે કારણોથી “ વ્યવહાર લક્ષુ ” કરવાના સંસ્કારો એટલી દદ સુધી વધવા પામવાનો અત્યારથીજ એવો સંભવ દેખાય છે કે, જેમાં પ્રત્યક્ષ ‘ વ્યવહાર લક્ષુ ’ નહીં દેખાય એવા ધર્મકર્મોને અંગે થતાં ધર્મદા ખર્ચને ઊગતી પ્રજા માત્ર દ્રવ્યનો ગેરવ્યય (mere waste of money) તરીકેજ ગણશે.

અમે એમ કહ્યું કે જોનાથી પ્રત્યક્ષ હિત નહીં દેખાય એવા ધર્મદા ખર્ચને માત્ર દ્રવ્યનો ગેરવ્યય ગણશે એવી દદ સુધી ‘ વ્યવહાર લક્ષુ ’ (practical good) ના સંસ્કારો ભવિષ્યમાં પહોંચશે. શા માટે ભવિષ્યમાં ? અત્યારે પણ તેવા સંસ્કારો ક્યારનાય ઉત્પન્ન થઈ ચૂક્યા છે. અત્યારે યોગીક સંખ્યા કેળવણી પામેલા માણસોની છે. ત્યારે ખીન્ન પ્રકારની એવી સંખ્યા છે કે આવા કાર્ય પાછળ થતાં ખર્ચને માટે અમને કહે છે કે આવા કાર્ય કરવામાં “ થોડુંક લક્ષુ ” (little good) છે. એવા કામ પાછળ ખર્ચ કરવું જોઈએ કે જેથી “ વ્યવહાર હિત ” (practical good) એવું જોઈએ કે જેથી “ વધારે લક્ષુ ” (greater good) નો નિયમ સચવાય, અર્થાત

અત્યારે એવા કેળવણી પામેલા માણસો મળી આવે છે કે જેઓ સાહિત્યવિષયક આદિ ધર્મ વૃત્તિઓમાં “થોડુંક ભડું” જુએ છે અને જેમાં માનવ જાતને પ્રત્યક્ષ લાભ થાય તેવા કાર્યને વિશેષે ધ્વંસે છે. આ ખીજ વર્ગના માણસો કરતાં જેઓ આવા પ્રકારના કાર્યને માત્ર દ્રવ્યનો ગેરવ્યય ગણે છે એવાં માણસોની સંખ્યા થોડી છે.

આ સંખ્યા થોડી છતાં તે હમેશાં વધતી જવાની, કેમકે પશ્ચિમ ભણીના દેશોમાં શુદ્ધિ મહત્ત્વ કરે તેજ પ્રકારમાં સમાજનો વ્યવહાર હોય તેને ધર્મતરીકે ઓળખવામાં આવે છે. આવા પ્રકારના વાદને Rationalism કહેવામાં આવે છે. યુરોપ અને અમેરિકાની અંદર એવી અનેક સંસ્થાઓ ઉત્પન્ન થઈ છે કે જે માત્ર ધર્મ તેને કહે છે કે જે શુદ્ધિને ગ્રાહ્ય થઈ શકે. આ વિચારની ત્યાં એટલી બધી અસર થવા પામી છે કે ક્રિશ્ચીઅન આદિ કરોડો મનુષ્યોની સંખ્યા ધરાવતા ધર્મો ભયમાં પડ્યા છે કે આ નવો વાદ, તેના (ક્રિશ્ચીઅન આદિ ધર્મોનાં) પાયા હયમચારી મૂકશે-કામડોળ કરી નાંખશે. આ નવા Rationalism વાદની હવા આપણા દેશમાં ક્યારની આવી પહોંચી છે. આપણા દેશના ઘણા કેળવાયેલા તરણો એ વાદને માન આપવા લાગ્યા છે, જ્યારે ધર્મવદોને માત્ર ખ્યાલીવાદો (Sentimentalism) તરીકે ઓળખે છે.

અત્યારે “વ્યવહાર લલા” (practical good) ના સંસ્કારો છે તે જ્યારે Rationalism વાદના સહવાસી થઈ વર્ધમાન થવા માંડશે ત્યારે આપણા દેશમાં એવા ઘણા કેળવાયેલા તરણો નીકળશે કે જે ધર્મસાહિત્યવિષયક ધર્માદા ખર્ચે “માત્ર દ્રવ્યનો ગેરવ્યય” ગણવાના. અત્યારે જે સ્વરૂપ આ વિચારનું જણાય છે તે એક જમાના પછી વધીને કેટલું જશે તે, જેઓ “જગત્ વિચારોના અવલોકન કરનારાઓ” છે તે કહી શકે તેમ છે.

આ અમોએ આશખેલું ચિત્ર નજરમાં રાખવાની ભલામણ કરી હવે એક ખીજું ચિત્ર આલેખીએ છીએ. આપણા દેશમાં કેળવણી પામેલો વર્ગ (Educated class) બહુધા એવો વિચાર ધરાવતો થયો છે કે વિચાર શત્રુ દુરાગ્રહી વિચારો ન જોઈએ. ખુદ નામદાર ગાયકવાડ સરકારે આવા ભાવમાં એક જૈન પરિપદને લખ્યું હતું. આત્મામૂલક ધર્મ વિચારો ન જોઈએ એવી ભાવના દિન પ્રતિદિન વધતી જાય છે; અને તે વધતી જવાની. આત્મામૂલક વિચારો ન જોઈએ એથી આત્મામૂલક ધર્મપરચ્છી ઓછી થવાની એ વાત ખાત્રીએ મૂકી અત્યારે અમારે તે પ્રસંગ એટલા માટે દોરવવો પડ્યો છે કે, દુરાગ્રહી (Dogmatic) વિચારોને નહીં સ્વીકારનારો આ કેળવાયેલો વર્ગ, “આગમ પ્રકાશન થાય નહીં”, અથવા “ગૃહસ્થોથી આગમનું માત્ર અવશ્ય થઈ શકે, વાંચન થઈ ન શકે” એવા વિચારો સ્વીકારવાની ના પાડે છે. આવા વિચારો ધરાવનાર વર્ગ એક જમાના (ત્રીશ વર્ષ) પછી ઘણો મોટો વધી જવાનો એ નિઃસંશય વાત છે.

અત્યારના સંજોગો જોતાં એટલું તો તરત અનુભવમાં આવી શકે એવું છે કે આપણે પશ્ચિમ તરફની કેળવણી લીધા વિના હવે છૂટકો રહ્યા નથી. આજે જે પ્રમાણમાં એ કેળવણી છે તે પ્રમાણ કરતાં એક જમાના પછી તે કેળવણી ઘણી વધવાના દરેક સંભવ છે.

આ વાત પણ સત્ય છે કે આપણા આધેડો અને વૃદ્ધોની જગોએ ત્રીસ વર્ષ (એક જમાનો-Generation) પછી તરણો આવશે. એ તરણોના હાથમાં સમોજ અને ધર્મ અને બીજી તમામ પ્રવૃત્તિઓનો અધિકાર જશે.

અમને એમ કહેવામાં આવે છે કે, કેળવણીના પ્રતાપે દુરાગ્રહી (Dogmatic) વિચારો ઓછા થતા હોઈ, ન્યાસુધી મોટી સંખ્યા દુરાગ્રહી (Dogmatic) વિચારોથી પ્રતિકૂળ વિચારો ધરાવનારી થાય ત્યાં સુધી આગમ પ્રકાશનનો વિચાર કરવાની અધીરજ કરવી નહીં. અમને વળી એમ કહેવામાં આવે છે કે અત્યારે આત્મામૂલક વિચારોના શ્રદ્ધાળુઓ “આગમ પ્રકાશન થાય નહીં”, શ્રાવકોથી આગમનું વાંચન ન થઈ શકે-શ્રવણ માત્ર થઈ શકે.” એવા વિચારો ધરાવતા હોઈ, આગમપ્રકાશનની તરફેણમાં થતાં નથી; પણ જ્યારે આવા વિચારો ધરાવનારાઓ આધેડો અને વૃદ્ધોની જગોએ તરણો આવશે ત્યારે આગમપ્રકાશનની બધાં તરફેણજ કરવાના; અને સરળતાથી આગમ પ્રકાશનનું કામ થઈ શકશે. માટે આવો વખત આવે ત્યાં સુધી દીઘ કરવી.

આમ કહેનારાઓને અમે એમ એમ જણાવવા માંગીએ છીએ કે એ વાત ખરી છે કે કેળવણીના કારણે “આગમ પ્રકાશન થાય નહીં”, શ્રદ્ધાસ્થોથી આગમનું વાંચન ન હોય-શ્રવણ માત્ર હે.ય ” એવા દુરાગ્રહી (Dogmatic) વિચારો જતાં રહેશે; પણ તેવા વિચારો જતાં રહે ત્યાં સ્થિતિ કેવા પ્રકારની આવીને ઉભી રહેશે ? અમે એમ કહીએ છીએ કે સ્થિતિ એવા પ્રકારની આવીને ઉભી રહેશે કે અમારા તરણોને આગમ પ્રકાશનને અંગે પ્રયત્ન કરવાનીજ શુદ્ધિ નહીં થાય; કેમકે અમારા તરણો એવા સંસ્કારવાળા દિવસે દિવસે વધતા જ જવાના કે જેઓ (૧) દેશની આર્થિક નબળાઈના કારણથી (૨) વ્યવહાર લક્ષ્ય (practical good) કરવાના અભિપ્રાયથી અને (૩) શુદ્ધિગમ્યતા (Rationalism)ના વિચારોની અસરથી ધર્મેને માત્ર ખ્યાલી વાદો (Sentimentalism) માની ધર્મ સાહિત્યને પ્રકટ કરવા માટેના અર્થને “માત્ર દ્રવ્યનો નિરર્થક વ્યય” ગણવાના અભિપ્રાયવાળા થશે. આવા અભિપ્રાય ધરાવનાર તરણો-કે જે તરણોના હાથમાં એક જમાનો (ત્રીસ વર્ષ) પછી આધેડો અને વૃદ્ધોનો સર્વ વહીવટ અવસ્થ જવાનો-તરફથી એવી આશા ક્યાંથી રાખી શકાય કે, તેઓ ધર્મસાહિત્ય (આ રચણે આગમ સાહિત્યના) પ્રકાશનની દરકાર કરશે ?

ભવિષ્યની સ્થિતિ અમને આવા પ્રકારની લાગતી હોઈ, અમે આ દિશામાં પ્રયત્ન કરવાનો સમય અત્યારનો અનુકૂળ છે એમ માન્યું છે, કારણ કે પશ્ચિમ ભણીની કેળવણીથી ઉપજતા સંસ્કારો હજી પોતાની મર્યાદિત દરમાં છે. અત્યારે પશ્ચિમ ભણીની કેળવણી લીધેલો વર્ગ હજી ધર્મના વિચારોમાં સારી પેઠે શ્રદ્ધાળુ હોઈ Rationalism ની અસર તલે થોડોજ મુકાયો છે.

બીજી તરફથી આપણો ફરીજદ સમાજ (Conservative Society) પોતાનું બળ બતાવવા પ્રયત્ન કરે છે, જતાં તેમાં કુદરતી શિક્ષિતતા આવી ગયેલી હોઈ, આવા પ્રયત્નોને આડે આવી શકે એવા સંનેગો જન્મી ઓછા થઈ ગયા છે. આ કારણથી પણ અમને આ સમય અનુકૂળ લાગે છે.

આ સમય અનુકૂળ લાગવાનું ત્રીજું કારણ અમને એ લાગે છે કે, વ્યવહાર સ્થિતિ (practical situation) આવા પ્રયત્નની તરફેણમાં છે. રૂઢિબદ્ધ સમાજ પોતાની પ્રતિકૂળતા ગમે તેવી રીતે વાચામાં દાખવે, પણ આંટલું તો ખરું છું. કે; શુદ્ધ, સરળ દેશભાષામાં આગમો તૈયાર થાય તો અમારી સમાજને તે આગમો લીધા વિના છુટકો નથી; કારણ કે રૂઢિવાન સાધુઓ અને ગૃહસ્થો શુદ્ધ અને દેશ ભાષામાં તૈયાર થયેલાં ધર્મ સાહિત્યનાં જિજ્ઞાસુઓ હજી આપણે વિષે વિદ્યમાન છે. અમે સંપૂર્ણપણે માનીએ છીએ કે આવા ધર્મસાહિત્યના જિજ્ઞાસુઓ અત્યારે જે સંખ્યામાં મળે તેમ છે તે સંખ્યામાં એક જમાના પછી મળવાનો બહુ ઓછો સંભવ છે. આ સ્થિતિને અમે વ્યવહાર સ્થિતિ (practical situation) કહીએ છીએ.

ઉપર દોરેલી હકીકત પછી અમારો આગમપ્રકાશનનો આગ્રહ અધીરજ વાળો નહીં લાગતાં વખતસરનો (timely) લાગશે એમ અમે આશા રાખીએ છીએ.

આ ઉપરથી દર્શાવેલાં કારણો ઉપરાંત હજી અમારી પાસે એક વિશેષ બળવાન કારણ છે. જેઓએ પાશ્ચાત્ય કેળવણીના આરંભથી તે અત્યાર સુધીના સમયનો ઇતિહાસ વિચાર્યો હશે તેઓના અનુભવમાં આન્યું હશે કે જે સંખ્યામાં પ્રથમ મુનિરાજને ઉત્પન્ન થતા હતા, અથવા ગૃહસ્થો દીક્ષિત થતા હતા, તેટલા હાતમાં થતા નથી ખીજું એ અનુભવમાં આન્યું હશે કે સંપૂર્ણ પાશ્ચાત્ય કેળવણી લીધેલ મનુષ્યોમાંથી એક પણ મનુષ્ય દીક્ષિત થયા નથી. આ બે વાત ધ્યાનમાં રહે તો જણાવું જોઈએ કે એક જમાના પછી દીક્ષા લેનારાંઓની સંખ્યા ઓછી થશે, અને કેલવણી પ્રાપ્ત વર્ગમાંથી દીક્ષા લેનારાંની તો આશા જ લગભગ નહીં જેવી છે.

વસ્તુતઃ સ્થિતિ ઓવી હોવાનો સંભવ હોઈ, અમે એમ માનીએ છીએ કે, આગમને જેવા સમજનાવાળા મુનિરાજને અત્યારે છે તેવા એક જમાના પછી મળવાનો બહુ ઓછો સંભવ છે. આમ હોઈ, આગમ પ્રકાશનને અત્યારે વિદ્યમાન મુનિરાજોના જ્ઞાનની જે સહાયતા મળે તેમ છે, તે ભવિષ્યમાં મળવાનો ઓછો સંભવ છે. ધી ઝડપે કોનીકલે પણ અત્યારે વિદ્યમાન મુનિરાજોની સંરચાનો લાભ લેવાની અમને સલાહ આપી છે તે અમને કેવળ ચોખ્ખું લાગે છે. વળી જ્યારે વસ્તુ સામ્ય (practical view) લઈએ છીએ ત્યારે પણ અમને એમ લાગે છે કે, આગમના જાણનાર અને તેના પ્રકાશનને ઉત્તેજન આપનાર તરીકે અત્યારે જેટલા મુનિરાજો નીકળશે તેટલા એક જમાના પછી નહીં નીકળે. કારણ પશ્ચિમની કેળવણી તેવા મુનિરાજને ઉત્પન્ન કરવા દે એજ સંશયપ્રમુક છે એમ અમે ઉપર બતાવ્યું છે.

અમારી સન્મુખ આવા સંલેગો ઉભાં રહેતાં અમે આ સાહસ ઉપાડવાના પ્રયત્ન તરફ દોરાયા છીએ; એટલે કે અમે માનીએ છીએ કે આગમનો ઉદ્ધાર કરવા માટે જેવા આ સમય અનુકૂળ છે તેવા અનુકૂળ સમય ભવિષ્યમાં નહીં રહે. એવી વસ્તુ સ્થિતિ (practical situation) અમને લાગતાં અમે આ કાર્યને અગે આગ્રહ રાખીએ છીએ. અમારા જે મિત્રો અમને "ખ્યાલી લક્ષુ" (Sentimental good) કરવા કરતાં "વ્યવહાર લક્ષુ" (practical good) કરવાને પ્રયત્ન શીલ થયેલા જેવા ઇચ્છે છે તેઓને અમે માનપૂર્વક જણાવીએ છીએ કે, અમને એવી પ્રતીતિ છે કે મનુષ્યજાતને "વ્યવહાર લક્ષુ."

કરવાને માટે ઇતેન્નર રહેવાનું જે તમે. અમે છઞ્છીએ છીએ તે “વ્યવહાર લક્ષુ” શીખડાવનાર આ શાસ્ત્રો હોઇનેજ અમે તેના પ્રત્યે પ્રેરાયા છીએ. આ શાસ્ત્રોએ જે દયાનો સિદ્ધાંત આપણામાં જન્માવ્યો છે તે દયાને સિદ્ધાંત જરાવર સમજવનાર શાસ્ત્રો જગત માં હયાત હશે તોજ “વ્યવહાર લક્ષુ” (practical good) કરવાની બુદ્ધિ આવશે; જડ-વાદાત્મક (Materialistic) કે બુદ્ધિવાદાત્મક (Rationalistic) શાસ્ત્રોથી “વ્યવહાર લક્ષુ” કરવાની બુદ્ધિ આ શાસ્ત્રો જેટલી નહીં ઉત્પન્ન થાય અમે અમે અનુભવ પૂર્વક માનીએ છીએ.

“મુખર્ષ સમાચાર” પત્રે અમારી આ યોજનાના સંબંધમાં પોતાના તા. ૧૨ મી સપ્ટેમ્બર ૧૯૧૩ના અંકમાં પોતાના “જૈન” લેખકદ્વારા એક લંબાણુ લેખ લખાવ્યો છે. આ સમય આ કાર્યને અંગે સૌથી વિશેષ અનુકૂળ છે એવી અમારી માનીનતાને અંગે આ પ્રખ્યાત પત્ર નીચે પ્રમાણે વિચારો દર્શાવી, અમારા વિચારોને અનુમોદન આપે છે:—

“યોજનાના યોજકાએજ પોતાના વિનમ્રિપત્રમાં કણુલ રાખ્યું છે તેમ આ સમય આવી દીલચાલ ઉપાડી લેવાને માટે સૌથી અનુકૂળ છે; અને તેને હવે દીલમાં નાંખવાથી તુકશાન થવાનો જે સંભવ તેઓ ખતાવે છે તે માત્ર આ સૂત્રના માહકોને સમજાવવા માટેનો નથી; પણ કોમની ખરી સ્થિતિનું અવલોકન કરનારો છે. તેઓ તદ્દન વાજળી રીતે જણાવે છે તેમ આગલા જમાનાના જે રૂઢીખદ સંસ્કારો આ જાતના કાર્યને અને ખીજાં અનેક સુધારક કાર્યને નડતરૂપ છે તે તદ્દન અદશ્ય થવાને માટે હજી ખીજાં પચીસ કે વધુ વરસ જોઈશે; અને તે તદ્દન અદશ્ય થતાં સુધી દરેક સુધારકે ખીલવણીના કાર્યને અભરાઈએ ચડાવી રાખવું પાલવે તેમ નથી. ખીજાં પચીસ વર્ષ સુધી રાહ જોવાનું પસંદ કરવામાં આરતાં એક નવા ભયની જે ગણતરી તેમણે કરી છે તે કદપના કરતાં દીર્ઘદૃષ્ટિને વધારે આભારી છે. તેઓ જણાવે છે કે ‘ધર્મયુક્ત વર્ગની એક એવી ક્યાંદ ચાલુ થઈ કે પશ્ચિમ ભણીની કેળવણીથી તરૂણ જમાનો નિવૃત્તિ કરતાં પ્રવૃત્તિ માર્ગે વિશેષ વધ્યો જાય છે. જે ગતિએ તે વધ્યો જતો માનવામાં આવે છે તે ગતિની ગણતરી ધ્યાનમાં લેતાં પચીસ વર્ષ પછી હમણાં કરતાં બહુપણે પ્રવૃત્તિ માર્ગે શું તે ચડી ન જાય ! અને ચડી જાય તો રૂઢીખદ સંસ્કારો સર્વથા જાય ત્યાં આ નવો ભય આ મહાન કામની સામે આવીને ઉભો રહેવા શું સંભવ નથી ? આ ગણતરી આ કાર્યની નજરે જોતાં તદ્દન વાજળી છે.”

આટલો ભાગ ઇપાયા બાદ ભવિષ્યની સ્થિતિનું જે ચિત્ર અમે દોર્યું છે, તે ચિત્ર કદપનારૂપ નથી પણ વાસ્તવિક છે તેનું સાખીત કરનારો એક વિશેષ પુરાવો મળ્યો છે: યુનીવર્સિટીની અંદર પડિતોની પરીક્ષા લઈ તેઓને રીઝોઓ આપવાનું કામ યુનીવર્સિટીઓએ માથે લેવું એવી એક દરખાસ્ત યુનીવર્સિટીની અંદર મુકાઈ છે. તેની વિરૂદ્ધમાં અત્યારના સંસ્કાર પામેલા કેટલાક વિદ્વાનો યથા છે. એવા વિરૂદ્ધ યથા છે કે આજથી સો વર્ષ ઉપર કોઈને કદપના પણ ન હોય કે હીંદુ સંતાનોને પડિતોની સંસ્થા એ નિરપયોગીજ નહીં પણ હાનીરૂપ લાગે. પુનાની ફેરબુસન કોલેજના પ્રીન્સીપાલ અને સીનીયર ફેલોર એન. બી. પ્રાંતપે આ દરખાસ્તની વિરૂદ્ધ થતાં નિચે પ્રમાણે બાત્યા હતા:—

“યુનીવર્સિટીએ જ્યારે જ્યારે જ્ઞાનની નવી નવી શાખાઓ દાખલ કરી ત્યારે ત્યારે તે દાખલ કરવાને માટે ઉદાર શિક્ષણને કારણે દલીલ કરવામાં આવી હતી. મારા અભિપ્રાય પ્રમાણે પંડિતો અને મોલનીઓનું પરંપરાથી ચાલ્યું આવતું શિક્ષણ ઉદાર શિક્ષણ નથી. પંડિતો યુરોપી વિદ્યાને અને ખ્રીસ્તીઓને ધણા ઉપયોગી દર્શે, પણ તેમને ઉત્તેજન આપતું તે ઉદાર શિક્ષણને ઉત્તેજન આપવા જેવું નથી. જ્યારે તેઓએ વેપારની ફેક્ટરી દાખલ કરી ત્યારે તે લોકોપયોગી છે એવી દલીલ કરી ન હતી. પણ વાણિજ્યની ઉચ્ચતર શાખાઓનો અભ્યાસ એ ઉદાર શિક્ષણ છે એવી દલીલ કરી હતી. પરાપૂર્વની શિક્ષણ પદ્ધતિ ભરડવાની શક્તિ ખીલે છે, અને અસંખ્યવાર યાદદારતીનો અતિશય ઉપયોગ કર્યાની પદ્ધતિ વખોડી કાઢેલી છે. ભરડુદાસો એ કંઈ ખરા કેળવણ્યક્ષા મનુષ્યો નથી એવું ડા. ભંડારકરેજ કહ્યું છે. હવે જે એમ કહેવામાં આવે કે જીવતાં પંડિતોની યાદદારતીમાં જે જ્ઞાનનો ભંડાર ભરેલો છે તે કીમતી છે, તો નવી પ્રગતને તે ભરડવાની પાછી ફરજ પાડવા કરતાં તે લખી કાઢવાને પંડિતોને ઉત્તેજન આપવું જોઈએ. તેઓને નેટલું ખખર છે તેટલું તેઓ લખી કહાડે તો તેમનું જ્ઞાન ખુટી જશે અને પરાપૂર્વની શિક્ષણપદ્ધતિને ઉત્તેજન આપવાની જરૂર રહેશે નહિ. ધણા પંડિતો પોતાના ઇતિહાસોને આધુનિક શિક્ષણ આપે છે માટે તેથી જણાય છે કે પંડિતો પોતાના શિક્ષણની કિંમત ઓછી ગણે છે. અને પુરાતન જ્ઞાનના દિમાપતીઓ પણ પોતાનાં બંધાઓને આધુનિક પદ્ધતિ ઇાડી છુટી પદ્ધતિ મહણ કરવાનું ઉત્તેજન આપશે નહિ. પુરાતન પરાપૂર્વથી ચાલી આવેલું શિક્ષણ અને હાલનું શિક્ષણ એક ખીલને ગોઠવું આવશે નહિ. હાલના વિચારોની કસોટીમાં જીવું શિક્ષણ ટકી શકશે નહિ.”

જે વિચારવાળા કેળવણી મા. પ્રાંતપેએ લીધી છે તેજ વિચારની કેળવણી અત્યારે સામાન્યપણે સર્વત્ર લેવાય છે; અને જોનોના સંતાનો પણ તેજ કેળવણીમાં ઉછરે છે અને ભવિષ્યમાં ઉછરવાના. જે પદ્ધતિની કેળવણીથી મા. પ્રાંતપે અત્યારે સંસ્કૃત જ્ઞાનના ફેલાવા વિરૂદ્ધ થયા છે તેવીજ પદ્ધતિ ઉપર શીક્ષણ લેતો આપણો હાલનો યુવકવર્ગ ભવિષ્યમાં આપણા ધર્મ વિચારો સંબંધે તેવી વિરૂદ્ધતા દર્શાવે એ શું સંભવિત નથી ? અને તેવા સંભવ ઉભો થવા પામે તો ધર્મસાહિત્યજ્ઞાન તેઓના હાથે ઉદાર પામે એ શું સંભવિત છે ? આ રીતે અમે અત્યારના વિચારવાતાવરણની અસર લાવીમાં શું થવા યોગ્ય છે તેના વિચારપૂર્વક આ કાર્ય હાથ ધરું છે.

સંશોધન અને ભાષાંતરોની શુદ્ધિ.

અમને જાણીને સતોષ થાય છે કે, ગૃહસ્થોને માટે આગમનું વાંચન સર્વથા પ્રતિબંધમાં હોયું એ અત્યારના બદલાયેલા સંજોગોમાં હાલંદાયક નથી એવી ધણા જૈનભાઈઓની માનીનતા હવે થયેલી છે. આમ છતાં તેઓના મનને વિષે એમ રહે છે કે, આગમના સંશોધન અને ભાષાંતરોની શુદ્ધિ બરાબર રહેવી જોઈએ. આ સંબંધમાં અમે જણાવવા આત્મા લઇએ છીએ કે, અમો-અમારામાં-માણસ જાતમાં નેટલી શક્તિઓ-સાધનો હોય તેટલાં કામે લગાડવામાં પછાત નહીં પડીએ. અમારી જવાબદારી (Responsibility)

નો અમને પૂછી પચાલ છે. અમે સારી પેઠે જાણીએ છીએ કે, શ્રી પ્રભુના એક વચનનું પણ અમારી બેદરકારી કે સ્વછંદથી અભ્યસા અડપણુ થયું તો અમારે અતેક ક્રોધો બાંધવાં પડશે અને તેનું ફળ ભોગવ્યા વિના અન્ય કોઈ ઉપાય નથી. આ સ્થળે એક વાત કહેવાની છે. સંપૂર્ણ તો શ્રી સર્વજ્ઞ છે. માણસ જાત બૂલને પાત્ર છે; એટલે સંપૂર્ણતાનો અમને ફાંકો નથી. “ સર્વોત્કૃષ્ટ સાઈ ” (*greatest good*) કરતાં “ વધારે સાઈ ” “ *greater good* ” ના નિયમને અનુસરી અમારું કામ તેવાર થયેલું જેવાની જુદી રાખવા સમાજને વિનાંતિ છે. જુદીની મંદતાથી કોઈ દોષ થવા પામે તો નિંદાને નહીં, પણ સુધારાને. એટલું યાદ રહે કે, બીજાનું નહીં થાય તેના કરતાં થોડું પણ થશે તો તેટલો લાલ થશે, એક વખત બૂલ થશે તો બીજવાર સુધારશે. આ દૃષ્ટિએ જેવાથી આપને નિરાશ નહીં થવું પડે. બાળાન્તરની જુદી માટે અમારી સર્વ શક્તિઓ કામે લગાડવાનું અમે કહ્યું છે છતાં એ દૃષ્ટિ રાખીએ કે, જ્ઞાની અને તેમાં પણ સંપૂર્ણ જ્ઞાનીના વચનોનો એવો પ્રભાવ હોય છે કે, તેનો લાલજ મળે છે. એનો એક દાખલો આપીએ. પ્રોફેસર મણીલાલ નજીલાઈએ આચાર્ય ભગવાન શ્રીમદ્ હરિભદ્ર સંસ્થાના ‘ ધર્મદર્શનઅભ્યુદય ’ ગ્રંથનું બાળાંતર કર્યું છે. એ બાળાન્તરમાં કેટલીક ભૂલો રહેવા પામી છે એ ખરું છે, પરંતુ તે વાંચીને ધણા ફળવાએલા તરૂં જેને તે ચમત્કારીક પુસ્તક લાગ્યું. તે પુસ્તક યુનિવર્સિટીમાં તત્વજ્ઞાનના તુલનાત્મક અભ્યાસ (*Comparative study of philosophy*) ને લાયક લાગ્યું. આ ઉપરથી સ્વં બાઈ ગોલીંદ્ર મેપાણીએ તેનું અંગ્રેજીમાં બાળાન્તર કરવાનું કામ તેઓ ઇંગ્લેંડ ગયા, ત્યારે એક પાશ્ચાત્ય વિદ્વાનને એક દહાર રૂપીઆના લવાજમથી સોંપવાની ગોઠવણ કરી હતી. મીં મેપાણીના સ્વર્ગવાસ પંછી તેનું શું થયું તે હજી જાણવામાં જો કે આવ્યું નથી. જો પ્રો. મણીલાલનું બાળાન્તર ગુજરાતી બાળામાં ન થયું હોત, તો તરૂં જેને ઉપયુક્ત ચમત્કાર લાગ્યો તે લાગવાનો કદાપિ પણ પ્રસંગ આવતજ નહીં.

ભાષાંતરોમાં નિષ્પક્ષપાતતા-સર્વ ગચ્છાએ-સ્થાનકવાસી

સુધાંએ નિશ્ચિત રહેલું.

આગમનાં બાળાન્તરો કેવળ નિષ્પક્ષપાત અને મધ્યસ્થ થવાનાં. કોઇ પણ ગચ્છની માનીનતા દર કરવાની જુદીએ અથવા કોઈની માનીનતાનું ખંડન કરવાની જુદીએ ભાષાંતરો નહીં જ થાય. માત્ર સાહિત્યદૃષ્ટિએ ભાષાશાસ્ત્ર (*Science of languages*) અને ભાષાવિવેકશાસ્ત્ર (*Philology*) ના નિયમાનુસારજ ભાષાંતરો થવાના. એટલું પણ સમરૂપમાં રહે કે, સર્વ ગચ્છોને રંજન કરવાની જુદીએ અથેતે કૃત્રિમ બનાવવામાં નહીં આવે. ભાષાશાસ્ત્ર અને ભાષાવિવેકશાસ્ત્ર જેમ અર્થ કરવાનું ફરમાવતાં હશે તેજ પ્રમાણે ધટાવવામાં આવશે. કોઈ પ્રસંગો એવાં હોય કે જ્યાં એક શબ્દના જૂઠા જૂઠા અર્થો થતાં હોય ત્યાં આગળ જૂઠા જૂઠા વિદ્વાનોના કરેલા અર્થ અભિપ્રાય સાથે તથા સંસ્કૃત, પ્રાકૃત, પાલીઆદિ કોયેલી શાળા સાથે આપવામાં આવશે. કહેવાનો મનસૂબ કે, માત્ર સાહિત્યદૃષ્ટિ (*Purely literary point of view*) થીજ અર્થો ભરાશે. કોઇ ગચ્છને વિના કરણે રંજન કરવાની જુદીએ કે, કોઈ ગચ્છના ખંડનમંડનની જુદીએ અર્થો ભરાશે નહીં.

અમારી યોજનામાં ૪૫ આગમો પ્રકટ કરવાની ખબર અપાઇ છે તેથી સ્થાનકવા-
લીભાષ્યો કે જેઓ ઉર મત્રો માને છે તેઓને વિશે એવો ખ્યાલ થયેલો સંભળાયેલો છે
કે, શ્રી વીતરાગ મુદ્રાના અવલંબન લેનાર ગચ્છોના પક્ષપાતમાં અને સ્થાનકવાસીઓનાં અપક્ષ-
પાતમાં અર્થો થશે. અમારે અહીં આ સંબંધમાં શ્વેતાશ્વર સંપ્રદાયના સર્વગચ્છો-સ્થા-
નકવાસી મુદ્રાને સ્પષ્ટ કહી દેવાનું કે, અમારાં ભાષાંતરો કાઢ પણ ગચ્છનાં ખંડનમંડન
અર્થે નહીં, પણ ભાષાશાસ્ત્ર અને ભાષાવિવેકશાસ્ત્રદ્વારાએ માત્ર સાહિત્ય દૃષ્ટિએજ
ધરાના એવી નિશ્ચિંતના રાખવી. અમારા વિચારકોશમાં અમે પક્ષપાતને રાખવાની ઇચ્છાજ
સ્વપ્નેય કરી નથી. દુકંમાં શ્રી વીતરાગમુદ્રાનું અવલંબન લેનાર ગચ્છો કે અવલંબન નહીં
લેનાર ગચ્છોને ખોટી રીતે રંજન કરવાની બુદ્ધિએ અર્થો ભરાશે નહીં. સત્યનો પક્ષપાત
રહેશે. પક્ષપાતનો પક્ષપાત નહીં થવા પામે.

અમારાં સંશોધન અને ભાષાંતરમાં શુદ્ધિ તથા નિષ્પક્ષપાતતા રહી શકશે કે કેમ
તેની એકજ કસોટી (Test) છે. જેઓ એક મોટી રકમ આ કામ પાછળ ખર્ચે છે
છતાં યોજના આગળ સંસાધવાને માટે અને મૂળ મુરીને હાનિ ન પહોંચે તેટલા માટે
તૈયાર થયેલાં આગમોનો વિક્રય કરી પાછાં નાણાં વસુલ કરવા માગે છે, એટલે ભાષાંતરમાં
જે શુદ્ધિ અને નિષ્પક્ષપાતતા ન રહેતો વેચાણ યદ્દ નાણાં પાછાં વસુલ કેમ યદ્દ શકે ?
વસ્તુ સાધ્યદૃષ્ટિ (practical point of view) થી આ વાત વિચારવામાં આવે તો ખાત્રી
થવી જોઇએ કે, અમારે શુદ્ધિ તથા નિષ્પક્ષપાતતા માટે સંપૂર્ણ કાળજી રાખ્યા વિના
હુટકો નથી.

જૈન મુનિરાજો અને આગમનું સંશોધન તથા ભાષાંતરનું કાર્ય.

બહુ દેઝણેથી એવી મુશ્કેલી યદ્દ છે કે, આગમ સંશોધવાનું અને આગમનું
ભાષાંતર કરાવવાનું કામ મુનિમહારાજો પાસે કરાવવું જોઇએ. અમારા મુનિમહારાજોને
અમારી તા. ૧-૮-૧૯૧૩ ની યાદીમાં અમે આનું કાર્ય તેઓશ્રી માથે લે તેને માટે
બહેદ રીતે આમંત્રણ કર્યું છે. આપણા મુનિમહારાજોના જૈનધર્મના તત્વજ્ઞાનના અનુભવનો
અને જૈન પરિભાષાના સાંકેતિકપણનો જાલ જોડેલો બની શકે તેટલો મેળવવાની અમને
પૂર્ણ વિનંતા છે; અને તેટલા માટે અમે તેવો પ્રયાસ કર્યા વિના નહીં રહીએ. એટલુંજ
નહીં પણ અમે અત્યાર સુધીમાં તેવી કેટલીક ગોઠવણ કરવા શક્તિમાન પણ થયાં
છીએ. આમ છતાં અમારે નિરંતરપૂર્વક જૈનસમાજને વિનંતિ કરવી જોઇએ કે
જેમ બહારથી ધારવામા આવે છે તેમ જૈન મુનિમહારાજો આગમનું સંશોધન
અને ભાષાંતર કરવાનું કામ નિયમિત અને વ્યવસ્થાપૂર્વક કરવાનું માથે લઇને સાંગોપાંગ
પાર ઉતારે. તેમ છે કે નહીં તે જાણતની સમાજે ખાસ તજવીજ કરવાની જરૂર છે.
સંપૂર્ણ સંશોધન અને માળખી સંસ્કૃતનું સંપૂર્ણ શુદ્ધ અનુવાદનું કાર્ય કરી શકે
તેણે મુનિરાજોની આપણામાં કેટલી સંખ્યા છે ? જે સંખ્યા હોય તે સંખ્યામાંથી
કેટલા મુનિમહારાજો સ્થિતિચુંસ્તપણથી મુક્ત-દોષ-આવાં કાર્યને અનુમોદનપૂર્વક
કામ પરી આગમેને સંશોધન અને ભાષાંતર કરી કાર્ય સાંગોપાંગ પૂર્ણ કરે તેમ છે ? એ

આદિ બાબતોની તપાસ કરી પછી આવી સચના કરવી યોગ્ય છે કે નહીં તેનો વિચાર કરવા અમે સમાજને આગ્રહપૂર્વક વિનવીએ છીએ. આમ છતાં અમે આ રૂઢિ જાહેર કરીએ છીએ કે કોઈ પણ મુનિ મહારાજ ભગવતીજી કે ખીજા ગમે તે સૂત્રના સંશોધનનું અને અનુવાદનું કાર્ય હાથ ધરવા કૃપા કરશે તો અમે અંતઃકરણપૂર્વક ઉપકાર માની તેમ કરાવવા તૈયાર છીએ. તેઓ તરફથી કોઈ પણ સૂત્રનું સંપૂર્ણ શુદ્ધ સંશોધન અને ભાષાંતર કરવાનું માથે લેવામાં આવશે તો અમે દરેક જાતની તેઓશ્રી કહેશે તે સામગ્રીઓ પૂરી પાડીશું અને તૈયાર થયે જાણવી પ્રકટ કરીશું.

છેવટમાં વિનંતિ.

આ રીતે લુદા લુદા કેટલાક અભિપ્રાયોના સખંધમાં અમે અમારા વિચારો રજુ કર્યા છે. જે પ્રકારનાં અમારા વિચારો છે તેને અનુસરી આ કાર્ય અમે હાથ કર્યું છે. એ કહેવું આત્મસાધારણ છે કે, આ કાર્ય અમે સમાજના હિતને દ્રષ્ટિમાં રાખીનેજ હાથ કર્યું છે છતાં કહેવું યોગ્ય છે કે આ મદદના કાર્યને અંગે અમારે જે કોઈ ભોગ આપવો. શો તે નજરમાં રાખી અમારા પ્રયત્ન તરફ સદાનુમૂનિ રાખવી કે નહીં તે વિચારવાનું કામ સમાજનું છે.

માણિક્ષેષ,

અમદાવાદ ૧-૧૧-૧૯૧૩.

મનમુખસાક્ષ રવજીભાઈ મેહતા.

માનદ કાર્યભારી, શ્રી જિનાનંદ પ્રકાશક સમા.

શ્રી સત્યવિત્ત્વ પ્રીતીજ પ્રેસમાં શા. સાંકલન દરીલાયે છાપ્યો — અમદાવાદ.

જૈન કાવ્યદોહન

ભાગ ૧ લો.

સંગ્રહ કર્તા:—મનસુખલાલ રવજીભાઈ મહેતા.

પ્રાચીન જૈન કવિઓના શુજરાતી કાવ્યોનો સંગ્રહ કરી 'શુજરાતી' પ્રેસના કાવ્યદોહનની સંપૂર્ણ ઢાંચે આ જૈન કાવ્યદોહનનો ૧ લો ભાગ તૈયાર કર્યો છે. તેની અંદર શ્રીમાન્ આનંદચત્રાન્, શ્રીમાન્ દેવચંદ્રાન્, શ્રીમાન્ ધર્મ મંદિર, શ્રીમાન્ નેમવિજયજી, શ્રી વીરવિજયજી આદિ જૈન પંડિતોનાં કાવ્યોનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે.

શુજર જૈન કાવ્યો આ શીલીએ આજસુધી એક પણ બહાર પડેલ નથી. શુજર સાધામાં લખાએલું જૈન સાહિત્ય, માત્ર સાહિત્ય સંદિની નજરે ચડાવવાના હેતુથીજ આ પ્રયાસ કર્યો છે.

'શુજરાતી' પ્રેસના કાવ્યદોહન જેટલુંજ કદ છે. અર્થાત્ ૬૦૦ પૃષ્ઠ નો ગ્રંથ છે.

મૂલ્ય રૂ. ૨-૦-૦. પોસ્ટેજ જાહે.

મળવાનું ઠેકાણું:—

શ્રી ૬ પુલ્કશાઈ હીરાચંદ,

માણેકચોક

અમદાવાદ.

લાહી સુધારવા માટે સૌથી સરસ.

ડૉ વામન ગોપાલનું જગ
પ્રસિદ્ધ અને લોકપ્રીય
આયોડાઈઝડ

સારસાપરિલા

જેનો હબરો દરદીઓએ ઉપયોગ કરી પોતાની નિરાશા દૂર કરી છે.
આ સારસાપરિલા બગડેલા લોહીથી થતા દરદો માટે એક ક્ષતેહમદ
અકસાર ઇલાજ છે.

અને આજ્યપં વરમથી એક સરખી રીતે માન પામેલું છે અને જુદા જુદા પ્રદર્શનોમાં

સોનાના અને રૂપાના ચાંદો મેળવવા

આ એકજ સારસાપરિલા ભાગ્યશાળી નીવડ્યું છે.

લોહી એ મનુષ્યનું જીવન છે તે બગડ્યું હોય તો અનેક ઉત્પન્ન થાય
છે. માટે તે સુધારવા દરેક માણસે કળજી લેવી જોઈએ. તેને માટે આ સારસા-
પરિલા વિના બીજું એક પદ્ય દવા લેવાની જરૂર નથી. વળી આ દવા ધીવાથી
ઉપદેશ એટલે ગંભીર અને અને તેના બે ઘણા રોગો-તેમજ લકવા, સંધીવા
આમલી પરના કાળા ડાઘ, અંગુઠું સુષ્ક આવવું, શરીરમાં બળતરા થવી, શરીર
ઉપર ફેવી સ્વરૂપ દેખાતા ચર્મ આવના વીગે વિકારો ઉપર આ દવા અકસીર સર્થ
ચુકી છે. શીશી ૧ નો. રૂ. ૧૫, ચાર શીશી પાંચાલી સારો ગુણ આપે છે.
પ્રાર્થ બર્થ જુદું.

ચાર એકદમ મંગાવના ને રૂ. ૪૫,

ડૉ ગઉતમરામ કેશવ. ઠાકુરદનાર—મુંબઈ.

શ્રી જૈન ચેતામ્બર કોન્ફરન્સ હૅરલ્ડ. Shri Jain S. Conference Herald.

પુ. ૧૦-અંક ૩.] વીર સંવત ૨૪૪૦. [માર્ચ. ૧૯૧૪.

વિષયાનુક્રમ.

વિષય.	પૃષ્ઠ.
સાહ્યાયાત્રી-પદોદ્ધારી. ... (કાવ્ય રા. નંદન)	૭૩
Historical Authorities as to Jagatseth's House.	૭૪
Repertory of Jain Epigraphy. ...	૭૬
જાન ચર્ચા બાવકર્મનું સ્વરૂપ. ...	૭૮
પૌત્રિયાસિક માહિતી. ...	૮૨
સ્ત્રીકાર અને સમાલોચના. ...	૮૩
પદોદ્ધાર. ...	૮૭
શ્રી યાત્રા વિભાગ. ...	૮૮

વાર્ષિક-મૂલ્ય (પોસ્ટેજ સહ) રૂ. ૧-૮-૦.

આગવરી તંત્રી:—મોહનલાલ દલીયદ દેસાઈ, બી. એ. એલ. એલ. એલ.

સાધક કાર:—શ્રી ૧૨, પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ—મુંબઈ.

પ્રેક્ષક કાર:—શ્રી જૈન એન્ડ હોન્ડેસ ઓફિસ તંત્રી.

સાધક દલદીયદ દેસાઈ, પાણચોળી, મુંબઈ.

A Correction.

The heading on page 76 should be read as "Reportory of Jain Epigraphy". It is continued from page 9 of the last year's volume of the Herald.

બાદશાહી હેર ઓઇલ

આજકાલ બજારમાં મનમોહક રંગીલાં ચટકીલાં નામેથી હજારો જાતનાં તેલો વ્યાસલેટ જેવા તેલમાંથી બનાવેલાં વેચાય છે. જેથી આજકાલની શોખીન પ્રજા ભલકાથી ઠગાય છે. ને ત્યારે થોડી મુદતમાં વાળ સફેદ થઈ જાય છે ત્યારે પોતાની થયેલ ભુલથી પરતાય છે.

બાદશાહી હેર ઓઇલ શુદ્ધ વનસ્પતીના તેલથી બનાવવામાં આવે છે. ને તેનો નસુનો અડધા આનાની ટીકીટ બીડવાથી દરેકને મક્કત મોકલી આપવામાં આવે છે.—

બાદશાહી હેર ઓઇલ ખરી પડતા વાળને અટકાવી મુંદર, ચળકતા અને શુભ્રાદાર બનાવે છે. બાદશાહી હેર ઓઇલ કેવળ સુગંધી તેલ નથી પણ તેમાં વાળ, વધારી પુષ્ટી આપનારાં અને મગજને તાજગી આપનારાં તત્ત્વો સમાયલાં છે, વકીલ, બેરીસ્ટરો, સોલીસીટર્સો, વિદ્યાર્થીઓ, અને મગજ સંબંધી કામ કરનારાઓ માટે ઘણુંજ શુભકારક માધુમ પડ્યું છે.

દી મત બાટલી ૧ નો રૂ. ૧-૦-૦ પોસ્ટેજ ખર્ચ ૦-૪-૦ જુદા.

દી મત બાટલી ૩ નો રૂ. ૨-૧૦-૦ પોસ્ટેજ ખર્ચ ૦-૬-૦ જુદા.

તા. ૬.

ખરીદતી વખતે નામ તથા સીલબંધ બાકસનાળી બાટલી લેજો.

સોલ એજન્ટ

સી. સી. મહાજન એન્ડ કું—

ગોપાલચંદ્ર સ્ટ્રીટ—મુંબાઈ.

શ્રી જૈન શ્વેતામ્બર કોન્ફરન્સ હેરલ્ડ.

SHRI JAIN CONFERENCE HERALD.

“સત્સાધૂનાં પુનર્મગયતાં મહારાજ ! નર્યત્યેવામી પૂર્વોદિતાઃ સર્વેઽપિ હુદ્રોપદ્રવા
યતસ્તેષાં ભગવતાં પ્રનયં મોહતિમિરં, આવિર્ભૂતં સમ્યગ્જ્ઞાનં, નિવૃત્તં સર્વત્રાગ્રહવિશેષઃ,
પરિણતં સંતોષામૃતં, વ્યપગતા હુદ્રક્રિયા, હૃદિતપ્રાયા ભવવહ્નયોઃ, સ્થિરોભૂતા ધર્મ-
મેઘસમાધિઃ ॥ તથા ગાદાનુસ્તમંતરંગમતઃપુરં ॥ યતસ્તેષાં ભગવતાં સંતોષદાયિની
ધૃતિસુંદરો, ચિત્તપ્રસાદહેતુઃ શ્રદ્ધા, આલ્હાદકારિણી સુલાસિકા, નિર્વાણકારણં વિ-
ચિદ્વિદ્યા, પ્રમોદવિભાચિની વિશ્વસિઃ, સદ્વ્યોધકારિણી મેધા, પ્રમદાતિરેકાનિમિત્તમનુપ્રેક્ષા,
અનુકૂલચારિણી મૈત્રી, અકારણવસ્તુલા ફરુણા, સદાનંદદાયિની મુદિતા, સર્વોદ્દેગ-
ઘાતિનોડપેક્ષેતિ.”—શ્રી સિદ્ધર્ષિ:

પુસ્તક ૧૦-અંક ૩]

વીર સંવત ૨૪૪૦.

[આર્થ. ૧૯૧૪.

કાઠીઆવાડી-પહાડી.

(પહાડી ગરુડ-સદા સંસારમાં મુખ દુઃખ સરખાં ખાન્ધે લઈએ-એ રાહ.)

અમે તો કાઠીયાવાડી પહાડી ભૂમિ-વાસી,
રસિકડું આકરું અમ નામ છે રહુ પ્રકાશી—અમે.

પહાડી અમારી ભૂમિમાં પહાડી અમારું ગામ;
તમ જીવન પહાડી વળી પહાડી મન મરતાન.

અચંડ પહાડી શોભાને કુદરત ધારે દાંડી;
ગુફા-ગિર-ઝાડીને ગજવે સિંહાદિક ત્રાડી ત્રાડી—અમે.

જુડં જુએ ઝાડનાં, દૂર્ગ સમાન સુહાય.
વિરલ પક્ષિ-રવ જ્યાં મુણી તિક્ષણ શાંતિ થાય.

ગહાર રૂતુ રૂતુને શો, ગિર અહિં આ ખીલાવે !
નિચાર-આચાર સદા ઉચ્ચ ઉન્નત ભૂમિ લાવે—અમે.

પહાડી વનસ્પતિ ખાનમાં, અમૃત ઝરણાં પાન;
પરોણાગત અમ પહાડીની નિલ ગણાય પ્રમાણ.

કાઘ ન દિલે અમારા— રે ગિરદ ન મૂકનારા.
 બલાઈ કરો તો બલા ને બુરાઈ કરો તો બુરા—અમે,
 ભક્ત ભૂમિ વીર-ભૂમિ આ, આ ભૂમિ સ્વર્ગ સમાન.
 પહાડી પ્રાણથી પ્રિય એ—મા માટે અભિમાન,
 અશ્વં તેણ માતૃ ભૂમિનાં શુભો જગમાં ગંભવે;
 અમારી દિવ્ય ભૂમિ તુલ્ય વિમુઘા કો ન આદે—અમે.
 “પરવાં એક પ્રભુતણી કાલ થવાનું થાય”.
 એ સૂત્રે ભવ--સકરમાં અમ નૌકા ઝીપલાય,
 રીતિ આ નિશાયો પહાડી, લલિત-ભીતિ નિવારી;
 સદા ઉદયસ્થ રહીએ ઇશ ઇચ્છા એ અમારી—અમે.

નંદન.

HISTORICAL AUTHORITIES AS TO JAGATSETH'S HOUSE.

MARSHMAN'S INDIA.

“Meanwhile the violence and atrocities of the Nawab continued to augment the disgust of his ministers and officers none of whom considered themselves secure from the caprices of his passion. Every day produced some new act of provocation; and in the month of May Moor Jaffer, the paymaster and general of his forces, Raydurlab, the finance minister and the all powerful bankers the Seths, entered into a combination to dethrone him.”

“As the plans of the party proceeded, Jagat Seth, the banker assured his friends that there was little, if any, chance of success without the co-operation of Clive, and they invited him to join them, holding out the most magnificent offers for the Company. Clive felt that “there could be neither peace nor security while such a monster as the Nawab reigned,” and readily entered into their plans notwithstanding the reluctance of the timid council in Calcutta. A secret

roaty was concluded between the confidantes and Clive, the chief stipulation of which were that he should march with his army to Murshidabad and place Meer Jaffer on the throne, and that Meer Jaffer should make the amplest reparation to the English for all losses, public or private—Ch X. P. p. 297-278.

The Mursidabad bankers (Jagat Seth Mahatab Rao and Maharaja Suroopchand) were thrown (by Meer Cassim) into the Ganges from one of the Castions of the fort of Mongher. One of their-faithful servants the favourite Chooni begged permission to share their fate, and when his request was denied, plunged into the river, determined not to secure them"

Ch. XI. P. 303.

2. MACAULAY'S ESSAYS.

"In the meantime his wretched mal-administration, his folly, his dissolute manners, and his love of the lowest Company, had disgusted all classes of his subjects, soldiers, trades Civil functionaries the proud and austontations Mohemedans, and the timid supple and parsimonious Hindus, a formidable conspiracy was formed against him in which were included Roy-durlab, the minister of finance, Meer Jaffer, principal Commander of the troops, and Jagat Seth the richest bankor in India. The plot was confided to the English agents and a communication was opened between the malcontents and the Committee at Calcutta.

Essays on Clive—

P. 102 (Longmans.) 1856

"The new sovereign was now called upon to fulfil the engagement into which he had entered with his allies. A conference was held at the house of Jagat Seth, the great bankor for the purpose of making the necessary arrangement."

P. 105.

3. MILL.

"That celebrated family, the "Soths" of Marshidabad who, by marchandise and banking, had acquired the wealth of princes, and often aided him (Nawal Aliverdi) in his trials were admitted largely to share in his councils and to influence the operations of his Government. Ali Verdi had recommended the same policy to Sirnj-Uddowlah and that prince had met with no temptation to depart from it." Vol 11 oh. V. C. 160 (no 3 Vol.)

(To be continued.)

REPERTORY OF JAIN BIBLIOGRAPHY.

(Continued from Page of last year's Herald)

KADAMBAS OF BANAVASI.

It is not unreasonable to accept as Mr. Fleet does (Journal Bom. Br. vol IX p. 229 249.) that the Kadambas of Vaijanti or Banavasi were followers of Jainism. They make in fact numerous gifts to the different Jain sects. But the inscriptions, whenever they bear dates, are not dated according to the years of each reign and do not therefore bear any new elements for the general chronology of India.

Among the oldest representatives of this dynasty which Mr. Fleet places in the second half of the fifth century after Christ (Ind. Ant. vol VI. p. 22-23) we find:

Kakusthavarma: the 30th year (of his reign?) a gift to Cruta Kirti (no 96).

Mrgcavarman son of *Cantivarman* and grandson of *Kakusthavarma*; the 3rd year, of his reign, gift (no 97);—the fourth year, another gift to the *evetnpatas* and to the *Nirgranthas* (no. 98);—the 8th year, foundation of a temple at *Pelacika* and new gifts to the *Nirgranthas* as well as to the *Kurcakas* and to the *Yapaniyas* (no 99).

Raviwarman, son of *Mrgcavarman*; gifts and the promulgation of an edict in favor of the *Yapaniyas*. (no 100);—another gift (no 101);—during the 11th year of his reign, his brother *Bhanuvarman* makes a new gift (no 102).

Harivarman, son of Ravivarman, the fourth year of his reign, a gift in favor of the Kurcakas and of the temple built at Palacika by Mrgecavarman (no 103);—the fifth year, gift to the sect. Aharisti (no 104).

Dovavarman son of Krsnavarman [1]: a gift to the Yapaniyas (no 105).

At last and without doubt many centuries later in C. 977=1055 A. D. another Kadamba of Baaavasi, Harikesario, feudatory of the Calukyas of Kalyani makes a gift of land to Baakapura (no 187).

WESTERN CALUKYAS OF BADAMI.

The kings of the old calukya Dynasty constantly favored Jainism (cf R. G. Bhandarker Early history of the Deccan, second edition, Bombay 1895 p. 59). some inscriptions, unfortunately apocryphal or without dates mention among others:—

Pulikecin I. C. 411 (su) a gift in favor of a temple built by his feudatory Samiyara (no 106, apocryphal).

Kirtivarman [I]. a gift to Prabhachandra (no 107).

Vinayaditya: C. 608=687 A. D. a gift (no 111, apocryphal).

Vijayaditya: C. 651=729 A. D. a gift (no 113, apocryphal);—his sister Kuakumamahadevis founds a temple at Gudigere (no 210).

Vikramaditya II. C. 656=734 A. D. restoration of the temples of Pulikere and gifts (no. 114 apocryphal).

SENDRAS.

Inscription no 109 (apocryphal) mentions a king of the name of Durgacakti belonging to the family of the Sendras, who makes a gift of land to the Jains at the time of the old of the west Satyacharya (Pulikecin II ?)

Pratiharas of Kannauj.

Perhaps the founder of this dynasty was Amaraja, who was converted by Bappabhattisuri and who is mentioned by an inscription at Catrunjaya as the ancestor of the Oswal tribe (no 665).

PALLAVAS.

According to inscription no 305 a Pallava king whose name is not mentioned acknowledged Vimalachandra as his guru,

(૨)

ભાવકર્મના સંબંધમાં જે ખૂલાસો પ્રશ્નોત્તર (અંક) માંથી મળ્યો છે તે નીચે ટાંચ્યો છે તે ઉપર વિચાર કરી જોશો.

“ભાવકર્મ તે આત્માની અનાદિકાળની પ્રદેશે લાગેલી રાગદ્વેષની અશુદ્ધ પરિણતિ (જાણવી).” દ્રવ્યકર્મ અને કર્મ પુદ્ગલાશ્રિત છે અને ભાવકર્મ આત્માશ્રિત છે.

દૃષ્ટાંત—ચોખ્ખાની (ભરેલી) કોટીમાં ચોખ્ખા તે દ્રવ્ય, કોટી તે નોકર્મ અને ચોખ્ખાને લાગેલો જે મોણી તે સમાન ભાવકર્મ ચીકાશરૂપ આત્માની અશુદ્ધ પરિણતિ જાણવી.

વળી તે અમલ્ય અનાદિ અનંત ભાગે અને ભલ્ય આત્મી અનાદિ તથા સાદિ સાંત ભાગે આત્મ પ્રવૃત્તિરૂપ હોવાથી છે. તેમાં એમ પણ જણાવ્યું છે કે હર્ષોજ્જ્વાલ તે ભાવકર્મ આશ્રિત છે.

તા. ૧૧-૯-૧૩.

—મુનિશ્રી કપૂરવિજયજી.

(૩)

પાશ્ચાત્ય દેશીઓનું મયન અને વિવેકપુરુષર પ્રયત્નરૂપ કરી પદાર્થવિશ્લેષનનો અભ્યાસ વાંચી હર્ષ થાય છે. જ્યારે આર્યોને વાંચન અને મનન તરફ પશુખેદરકાર જાણી ખેદ થાય છે. અસ્તુ.

૧—‘ભાવકર્મ’નું દ્રવ્ય શું ?

ઉત્તર—જે કર્મ પુદ્ગલો રસ સહીત આત્મા સાથે સત્તામાં રહ્યા છે, ઉદયમાં આવ્યા નથી, તે કર્મપુદ્ગલો ભાવકર્મનું દ્રવ્ય છે. કારણ કે ભાવકર્મ કેને કહેવામાં આવે છે કે જે કર્મ ઉદયમાં આવ્યાં હોય તે ઉદયમાં આવેલાં કર્મને ભાવકર્મ કહેવામાં આવે છે અને તેથી જ જૈનશાસ્ત્રમાં એમ લખેલ છે કે જે તીર્થંકરોના જીવ તીર્થંકર નામકર્મ બાંધી નહીં અથવા સ્વર્ગમાં રહેલ છે તો તેને દ્રવ્યતીર્થંકર કહેવામાં આવે છે. જ્યારે તે તીર્થંકર તીર્થંકર તરીકે જ જન્મી, દીક્ષા લઈ કેવળ જ્ઞાન પામે છે, ત્યારે બાંધેલ તીર્થંકર નામ ઉદયમાં આવે છે, તેથી તે ભાવતીર્થંકર ત્યારે કહેવાય છે માટે ઉદયમાં નહિ આવેલાં કર્મ દ્રવ્યકર્મ કહેવાય છે અને ઉદયમાં આવેલાં કર્મ ભાવકર્મ કહેવાય છે, તેથી તે દ્રવ્યકર્મ ભાવકર્મનું કારણ છે.

૨—ભાવકર્મ એ જીવ છે કે પુદ્ગલ છે ?

ઉત્તર—ભાવકર્મ પુદ્ગલ છે, પણ જીવની સાથે હોવાથી એકબીજાનું એકબીજાની વિભાવ-વાળા અને છે.

૩—ભાવકર્મ વિભાવ સ્વભાવ છે તો તે કાનો જીવનો કે પુદ્ગલનો ?

ઉત્તર—ઉપલા પ્રશ્નનો જવાબ બીજા પ્રશ્નના ઉત્તરમાં આવી જાય છે.

૪—આત્મા અને પુદ્ગલ એ બેની વચ્ચેનો સંબંધ તે ભાવકર્મ છે ?

ઉત્તર—કર્મશબ્દજ્ઞ આત્મા સાથેના સંબંધને લક્ષને વાપરવામાં આવે છે, તેથી ઉદયમાં આવેલા કર્મની જે અક્ષર આત્મા ઉપર થાય છે, તે અક્ષરને આત્મા વેદ છે એટલે બેની વચ્ચેના સંબંધનો અનુભવ સ્પર્શ અને પરને જેથી થાય છે તેને ભાવકર્મ કહેવાય. છતાં પહેલા પ્રશ્નના ઉત્તરમાં આ હકિકત સ્પષ્ટ રીતે આવી જાય છે.

શેઠને તથા પ્રેમાત્માને મારા જરૂર ધર્મલાભ કહેશે. અત્ર સંતિ છે. નુતન કંઠપણ પાશ્વત્ય દેશીના પ્રવાસ અવ્યંતર જણાય તે મને જણાવી વિજ્ઞાત કરશે. એજ.

તા. ૬. બીજી રીતે એમ પણ સમગ્ર છે કે સિદ્ધાવસ્થાએ પહેલેલ પવિત્રાત્મા એ ભાવકર્મનું દ્રવ્ય છે, કેમકે મૂતસ્થ ભાવિનો હિ યત્કારણ તદ્દ્રવ્ય જૂત અને ભાવીનું જે કારણ તે પણ દ્રવ્ય કહેવાય છે. ભાવીનું કારણ દ્રવ્ય પહેલાં ઉપર લખાઈ ગયેલ છે. જૂતનું કારણ દ્રવ્ય એટલે જૂત ભાવનું કારણ સિદ્ધાત્મા દ્રવ્ય કહેવાય છે. દાખલા તરીકે—

જે અડ્યાસિદ્ધા, જે મવિસ્સન્તિનાગયે કાલે ।

સંપડ્યે વટ્ટમાળા, સન્વેતિવિદેહ વંદામિ ॥

આ ગાથામાં દ્રવ્યતીર્થકરને નમસ્કાર કરવામાં આવેલ છે. અતીતકાળમાં જે સિદ્ધ થયા તે તીર્થકર, અનાગતકાળમાં જે તીર્થકર થવાના છે તે, વર્તમાનકાળમાં જે તીર્થકરે જન્મ લીધેલ છે અગર દીક્ષા લીધેલ છે પણ કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત થયેલ નથી તે, એમ ત્રણે જતના તીર્થકરને દ્રવ્ય તીર્થકર કહેવામાં આવ્યા છે. ફક્ત કેવળજ્ઞાન પામ્યા પછી જ ભાવ તીર્થકર કહેવામાં આવે છે. હવે અતીતકાળમાં જે સિદ્ધ થયા તેને દ્રવ્યતીર્થકર કહેવામાં આવ્યા છે તેથી માનવાને કારણ મળે છે કે જે આત્માએ ભાવતીર્થકરપણું પૂર્વે વેદ્યું છે એવું જે પવિત્ર આત્મદ્રવ્ય તે ભાવકર્મનું દ્રવ્યકારણ માન્યું છે. આ ઉપરથી જે આત્માએ નહીં ઉદયમાં આવેલ કર્મ વેદ્યો નથી તે જીવ ભાવકર્મનું દ્રવ્ય અને જે આત્માએ કર્મ વેદી પરિસમાપ્ત કરેલ છે તે જીવ પણ ભાવકર્મનું દ્રવ્ય કહેવાય. ફક્ત જે વખતે જીવ ઉદયમાં આવેલાં કર્મને વેદે છે તે વખતે તે જીવ ભાવકર્મ કહેવાય. આંદી મુખ્યતાએ કારણમાં કાર્યનો ઉપચાર માનવાનો છે.

માંગદેશ, ૧૫-૧૦-૧૩.

—મુનિશ્રી આરિયવિજયજી

4

Is Bhav Karma pudgal or real?

—It belongs to a category intermediate between soul and matter. Its substantial cause is soul, but still it is not of the nature of the soul. Bhavkarma is essentially a perverted state of the soul—a state induced by the previously accumulated karmas ripe to give fruit. A condition which is determined by a factor alien to the soul cannot, in truth, be said to be a characteristic of the soul. The definition of Bhavkarma may roughly be put thus:—“the activity of the soul which precedes the accumulation of material Karmas bearing affinity to it.”

H. WARREN.

ऐतिहासिक माहिती.

ઉદયન'દિસૂરિ (સૂરિપદ સં. ૧૪૭૮ ના અરસામાં.)

- જય જુગવર ગુરુ શ્રી ઉદયન'દિ, નંદક સૂરિસર જા' દણ્ડિંદ,
જય વદનકમલિ સરસતિ વસાઇ, મન ઉવસમ-રસ ભરિ ઉદયસઇ. ૧
- માણદેવનંદન ગોવિંદસાહિ, કીયા ઉચ્છવ પાટણુ નયરમાહિ,
શ્રી સોમચુંદરસૂરિસઇ હતિયઇ, પદિ યાપિયા અડત મનોરયિઇ. ૨
- શ્રી સુનિસુંદરસૂરિ ગણધર, ઉવઝાય પદિ યાપિયા જયકર,
સંધપતિ ગુણુરાજિ કરાવિઉ, પંદ આપણુઈ કાજ સારાવિઉ. ૩
- તુમ્હ ગુરુ અડિ હું ન સકકં તરી, ધન ધન તે લખેરાજ સંધવી,
જણુઈ આરી હવણુઇ કરાવીયા, ધરિયા રવિતજિ રંગ રહાવીયા. ૪
- ગજનાયક શ્રી જયચંદ્રસૂરિ, પદિ યાપિયા પરમાણુદંપુરિ,
તુમ્હ અંગિ ન દિસઇ એક જોડિ, તુમ્હે પ્રતપક અગણિત વરસ કોડિ. ૫

॥ શ્રી ઉદયન'દિસૂરીશ્વર સ્વાધ્યાયઃ ॥ ૭ ॥

હેમવિમલસૂરિ [૧૫૫૦ ના અરસામાં.]

॥ ૬૦ ॥ શ્રી ગુરુધોનમઃ ॥

- પ્રદિ ઉગમિ સરસતિ પાપ લાગી, સાકર વાણી વાણી માગી,
તવ મઝ જલહલતી વાણી જાગી, હઠઅડકં હેમવિમલ ગુણુરાગી. ૧
- હઠઅડકં હરખિકં ગુરુગુણુ ગાવા, તિમ તિમ કુમતિ કરઇ ઉદાવા,
જિમ જિમ કડંથા ઉપાય છંડાવા, તિમ તિમ નવ નવ માંડઈ દાવા. ૨
- કુમતિ કરંડા કાદી ફટી, હઠઅડક ગુરુ ગુણુ હઠિયાં અખૂટી,
ચુક લીધી તવ સુમતિ વજૂટી, ખેલઇ ફિરિ ફિરિ પાંપડં છૂટી. ૩
- આગઇ ગુરુ ગુણુ જણુમન મોહઇ, જિમ મમવાયજ ચંદનિ સોહઇ,
દીધી પદવી બહુ વિત વેચી, નાગરવેલિનઇ અમીરસ સીંચી. ૪
- ચંદ સૂરિજ મંડલ જિમ સોહઇ, મેર મહીધર જણુ મન મોહઇ,
તિમ આચારય દોઇ કરિ દીપઇ, હેમવિમલસૂરિ વાદી છપઇ. ૫
- સંધિ મિલી તું મચ્છ યાપિક, સૂરિ મંત્ર તઇ બિહુંનઇ આપિક,
વાદી અચાદ વિધરણુ સૂર, તપગજનાયક લખંધિ સંપૂર. ૬
- અક ગણુનાયક ચંદ કલિનઇ, તેટ્ટ ગુરુ સેવંતુ દીસઇ,
લડુડ વંડાઈ જે મનિઆખુઇ, તે નરનિયઇ કિંપિં ન જાણુઇ. ૭
- ચિંતામણી જિમ જમિ દુધ મનડુંક, તેજિ તપંતું ન રદઇ છાનું,
તિમ શ્રી હેમવિમલસૂરિંદ, તેજિ તપઇ જિમ પૂનિમચંદ. ૮
- સદિ ગુરુ કનક ચંપક તનુ સોહઇ, યચન અમીરસ માનસ મોહઇ,

ગણપતિ સંયમ દીધકં સંધ્યેભેલી, આગર્ષ દૂધનઈ સાકર ભેલી. ૯
 નિશ્ચ આરેણિ વડી નઈ છતુ, મદન મહાંભડ જંગત વંદીતુ,
 ગયણુંગણ નિમ જલહર ગાગળ, તિમ ગણતાયક મિરચાડિ છાજઈ. ૧૦
 દીપક સહસ કિરણ તેજિઈ, પ્રણમઈ શ્રી સંધ્યે તુંલ પય હનિઈ,
 સુમતિ સાધુ સરિ પાટ દિણંદ, પ્રતપુ હેમવિમલસરિંદ. ૧૧
 સુમતિમણિકર ગુર પાય પસાયા, પામી હેમવિમલ ગુરરાયા,
 તપ જપ સંયમ નિમલ કાયા, યુષ્ઠિઅ સુભાવિઈ, નિશ્ચમોહ ગાયા. ૧૨
 જસાત સાયર શશિ દિવાયર, અચલ ગેર મહીધર,
 તાં જયુ સહિ ગુર નવુ મુરતર અંદ્ર ગમ્ભિર સરિસર,
 તપ ભેટિ પામી સીસ નામિ નમઈ પાએ નાગરા
 શ્રી હેમવિમલ પાયકમહિ, રમઈ અલ નિમ સુનિવરા. ૧૩

છતિ સ્વાધ્યાય સમાપ્ત.

—C. D. Dala'.

સ્વીકાર અને સમાલોચના.

૧. રાજકુમારી સુદર્શના યાને સમળી પિહાર—(માગધી પ્રગંધ પરથી લખનાર પન્નાસહ શ્રી કેશરવિનયજી ગણિ. પ્રકટકર્તા રા. સોમચંદ ભગવાનદાસ. સત્યવિનય પ્રેસ. પૃષ્ઠ ૪૪૯+૧૬ દીર્ઘત ૧૬૫ આંક આના.)

આ ગ્રંથ મૂળ માગધીમાં છે. રચનાર શ્રી દેવેન્દ્રસરિ છે, તેઓ તપા ગચ્છના સ્થાપક શ્રી જગન્નથંદ્ર સરિના શિષ્ય અને પદ્ધતર (૪૫ મી પાટ) હતા. તેઓએ પાંચ કર્મગ્રંથ વ્રતિ સાથે, સિદ્ધ પંચાશિકા સૂત્ર વ્રતિ, ધર્મરત્ન (પ્રકરણ) વ્રતિ, સુદર્શના ચરિત્ર, ત્રણ બાપ્પ, સિરિઉસહવંદમાણ પ્રભૂતિ સ્તવદિ, શ્રાદ્ધદિન કૃત્ય સૂત્ર વ્રતિ વગેરે અનેક ગ્રંથો લખેલ છે, તે પૈકી માગધી સુદર્શના ચરિત્રનો આ અનુવાદ છે. શ્રી દેવેન્દ્રસરિએ સં. ૧૩૦૩ માં ઉજ્જયિનના મોટા શેઠ જિતચંદ્રના એ પુત્રો નામે વીરધવલ અને સ્ત્રીમસિંહને જૈન દિક્ષા આપી અને સં. ૧૩૨૩ માં [અર્થાત્ ૧૩૦૪ માં] વીરધવલનું વિદ્યાનંદ સરિ નામ આપી ઉપાધ્યાય પદ આપ્યું, અને સ્ત્રીમસિંહનું ધર્મકીર્તિ નામ આપી ઉપાધ્યાય પદ આપ્યું. વિદ્યાનંદે ઉત્તમ વ્યાકરણ બનાવ્યું. શ્રી દેવેન્દ્રસરિનું મરણ સં. ૧૩૨૭ માં માલવમાં થયું.

શ્રી દેવેન્દ્રસરિના ત્રણ બાપ્પ, પાંચ કર્મગ્રંથ, ધર્મરત્ન પ્રકરણ, ગુજરાતી ભાષાંતર સાથે છપાઈ ગયાં છે, અને આ ભાષાંતરથી તેમાં એક વધુ ઉમેરો થાય છે. આ ગ્રંથ મૂળ માગધીમાં હોવા છતાં તેનો અનુવાદ શ્રી કેશરવિનયજીએ નિપુણતાથી કર્યો છે તેથી અમને ખેલક તેમના માગધી જ્ઞાન ગાટે ધન્યવાદ આપ્યા વગર ચાલતું નથી.

કથાનુયોગ સામાન્ય જનોને બહુ ઉપયોગી છે અને તેજ માર્ગે દર્શિન દ્રવ્યાનુયોગ તત્ત્વજ્ઞાનનો બોધ સરલતાથી સાથે સાથે આપી શકાય છે (જેવી રીતે આમાં સમ્યગ્-

જ્ઞાન, જ્ઞાન, બાવધર્મ આદિના બોધ વાર્તાના પ્રસંગ સાથે આપવામાં આવ્યો છે.), તેથી આવા ઉત્તમ આચાર્ય મહાત્મા વિરચિત કથાનુયોગ પુસ્તકોનું બાંધાંતર વધુ વધુ બહાર પડે તે ઇચ્છવા યોગ્ય છે. આમ થયે તે પરથી વર્તમાન શૈલીએ નવલકથાઓ આદિ ચોછ શકશે.

૫. શ્રી કેશરવિજયજી ઘણા શાંત, ભવ્યબોધક અને 'અધ્યાત્મમાં' ગુપ્ત રીતે પણ દૃઢ રીતે આગળ વધી લોકનું કલ્યાણું કેમ ચાપ તે માટે પ્રગતિ કરનાર ઉત્તમ મુનિરાજ છે. તેમણે તદ્દર્થે યોગસાસ્ત્રનું બાંધાંતર સરળ રીતે કરી આપ્યું છે અને તે દૃઢ આઠ આનાની સ્વરૂપ કીમતે વેચાય છે, અને આ પણ મોટા અંચ હોવા છતાં ઘણી અલ્પ કીમત રખાવી લોકને સરળતાથી ધર્મમાર્ગ ખમાડ્યો છે તે માટે તેમને વિશેષ ધન્યવાદ ધરે છે. આવા પ્રયત્નો તેમના તરફથી ચાલુજ રહેશે એમ અને ઇચ્છીએ છીએ.

અંચમાં મૂળ અંચકર્તાનો ઇતિહાસ આપવો ઘટે છે, તો તે વાત પર લઘુ રખાશે. તેજ હેતુએ અમે ઉપર દુક ઇતિહાસ આપ્યો છે.

ભાષા સરલ, સ્ફુટ અને બાવવાહી છે. આ અંચ મેધજી હીરજી મુક્તેશ્વર પામધુની મુખ્ય પાસેથી મળી શકશે. અમે દરેક ગૃહસ્થને આ રાખવા ભલામણ કરીશું.

૨. ગોધરાનું મહાજન અને કસાઇને ઘેરઘેર વેચ્યાનું ભોંપાળું:— આ નામનું એક ચોપાનિયું આજુ છે તેમાં ગોધરામાં શ્રાવકો અને વૈશ્વેશ્વરી અનેક મહાજન બરાબર કામ ન કરતાં કુસંપ થયો હતો અને શ્રાવકોએ એ ત્રણ શંખ પર કસાઇને ઘેર વેચ્યાનું તહેમત આવતાં તે પર ખાસ તપાસ કરી રિપોર્ટ કરવો પડ્યો હતો અને તેમાં તે શંખો નિર્દોષ હતા. આવાં ચોપાનીઆથી માલૂમ પડે છે કે કુસંપ ધરોધર નહીં આગત માટે ઘણું પડ્યો છે કે જે કોઈ રીતે ઉત્તિ થવાની નથી એમ બતાવી આપે છે; છતાં આને વધુ રૂપ આપી આજુ ચોપાનીયું ન બહાર પાડ્યું હતું, અને અંદર અંદર સમજા ગયા હતાં તે વધારે લાજમ હતું.

૩. શ્રી વૈરાગ્યશતક, આત્મ નિરીક્ષણ અને લજનની ધૂન:—[કો ૨ આંના ૫. ૫૪ ૧. જ્યુ. પ્રેસ અગાવાદ. પ્રકાશક મેધજી હીરજી કું. મુખ્ય.] આમાં પ્રથમના બે બાંધાંતર છે અને તે રા. મણિલાલ નયુમાઈ દોશી બી. એ. એ લખેલ છે. વૈરાગ્ય શતકના મૂળ કર્તા તરીકે અગ્રહ નામ નામે ગુણવિજયજી આપેલ છે ખરી રીતે મૂળ પ્રાકૃત માગધી બાપામાં છે અને તે પૂર્વાચાર્યોએ કરેલ પ્રાચીન કૃતિ છે, અને તે પર ટીકા સંવત ૧૬૪૭ ના વર્ષમાં ખરતર ગચ્છીય શ્રી જિનચંદ્ર સરિના રાજ્યમાં થયેલ શ્રી ગુણવિનય નામે આચાર્ય કરેલ છે. આ ગુણવિનયસરિ જયસોમ સારના શિષ્ય હતા એમણે હમયતિ કથાની ટીકા સં. ૧૬૪૬ માં રચી, અને વિચાર રત્નસંગ્રહ સં. ૧૬૫૭ માં રચ્યો એટલે એજ સમય લગબગમાં આ વૃત્તિ રચી દોવી નોંધએ. આ અંચ બાપાચ અને બાજબોધ સહીત મોટા આકારમાં મૂળ સાથે સહ્યાનક રૂ. સાસ્ત્રી રામચંદ્ર દીના નાથે કરી છપાવેલ હતો, અને તેનીનીજ આવૃત્તિ સં. ૧૯૬૧ માં બહાર પડી હતી. આ પરથી મળનું બાંધાંતર આમાં આપેલ છે.

મૂળ શ્લોક ૧૦૪ છે. આ પરથી જણાશે કે આ ભાષાંતર નવું નથી, પણ વાંચવા જેવું છે. ખીન્ને ગ્રંથ નામે આત્મનિરીક્ષણ એક થીઓસોફીકલ મંદિર લેખનો અનુવાદ છે. આ લેખ અવશ્ય દરેક જાને વિચારી તે પ્રમાણે આચરવા યોગ્ય છે બજનની ધૂનમાં ૧૩ કાવ્યો આપેલ છે. કેશવકૃતિ તાનસેન (નાનસેન નહિ), કમ્પીર, વગેરેનાં જૈનેતરનાં છે અને તે સિવાય મેસર્સ લાલન, શિવજી, અને મુનિશ્રી છુદ્ધિસાગરનાં જૈન કાવ્યો છે. આ સર્વને બજનનું રૂઢિક નામ આપવું યોગ્ય નથી, એટલું જ નહિ પરંતુ કેટલાંક કાવ્યની નીચે કર્તાનું નામ આપવાની સાથે તેમને અતિથયદર્શક મહાનુભાવ, પરિત શ્રીયુત ભક્તરાજ આદિ વિશેષણો લગાડવા એ વર્તમાન શિષ્ટ પ્રજાલીને સંગત હોય એમ જણાવું નથી. કિંમત એ આના વધુ પડતી છે.

૪. પરમાત્માને પગલે. ૫. ૫૬ લેખક રા. લાલન	} પ્રકાશક મેઘજી હીરજી કં. મુંબઈ પ્રા. જ્યુ. પ્રેસ-અમદાવાદ. દરેકની કિં. ૨ આના.
૫. નીતિસૂત્રમાળા. અનુવાદ. દિવેદિયા.	

‘પરમાત્માને પગલે’ એ લેખ ધણા વિચારને અર્થે પ્રાપ્ત થયેલ છે. તેમાં રા. લાલનની વિચારસંજ્ઞા હીક દેખાવ આપે છે. આમાં પ્રથમ આત્માની ત્રિપુટી (બાહ્યાત્મા, મંતરાત્મા, પરમાત્મા) પ્રસ્તાવનારૂપે સમજાવી શ્રી મહાવીર પરમાત્માનું અસ્તિત્વ દાંય ધરી તેમાં લેવાનો બોધ ધણો અસરશાક રીતે સમજાવ્યો છે. તેમાં એક જ નામે માતૃભક્તિનો પરમ શુભ કાર્ત્ત્વ તે પરથી નીકળતા ખીજ શુભો સમજાવ્યા છે. આવી રીતે મહાવીર પ્રભુના ખીજ શુભો એમના ચરીત્રમાંથી લઈ જુદા જુદા લેખો પ્રગટ કરવામાં આવશે તો સમાજ પર ધણો ઉપકાર થશે. આ-ગ્રંથનો વિસ્તાર જેમ વધે તેમ સારું, એમ વિચારાય છે. આનું પ્રથમ પ્રકટ થવું સ્વાભાવિકસૂત્રની સાથે થયું હતું. વિશેષમાં ૫. ૪૬ ની કૃત નોટમાં ‘માતૃશન મહાલભા’ એટલે શું તે, તથા તેની ચાલુ નોટમાં ૫. ૪૭ માં ‘તું’ આવી મહાલભાના પેટ જન્મને’ એટલે શું તે સમજી શકાવું નથી.

નીતિસૂત્રમાળા—એ મૂળ સ્થાનકવાસી કોમમાં એક યુવાન ગ્રેન્ડયુએટ નામે મી. મણિલાલ હાંડલણી એમ. એ. એલ્. એલ. બી. કૃત A Garland of Moral Precepts નામે અંગ્રેજીમાં છે, તેનું આ ભાષાંતર છે. મળમાં સુમાપિતોનો અન્ય ગ્રંથોમાંથી સારા સંગ્રહ કરવામાં આવ્યો છે. ભાષાંતર પણ અનુરૂપ છે.

૬-૧૪ યોનિસ્તવ. ૫. ૪. મૂળ	ધર્મધોષસૂચિત.	
ભુવકબવાવલિ ૫. ૧૦	ધર્મકેષરગણિકૃત.	
લોકનાલકાત્રિ શિક્ષા ૫. ૧૪	ધર્મધોષસૂચિત.	
સિદ્ધદિકાસ્તવ ૫. ૮	દેવેન્દ્રસૂત્રિપાદકૃત.	નિર્ણયસાગર પ્રેસ
ભાવપ્રકરણ ૫. ૨૦	વિમલવિજયગણિકૃત.	પ્રકાશક આત્માનંદ
કાયસ્થિતિ ૫. ૨૦	કુલમંડનસૂચિત.	સમા ભાગનગર;
દેહસ્થિતિસ્તવ ૫. ૬	ધર્મધોષસૂચિ	
લવચ્ચમકૃત ૫. ૩	”	
કાલ સપ્તતિશ ૫. ૧૬	ધર્મધોષસૂત્રિપાદકૃત.	

આ આંક ઉપપ્રકરણો ધણાં ઉપયોગી અને કર્મ અંચના અભ્યાસમાં પ્રગલ્ભ સહાયભૂત છે. અને તે પ્રગટ કરી. આત્માનંદ સભાએ જૈનધર્મસાહિત્યની અંપૂર્વ સેવા બાજવી છે તે માટે તેને અમે ધન્યવાદ અર્પિશું. આવાં છૂટક છૂટક પ્રકરણો સેંકડો છે તો તે દરેક જનને તેમ જાણી પ્રગટ કરવા આ સભાને અમે વિનવિશું. આમાં જે જે ગૃહસ્થોએ આર્થિક સહાય આપી છે તેને ઉપકાર ધટે છે. વળી મુનિશ્રી ચતુરવિજયે દુંડી સંસ્કૃત પ્રસ્તાવના દરેકને પ્રારંભે આપી પોતાની વિદ્વત્તા અને સહાનુભૂતિ દર્શાવી છે તે માટે તેના પણ ઉપકારતણે સભા તેમજ જૈનસમાજ છે. બીજાં નવિન પ્રકરણોનો રિવ્યુ હવે પછી.

૧૫. વીતરાગ સ્તોત્રમ્—(અનુવાદક મુનિશ્રી કર્પૂરવિજયજી. પ્રસિદ્ધ કર્તા જૈન શ્રેયસ્કર મંડળ મેસાણા. કિંમત લખી નથી.) મૂળ શ્રીમદ્ હેમચંદ્રાચાર્ય કૃત છે તે આપવાની સાથે તેનું ભાષાંતર આપવામાં આવ્યું છે, તે યોગ્ય કથું છે. આમાં વીરા પ્રકાશ છે અને એકેક પ્રકાશ સમગ્રના માટે માત્ર ભાષાંતર યોગ્ય ન ગણાય. ભાષાંતર સાથે જે દુંક વિવેચન આમાં અપાયેલ છે તે વિષયને બહુ સ્પષ્ટ કરી શકતું નથી તો સર્વિનંદ જણાવવાનું કે પ્રસ્તાવનામાં જણાવ્યા પ્રમાણે મૂળ અવશૂર અને દીક્ષા સાથે શેક દેવચંદ લાલભાઈ તરફથી પ્રસિદ્ધ થયેલ અંચની આમાં પૂરેપૂરી સહાય લેવામાં આવી હત અને દીક્ષાના ભાષાંતર ઉપરાંત તે પરપણુ વિવેચન કરી પ્રકાશ નાંખ્યો હત તો આ અંચ ધણો ઉપયોગી યાત. શ્રીમદ્ હેમચંદ્રાચાર્યના સ્ત્રોકોમાં એટલું બધું ગંદસ્વ અને સૂત્રબદ્ધત્વ છે કે તેમના રચેલા ૩૨ સ્ત્રોકપર તો સ્વાદવાદ મંજરી એવો ગંઢન અંચ શ્રીમદ્ધેણુચરિત્રે કર્યો છે, તો આ મૂળ સ્ત્રોક સમગ્રવવા માટે પણ તેવા અંચની જરૂર છે. એકંદરે આટલું ભાષાંતર પણ ધણું ઉપયોગી છે, અને મુનિ મહારાજ શ્રી કર્પૂરવિજયજી પૂર્વ ગદાત્માઓની કૃતિઓને ગુજરાતી ભાષામાં સમગ્રવવાનો જે અયાગ પ્રયાસ કરતા રહે છે તે માટે ધન્યવાદ ધટે છે, અને પ્રસિદ્ધકારને પણ પ્રસિદ્ધ કરવા માટે શાબાશી ધટે છે.

૧૬. દેવસીરાઈ પ્રતિક્રમણ સૂત્રમ્—(પ્રગટ કર્તા જૈન શ્રેયસ્કર મંડળ મેસાણા કિંમત લખી નથી.) પ્રતિક્રમણ સૂત્રની ધણી નકલો થઈ ચુકી છે. ધણી પ્રતો જાણ છે, પરંતુ જેની જોઈએ તેવી થઈ નથી અને પાઠશાળાઓમાં અસાવવા માટે જે જે સામગ્રીઓ પૂરી પાડવી જોઈએ તે તે સર્વ સામગ્રીઓ એક પણ પ્રતમાં માલુમ પડતી નથી. અને તેથી એવું પ્રતિક્રમણ સૂત્ર બહાર પાડવાની જરૂર છે કે જેમાં પ્રતિક્રમણનો હોંશ દાઢમાં આવતી પ્રતિક્રમણ વિધિમાં રહેલા દોષો, તે નિવારવાનો ઉપાય, તેમાં આપેલ દરેક સૂત્રના હેતુ, તે સૂત્રમાં રહેલ રહસ્ય એ સૂત્ર પછી બીજું સૂત્ર જે ક્રમમાં મૂક્યું છે તે ક્રમનો હેતુ વગેરે સર્વ બાબતો સમાર્થ જાય. પ્રતિક્રમણ સંમધી વિધિવિધ લેખો ગાસિકપત્રોમાં દેખાવ' દે છે કે જેમાં કેટલુંક આવું આવું સમગ્રવવામાં આવ્યું છે, તેની સહાય પણ તે માટે લેવાની જરૂર છે. વળી આ સૂત્ર દમેશનું આવસ્યક કાર્ય હોવાથી, તેમ જ આ સૂત્ર શેક અમરચંદ તત્ત્વચંદ અને બાઈ રતન જૈન ધાર્મિક પરીક્ષાઓમાં નિર્ણય રમેલ હોવાથી ધણા મુરખ, સુસ્પષ્ટ અને વિસ્તારપૂર્વક પ્રતિક્રમણ સૂત્ર રચાઈ બહાર પાડવાની જરૂર છે. આ અવગોચનાર્થ

પ્રાપ્ત થયેલ પુસ્તક હમેશની ધારી પ્રમાણે છપાયેલ છે, તેથી ઘણાઓમાં એકના વધારા તરીકે આ પુસ્તકને આવકાર આપીએ છીએ. આમાં નોંધવા યોગ્ય ને પીના છે તેદરેક સૂત્રને શુદ્ધતાથી મોટા રાષ્ટ્રમાં ચક્રવાતી, છુટા શબ્દોના અર્થ, પ્રસ્તાવના-માં પ્રતિક્રમણના સામાન્ય હેતુઓ અને છેવટે પ્રતિક્રમણ સંબંધી ઉપયોગી વિષયો અને દ્ર-વ્ય આવશ્યકપર શાસ્ત્રનાં દૃષ્ટાંતો આપવાની છે. અમે પ્રસ્તાવનાનાં નીચેનાં વાક્યો મનનીય હોવાથી નીચે મુજબે છીએ:—

“શાળાઓની અંદર ઘણે ભાગે મૂળ પ્રતિક્રમણ સુખપાઠે શીખવવામાં આવે છે. એ તો ખરું છે કે દરેક ક્રિયા સમજાવે તથા તેના હેતુ લક્ષ્યમાં રાખીને સાધ્ય દૃષ્ટિપૂર્વક કરવામાં આવે તો તે અપૂર્વ શ્વેદથી થાય છે. અન્યથા ધ્યાન રાખ્યા વિના ફેફસું તીર નેમ યોગ્ય વસ્તુને વિંધ્યા વિના ન્યાં છાં પડે છે, તેમ ભાવે કરીને શન્ય ક્રિયાઓ અદ્ય શ્વેદની આપવાવાળી થાય છે. તેથી પ્રતિક્રમણનાં સૂત્રોનો યથાર્થ અર્થ સમજવામાં આવે અને તે પ્રમાણે ક્રિયા કરતી વખત ઉપયોગ રાખવામાં આવે તો ઉત્તમ ભાવ ઉત્પન્ન થવાથી તે તદ્દહેતુ અથવા અમૃત ક્રિયા સાધ્યને પ્રાપ્ત કરી આપે એ નિઃસંશય છે.”

પહોંચ.

નવેનાં પુસ્તકો તથા માસિકપત્રો વિગેરેની પહેલ્ય ઘણા માન સાથે સ્વીકારીએ છીએ આનંદ કાવ્ય મહોદાધિ (મૌકિત. ૧. પ્રકાશક શ્રી દેવચંદ લાલભાઈ પુસ્તકોદ્ધાર કંડ સંશોધક અવલુચંદ સાકરચંદ અવેરી. કિં ૧. આના) ગુમનસંચય. સ્તપક ૧. સંચંદ કતી વિદ્યાનભિસુક દોશી સાકરચંદ મોતીચંદ કર્કમ મુખ્ય છુ. અંગર કિં. ૧ દોરી.) સોભાગ્ય શિક્ષાબિધ, સ્ત્રીઓતું ખાનગી વાંચન. (કર્તા નરવરલાલ દનૈયાલાલ વૈષ્ણવ.) જૈનએસોસી એશન આરથકિયાનો સં. ૧૯૬૯ નો રિપોર્ટ, વગેરે.

આનંદ પુ. ૧૧ અં. ૨-૪, આત્માનંદ પ્રકાશ પુ. ૧૧ અં. ૫-૭, કેળવણી પુ. ૨૧ અં. ૫-૭, શુદ્ધતાશાળાપત્ર પુ. ૫૩ અં. ૧-૨ જૈનધર્મપ્રકાશ પુ. ૨૯ અં. ૯-૧૧ જૈનહિતેષિ પુ. ૬ અં. ૧૧ પુ. ૧૦ અં. ૧, જૈનહિતેષ્યુ પુ. ૧૫ અં. ૧૨ પુ. ૧૬ અં. ૧-૨ Jail gazette the vol 11—12 વિગેરે જૈન પુ. ૭ એ. ૨-૫, પોસ્ટમપુ પુ. ૬ અં. ૧-૨, પુષ્ટિ ભક્તિ મુદ્રા પુ. ૪ અં. ૭ શુદ્ધિપ્રકાશ પુ. ૬૧ અં. ૧-૨, શી ભક્ત પુ. ૧. અં. ૪-૫, મહાજ્ઞાંતિ પુ. ૨ અં. ૩; મર્ચાંદા પુ. ૭ અં. ૨-૩, લાઈમેરી મીસેલેની પુ. ૨ અં. ૨, વસ્ત્ર પુ. ૧૨ અં. ૯-૧૧, વાર્તાવારિધિ પુ. ૫ અં. ૧-૧૦, વિવેચક પુ. ૨ અં. ૧-૨ વૈશ્યપત્રિકા પુ. ૧૦ અં. ૩-૧, વન્ટે જિનવરમ્ પુ. ૫ અં. ૮, સત્ય પુ. ૩ અં. ૭ ૮; સાહિત્ય પુ. ૨ અં. ૧-૨, સુંદરી સુભોધ પુ. ૧૧ અં. ૩-૪, સુદર્શન પુ. ૨૮ અં. ૯, જ્ઞાનમુદ્રા પુ. અં. ૯-૧૨ સિવાય-આર્યપ્રકાશ આર્યમુદ્રાક, જૈન એસોસીટ, જૈનશાસન, શ્યાનક્રવાસી જૈન કોન્ફરન્સ પ્રકાશ. જૈનમિત્ર, ડોરોનેશન એડવર ટાઇડર વિગેરે સાપ્તાહિક પાશ્વિક પત્રો પણ નિયમિત મળે છે.

શ્રી વાંચન વિભાગ. સંપાદિકા-નિર્મળા પહેન.

૧. પ્રસ્તાવ રૂપે બોધ.

આ વિશાળ દુનીઆમાં કોઈ ચીજ નકામી નથી, તો શું સ્ત્રી નકામી હોઈ શકે ? દરેક દેશનાં ડાહ્યા માણસોએ સ્ત્રીને પુરૂષનું 'અડધું અંગ' કહેલું છે અને અભણ પુરૂષો પણ સ્ત્રીને 'ધર' માને છે, પુરૂષનું 'ધર' અને પુરૂષનું 'અડધું અંગ' શું નકામી કે ઝોઝી કિંમતના પદાર્થ તરીકે ગણી શકાય ?

પરંતુ જે ઘરમાં ક્યારે ન જાયો હોય અને જે અંગ સહેલું કે લકવાથી રહી ગયેલું હોય એવું ઘર અને એવું અંગ નકામું ગણાય તો કાંઈ નવાઈ નહિ.

ખરેખર સ્ત્રી એ પુરૂષનું 'ધર' છે-કહો કે ઘરનો શણગાર છે અથવા ઘરની 'દેવી' છે. પુરૂષમાં જે મોમળ શુભોની ખોટ છે તે ખોટ પૂરનાર સ્ત્રી છે, માટે સ્ત્રી એ પુરૂષનું અડધું અંગ છે. ઉડો વિચાર કરીએ તો ઘરનું, કુટુંબનું, નાતનું, દેશનું-બંધાનું સુખ તથા નીતિ તથા સુધારો તથા શાંતિ તથા તનહુસ્તી એ સર્વનો આધાર ધણે ભાગે સ્ત્રી ઉપર જ છે.

ઐતહા માટે સ્ત્રી જાતિને તેમના ખાસ ધર્મ સમજવવાની ઘણી જરૂર છે. અને એ કારણથી આ માસિકમાં સ્ત્રી જાતિને ઉપયોગી વાંચન વખતો વખત આપવાનો દરાવ કર્યો છે.

બહેનો ! તમે ૮-૧૦ વર્ષની ઉમરની નાની બાળકી હો, અથવા પરણવાની તૈયારી કરતી કન્યા હો, અથવા માતા હો અથવા કુટુંબમાં ઉપરીપણું ભોગવતા દાદી હો, -ગમે તે સ્થિતિમાં હો-પણ એ દરેક સ્થિતિમાં તમારે તમારા હમણાંના અને ભવિષ્યના ધર્મો જાણી લેવા જોઈએ છે. અજ્ઞાનપણું એ સૌથી મોટું દુષ્ટ છે. રોગ, ગરીબાઈ, કષ્ટઆ ટંટા એ સર્વ ધણે ભાગે અજ્ઞાનપણામાંથી જ નીપજે છે; માટે રોગ અને ગરીબાઈ કરતાં પણ અજ્ઞાનપણું વધારે નુકસાનકારક છે. તમારામાંની નાનામાં નાની કન્યાને પણ અજ્ઞાન રહેવું પાડવે નહિ; કારણ કે તે કાંઈ હમેશ કન્યા રહેવાની નથી. પુરૂષ તો હજીએ કુંવારો રહી શકે, પણ કન્યાને તો તેનાં માત્રાપ બે વરસ વહેલી મોડી પણ પરણાવ્યા વગર નથી જ રહેવાના. ભારે પડી જે કન્યા પરણવાનો અર્થ ન જાણતી હોય, જે કન્યા વર અને સાસુસસરા સાથે કેમ ચાલવું તે ન જાણતી હોય, જે કન્યા બાળખાન્યાને કેમ જાળવવાં તે ન સમજતી હોય, જે કન્યા દુનીઆના તરેહવાર દંગથી હેકત અમળી હોય, કદો બહેનો! તેવી કન્યા પાછળથી ગમરાય કે નહિ ? દુષ્ટી થાય કે નહિ ? અને દુષ્ટી માનુસ ખીમનો સુખી શું કદી શકે ?

ઐત્રસા માટે બહેનો ! તમે આ માસિકનો શ્રી-વાંચન વિભાગ દર મહિને કાળજીથી વાંચજો. એમાંથી દરેક કન્યા, દરેક વહુ, દરેક માતા અને દરેક વિધવાને કંઈ નહિને કંઈક તો ખાસ ઉપયોગી જ્ઞાન જરૂર મળશે. દુઃખી બહેનોને, આમાંથી દીકરાસો મળી રહેશે; મુખી બહેનોને અનુભવ મળશે અને એ અનુભવથી પોતાના સગાં બહાવાં ને મુખી કરતાં આવડશે.

બહેનો ! તમે ઝાઝું ભણ્યાં ન હો તેટલા કારણથી નાઉમેદ થશો નહિ. તમારે માટે તો આ લખાણો ધણીજ સાદી રહેલી બાબામાં લખવાનો વિચાર રાખ્યો છે. જેમ બનશે તેમ રહેલા શબ્દો અને આડંબર વગરની બાબા વડે અને દુઃકાણમાં વધારે જ્ઞાન મળે એવા લેખો આ પત્રમાં આપવા ધાર્યું છે. તમે એનાં લાભ લેવામાં આગ્રહ કરશો નહિ. તમારી બહેનપણીઓ, બહેનો, પુત્રીઓ, માતાઓ અને પડોશીઓને એ વંચાવશો તો તમે એમની મોટી સેવા બજાવી ગણાશે. વળી તમારા પોતાના અનુભવો તમે આ માસિકમાં લખી મોકલશો તો તેથી પણ તમારી બીજી ધણી બહેનોને મોટા લાભ થશે. ચરત્રપરસ વિચારો અને અનુભવોની આપ-લે કરવાથી ફનીઆને ઘણો ફાયદો થાય છે.

પ્રિય બહેનો ! તમને દેહરો, અપાસરા, સાધુજી, સાધ્વીજી, શાસ્ત્ર બહુ પ્યારાં લાગે છે; દુઃકામાં તમને ધર્મ ઉપર બહુ પ્રેમ છે. હા. તમને તે છતાં એમાંથી નેહંએ તેવો લાભ મળતો નથી, એનું કારણ શું ? દેહરો, અપાસરા, સાધુ, શાસ્ત્રની ભક્તિ અને ઉપાસનાં દર રોજ કરવા છતાં તમારામાં મોટા સદ્ગુણો ખીલવા પામ્યા નથી, અને જે શાન્તિ માટે રાત દિવસ ઝંખનાં કરો છો તેવું શું કારણ ? એ કારણ શોધો, તમારા પોતાના અંતઃકરણને તેવું કારણ પૂછો. ખરેખર જો આ અંતઃકરણને ભોમીઓ બનાવે છે તેને સઘળા ખુમાસ મળી રહે છે. પૂછો ત્યારે તે અંતઃકરણને; પૂછો કે દેહરો-અપાસરા શા માટે છે અને ત્યાં જઈને શું જોવા-શિખવાનું છે એ બાબત વિચાર કરવાની કંઈ તસ્દી તેણે લીધી હતી ? પૂછો કે સાધુ સાધ્વીના શુદ્ધ આચાર અને તેમની પાસેથી મેળવવાના જ્ઞાન સંબંધી કંઈ વિચાર કદી ક્યો હતો ? પૂછો કે શાસ્ત્રોના શબ્દો બોલતી કે સાંભળતી વખતે તો શબ્દોમાં છુપાયેલા 'ભાવ'-આશય-ભેદ-રહસ્ય વિચારવાની દરકાર કદી કરી હતી ? ત્યારે હવે તમારા પ્રશ્નો ખુલાસો ખુલ્લો છે કે, તમને ધર્મ બહુ લાગે છે ખરો પણ ધર્મ પર બહાવ કેવી રીતે કરવું તે તમે જાણતાં નથી. આવો, આ માસિકનો શ્રી વાંચન વિભાગ દર મહિને વાંચતા રહો, અને તમને તે રીત સંબંધી કંઈ નહિ ને કંઈક જાણવાનું જરૂર મળશે; તમારા મગજને અને તમારાં અંતઃકરણને ઘણો ખોરાક તેમાંથી મળશે. તેથી તમારું બહારનું અને અંદરનું જીવન સુધરવા પામશે અને તમારાં જીવનમાં એક જાતનો નવો વ્યવસ્થા, ઉત્સાહ, આનંદ, ઉપયોગિતા આવવા પામશે. તમારા વિચારો વિકાસ પામવાથી તમને જીવન નકામું કે બોર્જનરૂપ નહિ પણ અર્થવાણ અને કર્તવ્યરૂપ લાગશે. અને ખરેખર જ્ઞાન-ખડું જ્ઞાન એ એક જ એવી વસ્તુ છે કે જે જીવનને અર્થવાણ અને કર્તવ્યરૂપ બનાવી રાખે છે.

જે વખતે ફનીઆ કેળવણી નહોતી, જે વખતે લોકો વ્યુગલીઆ જેવા ભોળા ભદ્રિક અને અજ્ઞાન હતાં તેવા વખતમાં પણ શ્રીમદ્ધર્મશત્કે તીર્થંકરે બ્રાહ્મી અને સુંદરીને ઘણું જ્ઞાન આપ્યું હતું, જે જ્ઞાન વડે તેઓ શ્રી કેળવણીની માતા તરીકે ગણાવા પામી છે. ત્યાર પછી શ્રેષ્ઠ જાનાનામાં અને દરેક દેશમાં અનેક સ્ત્રીઓ જ્ઞાન મેળવતી ગઈ છે અને

કેટલીક સ્ત્રીઓએ તો પુરૂષો કરતાં પણ વધારે સારી નામના કરી છે. પરંતુ, નામના કરો કે ન કરો. એટલું તો ખરું જ છે કે ઓછામાં ઓછી બુદ્ધિવાળી સ્ત્રી પણ જરૂર જેટલું જ્ઞાન તો મેળવી શકે તેમ છે અને તે જ્ઞાન વડે પોતાનું શરીર, પોતાના પતિ અને પુત્ર પુત્રીઓ તથા પોતાના પડોશને ઘણો લાભ અને આનંદ આપી શકે, તથા પોતાના અમર આત્માનું હિત પણ સાધી શકે.

એટલા માટે બહેનો ! તમને મહેશ મનુષ્ય વાનસ્પતિ દુકું આયુષ્ય યાદ કરીને દરેક દરેક પળનો સારો ઉપયોગ કરવા તરફ લક્ષ આપો અને જ્ઞાન મેળવવાના જેટલા પ્રસંગ મળે તેટલાનો પુરંપુરો લાભ લેવાની ચીવટ રાખો. જ્ઞાન કાંઈ માત્ર પુસ્તકોમાંથી જ મળે છે એમ નથી. સન્નિવેશોએ લખેલાં પુસ્તકો અને ઉત્તમ માસિકો ઉપરાંત દેહેરાં, અષાસરા અને સભાઓમાંથી પણ જ્ઞાન મળી શકે છે (પણ તે લેતાં આવડતું નેહએ) અને સારાં નરસા જે જે સ્ત્રી પુરૂષોના સહવાસમાં આવવાનું બને તેમના ગુણ-દોષ ઉપર મોટેથી ટીકા ન કરતાં પોતાના મનમાં તે ગુણદોષનું શોધન કરવાથી ધણું જાણપણું વધે છે, એટલું જ નહિ પણ આપણા ઉપર આવી પડતાં દુઃખોમાંથી પણ (જે આપણને દુઃખનું શાસ્ત્ર બાંધતાં આવડતું હોય તો) ધણું જ્ઞાન મળી શકે છે-કહો કે જ્ઞાન કરતાં પણ કિંમતી એવું અતુલ્ય જ્ઞાન મળી શકે છે. માટે જ વિદ્વાનોએ આ દુનીયાને એક નિરંતર આલતી નિશાળ કહી છે, કે જે નિશાળમાં દરેક પળે આપણી સમક્ષ એક નહિ ને એક પાક રજુ કરવામાં આવે છે, પરંતુ તે પાક સમજવા, સિખવા, યાદ રાખવા અને બીજે પ્રસંગે કામમાં લેવા એ કામ આપણું પોતાનું છે. બધપણ એ નિશાળની એક કક્કાસ છે, જુવાની એ બીજી કક્કાસ છે, માતાની રિયત તથા શ્રદ્ધાવશ્યા જૂદી જૂદી કક્કાસો જ છે. સગાં સંબંધીઓ, મિત્રો અને દુસ્મનો, મુખો અને સંકરો, હાસ્ય અને આંસુ એ સર્વ આ નિશાળમાં બહુવાનાં પુસ્તકો છે. તે પુસ્તકો શું સિખવવા માટે મુશ્કેલી છે તે વિચારવા તમે દરકાર નહિ કરો તો પુસ્તકોને તુકસાન કાઢી નથી, તુકસાન બધું તમને જ છે. જે વિદ્યાર્થી પુસ્તકને નેહીને રડે છે કે હસે છે તે બહી શકે તો નથી અને પછી બીજા માગે છે; જે સ્ત્રી કે પુરૂષ ઉપર કંઈકાં પુસ્તકો હાથમાં લઈ રડવામાં કે ખીખા કરવામાં વખત ગુમાવે છે તેમને સદા રડવાનું જ નસીબમાં લખાયલું છે. ત્યારે બહેનો ! મુખ દુઃખ અને શત્રુ મિત્ર એ સર્વને તમને જ્ઞાન આપવા માટે નિર્માયકાં પુસ્તકો જ માનવો અને હસવા-રડવામાં વખત નહિ ગુમાવતાં એ સર્વમાંથી સાર અને અનુભવ સહજ કરવા ચીવટ રાખવો.

તમે એવાં સારથીની ઘરો તો તમારાં બાઈબાંડુ અને પુત્ર પુત્રીઓને પણ એવાજ સારથીની, આનંદી, વિચારવાન અને પુટ બનાવી રાખો અને જે બધી બહેનો એવી રીતે પોતાના કુટુંબને સારથીની આનંદી, વિચારવાન અને પુટ બનાવે તો આખો દેશ અને આખી દુનિયા મુખી-સ્વર્ગસ્થ બની શકે. કહે ત્યારે જગતને સ્વર્ગ બનાવી દેવું એ કામ પુરૂષની સત્તાનું નહિ પણ સ્ત્રીની સત્તાનું છે એ વાત ખરી કે નહિ ? ત્યારે તમે બહેનો શું સ્વર્ગની દેવીઓ તરીકેના માનને લાચક ખર્ચ કે નહિ ? ત્યારે તમે બહેનો પુરૂષની ઉપ શરિણી અને મદદ કરનારી ખરી કે નહિ ? તમારું જીવન પગરખાની કોમતનું નાદ પણ અમૂલ્ય રત્નોથી વધારે કિંમતનું ખરું કે નહિ ? પ્રિય બહેનો ! શ્રી પરમાત્માને પ્રાર્થના કરો કે દરેક દેવતા, દરેક પત્ની, દરેક માતા એવા અમૂલ્ય રત્નો કરતાં વધુ કિંમત વાળી કે સ્વર્ગની દેવી તુમ બનો !

(મનહુ મોહુરે મનમોહનજીએ રાસડાનો રાગ)

મુબુલે શિખામણુ એક રે, મુજ બેનડીઓ;

રાખી ધરમાં મુશીલ સ્વભાવ,

સંપ સન્ને પ્રેમથી, મુજ બેનડીઓ.

મુતરનો એક તાંતણો, વૂટી સહેલ જાય;

બહુ સાથે વણતારં યદાં, હાંથી હેડ બંધાય.

બનીએ ન કડંથા કંકાસથી, મુજ બેનડીઓ.

તેથી વાઘે ચિત્તમાં પરિતાપ,

સંપ સન્ને પ્રેમથી, મુજ બેનડીઓ.

સંપ યદી લક્ષ્મી વધે, સંપે આરે પ્રેમ;

અમૃત વરસે મેકડા, શાંતિ ને મુખ ફેમ.

રહો મુદપતિ પ્રમોદમાં, મુજ બેનડીઓ.

કરી ધર કુટુંબ મુખવાસ,

સંપ સન્ને પ્રેમથી, મુજ બેનડીઓ.

મોહનલાલ દ. દેશાધ.

૩. મનુષ્યનાં સામાન્ય કર્તવ્યો.

૧ માણસનાં સામાન્ય કર્તવ્યો શું છે? તેનો ધર્મ શું છે? તેને કરવાનાં કામોમા કદાચ કદા બાબતોની અમત્ય છે, અને પોતે કેવી રીતે વર્તવું જોઈએ તેને માટે આ લખાણુ લખવાનો ખાસ હેતુ છે.

૨ માણાપના ઉપકરણો બાળક ઉપર ધણાજ થાય છે. જો કે તેનો અદેશ તો એકે રીતે વાળી શકાય. તેમ નથી; તોપણ બાળકોએ માણાપની આગમાં રહેવું, માણાપની આના પાળવી, તેજ બાળકોનો ધર્મ છે. બાળક જન્મે છે, ત્યારે તેનામાં એકે જાતની શક્તિ ખીંચેલી હોતી નથી—તે છેક પરાધીનજ હોય છે,

દગમગ પગ ટકતો નહિ, ખાઈ ન શકતો ખાજ;

હડી ન શકતો આપથી, શેષ હતી નહિ લાજ.

એ અવસર આણી દયા, બાળકને માણાપ,

મુખ આરે દુઃખ વેરીને, એ ઉપકાર અમાપ.

માટે બાળક ઉમર લાયક થતાં સુધી પરાધીનજ હોય છે. તેનામાં પોતાની મેળે સ્વતંત્રતાથી એક પણ કામ કરવાને શક્તિ હોતી નથી. તેનો અધો આધાર માણાપ ઉપર જ હોય છે; પણ ત્યારે ઉમર લાયક થાય ત્યારે વિદ્યાભ્યાસ કરવા મડવું જોઈએ.

૩ બાળકોએ ઉમર લાયક થતાં વિદ્યાભ્યાસ કરવોજ જોઈએ. તે તેનું પ્રથમ કર્તવ્ય

છે. વિદ્યાભ્યાસ કરતાં મહેતાજી અને માળાપની શીખામણ માનવી. જે બાળકો શિક્ષક ને માળાપના ખરા આગ્રહ છતાં બણતાં નથી, નહારી સોળત કરે છે, પોતાનો કાળ રમત ગમનમાં નકામો ગુમાવે છે, દુર્ગુણી થઈ દુરાચરણ શીખે છે, તે પોતાની પાછલી જંદ-ગીમાં દુઃખી હાલતમાં આવી પડે છે. જ્યાં સુધી માળાપ કે વડીલો પાળનાર હોય છે, પૈસા કમાવા પડતા નથી, કોઈ પણ જાતની જાનજ વળગી નથી, ઘરનો વ્યવહાર કેવી રીતે ચાલે છે તેની ખીલકૂલ ખબર નથી, ત્યાં સુધી તો અજાનાવસ્થામાં મોજ મગ્નહમાં દિવસો જાય છે. પણ તે બધું જ્યારે એકીસાથે માથે પડશે, ઘરનો વ્યવહાર ચલાવવો પડશે, આખા કુટુંબનું ભરણપોષણ કરવું પડશે, દુનિઆમાં પોતાની આખર સાચવવાનો વખત આવશે, ત્યારે જો મોજમગ્નહમાં ને દુરાચરણી થઈને પોતાનો વખત ફાટ્ટ ગુમાવ્યો હશે અને વિદ્યાભ્યાસ નહિ કરેલ હોય કે કોઈ જાતનો ધંધો સારી રીતે શીખેલ નહિ હોય તો ત્યારે કેવી સ્થિતિ થશે? તથા પોતાના ગયેલા દિવસો સંભારીને કેટલું દુઃખ થશે? તેનો વિચાર કરવો. માટે દરેક સ્ત્રી અને પુરુષોને વિદ્યાભ્યાસની ખાસ જરૂર છે.

૪. માણસ માત્ર જેમ અને તેમ દુર્ગુણનો લાભ કરી સદ્ગુણનો સંયોગ કરવો જોઈએ. કારણકે સદ્ગુણમે પોતાનો વ્યવહાર ચલાવવામાં ઉપયોગી થઈ પડે છે. સદ્ગુણ માણસ માત્રનું ખરું બૂધણ છે. માટે સદ્ગુણ પ્રાપ્ત કરવાને દુર્ગુણથી તો દુરજ રહેવું. દુર્ગુણ એ એ ઉભય લોકમાં હાનિકર્તા છે. અતિ સદ્ગુણ એ ઉભય લોકમાં સુખકર્તા છે. માટે સદ્ગુણીન થવા યત્ન કરવો.

૫ વખતને કીમતી ગણી તેનો સારો લાભ લઈ લેવો. વ્યર્થ નિંદ્રા તેમજ નહારાં કાર્યમાં વખતને વધા ગુમાવી નાખવો નહિ. પણ બને તેટલાં સારાં કાર્યોમાં વખત પસાર કરવો. જે વખત જાય છે તેની દરેકે દરેક પગ કીમતી ગણવી. કારણકે જે અમૃત્ય વખત જાય છે તે પછીથી મળતો નથી.

કદી પૂરવ પુન્યથી, સદ્ગ સંપદા પાવે,
પણ સમય સમજાવે, ગયો ફરી નહિ આવે.

જો પૂર્વનાં પુન્ય હોયતો, રિહિ સિદ્ધિ, કુટુંબ પરિવાર, માળાપ, બાઈ બહેન, સ્ત્રી મિત્ર પુત્ર પુત્રી વગેરે મળે છે. પણ જે વખત જાય છે તે તો અમૃત્ય છે. કારણ કે ગમે તેટલા પૈસા આપીએ તો પણ ગયો સમય પાછો મળતો નથી. માટે જે વખત આવ્યો છે તે જવાનો છે. ને પાછો મળવાનો નથી-એવો વિચાર કરીને શુભ કાર્યો કરી લેવાં ઉત્તમ ને શ્રેયસ્કર છે.

૬ ઘર એ પણ એક નાનું સરખું રાજ્ય છે. રાજ્ય ચલાવવાને માટે જોટલી કળા કૌશલ્યની જરૂર પડે છે, તેટલી મૃદદંપી રાજ્ય ચલાવવાને માટે આવડતની જરૂર પડે છે. માટે દરેક માણસે પોતાને યોગ્ય ધંધો શીખવો જોઈએ; કારણકે તે વિના પોતાનો વ્યવહાર ચાલી શકતો નથી. તેમજ વખત પસાર કરવા માટે કંઈક આવડતની પણ જરૂર છે. કે જેથી નવરાં બેઠાં નખોદ વાગવાનો વખત આવે નહિ. માટે સર્વે માણસોને ધંધો શીખવાની કે આવડત સંપાદન કરવાની ખાસ અગત્ય છે.

૭ જેમ ઉમર લાયક વર્તાં વર્તેને તેમ વિદ્યાગી પણ થવું જોઈએ. જુવાનીનો સમય

ખરો ઉપયોગી છે; કારણ કે જે કાર્ય કરવું હોય તે સુચાવસ્યામાંજ થઈ શકે છે. વૃદ્ધાવસ્થા ને આસ્વાવસ્થા સરખીજ છે. કારણ કે બાળક જેમ પરાધીન હોય છે, તેમજ વૃદ્ધ પણ પરાધીનજ હોય છે. માણસ ઉભર લાયક ચતાંજ તેને પોતાનું અને કુટુંબનું પોષણ કરવાનું માથે આવે છે, તેમજ સગાં સંબંધી જનોમાં અને દેશ પરદેશમાં આખર વધારી વ્યવહાર ચલાવવાનો બાર પણ માથે આવી પડે છે. માટે તે બાર ઉપાકવાને લાયક ધનાં પહેલાંની મહેનત સારી હોય તેમજ પોતે ઉદ્યોગી હોય તોજ આખર સહિત યોગ્ય વ્યવહાર ચલાવી શકે, માટે ઉદ્યોગી યત્રા સર્વે મનુષ્યોએ લક્ષમાં રાખવું જોઈએ.

૮ તેમજ વિવેકી યત્રાત્રી પણ તેટલીજ જરૂર છે. ઉદ્યોગ કે દરેક કાર્યમાં વિવેકની જરૂર પડે છે. વિવેક વિનાનું કર્તવ્ય શોભતું નથી. વિવેકશત્ર્ય માણસો પરુઓ જેવાંજ છે. માટે માણસ માત્રમાં વિવેકતા અવશ્ય જોઈએજ.

કોન્ફરન્સ મિશન.

૧ સુકૃત મંદાર ફંડ.

(સંવત ૧૯૭૦ ના પોસ મુદ ૫ થી ફાગણ મુદ ૩, તા. ૧-૧-૧૪ થી ૨૮-૨-૧૪)
વસુલ આવ્યા રૂ. ૨૨૯-૧૦-૦ — ગયા ખાસ આખરની બાકી રૂ. ૪૯૧-૧૦-૦

(૧) ઉપદેશક મી. વાહીલાલ સાંકળચંદ—ઉ. શુભરાત.

સંખલપુર ૩, અંબાલા ૧, મંડાલી ૩૫, ઇટોદા ૧૫૫, કુકરાણા ૬૧,
વાથેલ ૫૫૫, દેનમાલ ૨૫, કુવાર ૭, ધનોરા ૪૫૫, કુવડ ૯૧,
દાંતીસણા ૭૫, પાડલા ૬૫૫, બેલેરા ૨૫, રણેદ ૪, સંખેશ્વર ૩૫૫,
મુજપુર ૧૧, લોલાડા ૩૫, કુંવર પાન. કુલ રૂ. ૮૯-૬-૦

(૨) ઉપદેશક મી. પુંજલાલ ત્રિભવંદ—મારવાડ તથા પાલણપુર ધસિકો.

હડાદ ૧૪, લાંબડીઆ ૦, મટોડા ૫૫, આગીઆ ૧૫ ધાણેરાવ ૧,
સાહી ૧, કેવરલી ૪, જોડ પાળ, દેલદર ૪૫, બારગ ૧૫, ભીમાણા ૩૫,
વાટેરા ૯, ચાંતપુર ૪, ખરેડી પાળ, વાસણ ૪૫૫, આવલ ૬૫, ડાબેલા ૩,
ડીડોતર સરોતર ૨. કુલ રૂ. ૯૧-૧૨-૦

(૩) ઉપદેશક મી. અમૃતલાલ વાહીલાલ—દક્ષિણ.

પેડ. ૩, નેરલા ૧૦, રહીમતપુર ૨૪૫, રેટરા હથુડી ૧૧. કુલ રૂ. ૪૮-૮-૦

એકંદર કુલ રૂ. ૭૨૧-૪-૦

૨ ઉપદેશકોનો પ્રવાસ.

(દરેક ગામના પંચાયતી કુંડે સાર તપ્પલ કરવામાં આવે છે.)

ઉપદેશક મી. વાડીલાલ સાંકળચંદ.

ડાડીવાડા, સાંપાવાડા, મીલીધારીયલ—આ ત્રણે ગામોમાં જીવહિંસા ન કરવા અંગે ગામ લોકોને બાપણે આપતાં ઘણા દાકરણોએ જીવહિંસા ન કરવા તેમજ માંસ ભક્ષણ ન કરવા આધાઓ લીધી. (નામ કોન્ફરન્સ ઓફીસમાં છે.)

આરીઠા—મુજપુરના શેઠ પ્રદેરચંદ દેવચંદ તથા મુખી વગેરે સમક્ષ ગામ લોકોને બાપણે આપતાં ઘણા જણે ખીડી, દુકાદો ન પીવા નહીં કહ્યું. ઘણા બહેનોએ દટાણું ન ગાવા પ્રતિજ્ઞાઓ કરી, તેમજ, ત્રણ દિવસ બરાબર પાળવા. નુપાળે અને તેની ખબર મળે તો નેનો પાંચ રૂપિયા ફંડ લેવાનું પાટીદારોએ નહીં કહ્યું. કોળી લોકોમાં લગ્ન પ્રસંગ હોવાથી બહારગામના આવેલા ઘણા કોળીઓએ જીવ ન મારવા તથા માંસ ભક્ષણ ન કરવા પ્રતિજ્ઞાઓ લીધી.

વાઘેલ—અહીં પણ આરીઠાની માફક અંધી બાળતો પાળવા ઘણા માણસોએ પ્રતિજ્ઞાઓ કરી. બાપણુખી લોકો ઉપર સારી અસર થઇ.

કુંવારદ—ગામ લોકોને એકત્ર કરી જુદા જુદા વિષયો ઉપર બાપણે આપતાં તમાકુનો ઉપયોગ ન કરવા તેમ ઘણા જણોએ દીકરીના પૈસા ન લેવા સોગન આધા તેમજ બાપણની અસર સારી થતાં ઘણી જાતના કુરીવાજ દૂર કરવા જણાવ્યું.

મુજપુર—અગ્રે કપાશ્વરમાં બાપણે આપતાં ઘણી જૈન બાપણોએ દટાણું ન ગાવા તથા બંગડીઓ ન પહેરવા પ્રતિજ્ઞાઓ લીધી. ગામ લોકોને એકઠા કરી બાપણે આપતાં ઢેઠ લોકોએ દાક ન પીવા સોગન આધા. મુસલમાન બાપણોને એકત્ર કરી જીવહિંસા વગેરે ઉપર બોલવાથી ઘણી સારી અસર થઇ હતી. કન્યાવિકલ્પ ન કરવા પ્રતિજ્ઞા થઇ હતી. કોન્ફરન્સ મંજૂરી સારી અસર કરી હતી.

બોયહીંસા—વરસગાંઠના પ્રસંગ ઉપર જતાં જુદા જુદા વિષયો ઉપર બાપણે આપતાં અન્યદર્શનીતાં પર્વ ન પાળવી તેમજ ખીડી દુકાદો વગેરે ન પીવા હસ્તે જૈન બધુઓએ આધા લીધી હતી. સ્ત્રીઓએ દટાણું ન ગાવા પ્રતિજ્ઞાઓ કરી હતી. ખીંછ ધણી સારી રીતે અસર થવા પામી હતી. આ વખતે દશ હસ્તરથી વધારે માણસો હતાં. કાશિયાવાડના મોરબી તરફના બધુઓ બાપણે આપવા માટે આવવા કહેતા હતા.

રણોદ—આ ગામમાં મુસલમાનની વસ્તી હોવાથી તેઓના મિયાં સાદેજ વગેરે રજા જીવ હિંસા તથા માંસ ભક્ષણ ન કરવા બાળન ખુલાસાથી કહેવામાં આવતાં સારી અસર થઇ છે.

સંજેશ્વર—આ ગામે જે વખત દેરાસરમાં અને જે વખત ગામ વચ્ચે બાપણે આવતાં કન્યા વિકલ્પ નહીં કરવાની તથા ખીડી તમાકુ ન પીવાની ઘણા માણસોએ આધા કરી

તેમજ સ્ત્રીઓએ, ડાહ્યાનાં ન ગાવાની બાધાઓ લીધી.

બોલેરા—આ ગામના મુખી પટેલ વગેરે સ્થૂં બાંધણુ આપતાં સ્ત્રીઓએ ત્રણ દિવસ બરાબર પાળવા ધણુ માંજીસાએ નક્કી કર્યું. તેમ તમાકુ ન ખીવા પ્રતિજ્ઞાઓ થઈ. ડાહ્યાનાં ન ગાવાની કુટલીક બાધાઓ થઈ.

ઉપદેશક મી. પુનજીલાલ પ્રેમચંદ.

પોસીના—સંપ, ડાહ્યાનાં ન ગાવાં, મૃત્યુ પાછળ ન રડવા કુટલા-બાળતા. તેમજ કુટલીક અગલની બાળતાં વિશે બાંધણુ આપતાં નીચ મુજબ દરાવ કર્યાં.

૧. મૃત્યુમાં કાણે જતાં કે આવતાં છાછામાં કરવાં નહીં. (છાતી કુટલી નહીં.)
૨. પાંત્રીશ વર્ષની અંદરના મૃત્યુ પાછળ ૭ માસે સોગ કાઢી નાંખવો, ને બેરતિ નવમે

માસે ખૂણો છોડવો. તેથી મોટી ઉમરનાનો ત્રીજા માસે સોગ કાઢી નાંખવો.

૩. મરણ પ્રસંગે શય પછવાડે કુટલાં, પડતાંઆખડતાં જવાનો રીવાજ બંધ કરવામાં આવ્યો.
૪. લગ્ન પ્રસંગે કે હોળીના તેહેવારામાં ડાહ્યાનાં બીલકુલ ગાવાં નહીં.
૫. ચોમાસામાં ચાર લાવવા જંગલમાં જવું નહીં

ઉપર પ્રમાણે દરાવો પાળવા બરાબર બદોબસ્ત કરવા નક્કી કરવામાં આવ્યું.

લાંબડીઓ—આ ગામે પણ બાંધણુની અસરથી પોસીનાના દરાવો મુજબ દરાવો કરી પાળવા નક્કી કર્યું.

બેરેજ—હાકોરશીનો પ્રતિજ્ઞા મુજબ—

મારી સ્થૂં કુટલાક વિધેયો ચરચાવતાં મી. પુનજીલાલે શ્રવ દિસા તેમજ માંસ બક્ષણુની બાળતામાં સાંઈ અસરકારક વિવેચન કરવાથી મને ધણો જ સંતોષ થયો છે. જેથી ખુશી થઈ જણાવું છું કે મનકુર ગામે આજ દિનથી નવરાત્રીમાં ૯-૧૦ તથા ચાવણુ માસ પૂરો અને બાદરવામાં શુક્ર પક્ષમાં જૈન (સ્વેંદી) નાં પર્વપણુ પર્વ હોવાથી તે દિવસોમાં તેમ જ દરેક માસમાં અગીઆરશના દિવસે શ્રવ દિસા તથા માંસ બક્ષણુ કરવા પ્રતિજ્ઞા લઈ આપને જાહેર કરું છું. આપના તરફથી આવાં ઉત્તમ કાર્ય કરવા મારી બસામણુ છે. તા. ૨૩-૧૨-૧૩. ગામ લોહીને એકત્ર કરી જુદા જુદા વિધેયો ઉપર બાંધણુ આપતાં નીચે મુજબ દરાવો આપણા જૈન બંધુઓએ કર્યા છે.

૧ એક માસમાં દસ તિથિ—(બીજ, પાંચમ, આઠમ, અગીઆરશ, ચૌદશ) દોહાએ ધાસ કાપવા જવું નહીં. ૨ પાડાઓને ઉછેરી મોટા કરી વેચવા નહીં. ૩ દળ હાંકવા આપવા તેના કંધોડાના પૈસા શ્રવ દવામાં વાપરવા. ૪ મરણ પછવાડેના દરાવમાં પોસીનાના દરાવ મુજબ દરાવ કર્યો છે. ૫ લગ્ન પ્રસંગે કે હોળીમાં ડાહ્યાનાં ગાવાં નહીં. ઉપરના દરાવો બરાબર પાળવા નક્કી કર્યું.

બીકરળી—મેવાડ—કન્યા વિક્રય, કંજોડાં નુકસાન કારક રીવાજ, લગ્ન પ્રસંગે કે હોળીમાં ચૂરાં ગીતો, જીવદયા વગેરે વાવતો ઉપર ઘણી સારી રીતે બાંધણુ આપવામાં આવતાં નીચે મુજબ દરાવો થયા.

૧ લગ્ન પ્રસંગે કે હોઠીમાં ચૂરા ગીતો ગાવાં નહીં. ૨ દશ તિથ તેમજ અઠાઈના દિવસોમાં ઘાસ વગેરે કાપવું નહીં. ૩ ધર્મ વિરુદ્ધનાં કુરીવાજ વંધ કરવાં. ઉપરના ઠરાવોનો પૂરો હેવાલ પંચ મહાજનના ચોપડામાં દાખલ કર્યો છે.

૩ શ્રી જૈનશ્વેતાવર કોન્ફરન્સ તરફથી અપાએલ શેઠ ફકીરચંદ્ર પ્રેમચંદ સ્કોલર શીપો, (ઇનામો.)

મહંમ શેઠ ફકીરચંદ્ર પ્રેમચંદ તરફથી સને ૧૯૧૩ ની સાસમાં મેટ્રીકમાં પસાર થયેલ જૈનશ્વેતાવર મૂર્તિપૂજક વિદ્યાર્થીઓ પૈકી એક અમદાવાદના રહીશ મી. ચંદુલાલ ગીરધરલાલને સંસ્કૃત વિષયમાં સૌથી વધારે માર્ક્સ મેળવ્યા હોવાથી ૩.૪૦) ની સ્ટોલર શીપ આપવામાં આવેલ છે, અને બીજી સ્ટોલરશીપ ૩.૪૦) ની સુરતના વતની મોટીની હોવાથી મી. મણીલાલ રસીકદાસ કાપડીઆને ઉંચા નંબરે પાસ થવાથી આપવામાં આવેલ છે. તે સર્વ જૈન બંધુઓને જાહેર કરવામાં આવે છે.

૪ શ્રી ધાર્મિક હિસાબ તપાસણીનું સ્વાતું.

(તપાસનાર-શેઠ ચુનીલાલ નહાનચંદ, ઝોનરરી ઓડીટર શ્રી જૈન શ્વેતાવર કોન્ફરન્સ.)

(૧) કાઠીઆવાડમાં હાલાર પ્રાંતમાં આવેલા જામનગર શહેર મધ્યે શ્રી ધર્મનાથજી મહારાજના દેરાસરને લગતો રીગોટ:-

સદરહુ સંસ્થાના શ્રી સંઘ તરફથી પ્રથમના વહીવટકર્તા શેઠ ઝંબેરચંદ કુરજી હસ્ત-કનો સં. ૧૯૫૧ થી સં. ૧૯૬૮ ના આસો વડી ૩૦ સુધીનો હિસાબ અંગેએ તપાસ્યો. તે જોતાં પ્રથમ સદરહુ સંસ્થાનો વહીવટ ધણો જ સારી રીતે ચલાવી સંસ્થાને ધણી જ સારી સ્થિતિમાં લાવી મુકેલી દેખાય છે. પરંતુ ખાજાનાં ચોડાં વર્ષના વહીવટ તપાસતાં કંઈક ગુચવડ બરેસો અને તેમાં કેટલીક રકમો ઉપર અમારું ધ્યાન ખેંચાવાથી તેના લાગતા-વળગતાઓનું તે ઉપર ધ્યાન ખેંચવા છતાં સંતોષપૂર્વક ખુલાસો નહિ મળવાથી તે ઉપર શેઠ ડોસાભાઈ કુરજીનું ધ્યાન ખેંચવાથી તેઓએ વચમાં પડી કેટલીક અગત્યો વેદી સંતોષદારક ખુલાસો કરાવી આપ્યો તે માટે તેમને (શેઠ ડોસાભાઈ કુરજીને) પૂરેપૂરો ધન્યવાદ થતો છે.

સદરહુ સંસ્થાનો વહીવટ પ્રથમના વહીવટકર્તા પાસેથી સંવત ૧૯૬૯ ના પોષ શુદ્ધ ૨ થી શેઠ કંશુરચંદ કંસલચંદ ધર્મીય, લાગણીવાળા તેમ જ દાનસ્ના ગૃહસ્થ હોવાથી તેમને સંતોષવામાં આવ્યો છે. ત્યારથી તેઓ પોતાની પૂરેપૂરી લાગણીથી વહીવટ ચલાવે છે. તે માટે તેમને ધન્યવાદ થતો છે.

મજુર ગામ મધ્યેની એક બે ધાર્મિક સંસ્થાના વહીવટકર્તા ગૃહસ્થોએ પોતાના તાબાની સંસ્થાની મીલકત અનેક રીતનાં પદ્ધતિ દ્વારા દેખાડવવાની આનાકાની કરી આ ખાતાનો કિંમતી વખત રોકી ખાતાને મહેનતમાં ઉતાર્યું છે, અને હજી વધારે ઉતારે છે; પણ તે વાત જાહેરમાં આવશે ત્યારે તેનાં વહીવટકર્તા ગૃહસ્થને માટે આપણી નૈન કોમ કેવી રીતના વિચારો ખાંધશે તેનો તેઓ સાહેબો ધાંધ પણ ખ્યાલ કરતા નથી. તેમ છતાં આ સંસ્થાના વહીવટકર્તા ગૃહસ્થે તેઓનો દાખલો નહિ લેતાં કિંમત વાપરી સરળપણે સર્વ મીલકત સાથે પોતાના તાબાની ધાર્મિક સંસ્થાનો હિસાબ પૂરેપૂરો દેખાડવાની આપ્યો છે તે માટે તેઓને પૂરેપૂરો ધન્યવાદ થતો છે.

સદરહુ સંસ્થાનો વહીવટ તપાસી તેમાં જે જે ખામીઓ દેખાણી તેને લગતું સુચના પત્ર વહીવટકર્તા ગૃહસ્થને આપવામાં આવ્યું છે.

(૨) મુખ્ય મધ્યે શેઠ દેવચંદ લાલભાઈ નૈન પુસ્તકોદ્ધાર ફંડના વહીવટને લગતો રીપોર્ટ:—

સદરહુ સંસ્થાના એકઝીક્યુટીવ શેઠ નગીનભાઈ ઘેઝાભાઈ જવેરી, શેઠ જીવણચંદ સાકરચંદ જવેરી, શેઠ જીજ્ઞાબચંદ દેવચંદ, શેઠ જીલચંદ કસ્તુરચંદ, શેઠ કેશરીચંદ રૂપચંદ, શેઠ મન્જુભાઈ સાકરચંદના હસ્તકેના સંવત ૧૯૧૪ ના કારતક શુ. ૧ થી સં. ૧૯૧૬ ના આસો વ. ૩૦ સુધીનો વહીવટ અંગેએ તપાસ્યો. તે બેતાં મહુમ શેઠ દેવચંદ લાલભાઈએ પોતાની મીલકતની વ્યવસ્થા કરવા એક વીલ કરી ઉપર જણાવેલા એકઝીક્યુટીવ નીમેલા તેઓએ (એકઝીક્યુટીવે સદરહુ સંસ્થા સ્થાપી તેમાં રૂ. ૪૫૦૦૦) પીસ્તાળીશ હજાર ભેટ આપી સંસ્થાનું ઘણું જ ઉત્તમ પ્રકારનું બંધારણ કરી તેને કાયદેસર રજીસ્ટર કરાવી તેનું કામ ચાલુ રાખ્યું છે. તેમાં મરહુમ શેઠ દેવચંદ લાલભાઈના વારસ શેઠ જીજ્ઞાબચંદ દેવચંદ તથા તેમનાં દીકરી બાઈ વીજકોર તથા તેમના એકઝીક્યુટીવે ઉદારે દત્તિથી સંસ્થામાં બીજી નાણાંની મહોટી રકમો ભેટ આપી હાલમાં આ સંસ્થાનું રૂંડ રૂ. ૧૦૫૫૦૦) એકલાખ પાંચહજાર પાંચસો સુધી વધારી સંસ્થાને ઘણી જ સંગીન પાયા ઉપર લાવી મૂકી છે આ સંસ્થા તરફથી નૈન પુસ્તકો રોધાવી, છપાવી તેમ જ લખાવી તેનો ઉદ્ધાર કરવા માં આવે છે. તેથી આપણા નૈન બાઈઓને મોટો લાભ થવાનો સંભવ છે. તે માટે ઉપર જણાવેલા દરેક ગૃહસ્થોને નોટશે ધન્યવાદ આપીએ તેટલો ઝોઝો છે.

સદરહુ સંસ્થાનો હેતુ નૈન પુસ્તકોનો ઉદ્ધાર કરવાનો છે અને તે સુખમ કેટલાંએક પુસ્તકો રોધાવી છપાવવા તથા લખાવવામાં આવે છે તોપણ કેટલેક સ્થળે કિંમતી નૈન મધો ઘણા પુરાણા યર્ષ ગયેલા છે, તેનો ઉદ્ધાર કરવાની ખાસ જરૂર છે. માટે તજવીજ કરી તેમાં મેળવી તેનો ઉદ્ધાર કરવામાં આવશે ત્યારે જ આ સંસ્થાનો પૂરેપૂરો હેતુ પાર પડેલો ગણાશે, તો આશા રાખીએ છીએ કે લાગતા વળગતા ગૃહસ્થો આ બાબત ઉપર ધ્યાન આપી ખતો પ્રયાસ કરશે.

સદરહુ સંસ્થાનો વહીવટ તપાસી તેમાં જે જે સુચના કરવા જેવી ખામત દેખાણી તેને લગતું સુચનાપત્ર અમારી સહી સિક્કા સાધતું વહીવટકર્તા ગૃહસ્થોને આપામાં આવ્યું છે.

(૩) ઉ. સુખરાતમાં મહાલ મેસાણા મધ્યે આવેલા શ્રી સુમતિનાથજી મહારાજના દેરાસરને લગતો રીપોર્ટ:—

સદરહુ સંસ્થાનો વહીવટ શ્રી સંઘ તરફથી શા. કચરાભાઈ સોક્કરયાની વિધવા સ્ત્રી બાઈ મેના ચલાવે છે. તેમની પાસે તપાસણી માટે સદરહુ ચોપડાની માગણી કરતાં સં. ૧૯૬૬ ની પહેલાના ચોપડા મળી નહિ શકવાથી સંવત ૧૯૬૯ ના અગાડ વ. ૧ સુધીનો વહીવટ અમોએ તપાસ્યો, તે જોતાં વહીવટકર્તા બાઈ માણસ હોવાથી વહીવટ જૈન શૈલીને અનુસરી ચાલતો નહિ હોવાથી તેમાં સુધારો વધારો કરવાની જરૂર જણાવાથી કોઈ લાગતાવળગતા અથવા સંઘ મધ્યેના શુદ્ધસ્થની મદદ લઈ તેમની સલાહ પ્રમાણે વહીવટ કર્તા બાઈને જણાવવામાં આવ્યું છે.

સદરહુ સંસ્થાનો વહીવટ તપાસી તેમાં જે જે ખામીઓ દેખાણી તેને લગતું સૂચનાપત્ર વહીવટ કર્તા બાઈને આપવામાં આવ્યું છે.

(૪) ઉ. ગુજરાતમાં મહાલ મેસાણા મધ્યે આવેલા શ્રી શાંતિનાથજી મહા-રાજના દેરાસરને લગતો રીપોર્ટ:—

સદરહુ સંસ્થાના શ્રી સંઘ તરફથી વહીવટકર્તા શેઠ બીખાભાઈ ઠાકરશીના હસ્તાક્ષે સં. ૧૯૬૨ થી સં. ૧૯૬૯ ના આસો શુ. ૧ સુધીનો હિસાબ અમોએ તપાસ્યો, તે જોતાં વહીવટને લગતું નામું ધણી જ સારી રીતે રાખી વહીવટ ચલાવતાં જોવામાં આવે છે.

મજૂર સંસ્થાના વહીવટકર્તા પોતે ધર્મદિ અને લાગણીવાળા હોવાથી પોતાના ધરના કામનો બોજો ધણો હોવા છતાં સદરહુ સંસ્થાનો વહીવટ ધણી સારી રીતે બહુ કાળજીથી ચલાવે છે તેથી તેમને પૂરેપૂરા ધન્યવાદ ધટે છે.

આ ખાતું તપાસી જે જે ખામીઓ દેખાણી તેને લગતું સૂચનાપત્ર વહીવટકર્તા શુદ્ધસ્થને આપવામાં આવ્યું છે.

(૫) ઉ. ગુજરાતમાં મહાલ મેસાણા મધ્યે આવેલા શ્રી શાંતિનાથજી મહા-રાજના દેરાસરને લગતો રીપોર્ટ:

સદરહુ સંસ્થાના સં. ૧૯૬૧ ની પહેલાના ચોપડા તપાસવાની માગણી કરતાં વહીવટ કર્તા જણાવે છે કે સદરહુ સંસ્થાના શ્રી સંઘ તરફથી વહીવટકર્તા શેઠ બેચરાદાસ ગુલાબચંદ છે. પરંતુ તેઓ બહાર ગામ રહેતા હોવાથી સદરહુ સંસ્થાનો વહીવટ ચલાવવાનું સંવત ૧૯૬૧ ની સાલથી અમને મોંપી સંસ્થાને લગતા ચોપડા તેઓએ પોતાને કબજે રાખી રૂ. ૨૫) પચીસ રોકડા અમને આપી વહીવટને લગતું નામું નવો ચોપડો લાવી તેમાં લખવાનું કરાવેલું. તે મુજબ અમોએ સં. ૧૯૬૧ થી નવા ચોપડામાં નામું લખ્યું છે તે પહેલાના ચોપડા અમરી પાસે નથી. આવી રીતનો ખુખાસો મળવાથી અને મુખ્ય વહીવટકર્તા હાલ અત્રે નહીં હોવાથી સં. ૧૯૬૧ ની સાલ પહેલાનો વહીવટ તપાસવાનું બની શક્યું નથી.

સદરહુ સંસ્થાને લગતા વહીવટમાં જે જે ખામીઓ દેખાણી તેને લગતું સૂચનાપત્ર વહીવટકર્તા શુદ્ધસ્થને આપવામાં આવ્યું છે.

શ્રી જૈન શ્વેતાંવર એજ્યુકેશન વોર્ડ.

તા. ૨૮-૧૨-૧૩ ના રોજ લેવાયેલ

૧ શ્રેષ્ઠ અમરચંદ તલકચંદ જૈન ધાર્મિક હરીફાઈની પરીક્ષાનું પરીણામ.

ધોરણ ૧ લું.

નંબર.	નામ.	મેન્ટર.	માર્ક્સ.	ધનામ.
૧.	માસ્તર સુખલાલ રવજીભાઈ.	ઝીંજીવાડા	૬૩	૩. ૨૧.
૨.	મી. દેશવલાલ જીવરામ	મહેસાણા	૬૨	૧૭
૩.	„ વેણીચંદ મયાધંદ	„	૫૯	૧૫
૪.	„ દીપચંદ જીવજી	બાવનગર	૫૯	૧૧
૫.	શાહ દેવચંદ ખીમચંદ	„	૫૬	૯
૬.	મી. ઈંદ્રમલ ગંભીરમલ	મહેસાણા	૫૬	૭
૭.	શાહ કચરાભાઈ ભાજીકચંદ	„	૫૫	૫
૮.	„ બખલદાસ બાધચંદ	„	૪૫	
૯.	„ પરશોતમ પ્રેમચંદ	બાવનગર	૪૫	
૧૦.	મહેતા ભોમીલાલ તારાચંદ	અમરેલી	૩૧	
૧૧.	શાહ ફુલમજી બાધચંદ	ગોરખી	૩૯	
૧૨.	મેતા જ્યેષ્ઠ રાધચંદ	અમરેલી	૩૮	
૧૩.	શાહ બદવજી ગોબર	બાવનગર	૩૭	
૧૪.	„ રતીલાલ ત્રીભોવનદાસ	„	૩૪	

ધોરણ બીજી અ.

૧.	શાહ ભગવાનદાસ મીડાભાઈ	ધીંગોલ	૮૬	૨૧
૨.	„ શાભાઅચંદ મૂલચંદ	„	૮૨	૧૫
૩.	„ કસ્તુરચંદ ભીખાચંદ.	„	૮૧	૯
૪.	કાપડિયા ત્રીભોવનદાસ હોટાલાલ	સુરત	૭૬	૫
૫.	શાહ સુનીલાલ હકમચંદ	અમદાવાદ	૬૬	૪
૬.	મેઢી ચંદુલાલ સારાભાઈ	સુખર્ષ	૬૫	૪
૭.	કાપડિયા મણીલાલ નેમચંદ	સુરત	૬૩	૪
૮.	શાહ મણીલાલ કાનજી	મહેસાણા	૬૨	૪
૯.	„ વાડીલાલ સાંકળચંદ	„	૬૦	૪
૧૦.	„ અમૃતલાલ ત્રીભોવનદાસ	અમદાવાદ	૫૯	૪
૧૧.	„ પોપટલાલ સાંકળચંદ	મહેસાણા	૫૫	૪

૧૨	„ મોહનલાલ મયાચંદ	સુરત	૫૧
૧૩	ધ્રુવ જયચંદ જગનલાલ	વડવાણ સીટી	૫૦
૧૪	કોઠારી રતીલાલ અમરચંદ	મુંબઈ	૪૮
૧૫	મહેતા મગનલાલ પોપટલાલ	સુરત	૪૬
૧૬	શાહ દલસુખ ઉત્તમશી	વડવાણ સીટી	૪૨
૧૭	મહેતા વજ્રલાલ તોરાચંદ	અમરેલી	૩૯
૧૮	„ રતીલાલ નાગરદાસ	„	૩૯
૧૯	„ ગીરધર વીરચંદ	„	૩૮
૨૦	મી. મણીલાલ દયાસાગરજી	મહેસાણા	૩૮
૨૧	શાહ દલસુખ મહીજીભાઈ	સુરત	૩૭
૨૨	મહેતા સુનીલાલ સોમચંદ	પાલીતાણા	૩૭
૨૩	દોશી જયંદ ઝવેરચંદ	અમરેલી	૩૭
૨૪	કોઠારી મયુરદાસ જગનલાલ	રાજકોટ	૩૫
૨૫	શાહ જગનલાલ શુક્ષાખચંદ	સુરત	૩૪
૨૬	„ મણીલાલ સોમચંદ	„	૩૩
૨૭	„ માણીલાલ કમેચંદ	મહેસાણા	૩૩
૨૮	કોરડીઆ તલકચંદ વસરામ	અમરેલી	૩૩
૨૯	શેઠ સુનીલાલ જગનલાલ	પાલીતાણા	૩૩
૩૦	કણીઆ દામજી જોધાભાઈ	મુંબઈ	૩૩
૩૧	શાહ ધીરજલાલ હીરાચંદ	વડવાણ સીટી	૩૩
૩૨	„ માણેજીલાલ કીલાભાઈ	બોરસદ	૩૩
૩૩	„ કાકે પાનણુ	મુંબઈ	૩૩
૩૪	„ નગીનચંદ જગજીવનદાસ	સુરત	૩૩
૩૫	„ હંસરાજ ચાંપસી	મુંબઈ	૩૩
૩૬	„ વીરજી ભારમજી	„	૩૩

ધોરણ ૨ નું વ.

૧	પટેલ સોમાભાઈ હાથીભાઈ	મહેસાણા	૮૯
૨	„ હાથીભાઈ મયુરભાઈ	„	૭૮
૩	દોશી આશવદાસ ઉત્તમશી	વડવાણ સીટી	૭૫
૪	શાહ જોધાલાલ ભૂદરસી	મહેસાણા	૭૧
૫	„ નારણદાસ ખીમજી	„	૬૨
૬	„ દામોદર હરખચંદ	લીંચ	૬૦
૭	„ શુક્ષાખચંદ લલુભાઈ	મહેસાણા	૫૮
૮	„ સુનીલાલ હંસરાજ	મુંબઈ	૫૭
૯	„ મનસુખ હરચંદ	„	૫૬
૧૦	„ મજીચંદ સોમચંદ	„	૩૭
૧૧	„ કેશવલાલ મોતીચંદ	„	૩૬

ધો. ૩ બુ.

૧ મી. હવરાજ રામજી શાહ	પાલીતાણા	૫૧	૨૫
૨ „ મણીલાલ જસવંત	અમરેલી	૫૦	૧૫
૩ „ ભગવાનજી ધારશી		૩૫	

ધો. ૪ મુ.

૧ મગનલાલ વર્ધમાન ઝવેરી	વડવાણ શહેર	૬૮	૩૦
૨ મી. શાંતિલાલ હરગોવિંદ	મહેસાણા	૬૭	૨૦
૩ મી. મોહનલાલ નાનચંદજી	ગાંજકોટ	૫૫	૧૦
૪ શા. ચંદુલાલ સાકરચંદ	અમદાવાદ	૫૪	૫
૫ યુનીલાલ મોહનલાલ દોશી	વડવાણ શહેર	૫૩	૫
૬ શા. સુભાષચંદ વાઘજી	મહેસાણા	૪૮	

ધો. ૫ મુ. અ.

૧ મી. કેશવલાલ હવણચંદ	ખનારસ	૫૬	૩૦
૧ મી. લાલચંદ ભગવાન	„	૩૬	

ધો. ૫ મુ. વ.

૧ શાહ ત્રીભોવન દલીચંદ	મહેસાણા	૬૩	૩૦
-----------------------	---------	----	----

ધો. ૫ મુ. ફ.

૧ શાહ મણીલાલ અમીચંદ (ગાધરા)	સુરત	૬૫	૩૦
-----------------------------	------	----	----

ધો ૫ મુ. ડ.

૧ મી. પ્રભુદાસ દીપચંદ	ખનારસ	૫૩	૩૦
૨ „ જોડાલાલ ઝવેરચંદ	લીંચ	૩૭	
૩ „ માવજી દામજી	મુંગઈ	૩૫	

કુલ ૭૭ વિદ્યાર્થીઓ પાસ થયા છે અને છનામ ૩. ૪૭૧ અપાયા છે.

શ્રી જૈન શ્વેતાંબર એજ્યુકેશન બોર્ડ.

તા. ૨૯-૧૨-૧૩ ના રોજ લેવાયેલ.

બોર્ડ રતન-(શેઠ ઉત્તમચંદ કેશરીચંદનાં પત્નિ) જૈન સ્ત્રી ધાર્મિક
હરીફાઈની પરાક્ષાનું પરીણામ.

અવિવાહિત કન્યાઓનું ધો. ૧ બુ.

૧ બેન	અંજનાળા હાનગાલ.	પાલીતાણા.	૮૦ રા. ૧૫
૨ „	સંતુ હીરાચંદ	લીંચડી	૭૭ ૮
૩ „	શીવી દલસુખરામ	ધોણાજ	૭૫ ૭
૪ „	સકરી સંદેશચંદ	„	૬૯ ૬
૫ „	ઝવેર મનજી	રાગકોટ	૬૬ ૫
૬ „	રાધા ભાઈચંદ	વાંઘાનેર	૬૫ ૪
૭ „	ગમરી માનચંદ	ધોણાજ	૬૨ ૩

૮	”	મુરજ ખીમચંદ	રાજકોટ	૬૧	૨
૯	”	મંગુ જેસંગભાઈ	ધીણોજી	૫૯	૨
૧૦	”	શકરી અખારામ	”	૫૭	૨
૧૧	”	મણી સુનીલાલ	લીંચ	૫૭	૨
૧૨	”	પુરી ઉત્તમશી	લીંચડી	૫૬	૨
૧૩	”	કુલકોટ રૂપચંદ	મુરત	૫૪	૨
૧૪	”	લાંબકુંવર ગોદરચંદ	રાજકોટ	૫૧	૨
૧૫	”	મોતી મગનલાલ	અમદાવાદ	૫૦	૨
૧૬	”	છવી નાનચંદ	લીંચડી	૪૯	૧
૧૭	”	કમળા શાલાભાઈ	અમદાવાદ	૪૮	૧
૧૮	”	માણેકલાલ મણીલાલ	”	૪૬	૧
૧૯	”	ચંચળ હરખચંદ	રાજકોટ	૪૬	૧
૨૦	”	મણી દેવસી	વડવાણ શહેર	૪૬	૧
૨૧	”	ગુલાબ ઝવેરચંદ	મુરત	૪૫	૧
૨૨	”	કેચન કુલચંદ	અમદાવાદ	૪૩	૧
૨૩	”	સીતા અમીચંદ	”	૪૩	૧
૨૪	”	ચંપા ભોગીલાલ	રાજકોટ	૪૨	૧
૨૫	”	માણેક વાડીલાલ	અમદાવાદ	૪૨	૧
૨૬	”	જામુંદ જેસંગભાઈ	”	૪૧	૧
૨૭	”	ફેશરી ત્રીભોવનદાસ	ધીણોજી	૪૧	૧
૨૮	”	ગુલાબ કાળીદાસ	મુરત	૪૦	૧
૨૯	”	છવી મોહનલાલ	લીંચડી	૪૦	૧
૩૦	”	વીમળા જેસંગભાઈ	અમદાવાદ	૩૯	૧
૩૧	”	અચરત શવજી	રાજકોટ	૩૮	૧
૩૨	”	શકરી તારાચંદ	લીંચ	૩૭	૧
૩૩	”	શાંતા કુતેચંદ	અમદાવાદ	૩૭	૧
૩૪	”	જેન ચંપા માણેકચંદ	ઝીંજીવાડા	૩૫	૧
૩૫	”	માણેક શાલાભાઈ	અમદાવાદ	૩૪	૧
૩૬	”	કમળા શાલાભાઈ	મુંબઈ	૩૩	૧

અવિવાહિત કન્યાઓનું ધો. ૨ નું.

૧	”	જેન સમરત કુલચંદ	અમદાવાદ	૬૦	
---	---	-----------------	---------	----	--

શ્રીઓનું ધો. ૧ નું.

૧	”	જેન પુરી મોતીચંદ	લીંચડી	૬૯	
૨	”	મુરજ ખોડીદાસ	”	૬૫	
૩	”	મુરજ હીરાચંદ	વડવાણ શહેર	૬૦	
૪	”	સમુ જુમખરામ	લીંચ	૫૮	
૫	”	શીવજીદિમ હરજોશન	મુંબઈ	૫૪	
૬	”	વીજકોરભાઈ જેચંદ	મુરત	૫૧	
૭	”	બીબી શાલાભાઈ	”	૫૦	
૮	”	સમરત માંકજયંદ	ઝીંજીવાડા	૪૪	
૯	”	જુરી કમ્પર	વડવાણ શહેર	૪૩	
૧૦	”	વેલી મુંબજામ	લીંચડી	૪૩	

૧	શકરી ધરમચંદ	લીંચ	૪૨	૫
૧૨	રતન અવેરચંદ	સુરત	૪૧	૧
૧૩	વિજયા ત્રીભોવનદાસ	ધીણોજ	૪૦	૧
૧૪	ગુલાબ બાલુભાઈ	સુરત	૪૦	૧
૧૫	મણી પોપટલાલ	ઝીંજુલાલ	૩૯	૧
૧૬	શીવકોર નેમચંદ	સુરત	૩૮	૧
૧૭	રૂપી ઉત્તમચંદ	મુંબઈ	૩૫	૧
૧૮	ભાણુક માસુકભાઈ	અમદાવાદ	૩૫	૧
૧૯	લીલાવતી કેશરીચંદ	સુરત	૩૫	૧
૨૦	મોતી પરશોત્તમ	લીંચ	૩૪	૧
૨૧	ગુલાબ ડાહ્યાભાઈ	સુરત	૩૩	૧
૨૨	પ્રભાવતી ચંદુલાલ	અમદાવાદ	૩૩	૧
૨૩	ધેલી ત્રીભોવન	વડવાણ શહેર	૩૩	૧

સ્રીઆનું ધો. ૨ બુ.

૧	બેન નેમકોર કસ્તુરચંદ	સુરત	૮૫	૩૧
૨	મંથુ બાલાભાઈ	અમદાવાદ	૭૮	૨૫
૩	આધિ દલીચંદ	લીંચ	૭૩	૧૭
૪	સમજી મોતીલાલ	અમદાવાદ	૬૯	૧૦
૫	વીજી વાડીલાલ	"	૫૦	૬
૬	ચંપા મણીલાલ	મુંબઈ	૪૭	૨
૭	નંદી હરીસંગ	અમદાવાદ	૪૬	૨
૮	ભસુદ બાલાભાઈ	"	૪૧	૨
૯	ભાણુક વાડીલાલ	"	૩૭	૨
૧૦	મંણી નેશીંગભાઈ	"	૩૩	૨
૧૧	મંણી ઊંચાલાલ	"	૩૩	૨

સ્રીઆનું ધો. ૩ બુ.

૧	બેન ચંપા ડાહ્યાભાઈ	અમદાવાદ	૫૩	૨૫
૧	ગજરા પ્રેમચંદ	"	૫૧	૧૫

સ્રીઆનું ધો. ૪ બુ.

૧	બેન ચંચળ હરીસંગ	અમદાવાદ	૫૦	૨૫
---	-----------------	---------	----	----

સ્રીઆનું ધો. ૫ મું. અ.

૧	બેન જસી કાળાદાસ	અમદાવાદ	૬૮	૩૦
---	-----------------	---------	----	----

સ્રીઆનું ધો. ૫ મું. વ.

૧	બેન નવલ ઉત્તમચંદ	સુરત	૮૩	૩૦
૨	શકરી મગનલાલ	અમદાવાદ	૭૪	૧૫
૩	ચંચળ સાંકળચંદ	"	૭૦	૧૫
૪	મણી પદમથી	"	૬૨	૧૦
૫	આધાર નેશીંગ	"	૫૩	૧૦

કુલ ૮૦ ઉમેદવાર પાસ થયા છે અને ઈનામના રૂ. ૪૭૩ આપવામાં આવ્યા છે.

હેરલ્ડ માસિકના લવાજમની પહોંચ.

(તા. ૧-૧૧-૧૩ થી તા. ૩૧-૧૨-૧૩ સુધીમાં જમા.)

(જે નામ સામે રકમ દર્શાવેલ નથી તેમના તરફથી ૧ વર્ષનો ર. ૧૧ આવેલો સમજવો.)

૧. ૩૨-૮-૧૨ સુધી.

૧૥૥ શેઠ લક્ષ્મીચંદ જીવણની કં. કુરલા

૧. ૩૧-૧૨-૧૨ સુધી.

૨૥૥ શેઠ મેધજી જગજીવન મુંબઈ

૨૥૥ „ અનોપચંદ મલુકચંદ ભરૂચ

૧. ૩૦-૧૧-૧૩ સુધી.

શેઠ અમૃતલાલ ચુનીલાલ મુંબઈ

૧. ૩૧-૧૨-૧૩ સુધી.

શેઠ હરેશભાઈ ચુનીલાલ મુંબઈ

„ હેમચંદ સ્વરૂપચંદ „

„ હીરાલાલ અમૃતલાલ „

„ મોહનલાલ હેમચંદ „

„ અમૃતલાલ કેવળદાસ „

„ લક્ષ્મીભાઈ નયુભાઈ „

„ નાનાભાઈ તલકચંદ મારતર મુંબઈ

„ ધુકળચંદ ગણેશભાઈ બીરજાદ

૧૥૥ શેઠ ગણેશલાલજી ડાલચંદજી બીકાનેર

૨૥૥ „ દેવકરજી ભગવાનજી સુદ્રા

„ તુળશીદાસ મોનજી કગણી મુંબઈ

„ અમયાભાઈ પીતાંબરદાસ દાસ્તીદા

૧૧. ૨૮-૨-૧૪ સુધી.

શેઠ સાંદેશા પુરણચંદ જમુ

„ રોશનલાલ કનૈયાલાલ હાથરસ

„ સુરજભાઈ અગરચંદજી ખાછરી

„ કનકભાઈ ગાંધી

૧૧ „ નાયાભાઈ દેવચંદ સાદલી

૧૧. ૩૦-૪-૧૪ સુધી.

શેઠ લક્ષ્મીચંદ ખેત રોડાધ્યા

„ વરદીચંદજી હોમમજી રતલામ

„ પતરાજી દનરાજ જવાહીઅર

„ દરીભાઈ રવચંદ તાસગાંવ

„ ચાંદભાઈ દડા દેવભાઈ (દક્ષિણ)

તા. ૩૦-૬-૧૪ સુધી.

૧૥૥ શેઠ સાંધાજી ખુખાજી ગંતુર

„ ગુલાબચંદ સાંકળચંદ મેતા

„ જોદાલાલ ગોવીંદભાઈ ચાંગા

„ બાલચંદજી ગંભીરચંદજી પરભણી

„ રવચંદ સાકરચંદ મંચર

„ પુરોતમદાસ વીરચંદ તેનીવાડા

„ મગનલાલ ખેમચંદ આભિગાંવ

„ કાંધુરામ રતનજી નવેલીહાલ

„ પુરોતમદાસ ખેતસી બીજાંપુર

„ સોજાખાજી મણીશી ગદગ

„ કસ્તુરચંદ ઓઠારદાસ છોદાર

„ સાકરચંદ તલકચંદ સુરતી મદ્રાસ

„ મંગળજી ધનજી દોતુળ

„ બીજુભાઈ કતેચંદ ઉમરાવતી

„ ઓખાભાઈ સાકરચંદ ગદ

„ શામજીભાઈ હીરજીભાઈ પુર્ણા

„ ભવાનચંદ કતેચંદ કાગવડ

„ કીલાચંદ મુળચંદ આભિગાંવ

„ લક્ષ્મીચંદ રવજી ખડકલાંટ

„ ચંદ્રભાણ શીવરામ બેલાપુર

તા. ૩૧-૭-૧૪ સુધી.

શેઠ ખુશાલચંદ પુંજરામ હીમતનગર

„ કસ્તુરચંદ મગનલાલ સગી

„ પ્રાગજી રાધવજી ચાલાકુડી

„ વરદીચંદજી દોલાજી પેટલાવડ

તા. ૩૦-૯-૧૪ સુધી.

શેઠ વાડીલાલ નયુભાઈ મુંબઈ

શેઠ ઓપડલાલ ઉત્તમચંદ રાજકોટવાળા મુંબઈ

તા. ૩૧-૧૨-૧૪ સુધી.

મી. મળીલાલ અમીચંદ ગોધરા

૨૥૥ શેઠ શીવજીસજી કાચર બીકાનેર

પૃથ્વીપરનું અમૃત.

અખટ કૌવત આપનારી.

‘આતંકનિગ્રહ ગોળીઓ’

મૃત્યુને દૂર રાખી હવિત, આરોગ્ય અને બળની રક્ષા કરવી
એજ અમૃતનું કામ છે.

સ્વર્ગમાંનું અમૃત પૃથ્વીપર વસતાં મનુષ્યોને ક્યાંથી કામ આવે? પણ
પૃથ્વીપરનું અમૃતનું અમૃત તો આતંકનિગ્રહ ગોળીઓજ છે. કારણ કે
તે ગોળીઓ રોગને તથા મોતને માંસી દફાવી દૂર રાખી હવિત, આરોગ્ય
અને બળની રક્ષા કરે છે.

ધાતુ સંજ્ઞા હરકાઈ પ્રકારની નળખાઈ, લોહીની બગાડ કે પ્રાચીન
સંજ્ઞા કોઈ પણ બળની ફરિયાદને એ ગોળીઓ ધણી ઝડપથી મટાડે છે.
અને તેને માટે દેશના દરેક ભાગમાંથી અસંખ્ય સર્જશક્તિ નિરંતર મંગીતાનું
રજાં છે. કિમત ગોળી કરની ડબી ૧૦૦ રૂપિયા ૧ એક. ચાર ડબી એક
સામગ્રી ખરીદનારને રાજ રવિવર્માનો છેલ્લો એક ઉચ્ચ નમુનો શ્રી
કૃષ્ણવિદ્યા એ નામનું મુંદર પિકચર લેટ.

આંચ નં. ૧
કાલકાલેથી—મુખ્ય.

વૈદ્યશાસ્ત્રી મણિશંકર ગોવિંદજી.

આવેક આતંકનિગ્રહ ઔષધાલય.

હૈદ્રાબાદ.

જામનગર—કાઠિયાવાડ.

કામશાસ્ત્ર—મૂંડી જૂંડી અગિયાર બાપાઓમાં આજ સુધા

સંખ્યાગ્રંથ આશ્રિતિઓમાં આઠ લાખ કરતાં વધારે નક્ષત્ર નીકળી ચુકી છે.
નીતિ અને સરીરરક્ષાનો કુતંગ બોધ બેઠતો હોય તો આ પુસ્તક મંગાવો.
કિમત અને પ્રોપેટર પણ નીચે પડે.

વૈદ્યશાસ્ત્રી મણિશંકર ગોવિંદજી.

જામનગર—કાઠિયાવાડ.

આ માસિકના જૂના અને નવા થનારા ગ્રાહકોને સૂચના.

અમારા તરફથી વધાર પાઠવામાં આવેલ “સ્વાસ પર્યુષણ અંક” ની કદર ઘણા સજ્જનો તરફથી થઈ છે, અને નવા ગ્રાહકો થઈને આ સ્વાસ અંકની માગણી કરે છે. આ અંક ૨૪૦ પૃષ્ઠનો એક મોટો દઢદાર પુસ્તક સમાન્ય છે. તેમાં આવેલા વિષ વિષ ઉપયોગી વિષયો પટલા વધા વાંચવા વિચારવા યોગ્ય છે કે જેના વિષે અનેક વિદ્વાનોના ઉત્તમ અભિપ્રાયો અત્યારમુધીમાં આવી ગયા છે. આ સ્વાસ અંકની કિંમત આઠ આના રાખવામાં આવી છે તે તેના પ્રમાણમાં ઘણી જૂજ છે. છતાં નવા થનાર ગ્રાહકો પાસેથી જૂદી કિંમત ન લેતાં અંક આપવામાં આવે છે. હવે તેની ઘણી થોડી નકલો સિલકમાં છે, માટે ગ્રાહક થઈ તુરત સ્વાસ અંક મેલવશો. આ પત્રના ઉત્તેજન અર્થે, આ પત્રના આધાર શ્રી કોન્ફરન્સદેવીને સહાય આપવા અને આપમાને લાભ આપવા અર્થે, દરેક સુદ્ધ જૈન ગ્રાહક તરીકે નામ લખી મોકલવા અને વીજાને ગ્રાહક બનાવવા તત્પર થશે, એમ અમે સ્વાત્રી રાખીએ છીએ.

વિશેષ આ વર્ષમાં યજ્ઞ યજ્ઞ નવીન ફેરફારો, સારા કાગળ, અને વધુ વાંચન આપી આ પત્રમાં કરવાના છે, પર્યુષણ પર્વમાં મહાવીર અંક સ્વાસ કાઢવાનો છે, ચિત્રો આપવાના છે, તેથી તે સર્વને પુર્ણ વઢવા માટે અમે લઘાજમ આ વર્ષથી ૧૧ રૂપિયાને ઘટાડે માત્ર ૦૧ વધારી ૧૧ રૂપિયો રાખ્યો છે તો સર્વ ગ્રાહકો તે પ્રમાણે મોકલવા કૃપા કરશે. અયને સ્વાત્રી છે કે આ અમારી નાની સરસ્વી માગણી વધુ નથી એમ સર્વ સ્વીકારશે. જેને તેમ છતાં વાંધો હોય તો લખી જણાવશે.

પાયથુની, મુંબઈ.

મેનેજર કોન્ફરન્સ હેરલ્ડ.

શ્રી જૈન વૈકે-ઝાફ ઇન્ડિયા લીમીટેડ.

હેડ ઓફીસ-લાહોર Lahore.

ગ્રાંચે-હોશીયારપુર, ગુજરાંવાલા, મુલતાન સીટી, રામનગર.”

અમૃતસર, જેનો,

સ્થાપિત મૂલ દ્રવ્ય ૫૦૦૦૦૦) જિસકે

પ્રતીસ ૨ રૂપયા કે ૨૦૦૦૦ દિસ્સે નિયત કિયે ગયે હેં ઓર વિક રહે હેં.

બોર્ડ ઓફ ડાયરેક્ટરમે પ્રતિષ્ઠિત, ધનાઢ્ય ઓર યોગ્ય જનગૃહસ્થ હેં ઓર સર્વ પ્રકાર કા પ્રવંધ જેનો કે હાથમેં હેં. ચલતુ મિયાદી ઓર સેવિંગ ડિપાઝિટ દિસાવ સ્થોલે જાતે હેં ઓર કાલ તથા રૂપયાકી ન્યૂનાધિકતાકે અનુસાર ત્રીન રૂપયા પ્રતિ સેકંડાસે રૂ૦ ૬) પ્રતિ સેકંડા તક વ્યાજે દિયા જાતા હેં. સંપૂર્ણ નિયમાવલિ મંગત્રા કર અવગ્ય પડે.

જેનોકો ડેર લેનેકો સ્વાસ વિજ્ઞપિ ઓર મેરણા હેં. અથ થોડે દીને ૨ વાકી હેં.

પદ્માલાલ જોહરી જૈની

1

અમવંતરાય જૈની. મેનેજરી

શ્રી જૈન શ્વેતાંવર કોન્ફરન્સ સુકૃત મંડાર ફંડ

પૂજ્ય મુનિવરો અને શ્રાવકોને અપીલ.

“ સુકૃત મંડાર ફંડ ” નામની સુધંસિદ્ધ યોજના આપણી કોન્ફરન્સે ત્રિસદ્દિના જૈન પ્રતિનિધિઓની સમ્મતિથી મંજૂર કરીને તેને લગતું કામકાજ તટલુંક થયાં શરૂ કર્યું છે. પ્રત્યેક જૈન પાસેથી દરસાલ ચાર આના ઉધરાવી તેમાંથી મધ્યે ભાગ કોન્ફરન્સનિભાવ સંવેધી કામમાં વાપરવાનો અને અર્ધો ભાગ જૈનોમાં કેલ્વણીનો મંચાર કરવાના કામમાં વાપરવાનો ઠરાવ થઈ ચૂક્યો છે. સદરહુ ઠરાવને અમલમાં મૂકવા સ્વાતર કોન્ફરન્સ દેરલ્ડ માસિકદ્વારા તેમજ કોન્ફરન્સના ઉપદેશકોદ્વારા પ્રત્યેક પ્રાંતના જૈનભાઈઓને અપીલ કરવામાં આવે છે કે, તેઓ પોતપોતાના ગામમાંથી ‘ સુકૃત મંડાર ફંડ ’ ઉધરાવી મોકલવા કૃપા કરવી. પરંતુ તે છતાં, સ્વેદની સાથે કહેવું પડે છે કે, એ અપીલ આજમુધી પુરતો આદર પામી નથી. ચાર આના ઘણાંજ થોડાં ગામોમાંથી વસુલ થઈ શક્યા છે.

સર્વ શ્વેતાંવર જૈન ગૃહસ્થોએ વિદ્યાવૃદ્ધિના કામ માટે અત્યંત જરૂરી એવું ‘ સુકૃત મંડાર ફંડ ’ જેમ વને તેમ વધારે મોટું વનાવવા માટે મોટી સલાહતો કરવી જોઈએ તટલુંક નહિ પણ પ્રત્યેક જૈને ઉપર કહેલું ફંડ કોન્ફરન્સ ઑફીસ જોગ નિયમિત રીતે દર વર્ષે મોકલી આપવું જોઈએ; વળી કોન્ફરન્સના પ્રાંતિક સેક્રેટરી સાહેબોએ તથા દરેક સંઘ અને નાતના આગેવાનોએ પોતપોતાના ગામ, સંઘ કે નાતમાંથી તે ફંડ ઉધરાવવા માટે પોતાની સત્તા અને લાગવગનો ઉપયોગ કરવો જોઈએ. અને જે જે ગામ કોન્ફરન્સના ઉપદેશક આવી પહોંચે તે તે ગામોના અગ્રેસરોએ તે ઉપદેશકને સદરહુ ફંડ ઉધરાવી આપવાનું તેમજ કોન્ફરન્સના ઠરાવો અમલમાં મૂકવાને લગતા તે ઉપદેશકનાં પ્રયાસોને જોડતી સગવડ કરી આપવાનું ધ્યાનમાં લેવું જોઈએ.

આ પ્રમાણે સ્વરે રસ્તે જો આપણે મહેનત કરીશું તો ‘ ટીપે ટીપે સરોવર ભરાય ’ એ કહેવત મુજબ દરસાલ ઓછામાં ઓછા ૧૥-૨૦ લાખ રૂપીઆ (માત્ર ચત્તાર આનાના ફંડમાંથીજ) મેલવી શકીશું અને તે વડે હજારો જૈનોને કેલ્વણીમાં આગલ વધારી શકીશું.

આપણા મુનિરાજો પણ પોતાના શ્રદ્ધાઢુ જૈન ભાવિકો તરફ દયા શુદ્ધિ કરીને જો તેમને સુખી કરવાનું મનપર લે તો જ્યાં જ્યાં વિહાર કરવાના પ્રસંગ મળે ત્યાં ત્યાં ચાર આના માટે ઉપદેશ આપતા રહેશે કેમકે તેમની સલાહનો સ્વીકાર કરવા કોઈ ગામકે કોઈ વ્યક્તિ આનાકાની કરેજ નહિ; આ પ્રમાણે વગર મુશીબતે જેવા ઉત્તમ કામ માટે એકઠા થઈ સેકંડો જૈનો

JUST OUT

An important Jaina publication
Jain Historical Studies.

BY
U. S. Tank B. A., L. L. B.
Pleader-Chief Court, PUNJAB.

Price annas six. Post free.

Can be had of:—

Harsukhdas Takhatmal Dosi
Maliwara Street, DELHI

“શ્રી જૈન પ્રવેતાંબર કોન્ફરન્સ ઓફીસનો સંવત ૧૯૬૭-૬૮ ની
સાંલનો હિસાબી રીપોર્ટ છપાઇ બહાર પડ્યો છે.
એમને જોવા ઇચ્છા હોય તેમણે મંગાવી લેવો.”

હેરલ્ડ માસિકના લવાજમની પહોંચ.

(તા. ૧-૧-૧૪ થી તા. ૨૮-૨-૧૪ સુધીનાં જમા.)

(જો નામ સામે રકમ દર્શાવેલી નથી તેમનાં તરફથી ૧ વર્ષનો
રૂ. ૧૧ આવેલો સમજવો.)

તા. ૩૧-૧૨-૧૨ સુધી.

આદ્ર શેઠ બીભાઈ ભગવાનજી ગોયાબ
૨૧ા „ નાનચંદ તેમીલાસ ઝાંઝીયાર
૨૧ા „ લક્ષ્મીચંદ મેધજી „
૩૧ા „ ધીરજલાલ દીપચંદ „

તા. ૩૧-૧૨-૧૩ સુધી.

શેઠ ધર્મચંદ મગનલાલ મુંબઈ
„ મોતીચંદ વીરચંદ પારબી
૨)જી „ હરખચંદ દીપચંદ ધીપરી
આદ્ર „ બગોતીજી પનાલાલજી ખાચરાઈ
„ વેલજીભાઈ દાનજીભાઈ મુંબઈ.
„ મેધજીભાઈ ખેતશીભાઈ „
„ હરીચંદ ચોખળુભાઈ „
„ બાલુભાઈ મોંઝગચંદ „
„ પ્રીતાભાઈ પ્રેમચંદરામચંદ „
૨૧ા રા. હીરાચંદ લીલાધર ઝવેરી „
શેઠ વેરશીભાઈ પુનજીભાઈ „
„ ગોમાજી કેરગચંદજી „
„ નગીનચંદ-કુચચંદ „
„ મોતીચંદ હરખચંદ „
૩૧ા „ સાહચંદ દેવચંદ ઝાંઝીયાર

૨૧ા શેઠ મહુચંદ અવભૂજ ઝાંઝીયાર
આદ્ર રા. રા. સારાભાઈ મગનલાલ મોદી મુંબઈ
૩૧ા „ રાજકુમારસિંહજી નાદર આહમદનગર

તા. ૩૧-૭-૧૪ સુધી.

શેઠ સાહચંદ હીરાચંદ તાંસગાંવ
બી. એ. ખોના મુંબઈ
બી. પનાલાલ જાદવજી મંદસોર

તા. ૩૧-૧૨-૧૪ સુધી.

શેઠ હોરાલાલ અંબાલાલ કીમારી
„ સુદરજી પ્રેમજી મુંબઈ
„ ઝવેરચંદ કાળીદાસ રાજકોટ
„ હેમરાજજી વરદીચંદજી રીંગતો
„ ભગનલાલ માધવજી મુંબઈ
„ મગનલાલ હરજીવન „
૧૧ા „ તારાચંદ જુહાપાઠ „
૨૧ા રાજભગત દલેશરીમાર અમરગાંવ
ધી રામચંદ લીટરી સાબરમતી „
૫) શેઠ બીમજી ગોવીંદજી ઝાંઝીયાર
બાજી હજી અંબેડકર

Rates for Advertisement.

જાહેરખબર આપનારાઓને અમુક્ય લેકે.

શ્રી જૈન સ્વેતાંબર કોન્ફરન્સનું વાજીત્ર ગણાતું આ માસિક કે જ્યોતિષ દિવસાવલોકી શુદ્ધ જુદા જાગોમાં વસતી જેવો જેવી ધનાઢ્ય કોમમાં બહેાળો ફેલાવો છે તેમાં જાહેરખબર આપવાના બાવો નીચે મુજબ રાખવામાં આવ્યા છે.

	એક પેઝ	અડધ પેઝ	પા પેઝ	ચાર લાઈન
એક વર્ષ માટે	૩૦	૨૦	૧૨	૬
છ માર્સ માટે	૨૦	૧૨	૬	૪
ત્રણ માર્સ માટે	૧૨	૬	૪	૩
એક અંક માટે	૫	૩	૨	૧

જાહેરખબરો દિવસ, ગુજરાતી યા ઇંગ્લિશ બાષામાં લેવામાં આવશે. જાહેરખબરનાં ચર્ચાં આગાઉથી મળ્યા સિવાય જાહેરખબર લખવ કરવામાં આવશે નહિ. આ માસિકની ખરેખર હેન્ડનીય વહેંચાવવાના બાવો પત્રવ્યવહારથી અગર રૂબરૂ મજાવાથી નહીં થઇ શકે, તે માટે સમજી પત્ર વ્યવહાર તથા મનીઓફર વીગેરેનીચેના શારતોને મોક્ષવા.

પાપધુની, મુંબઈ નં. ૩

{ આમિરટ ટેલેટરી.
શ્રી જૈન સ્વેતાંબર કોન્ફરન્સ.

જૈન કાવ્યદોહન.

ભાગ ૧ લો.

સંગ્રહ કર્તા:—મનસુખલાલ રવજીભાઈ મહેતા

પ્રાચીન જૈન કવિઓના ગુજરાતી કાવ્યોનો સંગ્રહ કરી 'ગુજરાતી' પ્રેસના કાવ્યદોહનની સંપૂર્ણ ઢબે આ જૈન કાવ્યદોહનનો ૧ લો ભાગ તૈયાર કર્યો છે. તેની અંદર શ્રીમાન્ આનંદધનજી, શ્રીમાન્ દેવચંદ્રજી, શ્રીમાન્ ધર્મ મંડિર, શ્રીમાન્ નેમવિજયજી, શ્રી વીરવિજયજી આદિ જૈન ખંડિતોનાં કાવ્યોનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે.

ગુજરાત જૈન કાવ્યો આ યોદ્ધાએ આજસુધી એક પણ ગદ્યાર પેઢેલ નથી. ગુજરાત ભાષામાં લખાએલું જૈન સાહિત્ય, માત્ર સાહિત્ય સંદિની નજરે ચડાવવાના હેતુથીજ આ પ્રયાત્ન કર્યો છે.

'ગુજરાતી' પ્રેસના કાવ્યદોહન જેટલુંજ કદ છે. અર્થાત્ ૬૦૦ પૃષ્ઠો નો સંગ્રહ છે.

મૂલ્ય રૂ. ૨-૦-૦. પોસ્ટેજ ભૂંડ.

મળવાનું ઠેકાણું:—

શેઠ પુનભાઈ હીરાચંદ,

માણેકચોક

અમદાવાદ.

લાહા સુધારવા માટે સાચા સરસ.

ડૉ. વામન ગોપાલનું જગ-
પ્રસિદ્ધ અને લોકપ્રીય
આયોડાઈઝડ

સારસાપરિલા

તેને હજારો દરદીઓએ ઉપયોગ કરી ચોતાની નિગાહા દુર લીધી છે.
આ સારસાપરિલા બગડેલા લોહીથી થતા દરદો માટે એક ફતેહનાંદ
અકરીર ધરાવ છે.

અને આજ ૫૦ વરસથી એક સરખી રીતે માન પામેલું છે અને જુદા જુદા પ્રદર્શનોમાં

સોનાના અને રૂપાના ચાંદો મેળવવા

આ એકજ સારસાપરિલા ભાગ્યશાળી નીવડ્યું છે.

લોહી એ મનુષ્યનું જીવન છે તે બગડ્યું હોય તો અનેક રોગ ઉત્પન્ન થાય
છે. માટે તે સુધારવા દરેક માણસે ધાન્ય લેવી જોઈએ. તેને માટે આ સારસા-
પરિલા વિના બીજી એક પણ દવા લેવાની જરૂર નથી. વળી આ દવા પીવાથી
ઉપદ્રવ એટલે ગરમી અને અને તેના વડે થતા રોગો-તેમજ લકવા, અધીવા
આમલી પરના કોળા ડાઘ, અંતરનું સુષ્ક આવડું, શરીરમાં બળતરો થવી, શરીર
ઉપર દેવી સરખા ફાંસા થઈ આવવા વીગેરે વિકારો ઉપર આ દવા અકરીર ચર્મ
સુદી છે. શીશી ૧ નો ૩ ૧, ચાર શીશી પાવાથી સારો ગુણુ આવે છે.
પાસ્ત ખર્ચ જુદો.

ચાર એકદમ મંગાવનારને ૩. ૪૫,

ડૉ. ગણિતમરામ કેશવ. ઠાકુરદવાર—મુંબઈ.

श्री जैन श्वेताम्बर कॉन्फरन्स हॅरल्ड.

Shri Jain S. Conference Herald.

पु. १०-आंक ४-५] वीर संवत् २४४०. [अप्रील-मे. १९१४.

विषयानुक्रम.

विषय.

पृष्ठ

इभशिय भविता. (काव्य रा. अमृत)	१०५
Historical authorities as to Jagatseth's House.	106
Repertory of Jain Epigraphy.	110
ऐक संरभो दरबार-ज्ञान अर्थ.	११३-११५
श्रीशार अने सभाशेयना	११८
अतिहासिक श्वाध्यायो	१२१
श्री वाचन विभाग	१२२
इन्द्ररत्न मिशन	१२७
ऐक्युद्देशन जोडनी धार्मिक परीक्षाजोने अवकास दन	१२४
शिक्षणे निर्मल भडभा	१३७
इतिहासी जूडी आछ (काव्य रा. वसंत)	१४३
जैन संजय पर दिग्दर्शन	१४४
धर्म शुद्धि भाटे अनुकरणीय ऐक अन्य दर्शनीनुं छवन यवित.	१५०
संस्कृतं श्री दशा श्रीभाणी अने जैन वहीड जोडिगे हाडिस.	१५३
दण्डेजोने प्रवास-डेटवाड जेनेभां यवेडी अमला	१६०-१६१
श्री जैन प्रेसजेटस जोरोशीयेथत जोर धनिया.	१६२

वार्षिक मूल्य. (पोस्टेज सह) रु. १-८-०.

मानवरी तंत्री:- मोहनदास दवीयंद देसाई पी. ओ. ओ. पी.

हाईड्राट प्लीडर, प्रिन्सेस स्ट्रीट-मुंबय.

प्रकट कर्ता:- श्री जैन श्वेताम्बर ऑफिस तराया.

सायबरे सायबीयंद शार, पापयानी, मुंबय.

બાદશાહી હેર ઓઇલ.

આજકાલ બજારમાં મનમોહક રંગીલાં ચટકીલાં નામોથી હજારો જાતનાં તેલો વ્યાસલેટ જેવાં તેલમાંથી બનાવેલાં વેચાય છે. જેથી આજકાલની સોખીન પ્રજા ભલકાથી ઠગાય છે. ને જ્યારે થોડી સુદતમાં વાળ સફેદ થઈ જાય છે ત્યારે પોતાની યથેલ જીલથી પરતાય છે.

બાદશાહી હેર ઓઇલ શુદ્ધ વનસ્પતીના તેલથી બનાવવામાં આવે છે. ને તેનો નમુનો અડધા આનાની ટીકીટ બીડવાથી દરેકને મક્ત મોકલી આપવામાં આવે છે.—

બાદશાહી હેર ઓઇલ ખરી પડતા વાળને ચટકાથી સુંદર, ચળકતા અને શુદ્ધાદાર બનાવે છે, બાદશાહી હેર ઓઇલ કેવળ મુગધી તેલ નથી પણ તેમાં વાળ, વધારી પુષ્ટી આપનારાં અને મગજને તાજગી આપનાર તરવો સમાયેલાં છે, વકીલ, બેરીસ્ટરો, સોલીસીટરો, વિદ્યાર્થીઓ, અને મગજ સંબંધી કામ કરનારાઓ માટે ઘણુંજ શુભકારક માલુમ પડ્યું છે.

કીંમત બાટલી ૧ નો રૂ. ૧-૦-૦ પોસ્ટેજ ખર્ચ ૦-૪-૦ જુદા.

કીંમત બાટલી ૩ નો રૂ. ૨-૧૦-૦ પોસ્ટેજ ખર્ચ ૦-૬-૦ જુદા.

તા. ક.

ખરીદતી વખતે નામ તથા સીલબંધ બાકસવાળી બાટલી લેજો.

સોલ એજન્ટ

II. સી. મહાજન એન્ડ કું—

ગ્રેખમેમલુ સ્ટ્રીટ—મુંબઈ.

શ્રી જૈન શ્વેતામ્બર કોન્ફરન્સ હેરલ્ડ.

SHRI JAIN CONFERENCE HERALD.

“સત્સાધનાં પુનર્ભગવતાં મહારાજ ! નશ્વર્યપેવામી પૂર્વોદિતાઃ સર્વેઽપિ ક્ષુદ્રોપદ્રવા
તસ્તેષાં ભગવતાં પ્રનમ્ન મોહતિમિરં; આવિર્ભૂતં સમ્યગ્જ્ઞાનં, નિવૃત્તં સર્વત્રાગ્રહવિશેષ;
રિણતં સંતોષામૃતં, વ્યપગતા દુષ્ટક્રિયા, ઘટિતપ્રાયા ભવવહ્નયી, સ્થિરીભૂતા ધર્મ-
ઘસમાધિઃ ॥ તથા ગાદાનુરક્તમંતરંગમતઃપુરં ॥ યતસ્તેષાં ભગવતાં સંતોષદાયિની
મૃતિસુંદરી, ચિત્તપ્રસાદહેતુઃ શ્રદ્ધા, બાહ્યાદ્ધારિણી સુખાસિકા, નિર્વાણકારણં વિ-
વેદિયા, પ્રમોદવિધાયિની વિજ્ઞાતિઃ, સદ્વ્યોધકારિણી મેધા, પ્રમદાતિરેકાનિમિત્તમનુપ્રેક્ષા,
પ્રનુકૂલચારિણી મૈત્રી, અકારણવત્સલા કરુણા, સદાનંદદાયિની મુદિતા, સર્વોદ્દિગ-
પ્રાતિનીડપેક્ષેતિ.”—શ્રી સિદ્ધર્ષિ:

સ્તંક ૧૦-અંક ૪-૫]

વીર સંવત ૨૪૪૦.

[એપ્રિલ-મે. ૧૯૧૪.

રમણિય મલિનતા.

જેઉં લતાંગ^૧ લલને ! મુખચંદ્ર આરૂઃ
જેઉં, વસી નવ મુખે અહઃ ઉથતા શુ ?
કારે હમામભર આસન નાંખી, માર્ગે,
ફેંકે કટાક્ષ પ્રમદે ! અનિમિય નેત્રે,
ઝીલી શકે તુજ ચિલા જન ના કદિ દેા;
કેવો પ્રતાપ ! રમણિ ! તુજ આશય કેરો.
તહારી ગતિ નકિ નહીં ગજગામિની છે,
આલે કરાણ હરિ^૨શી ધપતી મહિલે !
નિર્ણુ, પ્રમાણસર એ તુજ લગ્ય ગાત્રો,
કલ્પુ, હશે અલકનો^૩ કદિ દેહ આવો ?
રે ! એ પરંતુ કુલત^૪ તણી ભાવના કયાં ?
પૃતિ મલિન નરી^૫ આ તુજ ભામિનિ !^૬ કયાં ?
સૃષ્ટિ મહી^૭ ઘડી અરે ! અતિ શ્રેષ્ઠ દેહ,
શાને ભયાં વિભુ અરે ! અતિ હુબલાવ.
સૃષ્ટાની શો રહી અહીં વિવેક છુદિ ?
આવી ભરી મલિનતા અતિ સ્મ્યતામાં.

ધર્મપુર.

તા. ૩-૧૨-૧૯૧૩

અમૃત.

૧. લતાના જેવા અંગનાળી, ૨. કેસરી, ૩ સુવિખ્યાત નવલકથા “સરસ્વતિચંદ્ર”
માંની કુમુદી નણુંદ. ૪. સારા કુળની સ્ત્રી, ૫. અધીન. ૬. Passionate lady.

HISTORICAL AUTHORITIES AS TO JAGATSETH'S HOUSE.

(continued from page 76.)

" Ho (Meer Cossim) carried with him, the English prisoners; and kiled by tho way the two celebrated Seths (Jagat Seth Mahtab Rao and Maharaja Swarup Chand) the great Hindu Bankers, whom in the prograss of his disputes with tho English, he has seized and brought from Murshidabad." P. 206, Mill.

4. ORME.

" Ho encouraged the immense opulence of tho seats, and admitted them to his most secret counells " War in Hindustan Vol II Bk. IV P. 53.

" None of the Nawab's officers endeavoured to restrain him from his rash and violent resolution; they believed themselves marching to the plunder of one of the most opulent cities in the empire. But seat Mahtab Rao and Roop Chand (Jagat Seth Mahtab Rao and Maharaja Swarup Chand) the sons of the banker Jagat Seth, who had succeeded to the wealth and employments of their father, and derived great advantages from the European trade in the province, ventured to represent the English as a colony of inoffensive and useful Merchants and earaostly entreated the Nawab to moderate his resentment against them, their remonstrances were vain; on the 9th of June, the army began their march towards Calcutta." Bk. VI P. 58

" Accordingly Colonel Clive wrote a letter to the seats at Murshidabad requesting them to act as mediators, but news of the attack upon Hugly arriving at the same time exasperated the Nawab and all his officers so much that he immediately began his march, and seats were afraid to appear as friends to the English. They however deputed their ablest agent Ranjeet Roy to attend the Nawab and oblige him to correspond with Colonel Clive " 127-28.

"On the 23rd of April an officer named Yarkhan Latty by a private message, requested to confer with Mr. Watts in secrecy; the man commanded 2000 horse in the Nawab's service, but received a stipend from the seats to defend them upon any occasion of danger even against the Nawab himself. It is therefore probable that he was now employed by the seats to discover the real intentions of the English towards the Nawab. Mr. Watts sent Omi Chand whom Latty informed that the Nawab would very soon march with the greatest of his forces towards Patna against the Petans and that he intended to temporize with the English until his return to Murshidabad, when he had determined to extirpate them out of his Dominions into which he had sworn that they should never return, that most of his officers held him in utter detestation, and were ready to join the first leader of distinction who should take arms, that the English army might, during his absence, take possession of Muxudabad, and that he, Latty, with his own troops would join them in the attempt when, if they would proclaim him Nawab, he should be supported by Ray Durlab and the seats, he offered in return to enter into any engagement, which the English would stipulate for the advantage of their own affairs." Mr. Watts approves the schemes and communicated into Colonel Clive, who, approving it, likewise, immediately countermanded the detachment which was ready to march in pursuit of M. Law, and wrote a very Civil letter to the Nawab,"

P. P. 148—9.

"The day after the conference between Omi Chand and Latty, Petrus the Armenian, who had been employed between the Nawab and the English in February, came to Mr. Watts with the same proposals from Meer Jaffir as had been made by Latty. Meer Jaffir declared, that self-defence obliged him to arm, being in danger of assassination every time he went to the Durbar, that the Diwan Ray Durlab, the seats and several officers of the first rank in the army whom he named, had engaged to join, if the English would assist in

dethroning the Nawab; if the scheme were accepted, he desired that the terms of the confederacy might be settled without delay, and requested that Colonel Clive would immediately break up his camp and soothe the Nawab with very appearance of peace until hostilities should commence." P. 149

"Mr. Watts proposed that the seats should supply the deficiency and repay themselves out of the future revenues, Roy Durlab replied that the seats could advance crores of Rupees, a crore is 10,000,000. His objections raised no unfavourable prejudices of his character as were entertained of Omi Chand, but the next day, the 27th the Deputies had real cause to think evil of him, for the seats sent Runjeet Roy to inform them that a consultation had been held in the night, between Roy Durlab, Meoran, the son of Meer Jaffir and Iddum Hossein Khan, an officer of distinction, in which it was proposed to assassinate Colonel Clive, who intended to have gone to the City that day, but changed his resolution on this notice and waited all the next day at Cossimbazar for further information concerning this plot, during which his apprehensions were removed by what intelligence we do not know." P. 180.

"As soon as the English army left Chandernagar, Lord Clive despatched two of the Nawab's messengers who were in camp with an ultimatum complaining of the Nawab's evasion of the Treaty, of the injuries suffered by the English at his hands and informing him that army was marching to Murshidabad, where they intended to lay their complaints before the decision of his own principal officers Meer Jaffir, Roy Durlab, the Seats, Meer Muddan and Moonloll, to which arbitration it was hoped he would acquiesce, and save the effusion of blood." Bk. VII. P. 164.

"The Seats had secured Yar Khan Latty and several other commanders had promised their assistance in the hour of need, although they still appeared dutiful to the Nawab," P. 165,

5. THORNTON.

"Among those who wished to see the throne of Surajud-dowlah occupied by another were the Scits, Native Bankers of great influence and great wealth." Vol. I. P. 225.

N. B. It is unnecessary to quote more from Thornton; he gives the house of Jagat Seth its due for the chief part it played in the revolution which led to the deposition of Surajudowlah; but the story is the same as that given by Orme.

6. GLIEG—MEMOIRS OF WARREN HASTINGS.

Mr. Hastings speaks of the Nawab as on his way to Calcutta and requests letter of introduction to the Scits. "Vol. I. P. 5-6.

"The Scits, as perhaps it is unnecessary to explain, were wealthy Hindoo Bankers &c." Ibid.

"Meanwhile Surajud-dowlah the slave of his own passions, and as treacherous as he was violent, had quarrelled with his chiefs, both civil and Military; one of whom Jagat Seth he cast into prison, because he presumed to remonstrate against a plan which was proposed for exacting a large sum of money from the merchants (Europeans). Such an act of violence and folly could not be endured even at Murshidabad. Jaffer Allikhan, the commander-in-chief of the army with other leaders subordinate to him, instead of pushing as they had been doing against the rival Nawab, returned to the Capital, and throwing down their arms, declared that they would never take them again unless a regular Phirmaun should be procured from Delhi and Jagat Seth restored to freedom." 40.

"Besides this I find in the Disjointed papers that have reached me, traces of another secret intrigue in which Mr. Hastings was at this time engaged; but which as he never seems to have approved of, either in its details or its designs, so in his hands at least, it came to nothing, I allude to a secret correspondence with Jagat Seth." P. 41.

7. MALCOLM-LIFE OF LORD CLIVE.

" It is believed to have been principally at the suggestion of the great Banker Jagat Seti, that the English were applied to as the instruments of this revolution. One great reason, assigned, was the good faith they had always shown in their commercial transactions, from which a favorable judgment was many years after, was Governor of Pondichery, always gave it as his opinion, that the English were obliged to none so much as the Banker, Jagat Seti, for bringing about this revolution." Vol. I. P. 227.

N. B. Lieutenant Colonel Arthur Breome in his History of Bengal has given the fullest and the most trustworthy and interesting account of the part played by Jagat Seti in bringing about the Great Revolution in Bengal which led to the dethronement of Surajad Dowlab and the establishment of English supremacy. But it would be too long to quote here. vide P. P. 121-122.

(To continue)

REPERTORY OF JAIN EPIGRAPHY.

(Continued from Page 78)

RATTAS OF SAUNDATH.

The Rattas professed the Jain faith. The inscriptions mentioning the names of these Kings are also comparatively numerous.

In the first branch we find:—

Prithvirama C. 797 = 875 A. D. a gift; his guru was Indrakirti of the Karoyan Gana (No 130)

Caulivnman. C 902 = 980 A. D. foundation of a temple (No 160).

and in the second branch.

Kaunakairn (II) Year 12 of Vikrama calukyn = 1087 A. D. a gift (No 227).

Kartavirya (II) an inscription dated C 1045 = 1123 A.D. mentions that at the desire of this king a temple was founded at Tardal by Gorika, foudalory of Vikramaditya (VI) (No. 280).

Sona (II) year 21 of Vikramacalukya = 1096 A. D. a gift his preceptor was Kanakaprabha (No 237).

Kartavirya IV made a joint gift with his younger brother Mallikarjuna threo gifts in C. 1124=1201 A. D. (no. 446) and in C. 1127=1204-1205 A. D, no 449 and 451).

Laksmi Deva II C; 1151=1229 A. D. gifts: his guru was Munichandra (no. 470.)

CANTARAS.

Liko the Rattas the cantara kings were followers of Jainism (cf R. Sewell, List of inscriptions and sketch of the Dynasties of southorn India, Madras 1884 p. 234—235; here is a geneological list of those princess in L. Rice Epigraphy Carnatika Vol VIII introd. p. 6-7 The following are mentioned;

Tolapurusa Vikramaditya C. 819=897 A. D.) foundation of a templo at Humcha (no. 132).

Vira Cantara C. 984=1062 A. D. a gift (No 197) and foundation of temple at Humcha with his wife Cagaladevi (no. 198).

Bhujabala-Cantara, son of Vira Cantara C. 987=1065 A. D, a gift to his guru Kanakanandin (no 203); another gift in favour of a templo at Humcha (no. 212).

Nani Cantara, second son of Vircantara C 999=1077 A. D. gifts to the templo called urvi-tilaka founded at Humcha by the princess Ganga Cattala devi (No 213 and 214).

Vikrama-Cantara third son of Viracantara C 1009 = 1087 A. D. a gift to the templo Urvi-tilaka (No 226); -C 1069=1147 A D; another gift to the same templo with his sister Pampadevid, they were both followers of Ajitasena of the Nandi gana (No 326).

Mara Cantara; His guru was Ajtisona (No 231).

Calukyias of the East.

One King only of this Dynasty is mentioned in our

inscriptions. Amaraja II or Vijayaditya VI, who made several gifts one of which was in C 867 = 945 A. D. (No 143 and 144).

Kings of Gwalior.

Mahendra candra, son of Madhava, who dedicated a Statue at Suhamya (near Gwalior) in S. 1013 = 956 A. D. was without doubt a King of Gwalior (No 148).

Kacchapaghatas.

In S. 1145 = 1088 A. D. a prince of this dynasty Vikramasimba, made gifts of land and money in favor of a temple recently founded at Dubkund (no. 228).

COLAS

The colas were most frequently the enemies of the Jains whom they persecuted and whose temples they destroyed as several conquests. However in C 1154 = 1232 A. D.)

Trungoladeva (Rajraja III.) made a gift in favor of a temple of Parcvanatha (no 478).

WESTERN CALUKYAS OF KALYANI.

This second Dynasty of the western calukyias was not less devoted to Jainism than the old one especially the following kings.

Someshwara I. C 970 = 1048 A. D. a gift by his feudatory Cavindaraya (no. 181);—C. 976 = 1054 A. D. foundation of temples by Cankiraja, an officer under the orders of Kotala-devi, wife of Somecvara I (no 186)

Somecvara II (Bhuvanarkamala) C 990 = 1068 A. D; restoration of a temple by his feudatory Laksmanna (no. 204);—C 996 = 1074 A. D. a gift (no, 207);—C 998 = 1076 A. D. relates to the foundation of temple (no 210)

Vikramaditya VI (Tribhuvan malla Pormadi Deva); year 2 = 1077 A. D. a gift to Rumasona of the Sena gana (No 217); year 21 = 1096 A. D. a gift (No 237)—Year 33 = 1108 A. D. a gift by his feudatory Bammara (No 249);—Year 46 = 1121 A. D. a gift by his son Jayakarna (No 276) C. 1045 = 1123 A. D., foundation of a Temple at terdal by his feudatory Gonka (No 280);—foundation of a temple by Kaliyakka wife of his minister Surya (No 288).

Jagadekamalla II the second year of his reign, a gift by his ministers Mahadeva and Paladeva on the one side (No 312), and Dasimaram on the other part (No 314).

(To Continue.)

“ એક સરખો દરવાર. ”

—“ A. Sketch ”—

નામદાર શહેનશાહની હિન્દુસ્થાનની પધરામણી એ એક અધૈકિક અને ઐતિહાસિક ખતાવ છે. એ બાદશાહી પધરામણીથી આ દેશની પ્રજાના મન ઉપર જુદી જુદી અસરો થયેલ છે. કોઈ વિદ્વાને એ પધરામણીને અમલ રામ તથા ગ્રીસના રાજ્યારોહણ સાથે સરખાવી, તો કોઈએ રામ તથા ભરતના રાજ્યાભિષેકની સ્વારી સાથે, તો કોઈએ મુગલ શહેનશાહોના તખ્તનશીનના દરબારની સાથે સરખામણી કરી છે.

હું પણ દીલ્હી દરબારથી મોહીત થઈ ગયો. રાત્રે સુતા સુતા પણ એ દરબાર મ્હારી નજર સન્મુખ ખડો થયો. નામદાર શહેનશાહ દીલ્હીમાં કેવા દખ્ખાથી પધાર્યા, કેવી ધામ-ધુમથી તે નામવરનો આદરસત્કાર કરવામાં આવ્યો, એમ્મીથીએટરમાં ન્હાના મોટા અમલદારો, રાજ્ય મહારાણાઓ, દેશપરદેશના નાગરિકો, પ્રતિનીધીઓના કેવો ભવ્યસમૂહ ભગ્યો, તોપોની ગર્જના સાથે નામદાર શહેનશાહની સ્વારી કેવા ભમકાથી દાખલ થઈ અને તખ્ત-પર વિરાજમાન થયા; બાદશાહી દરેકે કેવી રીતે જાહેર કરવામાં આવ્યો, કરી કિંમતી તખ્તને નમન કરવામાં આવ્યું, અને નકરાણો ધરવામાં આવ્યો, કેવી રાજ્યભક્તિદર્શક માન-પત્ર વંચાણું, હેનો કેવો પ્રેમાળ ઉત્તર નખ્તપરથી વાજવામાં આવ્યો, અને છેવટે દીર્ઘાધુ ઇન્જનારા રાજ્યગીતની સાથે દરબાર કેવી રીતે વિસર્જન થયો—એ પ્રત્યેક દેખાવ એકપણી એક મ્હારી નજર સન્મુખ ખડા થયા લાગ્યા. નિદ્રા લેવાના અનેક પ્રયત્ન છતાં આ દેખાવોની સચોટ છાપ ખસવા ન લાગી; નીદ્રા ગમ્ય. પરીણામે મસ્તક ભારે થઈ ગયું. ઉઝાડાને લીધે કળતર થયા લાગી, હેમાંથી ટાક આવી, અને છેવટે તાવ ચડ્યો. મગજની ડીઝી ૧૨૦ ચડી; તેના પરીણામે નરેન્દ્ર મહારાજના દરબારનો અનુભવ મળ્યો.

હોન્ડ નૃપેન્દ્રનો દરબાર કંઈ હમેશા ભરાતો નથી પણ આ જગ જગેન્દ્રનો દરબાર તો રંકતા ખુંપડાથી માંડી મ્હોટા ચક્રવર્તી મહારાજાઓના મહેલમાં વખતોવખત ભરાય છે. રામ, ભરત કે મોગલ શહેનશાહોના દરબાર આપણે ક્યાં નગરે જોયા છે ? હેના કરતાં દર્શનિક અને અનુભવેક બનાવની સરખામણી અને તુલના આમેહુમ અને પ્રમાણસહ ગણાય.

વિચારનાં કિરણો—V-Rays વોરેઝ જાણવામાં આવ્યા છે. આ કિરણો તે મનુષ્યના મનમાંથી વહેતા વિચારનાં કિરણો છે. આ કિરણોનું નામ Vital rays એટલા મય કિરણો ઉપરથી V-rays પાડેલું છે. દેશપ્રાદેશમાં હમણાં આ કિરણોની છબી લેવાની શોધ થાય છે. કેટલીક છબીઓ આ કિરણોની લેવામાં આવી છે અને તેના ઉપર પાશ્ચાત્ય વિચારકો વિચાર ચલાવી રહ્યા છે—પ્રાતઃકાલ.

આ ઉપરથી જાણ્યો કે જૈન શાસ્ત્ર મન અને મનના વિચારોને પુંદ્રગત્ત્વ માને છે એ માન્યતા સાબત્સ દષ્ટિએ ઉપરની હકીકત પર વિચાર કરતાં સત્ય સમગ્રય તેમ છે. કેવી અદ્ભુત જૈને શિવોત્તરી અને કેવી સર્વસંપ્રણીત વાક્યોની બલિદારી ! શબ્દ પૌદ્ગલિક છે એ જૈનશાસ્ત્રનું કથન પ્રામેદાનની શોધથી પૂરવાર થયું છે એટલે તે સંબંધે વિશેષ કહેવાની જરૂર રહેતી નથી.

[હાસ્યનું કારણ નથી, હવે કાંઈ તાવની ઘેલચ્છા નથી.]

જરા ગંભીરપણે બુઝો--

આ ચિત્ર.....સરખાનો

સર્વશક્તિમાન હીન્દુ વૃષેન્દ્રનો દરબાર.

૧ નામદાર જીવેન્દ્રની પધરામણી માટે સ્થળ દીક્ષીમાં બધા તંબુઓ, મંડપો, ખડા યાય છે.

૨ નામદાર વૃષેન્દ્રની સ્વારી શહેનશાહી દરબારમાં પ્રવેશ કરે છે.

૩ પ્રેક્ષકોમાં-દેશપરદેશના નાગરિકો, એલચી-ઓ, પ્રતિનિધિઓનો સમૂહ જામેલો છે.

૪ પ્રથમ ન્દાના મોટા રાજાઓ પધારે છે, તેની પાછળ પ્રાંતિક લેફ્ટેનન્ટ ગવર્નર સાહેબો, ત્યાર બાદ ઇલાકેદાર ગવર્નર સાહેબો, તેની પાછળ ગવર્નર જનરલ સાહેબ અને છેવટે તોપોની ગર્જના સાથે સર્વ શક્તિમાન હીન્દુ વૃષેન્દ્ર પધારે છે.

૫ પ્રથમ હેરફેર રજીસ્ટ્રારનાં કુંદીને વૃષેન્દ્રની પધરામણીનો દરેક સત્તાવાર જાહેર કરે છે.

૬ બાદ બક્ષિદર્શક નમન (Homage) ની બધી પજી ગંભીર ક્રિયા શરૂ થાય છે.

૭ તેની સાથે અમરૂપ નજરાઓ રજુ થાય છે.

૮ બાદ મોટા મોટા રાજાઓ જરાપુર માનપત્ર વગાડે છે.

૯ તખ્ત ઉપરથી તેઓ કુંદામાં પજી કડી સાગણીવાળો ઉત્તર દર્શિત મુખે વાંચવામાં આવે છે.

તેની સાથે.....આ ચિત્ર.

સર્વવ્યાપક જગજીવેન્દ્રનો દરબાર.

૧ નામદાર જીવેન્દ્રની પધરામણી માટે સ્થળ-શરીરમાં અર્જુણપી મંડપ તૈયાર થાય છે.

૨ નામદાર જીવેન્દ્રની સ્વારી શારીરિક દરબારમાં પ્રવેશ કરે છે.

૩ પ્રેક્ષકોમાં-કુટુંબીમાં, આડોશી પાડોશીઓ, દોસ્ત આશનાવોનો સમૂહ જામેલો છે.

૪ પ્રથમ-ન્દાના મોટા જગાસાઓ આવે છે, ત્યારપછી પ્રથક લેફ્ટેનન્ટ ગવર્નર, કબજા નર તેની પાછળ જોબદાર ગવર્નર મસ્તક કુખલ, બાદ ગવર્નર જનરલ ટાક અને છેવટે હું હુંના હુકારા અને ધુમરાં સમેત સર્વ વ્યાપક જગજીવેન્દ્ર પધારે છે.

૫ પ્રથમ વેદ, હકીમ કે ડાક્ટર દ્વારા જીવેન્દ્રની પધરામણીનો સત્તાવાર દરેક જાહેર કરે છે.

૬ બાદ પ્રેમદર્શક નમનની બધી ક્રિયા શરૂ થાય છે-કોઈ માથું દાખે છે, તો કોઈ પગ દાખે છે, કોઈ પવન દેખે છે તો કોઈ ઉત્તરીનું હાથ આગળ ધરે છે.

૭ તેની સાથે અર્ચીય નજરાઓ ધરાય છે, કોઈ એરંડીયાના ડોઝની પ્યાલી ધરે છે, તો કોઈ કવીનાઈનની પડીકી રજુ કરે છે, કોઈ કાંઈની અડાલી મુકે છે તો કોઈ કરીઆતું આગળ ધરે છે.

૮ બાદ-"બાઈ કેમ છે ?" "દીક છે ને ?" "કેમ કરતાં આમ થયું ?" એવા પ્રમાણ રાજાઓ જરાપુર માનપત્ર વગાડે છે.

૯ પતંગ યા પથારી પડ્યા તેનો "કાળ તબો-કેમ-તાવ-આવ્યો" એવો કુંદામાં મરદામે મુખે ઉત્તર વાળવામાં આવે છે.

૧૧ છેવટ દીર્ઘાયુ ઇચ્છનારું સામ્યગીત ગા-
વામાં આપે-છે.

૧૦ દરબાર બરખાસ્ત થાય છે. ત્યારે પ્રથમ
નાગદાર રૂપેન્દ્ર રવાના થાય છે, તેની પા-
છળ ગર્વનર જનરત્ન સાહેબ, તેની પાછળ
ગર્વનર સાહેબો, તેની પાછળ લેફ્ટેનન્ટ ગ-
ર્વનર સાહેબો, તેની પાછળ સામ્ય રજ-
વાડાઓ એમ ઉત્તર ક્રમમાં રવાનગી થા-
ય છે.

૧૧ દરબારનો દબાવાવાળો પધારો એ ચાર
કે ૭ મહીને સાર પછને જમીન ભૂજ
સ્થિતિએ આવે છે.
ધોરાશુ.

૧૦ છેવટે—“ ભાઈ હમણું ફોક થઈ જશે ”
“ ગભરાશો નહી ” એવી આશીર્વા
ધાય થાય છે.

૧૧ દરબાર ખલાસ થાય છે. ત્યારે પ્રથમ જવ
રેન્દ્ર રવાના થાય છે, તેની પાછળ ગ-
ર્વનર જનરત્ન ‘ટાંક’, તેની પાછળ ગર્વ-
નર મસ્તક દુબલુ નીકળે છે, બાદ લેફ-
ટેનન્ટ કમીસર અને પાછળ ગણાસાંઓ એમ
ઉત્તર ક્રમમાં વિભાગગીરી થાય છે.

૧૧ દરબારનો પધારો અને પેટનો દબાવો એ
ચાર કે ૮ દિવસે સાફ થઈ ખરી છુટા
આપે છે.
ડે. ટી. કે. કાકેએ આદેશા જોધી,

જ્ઞાનચર્ચા.

પ્રશ્ન—આપે પૂછેલ કે જીવ અને આત્મા એ એક છે ? કે બિન્ન બિન્ન છે ? તેમાં
જેમ હાઈડ્રોજનના બે ભાગ અને ઓક્સિજનનો એક ભાગ મળીને જળ બનેલું છે તેમ
આત્મા અને કર્મના સંયોગવાળી સ્થિતિ તે જીવ છે એમ આપનો આશય જણાય છે. જેમ
જલનું પૃથક્કરણ કરતાં જલત્વ નાશ પામે છે તેમ જીવનું પૃથક્કરણ થતાં એટલે આત્મપ્રદેશ
અને કર્મવર્ગણા બિન્ન બિન્ન થતાં જીવતત્ત્વ નાશ પામે છે અને આત્મા પોતાને મુક્ત
થએલો અનુભવે છે. આત્મપ્રદેશ અને કર્મવર્ગણા બુદ્ધ પડ્યા પછી પુનઃ પુનઃ જન્મ
મૃત્યુ પામે છે કે કેમ ? એ પ્રશ્નનો આપનો પ્રશ્ન છે.

ઉત્તર—જીવ એટલે જીવંત્ય કે અનાનુમુક્ત અર્થાત્ કર્મવર્ગણામુક્ત આત્મા તે
જીવ કહેવાય છે. શુદ્ધ ચૈતન્ય તે આત્મા કહેવાય છે અને એ આત્મા કર્મવર્ગણામુક્ત
પ્રતીત થાય છે ત્યારે તે જીવ કહેવાય છે. જીવે છે તે જીવ. દશવિધભાવને ધારણ કરે છે
તે જીવ છે. કર્મવર્ગણા રહિત શુદ્ધ ચૈતન્ય તે આત્મા છે. આત્મા એટલે તત્ત્વ કે મૂળરૂપ;
આત્મા એટલે પોતે; શુદ્ધરૂપ; એવી આત્મા શબ્દનો અર્થ થાય છે, આત્માકે જે કર્મ-
મુક્ત થએલો જણાઈને દેહમુક્ત જણાય છે ત્યારે તે જીવ છે કારણ કે તે દશ પ્રાણોને
ધારણ કરતો જણાય છે; અર્થાત્ દશ પ્રાણોદ્વારા તેનું જીવન જણાય છે એ દશ પ્રાણો
કર્મવર્ગણા છે ત્યાં સુધી જ છે. બ્યારે આત્મા કર્મથી મુક્ત થાય છે ત્યારે તે જીવતત્ત્વ
રહિત, દશ પ્રાણોથી રહિત થઈ, કેવલ શુદ્ધ સ્વરૂપે અખંડ આનંદમય વિરાજે છે. બ્યારે
સામ્યગીનો તદ્દન ક્ષય થાય છે ત્યારે જ જીવતત્ત્વ જાહેર રાજ સ્વરૂપે એટલે મુક્તરૂપ થઈ
મુક્ત થાય છે. બ્યાં સુધી સામ્ય છે, મોહરૂપ મોહનીય કર્મ છે ત્યાં સુધી કર્મ રહિત થવાનું

જ નથી એમ શ્રી વીતરાગ દેવે કહ્યું છે તે પરમ સત્ય છે. મોહનીય કર્મ વિભાવ પરિણામરૂપ છે. આત્મા જ્યારે સ્વભાવથી ખસીને વિભાવ-વિશેષ ભાવવાળો થતાં મોહ થયો તે મોહરૂપ રાગદ્વેષ છે; જ્યાં મોહ છે ત્યાં રાગદ્વેષ છે અને જ્યાં રાગદ્વેષ છે ત્યાં મોહ છે. મોહનો ક્ષય થતાં રાગદ્વેષ નાશ પામે છે. જે પ્રમાણમાં રાગદ્વેષનો નાશ થાય છે તે પ્રમાણમાં કર્મક્ષય સંભવે છે અને સર્વથા રાગદ્વેષનો નાશ થતાં સર્વથા કર્મ નાશ પામેલાં અનુભવાય છે, આત્મા અને કર્મનો સંબંધ વિભાવ પરિણામથીજ છે. વિભાવ પરિણામ એજ ભાવકર્મ છે અને કર્મ તથા આત્મા વચ્ચેનો સંબંધ કથાવતાર પણ વિભાવ પરિણામ જ છે. જ્યારે વિભાવ મળીને આત્મામાં સ્વભાવ પ્રકટે છે ત્યારેજ આત્માનો કર્મ સાથનો સંબંધ છૂટતાં, કેવલ્યદશા સંપડે છે. એવીજ રીતે એલાયત્વી કુમાર, ભરત મહારાજ, કપિલ કેવલી, ૧૫૦૦ તાપસો, પ્રસન્નચંદ્ર, રાજર્ષિ, કુર્માપુત્ર, વગેરે તત્કાલ કેવલમાન પામ્યા હતા. સંપૂર્ણ સ્વભાવમાં આવ્યા પછી એટલે કેવલમાન પામ્યા પછી પુનઃ સંસારમાં આવવું પડતું નથી. કેવલ્ય પછી નામ ગોત્રાદિ કર્માવશેષ રહેલ હોય છે તે બધી સીંદરીવત્ રહે છે અને તે ખરી પડતાં આત્મા સિદ્ધશિલામાં વિરાજે છે. તે પછી પુનઃ જન્મ મૃત્યુને પમાડનારી કર્મવર્ગણા તેને વળગતીજ નથી. જ્યાં મુખી સહેજ પણ વાસના-મોહ-અજ્ઞા-લેસ્યા-હોય ત્યાં મુખીજ તે જનન નૂતન કર્મવર્ગણા થકી કરે છે અને મોહનીયનો સર્વથા પ્રલય થતાં તે નિર્ગળ થઈ તેને પુનઃ ઉદ્ભવવાપણું રહેતું જ નથી.

• દિવ્ય પુરૂષો એટલે તીર્થંકરો જગતનાં એવ માટે જન્મે છે અને પુનઃ પરિતારણ કરે છે. જગતનું એવ કરવાની શુભ પણ ઇચ્છા તો રહીજ, માટે ત્યાં સંપૂર્ણ જ્ઞાન તો નથીજ અને સંપૂર્ણ જ્ઞાનીઓ જગતનું એવ કરતાં છતાં પણ હું જગતનું એવ કરું છું એવું તેને ભાન સરખું પણ હોતું નથી, એવા તેઓ નિષ્કાલસ, નિસ્વર્થ અને નિર્ઐષ હોય છે એટલું જ નહિ પણ તેઓ જગતનું એવ કરવાની ઇચ્છાવાળા પુરૂષ કરતાં વિશેષ એવ કરી શકે છે. એવા નિસ્વાર્થ અને અને સંપૂર્ણજ્ઞાની પુરૂષો દર વખતે ઉત્પન્ન થયા કરેજ છે. માટે ખાસ અમુક વ્યક્તિએ પુનર્જન્મો ધારણ કરીને જગતનું એવ કરવા માટે પુરૂષાર્થજ કરવો, એવી ધારણા રાખવી તે કરતાં અનિચ્છતિ વધારે પસંદ કરવા યોગ્ય છે. જગતમાં અનિચ્છ પુરૂષોનીજ ખસિદારી છે. જેમનો આનંદ, પ્રેમ, અને જ્ઞાન અનિર્વાચનીય છે તે અનિચ્છ પુરૂષોને ધન્ય છે. અનિચ્છત્વ સ્વૂલ ભુદ્ધિમાં તરત ખેંચી શકે તેમ છે. અનિચ્છ પુરૂષ તે તીર્થંકર, સંપૂર્ણજ્ઞાની, સંપૂર્ણ બુદ્ધ છે. એવા સંપૂર્ણ બુદ્ધ પણ અનંત યર્ધ ગયા છે, અને યશે એવી સ્થિતિ છતાં પણ તદન દેહાભાવરૂપ મહાવિદેહમાં સાથના તીર્થંકર શ્રી સીમંધર સ્વામીને ઇચ્છા કરવામાં આવે કે હે મહારાજ ! પાંચ જ્ઞાન યુક્ત છતાં પણ દેરાનું કષ્ટાણુ કરવાની ખાતર નામ, ગોત્રાદિ, ચાર અવશેષ કર્મવર્ગણ્યા વડે સરીર પુનઃ ધારણ કરીને સંપૂર્ણજ્ઞાની છતો વિચરું અને જગતનું પુનઃ પુનઃ પરમ કસ્ટાણુ કરું તો કેમ ? તેનો ઉત્તર શ્રી લોકત્રય પતિ છતેશ્વર શ્રી સીમંધર સ્વામી એવે આપે કે હે ! ભગ્ય એ ગર્ધ સમર્થ નહિ કારણ કે પાંચ જ્ઞાનવાળો પુનર્જન્મ ધારણ કરે એ જન્મું નથી, જનવાનું નથી અને અનંતકાળે પણ જનશે નહિ. જગતનું એવ કરનારા એ શ્રેયમાં એટલા ગંધા વિટીન થયા હોય છે કે હું જગતનું એવ કરું છું એવું તેને ભાન પણ હોતું નથી અને એવા અનિચ્છજ પરમ એવ કરી શકે છે. તોપણ જેમને જગતનું એવ કરવાની ઇચ્છા છે તેમને પણ શતશઃ ધન્યવાદ થતે છે. જગતનું એવ ઇચ્છતું એ પણ એક નિસ્વાર્થ પ્રેમજ છે. જગતનું એવ કરવાની ઇચ્છાવાળા પણ વિરક્ત, માના જપ્ત હોય છે !!! એ જગતનું કષ્ટાણુ કરનાર જ્યારે પાંચ જ્ઞાન સદિત યાય છે ત્યારેજ તે સંપૂર્ણ કષ્ટાણુ કરી શકે છે, અને છેવટે વિરામ પામે છે. પછી પુનઃ તેને જન્મ લેવાની જરૂર નથી કારણ કે જીમ ધણા જ્ઞાની પુરૂષો કાકાંતરે ઉત્પન્ન થયાં જ કરે છે અને તે દ્વારા જગતનું એવ થયાજ કરે છે.

શ્રી બુદ્ધભગવાને જગતનું એવ કરું અને તેટલા સાર પુનર્જન્મો ધરું એવા આશયમાં જે કહેજ છે તે તો જગતના એવ માટે સતત લાગણી જગત કરવા મધ્યમ અધિકારી પુરૂષો પ્રતિ એક જગતનું હૃદયનેદક ઉપદેશ વચન છે. જ્યારે સર્વ પ્રકારની શુભાશુભ ઇચ્છાઓનું ચયન થાય છે, ત્યારેજ પાંચ જ્ઞાન પ્રકટે છે તેથી પાંચ જ્ઞાની સર્વથા અનિચ્છજ હોય છે. એવા કેવંચજ્ઞાની નિર્વાણપંદને જ પામે છે અને ત્યાંથી પુનઃ અવતરતાજ નથી. આ વિષયમાં એવું છે કે કાપ જ્ઞાની પુરૂષ પુનર્જન્મો ધારણ કરીને જગતનું એવ કર્યા કરે અને પોતે યુક્તિની પ્રજ્ઞ દરમર ન કરે તે જો કે ઘણું સાફ છે. કિંતુ અમુક કાલે તેને પાંચ જ્ઞાન યર્ધ તે અનિચ્છજ યશે અને શુદ્ધ સ્વરૂપે વિરામશેજ. અને તે સ્થિતિમાં એટલે ચાર અવશેષ કર્મસહ પાંચ જ્ઞાનવાળી કિયતિમાં તે અનિચ્છજણે આગળ અનેક જન્મો ધરીને ફરેજ જગતના એવ કરનાં અનંતગણું વિશેષ એવ કરી શકશે, એટલું જ નહિ પણ તે શ્રેયનો

દિવ્ય ધ્વનિ તેની પાછળ હમરો વર્ષ સુધી વાગશે. માનીઓ જગત્તા શ્રેય માટે થાય છે. જ્ઞાન સ્વરૂપે જોટલા માની થયા તે બધા પોતેજ છે કારણકે જ્ઞાનમાં તો દરેક માનીની એક વાક્યતાજ છે. માનીઓ થયા કરે છે અને તે દ્વારા જગતનું શ્રેય પણ થયા જ કરે છે તેમાં જ્ઞાનનો અને આત્માનો અભેદ હોઈ અમાલતા માની છે તેજ હાલતા માની છે એમ કહેવામાં અપેક્ષાથી કાંઈ હરકત નથી.

હવે પ્રમાણે ખુલાસો છે તે વાંચી વિચારવાથી સમજી શકાશે; આ સંબંધમાં કેટલુંક સમાધાન રૂબરૂમાં થઈ શકે તેવું છે.

ગોકુલદાસ નાનજીભાઈ ગાંધી.

સ્વીકાર અને સમાલોચના.

હંસરાજ વજીરાજનો રાસ—પ્ર. વેરા લલુભાઈ મોતીચંદ શાહ પાલીતાણા. જિ. ૭ આના પૃ. ૧૧૨,) ખરતર જિનોદયસુરિએ મં. ૧૬૮૦ ની વિજ્યાદશમીએ આ રાસ રચ્યો છે. આ કર્તા કોણ હતા તેનું ચરિત્ર આપા રાસો છપાતાં કોઈએ આપું હોય એવું જાણવામાં છે નહિ. તેથી અમે જરા શોધ કરી અહીં આપવું યોગ્ય ધારીએ છીએ. ખરતરગચ્છની મૂળ પરંપરામાં આ સમયે જિનરાજસુરિ હતા, અને આ કર્તા મૂળ પરંપરાએ થયા નથી. તે પ્રશસ્તિમાં પોતાના ગુરુ જણાવે છે:—

શ્રી ખરતરગચ્છ ગુરુનિહો, શ્રી ભાવદર્પ સૂરીંદ
ગચ્છ મોરાથી પરમોહ, સાધુમાંકે મુશ્કીંદ
તમ વાટે ! (પાટે) મહિમાનિહો, શ્રી જયનિવ્રત સુરિરાય
મહોદય મહોદય જૂપતિહ, પ્રભુમે જોડના પાય.

આમાં ખરતરગચ્છના ભાવદર્પસુરિ હતા, તેના શિષ્ય શ્રી જયનિવ્રતસુરિ અને તેના શિષ્ય કર્તા જિનોદયસુરિ થયા. આમાંના ભાવદર્પસુરિના સંબંધમાં પદાવલિમાં જણાવ્યું છે કે મં. ૧૬૨૧ માં ભાવકર્તોપાધવાયે ૭ મો ગચ્છમેદ નામે ભાવદર્પિય ખરતર શાખા રચાથી.

પ્રથમ કેવી રીતે મુંદર મનોરંજક અને લોકપ્રિય થાય તેમ છપાવના એ હવડ કોઈ પ્રસિદ્ધકર્તા આ સુધારના જાનામાં સમજ્યું નથી જાણી ખેદ થાય છે, તો તે સંબંધે અમે નીચેની સૂચના કરીશું કે જેમાંની કેટલીક સૂચના અને 'ચંદ્રશેખરનો રાસ' એની સમાલોચના કરતાં ગયા વર્ષના આ માસિકના પૃ. ૨૧૨ મેં કરી છે.

(૧) દરેક ચરમ સાથેસાથે એક લીટીમાં ટેક સુધી આપ્યા જવાને બદલે દરેક ચરમની લીટી વુદી વુદી રાખવી—જ્યારે સુધીની યેટી બદલાવી કે જેથી વાંચકોને વાંચવું વિચારવું સુગમ થઈ પડે.

(૨) મૂળ પુસ્તકને વિદાનોના હાથે સંશોધન કરાવી તેની શુદ્ધિ કરાવી તેના પાંદોરો મુદ્રવા, એને કડીન તેમજ પ્રાચીન શબ્દોના અર્થ મુદ્રવા વા તેનો કોઈ છેલ્લો આપવો.

(૩) રાસનું મૂળ વસ્તુ (વસ્તુ વિવેચન કે અર્થ વિવેચન તરીકે આપવું.

(૪) અંધકારનું વર્ણન, તેમનો સમય, ગચ્છ, પુસ્તકો વગેરે સંબંધી ચરિત્ર પ્રાપ્ત કરી મૂકવું.

(૫) સીંધરીઆ કાગળ અને ખડાખ છાપનો ઉપયોગ ન કરનાં સારા કાગળો તથા મુંદર છાપનો ઉપયોગ કરવો. તથા પુસ્તકો પાકાં રાખવાં.

આ પૈકી આ રાસમાં કાગળો સારા છે, અને ટાઇપિ પણ દીક છે. રાસપણ વાંચવા જેવો છે. ટાઇપ શાસ્ત્રીનાં ચોખ્ખા અને મોટા રાખવામાં આવ્યા છે તેથી વાંચકોને સુગમ પડે તેમ છે. આ બુક અમને અમદાવાદના પ્રસીદ્ધ ગુરુજીવર શા બાલાભાઈ હગનલાલ તરફથી મળી છે તે માટે તેનો ઉપકાર માનીએ છીએ.

આનંદ કાવ્ય મહોદધિ-(પ્રાચીન જૈન કાવ્ય સંગ્રહ) મોક્ષિક ૧ હુ-૫. ૮+૨૮ +૫૬+૧૪+૪૬+૨+૨=૫૭૦ સંશોધનકાર અને સંગ્રહ કર્તા રા. જીવણચંદ સાકરચંદ જવેરી. પ્રા શેઠ દેવચંદ લાલભાઈ જૈન પુ. ૧૬ મુંબઈ- સુરત જૈન પ્રિ. પ્રેસ. મૂલ્ય ૦-૧૦-૦) પંચાસ શ્રી આનંદસાગર ગણિતા ઉપદેશથી આ પ્રકાશક બંડારની સ્થાપના થયેલી હોવાથી તેઓનું નામ ચિરંજીવ રાખવાના આશયથી આ કાવ્ય સંગ્રહનું નામ ઉપરોક્ત રાખવામાં આવ્યું છે તે મથાર્ય છે, પરંતુ નામ આનંદ જૈન કાવ્ય માત્રા એવું રાખ્યું હત તો વિશેષ ચરિતાર્ય યાત. આ ભાગમાં મતિસારકૃત શાસ્ત્રિભદ્રરાસ, ગંગવિજય કૃત, કૃષ્ણમથ્રી રાસ, જ્ઞાનવિમલસુરિકૃત અરોહચંદ તથા રેહિણી રાસ, દર્શનવિજય કૃત સતી શ્રી પ્રેમજાલચંદ્રી રાસ આપવામાં આવ્યા છે. દરેકમાં શું વસ્તુ છે, દરેક રચનાર સંબંધી ઐતિહાસિક માહિતી કેટલી ઉપલબ્ધ છે તે-અર્થ અને અંધકાર વિવેચનમાં સંશોધનકારે બહુ વિસ્તારથી અને પ્રમાણપૂર્વક આપવામાં મારો કામ એવો છે, તદુપરાંત રા. જવેરીએ મુખ્યધર્મમાં જૈન પ્રાચીન ગૂજરાતી સાહિત્યે સમગ્ર સાહિત્યમાં જન્મવેલા ભાગ માટે મીઠી પણ સત્ય દીકા કરી વિશ્વને દીક પ્રતિપાદન કર્યો છે. શેઠ જવેરી કીર્મત હોવા સાથે આનું કામદ પ્રીતિકાર્ય સાહિત્યાભિલાષપૂર્વક કરે છે એ આશુ અભિનંદનીય નથી. બ્યારથી તેમણે જૈન પત્રના એક બંડાર પરેસા દીવાળીના ખાસ અંકમાં વસ્તુપાલ તેજપાત્ર સંબંધેનો વિષય વિવેચન દ્રષ્ટિથી ચર્ચ્યો હતો ત્યારથીજ તેમના સામર્થ્યનો પ્રતિભાસ તેમણે કરાવ્યો છે. તેમનામાં લેખનશક્તિ સારા અંશમાં છે અને જે તે ચીજથી કેળવવામાં આવશે તો અમને સંપૂર્ણ આશા છે કે તેઓ વિશેષ યશસ્વી લખક તરીકેની કીર્તિ સંપાદન કરી શકશે. તેમની બાપા સંસ્કારી યવા જીવ છે, પરંતુ વ્યુત્પત્તિના નિયમે તેમજ આડંબરનો અભાવ ધ્યાનમાં રાખી સરસ બાપા શ્રીવી તેમની લેખનકલા વિસ્તારનાં લાવે એમ અમે ધન્યછીએ છીએ.

આ પુસ્તકમાં ઘણે કેટલાંકે દુરનોટ આપી દહિન રાખ્દનો અર્થ આપવામાં આવ્યો છે તેથી વચ્ચને સરસતા આપી છે. અમે ધન્યછીશું કે હવે વિશેષ પ્રમાણમાં દહિન રાખ્દનો અર્થ આપવામાં આવે ને છેલ્લે દહિન રાખ્દના અર્થપ્રદર્શક કોષ આપવામાં આવે કે જેથી તે વધુ ઉપયોગી થાય.

પ્રસ્તાવના હજી ઘણા વિસ્તારથી લખાવા યોગ્ય છે અને આવી પ્રસ્તાવનાઓ આવા અનેક પુસ્તકોમાં વિધિ વિધિ લેખકો અને સંશોધકોથી લખાશે ત્યારે જૈન સાહિત્યની કદર જૈનેતર વિદ્વાનોથી સ્વતઃ પિછાની થકારશે. ગુજરાતી સાહિત્યમાં જૈનીઓનો ફાળો, ગુજરાતી સાહિત્યમાં જૈન સાહિત્યનું સ્થાન, કાવ્યવિવેચન, દરેક કાવ્ય અને કવિની અન્ય કાવ્ય ને કવિ સાથે તુલના, તે અધ્યક્ષરોનાં સમગ્ર ચરિત્ર અને તેમાં ધાર્મિક ભાવનાએ બળવેલો અગત્યનો ભાગ, તેમનાં કાવ્યોમાં રહેલ સમતૃપ્તિ, સુભાષિત સંગ્રહ, ઉપદેશ, રસ, અલંકાર વગેરે પર દીકરા વગેરે અનેક વિષયો ચર્ચાવાની જરૂર છે; અને તે જરૂર આવા બીજા અનેક ગ્રંથો બહાર પડશે અચૂક પૂરાશે એમ અમારી ખાતી છે.

પ્રાચીન જૈન રાસાંગો અનેક છે, પ્રાચીન જૈન કાવ્ય સાહિત્ય સુંદર અને સંસ્કૃત ગુજરાતી સાહિત્યમાં સારું સ્થાન લે તેમ છે, પરંતુ અત્યાર સુધી તે અપ્રકટ રહ્યું છે અને જે પ્રકટ થયું છે તે એવા ચંપીરીઆ કાગળમાં, અશુદ્ધ અને અમોહક દશામાં થયું છે કે તે પ્રત્યે આદર આવવો મુશ્કેલ હતો. ઘણા આનંદની વાત છે કે—પ્રાચીન ગ્રંથોના ઉદ્ધાર અર્થે નીકળેલા એક લાખ કરતાં વધુ રૂંડ ધરાવતા આ પુસ્તકના પ્રકાશકના કાર્ય પ્રદેશમાં પ્રાચીન જૈન ગુજરાતી સાહિત્યના પ્રકાશનને સ્થાન મળ્યું છે; અમો જે રિથિતિમાં જેવા સ્વરૂપમાં તે સાહિત્યને પ્રકટ થાય એવું ઇચ્છતા હતા તે રિથિતિ અને તે સ્વરૂપમાં પ્રકટ થયેલા આ ગ્રંથને હર્ષપૂર્વક વધાવીએ છીએ; અને ઇચ્છીએ છીએ કે આ પુસ્તકનો દરેક સાહિત્યરસિક ને કથાવિદ્યારી જૈન તેમજ જૈનેતર લાભ લેશે.

આવા પ્રયત્નો ગણ્યા ગાંધ્યા થયા છે તેમાં હમણાંજ રા. મનસુખલાલ સ્વછાભાઈ તરફથી જૈન કાવ્યદોહન ભા. ૧ લો પ્રગટ થયેલ છે. તેમજ જૈન ઐતિહાસિક રાસભાગા ભાગ ૧ લો હેરફેર પતના તંત્રી તરફથી સંશોધિત યજ્ઞ અધ્યાત્મ જ્ઞાન પ્રસારક મંડળ તરફથી પ્રસિદ્ધ થયો છે. આવા પ્રયત્નોમાં આ પુસ્તકે એક વધુ ઉમેરો કર્યો છે તે માટે તેના પ્રસિદ્ધતાને ધન્યવાદ આપીએ છીએ.

આ પુસ્તકનું કદ, બજા કાગળ, પાકું પુકું વગેરે બેતાં તેની કિંમત ૧૦ આના માત્ર નામની છે. પ્રસિદ્ધ દર્શના ઉદાર નિયમને અનુસરીને એટલે પકટ કિંમત કરતાં અડધી રજાએ છે તે સર્વ જૈન બધું આ પુસ્તકને પોતાના શુદ્ધ મંદિરમાં રાખી તેને શોભાવશે.

આવા પ્રયાસો વધુ આવવા રહે, એમ ઇચ્છીએ છીએ.

જૈન એસોસીએશન ઓફ ઇન્ડીઆ—સં. ૧૯૬૬ નો રીપોર્ટ.

આ સંસ્થાને ૧૪ી બજત કરવામાં આવી છે. ઉદ્દેશ તથા હેતુઓ બહુ વિશાલ નિર્ણીત કરવામાં આવ્યા છે અને જો સંસ્થા વિશાલ ઉદાત્ત અને કાર્યવાહી બનાવવામાં આવે તો જૈન સમાજના સુધારામાં અગત્યનો ભાગ ભજવી શકે તેમ છે. ગયા વર્ષમાં જે કાર્યકામ બજાવ્યું છે તેમાં મુખ્ય ૭ વિદ્યાર્થીઓને સ્કૅલરશિપ આપવાનું, જે ગ્રેવાવકા કરવાનું અને જૈન મુનિઓ માટે રહેલે પરવાના મેળવવાનું છે.

ચક્રચાત્ર જોનાં આ કાર્યોની ગણના સીક થઈ શકે તેમ છે, પરંતુ હવે જે કરવા જેતું છે તે માટે નીચે પ્રમાણે ચક્રના કાર્યો છીએ—

૧. પુસ્તકોધાર માટે હર્ષ દસ્તક્રિષ્ણિન પુસ્તકોનો સંગ્રહ કરવો અને જો સંશોધિત કરી છપાવવાં.

ઐતિહાસિક સ્વાધ્યાયો.

સોમસુદર મુરિ (૧૪૮૦ થી ૧૪૯૦)

સદ્ગુ કર્ણ ગેદ એહજ મારા ગાયધ દિગે રે મુગર હમારા, કાળી કર્ણગો ભોક
મારા ॥ ૧ ॥

તપગઢ મંડળું સદુ ગુર આયા, વંદણુ ચાલીઆ સંધ સવાયા.

તપગઢ મંડળું સદુગુર આયા, સોમસુદર મુરિ મોતીરે વધાયા ॥ ૨ ॥

તપગઢ ॥ આંચલી

ધંણુ જગિ દોસઢ કોમકિ ઇસા, કોમ ન દેખું હમ ગુર છસા કોમ દિવાલુ આઈ
છસા ॥ ૨ ॥ તપ૦

મિત્ર સદેલી વાર મસાકિ આવસરિ, આવડિ ગુર ગુણગાઉ

સરન સોહાસિગિ મુગર વધાવડિ ॥ ૩ ॥ તપગ૦ ॥

શી સોમ મુદર મુગિ ઇળ ઇલા જમડસવાધ આસણિ દોહા વાટ દિખાસઢ ભોલધ
મીહા ॥ ૪ ॥ તપગ૦

વરણુ આદમ ગુર, કુડું જલજીવનરખનગમન પછાણુઈ, સમરાકે ગુર ઈદ વખાણુઈ
.. ॥ ૫ ॥

તપગઢ મંડળું સદુગુર આયા, વંદણુ ચાલીઆ સંધ સવાયા ॥ ૬

વિમલ સોમસુરિના શિષ્ય વિશાલસોમ (૧૩ માં શતકનાકે-તરાર્ધમાં.)

ચંદ્રગણપતિ ગુણનિલુ થી વિશાલ સોમ મુરિ રાયરે, ભાવ ધરી નિત વંદોધ જિમ
કાયાનિર્મલ થાયરે ॥ ચંદ્રા ॥ ૧ ॥ ચંદ્ર૦

શ્રામાળીકૃતિ ચઢલુ ધન સંતોષી તાવરે, પુરપરચણુનિહાંચવતથું, ધિન નારિગે
માંતરે ॥ ૨ ॥ ચંદ્ર૦ આંચલિ.

ખાલપણુઈ સંમમલીકું, જલણીઆ અધિર સંસારરે, થી વિમલ સોમ સૂરિસઈ હધિ
દઈ, નિજપાટ ઉદારરે ॥ ૩ ॥ ચંદ્ર૦

ચક્રદિવિદ્યા ગુણુ જેહમાં, જલજીવ તાસ વિચારરે, અંગ ઇચાર ઉપાંગસિલ, ગુરપામ્યા
તેહનું પારરે. ॥ ૪ ॥ ચંદ્ર૦

વીરસાસન દીપાવનું ગુર વીરરધ ગામો ગામઈરે, ઉખેસઈ ભવિ પૂજ્યા પવિહારી.
હું નામિછરે. ॥ ૫ ॥ ચંદ્ર૦

હળિધ અનેક નિહાં પામીછ છે, પૂછ ઉપશમ જળકા સારરે, ॥ માંન મછર જેહમાં નદી,
સંમમ શ્રીકેરિહારરે ॥ ૬ ॥ ચંદ્ર૦

ચક્રવાક જિમ બાણનઈ, સમરમ ચંદ ચક્રારરે, ॥ નિમ સમર તપગણપતી, જિમ ધન
ચાલુક મોરરે ॥ ૭ ॥ ચંદ્ર૦

ચિંતામણિ સુરતર સમુ, પામીએ શુકરાવર, ૧૧ બધ જે નિત વંદસ, સીમળી તેડનાં
કાળરે ॥ ૯ ॥ ચંદ્ર ૦

પૂરવ સરિ સવિસભરઈ, દેખી જામુખ નરે, ૧૨ પઈ. રતિપતિ છતીક, પૂછ અધિક
પુણ્ય અંકરે ॥ ૧૦ ॥ ચંદ્ર ૦

અવર અધ્યાતમ સવિ તિજી તુલે ભગુ બાવિક નર નારીરે, એક શુર નામ સોહા
મણુ જિમ બહુ સુખ સંપતિ સારીરે ॥ ૧૧ ॥ ચંદ્ર ૦

તારણ તરણ પ્રવહણુસમુ, પૂજિ કુમતી વાયુ ઓડાવરે, જન મન મોહન જન
શીષ, પૂજિ, નહી વિપય રસ લોડરે ॥ ૧૨ ॥ ચંદ્ર ૦

શ્રીવિમલ સોમસ સૂરી, તામણાટ મુકાઈએ, શ્રીવિશાસ સોમલ મુસાઈક,
સેવઈ તે સુંખ પાવઈરે ॥ ૧૩ ॥ ચંદ્ર ૦

જિહાં લગઈ, મેર મહી ઉપરિ, જિહાં સસિ અગનિ દિણુદરે, નિકાં પ્રતિપુ શ્રીસૂરીસર,
દિન દિન અધિક આણુદરે ॥ ૧૪ ॥ ચંદ્ર ૦

સુવિહિત સરિ શિરોમણી, છુતુ કોડે વરીસરે,

સંધસોમ કવિ દિન પ્રતિ, દઈ એકજ આસીસરે ॥ ૧૫ ॥ ચંદ્ર ૦

ઈતિ શ્રી પૂજ્ય સઝાઈ !

સ્ત્રી વાંચન વિભાગ.

-સંપાદિકા નિર્મળા બહેન.

૧ સાસુનો ખેદજનક સ્વર્ગવાસ.

(હરિજીતની વય)

જે આમ હૃદય સંભાળતી, એકાંતમાં રહેતી હતી.

જે પુત્રના દાંપત્યમાં, કદિ વિધ્નરૂપ નહિ થતી;

જે સંતતિ સંતોષમાં કુખને વિસારી નાંખતી,

તે વતસકા સાચુ હતી તે યદ અજારે ના હતી.

અતિ કુસલ પ્રકર દરતમાં તમ દઈ સુખે સોંપિયું,

આશા બંધી અવળી પડી, દુઃખમાં બહુ ઘર આપિયું,

દિશ્મનુ અરે ! ક્યાં લઈ ગયું, ધાયું બહુ કોમટ ગયું,

શિર જે હતું તમ ઉપર, આવી ગયું મમ પર પડ્યું.

ધર એટલી આજુ-બાજુ-મેતનભાજુ જે લાગતું,

સુર એટલા સુખકાર્યા ચાહત આજુ વાગતું,

અકિન ગઈ-સુર ને ગયાં સૌ અન્ય આજે બાસતું,

હવાના લીધા ના વડે લીધા એનું હૃદય નિભાસતું.

૨. પત્રાનંદ.

કલ્યાણી ભગિનિ !

૧૩-૧૧-૧૩.

જે જે આપદમય કષ્ટાધિને લીધે મળી શકાયું ન હતું તે કાલ રાત્રે મુખ્યાંશે જતી રહી છે-ચિંતાથી દૂર થયા છીએ. પ્રભુ સર્વનો ખેલી છે. જેને તત્વમાન ઇશ્વરને યોગિનો અંકર્તા માને છે; તેની સાથે તેને નિમિત્ત ગણી તેના પર અવગ્રહી આશામાં રહેવાની ના પણ પાડતું નથી; અને તે હિસાબે—તે કે હાલ તે પ્રથા ચાલુ નથી [અને તે દુર્ભાગ્ય છે !], તોપણ ઇશ્વરમાં શ્રદ્ધા રાખી હતી તે શ્રદ્ધાએ વિગ્રય આપ્યો છે અને તે શ્રદ્ધા બલિષ્ઠમાં વિગ્રય આપતી પણ રહેશે.

જેટલું શ્રદ્ધામાં વિકલ્પીપણું, અંચળપણું, તેટલી રત્તેડ ઓછી, તેટલુંજ ફલ-તે પ્રમાણમાં જ ફલ. પુરુષાર્થ શ્રદ્ધાની સાથે ખેલવું છે. પ્રયત્ને ઇશ્વરકૃપા-ઐટલે કે શ્રદ્ધા+પ્રયત્ન= ઇશ્વરકૃપા. ઇશ્વરની કૃપા માનીએ તો અકૃપાનું અસ્તિત્વ પણ માનવું પડે અને તે આ રીતે—અશ્રદ્ધા+અપ્રયત્ન પ્રમાદ=ઇશ્વરની અકૃપા. આ લવહારસૂત્ર સ્વીકારવા યોગ્ય છે. નિશ્ચયસ્વરૂપ ઇશ્વરશ્રદ્ધા-ઇશ્વરનું બજન પૂજન આરાધન, અને તેથી આગળ વધતાં આત્મા સ્વયં ઇશ્વર છે એ વાતમાં શ્રદ્ધા ઐટલે તેનામાં અનંતરીય, અનંતમાન, અનંત દર્શન અને અનંત ચારિત્ર છે એવો પ્રતીતિપૂર્વક વિશ્વાસ+પ્રયત્ન ઐટલે કે આત્માના અનંતરીયનો આત્મિકાર=ઇશ્વરકૃપા-આત્માની સિદ્ધિ-કર્મનો ક્ષય-મુક્તિ યદ્યપિ... સ્ત્રીમકુશલ ઇચ્છી વિસ્મૃતું.

ભાતુનિર્વિશેષ.

૩ મનુષ્યનાં સામાન્ય કર્તવ્યો.

(પાનાં ૫૩ ૬૩ થી સંપૂર્ણ.)

હં. વિવેકની સાથે નમ્રતાની પણ ઘણીજ જરૂર છે નમ્રતાનો ગુણ માણસ મોત્રમાં હોવાજ નોંધએ. ક્રોધની સામે કડક થવું નહિ. કદાચ આપણા સામે ક્રોધ કડક થાય તો આપણે તો નમ્રજ રહેવું. કડકની સામે કડક થવામાં લાભ નથી. અગ્નિ સામે પાણી હોય તોજ અગ્નિ યુગ્માય, ધી હોમવાથી તો વધારે પ્રદિપ્ત થાય. માટે અગ્નિને હંડી પાડવા માટે તો પાણીનીજ જરૂર છે. તેમજ કોઈ કડકને હંડી પાડવા માટે નમ્રતાજી પાણીની જરૂર છે, તો તેજ કષ્ટોગ કર્યો તેજ શ્રેય છે. વસ્ત્રાવકારથી માણસ જેટલાં શોભતાં નથી, તેથી વિશેષ નમ્રતાથી શોભે છે. નમ્રતા એજ માણસનું ખરૂં જૂથણ છે. વળી “ નમ્યું તે પ્રભુને ગમ્યું. ” પ્રભુ પણ નમ્રતાનીજ પ્રસન્ન રહે છે. અને તેથીજ સુખી થવાય છે. તેમાં ખાસ કરીને સ્ત્રીઓનું તો નમ્રતાં જોજ ખરૂં જૂથણ છે, સુન્દરતા પણ તેમાંજ છે. નમ્રતા ત્રિનાની સુન્દરતા તે અસુન્દરતાજ છે. વળી નમ્રતા વિનાની સુન્દરતા તે અસુચાસિન પુષ્પના જેવીજ છે. દેખાવમાં મનોહર પણ જેની સુવાસ ચોતરફ પ્રસરી નથી તે મનોહરતા માત્ર અશુભરનારજ શોભા છે. માટે તેવી સુન્દરતા-શોભા કરતાં જે ગુપ્ત શોભા છે, તેને ધારણ કરવા પ્રયત્નશીલ થવું. તે સિવાય બહુ નિર્ચકજ છે.

૧૦. હમેશાં માયાણુ સ્વભાવ રાખવો. દરેક મનુષ્ય કે પ્રાણી માત્ર તરફ માયાણુપણે વર્તવું. વળી માયાણુ ને આનંદી સ્વભાવ હોય તો ગમે તેવાં આનંદપ્રદ પ્રદેશમાં કે સ્થળમાં સહેલાઈથી તેની સાથે બગી શકાય છે. જો આપણે કોઈને આહુતું તોજ આપણને કોઈ આહરો. અતઃ સ્વભાવના માણસો કોઈની સાથે બગતા નથી. તે કોઈને પણ આહુતો નથી ને તેને પણ કોઈ આહુતું નથી. તેવા માણસો હમેશાં દિક્ષીર અને દુઃખી જેવાંજ દેખાય છે, તેની મુખમુદ્રા નિરંતર શોકથી ભરપૂરજ રહે છે. માટે દરેક મનુષ્ય અને પ્રાણી માત્ર તરફ માયાણુ સ્વભાવ રાખવો કે જેથી કરીને ધણેજ આનંદ પ્રાપ્ત થાય છે, ને સર્વ સ્થળે મુખી યશ-શકાય છે. આપણો સ્વભાવ માયાણુ ન હોય તો આત્માનું શ્રેય કરનાર કામો આપણાથી યતાં નથી. પરાપકાર કરવો, દાન દેવું, દયા લાવવી, સમભાવ રાખવો, વગેરે ધર્મનાં કામો હલ્લના લાવ વિના યતાં નથી, ને ભાવ તો ક્યારે આવે કે સામા પ્રત્યે જો માયા-સ્નેહ ઉત્પન્ન થાય તોજ આવે છે. તે સિવાય ભાવ આવતોજ નથી. અને ભાવ આવે નહિ ત્યાં મુખી શ્રેયસ્કર કામો પણ યતાં નથી. માટે માયાણુ સ્વભાવ રાખવો એજ મુખી યતનું સાધન છે. તો માયાણુ થવું. અનઃ તો નજ રહેવું.

૧૧. માયાપ, ગુરૂ અને ધીમ વડીલોની યોગ્યતા પ્રમાણે સેવાગરહાસ કરવી તે નાનેરાંઓનો ધર્મ છે. તેમને કોઈપણ રીતે જોશું ન ત્રાગે તે પ્રમાણે વિવેકથી વર્તવું. ભાઈ-ભાંડુ, સગાંવહાલાં, વગેરેની સાથે નમ્રતા અને સહાકર્મથી આસરવું. કોઈની સાથે કટ્ટઆ કંકાસ કરવા નહિ. સૌને પોતાનાથી ખનતો આનંદ આપવો, કે જેથી કરીને તેઓ આપણને જોઈને ખુશી થશે, માટે સૌના દરજ્જાના પ્રમાણમાં તેમની સેવા કરવી.

૧૨. નીતિવાન યવાની માણસ માનવે ઘણી વડર છે. દુનીઆમાં કોઈપણ જાતનું કામ કરવું હોય તો, તે જો નીતિ હોય તોજ યર્થ થકે છે. નીતિવાન માણસને સૌ આકે છે. તેના માત્ર વિશ્વાસ ઉપર માણસો સધળાં કામો કરે છે, અનીતિથી કંઈપણ કામ થક શકવું નથી. અનીતિવાળા માણસનો કોઈપણ વિશ્વાસ કરવું નથી, અને આ લોકમાં દુઃખી યધને પરલોકમાં તો શું? પણ પોતાના આત્માને પણ છેતરવાનો બાહાડખરજ હોય છે. નીતિ વિના ધર્મ પણ ન હોય. ધર્મ પણ નીતિની પાછળજ છે. બધા ધર્મનું મૂળ નીતિજ છે. નીતિ ઉપરજ ધર્મનો ખરો આધાર છે. નીતિવિના કોઈપણ ધર્મ હોઈ શકેજ નહિ. નીતિ તો મુખ્ય હોવીજ જોઈએ. દયા, મત્ત, સંપ, શીલ, વિનય, વિવેક, નમ્રતા, પરાપકાર, વગેરેના ગુણો નીતિવાનમાંજ હોય છે. અનીતિવાનમાં તેમાંનો એકપણ ગુણ હોતો નથી. નીતિવાળાને કોઈપણ જાતનો વાંધો કે દુઃખ થવું નથી. જમણેકમાં નીતિથીજ મુખી ધર્મ શકાય છે. માટે જેમ જો તેમ નીતિવાન થવું.

૧૩. માણસે જેમ જો તેમ સદાચારી થવું. જે માણસ સદાચારી હશે, તેનું આખું કુટુંબ સદાચારી થશે. ઘરના મુખ્ય માણસનું જેવું વર્તન હશે તે પ્રમાણે ખરજ તમામ માણસો વર્તશે. માટે મુખ્ય માણસે હમેશાં સદ્વર્તનજ રાખવું. વડીલોની સેવા આકરી કરવી. સૌની સાથે સુમેદ સંપર્થી રહેવું. “જાપ તેવા બેશ ને વડ તેવા ટેશ” ને પ્રમાણે ભોકરાં બાપનાં જેવાંજ થાય છે. ભોકરાંઓને નક્ક કરવાની રવ ઘણીજ હોય છે. માટે મુખ્ય માણસે તો સદાચારી ને નીતિવાળાજ થવું. સ્નેહાળ સ્વભાવ રાખવો ને સૌનો

સ્નેહ મેળવી લેવો. કુટુંબની ઉન્નતિ કરી રીતે યાચ તેનો વિચાર કરીને રાત દિવસ ઉમંગથી ઉદ્યોગમાં મગ્ન રહેવું.

૧૪. માણસ માત્રે ફનીઆમાં આબરની જરૂર છે. આખરસર પોતાનો વ્યવહાર ચલાવે. જે માણસ આખરની દરકાર કરતા નથી; તે માણસો નિંદાને પાત્ર બનીને અતે ફની હાથનમાં આવી પડે છે. પોતાનો વ્યવહાર પણ યોગ્ય રીતે ચલાવી શકતા નથી, આખર વિનાના માણસનો કોઈ વિશ્વાસ કરતું નથી. માટે દરેક માણસે પોતાની સ્થિતિ અને ધરતે યોગ્ય આખર જાળવીને દરેક જાતનો વ્યવહાર કે કાર્ય કરવાનું છે. આખર નિભાવીને વ્યવહાર સાચવે તો જ માણસનું યોગ્ય કર્તવ્ય છે. આખરને એક ધડીબર પણ તડકે મેલીને એક કાર્ય કરવાનું નથી, તેમજ આ ઉપરથી “જાણના કુવામાં છુડી મરવાનું” પણ નથી. પણ યોગ્યતા પ્રમાણે વિચારપૂર્વક દરેક કામ કરવાનું છે, તે દરેક માણસે લક્ષમાં રાખવું.

૧૫. માણસમાં ભક્તિભાવ હોવો જોઈએ. ધર્મ, માળાપ અને ગુરૂ વગેરે ને વડીલો હોય તે પૂજ્ય છે. સ્ત્રીઓને ધર્મર, માળાપ, ગુરૂ અને કિમર લાયક યનાં સાસુ, સસરા, અને પતિ વગેરે વડીલો એ પૂજ્ય છે. માટે સૌ સૌની યોગ્યતાના પ્રમાણમાં પુરૂષ અને સ્ત્રી બન્નેએ શક્તિ કરવી જોઈએ. ધર્મર પણ તેથીજ પ્રસન્ન રહે છે. માટે ભક્તિવાન થવું.

૧૬. ગુણાનુસંગી થવું. કામના છિદ્રો કે અવગુણ જોવા નહિ. કારણ કે તેમ કરવાથી આપણને અવગુણ જોવાનીજ દેવ પડી જાય છે. અને તેથી કરીને ખરાબ તંત્રીઓ આપણા મગજમાં ભરાઈને આપણને અવગુણનાજ રાગી બનાવે છે, તે અતે આપણે પણ અવગુણીજ થઈ જઈએ છીએ. પછી સામા માણસમાં કે કોઈ વસ્તુમાં ગમે તેટલા ગુણો હોય તોપણ તેને બાજુએ મુકીને છિદ્રો દ્વારા પોતાણમાંથી અવગુણ કાઢીને જોઈએ છીએ તે ગુણને છુપાવીએ છીએ. જો કે તેથી કરીને સામા માણસને નુકસાન થાય તોપણ મદત નેતું નથી થતું પણ આપણનેજ નુકસાન થાય છે; માણસ માત્રમાં યોદ્ધા ધણા પણ અવગુણ તો હોયજ છે. કોઈ પણ જાતના અવગુણ વિના સર્વગુણ સંપન્ન તો સર્વગજ હોય છે. એમ હોય તો પરમેશ્વરજ થઈ ગયા કહેવાઈએ. માટે એવો વિચાર કરીને કામના અવગુણ જોવાની દેવ પાડવીજ નહિ; તેના દુર્ગુણના આહક નહિ યનાં ગુણનાજ આહક થવું. અવગુણને બાજુએ મુકીને પોતાણમાંથી પણ ગુણ પ્રકાશિત કરીને તે લેવા. ખરાબમાં ખરાબ ને નકામી ધીજ હશે તોપણ તેમાં કંઈ નહિ ને કંઈજ ગુણ અવશ્ય હશે. આપણે તેના દરેક અવગુણને ઢાંકીને તે તરફ લક્ષ નહિ દેતાં તેના ગુણનેજ મદદ કરવા કે જેથી કરીને આપણું વધણ ગુણ તરફ વધતું જશે, ને આપણામાં અવગુણ હશે તે નીકળે જશે. ગમે તેવા દુર્ગુણીમાંથી પણ ગુણ લેવાનીજ દેવ પાડવી. બનનાં સુધી છંદાએ કરીને કામને એકદમ “આ ખરાબ છે.” એમ કહી દેવું નહિ. દુનિયામાં સાફ અને નરમું સાથે સાથેજ છે. જો અવગુણ ન હોય તો ગુણની કોમત થઈ શકત નહિ. માટે સારાં અને નરસાંની, સારાં કહેવારાવવા માટે જ જરૂર છે. એવો વિચાર કરીને અકનિશ ગુણનું નિરીક્ષણ કરવું તેજ જીતમ છે. કામના દુર્ગુણ જોવાની કે વર્ણવાની ઇચ્છા થાય ત્યારે પ્રથમ પોતાનાજ દુર્ગુણ જોવા ને પછી વર્ણવવા કે જેથી કરીને આત્માનું શ્રેય પણ થાય.

૧૭. ધર્મ, અર્થ, કામ અને મોક્ષ એ ચારે પુરુષાર્થ સાધી લેવા જેટલી ખાતર રાખવી તેજ મનુષ્યનું કર્તવ્ય છે, માટે તન અને મનથી પ્રયત્ન કર્યા કરવા. આ લોકનાં સુખના સાધન માટે પ્રથમ વિદ્યા મેળવવી, અને પછી ધન અને કીર્તિ મેળવવા ઉદ્યોગ કરવો. પરલોકનાં સુખનાં સાધન માટે દયા, પરોપકાર વગેરે ગુણોનું અડધું કરીને ધર્મ સંબંધી જ્ઞાન મેળવવું, જે માણસો એ બે કામ પાર પાડે છે, તેજ તરે છે. બાકીનાં તો હુનીઆમાં નકામા જોળા રૂપજ કલ્પન થયેલાં છે. નીતિપુરુષો ઉદ્યોગ કરતાં ને ધૈર્ય ઉપર બરેસો રાખતાં સવળાં કાર્યો સફળજ થાય છે. “મનુષ્ય યત્ન ને ધૈર્ય કર્યા” એ કહેવતને અનુસરી જો પોતાની ઉન્નતિ માટે યત્ન પ્રયત્ન કરવામાં આવશે તો ધૈર્યની મદદ જરૂર આવી મળશે જ.

૧૮. દયા, પરોપકાર વગેરે ગુણો અડધું કરવા. આપણામાં તન, મન, વચન કે ધનની જેટલી શક્તિ હોય તે પ્રમાણે બીજા માણસોને ઉપકાર કરવો. દરેક પ્રકારે સામા માણસનું બંધુ થાય તે પ્રમાણે વર્તવું તે દરેક મનુષ્યનું કર્તવ્ય-દરજ છે. સર્વ પ્રાણી તરફ દયાળુ ભાવ રાખવો. હવ્રકમાં હવ્રક પ્રાણી તરફ પણ વિદ્વારની નજરે નેવું નહિ. દયા વિનાનું હવર તે ઉંડા પશુ પ્રાણી વિનાનાં મુકાં તળાવ જેવું જ છે. દયા વિનાનાં માણસો પૃથ્વી ઉપર કેવળ ભાર રૂપજ છે. પંથરનાં પ્રતજામાં ને તેમાં માવં ચૈતન્યનો જ તદાવન છે.

ઉચ્ચે ચડી શકતા નથી. માટે પોતાની ઉન્નતિ ઇચ્છનારે હમેશાં જમાનો જે પ્રમાણે વર્તતો હોય તે પ્રમાણે આગળ વધવું. તો જ આત્માનું શ્રેય યર્થ શકે છે. આગળના જુના રીત પાન આગળના જમાનામાં-નવી પ્રજામાં સ્વાસ્થી શકે તેમ નથી. માટે આગળ પડવા વિના નતિ કોઈ કાળે થવાની નથી તે સિદ્ધ વાત છે, કારણ કે હાલમાં દેશ, કાળ, જમાનો અને માણસો તદ્દન જુદા જ પ્રકારના છે, માટે જ આગળ પડવું—પાછળ તો નજર રહેવું. આ ઉપરથી એમ તો ન જ સમજવું કે જુના રીત રીવાજ છોડી દઈ એકદમ સુધરેલા પત્ની જવું. પણ “મારું એટલું જ સારું” એવો દુરાગ્રહ છોડીને “સારું એટલું મારું” એમ કરવું. માટે જુના રીત રીવાજ જોડવા સારાં હોય તે છોડવા નહિ તેમજ હાલના જમાનામાં પણ જે “સારું” હોય તે જ અદલ કરવું. એ જ કહેવાની મતલબ છે. એક જ સારું છે ને પીનું, સારું નથી એમ માનવું નહિ.

૨૨. મનુષ્યના કર્તવ્ય માટે દરેક બાળતમાં વિવેચન કરવામાં આવ્યું છે; માટે વિશેષ કહેવાતું તો એટલું જ કે વિદ્યા, હિંમત, હુનરકળા, વેપાર, રોજગાર વગેરેમાં સહચારી થવું, હુશિયારો ત્યાગ કરીને વિનય, વિશ્વેષ, નમ્રતા, નીતિ, બક્ષિત વગેરે ગુણોથી અલંકૃત થઈ, ગુણાનુગામી જ થવું. તે જ મનુષ્યોનો ધર્મ અને તે જ ખરું કર્તવ્ય છે. પરમપૂજ્ય પરમેશ્વર ઉપર શ્રદ્ધા ને સંપૂર્ણ વિશ્વાસ રાખીને નીતિથી દરેક કાર્ય કાર્ય કરવું કે જોઈ કરીને ઇશ્વર આપણા ઉપર પ્રસન્ન રહે ને ઉભય શોકમાં સુખી થવાય. માણસ માટે કર્તવ્ય પરાયણ રહેવું. કળ મળતું તે તો કદરતાધીન છે. માટે તેની સ્વપ્ને પણ હિંમત કરવી નહિ.

કોન્ફરન્સ મિશન.

૧ સુકૃત મંદારફડ.

(સંવત ૧૯૭૦ ના શમણ સુદ ૪ થી ચિત્ર સુ. ૬ તા. ૧-૩-૧૪ થી તા. ૨-૮-૧૪)
વસુધ. આખ્યા ૩. ૨૫૬-૨-૦ ગયા માસ આખરની બાકી ૩. ૭૨૧-૪-૦.

(૧) ઉપદેશક મી. વાડીલાલ સાંકળચંદ-૩. મુન્દરાત.

નાનીચંદર ધાતા, દુધબા પાતા, નાયકા ડા, સમી ૪૭, રાધુ

અણવરપરા ૧, વેડ દા. ધોળકરા ૩.

કેસ ૩. ૭૩-૮.

(૨) ઉપદેશક મી. પુંજલાલ પ્રેમચંદ-આરવાડ.

રામપુરા ૨, દોતીવાડા ૧૮૧, જેજોલ ૧, બાટલી ૩૧૧, મહાર ૫૧,

પાંચવાડા ૩૨૧૧, ધનીઆવાડા ૧૬, જાદરામ ૧૧. કેસ ૩. ૧૨૩-૧૨-૦

(૩) ઉપદેશક મી. અંબતલાલ વાડીલાલ-દક્ષિણ.

આલવાન ૨૧, ખંડાળા ૧૧, લોનાવળા (લાતોડી) ૨૦

કોરમા ૫.

કેસ ૩. ૫૭-૬-૦.

સમૌના શેઠ કસ્તુરચંદ મંગલલાલે મ. ઓ. થી મોકલાવ્યા રૂ. ૧-૧૦-૦.

એકદર કુલ રૂ. ૪૬૭-૬-૦.

૨ મંદિરોદ્ધાર.

આમ માજીસ્ટ્રેટ સાથે થયેલો પત્ર વ્યવહાર.

Office of the Magistrate of Abu.

No 618 of 1714.

From,

Captain H. R. N. Pritchard I. A,
Magistrate of Abu.

To

The Resident General Secretary,
Shri Jain Swetamber Conforonce,
Bombay.

Dated Abu the 14th March 1714.

Desar Sir,

I am directed to refer to the correspondence ending with his office letter No. 2591 dated the 10th October 1913, and to say that the Hon'ble the Agent to the Governor General, Rajputana, will be glad if you will please arrange to have a small waiting room built at the Dilwara Temples where visitor can change their footwlar in private. Such a waiting room is especially desirable for ladies.

There is a site immediately at the first entrance which would seem to be suitable for the purpose. I could show it to the Manager of Temples on hearing from you.

Yours faithfully.

(Sd) H. R. N. Pritchard.

Captain I. A.

Magistrate of Abu.

આ પત્રના જવાબમાં થી લેન સ્વેનચર કાન્ડર-સ આશીસ્વા રેસીડેન્ટ જનરલ સેન-
દર્શી શેઠ કસ્તુરચંદ શોભાગંધ તરફથી નીચે મુજબ જવાબ લખવામાં આવેલ છે. તેમજ
નિયતવાર પત્ર આમુ દેવવાસ દેરાસરના મુનિમને તથા મંદિરોદ્ધાર પંચને લખવામાં આવેલ છે.

Pydhowni P. o. No. 3.
Bombay, 21st March 1914.

To

Captain H. R. N. Pritchard I. A.
Magistrate of Abu.

Sir,

We have the honour to inform you with reference to your letter No. 618 that a copy thereof has been duly forwarded to the Adu manager with request to attend you when your worship shows the place to him. He will then communicate to us his report in the matter after consulting parties concerned in the matter necessary directions shall be immediately given.

we have sent a copy of this letter to the Manager,
Delwara Temples.

We have the honour to be
Sir,

Your most obedient servants.
sd||. Kalyanchand Sobhagchand
Resident General Secretary
Shri Jain Swetamber Conference.

૩ શ્રી ધાર્મિક હિસાવ તપાસણી ખાતું.

(તપાસનાર શેક સુનીલાલ નહાનચંદ, ઝોનરરી ઓફીસર શ્રી જૈન ચેતાંબર કોન્ફરન્સ)

(૧) મુખ્ય મધ્યે શેક દેવચંદ લાલલાલ જૈન પુસ્તકોદ્ધાર ફંડના પુરતકોની નકલોના વિસાખને લખેલો રીપોર્ટ:—

સદરહુ સંસ્થાના એક્ઝીક્યુટીવ શેક નગીનભાઈ ઘેલાભાઈ ઝવેરી, શેક હવણચંદ સાકરચંદ ઝવેરી, શેક શુભાળચંદ દેવચંદ શેક દુલ્લચંદ કસ્તુરચંદ, શેક કેસરીચંદ રૂપચંદ અને શેક મંજુભાઈ સાકરચંદના હસ્તાક્ષરો સંવત ૧૯૧૪ ની સાલથી સં. ૧૯૧૯ ના આસો વ. ૩૦ સુધીના પુસ્તકોની નકલોના જુદો મેળ એક નાની તથા એક મોટી મળી બે જુદામાં રાખવામાં આવ્યો છે તે અમોએ ત ત્રણે અને તે અગાળર છે. તેમાં કેટલેક એક નવાં પુસ્તકો ખરીદ કર્યાં તેનાં નાણાં મેળમાં ખરીદ ખાતે કલામી છે. તે પુસ્તકો આ સંસ્થાની સુરત મધ્યેની ધાંચ ઓશીસમાં જુદી લાઇબ્રેરી કલામીમાં આવી છે તેમાં મકામાં આવ્યાં છે.

સદરહુ હિસાબ લખવામાં જે જે ખામીઓ દેખાણી તેને લગતું સૂચનાપત્ર વહીવટ-કર્તા ગૃહસ્થને આપવામાં આવ્યું છે.

(૨) કાઠીઆવાડમાં હાલાર પ્રાંતમાં આવેલા જામનગર મધ્યે શ્રીવાસુપૂજ્ય મહારાજના દેરાસરના વહીવટને લગતો રીપોર્ટ—

સદરહુ સંસ્થાના શ્રી સંઘ નરથી વહીવટકર્તા શેઠ પ્રેમચંદ કપુરચંદ ઝવેરીના હસ્તકનો સં. ૧૯૬૬ થી સં. ૧૯૬૯ ના મહાં સુ. ૧૩ સુધીના હિસાબ ૧ આવરો ૧ ખાતાવહી અને ૧ મેળ મળી ૩ ચોપડા ઉપરથી અમોએ નપાસ્યો તે જણાવે છે, પરંતુ સદરહુ સંસ્થાના વહીવટની તપાસણી આ ખાતાના નિયમ પ્રમાણે પૂરી થઈ શકી નથી. તે બદલ સદરહુ સંસ્થાના વહીવટકર્તા ગૃહસ્થને વિગત સાથે જણાવવામાં આવ્યું છે.

સદરહુ સંસ્થાનો વહીવટ તપાસી તેમાં જે જે ખામીઓ દેખાણી તેને લગતું સૂચનાપત્ર વહીવટકર્તા ગૃહસ્થને આપવામાં આવ્યું છે.

(૩) કાઠીઆવાડમાં હાલાર પ્રાંતના જામનગર તાખાના ગામ ધુવા ૨.૬૬ આવેલા શ્રીમુનિમુવત સ્વામી મહારાજના દેરાસરના વહીવટને લગતો રીપોર્ટ—

સદરહુ સંસ્થાનો વહીવટ જામનગર મધ્યે શ્રી રૂપમદેવજી ભગવાનના (શેઠના) દેરાસરના વહીવટકર્તા ચલાવતા હતા. પરંતુ તેઓથી સંભાળી નહીં ચંકાવાયી સંવત ૧૯૫૯ ની સાલથી હાલના વહીવટકર્તા શા. હરખચંદ ધારસી નંધા મહેતા કાઠા મુળચંદ તથા મહેતા જગનનાથ લખુને સોંપવામાં આવ્યો છે. તેમના હસ્તકનો સં. ૧૯૫૮ ની સાલથી સં. ૧૯૬૯ ના ચૈત્ર વ. ૩૦ સુધી આવરો નંધા ખાતાવહી મળી બે ચોપડાથી અમોએ હિસાબ તપાસ્યો. તે જોનાં હિસાબ જણાવે રાખી વહીવટ સારી રીતે ચલાવવામાં આવ્યો છે.

સદરહુ સંસ્થાનો હિસાબ તપાસી તેમાં જે જે ખામીઓ દેખાણી તેને લગતું સૂચનાપત્ર વહીવટકર્તા ગૃહસ્થને આપવામાં આવ્યું છે.

(૪) કાઠીઆવાડમાં હાલાર પ્રાંતમાં આવેલા જામનગર મધ્યે શ્રી રૂપમદેવ ભગવાન (શેઠના) ના દેરાસરના વહીવટને લગતો રીપોર્ટ—

જામનગરમાં ત્રીણા શ્રીમાળીના નાખામાં ચાર સંસ્થાઓ ચાલે છે. તેના ઉપર દેખરેખ રાખનાર અચેસરો શેઠ કાળેદાસનાથ નેમચંદ વગેરે ૭-૮ ગૃહસ્થો છે. તેમાં ધર્મશાળા ખાતાનો વહીવટ શેઠ કાળેદાસનાથ નેમચંદ ચલાવે છે. કિપાચ ખાતાનો વહીવટ શેઠ મુળનાથ વેવજી નંધા શેઠ નાનચંદભાઈ પ્રેમચંદ ચલાવે છે.

સદરહુ સંસ્થાના શ્રી સંઘ તરફથી પદેકાના વહીવટકર્તા શેઠ હરખચંદનાથ નેજીનીના હસ્તકનો સંવત ૧૯૬૨ ની સાલથી સં. ૧૯૬૯ ની સાલ સુધીના દરસાદનો મેળ, ખાતાવહી, નોંધ મળી ૩૫૫ ચોપડાથી હિસાબ અમોએ તપાસ્યો. તે જોનાં હિસાબ જામનગર રાખી વહીવટનું બંધારણ જોઈ તો સરખ રીતે કરવામાં આવ્યું છે કે સદરહુ સંસ્થાની મીલકતનો ગેરફાયોગાંચક શેઠ નહીં. જે કે વહીવટમાં કેટલીએક જામનગર ખામીઓ છે પરંતુ એકંદરે જોતાં બંધારણ પડકાર કોઈ છે તેથી વહીવટકર્તાને નોંધકા ધન્યવાદ આપીએ તેટલો જોઈ છે.

સદરહુ સંસ્થાનો વહીવટ તપાસી તેમાં જે જે ખામીઓ દેખાણી તેને લગતું સૂચનાપત્ર વહીવટકર્તા ગૃહસ્થને આપવામાં આવ્યું છે.

શ્રી જૈન શ્વેતાંવર એજ્યુકેશન વોર્ડ.

શેઠ અમરચંદ તલકચંદ જૈન ધાર્મિક હરીફાઈની પરીક્ષા.

તેના નિયમો તથા સને ૧૯૧૪ ની સાલનો અભ્યાસક્રમ.

નિયમો.

૧ મંગલુર પરીક્ષા શ્રી જૈન શ્વેતાંવર એજ્યુકેશન બોર્ડ નિમેશ, નીચે જણાવેલ એન્ડોની. દેખરેખ નીચે, નીચેનાં સ્થળોએ તા. ૨૭-૧૨-૧૪ રજીવારે બપોરના ૧ થી ૪ વાગ્યા સુધી લેખીત લેવામાં આવશે.

સ્થળ એન્ડોન

- ૧ મુંગળ શ્રી જૈન શ્વેતાંવર એજ્યુકેશન બોર્ડ
- ૨ સુરત મી. સુનીલાલ જીવનલાલ શરાદ તથા મી. મગનલાલ પી. બદામી
- ૩ અમદાવાદ મી. મણીલાલ નયુભાઈ દોશી તથા મી. હીરાચંદ કકલભાઈ.
- ૪ ભાંગરોળ શ્રી આત્મારામજી જૈન પાઠશાળા.
- ૫ મહેસાણા શ્રી મહેસાણા જૈન પાઠશાળા.
- ૬ પાલીતાણા મી. વિક્રમદાસ પુરુષોત્તમદાસ તથા મી. કુંવરજી દેવશી.
- ૭ જાવનગર શ્રી જૈન ધર્મ પ્રસારક સભા,
- ૮ વેવશા શેઠ દામોદર જાપુશા તથા શેઠ જાલચંદ હીરાચંદ
- ૯ જનારસ ધી. યશોવિજયજી જૈન પાઠશાળા.
- ૧૦ જયપુર શેઠ ધાંસીલાલ મુલેચ્છા.
- ૧૧ સુમરાનવાલા શ્રી આત્મારામજી જૈન પાઠશાળા.
- ૧૨ રાજકોટ મી. ચત્રભુજ જેવંદ.
- ૧૩ રતનામ શેઠ વર્ધમાનજી વાઘચંદજી તથા શેઠ રતનલાલજી મુરાના.
- ૧૪ બોટાદ શેઠ લક્ષ્મીભાઈ ભાઈચંદ.
- ૧૫ વડવાણ શા. ગોવિંદભાઈ મંદન તથા શા. મગનલાલ ડાહ્યાભાઈ
- ૧૬ લીંચ શેઠ હરીસંગ રતનચંદ.
- ૧૭ અમરેલી શેઠ સુદરજી ડાહ્યાભાઈ.
- ૧૮ લીંચડી શેઠ હીરાચંદ લાલચંદ તથા શા મુખલાલ કપુરચંદ
- ૧૯ ધીશ્વોળ શા. નયુચંદ લક્ષ્મીચંદ તથા શા કર્તુરચંદ બી. ખાચંદ.
- ૨૦ મોરબી વકીલ ધનજીભાઈ રાવચંદ તથા શા પ્રેમરામ હરખચંદ.
- ૨૧ ઝીંઝુવાડા શેઠ તેજપાળ ત્રીકમ તથા મોરા. સંવચંદ ઇચ્છાચંદ.

સૂચના—આ સ્થળો ઉપરાંત અરજીઓ આપ્તેથી પરીક્ષા લેવાનાં સ્થળો વધારવાનો વિચાર કરવામાં આવશે.

૨ નીચે મુજબ પાંચે ધોરણેની પરીક્ષા લેવામાં આવશે.

ધોરણ ૧ લું.

પંચપ્રતિક્રમણ—મૂળ, અર્થ; વિધિ અને હેતુ સહિત (શેઠ હીરાચંદ કકલબાઇ. વાળું પુસ્તક).

વિધિપદ્ધતિવાળા ઉમેદવારો-મોટે-શેઠ ભીમસિંહ માણેકનું છપાવેલ વિધિપદ્ધતિ પંચ-પ્રતિક્રમણ સૂત્ર મોટું. સિવાયના ગચ્છવાળાઓની પરીક્ષા, તે તે ગચ્છના પ્રમાણુજૂત પુસ્તકના અનુસાર. લેવામાં આવશે.

ધોરણ ૨ બીજું

નીચેના બેમાંથી કોઈપણ એક વિભાગ

અ. છવ વિચાર તથા નવતત્ત્વ પ્રકરણ—(શેઠ ભીમસિંહ માણેકવાળાં પુસ્તકે.)
આયક ધર્મ સંહિતા—(મોંગરોળ જૈન સભાનું છપાવેલું)

ઉપદેશ પ્રાસાદ ભાગ ૧ લો.—(શ્રી જૈન ધર્મ પ્રસારક સભા-આવનગર)

વ નવતત્ત્વ, નવસ્મરણ અર્થ સંહિત (શેઠ ભીમસિંહ માણેકવાળાં પુસ્તક)
ત્રણ લાખ્ય (શેઠ વેળીચંદ ગુરચંદ અથવા શેઠ ભીમસિંહ માણેકવાળું પુસ્તક)
અર્થ અને સમજણ તથા હેતુપૂર્વક.

ધોરણ ૩ ત્રીજું

યોગશાસ્ત્ર (મુનિ કેસરવિજયજી તરફથી પ્રગટ કરેલું પુસ્તક)

મહાવીર ચરિત્ર ભાષાન્તર હેમચંદ્રાચાર્ય દ્વારા (શ્રી જૈન ધર્મ પ્રસારક સભા તરફથી પ્રસિદ્ધ થયેલું.)

આનંદધનજીની ચોવીશી (ગ્ઝનસારના દ્વારાવાળી.)

ધોરણ ૪ ચોથું.

આગમસાર દેવચંદ્રજી દ્વારા (શેઠ ભીમસિંહ માણેક તરફથી છપાએલ.)

તત્ત્વાર્થાધિગમસુત્ર (રાયચંદ જૈન સાસ્ત્રમાગામાંથી.)

ધોરણ ૫ મું.

નીચેના પાંચ વિભાગમાંથી કોઈપણ એક વિભાગ

૧ ન્યાય:—સ્યાદવાદ મંજરી (રાયચંદ જૈન સાસ્ત્રમાગામાંથી.)

આઠ દૃષ્ટિની સમજાય (પ્રકરણ રત્નાકરના ભાગ પદેસામાંથી ૪૧૩ થી ૪૩૮ પાનાં)

૨ દ્રવ્યાનુયોગ:—૭ કર્મગ્રંથ (ભીમસિંહ માણેક તરફથી છપાએલ.)

૩ અધ્યાત્મ કલ્પદ્રુમ (રા. રા. મોનીચંદ ગિરધરજી દ્વારા સોલીસીટર તરફથી જલદાર પડેલું.)

દેવચંદ્રજીની ચોવીશી (શેઠ ભીમસિંહ માણેક તરફથી વિવેચન સાથે છપાએલ.)

૪ પ્રકીર્ણ:—ઉપદેશ પ્રાસાદ પાંચે ભાગ (શ્રી જૈન ધર્મ પ્રસારક સભા તરફથી છપાએલ) તેના પર વિવેચન અને વિચારપૂર્વક કરેલ અવસોદન સાથે.

૫ ઇતિહાસ:—ત્રિપણ્ડિ શક્તાકા પુરુષ ચરિત્ર પર્વ ૧ થી ૧૦ નાં ભાષાન્તર સંપૂર્ણ (શ્રી જૈન ધર્મ પ્રસારક સભા તરફથી છપાએલ.) ઐતિહાસિક તથા તત્ત્વદૃષ્ટિએ વિશ્લેષણોએ અવસોદન કરેલાં.

૩ મગ્ગકર પરીક્ષા લીધા પછી આશરે દોઢ મહિને ધનામ મેળવનાર તથા પાસ થનાર ઉમેદવારોનું લીસ્ટ શ્રી જૈન સ્વેતામ્બર એજ્યુકેશન બોર્ડ તરફથી બહાર પત્રદારા બહાર પાડવામાં આવશે.

૪ આ પરીક્ષામાં ઉમે નંબરે આવનાર ઉમેદવારોને તેની લાયકાત પ્રમાણે નીચે મુજબ શેડ અમરચંદ તત્કલચંદ જૈન ધાર્મિક હરિદ્વાર્ધની પરીક્ષાનાં ધનામો મગ્ગકર પરીક્ષા પછી આશરે બે મહિને આપવામાં આવશે.

વર્ગ પહેલો—દશ ધનામો રૂ. ૯૨ નાં.

૧ હું ધનામ રૂ. ૨૧)	૬ હું ધનામ રૂ. ૭)
૨ હું " " ૧૭)	૭ હું " " ૫).
૩ હું " " ૧૫)	૮ હું " " ૩)
૪ હું " " ૧૨)	૯ હું " " ૨)
૫ હું " " ૯)	૧૦ હું " " ૨)

વર્ગ ૨ જો:—આઠ ધનામો રૂ. ૧૦૦) નાં.

૧ સા પેટા વિભાગ માટે	૨ જા પેટા વિભાગ માટે
૧ હું ધનામ રૂ. ૨૧)	૧ હું ધનામ રૂ. ૨૧)
૨ હું " " ૧૫)	૨ હું " " ૧૫)
૩ હું " " ૯)	૩ હું " " ૯)
૪ હું " " ૫)	૪ હું " " ૫)

વર્ગ ૩ જો:—પાંચ ધનામો રૂ. ૬૩) નાં.

૧ હું ધનામ રૂ. ૨૫)	૪ હું ધનામ રૂ. ૮)
૨ હું " " ૧૫)	૫ હું " " ૫)
૩ હું " " ૧૦)	

વર્ગ ૪ જો:—ત્રણ ધનામો રૂ. ૬૦) નાં.

૧ હું ધનામ રૂ. ૩૦)	૩ હું ધનામ રૂ. ૧૦).
૨ હું " " ૨૦)	

પાંચ વિભાગમાંના દરેક વિભાગમાં રૂ. ૩૦) વર્ગ ૫ જો:—પાંચ ધનામો રૂ. ૧૫૦) નાં.

૫ પ્રકીર્ણ સૂચના:—કોઈ પણ વિદ્યાર્થી એકી વખતે એક જ ધારણમાં પરીક્ષા આપી શકશે, પણ તેમાં તે નિશ્ચય કરે તો તે ધારણમાં તે બીજી વરસે એસી શકશે, બીજા તથા પાંચમા ધારણમાં એકથી વધારે વિભાગો છે, તેથી દરેકનાં જુદે જુદે વરસે પરીક્ષા આપી શકશે, અને પાસ થનારને લાયકાત પ્રમાણે ધનામ અથવા પ્રમાણપત્ર મળશે.

અભ્યાસક્રમ.

માત્ર અવિવાહિત કન્યાઓ માટે.

ધોરણ ૧ હું.

સામાયિક તથા દેવવદન વિધિનાં સૂત્ર તથા નવ અંગ પૂર્ણતા દોહા-
સમગ્રસહિત મુખપાઠે.અવિવારની પચીસ ગાથાના છુદા બોલ સામાન્ય સમગ્ર સાથે.
પુત્રી શિક્ષા (ગુજરાતી પ્રેસ.)

ધોરણ બીજું.

અવિવાર તથા નવતત્વનો સાર (શેઠ બીમસિંહ માણેકવાળી બુક.)
ઉપદેશ પ્રામાદ ભા. ૧ લો (પ્રગટ કર્તા શ્રી જૈન ધર્મ. પ્ર. સભા-ભાવનગર.)
હિત શિક્ષા છત્રીસી (વીરગીરપદ) સમગ્ર સાથે.

કન્યાઓ તથા સ્ત્રીઓ માટે.

ધોરણ ૧ હું.

બે પ્રતિક્રમણ-અર્થ સમગ્રપૂર્વક મુખ પાઠે (તપગચ્છ માટે શેઠ હીરાચંદ કક્ષ-
ભાઈવાળી બુક તથા વિધિપક્ષવાળા માટે શેઠ બીમસિંહ માણેકવાળી બુક)
અવિવાર+ પ્રકરણનો સાર (બીમસિંહ માણેકવાળી બુક)
સગ્રાઓ—કંદ્ય રત્નની ચાર-કોધ, માવા, માન, લોભની સગ્રાઓ.
ગદ્યગીત—૧ શીલક સદુષ્ટી ચુંદડી પાનું ૧૦૦] બાળભોધ ગદ્યગીત સંગ્રહ-ભાગ
૨ બંદેની સંચરતાર સંસારમારે પાનું ૨૬] ૧ લો બીમસિંહ માણેક.

ધોરણ ૨ હું.

પાંચ પ્રતિક્રમણ તથા નવસ્મરણ—સમગ્રપૂર્વક મુખપાઠે (તપગચ્છ માટે શેઠ હી-
રાચંદ કક્ષભાઈવાળી બુક તથા વિધિપક્ષવાળા શેઠ બીમસિંહ માણેકવાળી બુકને પ્રતિક્રમણ
મુરો સિવાય)

વિધિપક્ષ માટે પાંચ પ્રતિક્રમણ, ભક્તતામર તથા કંદ્યાજીમંદિર.

નવતત્વ તથા ત્રણ ભાષ્યોનો સાર (બીમસિંહ માણેકવાળી બુક).

ઉપદેશ પ્રામાદ ભા. ૧ લો (શ્રી. જૈન. ધર્મ. પ્ર. સભા-ભાવનગર.)

સ્તવનો:—૭૮૫ શ્લોક સમગ્ર રત્નકું પાયા નદિ.

સમગ્રદાર ગભારે પેસતાછ

દોડતાં દોડતાં પંથ કપાયતો

તારડો તાર પ્રભુ મુજ સેવક બધી

ભવત નવાલું કરીએ વિમલગિરિ.

પ્રભુ પાસછ પ્રગટ પ્રભાવી.

અથવા

સમગ્રના ૬૭ બોલની

સગ્રાવ સમગ્ર સાથે.

* નોટ—અવિવાર, નવ તત્વના વિધાર્થીએ ગ્રામાએ કંઈ કરીને ભાવાર્થ કરવો પડશે.

+ પત્રીસો ગ્રામા પૂછે નહિ પાંચુ નેમાંના પ્રવિમારિક સન્નોની બપોળ્યા વિગેરે પૂછે.

ધોરણ ૪ થું.

આગમ સાર (દેવચન્દ્રજીનું—પ્રકરણ રત્નાકરમાંથી)

ગુણસ્થાનક ક્રમ. (જૈન તત્ત્વાદર્શ-પરિચ્છેદ છઠ્ઠા.)

અથવા અનોપચંદ મહુક્યદના પ્રશ્નોત્તર રત્ન વિતામણિ પ્રશ્ન ૫૨ થી ૫૩ જેમાં આ દહીકત આવી ગય છે.

શિલોપદેશમાળા—(જૈન વિદ્યાચાળા વાળી.)

માને શિખામણ. (કર્તા ડા. ત્રિલોચનદાસ મોતીચંદ.)

ધોરણ ૫ થું.

નીચેના પાંચ વિભાગમાંથી ગમે તે એક.

અ. તત્ત્વાર્થ સૂત્ર (રાજચંદ્ર ગ્રંથમાળામાંથી)

આનંદધનજીની ચોવીશી (પ્રથમનાં ૧૯ સ્તવનો—શ્રાવક ભીમસિંહ માણેકવાળું બાળબોધ સમજણ સાથે.) અથવા

વ. ચાર કર્મગ્રંથ (પ્રકરણ રત્નાકર ભાગ ૪ થો), ઉપમિતિ લગનપ્રપંચ સંક્ષિપ્ત. (ભીમસિંહ માણેક) અથવા

ક. જ્ઞાનાર્ણવ અને આઠ દૃષ્ટિની સજ્જાય અથવા

દ. યોગવિંદુ, આઠ દૃષ્ટિની સજ્જાય અને દેવચન્દ્રજી ચોવીશી. અથવા

૩. ઉપદેશ પ્રાસાદ ભાગ ૨ થી ૫.

૩ મજકુર પરીક્ષા લીધા પછી આશરે દોઢ મહીને ઇનામ મેળવનાર તથા પાસ થનાર ઉમેદવારોનું સિસ્ટ શ્રી જૈન શ્વેતામ્બર એન્જ્યુકેશન બોર્ડ તરફથી બહાર પત્રદ્વારા બહાર પાડવામાં આવશે.

ઇ. આ પરીક્ષામાં ઉંચે નજરે આવનાર ઉમેદવારોને તેની કાયકાત પ્રમાણે નીચે મુજબ બાઈ રત્ન-શેઠ ઉત્તમચંદ કેશરીચંદના પત્નિ જૈન શ્રી ધાર્મિક હરિ-દેઈની પરીક્ષાનાં ઇનામો મજકુર પરીક્ષા પછી આશરે એ મહીને આપવામાં આવશે.

પ્રથમ બાળ ધોરણ—આઠ ઇનામો રૂ. ૫૦ નાં.

૧ હું ઇનામ રૂ. ૧૫	૫ મું ઇનામ રૂ. ૫
૨ હું " " ૮	૬ હું " " ૪
૩ " " " ૭	૭ મું " " ૩
૪ મું " " ૬	૮ " " ૨

બીજું બાળ ધોરણ—સાત ઇનામો રૂ. ૩૮ નાં.

૧ હું ઇનામ રૂ. ૧૫	૫ મું ઇનામ રૂ. ૩
૨ હું " " ૭	૬ હું " " ૨
૩ " " " ૫	૭ મું " " ૨
૪ મું " " ૪	

વર્ગ ૧ લો—દશ ઇનામો રૂ. ૬૨ નાં

૧ હું ઇનામ રૂ. ૨૧	૬ હું ઇનામ રૂ. ૭
૨ હું " " ૧૭	૭ મું " " ૫
૩ " " " ૧૫	૮ " " " ૩

૪ થુ " " ૧૧

" ૬ " " ૨

૫ થુ " " ૯

૧૦ " " ૨૦

વર્ગ ૨ જો—ચાર ધનામો રૂ. ૮૩ નાં.

૧ હુ ધનામ રૂ. ૩૧

૩ થુ ધનામ રૂ. ૧૦

૩ થુ " " ૨૫

૪ થુ " " ૧

વર્ગ ૩ જો—ત્રણ ધનામો રૂ. ૫૦ નાં.

૧ હુ ધનામ રૂ. ૧૦

૩ થુ ધનામ રૂ. ૨

૨ થુ " " ૧૫

વર્ગ ૪ જો—ત્રણ ધનામો રૂ. ૫૦ નાં.

૧ હુ ધનામ રૂ. ૨૫

૩ થુ ધનામ રૂ. ૧

૨ થુ " " ૧૫

વર્ગ ૫ જો—પાંચ ધનામો રૂ. ૧૦૦ નાં.

પાંચ વિભાગમાંના દરેક વિભાગમાં રૂ. ૨૦)

૫ પ્રકીર્ણ સુચના.

૧ પ્રથમના જે ધોરણમાં સવાસો જાડુ સાદા પૂજારીમાં આવશે અને પરીક્ષકો નરમરકે તેવી સૂચના કરવામાં આવશે.

૨ સર્વ સવાસપત્રકોના સંબંધમાં અધરા સવાસો ન પૂજાય તે માટે મોડેરેટરીની નિમણૂક જાડુ કરશે.

૩ કોમ્પિયુ વિદ્યાર્થી એકી વખતે એક જ ધોરણમાં પરીક્ષા આપી શકશે, પણ તેમાં નિષ્ફળ થશે તો તે ધોરણમાં તે જીતે વરસે જોડી શકશે. પાંચમાં ધોરણમાં એકથી વધારે વિષય છે તેથી દરેકમાં જુદે જુદે વરસે પરીક્ષા આપી શકશે, અને પાસ થનારને લાવકાન પ્રમાણે ધનામ તથા પ્રમાણપત્ર મળશે.

૪ એક તુલિયાંશ માર્ક મેળવનારને જ પાસ થયેલ ગણવામાં આવશે પણ ધનામને લાવક થવા માટે જોજામાં જોજા પચાસ ટકા માર્ક મેળવવા જોઈએ.

૫ પાંચમા ધોરણમાં હાત્ત તુરત ધનામ નાનાં દેખાય છે પણ જે વિભાગમાં એકનાર નવી હોય તેનાં ધનામો અન્ય વિભાગમાંના ધનામની રકમ અથવા સંખ્યા વધારવા માટે ઉપયોગમાં લેવામાં આવશે.

૬ આ પરીક્ષામાં એકનાર ઉમેદવારે તા ૩૧-૧૧-૧૯૧૪ સુધીમાં ચોતાનું નામ, કેકાલુ ગામ, ઉમર, જન્મ, તારીખ, જન્મજૂમિ, કયા ધોરણમાં કયા પેટા વિભાગમાં કરે રચે પરીક્ષા આપવી છે તેમજ તેણીની વ્યાવહારિક કુશળી તેની વિગત નીચેના શીરનામે જોખ્યા અમુકે લખી મોકલવી.

પાલકની પોસ્ટ નં, ૩
મુબમ્બઈ.

}

મોતીચંદ ગિરજરલાલ કાપરીઆ.

મોહનલાલ દલીચંદ દેસાઈ.

ઝાનરી સેક્રેટરીઓ.

શ્રી જૈન શ્રેતાંગર એન્યુકેશન બોર્ડ.

શીલનો નિર્મળ માહિમા.

મુરખખી મહાશયો તથા મહાશયા !

આપણા પરમ પૂજ્ય તરણ તારણ શ્રી.....મહારાજ સાહેબે શીલ વિશે કંઈકે બોલવા કહેલા ઉપદેશને આદેશરૂપ માની પરમ પવિત્ર એ ગચ્છાધિપતિની આજ્ઞા શીરપર ચડાવી હું શીલ સંબંધી એ બોલ બોલવા ઉભી થઈ છું. જે મહાત્માની આવી શરમાણની કૃપાને હું પાત્ર થઈ છું તે મહાત્માના ગુણગાનની એક નાની સરખી ગુણિત પ્રયત્ન કરી લઈ પછી હું શીલના વિષય ઉપર બોલીશ.

નમ્ર.

ગુરૂદેવા ગુરૂદેવા,	કરું હું આપની સેવા;
મહેશ્વરજી મિટ માની છો,	દયાળુ દેવ દાની છો;
પ્રકાશિત છે મુખાકૃતિ,	ઉપર દેવી દીપે તુર;
યજ્ઞે નયનો વિશે ગેખી,	અમીનું નિત્ય નીર ઝરણું;
તન્નાં મદ માન ને લોભ,	વળી કુર કાગ ને કોષ;
સત્યા સદગુણ સા શુદ્ધ,	ગુરૂ આપ છો છુદ્ધ;
કરો છો ઉજ્જવળાં કાર્યો,	સમૃદ્ધ શિષ્યો તણો તાર્યો;
નમાવી કર્મ રાખુને,	યવા મુનિરાજ વિજેતા;
વિગારોને ઉગારો છે,	અતિ પુનિતતાગ્રન્થ;
વિશદ ગુર્તિ અતિ પૂજ્ય,	નમું શ્રી આપને સંત;
મદ્ ને શુદ્ધ છે વાણી,	સદગ છે આપની કેળી;
ગુરૂ! તારો મને—હાશે,	મદ્ હું મુદ્ પ્રાણી એ.

આહી ચંદન બાલિકા લગવતિ, રાગિનિ દ્રૌપદી,
કૌશલ્યા ચ મૃગાવતિ ચ સુલસા, સીતા મુલદ્રા શિવા.
કુંતી શીલવતી નલમ્બ દયિતા, ચૂડા પ્રભાવત્યથા;
પદ્માવત્યપિ મુન્દરી પ્રતિ દિને, કુર્ષેષ્ટ ચો મંગલ.

શીલ એટલે શું? સામાન્ય અર્થમાં સદાચાર, સદ્વર્તન, સારી રીતભાત, યાદિચ અને પવિત્ર આચારવિચાર તે શીલ.

વિશેષ અર્થમાં શીલ એટલે અલ્પવર્થ. [અલ્પ=વિદ્યા+અર્થ=આસનું]=વિદ્યા તરફ જતું; વિદ્યાબ્યાસ, કુંતારાપણું, કેમકે વિદ્યાર્થીએ કુંવારા જ રહેવું એવો ટકાપણ બરેસો રીવાજ પૂર્વે કાપિ મુનિઓના વખતમાં હતો.

શીલના એ ભાગ-દેશથી અને સર્વથી છે. સર્વથી તે સાધુ મુનિઓ અને ત્યાગીને માટે છે, ને દેશથી આવક, આવિકા માટે છે.

સર્વધાશીલ-સાધુઓનું ૪ થું વ્રત અલ્પવર્થ પાળવા વિશે છે. મનુષ્ય, દેવતાં કે નિર્ધન સંબંધી અલ્પવર્થ નોડવું નહિ, નોડાવવું નહિ, ને નોડનાં પ્રત્યે રહે જનજનું પાપ

નહિ, એમ મન, વચન અને કાયાના યોગથી - બ્રહ્મચર્ય પાળવું તેનું નામ સંવયો બ્રહ્મચર્ય.

એ વ્રત ઉત્તમ રીતે પાળી શકાય તેના ઉપાયો—આ વ્રત સાધુ પુરુષોને, ઉત્તમ રીતે પાળી શકવાનું જાને તેટલા માટે તેની નવ વાડો અથવા પાંચ ભાવના તીર્થ કરે છે.

સ્ત્રી પંડ પશુ મદ્દે શ્વાસન કુઢ્યાંતરોજ્જનાત
સરાગ સ્ત્રી કથા ત્યાગાત્ માત્રત સ્મૃતિવર્જનાત
સ્ત્રી રમ્યાંગેક્ષણસ્વાંગ સંસ્કાર પરિવર્જનાત
મળીતાત્પશનત્યાગાત્ વ્રહ્મચર્ય તુ ભાવ્યેત્

એ નવ વાડો વિશે વધારે વિવેચન કરવાની જરૂર નથી તેમજ તેમ કરવાને હું યોગ્ય કે લાયક અધિકારી નથી. ખીજાને જાણવા માટે પ્રયત્ન કરી જતાવશો જેટલું જ જોડવા સિવાય વધારે જોડવાને સાધુ મુનિઓને માટે હું તદ્દન જિનકાયક નાકાચક જ છું ! એટલે એ ત્રાત એટલેથી પડી મેલીયું.

દેશથી આવકે આવિકા વગેરેનું ચોથું વ્રત-સર્વથી બ્રહ્મચર્ય એટલે સાધુનું ચોથું વ્રત એ વિશે આપણે ઉપર થોડું ટાંચણ કરી ગયા હવે આવકના વ્રત વિશે થોડું જોડવું હીક પડશે.

આપણા આ આર્થ સંસાર વ્યવહાર અને નીતિની દૃષ્ટિએ અવશ્યકતાં આવકના બાર વ્રતમાં-અથવા જ્યાં વ્રતોમાં મુખ્ય ચોથું વ્રત છે. સાધુઓનું વ્રત સર્વથી છે તે આવકોનું દેશથી છે. એટલા માટે તે અપેક્ષાએ આવકોનું ચોથું વ્રત અણવત કરવાય છે. અણ એટલે ઓછું-અધૂરું છતાં પણ આપણી અપેક્ષાઓ ખીજાં વ્રતો નદીઓ સમાન છે તે ૪ થું વ્રત સમુદ્રવત છે. જેમ સમુદ્રમાં એક જ નદિ પણ ગમે તેટલી નદીઓ ભેળી ધાય તોપણ સમાધ જાય છે. તેમજ ૪ થા વ્રતમાં જ્યાં વ્રતોનો સમાસ ધાય છે. કંઈ છે કે—

શિયળ વિણ સમાધ યોયાં, પોતા પડીકાચું ને પોયાં;

સંગમ જય તપ બોયાં, શિયળ નિર્ભળ નદિ તો.

એ પ્રમાણે શિયળ વિનાનું સંગમ પણ બોયાં જેવું છે તો પડી ખીજાં વ્રતો તો દિસાજમાં પણ ક્યાંથી જ હોય ? માટે એક શિયળવતનો જગ થયાં દરેક વ્રતાદિનો જગ-નાશ અવરખમેય ધાય છે. દિંસા, જૂઠું, ચોરી, પરિવ્રદ વગેરેની પ્રતિનાનો જગ ૪ થા શિયળ વ્રતના જાંચથી ધાય છે તેને માટે વિશેષ સ્પષ્ટીકરણ કરવાની આવશ્યકતા નથી. કારણ સમગ્રજ તેમ છે કે તે દરેક તેના મોટા ભાગમાં સમાધ જાય છે.

હજન-પ્રાણીભાવને રક્ષણની જરૂર છે. સ્ત્રી જાતનું રક્ષણ પુરુષે એટલે નજાનું સજાગાએ રક્ષણ કરવું એવો નીતિનો નિયમ છે. મનુષ્ય એ પશુ-પક્ષિઓના જેવા શુદ્ધિદિન નથી. કુદરતે તેને સત્યાસત્ય અને સારાસાર, નિબેઝાનિબેઝો માટે પિગારસાક્ષિ આપી છે.

તેથીજ બુદ્ધિશાળી લોકોએ લગ્નનો રિવાજ શોધી કાઢ્યો છે. જો કે જંગલી લોકોમાં એ લગ્નવિધિનો આદ્ય જોવામાં આવે છે અને તોપણ તે આદ્ય વ્યવસ્થિત રૂપમાં નથી, અને ઘણા અપૂર્ણ જોવામાં આવે છે.

અમેરિકા વગેરે દેશોમાં પરપૂરા પહેલાં-કુમારાવસ્થામાં -ગમે તેમ વર્તવા દેવામાં આવે છે છતાં પણ પરપૂરા પછી સખલ પતિવ્રત પળાવે છે. આવા અનેક દાખલાઓ આજને કાલે પણ આપી શકાય તેમ છે પરંતુ તે આપણું કામ નથી.

જંગલી લોકોની આ રીતિઓ આપણને સાબિત કરી જતાવે છે કે તેમનામાં સંપૂર્ણ કે વ્યવસ્થિત કુટુંબવ્યવસ્થા નથી. અન્ય ધર્મોનાં પણ પુસ્તકો તપાસતાં તે પણ એમજ જણાવે છે કે પ્રાચીન કાળમાં કુટુંબવ્યવસ્થાને છાન્ને-દ્વિત એવી યોગ્ય લગ્ન વિધિ હિંદમાં પણ નહોતી.

જંગલી સ્થિતિમાંથી જેમ જેમ ઉન્નત સ્થિતિમાં આવતાં જઈએ છીએ તેમ તેમ લગ્નવિધિનું રૂપ વ્યવસ્થા ને સંપૂર્ણતા તરફ જતું જોવામાં આવે છે આપણી આર્યભૂમિ લાંબાં કાળથી વિદ્યા, કળા, ધર્મ નીતિમાં આગળ વધી છે તેથી એ ભૂમિમાં કુટુંબવ્યવસ્થા ને યોગ્ય લગ્નવિધિ લાંબા કાળથી ચાલી આવે છે ને એજ પ્રમાણે બીજા સુધારામાં આગળ પડતો ભાગ લેનાર દેશોમાં પણ જન્મ્યું છે. લગ્ન એ એક પવિત્ર ધર્મી મનાયેલી છે. પાશ્ચાત્ય દેશની જેમ લગ્ન એક જાતનો કોન્ટ્રાક્ટ (કરાર) છે, એવું આ દેશમાં માનવામાં આવતું નથી. તેમજ ઉચ્ચલોમાં તો પુનર્વિવાહ માટે કે ડાઇવોર્સ (છુટા છોડા કરનારી) કોર્ટ માટે એ હસ્તી ધરાવતું નથી. લગ્ન એ જીવન પર્યંત નબનારી એક પવિત્ર આજ્ઞા છે.

કુટુંબમાં એટલું જ કે લગ્નની જરૂરીયાત છે તેમ સૌ કોઈ સમજે છે. કુટુંબવ્યવસ્થા માટે લગ્નની જરૂરીયાત ન રહીશરવામાં આવે તો પછી શીલ્પ-સ્વદારાસતોષ કે સ્વપતિ સતોષ—એ શબ્દોની હસ્તી સંભવે જ નહિ અને પરશુ-પશ્ચિ જેવા જંગમનુષ્યો પણ ગુણાય ! સ્ત્રી પુરૂષે અન્યોન્ય-આસ્પરસ મન, વાણી અને ક્રિયાથી સંસારવ્યવહાર, અને ધર્મકાર્ય અને સુખદુઃખના સમભાગી થવા માટે જોડાઈ જવું—અભિનિભાવ ધારણ કરવો તેનું નામ આપણે લગ્ન કહીશું.

ત્યાગી પુરૂષો સિવાય સંસારમાં રહેનારાઓને માટે કુવારા રહેવા કરતાં પરણવું એજ લયિન ને વધારે ઉત્તમ છે. ધર્મ, નીતિ અને ચાલના નિયમ પ્રમાણે અમુક ઉમર સુધી મુખ્યપણે સુદ્ધ બ્રહ્મચર્ય પાળી, યોગ્ય વયે સમ્માન રૂપ, ગુણ, વય અને સ્વભાવ ઉપર લક્ષ રાખી પાત્રનપોષણ કરવાની શક્તિને વિચાર કરીને પરણવામાં આવે તો કુવારી છંદગી કરતાં પરણેલી છંદગી હંમેશાં સુખદાયી અને આનંદીજ નીવડે અને એવી આનંદી સ્થિતિમાં ધર્મ, અર્થ, કામ અને છેવટે મોક્ષ પણ સાધી શકાય, એટલુંજ નહિ પણ એવા સુખી સંસારથી લાંબુ આયુષ્ય પણ સતોષ અને આનંદથી ભોગવી શકાય !

સર્વથા બ્રહ્મચર્ય પાળતું તે ધર્મજ્ઞ કદિન ને અતિ મુશ્કેલ છે તેથીજ જે ત્યાગીઓ મહાત્મા પુરૂષો બ્રહ્મચર્યાવસ્થામાં સંસારથી વિરક્ત રહી ઇન્દ્રિયજેતા રહે છે તેઓ અનેકમાધન્યવાદને પાત્ર છે, તેઓજ આદર-સન્મારને યોગ્ય છે. આવા ઇન્દ્રિયજેતા મહાત્મા પુરૂષો વિરક્ત હોય છે, તેથીજ તેઓ પૂરનિય, વર્દનય કે માન્ય હોય છે.

નહિ, એમ મન, વચન અને ક્રિયાનાં યોગથી બ્રહ્મચર્ય પાળવું તેનું નામ સર્વથા બ્રહ્મચર્ય.

એ વ્રત ઉત્તમ રીતે પાળી શકાય તેના ઉપાયો—આ વ્રત સાધુ પુરુષોને, ઉત્તમ રીતે પાળી શકવાનું જાને તેટલા માટે તેની નવ વાડો અથવા ખંચ બાવના તીર્થકર દેવે બંતાવી છે.

સ્ત્રી પંડ પશુ મદ્દે ક્ષમાસન કુહવાંતરોજ્જનાત્
સરાગ સ્ત્રી કથા ત્યાગાત્ પ્રાયત સ્મૃતિવર્જનાત્
સ્ત્રી રમ્યાંગેક્ષણસ્વાંગ સંસ્કાર પરિવર્જનાત્
મળીતાત્પશનત્યાગાત્ વ્રહ્મચર્ય તુ ભાવંયેત્

એ નવ વાડો વિશે વધારે વિવેચન કરવાની જરૂર નથી તેમજ તેમ કરવાને હું યોગ્ય કે લાયક અધિકારી નથી. બીજાને બાંધવા માટે પ્રયત્ન કરી બતાવવાનેટલું જ બોલવા સિવાય વધારે બોલવાને સાધુ મુનિઓને માટે હું તદ્દન બિનશાયક-નાશાયક જ છું ! એટલે એ વાત એટલેથી પડી ભેલીયું.

દેશથી આવક આવકા વગેરેનું ચોથું વ્રત-સર્વથી બ્રહ્મચર્ય એટલે સાધુનું ચોથું વ્રત એ વિશે આપણે ઉપર ચોડું ટાંચણ કરી ગયા હવે આવકના વ્રત વિશે ચોડું બોલવું ઠીક પડશે.

આપણા આ આર્થ સંસાર બવહાર અને નીતિની દૃષ્ટિએ અવકોક્તિ આપકોના બાર વ્રતમાં-અથવા બધાં વ્રતોમાં મુખ્ય ચોથું વ્રત છે. સાધુઓનું વ્રત સર્વથી છે ને આવકોનું દેશથી છે. એટલા માટે તે અપેક્ષાએ આવકોનું ચોથું વ્રત બાંધવત કરેવાય છે. અણ એટલે બોધું-અધુરું છતાં પણ આપણી અપેક્ષાઓ બીજાં વ્રતો નદીઓ સમાન છે ને ૪ થું વ્રત સમુદ્રવત છે. જેમ સમુદ્રમાં એકજ નદિ પણ ગમે તેટલી નદીઓ ભેળી થાય તોપણ સમાધ જાય છે. તેમજ ૪ થાં વ્રતમાં બધાં વ્રતોનો સમાવેશ થાય છે. કશું છે કે—

સિયજ વિજ સામાયક ચોથાં, પોષા પડીકમંતું ને પોષાં;

સંગમ જપ તપ બોધાં, સિયજ નિર્મળ નદિ તો.

એ પ્રમાણે સિયજ ચિનાનું સંગમ પણ બોધાં જેવું છે તો પડી બીજાં વ્રતો તો દિસાજમાં પણ ક્યાંથી જ હોય ? માટે એક સિયજવ્રતનો બગ થતાં દરેક વ્રતોનો બગ-નાશ અવશ્યમય થાય છે. હિંસા, જ્વાહ, ચોરી, પરિવ્રદ વગેરેની પ્રતિજ્ઞાનો બગ ૪ થા સિયજ વ્રતના બગથી થાય છે તેને માટે વિશેષ સ્પષ્ટીકરણ કરવાની આવશ્યકતા નથી. કારણ મુમુક્ષુ તેમ છે કે તે દરેક તેના મોટા બાગમાં સમાધ જાય છે.

લગ્ન-પ્રાણીભાવને રક્ષણની જરૂર છે. સ્ત્રી જનનું રક્ષણ પુરૂષે એટલે નખજાનું સજાએ રક્ષણ કરવું એવો નીતિનો નિયમ છે. મનુષ્ય એ પશુ-પક્ષિઓના જેવા શુદ્ધિદિન નથી. ફરતે તેને સત્યાસત્ય અને સાદાસર, વિવેકવિવેકને માટે નિગારરક્ષિ આપી છે.

તેથીજ બુદ્ધિશાળી લોકોએ લગ્નનો રિવાજ શોધી કાઢ્યો છે. જે કે જગતી લોકોમાં એ લગ્નાવધિનો આજ જેવામાં આવે છે ખરો તોપણ તે માત્ર વ્યવસ્થિત રૂપમાં નથી અને ઘણો અપૂર્ણ જેવામાં આવે છે.

અમેરિકા વગેરે દેશોમાં પરણ્યા પહેલાં-કુમારવસ્થામાં ગમે તેમ વર્તવા દેવામાં આવે છે છતાં પણ પરણ્યા પછી સખત પતિવ્રત પગાવે છે. આવા અનેક દાખલાઓ આત્મે કાળે પણ આપી શકાય તેમ છે. પરંતુ તે આપણું કામ નથી.

જગતી લોકોની આ રીતિઓ આપણને સાબિત કરી જતાવે છે કે તેમનામાં સંપૂર્ણ કે વ્યવસ્થિત કુટુંબવ્યવસ્થા નથી. અન્ય ધર્મોઓનાં પણ પુસ્તકો તપાસતાં તે પણ એમનું જતાવે છે કે પ્રાચીન કાળમાં કુટુંબવ્યવસ્થાને છાજે-ઉચિત એવી યોગ્ય લગ્ન વિધિ હિંદમાં પણ નહોતી.

જગતી સ્થિતિમાંથી જેમ જેમ હિન્દુ દિશિતિમાં આવતાં જઈએ છીએ તેમ તેમ લગ્નવિધિનું રૂપ વ્યવસ્થા ને સંપૂર્ણતા તરફ જતું જોવામાં આવે છે આપણી આર્યભૂમિ લોખા કાચરી વિધા, કળા, ધર્મ નીતિમાં આગળ વધી છે તેથી એ ભૂમિમાં કુટુંબવ્યવસ્થા ને યોગ્ય લગ્નવિધિ લોખા કાળથી ચાલી આવે છે ને એજ પ્રમાણે ખીમ સુધાનામાં આગળ પડતો ભાગ લેનાર દેશોમાં પણ જન્મ્યું છે. લગ્ન એ એક પવિત્ર ધર્મી મનાયેલી છે. પાશ્ચાત્ય દેશની જેડે લગ્ન એક જાતનો કોન્ટ્રાક્ટ (કરાર) છે, એવું આ દેશમાં માનવામાં આવતું નથી. તેમજ ઉચ્ચલોમાં તો પુનર્વિવાહ માટે કે ડાઇવોર્સ (છુટા છેડા કરનારી) કોર્ટ માટે એ હસ્તી ધરાવતું નથી. લગ્ન એ જીવન પર્યંત નભનારી એક પવિત્ર બાબત છે.

કુટુંબજીવન એટલું જ કે લગ્નની જરૂરિયાત છે તેમ સૌ કોઈ સમજે છે. કુટુંબવ્યવસ્થા માટે લગ્નની જરૂરિયાત ન રહીકારવામાં આવે તો પછી શીવ-સ્વદારાસંતોષ કે સ્વપતિ સંતોષ—એ શબ્દોની હસ્તી સંભવે જ નહિ અને પણ-પણ જેવા જન્મનુષ્ઠો પણ ગણાય ! સ્ત્રી પુરો અ-યોન્ય-અસ્પર્શ મન, વાણી અને ક્રિયાથી સંસારવ્યવહાર, અને ધર્મકાર્ય અને સુખદુઃખના સમભાગી થવા માટે જેડાઈ જવું—અભિન્નભાવ ધારણ કરવો તેવું નામ આપણે લગ્ન કહીયું.

ત્યાગી પુરો સિવાય સંસારમાં રહેનારાઓને માટે કુંવારા રહેવા કરતાં પરણવું એજ ઉચિત ને જમારે ઉત્તમ છે. ધર્મ, નીતિ અને શાસ્ત્રના નિયમ પ્રમાણે અસુક ઉમર સુખી સુખ્ય પણે શુદ્ધ સહચર્યા પાળી, યોગ્ય વસ્ત્રે સમાન રૂપ, ગુણ, વય અને સ્વભાવ વિપરિત લક્ષણો પાત્રનપોષણ કરવાની શક્તિને વિચાર કરીને પરણવામાં આવે તો કુંવારી જીંદગી કરતાં પરણેલી જીંદગી હંમેશાં સુખદાયી અને આનંદીજ નીવડે અને એવી આનંદી સ્થિતિમાં ધર્મ, અર્થ, કામ અને જેવડે મોક્ષ પણ સાધી શકાય, એટલું જ નહિ પણ એવા સુખી સંસારથી લોણ આયુષ્ય પણ સંતોષ અને આનંદથી ભોગવી શકાય !

સર્વથા સહચર્યા પાળવું તે ઘણું જ કઠિન ને અતિ સુસ્કેષ છે તેથીજ જે ત્યાગીઓ મહાત્મા પુરો સહચર્યાવસ્થામાં સંસારથી વિરક્ત રહી ઇન્દ્રિયજેતા રહે છે તેઓ અનેકધા ધન્યવાદને પાત્ર છે, તેઓજ આદર-સત્કારને યોગ્ય છે. આવા ઇન્દ્રિયજેતા મહાત્મા પુરો નિરવજ દોષ છે, તેથીજ તેઓ પૂજનિય, વર્ણનય કે માન્ય હોય છે.

પલિએ પતિવ્રત પાળવું ને પતિએ પલિવ્રત પાળવું તેનું નામ શીલ છે. પલિનો તિરસ્કાર કરવો નહિ. “ધોકે નાર પાધરી ને ધોકે ડાથું દોચ દે.” એ કહેવત જેના ઘરમાં અમલમાં મૂકાતી હોય ત્યાં ખરું પલિવ્રત કે પતિવ્રત સંભવવું હોય એમ સુત્ર અને સ્તુતિઓ માનતા નથી. સ્ત્રીઓનું યથાયોગ્ય લાઙ્ગનપાઙ્ગન કરવું ને તેનું યોગ્ય સન્માન જનવવું એ જરૂરનું છે. સંસાર એ એક જનનો રથ છે અને સ્ત્રી પુરુષ એ જનને સંસાર રથનાં ચક્કો છે. જ્યારે નિર્માણ-હલકામાં હલકું ગાડું પશુ નમળું-સગળું અથવા નાના ગોરા એમ એ જનતનાં ચક્કો-પૈડાંથી ચાલી શકવું નથી તો પછી આ બચાવિને ઝોળાગાળીને પેલી પાર પડેગ્યાડનાર માનવદેહનો સંસાર રથ તો નાના ગોરા ચક વડે ચાલવો સંભવેજ કેમ? એ તો બચાવિને ઝોળાંગણને બદલે અધવચ ન બાંળીને તેનો નાશ થાય; માટે સંસાર રથમાં વડેનાર સ્ત્રી અને પુરુષ એ બંધ ચક્કો સરખાં જ જોઈએ (સરખાં એટલે શૌ સૌને રથાને યોગ્ય કામ કરી શકનાર જોઈએ.) સ્ત્રીઓની ઉન્નતિ વિના પુરુષોની ઉન્નતિ નથી. સ્ત્રીઓની આગાદી વિના દેશની એકે રીતે ને એકે કાળમાં આપાદી સંભવતીજ નથી, સ્ત્રી વિના ગૃહ નથી, ગૃહ વિના પ્રજા નથી ને પ્રજા વિના રાજ્ય નથી. સ્ત્રીની ઉન્નતિ વિના દેશની ઉન્નતિ નથી એ વાક્ય સ્ત્રીઓને તુચ્છ ગણીને તેના હકા છીનવી લેનારને ગારે સદ્ગત સાક્ષર શ્રી ગોવર્દનરાગભાઈજી પરોચિત કહેલું છે કે “યત્ર નાર્યન્તુ પુજ્યન્તે રમન્તે તત્ર લેપતા” જ્યાં સ્ત્રીઓનું યોગ્ય રીતે લાઙ્ગનપાઙ્ગન થાય છે ત્યાંજ દેવતા રમે છે એટલે પ્રમન્ન થાય છે. વળી કાચે તાંતજો ચારણી ખાંધી કાચામાંથી પાણી કઢાડનાર અને મદાપીર ભગવાન જેવા નર રતોને જન્મ આપનાર પશુ સ્ત્રીઓ જ હતી. તેવી સુંદર સતી સુંદરીઓથી જ આ વંશવતી ‘વહુરતના વસુન્વરા’ કહેવાય છે. તો સ્ત્રી જાતિને હંમેશાં પિત્રારાથી કે તેની તરફ તુચ્છ નજરે જોવાથી લાભ નથી. કુદરતની કૃતિમાં કોઈપણ વસ્તુ વા ચીજ નકામી કે તુચ્છ નથી તો પછી માનવદેહધારી, સંસાર રથનો અર્ધો ભાગ ઉપાડી વડેવડાવનાર, તેને તુચ્છ કે નિરપયોગી કેમ મનાય? માટે ઘરમાં સ્ત્રીઓનું યથાયોગ્ય માન જનવવું જ જોઈએ. એથી સ્ત્રી પુરુષનો અસરપરસ પ્રેમભાવ વધે છે ને એ પ્રેમભાવ શીંગને સાગવવામાં અખંડ રાખવામાં બહુ ઉપયોગી થાય છે.

એક સ્ત્રી જાત આહી વર્ણવી શકું નહિ. એ પ્રસંગે આવતાં તેને કેટલીક શિક્ષા તો આહી પ્રત્યક્ષ જ થઈ જાય છે ને પછી પરમાધારી દેવતાઓ નરકમાં તેને શિક્ષા કરવામાં કાંઈ બાકી રાખતા જ નથી કહ્યું છે કે:-

ચિન્તાતુરાણાં ન મુલં ન નિદ્રા, અર્થાતુરાણાં સ્વજનોં ન વંધુઃ ।

શુધાતુરાણાં ન વલં ન તેજઃ કામાતુરાણાં ન ભયં ન લજ્જા ॥

એવા પરસ્ત્રીય લોકુપી પુરુષોને માટે એક ઉદાહરણ કવિ દક્ષપતરામે અપોત્તિથી શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે કે:-

રે રે કુંભ કુવા વિષે-ઉતરીને, પોકાર તું કાં કરે ?

જે આયુષ્ય હશે હવે તુજ તથા, તો તું અડી ઉગરે !

જે ધારે પરનારીના જ વશમાં, તેની દશા આ ધરે,

કાંસો ધાસી ગળા વિષે જરૂર તે, હો કુવે નાંખશે !

દંભ—પરપુરુષમાં કે પરસ્ત્રીમાં જેનું ચિત્ત છે તે ધર્મમાં ગમે તે કાર્યો કરે અગર કરતા હોયતો પણ તે ગાય બાલાદંબર અને દંભજ છે. તેઓનું કલ્યાણ તેથી થતું તો નથી પણ ધર્મ ને નામે રોળ-દંભ કરવાથી તેનું પાપ વજ્રસેપ જેવું ધાય છે. તેવા દંભિકોની ધર્મક્રિયા તે સાચા ધર્મક્રિયા નથી પણ આ જગતને, પોતાના આત્માને અને ખુદ ઈશ્વરને પણ દગવાની ક્રિયા જોઈ છે. માટે તે દંભિકોએ ખાસ લક્ષમાં લેવાનું છે કે કદાચ આ અજ્ઞાનમાં—અધિકારમાં અધ ધયેલા જગતનાં માણીઓ, ધડીતાર તકરારને ખાતર તમારાથી કંઠાશે પણ સર્વજન—ધર્મજ અને કુદરત તો તમારી ગમે તેવી પ્રાપ્તિક દગ વિનાથી પણ કંઠાનાર નથી. તમે તમારું કામ કરશો અને કુદરત કુદરતનું કામ કરશે. કૃત્યને અગિ દગ તો અવશ્ય હોય છે જ; સારાનું સારું અને ખરાબનું ખરાબ દગ મલવાનું જ! જેવી કૃતિ તેવી આકૃતિ! પોતાની કિયતિ રચનાર આત્મા પોતે જ છે માટે દરેકે તે ખ્યાલમાં રાખીને ધર્મને બહાને દંભ કરવાનું કૃત્ય છોડી દેવું.

કેટલાક કહે છે કે આગળ મંત્રનો પ્રભાવ સારો હતો ને હાલ નથી તો તેમણે તેનું કારણ સમજવું જોઈએ કે શીલભંગ એ પણ મંત્રાદિ સિદ્ધિ માટે માણસને નાલાયક બનાવે છે. કહ્યું છે કે:-

પરાન્ને નોદરંદગ્ધં, કરૌ દર્ગ્યૌ પ્રતિગ્રહાત્

પરસ્ત્રીભિર્મનો દર્ગ્યં, મંત્રસિદ્ધિઃ કયં ભવેત્ ?

શુદ્ધતા વિના મંત્રની સિદ્ધિ સંભવેજ નહિ.

દાન, શીલ, તપ અને બાવ—આ ધર્મના ચાર પ્રકારમાં પણ શીલશુદ્ધિનો સમાવેશ કરેલો છે. અનેક બચમાં સંગ્રહ કરેલાં પાપ કેવ તાપને સમાવવાને શીલ સ્વચ્છ શીલજ જળ સમાન છે. આ શુદ્ધતા પ્રભાવથી અનેક છવો મોક્ષ પદને પામ્યા છે, પામે છે અને પામશે. અખંડ આનંદના રચનામાં જતા માટે આ શુદ્ધ અદ્ભૂત શક્તિ તાબો છે. એક શીલ વાળો સુંદરી પોતાના શીલના પ્રભાવથી અનેક છવોના સંકષ્ટો સમાવ-

વાને સમર્થ થઈ શકે છે તે માટેના અનેક દાખલાઓ આપણા તેમજ અન્યના પણ કામ. સાક્ષીઓ મેળવે છે અને તેવું જ કહેતા મહાત્મા પુરોનો મુખેથી મુખો સમ વાણીનું પાન કરીએ છીએ.

આપણા શ્રેણીમાં આજકાલ સ્વાભાવિક આદત-દેવ પડી ગઈ છે કે, સારાં સારાં રેસમી વસ્ત્રો અને સુવર્ણના અંકારો જેવી દિમ્પની વસ્ત્રોએને જેવી તો સંભળથી રાખીએ છીએ કે, કોઈની નજર પણ તેના પર ન પડવા દઈએ. આવા પ્રકારના મોઢા બાજુ અંકારો પર જેમ આપણી મમતા અને લુપ્તતા છે. તે કરતાં પણ હમ્મરગણી અધિક આ એક શીલ અંકારને સંભાળવા માટે રાખવાની છે. આ અમુક આખ્યાય પાસે, તે સુવર્ણનાં આભૂષણો પથર સમાન છે. મનુષ્ય જન્મપામી, જે આ એક સદ્ગુણનો સંગ્રહ થયો હોય, તો કોઈપણ ધર્મ દૂર નથી એમ માનવો.

સ્ત્રીઓએ પુરુષ સજ્જનોની એકાન્તથી દૂર રહેવું. વાસના વધારે એવાં નોવેજો વાંચવાં નહિ તેવાં ખરાબ નાટક ચેટક પણ જેવાં નહિ. સંગત ધણી ઉમી રાખવી. દલકા માથુસની સોજત ન કરી વગેરે બાળનો ધ્યાનમાં રાખવાથી શીલ સારી રીતે પાળી શકાય છે. પતિને ધન્ય પુરુષ અને પતિને દેવી પુરુષ માનવાનું કારણ એજ છે કે તેથી શીલ અખડિત રહે એવી નિત્ય વૃત્તિ કાયમ રહે છે.

વેધક વિદ્યા પણ શીલથી બળ, તેજ, ઉત્સાહ, વગેરેના લાભો બતાવી શકે તેવું રજુ કરવા કહે છે. ધર્મશાસ્ત્રો પણ તેજ દરમાવે છે ને નીતિનો કામદો પણ તેજ કહે છે. માટે આપણે કુદમાં કહેવાનું કે શીલ પાળવું.

સોજ સતીઓ, મુદ્દર્શન રોડ, સૂચિમદ વગેરેનાં દહતો તથા લીખ પિતામહ, હનુમાન, લક્ષ્મણજી, વગેરેનાં દહતો આપ સર્વના બાળવાળાં છે. તેથી અહીં વિશેષ પિપ્પલ્ય પેળણ કરવાની જરૂર ધારવી નથી.

‘વિરતિને પ્રજ્ઞામ કરીને ઇન્દ્ર સખામાં એસે’ મહાત્મા પુરોનો આ કથન પુનઃ પુનઃ મનન કરવા લાયક છે. દેવેન્દ્ર પણ શીલ ધારીને નમસ્કાર કરીને સિંહાસન પર બિરાજ માન યાય છે. આવા સમર્થ ઇન્દ્રો પણ શીલ ગુણને નમસ્કાર કરે ત્યારે તેમાં કેટલો પ્રભાવ હશે? તેની કલ્પના કરી તે પણ મનુષ્યની યક્તિ બહારની વાત છે. રાજ્યમાં કેટલા કિલા છે કે કેટલાં ગામ છે કે કેટલું લશ્કર છે તે જોવા કરતાં દેશમાં શીલવાન સ્ત્રી પુરો કોટલાં છે તે જોવાથી દેશની આબાદી છે ને શુદ્ધ પ્રજાનો ખ્યાલ આવે છે.

કનેદ્રાંથી પણ શીલમાં નુકસાનો યવાનો સંભવ છે માટે દેવ, ગુરુ, વય, વિદ્યા, સ્વભાવ વગેરેમાં કનેદ્રાં જોઈ યાય એમ જોવાનું કામ મહાનનનું તથા માતાપતું છે.

મને તો એમ લાગે છે કે જેમ જેમ દેશમાં જ્ઞાનનો વધારો થશે તેમ તેમ શીલ પાળનારાઓની સંખ્યામાં વધારો થશે માટે ધર્મના સંસ્કારવાળું સત્યાગ્રહ ફેલાવો.

ગુરુજી, મોડીંગ વગેરે સંસ્થાને સંપૂર્ણ ઉત્તેજન આપો કે નથી સ્વચ્છર્થ પાળનારી પ્રજા મુદ્દ વધતે આગળ વધે ને આપણે આપણી સમક્ષ જે પરમ પૂર્ય ગુર મહા-ગુરુશ્રીનાં દર્શન કરીએ છીએ તેવા સાધુ રત્નો દેશમાં પેલા યાય. કુદમાં અને ઉત્કમાં એટલું કહીશ કે—

शीघ्र सभो संसारभां; शिपरून-कोई थोड़;

शीघ्रवत सतीओ तल्लां, सुंदर कथा संशोड.

विषयने पूर्ण करतां पणु हुं भडाशब्द साहेबने वंदन करवानी ओइ नानी कविता
गाछ ओसी नरेश.

भद कोध तछ भन शान्ति धरी, तन निर्मल छित विशुद्ध करी,

कउं वंदन भान दूरे तछने, नमु संत भदंत श्री आप प्रत्ये;

भवतारखने भय वारखने, गुण धारखने भदभारखने,

सुभदायकने दुःखदाइकने, नमु संत भदंत श्री आप प्रत्ये.

—निर्मला जेहून—

दुनियांकी जूठी बाजी.

(प्रभात.)

इस दुनियांमें दो दिन रहना, आखर है मरजानारे;

साधन करले साधक प्यारे ! दुःख दरिया तरजानाहै.—इस०

फुटा जीवन घटसँ आयु, जल छिन छिन घट जाताहै;

पलका जलसे शाश्वत खेती, ज्योतिकी करजानारे.—इस०

जानां है तो क्या गभराणा ? हम तुम सब महेमानां है;

पलक समागम कर ले सार्थक, भर पीना भर खानारे.—इस०

पीवें तो अमृतरस पीवें, खावे गुरुगम ज्ञाना रे;

लालच लोभको लात लगाके, धर धरणीधर ध्यानां रे.—इस०

समदृष्टि, सरखा दौड समजै, मान अरु अपमानां रे;

सुरत तुरतसँ घटमंदिरमें, गोविंद ज्योत जगाना रे.—इस०

रातो दिन रसना रस भरके, रटले राम रसीलारे;

मोह ममत के काष्ठ खडकके, त्यागकी आग लगानारे.—इस०

भभकेमें क्या भूलारे भ्रमरा ? फूलको है करमानारे;

काहे जलावे जीवन तेरा ? दीपकमें परवानारे !—इस०

ताप तपे जब ग्रीष्मके गहरे, वसंतका न ठिकानारे !

जूठी माया जूठी काया, जूठमें क्या भरमानारे ?—इस०

ता. १७-७-१३

रगनाथपरा, सुरन.

वसन्त.

જૈન સંબંધે પત્રદિગ્દર્શન.

શેઠ મનસુખલાલ લગુભાઈ—એ એક અંકમાં મનાકમાં આમનું જીવનચરિત્ર જેટલું પ્રાપ્ત થયું તેટલું આપ્યું હતું. તે સિવાય બીજી જાણવા યોગ્ય બીના પ્રાપ્ત થઈ છે તે કુંઠમાં જણાવીએ છીએ—શ્રીમાન વિજયનેમિસરિ તરફ તેમનો અપ્રતીમ પ્રેમ હતો. એમનું વચન તેઓ કદીપણ અમાન્ય દરતા નહિ, દરવાઈ દિવાળીના તહેવાર ઉપર કોઈપણ તીર્થની યાત્રા કરવા જવાનો પ્રચાર રાત્રે થોડો હતો ફેફ્ફી દિવાળીએ કુંઠમાં પાનાયે ગયા હતા; ભદ્રેશ્વરની યાત્રા કરી ઉના અને દીવની પંચ તીર્થની યાત્રા કરી હતી. કેટલાએક મંદિરિયતિમાં આવી પહેલા આગરદાર શુદ્ધિએ જ્ઞાનગી સડાય આપી તેમની ચાલુ રિપતિ કાયમ જળવાઈ રહે તેમ કરી આપ્યું હતું, અને કેટલાકને હાથ આપી લક્ષ્યાધિપતિ બનાવ્યા છે. તેમના સંતાનમાં એક-પુત્રી આપી બ્લેન હતા કે જેને પુત્ર નામે બહુભાઈ-મણિલાલ હાથ ૨૩ વર્ષના છે, તેનું મંવત ૧૯૫૦ માં મરણ થતાં શેઠજીએ દીવાળીના શુભ પ્રસંગમાં અન્ય વ્યાવહારિક કાર્યમાં ભાગ લેવા બંધ કરી યાત્રા કરવા જવાનું રાત્રે કયું હતું; અને એક પુત્ર નામે શ્રી. માણેલાલ હાથ ૧૮ વર્ષના છે. તેમણે પ્રગટ સખાવત કરી છે તે પૈકી કેટલીક આ પ્રમાણે છે;—અમદાવાદ જીલ્લાકારમાં એક લાખ એક તાલીશ હજાર પાંચસો છે તેમાં ૨૭૦૦૦ મોડેલા (મોરીઆ) પાર્શ્વનાથજીના દેરાસરમાં, ૩૭૦૦૦ સંભવનાથજીના મોવરામાં, ૧૮૦૦૦ ચિંતામણિ પાર્શ્વનાથના ચૈત્યમાં, ૧૫૦૦ કાગુભંગની પોજના દેરાસરમાં, ૫૦૦૦ ચપોજના દેરાસરમાં, ૩૦૦૦ ચૈત્યખજના દેરાસરમાં અને ૨૦૦૦ અમિતનાથજીના દેરાસરમાં, કલોલમાં નવા દેરાસરની પ્રતિષ્ઠામાં ૨૫૦૦૦, કુંભારીઆજી તીર્થે ધર્મશાળામાં રૂ. ૧૦૦૦૦, છપ્પનીઆ દુકાનમાં પ્રાણી રક્ષણમાં ૩૫૦૦૦ આડસાના કુંકાંજમાં ૨૫૦૦૦, શુભવ્યની રખેાપાની દીપમાં ૧૦૦૦૦, શુભેશ-અમદાવાદ-બાવનગર એમ ત્રણ કોન્ડર-સમાં તેના નિભાવ કુંઠમાં એક એક હજાર એકસે કુલ ૩૦૦૦ અમદાવાદ પાંચમી જૈન કોન્ડર-સમાં-પોતાના નામથી જૈન જ્ઞાનવર્ધકશાળા-જૈન સ્કૂલ કાંડવામાં ૫૦૦૦૦, પોતાની માતૃભીના નામથી સ્ત્રી વર્ષની શાળા અને, ૫૦૦૦૦, પોતાના ભાઈશ્રી જમનાભાઈના પ્રથમ પતિના નામે જીવું પુસ્તકોદારમાં ૫૦૦૦૦—તેજ કોન્ડર-સના પ્રમુખ જાણુ સાર્વજનિક સિનાથજીંદજી નડારે રથાપેજ જૈન મદદ રંગમાં ૨૦૦૦૦, બાવનગર કોન્ડર-સના પ્રેમુખ થવા ત્યારે બાવનગર જૈન મોદિંગના નિર્વાહ મારે. શીશ હજાર જે પાછળથી વધારી આપેજ ૨૫૦૦૦, કચ્છની યાત્રામાં જુદે જુદે સ્થળે ધર્મશાળા : આદિમાં ખર્ચેલ ૮૦૦૦, એમ કુલે ૪૮૯૫૦૦ સખાવત યાવ છે. આ સિવાય અમદાવાદમાં દવાખાનું રથાપ્યું છે તેમાં વાર્ષિક ખર્ચ આશરે ૧૦૦૦૦ રૂ.નો છે. કુલ જીવું પુસ્તકોદારમાંથી શ્રી વિજયનેમિસરિની પ્રેરણા અને સંકાપથી અત્યારસુધીમાંનવ હજાર મળી પુસ્તકો છપાવીછે નામે સિદ્ધ હેમચંદ્ર વ્યાસજી શુદ્ધરતિત્યાસ સંદિન, ખંડન ખાચ, પ્રમાણસળ, ભાગા ૨૬૨૫, રથાદવાદ ૨૬૨૫, ન્યાયાસોક, પ્રમાણ મિમાંસા, અનેકાંતવ્યપનાન અને હારિમદી અટક-સેતીક, અને આ સિવાય હાથમાં તત્ત્વાર્થરતિ અને રથાદવાદ રતનાકર છપાવ છે. તમામ પુરાણ ગંગા કિપનેશ્વર સાંપડી વિહારો વિગેરે નેમજી પુરાકમકાર મારે

નવ આપવામાં આવે છે. આ બાબતના ખર્ચમાં દરેકી રકમ ઉપર આધાર ન રાખતાં જેટલો ખર્ચ થાય તેટલો કરવાને તેઓ ઉત્ક્રાંતિ હતા અને શ્રી વિજયનેમિસરિની પ્રેરણા પણ એ કાર્ય પરત્વે સતત ચરજ હતી. શેકંજી મરણ થતાં તેમના બેધુ શ્રી જમનાભાઈએ આણંદજી કચ્વાણજી પેઢીની રોકાતી ૮૦૦૦૦ ની રકમ સુંકરી આપી હતી, અને દરેકથી બે ગાઉ સેરી ગામમાં પ્રાચીન દેવાલય નીકળતાં તેમાંથી મળેલ જિનબિબો પંધરાવવા ૨૫૦૦૦ સુધી આપવા ઇચ્છા જણાવી કામ શરૂ રાખ્યું છે. આ તો હજુ પ્રાથમિક ઉદારતા છે. હજુ શેક મનસુખભાઈની પાંદગીરી કાયમ રાખવાને અંગે બીજાં પણ કેટલાંક ઉત્તમ કાર્યો થવા સંભવ છે. ઉદારતાને માટે શેક જમનાભાઈ સારો દાખલો બેસાડશે એવી ખાત્રી થાય છે. જી. ધ. પ્ર.

છાણીમાં દેરાસરની સાથે જ્ઞાનમંદિર—મુનિ મહારાજ શ્રી આણંદસાગરજી ગણિના ઉપદેશથી છાણી ગામમાં દેરાસરની પ્રતિષ્ઠા તથા તેની સાથે જ્ઞાનમંદિર ધ્યેય છે. જાણી હર્ષ થાય છે. આ પર વિવેચન કરતાં મુખર્ધ સમાચારના 'જૈન' સંપાદકારી લેખક લખે છે કે "એકમાં જિનેશ્વરની રમણીય આધૃતિનાં દર્શન કરી તેના ગુણોનું ચિંતવન કરી પવિત્ર સંસ્કારવાળા યદન આપણે જ્ઞાનમંદિરમાં ઘોડો કાળ ગાળીએ અને લાં જિનેશ્વરના બોધનું અધ્યયન કરી મનન કરીએ તો આત્મિક ગતિ મુદારવાને સંભવ પ્રાપ્ત કરી શકાય. હમણાના સંજોગો જોતાં જિનેશ્વર મંદિર અને જ્ઞાનમંદિરો સાથે હસ્તિ ધરાવતાં હોય એ ધણું ઇચ્છ્યાન્તેગ છે અને તે માર્ગે પ્રયત્ન કરવાને જેમ જૈન મુનિઓ તેમ જૈન શ્રીમંતો આકર્ષાય એમ આપણે ઇચ્છીશું...એ નાણાં મેળવવા માટે જૈન શ્રીમંતો ઉપર દયાળુ કરવાને બદલે મંદિરોના તસ્તીઓ ઉપર દયાળુ કરવું વધારે યોગ્ય યદ્યપિ પડશે. પરી રહેલાં લાખોનાં ફોડોના એક અંશનો ઉપયોગ જૈન જ્ઞાન મંદિરો સ્થાપન કરવા પાછળ કરવામાં આવે અને તેની સાથે સાથે આધુનિક કેળવણી આપવાની પણ ગોઠવણો ઉમેરતા જવામાં આવે. આ કાર્ય પાર પાડવા માટે જો કોઈ પણ કાંઈ કરી શકે તેવા હોય તો તે જૈન મુનિ મહારાજો જ છે, કારણ કે મોટા ભાગે તેઓના બોધ અને સંદેશ જૈનોની ધાર્મિક સંખ્યાવનોને એક બા બીજાને માર્ગે વધારે પ્રેરી શકે છે "

—મુખર્ધ સમાચાર ૧૬-૨-૧૩.

મુખર્ધ ઇલાકામાં જૈન વસ્તી ધરી જવાનાં કારણ અને તેના ઉપાય—જૈનોમાં એક માન્યતા એવી છે કે હાલનો પચમચારો એકત્રીશ હજાર વર્ષનો પૂરો થતાં. આજે જૈનો રહેશે, અને તે પણ હજારો દિવસે ગત યયો; ત્યાર પછી વીરા હજાર વર્ષનો છટ્ટા. આરામાં ભરતક્ષેત્રમાં જૈન ધર્મનું નામ નિશાન નહિ રહે. આ પ્રમાણે પરિણામ આવવામાં આવ્યા-રની સ્થિતિ જોતાં પાંચમો આરો પૂરો થાય ત્યાં સુધી વાટ જોવી પડે તેમ નથી. મુખર્ધ ઇલાકામાં સને ૧૯૧૧ ના માર્ચ માસમાં ૪૮૯૯૫૨. જૈનોની વસ્તી હતી કે જે સને ૧૯૦૧ ના કરતાં ૪૪૦૦૦ જેટલી ઓછી છે. અને સને ૧૯૯૧ કરતાં ૬૪૦૦૦ જેટલી ઓછી છે. આમ એકે ૯ ટકાનો યયોગ મંબીર ચિંતા ઉપજાવનારો છે. આ ઇલાકાના વિભાગ જોતાં કુર્ણાટકમાં ૧૨૦૦૦, દક્ષિણ ગરાડા પ્રદેશમાં ૧૭૦૦૦, અને ગુજરાતમાં ૧૮૦૦૦ જેટલો યયોગ છે. આ યયોગનાં કારણમાં (૧) મુખ્ય દુકાળ, (૨) મરણ અને (૩) નિર્ધનતા છે. આ માટે જૈન શ્રીમંતોએ નિર્ધનતા દૂર કરવાને ખાસ ધનાદિ કરવું

જેમજે. એક દાહકા જેટલા અરસામાં જો સેકે ૯ ટકા જેટલો ધટાડો થયો ચાલુ રહે. તો પછી થોડા જૈનોની કીમતોઈ કે તેના મુનિ મહારાજોની દીર્ઘદષ્ટિ તથા અધ્યાત્મ ગાનની હિંમતી સમજનો લાભ જૈનોને મળે છે એમ માનવું કેમ સંભવિત બને? જૈનો હિંદુ તરીકે ઝાંગખાવાય છે અને તેથી પૂરતી સંખ્યા બહાર આવતી નથી એ દલીલ પર વિચારતાં મુખ્ય ધલાકામાં તેવું નથી જન્મ્યું એમ વસ્તીગણતરીના અમલદાર ભાર મૂકીને કહે છે, તેની સાથે સને ૧૮૯૧ અને ૧૯૦૧ માં જેઓએ પોતાને જૈન તરીકે ઝાંગખાવ્યા હોય તે ૧૯૧૧ માં હિંદુ તરીકે ઝાંગખાવે એવો સંભવ જ નથી, બહુ આગલા વરસોમાં ગણતરી અને અગાનતાને પરિણામે જૈનો હિંદુ તરીકે વધુ ઝાંગખાયા હોય એમ સંભવે છે. આ રીતે ધટાડાનાં કારણો તપાસવાની જરૂર છે. (૪) જૈનોની શારિરિક સ્થિતિ વિચારતાં જૈન વિધવાઓની સંખ્યા ખીણ કામ કરતાં ઘણી મોટી છે, અને તે તેકડપરાંત (૫) અભણપણું પણ સરખી રીતે જવાબદાર છે. (૬) બાળકોનો, વૃદ્ધવિવાહ, સ્ત્રીઓનું અંબણપણું, વગેરે વગેરે દરેક સ્થળના આગેવાનો વધુ પુઠના કરી શકે, પણ કીમતોઈના મોજા મળકમાં તેવું યથ શક્યું નથી. તો આગેવાનો તેમજ સાધારણ વ્યક્તિઓએ આ ગંભીર અને ચિંતાજનક સ્થિતિ પર ધ્યાન આપવું જરૂરનું છે.

મુખ્ય સમાચાર. ૨૨-૨-૧૯૧૩.

જૈનધર્મ ગુજરાતમાં કેટલાં વર્ષ પૂર્વે હતો?—ખી. સીવાયજી હો. ગ્રાંથવાળા અર્વાચીન સાંસારિક મુધારાનો ઇતિહાસ લખતાં પ્રકરણ ૧ લા માં જણાવે છે કે:—“સંવત ૮૦૨ કે ત્યારે વનરાજે ગુજરાતનું રાજ્ય સ્થાપિત કર્યું” ત્યારથી સંવત ૧૩૬૦ સુધી કે ત્યારે હિંદુઓનો મુખ્યમાનને હાથે પરાજય થયો. ત્યાર સુધી ધર્મ સંજોગી વિવેચન કરતાં એટલું અવશ્યનું છે કે જે મત ચાલતા હતા—શીવ અને જૈન.

મુખ્ય સમાચાર. ૨૧-૨-૧૯૧૩.

પ્રાચીન દેરાગર—મેરીસા કે જે અમદાવાદથી મહેસાણા જતાં ક્ષેત્ર રેશનથી અટકી ગાઉ દરનું ગામ છે ત્યાં એક બાવન ગિનામવાળું દેરાસર નીકળ્યું છે. તે તદ્દન ધૂળમાં દટાયેલ હતું તે ગયા વરસના વરસાદથી ધોવાતાં નજરે પડ્યું છે. તેમાંથી ૫, ૬, ૭ ફુટ ઊંચા અને પર્યાસનરય અને કાર્યોત્સર્ગ મુદ્રાવાળા ગિરનખિંઓ નીકળ્યા છે, તેમાંથી કેટલાક આરસના છે, અને કેટલાક કોષ વિસરણ મેળવણીના છે. વળી કેટલાક અખંડ છે અને કેટલાક અંકિત થયેલા અગર દરાયેલા છે. પ્રતિમાના પરધરમાં સુદર સંસ્કૃત લેખ છે કે:—“પાર્શ્વનાથ મહાતીર્થે શ્રી નેમિનાથ જિનેશ્વરના જિંજ વસ્ત્રુપાજ તેજાવાળે પોતાના મોટા બાઇના એમ માટે પધરાવ્યા છે, તેની પ્રતિષ્ઠા નાગેન્દ્ર ગચ્છીય શ્રી વિજયસેન મુરિએ કરાવી છે.” આ પરધરનો ઉપરનો ભાગ તથા પ્રતિમાછ હજુ શોધવાના રહે છે. જાણીને આનંદ થાય છે કે આમાંથી નિક્ષેપ જિનજિંઓને એક શુદ્ધ ધર ખરીદ કરી પધરાવેલ છે; અને દરે અંદર તમામ શોધબોજ કરવા માટે તમામ જમીન ખરીદ કરી બપો ખર્ચ શેડ જગના-બાઇ હમુમાપ્રએ પોતા તરફથી કરવા ક્ષેત્રવાળા અમળી આવક ગોરધનદાસ ખાસ્તરને રાખ આપી છે.

—જૈનધર્મ પ્રકાશ શાસ્ત્ર ૧૯૧૮.

—શ્રી હેમચંદ્રસૂરિના શિષ્ય. તેમણે સૌ મંચ લખ્યા છે તેથી તેમણે પ્રજામાં સત્તક કર્તાની મર્યાદા પદવી મેળવી છે. તેમના જન્મ અને જાનિતો ઇતિહાસ મેળવતા નથી. તે દિવસ અને રાત્રિનો મોટો ભાગ વાંચનમનનમાં પસાર કરતા હતા. 'જૈનોમાં નાટકોની ખામી છે.' એવી ચર્ચા થતાં તેમણે રઘુવિલાસ નાટક અને નિર્ગયંભીમ વ્યાયોગ રચેલ છે. તે નાટકમાં તેમની પ્રતિભા, બાણીની પ્રાકૃત સુંદર માલુમ પડે છે, અને તે વ્યાયોગ જૈની રચના છતર સાહિત્યમાં જોઈએ તેવી વિજયી નીવડી નથી. 'બુદ્ધ બુદ્ધ વર્ગોમાંથી સામાન્ય તથા વિશેષ લક્ષણો તારવી કાઢી તેમાંથી સામાન્ય અને વિશેષ આકૃતિઓ રચી હમી કરવી એમાંજ નાટ્યના રચનારની પ્રવીણતા છે.' આ વિદ્વાનોનું કથન હકત નાટકમાં સર્વ રીતે લાગુ પડે છે. વળી એક વખત અબ્બુદય એ શબ્દ પર વિદ્વાનોમાં ચર્ચા ચાલી, તેમાં આ સૂરિ શીએ હડાપોડ કરી વિજય મેળવ્યો હતો. આ શબ્દનું સ્મરણ રાખવા માટે સૂરિએ રાધવાબુદય, અને યાદવાબુદય નામનાં કાવ્યો રચેલ છે. આ મહાકાવ્યની પ્રશસ્તિમાં એક વિદ્વાને કહ્યું છે કે:—

સૂરિણા રામચંદ્રેણ સાહિત્યાબ્યુદયઃ કૃતઃ ।

સર્વરીદ્ધયતે તસ્યાબ્યુદયમિધકાવ્યપોઃ ॥

શ્રી રામચંદ્રસૂરિએ સાહિત્યનો ખરખરો અબ્બુદય કર્યો છે, અને તે તેમના હકત જે અબ્બુદય કાવ્યમાં વિશેષ દેખાય છે.

આ સિવાય સૂરિની આત્મા લેહ વિહારે નિકળતાં તે સંબંધે એક શતક નામે વિહાર શતક લખેલ છે કે જે હાલ ઉપલબ્ધ નથી; અને દ્રવ્યાલંકાર અને નળવિલાસ મહાકાવ્ય —એ જે અથો લખ્યા છે. સૌ પ્રમેલ થયાં તેમાંથી આ સિવાય ખીજાનાં નામ પણ પ્રાપ્ત થતાં નથી.—આત્મનંદ પ્ર૦ ભા. ૧૯૬૬.

સાધ્વીક્ષેત્ર—આ સાત ક્ષેત્રમાંનું ચોથું ક્ષેત્ર છે. સાધુગુણ યુક્ત તે, સાધ્વી છે. જે કે સ્ત્રી વેદ કેટલાએક, અનુભવ કર્મના મોઝે પ્રાપ્ત થાય છે, પરંતુ તે સાધ્વીના આચારથી યુક્ત થાય. તો તે હિસ્ય દયામાં ગણાય છે. આ ક્ષેત્રજ સ્ત્રી જાતિની ધાર્મિક ઉન્નતિ કરી શકે છે. અજ્ઞાન અને અસ્પર્શિતિ આવિકાઓને ધાર્મિક અને નૈતિક શિક્ષણ આપવાના મહાન કાર્યમાં સાધ્વીઓએ પ્રવ્રણ થવાનું છે. અને તેથીજ કહ્યું છે કે:—

પ્રવર્તિનીપસાદેન, પ્રાપ્તયર્ષ પ્રસાદિકાઃ ।

આવિકાઃ શ્રાવિકાંજન્મ સાર્યંપંતિ પ્રમોદતાઃ ॥

પ્રવર્તિની એટલે સાધ્વીના પ્રસાદ-કૃપાથી ધર્મની પ્રસાદી મેળવી આવિકાઓ પોતાના જન્મને હર્ષથી સાર્યક કરે છે.

પવિત્ર સાધ્વીઓ સંસારી શ્રાવિકાઓનું ત્રિકામ રચાવે છે. સધવા કે વિધવા આવિકા સાધ્વી ક્ષેત્રમણી જ્ઞાનાનંદ મેળવી શકશે ત્યારેજ સધનો ઉદય થશે. ધાર્મિક શિક્ષણમાં આવસ્થક જ્ઞાનનો જોધ, ક્રિયાચારનો અભ્યાસ, અને ઇચ્છાપાસનાની પદ્ધતિ શિષ્યવવા યોગ્ય છે! નૈતિક શિક્ષકમાં સદ્વર્તન, સત્યવચન સ્વીકરણ, પતિભક્તિ અને શુદ્ધ ધર્મની યોગ્ય શિક્ષા આપવી યોગ્ય છે.

માનસિક વિકાસ—આ પર કમળનું દદંત મનનીય છે. જેમ કમળનું પુષ્પ જળમાં અને કાદવમાં ઉત્પન્ન થયેલું હોવા છતાં ઉપર આવી પોતાની દષ્ટિ સૂર્ય કે ચંદ્ર સંબુધ સંખી સદા વિકસિત રહે છે, તેમ આધિ, વ્યાધિ અને ઉપાધિમાંથી ઉત્પન્ન થયેલું મન જો આત્મજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ તરફ ઉર્ધ્વમુખ રહે છે તો તે એકદમ વિકાસ પામે છે. કમળની કર્ણિકા અને પાખડીઓ જેમ જળતા કસોડથી નિર્વેષ રહે છે તેમ આ માનસિક પુષ્પ ખોલેલું હોવાથી નિર્વિકાર રહે છે.

આ. પ્ર.

ભાવપૂજામાં સ્તવન કેવાં બોલવાં? આ સંબંધે મનનીય લેખ રા. નેમચંદ ગિરધરલાલ કાપડીઆના હસ્તનો જૈન ધર્મપ્રકાશમાં આવેલ છે તેનો સાર એ છે કે ભાવપૂજા સ્તુતિ સ્તોત્ર સ્તવનાદિથી યાપ છે અને તે સ્તોત્રાદિ કેવાં હોવાં જોઈએ તે સંબંધે શ્રીકરિબદ્ધ સૂરિ પોદશકમાં જણાવે છે કે (૧) પ્રમુતાં લક્ષણ લક્ષિત સરીર. સંબંધી (૨) ક્રિયા આચાર ચારિત્રાદિક સદ્ગુણો સંબંધી (૩) ગુણો સંબંધી વર્ણનવાળાં, (૪) ગંભીર અર્થ ભાવવાળાં (૫) વિચિત્ર વર્ણુ યુક્ત અવકાશવાળાં. (૬) પરિણામની વિશુદ્ધિ કરવાવાળાં, (૭) વૈરાગ્ય રસ અને મોક્ષાભિલાષને પોષનારાં (૮) જેમાં પોતે કરેલ યાપ નિવેદન કરવામાં આવેલાં હોય (૯) જે ઉપયોગ સહિત અગ્રામપણે ઉચ્ચારવામાં આવેલાં હોય (૧૦) જેનાં અનેક ઉત્તમ અર્થે ઘણાં શક્તાં હોય અને (૧૧) જે મહામતિમંત પુરોએ મુખેલાં—રમેલાં હોય એવા સ્તોત્રાદિકવડે પ્રમુતી સ્તવના કરવી. શ્રી દેવેન્દ્રસૂરિ દેવવંદન ભાષ્યમાં કહે છે કે મંધીર મહુર સદં મહરપજ્જલં હવર ધુલં (૧) ગંભીર—કંઠા આશયવાળા, (૨) મધુર સમ્બંધનિવાળાં, (૩) મદદર્પયુક્ત—જેમાં મોટા અર્થ રહેલ છે તેવાં સ્તવન ભાવપૂજામાં પ્રભુ સંબુધ બોલવાં. આ સર્વ આપણે સ્તવન કેવાં, કેવી રીતે બોલવાં એ યથાર્થ સમજાવે છે.

હવે આપણે વર્તમાન ગુજરાતી ભાષામાં રચાયેલ સ્તવન સંબંધે બોલીશું. રચનારે જુદા જુદા આશયથી સ્તવન રચ્યાં છે; પરંતુ તેથી તે દરેક પ્રમુ સમક્ષ ભાવપૂજામાં બોલી શકાય એમ સમજવું નથી. આથી સ્તવનમાં રહેલ આશયનો વિચાર કરી તેના પ્રકાર પાડી તે પ્રમાણે બોલવાં તેજ વિનય છે. મુખ્યત્વે તેના ચાર વિભાગ કરી ચકીશું (૧) પ્રમુતી સ્તુતિ પ્રમુતી મદત્તા દર્શાવનારાં જેમકે ચરોતિજ્ઞપછતી આખી ચોતીશી, 'પ્રથમ છતેશ્વર પ્રજ્ઞીએ, અમ્મ મુખધીરે કાપ, 'જિનેશ્વર સાદિમારે' વળી 'શ્રી પાર્શ્વ પ્રગટ પ્રભાવી' વગેરે (૨) ઉપદેશ અને આત્મવિદ્યાયુક્ત પ્રમુ—મદત્તા દર્શક, જેમકે શ્રી આત્મદંધન દેવચંદ્ર અને મોહનવિજય વગેરેની ચોતિશીઓ, વળી 'જ્ઞાનાદિક ગુણ સંપદ બાળપણે આપણુ સસનેશી' 'સોગમ શ્રી જિનરાજ, જોજગ મુજો અમતણી લલના વગેરે સ્તવનો ધણાં છે. આમાંનાં ધણાં પહેલાં અને આ વિભાગમાં આવી ચકે તેવાં પણ છે. આ બંને વિભાગનાં સ્તવનો ખાસ દેરાસરમાં પ્રભુ સમક્ષ બોલવા લાયક હોય છે. (૩) તીર્થેતુ મદદઅમ્યક, આમાં શત્રુજનનાં બહુ સ્તવનો પ્રચલિત છે અને (૪) તીર્થિઓની ઉપયોગિતામ્યક. તેમાં પંચમ, આઠમ, અગિયારમ વગેરે તીર્થિની ઉપયોગિતા દર્શાવનાર સ્તવન પ્રસિદ્ધ છે. આ ત્રીજા અને ચોથા વિભાગનાં સ્તવનો ભાવપૂજન કર્યા પછી પ્રમુ સમક્ષ બોલી શકાયજ નહિ. તે સ્તાધ્યાય માટે અને પ્રતિજ્ઞાપ્ત માટે નિર્માય છે અને ત્યારે બોધતાપ અને ઉપયોગી

ધાય છે. બાકી પ્રભુ સમક્ષ “ પંચમી તપ તમે કરોરે હો પ્રાણી ” હરિ મારે દામ ધર્મના સાડા પચવીસ દેશને, ‘ સુત સિદ્ધારથ બૂપનોરે ’ ‘ શ્રીરે સિદ્ધાચળ બેટવા ’ ‘ ઐકદિન પુ’ંડરિક ગણુધરે ’ ‘ સિદ્ધાચળગિરિ બેઠયારે ધન્ય બાગ્ય હમારા ’ વગેરે સ્તવન આ ત્રીજા અને ચોથા વિભાગનાં છે તે પ્રભુ પાસે બોલનાં તે અસમંજસ લાગે તેવું છે. જે ઉપદેશ પ્રભુએ આપ્યોને આપ્યો છે, અને જે ઉપદેશ સંપૂર્ણ રીતે પામી નેજો પારંગત થયા છે તે પ્રભુ સમક્ષ આપણે તે ઉપદેશ રાગ કાદી આપવાં બેસીએ તે કેટલું બંધું અયુક્ત છે? તેવી જ રીતે સિદ્ધાચળાદિ તીર્થના મહાત્મ્ય અને તે તીર્થની યાત્રાનાં ફળ બતાવેલ છે તે પ્રભુ સમક્ષ બોલવાના હોય જ નહિ કારણ કે તે તો જાણે જ છે.

સ્તવન, સ્તુત્યુતિ વખાણ કરવાં, મહત્તા-પૂજનિકતા પ્રગટ કરવી એ ધાતુપરથી ધ્યેય છે તેજ બતાવી આપે છે કે ઉપરનો વિચાર લક્ષમાં લેવાનો છે. દાખલા તરીકે શ્રીભદ્રબાહુ સ્વામિનું ‘ ઉવસગહર ’ સ્તવન સ્વરૂપે છે તે બહુ ઉત્તમ, બોધદાયક છે. તેમાં પ્રભુગુણસ્તુતિ, મહત્વ, નામોચ્ચારણથી પણ થતો લાભ, પ્રભુ જેવા ધવાની માગણી, તેમની સેવાથી મોક્ષ માર્ગની પ્રાપ્તિ વગેરે બાબો દર્શાવવામાં આવ્યા છે. આ ઉપરાંત યોગશિલ્પમાં શ્રી હરિભદ્ર સૂરીશ્વરજી ચૈત્યવંદન અધિકારમાં ક્ષેપે છે કે—

સ્થાનકાલક્રમોપેતં શબ્દાર્થાનુગતં તથા ।

અન્યાસંમોહજનકં, શ્રદ્ધાસંવેગેમુચકમ્ ॥

મોહસદ્માવરોમાંચં, વર્ષમાન શુભાશયમ્ ।

અવનામાદિસંશુદ્ધમિદં દેવાદિવંદનમ્ ॥

દેવવંદન-સ્તવન (૧) યોગ્ય સ્થાન-કાલ જેમાં રાખેલ હોય તેવું (૨) શબ્દ અર્થને યોગ્ય (૩) જીજ્ઞાસાંબળનાં પ્રીતિ ધાય તેવું—ખાધા ન ઉપજે—તેવું. (૪) શ્રદ્ધા સંવેગ જેમાં રહેલ છે તેવું, (૫) જેમાં શેમાંય ખડા ધાય તેવા બાવ ભરેલા હોય તેવું, (૬) જેમાં શુભઆશયની વૃદ્ધિ ધાય તેવું (૭) અને વંદનાદિક ક્રિયાએ જે શુદ્ધ હોય તેવું-હોય છે. આમાં વિશેષ જાણવાનું એ છે કે જીજ્ઞાસે પ્રીતિ ધાય અગર ખાધા ન ઉપજે તેમ એટલે બહુ મોટા રાગ કાદીને જીજ્ઞા ગાતા હોય તે ઢાંકી દધને, તેમજ જીજ્ઞાના ચિત્તમાં બ્યાક્ષેપ ન ધાય તેમ બોલવાનું છે.

હવે સ્તવન બોલતાં ખાસ જરૂરી બાબતોપર આવીએ—૧ સંગીત મંથુર વસ્તુ છે, આનંદ ફરાવનાર શોક ભૂલાવનાર છે. ચિત્તને એકરૂપ કરે છે અને તેથી બાબોસ્વાસ ધાય છે. રાવણે સંગીતની ધુનમાં મદાન પુન્ય મેળવ્યું; તો મંથુર શબ્દથી મન સ્થિર કરી શાંતચિત્તે સ્તવન બોલવું. ૨. રાગ ન આવડતો હોય તો તે જાણ્યા પછી બોલવું નહિ તો બાવ ઉત્તર થતો નથી. ૩ મોટે રીતે બોલવું. ચોપડીમાંથી વાંચી બોલવાથી ચિત્ત ચોપડીમાંજ રહે છે. પ્રભુપર એક દ્રષ્ટિ રાખી ઉદાસમાન ભાવથી બોલવું. ૪ અર્થ જાણ્યા પછી બોલવું. નહિ તો અર્થનો અનર્થ ધાય છે જેમકે એક સ્તોત્રમાં “ છે પ્રતિમા મનોહારિણી; દુઃખ-હરી શ્રી વીરનિષ્પંદની ”—તેમાં દુઃખ હરીને અહલે દુઃખ કરી બોલાય. જવાબમાં તો અનર્થ કેટલો ધાય તે સમજાય તેમ છે. વળી અર્થ ન જાણતાં બોલવાથી અસંબદ્ધતા ધાય છે. જેમકે કેટલાક ‘ જગત ત્રયાધાર કૃપાવતાર’વા ભક્તપરના પ્રથમના બે ત્રણ શ્લોક કહી માત્રા જાય છે; પણ તે શ્લોકો ત્યાર પછી જે મદાન બાબો તે સ્તોત્રમાં દર્શાવેલા છે તે

સાંભળવાં પ્રભુની નિર્ગત્તણા કરવાવાળા છે. એકને પોતાની હકીકત સાંભળવાનું કહી પછી કંઈ કહ્યા વગર ચાલ્યું જવું એ અચક્ર છે, તેવીજ રીતે આમાં સમજવાનું છે. ૫. બીજા સ્તવન બોલનારનું ચિત્ત બાવમાંથી ખસી જાય, બાવત્રેણી તૂટી જાય તેવી રીતે મોટા રાગ કાઢી સ્તવન કદી ન બોલવું. આથી દેરાસરમાં ઘોંઘાટ થઈ રહે છે. શાંત ચિત્તે ધીમે ધીમે સાદે અંતરાય પાડ્યા વગર બોલવું.

કેટલીક આશ્ચર્યકારક દેવો. (૧) ઘણા જૈન ધર્મ પ્રચારક મનુષ્યોને દિવસનું કામ કર્યા પછી સાંજે થાક લાગે છે એવું લાગે છે એ માત્ર એક જાતની દેવજ છે. તો મનને કોઈ પણ કાર્યથી અમિત થઈ જવાની દેવથી દૂર રાખવું તેજ ઉત્તમ છે. (૨) ઝડપના જરા ફેરફારથી શરીરની તંદુરસ્તીમાં ફેરફાર થઈ જવો-માંઘ પડી જવું તે પણ એક દેવજ છે. ગાંડુ હેરાન કરનારી દેવ છે. તો તેથી મનપર અસર ન થાય તેવી દેવ પાડવી. (૩) પોતાને ન પસંદ પડે તેવો ખોરાક મળે કે તરતજ ઉઘ-સીનતા દેખાવી, અણખો યવો એ પણ એક જાતની દેવ છે. કેટલાકને તેવા ખોરાકથી શરીરમાં રોગ થઈ જતો હોય તેમ લાગે છે. આમાં ખોરાકથી વ્યાધિ નથી પણ દેવને લઈને લાગે છે તો આ દેવ દૂર કરવી; અને તેમ થયે ખોરાક જરૂર પથશે. (૪) જ્યારે ઈચ્છાનુસાર કાર્ય નથી થતું એમ લાગે ત્યારે 'ફરફરાઈ જવું', 'ખોડું લંગાડવું', 'પિચ્છતા બતાવવી' એ પણ એક જાતની કુદેવજ છે તેથી આત્મદી સ્વમાવેતો; નારા થાય છે. તો સંતોષ, ધીરજ રાખવી અને સર્વ કાર્યોમાં પ્રીતિ ઉપજાવવાની વૃત્તિ—દેવ પાડવી. (૫) સ્વૈર્ણ્ય યથા પછી પણ ગાંડુ માઝા ઉડવાની ઘણાને દેવ હોય છે, તેથી અભ્યાસ વગેરેમાં વૃદ્ધિ થઈ શકતી નથી. આ કુદેવનો ઉપાય એ જ છે—કે રાત્રે સૂતી વખતે હમેસાં મવારે જે વખતે ઉડ્યું હોય તેનો નિર્ણય કરવો અને પછી સૂવું. આથી નિર્ણિત વખતે સ્વા-ભાવિક રીતેજ ઉઘ ઉડી જશે. (૬) જે સંનિગોમાં દેવાવધા હોય તે ન મળે ત્યારે વગાં માલુમો ગભરાઈ જાય છે અને ગમ પડતી નથી. આ તમા સંનિગોને અનુકૂળ થવાની મનને દેવ નહિ પાડવાનું પરિણામ છે. અને તે સંનિગોમાં મનને અનુકૂળ કરવાની દેવ પાડવી અને મનને તેવું બજવાન બનાવવું. ઉપસંહારમાં પોતાની કુદૈવોપર ભાનુએ કાણુ મેળવવો અને એવી સત્ત્વ ઇચ્છા—સક્તિ રાખવી કે જેથી તેવી કુદૈવોનાં ચુંવામ થયા કરતાં તે ઇચ્છાનુસાર તેને પ્રવર્તાવવી. આમ થયે ખરી પ્રગતિ થાય છે. આ લેખ રા-નેમચંદ કાપડીઆએ ઈર્નક પ્રોગ્રેસ નામના પત્રમાંથી લીધેલ છે. (જી. ધ. પ્ર.)

ધર્મગુરુઓ તેમજ ધર્મોપદેશકો માટે અનુકરણિય થઈ પડે
 એવું એક અન્ય દર્શનીનું જીવન ચરિત્ર.

સખનાર—ગી. સહસ્ત્રચંદ માણેકચંદ ઘડીઆળી.

દરેક મનુષ્યના જીવનની ઉપયોગી પજો, નદિ સગળાય એવી ઝડપથી વહી જાય છે. આજે જેને એક દિવસમાં નોંધેલ છે એ તેને કાલે-અરે બીજા વ/ પજો તદ્દન વ/ જુદો દિવસમાં નોંધેલ છે એ; પણ પછી શું થશે તેની કદપતા કરવી પણ અશક્ય થઈ પડે છે. વર્તન (Character) કોઈક વ/ સદ્માથી પુરપમાં નગરે પડે છે, અને મોટે ભાગે ઇમાનુ-આનુ-બીનું અને કાર્મિક અગ્રે પૂર્ણ સામગ્રિક વગેરે ડિવાલો કરતી તે કરવામાં

આપણી ફરજ પુરી થાય છે-એમ માનવાનો જમાનો આવતો નજરે પડે છે. તપ અને ક્રિયાથી અનેક અશક્ય એવી લાખીઓ પ્રાપ્ત થઈ શકે છે એવું માનનારાઓ ને કે પ્રત્યક્ષ જુએ છે કે ખીજ દેશોમાં અને અન્ય દર્શનીઓમાં તેમાંનું કાંઈ નથી તે છતાં તેઓ એવી શોધો કરે છે કે જે જે લાખીઓને પણ કોરે બેસાડે, છતાં તેનું અનુકરણ દેશ કાળ અનુસાર કરવાને બદલે માત્ર આશ્ચર્યચકિત થઈ પ્રમાદમાં બેસી રહે છે અને આત્માની અદ્ભુત શક્તિઓને ખીજવવાનો પ્રયાસ પણ કરતાં નથી. ગૃહસ્થો આ સંબંધમાં ધણું ફરી શકે એમ છે અને જેઓ શ્રીમાન છે તેઓ તો દેશ તેમજ દોષને માટે આ જમાનાની નવી શોધો, રસાયણો અને વિદ્યાઓનો ઉપયોગ કરી દેશને અને દોષને ધણા ઉપયોગી થઈ પડે એમ છે. તેમ રીતે સાધુઓ પણ ને મન પર લે, અને “દયા” “અહિંસા” ના ઉચ્ચ ભાવનાળા અર્થ સમજે તો એટલું બધું ફરી શકે કે જેની કલ્પના થવી પણ અશક્ય છે. માત્ર જેનોને કષ્ટાઓ અને ક્રિયાઓ સમજવવા કરતાં તે સાથે તેથી ઉચ્ચ એવાં ક્ષણો કામેા છે કે જેના ઉપદેશથી માત્ર જેનોને જ નહિ પણ આખી દુનિયાના પ્રાણીમાત્રને લાભ થાય અને હિંસા પણ મોટે ભાગે ઝાઝી થાય. વિહાર પાક ખાદ્ય વસ્ત્રોનો હોવાના, સળે સાધુઓ તો એ દિશામાં ધણું ફરી શકે કેમકે તેઓના વિહાર દરમ્યાન નાનાં નાનાં ગામડાંઓ તેમજ મોટાં શહેરો આવે છે અને એવી કોઈકજ જગ્યા બાકી રહે કે જ્યાં તેઓ નહિ જઈ શકે અને પોતાના ઉપદેશ-સદ્વર્તન અને જ્ઞાન તો લાભ નહિ આપી શકે. એવી જગ્યાઓમાં ત્રિશન ગોરજીઓ (ગુરજીઓ) પણ ધણું ફરી શકે. અને જે એ બન્ને વર્ગો એક સંબંધી એકેક તરફ દ્રેપની નજરે જોયા વગર-માત્ર પોતાની ફરજ-જીનેશ્વર તરફની ફરજનો ઉચ્ચ વિચાર જ-ધ્યાનમાં રાખે તો હાલની હિંસક, કુઃખી, અને કંઠાળ દુનિયામાં મોટો ફેરફાર થયા વગર નહિજ રહે.

તે માટે આ જમાનાના ધણા અદ્ભુત-આશ્ચર્યચકિત કરનારા-મનુષ્યોના દાખલા મોજુદ છે અને તેઓમાંના ધણાક તો હયાત પણ છે. તેઓના દાખલા લઈને ઉપરથી ધડો લઈ-મોટી મોટી વાતોમાં અને માનવાત્તમાં જ પોતાની મિદ્ધિ માનનારાઓ ને કાંઈ અનુકરણ કરે તો તેઓ પોતાના આત્માનું હિત કરતા જ ગણાશે. એવા એક અદ્ભુત નરતું મૃત્યુ યોગ વખત ઉપર થયું હતું ત્યારે દુનિયાના દરેક મોટા રાજ્યના વડાઓએ અને અનેક મનુષ્યો તેના મૃત્યુ માટે શોક-કરી તે સંબંધમાં પોતાની દીવસોજી જાહેર કરી હતી અને એક પારસી ગૃહસ્થ મી. રતન જમશેદજી તાતાએ તો આ દેશની મુક્તિદોજના દિન માટે રૂપા એક લાખની મોટી રકમ દોરી આપીને તેના કામને વખાણ્યું હતું. એવા એક નરતું હુંકે વર્તમાન આ સમયે આપણા ગામું છું, કે જેથી આપણા આગેવાનો અને ઉત્તમ નરવીરોને તેમાંથી શીખના યોગ્ય કાંઈ પણ મળે અને તેનું અનુકરણ કરવા આત્મ-ભોગ આપવાની લાગણી સ્ફુરે.

જે તરવીર વિરે ઉપર ઇસારો કરવામાં આવ્યો છે તેનું નામ વિશ્વીયમ જીયન ટકર હતું અને જેઓએ “મુક્તિદોજ” ના ખાતાંઓ અને ઉપદેશો જોયા હશે તેઓની બધા માટે માત્ર એટલું જ જણાવવું પુરતું થઈ પડશે કે મુક્તિદોજનો સ્થાપક-અને તેને પોતાના મૃત્યુસમય સુધી ટકાવી ધણા મનજૂત પાયા ઉપર મુકનોર-મુક્તિદોજનો વડો તે જનરલ વિશ્વીયમ જીયન ટકર હતો. તેનો જન્મ સને ૧૮૨૬ ના એપ્રિલ મંડીનાની ૧૦ તારીખે

યથેા હતો બ્યારે તેનું મૃત્યુ ૧૯૧૨ ના આગસ્ટ મહીનાની ૨૦ મી તારીખે થયું હતું. બાલ્યાવસ્થાથી જ તે હંચ અને પરાપકારી વિચારો ધરાવતો હતો અને કુખીઓનાં કુખ ક્રમ ઓછાં કરવાં તે ઉપર તે મોટું ધ્યાન આપતો હતો. ૧૮૬૮ ના વરસ સુધી તેણે આ બાબતો ઉપર લક્ષ આપી પોતાની વસ્તુત્વ શક્તિ અદ્ભૂત રીતે ખીંચી અને એ જ વરસમાં કુખીઓને સુખી કરવાના અને ખ્રીસ્તી ધર્મના ફેલાવા અર્થે “મુક્તિદોળ” (“Salvation Army”) ની સ્થાપના કરી.

“મુક્તિ દોળ” એ નામ જ વિચિત્ર હતું અને તેનાં કામો પણ બહારના દેખાવમાં તેથી વધુ વિચિત્ર હતાં. ગીતો ગાઈને, પાર્કીંગો વગાડીને નીતિની વાતો કરીને અને એવી આકર્ષક રીતિઓ મારફતે એ “દોળ” નાં માણસો કામ કરીને બીજાઓને ખ્રીસ્તી ધર્મ તરફ અને નીતિના માર્ગ તરફ ખેંચતા હતા તેથી ધણીઓને તેના તરફ તિરસ્કાર-બેઠમ શકે હત્યત્ર થયા અને તેઓએ તે તોડી પાડવા માટે અનેક ઉપાયો યોજ્યા, અનેક લખાણો કર્યા. મોટા મોટા વિદ્વાનોએ પણ ઉપર જવાજ વિચારો વિલીયમ બ્રુય ટક્કર માટે જણાવતાં તેના ઉપયોગી કામમાં મોટી નડતરો ઉભી થઈ અને ફેટલાકો તેને “જાંટ વેદ” પણ ગણવા લાગ્યા. આ સમયે છતાં તે હિમત હારી ગયો નહિ અને તેણે પોતાનું કામ આડું રાખ્યું. તે બધાં સભાઓ બરતો ત્યાં ધણાંઓ આવીને તોશાન કરતાં, પત્થરો ફેંકતા અને બીજી રીતના ધોંધસ પણ કરતા, છતાં તેનું દરિયું તે સુકો નહિ અને પરિણામ એ આવ્યું કે જોઈએ તેના દુસ્મનો હતા તેઓને પણ તેનાં કામની તપાસ લેવાની ઈચ્છા હતી નહ. તે તપાસમાં જનરલ બ્રુય ટક્કર શુદ્ધ સૌનારૂપે જણાઈ આવ્યો. મોટા રાજ્યકર્તાઓ, વિદ્વાનો, લેખકો, રાજ્યદારીઓ, પ્રધાનો, વગેરેએ પછી તેના તરફ ખેંચાયા અને યુરોપના એવો કોઈ પણ રાજકર્તા નહિ હશે કે જેણે તેને પૂર્ય બાવથી નહિ જોયો હોય અને તેના તરફ પોતાના માનની લાગણી નહિ દર્શાવી હોય. નામદાર શહેનશાહ એડવર્ડ, નામદાર શહેનશાહ બ્યોર્ન, જર્મનીના કયસર, જાપાનના મીકાશા વગેરે તેમને તેવાજ માનથી જોતાં હતાં, અને લન્ડનના મેયરે તેને લન્ડન શહેરના ધુણપણનું મોટું માન આપ્યું હતું એટલુંજ નહિ પણ જાપાનના મહામ શહેનશાહ પોતાના બધા ફેરિઓનું વર્તન સુધારવા માટે તેઓને તેને મોંપી દીધા હતા. તેનું કામ ગરીબોને-કુખીઓને-ચોરોને-જુગારીઓને-કેદીઓને-દરેક કંગાલને ધર્મ અને નીતિનો ઉજ્જેદ આપી સુધારવાનું હતું અને તેમાં તેને મોટી ફતેદ મેળવી.

૧૮૮૮ માં “મુક્તિદોળ” ની સ્થાપના થઈ હતી સને ૧૯૧૧ ના વરસની આખેરી સુધીમાં એ સંસ્થાની શાખાઓ ઓગણ સાઠ (૫૮) જુદા જુદા દેશોમાં હતી, જેમાં દુનીયાની એકથીયે ભાગ બોલનારાઓ મારફતે જનસમૂહને સુધારવાનું કામ આપ્યું હતું અને હાલમાં પણ ચાલે છે. દુનિયાના એવા ધણા યોગાજ ભાગો દરે બધાં તેણે પોતાની નજર નહિ દોડાવી હોય અને જનસમૂહને સુખી કરવા તરફ લક્ષ આપ્યું ન હોય.

ગયા વરસમાં “મુક્તિદોળ” ના જુદાં જુદાં ૮૫૮૨ સ્થાનો દુનીયાના જુદા જુદા દેશોમાં હતાં, બધાં સરેરાશ દરરોજ ૨૬૩૫૬ માણસોને આશ્રો મળતો હતો, અને “મુક્તિદોળ” ની મીસન ની પાર્કીંગ આવક મુજબ કંગાલ રૂપોવા કરતાં વધુની ગણાય છે.

અને લાખો માણસો તેના સભાસદો છે. માત્ર હિંદુસ્તાનમાંજ ૨૫૦૦ અમલદારો અને લાખો માણસો “મુક્તિકેન્દ્ર” નો આશ્રય મેળવે છે. જેમાં ગુજરાતી, મરાઠી, પંજાબી, અંગ્રાજી, હોદી, તામીલ, તેલુગુ, સીંધોનીસ, દરેક દેશના વતનીઓ નોકરાઈને ઇસુખ્રીસ્તના ધર્મને માનનારા યવા છે. આ દેશની પ્રાથમિક શિક્ષણ આપનારી નિશાળોમાં “મુક્તિકેન્દ્ર” નો ધર્મ માનનારાઓના ૧૦૦૦૦ છોકરા સીધે છે અને ૧૮૦૦ છોકરા ઉદ્યોગ ઉન્નયન શિક્ષણ લે છે; તેની હિંદુસ્તાન માં ૧૯ લાખ રૂપાંતી યાપણ ધરાવતી ફેટલીક બેંક છે, તે માંથી ગરીબોને મોટા આશ્રય મહેલે, વળી આ દેશના વણકરોની ઉન્નતી અર્થે તેણે ૧૦૦૦ થી વધુ સાળો તેઓને આપી છે, અને તેઓને સુખી કરવા મોટા પ્રયત્ન કરવામાં આવે છે. દુકાળના વખતે તો દુકાળવાળા દરેક ભાગમાં પોતાના માણસોને મોકલી દુકાળથી પીડાનારાઓને બચાવે છે અને તે બાદ તેમને ખ્રીસ્તીધર્મમાં વટલાવી દિપયોગી મનુષ્ય બનાવવા મહેનત લે છે; હીંદના ફેરીઓને સુધારવા અર્થે પણ તે રાજ પ્રયત્ન કરે છે અને ઘણાંઓના દુખી છવનને સુધારવામાં તેણે ફતેહ મેળવી છે.

આ જાણું કરનાર વીલીયમ જુથ ટકર હતો, જે દરેક ખાતું પોતાના એકલા હાથેજ ચલાવતો હતો— એટલે કે દરેકનો સ્વનંત્ર માલીક તે એકલો હતો અને દરેક કાર્ય માટે તે એકલોજ હુકમો કાઢતો હતો. તે છતાં તે કેટલું બધું કરી શક્યો છે તેનો કાંઈક આર ને ઉપર આપવામાં આવ્યો છે તે એટલું જતાવવા પુરતો છે કે માણસ જે સાહેબનીયોને સુખી કરવા માટે ઘણું કરી શકે અને તે પણ પોતાના એકલા જુદિખળથી, આપણા આંગેવાનો, ધર્મ શુદ્ધો અને વિદ્વાનોમાંથી એવો કોઈક પણ વિરતર નિકળી આવે તો શું ન કરી શકે તેના ખ્યાલ આવવો પણ અશક્ય છે.

રાજકોટનું શ્રી દશાશ્રીમાળી અને જૈન વણિક બોર્ડિંગ હાઉસ.

તે સંબંધી કેટલીક વિશેષ દર્શાવત.

(૧૦)

“ A Rising Institution of Rajkot ” “ રાજકોટની એક આશા આપનારી સંસ્થા ” એ હોર્ડિંગ નીચે આ પત્રના જનવારી-ફેબ્રુઆરીના અંકમાં, એક જૈનજાણું “H” ની કક્ષમથી લખાવેલ એક અસરકારક અગત્યનો લેખ આ સંસ્થા સંબંધી પ્રગટ થવા પામેલ, તે માટે સદરહુ બધુથી “H” ને ધન્યવાદ ધરે છે. સદરહુ લેખમાં કાઠીયાવાડ તરફ આપણી જૈન કોમની યથા પોલી કોડી સ્થિતિનું તથા અતી સંસ્થાની અગત્યતા સંબંધીતું બ્યાન-ઘણી જારીકીથી કરવામાં આવે છે; તેથી તે સંબંધી વિશેષ હકીકત જણાવવાની જરૂર રહેતી નથી. પરંતુ આ અતિ આશા આપનારી સંસ્થા સંબંધી કેટલીક અગત્યની હકીકતોને સદરહુ લેખમાં સમાવેશ ન થઈ શકેલ હોવાથી, તે હકીકત જાહેરમાં મુકવાની જરૂર જોવામાં આવેલ છે.

પવિત્ર જૈન ધર્મની મુખ્ય મહત્તા જાણવાના ઉચ્ચ ઉદ્દેશને આભારી છે: અને તેથી સમગ્ર જૈન કોમમાં બાતમાવતું તત્ત્વ પ્રગટાવે પીઠવા પામે, તેની સંગીન હીનચાત્ર

દરેક જગ્યાએ શરૂ થવી જોઈએ. જણાવતાં આનંદ થાય તેમ છે કે. કાકીવાડના મધ્ય ભાગમાં જુદા જુદા સંપ્રદાયના જૈનજીવિઓમાં બ્રાતૃભાવ અત્યાર સુધી પૂર્ણપણે અખંડ રહેવા પામેલ છે. અને તેજ પ્રમાણે બધુભાવ બવિધ્યમાં પણ કાયમ રહેવા પામે તેવા ઉચ્ચ ઉદ્દેશથી આ સંસ્થા કોઈપણ એક શ્રીસ્થા ગાદેજ નહિ પરંતુ સમગ્ર જૈન કોમના લોકો મોટે અત્યાર સુધી પોતાનું કાર્ય કર્યે જાય છે અને તે નીતાની રાખવામાં આપણી કોમના જુદા જુદા સંપ્રદાયોના નેતાઓની આ સંસ્થા ઉપર એકસરખી ભાવનાની જરૂર છે.

ઉપર જણાવ્યા મુજબ બ્રાતૃભાવના ઉચ્ચ ઉદ્દેશને લઈને આ સંસ્થામાં દશાશ્રીમાંથી કોમના હરકોઈ ધર્મ પાળતા, તેમજ હરકોઈ વણિક કોમના જૈન ધર્મપાળતા વિદ્યાર્થીઓને દાખલ કરવામાં આવે છે. હાલમાં આ સંસ્થામાં જુદા જુદા ૩૮ ગામના ૬૪ બોડરો દાખલ થયેલા છે. તેઓની કોમ તથા ધર્મ પ્રમાણે હકીકત નીચે મુજબ છે.

દશાશ્રીમાંથી.	૫૨	સ્થાનકવાસી જૈન.	૪૭
ત્રીશાશ્રીમાંથી.	૧૦	દેરાવાસી જૈન.	૧૬
ત્રીશા આશવાસ.	૨	વૈશ્ય.	૧

૬૪

૬૪

એક જૈનજીવિ “H” ના લેખમાં જણાવ્યા મુજબ આ સંસ્થા પાસે મુદત ૧૬ નથી. માસિક અને છુટી છવાઈ મદદ ઉપર તે નબે છે. તેમ છતાં પણ આ આગતા વરસ માર્ચે આ સંસ્થામાં ૨૩ વિદ્યાર્થીઓને તદ્દન મારી, અને ૧૭ વિદ્યાર્થીઓને થોડી ધણી મદદ આપી કુલ ૪૦ વિદ્યાર્થીઓને આ સંસ્થા તરફથી સહાયતા આપવા હસવ થયો છે. સરકાર ૪૦ વિદ્યાર્થીઓ પૈકી ૩૩ વિદ્યાર્થીઓ અત્યાર સુધીમાં આ સંસ્થાની સહાયતાથી દાખલ થયા છે. શાકીના થોડા વખતમાં આવનાર છે.

સરકાર સહાયતા લેનારા વિદ્યાર્થીઓની કોમ અને ધર્મ પ્રમાણે હકીકત નીચે મુજબ છે.

	કોમ પ્રમાણે મદદ.		
	કુલ.	મારી અથવા મદદ લેનાર.	માસિક મદદ.
દશાશ્રીમાંથી	૫૨	૩૧	રૂ. ૧૦૬
ત્રીશાશ્રીમાંથી	૧૦	૨	રૂ. ૮
ત્રીશા આશવાસ	૨	૦	રૂ. ૦

૬૪

૩૩

રૂ. ૧૧૪

ધર્મ પ્રમાણે મદદ.

	કુલ.	મારી અથવા મદદ લેનાર.	માસિક મદદ.
સ્થાનકવાસી જૈન	૪૭	૨૨	રૂ. ૧૨૦
દેરાવાસી જૈન	૧૬	૧૦	રૂ. ૫૬
વૈશ્ય	૧	૧	રૂ. ૫

૬૪

૩૩

રૂ. ૧૮૧

આ સંસ્થાને હયાતીમાં આવ્યા લગભગ સાત વરસ થવા આવેલ છે. સદરૂઢ લાંબા વખત દરગિયાન ઉપર દર્શાવ્યા મુજબ આ સંસ્થા સમગ્ર જૈન કોમના વિવાર્થીઓને કોઇ પણ જનતા—ધર્મ અગર કોમલેદ્ર વગર જની શક્તા પ્રમાણમાં મદદ આપતી આવેલ છે. ત્યારે જણાવવું અગત્યનું થઇ પડશે કે, આ સંસ્થાને ઉપજતી મદદ મુખ્યત્વે કરીને સ્થાનકવાસી જૈન કોમ તરફથી જ અત્યાર સુધી મળતી રહેલ છે. આ સંસ્થાને મદદ આપવાના બે મુખ્ય પ્રકાર છે એક “ માસિક લવાગમ ” અને બીજું “ ખુશાલી ભેટ ” તે ઉપરાંત કોમ વામણ તથા બીજી શરતીયર. આ હકીકત નીચેના આંકડાથી વિશેષ સ્પષ્ટ થશે.

	ગૃહસ્થો તરફથી માસિક લવાગમ લગભગ.	સાત વરસમાં ખુશાલી ભેટ લગભગ.	મારી અગર મદદ લેનાર વિવાર્થીનું માસિક ખર્ચ.
સ્થાનકવાસી જૈન	રૂ. ૧૦૦	રૂ. ૫૦૦૦	રૂ. ૧૨૦
દેરાવાસી જૈન	રૂ. ૧૦	રૂ. ૧૦૦	રૂ. ૫૫
ગૌરવ.	રૂ. ૦	આંકડા મળી શકતા નથી.	રૂ. ૫

ડેક્ટરોકનો તમામ સામાન, જેવો કે દાગ વાસણ, ખાટલા, ખાંડા, ટેબલો, ખુરશીઓ, કબાટો વિગેરે તમામ સ્થાનકવાસી જૈન ગૃહસ્થો તરફથી જ મળેલાં છે.

ઉપરની હકીકતથી સ્પષ્ટ રીતે જણાશે કે, આ સંસ્થા ભાવભાવના જે હૃદય ઉદ્દેશથી સમગ્ર જૈન કોમના હિત માટે હયાતીમાં આવવા પામેલ છે, તે ઉદ્દેશ હમેશને માટે કાયમ રહેવા પામે તે માટે સ્થાનકવાસી જૈન કોમના નેતાઓની સાથે, દેરાવાસી જૈન કોમના નેતાઓએ હવે ઉતાવળે જોડાવાની પૂરેપૂરી જરૂર છે. દેરાવાસી જૈન બાધઓ તરફથી અત્યાર સુધીમાં આ સંસ્થાને જોડતા પ્રમાણમાં મદદ મળેલ નથી. તે ખરેખર શોચનીય ગણાય. ખજેની સ્થિતિના સુકાળને જણાવવાનું કે, સામાન્ય રીતે સ્થાનકવાસી જૈન બાધઓ કરતાં દેરાવાસી જૈન બાધઓ કાઠીઆવાડમાં, તેમજ તેની ખંડાર વધારે સુખી અને આજાદ સ્થિતિ ભોગવે છે, તો પછી દેરાવાસી બાધઓ તરફથી આવી અતિ આશા આપનારી સંસ્થાને વધુ પ્રમાણમાં મદદ મળવી જોઇએ અને તેમ કરવામાં જ તેઓનું ગૌરવ સમાજોક્તું છે એમ જણાવવા રંગ લઉં છું.

આ સંસ્થાના સદ્બાજબને લઇને, દેરાવાસી જૈનબાધઓના ખાસ પત્રમાં આ સંસ્થા સંબંધિતા સવાલ ચર્ચાવા પામેલ છે. અને તેનું પરિણામ થવું સારું આવે તેમ ઇચ્છીએ છીએ.

જૈન મતના અનુયાયીઓમાં ધાર્મિક સવાલ પરત્વે જરા મનભેદ હોવાથી, એક જ મદાસય પ્રભુના પુત્રોમાં કુસંપ રૂપી સડો ઘખલ થવા પામ્યો છે. અને તેને લઇને આપણી કોમની આર્થિક અને વ્યાવહારિક સ્થિતિને સજડ દુટકો લાગેલ છે. હવે સમય બદલાયો છે. સુત જનો પોતાની જૂલ જોવા લાગેલ છે. અને તેથી સમગ્ર જૈન કોમમાં એકસાથી પૂર્ણપણે પ્રકારાને પામે, તે માટે અગત્યની હીલચાલો ચોતરફથી થતી જોવાય છે. તે સારા બલિષ્ઠની નીચાંતી છે.

ધાર્મિક બાબતમાં ગમે તે મત બેઠ હોય, તે ભૂલી જઈ વ્યવહારિક બાબતમાં સમગ્ર જૈન કોમને એક જ પ્લાટફોર્મ ઉપર એકઠા થઈ, વિચાર ચલાવી દુરદેશીયો યોજનાઓ શરૂ કરી, આપણી એક વખત ધન્યદય સુખી ગણાતી કોમ પાંછી આર્થિક બાબતમાં પગભર થવા પામે, તેમ ગોઠવણ કરવાની ફરજ સમગ્ર જૈન કોમના નેતાઓ ઉપર લટકી રહેતી છે.

આ સંસ્થા સંબંધી ઉપર જે હકીકત જણાવેલ છે તે ઉપરથી સ્પષ્ટ જણાશે કે આ સંસ્થા સમગ્ર જૈન કોમના હિત માટે બનતું કરી રહેલ છે. તેમ છતાં પણ માન એકજ શ્રીરક્ષાના જૈન બંધુઓ તરફથી આ સંસ્થાને મદદ મળેલ છે. સાત પરસના લાંબા સમયમાં પણ આ સ્થિતિમાં જરૂરપણ ફેરફાર થએલ નથી તેમ જણાવતાં ખરેખર એક ઉપજ તેમ છે. હવે તેની સ્થિતિ લાંબો સમય ન રહેવા પામે તે માટે સુખી દેશવાસી જૈન લાઇઓ તરફથી પણ આ સંસ્થાને યોગ્ય દિનેજન અને મદદ મળતી રહે, તેવી સમ્રેમ વિનંતિ કરવાની જરૂર જોવામાં આવે છે.

શ્રી જૈન શ્રેતાંજર કોન્ફરન્સને પણ આ તરફ આત્મિક વિનંતિ કરવામાં આવે છે કે, તેઓ તરફથી એક ખાસ રીપ્રેઝિન્ટેટીવ આ સંસ્થાની મુલાકાત લેવા માટે ગોઠવણો લેઈએ. જે બારીકાઈથી જાની તપાસ કરી, આ સંસ્થા તરફથી ખાસ રીપોર્ટ સમક્ષ જૈન કોમની જાણ માટે બહાર પાડે. અને સંપત્તિ વૃદ્ધિ ઇચ્છતી, અને સમગ્ર કોમને અતિ ઉપકારી આ સંસ્થાને મહાન, ફાટ તથા બીજી અગત્યની જરૂરીયાતો પૂરી પાડી, આ સંસ્થાને મજબુત બનાવવાની યોગ્ય કોશીશ કરવાની પવિત્ર ફરજ બજાવે.

આ સંસ્થા સંબંધી વિશેષ હકીકત નીચે મુજબ છે.

૧. આ સંસ્થામાં ફંડની સ્થિતિ મુજબ, ગરીબ સ્થિતિમાં આવી પડેલા વિદ્યાર્થીઓને તેની સ્થિતિ મુજબ તરત માફી, અગર જોઈ લવાજમથી દાખલ કરવામાં આવે છે. તેમજ જરૂર પડે કપડાં, ચોપડીઓ, પગરખાં વગેરેની નેદર કરવામાં આવે છે.

૨. સારી સ્થિતિવાળા વિદ્યાર્થીઓને માસિક રૂ. ૭) સાતના સલામતથી પેન્શન બોર્ડરે તરીકે દાખલ કરવામાં આવે છે.

૩. દરેક બોર્ડરે ચોતપોતાના ધર્મનું શિક્ષણ આપવાની આમાં અમુક કક્ષા સેનું જોમએ એમ ફરજિયાત દર્શાવેલ છે. અને તેવા પ્રકારના શિક્ષણ માટે બરાબર પ્લાન આપવામાં આવે છે.

૪. દરેક બોર્ડરના રહેઠાણ અવસાન ઉપર પક્ષી દેખરેખ રાખવામાં આવે છે. અને તેના અવસાનની હકીકત દરેક બોર્ડરને આવેલ પ્રોગ્રેસ રજીસ્ટરમાં નોંધાય છે.

૫. બોર્ડરને ઉત્તમ પ્રકારનો નીચેની બોરાક નિયમિત રીતે આપવામાં આવે છે. સન્નિબોજન તથા કંઠમળની મના છે તેમજ આદમ, પાખી તથા પપુગળના દવાઓમાં લીધાં શાકની મના છે.

૬. બોર્ડરની શારીરિક સ્થિતિ ઉપર પુરતું પ્લાન અપાય છે. અકસ્માત અને માંદગીના પ્રસંગે યોગ્ય પ્રકારેની મદદ અને માર્ગ સૂચાય છે. તાત્કાલિક ઉપાય માટે, તેમજ આધારભૂત માંદગી માટે વ્યવસ્થી રહેલી દવાઓ રોગ સંબંધમાં આવે છે.

૭. ખોડશિના ચારિત્ર ઉપર પુરતું ધ્યાન આપવામાં આવે છે. નીતિના વિષયો ઉપર પ્રસંગોપાત યોગ્ય પુરો દ્વારા ઉપદેશ અપાવાય છે. તેમજ દર શનિવારે ખોડશિની કીમેષ્ટીંગ સોસાયટી બંરવામાં આવે છે.

૮. સારી ચાલચલણના, તેમજ ધાર્મિક અને વ્યાવહારિક સારા અભ્યાસ માટે વાર્ષિક ધનામો અપાય છે.

૯. ખોડશિની વર્તણૂક, કેળવણી તેમજ નૃદરીયાતો ઉપર પુરતું લક્ષ આપવામાં આવે છે.

આ પ્રમાણે આ સંસ્થા બની શકતા પ્રમાણમાં સમગ્ર જૈન કોમ માટે ઉપયોગી કાર્ય બજાવે છે. સંદરહ સંસ્થાને કામગીરી ફૂટ નથી તેમ પોતાનું મકાન નથી. તેમજ કેટલુંક ફરતીચર પણ નથી. અને તેથી તેવા પ્રકારની યોગ્ય મદદ વગર માસિક રૂ. ૨૫૦ જેવડું મોડું ખર્ચ કરી લાંબો વખત નબી શકશે કે કેમ તે એક પ્રશ્ન છે.

બધુ “H” પોતાના લેખમાં વ્યાજબી બળાવો કરે છે કે “ આવી અગત્ય અને આસા આપનારી સંસ્થા તેના કાયા પાયા ઉપર કેટલો વખત નબી શકશે ? જૈન કોમમાં શું એક ખીમજ દયાળ કે અગરચંદ માધવજ નથી ? ”

દાનવીર બધુઓ ! ઉઠો, બગો અને કોનને આગાદ કરો. શ્રી વત્ત બગવાને ધર્મનું પોકેલું પગથીયું દાન બતાવ્યું છે; અને સર્વ દાનમાં ગાનદાન ઉત્તમ ગણ્યું છે.

ઉત્સાહી બધુઓ ! ઉઠો, બગો અને તમારું કર્તવ્ય બાળવો. લક્ષ્મી પુત્રોને ઘેર ભગ્નો, તેમને સદ્બોધ આપો, અને હુખી કિયતિમાં આવી પડેલાં કોમનાં બાળકો માટે થોડી લક્ષ્મીનો મોહ ઉતારવો.

હુખી બધુઓ ! ઉઠો, બગો, અને દિમંત ન હારો. ઉત્સાહી બધુઓને સંભળવો, લક્ષ્મી પુત્રોને ઘેર ભગ્નો, આજીજ કરો, કાલાંવાત્રા કરો, અને નમારાં ભવિષ્ય સુધારવા માટે પાય લાંબો.

સર્વને સન્મનિ મજો.

રાજકોટ.

તા. ૨૦ માર્ચ સને ૧૯૧૪.

}

સેવક.

સુનીલાલ નાગજી વોરા.
ઓનરરી સેક્રેટરી.

ર.

(આ ઉપયોગી સંસ્થા નગરોનગર જોવાની, તેને તપાસવાની અને તક મળી છે; તે તક લીધા પછી વિચિત્રર્થે જુકમાં મારો જે અભિપ્રાય થયાવસ્થિત થયો તે નીચે પ્રમાણે જણાવેલ છે. ઉપરની લકીકન પથાર્ય છે. એમ નું મુક્તકંઠે સ્વીકાર્યું. તત્રી.]

આજ રાત્રે આ સંસ્થા તપાસવાની તક મને તેના ઉત્સાહી અને પ્રયત્નશીલ ઓનરરી સેક્રેટરી રા. સુનીલાલ નાગજીએ આપી હતી. આ સંસ્થાને એકે સગવડતા બધું સાફ મકાન મજા ન હતું અને તેથી જે હાડમારી અને પ્રતિકુલતા પડતી હતી તે કદી સકાય તેમ નથી. હાલ એક સાફ મકાન બાંંડે લેવામાં આવ્યું છે. અને તેમાં હાલ ફૂટ વિદ્યા ધોઆ જુદા જુદા ગાંમમાંથી અભ્યાસ કરવા અર્થે રહ્યા છે અને હંબુ પંચ રાજકોટ કેળવણી માટે કાલીઆવાડમાં કેટરંધાન યોધ સેક્રેટરી આવી શકે તેમ છે આ સર્વને પુરતી

સગવડ કરી આપવા બોર્ડિંગ હાઉસ જેવું એક ઉત્તમ સ્થાન હોઈ ન શકે. અને તેટલાજ માટે તે ખાખત પર આપણા દિગંબરી ભાઈઓ તથા સત્ય લુહાણા કોમે. અતિથય લક્ષ આપી કેળવણી અર્થે બોર્ડિંગો બુદ્ધ બુદ્ધ શહેરોમાં કાઢી છે. ૧૯૩૬-૧૪ મધ્યી ૪૩ વિદ્યાર્થીઓ બોર્ડિંગના કંડનો આશ્રય લે છે અને કંડ પરમેનન્ટ (જન્યુ) ન હોવા છતાં તેટલો આશ્રય આપી શકે છે તેને માટે કાર્યવાહકોને જાણાશી થયે છે. વ્યવસ્થા અને નિયમન (Discipline) વધારે સારા પ્રમાણમાં દેખાવ દે છે અને તે તરફથી આવી બીજી સંસ્થાઓને ધણું જાણવાનું, શીખવાનું, અને અનુકરણ કરવાનું મળી આવે તેમ છે.

વિદ્યાર્થીઓ અભ્યાસમાં સારું ધ્યાન આપતા હોય તેમ તેમના રજીસ્ટર વગેરે પરથી જણાય છે અને આશા રહે છે કે આગળ જતાં આ સંસ્થામાંથી અનેક રત્નો નીકળશે.

ધાર્મિક શિક્ષણ માટે દરેક વ્યવસ્થા બંધબેસતી અને વ્યવહાર જણાય છે. કુંડામાં જણાવું તો કાર્યવાહકો અને ખાસ કરી ઉત્સાહી આનરરી એક્ટ્રી રા. સુનીલાવતી પરિશ્રમથી મળી થોડું ધણું કંડ-તેને જુદી જુદી રીતના પ્રયાસોથી વધારી તેની જે કંઈ યથાશક્તિ અને યથામતિ સાધામાં સારી વ્યવસ્થા તેમનાથી બની શકે તેમ કરવામાં આવી છે. દરેક કાર્યમાં-સંસ્થામાં સંપૂર્ણતા ન જ આવી શકે છતાં આ સંસ્થાનું પરિણામ તેની વ્યવસ્થા તેની કાર્યપદ્ધતિ વગેરે જોતાં અતિ આનંદ ઉપજે છે અને દરેક સદ્ગુણ-દરેક વર્ણ-દરેક જૈનને આ સંસ્થામાં યથાશક્તિ મન, વચન અને કાયાથી અને ધનથી મદદ આપવા માટે હું ખાસ આગ્રહ પૂર્વક વિનંતિ કરું છું. આ વિનંતિ કરવાની અગત્ય નીચેનાં કારણોને લઈને છે.

૧) દરેક દેશ, કોમ, જાતિ, કુટુંબનો ઉચિતનો આધાર કેળવણી પર છે અને તેનો જોમ વધુ પ્રમાણમાં અને વધુ યોગ્ય દિશામાં પ્રચાર થાય તેમ વધુ હિત સુચવાયેલું છે. રાજકોટ કેળવણીનું મધ્ય સ્થાન હોઈ ત્યાં કાઠીઆવાડના ખુણા ખાંચરાના અનેક ગામોમાંથી સધન તેમજ નિર્ધન વિદ્યાર્થીઓ આવી સગવડતા બરી બોર્ડિંગનો લાભ શ્રેવા આવે તે સંબંધિત છે તો તેવાને માટે મદદ મળી શકે તે માટે દેશવેળી ગૃહ-સ્થાને સોનાનો કિંદાર કાપ, લંબાવવાની જરૂર છે.

૨) આ સંસ્થાને વિદ્યાળ અને જન્યુ મકાનની પુરી જરૂર છે તેમ યથા વગર બીજા પળાં અગત્યનાં કામો-વધુ વિદ્યાર્થીઓએ સગવડતા કરી આપવી, લાયબ્રેરી ને વાંચના-લેખ પુસ્તક પાઠ્ય, રમનગમનનાં ગ્રાધનો મેળવી આપવાં વગેરે સદેશાણી બની શકે તેમ નથી.

૩) થોડી મુસના કરવા જેવું લાગે.

૧) વિદ્યાર્થીઓ પ્રત્યે પ્રેમનો અમૂલ્ય ગુણ વહેંચવામાં રહેને પ્રિતિબંધીનતા પ્રતિબંધન આવે તે ખાસ ધ્યાનમાં રાખવા જેવું છે.

૨) લાયબ્રેરી, લેનખરો તથા તથા બીજાં સમાધિક પત્રો પુસ્તક પાઠવાની જરૂર છે.

૩) બોર્ડિંગ હાઉસની દવાની સાથેજ આ સંસ્થામાં કોમેડિયમ સોસાયટી ચાલુ છે અને તેનું કામ આગળ વધેલું છે. અને તે માટે દારૂશિક્ષના વિદ્વાન શિક્ષક અને અન્ય માન્યોની મદાવના લેવાની જરૂર છે.

- ૪) કોમ્પીટીટિવ પ્રાઇઝીઝ-ચોરાં ઘણાં વધુ કાદવાં અગત્યનાં છે.
- ૫) ફંડ માટે—તળપદ રાજકોટ અને કાઠીઆવાડના સંભાવિત અને શ્રીમંત ગૃહસ્થોની અધિક સહાય વધુમાં વધુ પ્રમાણમાં એકઠી કરી મુખ્ય અને અન્ય શહેરના શ્રીમંતો પાસેથી વધુ સહાય મેળવવા ઉપદેશન મોકલવાથી આ સંસ્થા વધુ સારા પાયા ઉપર મૂકી શકાશે.
- ૬) ફંડની તથા બીજી વ્યવસ્થા કરવા અને તે પર દેખરેખ રાખવા એક મેનેજીંગ કમીટી કરવા સાથે તેનું બંધારણ બાંધવાની ઝાંખી આવશ્યકતા નથી.
- છેવટે આ સંસ્થાનો સર્વિષા અમુદ્ય ઇચ્છી તેના કાર્યાવાહકોને ધન્યવાદ આપી અને સર્વ હિદાર હતોને આ ઉપયોગી સંસ્થાને સર્વ પ્રકારની સહાય આપવાની આવશ્યક પાર્શ્વ વિનંતિ કરીને અટકે છું.

રાજકોટ,
તા. ૨૪-૩-૧૯૧૪. }

મોહનલાલ દલીપદે દેશાઇ.

૩

રાજકોટ દશાશ્રીમાળી અને જૈન બોર્ડિંગનો છઠ્ઠા વર્ષનો રીપોર્ટ—વાંચી ર્ષ થાય છે. રાજકોટના થોડા ગૃહસ્થોએ ૨૦૦ રૂબીઆની નાની રકમ એકઠી કરી ૧૯૦૮ માં આ સંસ્થાની સરંજામ કરી હતી તે વધીને હાલની સ્થિતિએ પહોંચી છે તે આનંદ દાયક વાત છે. રાજકોટ એ કાઠીઆવાડનું મધ્યખિંડુ તેમજ દેગવણીનું મુખ્ય સ્થળ છે અને ત્યાં આવી સંસ્થાની ખાસ જરૂર છે તે કુંડ મુદતમાં થયેલ મુધારો સાબીત કરી આપે છે. અત્યાર સુધીમાં આ સંસ્થાનો કાઠીઆવાડના જુદા જુદા ૫૬ ગામના ૧૪૩ વિદ્યાર્થીઓએ લાભ લીધો છે જેમાંથી ફેટલાકને શિક્ષક લવાજમ લીધા સિવાય તથા ફેટલાકને નામનું લવાજમ લઇને દાખલ કરવામાં આવ્યા હતા. રીપોર્ટવાળા વર્ષમાં ૭૦ વિદ્યાર્થીઓએ આ બોર્ડિંગનો લાભ લીધો, હતા તેમાંથી ૧૫ તદ્દન મારી અને ૧૮ તે થોડી ધણી થી લઇ દાખલ કરવામાં આવ્યા હતાં. આ બેતાં પુરૂં લવાજમે બરનાર વિદ્યાર્થીઓની સંખ્યા ૫૦ ટકા જેટલી પણ થવા પામતી નથી.

રીપોર્ટવાળા વર્ષમાં વિદ્યાર્થીઓનું લવાજમ ખાદ કરતાં બોર્ડિંગને ૧૨૫૦ રૂબીઆનું ખર્ચ કરવું પડ્યું હતું. આ ખર્ચ પુરૂં કરવા કોઇ પણ પ્રકારનું બંધુ ફંડ નથી અને તે બોર્ડિંગને કાયમ સંભાલને માટે અવશ્યક છે. આ સંસ્થાનો લાભ કાઠીઆવાડના જુદા જુદા ગામના વિદ્યાર્થીઓ લે છે તેથી તે ગામના મહાજનો તથા પ્રાંતમાં કોમના અગ્રેસર ગૃહસ્થોએ પોતાની કોમના ગાજકોની દેગવણીની ખાતર આ સંસ્થા નીતિવચનમાં પોતાના હિદાર હાય લખાવવા નેમ્મ છે. રીપોર્ટ પરથી માલુમ પડે છે કે વસુત થયેલ માસિક સમ્મ કીપશનની રૂ. ૧૨૧૬-૧૨-૦ ની રકમમાંથી રૂ. ૬૨૪-૧૨-૦ એટલે લગભગ ૭૫ ટકા જેટલી રકમ માત્ર રાજકોટવાસીઓએ જ ભરી છે. બ્યારે રાજકોટ તળપદના વિદ્યાર્થીઓને બાગ્યેજ લાભ આપવામાં આપે છે તે છતાં રાજકોટવાસીઓ પોતાને શિર આપેલો બોમ્ને લઈને છે ત્યારે તેઓને ધન્યવાદ કરે છે. જે કાઠીઆવાડના જુદા જુદા ગામના મહાજનો અંદર અંદર ઉપરાધું કરી તેઓને કાજો બોર્ડિંગને મોકલી આપે તે બોર્ડિંગ ધણી સારા પાયા ઉપર આવી શકે અને બાવિજમાં કોમની એક ઉપયોગી અને ગયુનદાર સંસ્થા નીડે.

જોડીંગને માટે એક કાયમના મકાનની વધુજ અગત્યતા છે. કામના શ્રીમાન ગૃહસ્થો તેમનાં સંખી દીક્ષ પર આ વાન હે તો કેળવણીને ઉત્તેજન અર્થે આપેલું આ સુખાત દાન તેમને વિદ્યાર્થીઓની આશિષથી લાભપ્રદ થશેજ.

જેણક દુકં મુદતની દરમીઆનં જોડીંગમાં થયેલ સુધારા વધારા સારો વહીવટ સૂચવે છે પણ જોડીંગમાં કોઈ જાતના નિયમિત બંધારણનો અભાવ લાગે છે. જ્યારે જોડીંગને સંગીન પાયા પર એક જાહેર સંસ્થા તરીકે સ્થાપવી છે. પ્રાંતના કેળવાએલા અને પૈસાદાર ગૃહસ્થોની એક વચનાળી કમીટીથી વહીવટ સ્થાપવાની આવશ્યકતા છે, આ સૂચના કાયમે નેતાઓ પાત્રમાં લેશે એવી આશા છે.

છેવટમાં અનેક પ્રકારની મુશ્કેલીઓ છતાં કાર્યવાહકોએ આત્મબોગ આપી જે ખંત અને મહેનતથી સંસ્થા સ્થાપી છે તેને માટે અને તેને મન્યવાદ આપીએ છીએ.

૪

આ જોડીંગને મળેલી મુદત મદદ—જાણવવાને હર્ષ થાય છે કે આ જોડીંગને મકાન ૩૬માં રૂ. ૫૦૦૧ પાંચ હજારને એક આપણા દેરાવાસી ઉદાર ગૃહસ્થ નામે શ્રી હેમચંદ ધારમીએ ભેટ કર્યા છે તે ઉપરાંત રૂ. ૩૦૦૦) રાજકોટ દેરાસરના ઉપાશ્રય ઉપર મેડી કરાવી આપવા માટે, રૂ. ૧૦૦૦) રાજકોટ શ્રાવિકા ઉદ્યોગશાળામાં, રૂ. ૧૦૦૦) પાંજરાગોળ, પાઠશાળા, વાંકાનેર ઉપાશ્રવ તથા વડવાણ ઉદ્યોગશાળાના ૧૬માં-એમ કુલે રૂ. ૧૦૦૦૦) સંભાળનાં આપ્યા છે. આ તેમણે હમણાં રાજકોટ શ્રીમન્ પંચાસ દેસરવિજય ગણિના ઉપદેશથી દરેકા આદ્ય મહેાત્સવ પ્રસંગે કરી છે. ધન્ય છે શ્રીમન્ હેમચંદભાઈને! આપના જેવા જૈનોમાં વધુ જગો એજ અને પ્રાર્થાએ છીએ.

—તત્ત્વી.

ઉપદેશકોનો પ્રવાસ.

(દરેક ગામના પત્રોમાંથી દુકં સર દાખલ કરવામાં આવે છે.)

ઉપદેશક મી. પુનસાલ પ્રેમનંદ.

મારજા-મારવાડ-જૈન ઉપાધ્યયનાં સમા મરી કન્યા વિક્રય. સાટાં, કાંજાદાં, જાંબડયા વગેરે વિષયો ઉપર માપણો કરતાં કન્યાવિક્રય વંધ કરવા સારી લાગણી થઈ છે. તે સિવાય હાનિકારક રિવાજો યંબ કરવા નહીં કર્યું, ઉપદેશકોને દર વર્ષે મોકલવા જણાવ્યું.

ધનીઆવાડ-આપણી ઉન્નતિ, કન્યાવિક્રય, કન્યાદાં, વગેરે વિષયો ઉપર ગામ લોકોને એકતા કરી આપણે આપનાં કદંગા રિવાજો નષ્ટ કરવા સારી અસર થઈ.

મકાર-જૈન ઉપાશ્રયમાં જુદા જુદા વિષયો ઉપર મુનિ મહારાજ શ્રી વિવેકચંદ-માનજીના પ્રમુખપણા નીચે આપણે આપવામાં આવ્યાં આપણે વખતે ૩૦૦-૪૦૦ માણસો આવતાં હતાં. આપણેની અસરથી દોળી પૂજના જવાની પ્રતિભાઓ સેવાળી વગેરે સારો સુધારો થયો છે.

અપૂર્વ.

શ્રી જૈન ઐન્યુએટ્સ એસોસીએશન ઑફ ઇન્ડિયા.

શ્રી જૈન ઐન્યુએટ્સ એસોસીએશનનાં બધા મેમ્બરોને પોતાના નામ જુદા જુદા નીકળતી લવાજમની રકમ મોકલી આપવા વિનંતિ પણ લખવામાં આવતાં નીચે જણાવેલ મુદતથીએ સને ૧૯૧૩ સુધીના લવાજમની રકમ મોકલી આપી છે:—

રા. રા. ચંદુલાલ મોકળદાસ અમદાવાદ રૂ. ૨૦)

રા. રા. બાલાભાઈ ગુલાબચંદ ગોંડલ રૂ. ૧૨)

રા. રા. ડાહ્યાભાઈ બાલાભાઈ ગોંડલ રૂ. ૧)

રા. રા. સોમચંદ બાધલાલ ખેરા રૂ. ૬)

રા. રા. મગનલાલ પુરુષોત્તમ બદામી હુરત રૂ. ૧૨)

ઉપર પ્રમાણે રકમ આવેલ છે તે પ્રમાણે સર્વ બંધુઓ લવાજમની રકમ વેલાસર મોકલી આપવા તરફી લેશે એમ ખાતરી છે.

મુગધના ઐન્યુએટ્સોની પાસે ડાન્ડર-સ એસીસનો પરાવાંગો ખીલ લઈ આવ્યાથી લવાજમની રકમ તત્તી આપવા બલામણુ છે.

હરદસ માસિકનાં ગ્રોહકોને વિનંતિ:

દરેક માસિકનાં આધાર તેના લવાજમ ઉપર છે અને લવાજમ અંગાડીની નમુન કરે વૃત્તો રીવાજ સમવાની જરૂર છે છતાં અને તેમ નહીં કરતાં દર વર્ષેની અધવગમો લવાજમ વધુન કરવાની ગોઠવણુ રખી છે. આ વર્ષને સને ૧૯૧૪ ડિસેમ્બર આખર સુધીનું એટલે ૧૦ માં ત્રી સુધીનું લવાજમ વસૂલ કરવા માટે પચુપણુ પર્વમાં કાઢવાનો મં હાવીર અંક વી. પી. થી મોકલવા અમારો ખાસ છરાહો છે. તો તે પ્રમાણે વી. પી. રવીકારી લેશેછ. તેમ કરવાનું વધારે મજબુત કારણુ એ છે કે મહાવીર અંક ધણી કમતી નીકળવાનો હોનાથી તે આદકને ખરાબર મળે, ગેરવસ્તે ન જાય.

દરેક ગ્રાહકને અમારી ખાસ વિનંતિ એ છે કે આ માસિક મળ્યાથી આપના તરફથી ચાલુ સાલના લવાજમના રૂ. ૧-૮-૦ અંકે દોડ રૂપીઆ અમેને મનીઓડરથી હુરત મોકલી આપશે કે અમારે વી. પી. કરવાની જરૂર રહે નહીં. વી. પી. થી અંક મોકલવામાં અમારે માથે કામનો બોજો આવી પડે છે અને ગ્રાહકને તેથી હાંધ લાભ પવાનો નથી. તેમને તો બેક રીને સરખોજ ખર્ચ છે. માટે આ ખજર વાંચી હુરત ચાલુ સાલનું લવાજમ મોકલી આપશેછ. મહાવીર અંક અમલ મામમાં ગદાર પડશે.

પાઝલી ગાધના લવાજમની રકમ જે જે મુદતથી પાસે ખાતરી છે તેઓને મોકલી આપવા ખાસ ઉપચાલીનાં પોસ્ટ ટાઈ લખવામાં આવેલ છે છતાં ધ્યાનમાં ન લેવાથી તેઓ આ અનખાતાના એક ઉત્તમ કાર્યને નુકસાન કરે છે. તો દરેક દરેક સુત આદકોએ લવાજમ મોકલી આપી કૃતાર્થ થવા અગત્યનું છે! આ બે અંક બેગા કાઢવાનું કારણુ એ છે કે આ માસિકના તંત્રી રા. રા. ગોદનલાલ દેસાઈના પિતા દલીચંદ દેસાઈનો રચવાસ થતાં નંદ્રી મહાયયને પોતાના યતનમાં જવાની જરૂર પડવાથી એવીજ માસનો અંક ધાર્યા મુજબ બદાર ન પડવાથી બેક અંક બેગા કાઢવામાં આવેલા છે.

પૃથ્વીપરનું અમૃત.

અખટ કોવત આપનારી.

‘આતંકનિગ્રહ ગોળીઓ’

મૃત્યુને દૂર રાખી જીવિત, આરોગ્ય અને બળની રક્ષા કરવી
એજ અમૃતનું કામ છે.

સ્વર્ગમાંનું અમૃત પૃથ્વીપર વસતાં મનુષ્યોને ક્યારેય કામ આવે ? પણ
પૃથ્વીપરનું અરેખકું અમૃત તો આતંકનિગ્રહ ગોળીઓજ છે. કારણ કે
તે ગોળીઓ શરંગને તથા મોતને મારી લક્ષ્મી દૂર રાખી જીવિત, આરોગ્ય
અને બળની રક્ષા કરે છે.

ધાતુ સંબંધી હરકોઈ પ્રકારની નબળાઈ, લેહીનો અગાડ કે પાચન
સંબંધી કોઈ પણ બીજી રીતિયાદને એ ગોળીઓ ધણી ઝડપથી મટાડે છે.
અને તેને મારે દેશમાં દરેક ભાગમાંથી અસંખ્ય સર્જીશીડો તરતર મળતાં જ
રહ્યાં છે. કિમત ગોળીઓ કરતી કળીનો રૂપિયો જે એક આર કળી એક
સામગ્રી ખરીદનારને રાજી રવિવર્માનો છેલ્લો એક ઉચ્ચ નમુનો શ્રી
કૃષ્ણવિદિ એ નામનું સુંદર પિક્ચર બેઠું.

પ્રાંચ નં. ૧
કોલકાતાનીગઠ—મુબમ.

વૈદ્યશાસ્ત્રી મણિશંકર ગોવિંદજી,
માલેક આતંકનિગ્રહ ઓપધાયક,
હેડ એડીસન,
જામનગર—કાઠિયાવાડ.

કામશાસ્ત્ર—મૂદી મૂદી અગિયાર બાપાઓમાં આજ સુધી

સંખ્યાબંધ આદર્શોમાં આક લાખ કરતાં વધારે નકલો નીકળી ચુકી છે.
નીતિ અને શરીરરક્ષાનો ઉત્તમ ઓધ, જેમણે હોય તો આ પુસ્તક મંગાવે.
કિમત અને પોસ્ટેજ પણ નહિ પડે.

વૈદ્યશાસ્ત્રી મણિશંકર ગોવિંદજી,

જામનગર—કાઠિયાવાડ.

શ્રી જૈન શ્વેતાંબર કોન્ફરન્સ સુકૃત મંડાર ફંડ

પૂણ્ય મુનિવરો અને શ્રાવકોને અપીલ.

“સુકૃત મંડાર ફંડ” નામની સુપ્રસિદ્ધ યોજના આપણી કોન્ફરન્સે સમસ્ત હિંદમાં જૈન પ્રતિનિધિઓની સમ્મતિથી મંજૂર કરીને તેને લગતું કામકાજ કેટલુંક થયાં શરૂ કર્યું છે. પ્રત્યેક જૈન પાસેથી હરસાલ ચાર આના ઉઘરાવી તેમાંથી અર્ધો ભાગ કોન્ફરન્સનિભાવ સંબંધી કામમાં વાપરવાનો અને અર્ધો ભાગ જૈનોમાં કેલ્લવળીનો પ્રચાર કરવાના કામમાં વાપરવાનો ઠરાવ થઈ ચૂક્યો છે. સદરહુ ઠરાવને અમલમાં મૂકવા खातर કોન્ફરન્સ હેરહદ માસિકદ્વારા તેમજ કોન્ફરન્સના ઉપદેશકોદ્વારા પ્રત્યેક માંતના જૈનભાઈઓને અપીલ કરવામાં આવે છે કે, તેઓ પોતપોતાના ગામમાંથી ‘સુકૃત મંડાર ફંડ’ ઉઘરાવી મોકલવા કૃપા કરવી. પરંતુ તે છતાં, સ્વેદની સાથે કહેવું પડે છે કે, એ અપીલ આજમુધી પૂરતો આદર પામી નથી. માળસ દીઠ ચાર આના ઘણાંજ થોડાં ગામોમાંથી વસુલ થઈ શક્યા છે.

સર્વ શ્વેતાંબર જૈન ગૃહસ્થોએ વિદ્યાવૃદ્ધિના કામ માટે અત્યંત જરૂરી એવું ‘સુકૃત મંડાર ફંડ’ જેમ વને તેમ વધારે મોટું બનાવવા માટે મોટી સલાખતો કરવી જોઈએ એટલુંજ નહિ પણ પ્રત્યેક જૈને ઉપર કહેલું ફંડ કોન્ફરન્સ ઑફીસ જોગ નિયમિત રીતે દર વર્ષે મોકલી આપવું જોઈએ; વઢી કોન્ફરન્સના પ્રાંતિક સેક્રેટરી સાહેબોએ તથા દરેક સંઘ અને નાતના આગેવાનોએ પોતપોતાના ગામ, સંઘ કે નાતમાંથી તે ફંડ ઉઘરાવવા માટે પોતાની સત્તા અને લાગવગનો ઉપયોગ કરવો જોઈએ. અને જે જે ગામે કોન્ફરન્સના ઉપદેશક આવી પહોંચે તે તે ગામોના અગ્રેસરોએ તે ઉપદેશકને સદરહુ ફંડ ઉઘરાવી આપવાનું તેમજ કોન્ફરન્સના ઠરાવો અમલમાં મૂકવાને લગતા તે ઉપદેશકના પ્રયાસોને જોડતી સગવડ કરી આપવાનું ધ્યાનમાં રાખવું જોઈએ.

આ પ્રમાણે સ્વરે રસ્તે જો આપણે મહેનત કરીશું તો ‘ટીપે ટીપે સરોવર ભરાય’ એ કહેવત મુજબ દરસાલ ઓછામાં ઓછા ૧૥-૨ લાખ રૂપીઆ (માત્ર ચત્તાર આનાના ફંડમાંથીજ) મેલવી શકીશું અને તે વડે હજારો જૈનોને કેલ્લવળીમાં આગલ વધારી શકીશું.

આપણા મુનિરાજો પણ પોતાના શ્રદ્ધાઘુ જૈન ભાવિકો તરફ દયા બુદ્ધિ કરીને જો તેમને સુઝી કરવાનું મનપર લેતો જ્યાં જ્યાં વિહાર કરવાના પ્રસંગ મળે ત્યાં ત્યાં ચાર આના માટે ઉપદેશ આપતા રહેશે કેમકે તેમની સલાહનો સ્વીકાર કરવા કોઈ ગામ કે કોઈ વ્યક્તિ આનાકાની કરેજ નહિ; આ પ્રમાણે બગર મુશ્કેલીને દરસાલ હજારો રૂપીઆ કેલ્લવળી જેવા ઉત્તમ કામ માટે એકઠા થઈ સંકડો જૈનો ખળી ગળી વિદ્વાન બને.

શ્રી જૈન બેંક ઑફ ઇન્ડિયા લીમિટેડ.

હેડ ઑફીસ-લાહૌર Lahore."

બાંચે-હોશીયારપુર, ગુજરાંવાલા, મુલતાન સીટી, રામનગર."

અમૃતસર, જેનો,

સ્થાપિત મૂલ દ્રવ્ય ૫૦૦૦૦૦) જિસકે

પચીસ ૨ રૂપયા કે ૨૦૦૦૦ હિસ્સે નિયત કિયે ગયે હૈં ઓર વિક રહે હૈં.

બોર્ડ ઑફ ડાયરેક્ટરમેં પ્રતિષ્ઠિત, ધનાઢ્ય ઓર યોગ્ય જૈનગૃહસ્થ હૈં ઓર સર્વે પ્રકાર કા પ્રવૃથ્તિ જૈનો કે હાથમેં હૈ. ચલત, મિયાદી ઓર સેવિંગ ડિપોઝિટ હિસાબે ખોલે જાતે હૈં ઓર કાલ તથા રૂપયાકી ન્યૂનાધિકતાકે અનુસાર ત્રીન રૂપયા પ્રતિ સેંકડાસે ૬૦ ૬) પ્રતિ સેંકડા તકે વ્યાજ દિયા જાતા હૈ. સંપૂર્ણ નિયમાવલિ મેં જાણ કર અવશ્ય પડે.

જૈનોકો શેર લેનેકી સ્વાસ વિશ્વસિ ઓર પ્રેરણા હૈ. અવ થોડે હીસે ૨ વાંકી હૈ.

પન્નાલાલ જૌહરી જૈની

જસવંતરાય જૈની, સેક્રેટરી

મેનેજિંગ ડાયરેક્ટર

જૈન બેંક ઑફ ઇન્ડિયા લિમિટેડ, લાહૌર.

આ માસિકના જૂના અને નવા થનારા ગ્રાહકોને સૂચના.

અમારા તરફથી ઘઘાર પાઢવામાં આવેલ "સ્વાસ પર્યુષણ અંક" ની કદર ઘણા સજ્જનો તરફથી થઈ છે, અને નવા ગ્રાહકો થઈને આ સ્વાસ અંકની માંગણી કરે છે. આ અંક ૨૪૦ પૃષ્ઠનો એક મોટો ઢલ્લદાર પુસ્તક સમાન્ય છે. તેમાં આવેલા વિધિ વિધિ ઉપયોગી વિષયો પટલા વધા વાંચવા વિચારવા યોગ્ય છે કે જેના વિષે અનેક વિદ્વાનોના ઉત્તમ અભિપ્રાયો અત્યારસુધીમાં આવી ગયાં છે. આ સ્વાસ અંકની કિંમત આઠ આના રાખવામાં આવી છે તે તેના પ્રમાણમાં ઘણી જૂન છે. છતાં નવા થનારા ગ્રાહકો પાસેથી જુદી કિંમત ન લેતાં અંક આપવામાં આવે છે. હવે તેની ઘણી યોદી નકલો સિલકમાં છે, માટે ગ્રાહક થઈ તુરત સ્વાસ અંક મેલવશો. આ પત્રના ઉત્તેજન અર્થે, આ પત્રના આપાર શ્રી કોન્ફરન્સ દેવેની સહાય આપવા અને આત્માને લાભ આપવા અર્થે, દરેક સુદ્ધ જૈન ગ્રાહક તરીકે નામ લખી મોકલવા અને બીજાને ગ્રાહક બનાવવા તત્પર થશે, એમ અમે સ્વાસ્તી રાખી છીએ.

વિશેષ આ વર્ષમાં ઘણા ઘણા નશીન ફેરફારો, સારા કાગળ અને વધુ વાંચન આપી આ પત્રમાં કરવાના છે, પર્યુષણ વર્ષમાં મહાવીર અંક સ્વાસ કાઢવાનો છે; ચિત્રો આપવાના છે, તેથી તે સર્વને પુર્ણ ઢલ્લવા માટે અમે લવાજમ આ વર્ષથી ૧૧ રૂપિયાને બદલે માત્ર ૦૧ વધારી ૧૧ રૂપિયો રાખ્યો છે. તો સર્વ ગ્રાહકો તે પ્રમાણે મોકલવા કૃપા કરશે. અમને સ્વાસ્તી છે કે આ અમારી નાની સરસ્વી માંગણી વધુ નથી એમ સર્વ સ્વીકારશે, જેને તેમ છતાં વાંધો હોય તો લખી જણાવશે.

પાયલુની, મુંબઈ.

મેનેજર કોન્ફરન્સ રેસલ્ડ.

Rates for Advertisement.

જાહેરખબર આપનારાઓને અમુદ્ય તક.

શ્રી. જૈન સ્વેતાંબર કોન્ફરન્સનું વાણંત મથાણું આ માસિક કે જોતો વિદિસાનનું મુલ્ય મુલ્ય ભાગેમાં વસતી જેતો જેવી ધવાદ્ય કામમાં બહોળો ફેલાવો છે તેમાં જાહેર ખબર આપનારા ભાગે નીચે મુજબ રાખવામાં આવ્યા છે.

	એક પેઝ	અડધ પેઝ	પા પેઝ	આર લાઈન
એક વર્ષ માટે.	૩૦	૨૦	૧૨	૬
૬ માર્ગ માટે	૨૦	૧૨	૬	૪
ત્રણ માર્ગ માટે	૧૨	૬	૪	૩
એક મહિના માટે	૫	૩	૨	૧

જાહેરખબરો દિલ્હી, મુમ્બાઈ તથા ઇંગ્લેન્ડ જાણમાં લેવામાં આવશે. જાહેરખબરના સ્વર્ણ આગાઉથી મળ્યા સિવાય જાહેરખબર લખવ કરવામાં આવશે નહિ. આ માસિકની અરસા દેડમીલ વહેંચાવવાના ભાગે પત્રવ્યવહારથી અમરદરખર મળવાથી નહીં પણ એકરૂ, તે માટે સુધનો પત્ર વ્યવહાર તથા મનીએડર વીગેરે નીચેના શીરતામે મોકલવા.

જૈન કાવ્યદોહન

ભાગ ૧ લો.

સંગ્રહ કર્તા:—મનસુખલાલ રવજીભાઈ મહેતા.

પ્રાચીન જૈન કવિઓના ગુજરાતી કાવ્યોનો સંગ્રહ કરી 'ગુજરાતી' પ્રેસના કાવ્યદોહનની સંપૂર્ણ ઢગે આ જૈન કાવ્યદોહનનો ૧ લો ભાગ તૈયાર કર્યો છે. તેની અંદર શ્રીમાન્ આનંદધનજી, શ્રીમાન્ દેવચંદ્રજી, શ્રીમાન્ ધર્મ મંદિર, શ્રીમાન્ નેમવિજયજી, શ્રી વીરવિજયજી આદિ જૈન પંડિતોનાં કાવ્યોનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે.

ગુજરાત જૈન કાવ્યો આ શૈલીએ આજમુખી એક પણ બહાર પડેલ નથી. ગુજરાત ભાષામાં લખાયેલું જૈન સાહિત્ય, માત્ર સાહિત્ય સૃષ્ટિની નજર ચઢાવવાના હેતુથીજ આ પ્રયાસ કર્યો છે.

'ગુજરાતી' પ્રેસના કાવ્યદોહન જેટલુંજ કદ છે. અર્થાત્ ૬૦૦ પૃષ્ઠ નો સંગ્રહ છે.

મૂલ્ય રૂ. ૨-૦-૦. પોસ્ટેજ ભૂંડ.

મળવાનું ઠેકાણું:—

૧૪ પૂંલભાઈ હીરાચંદ,

આણેકચોક

અમદાવાદ.

	એક પેડી	બાણ પેડી	પા પેડી	ચાર લાઈન
એક વર્ષ માટે.	૩૦	૨૦	૧૨	૬
છ મારા માટે	૨૦	૧૨	૬	૪
બાણ મારા માટે	૧૨	૬	૪	૩
એક ચાંક માટે	૫	૩	૨	૧

મહાજનનું વેળટેબલ બાદશાહી

પ્રેમ ક્ષુદ્ર

સોચે સો દક્ષ ખાત્રી આપવામાં આવેછે કે સૈથી સરસ છે.
તમામ આખરદાર ગાંધીજીની દુકાનેથી મળશે.
રજીસ્ટર નં ૭૬૫ તપાસી ખરીદ કરવું.
સી. સી. મહાજન એન્ડ કું. મુંબઈ નં. ૨.

વગર ધન્ય એ વાળ કાઢવા માટે,

બાદશાહી સાબુ

આ સાબુ જે જગ્યા ઉપર લગાડવામાં આવે છે,
તે જગ્યાના વાળ ધણીજ સફાઈથી દુર થાય છે.
આમડીને કાંઈ પણ ધન્ય થતી નથી. આમડીનો કુદરતી
રંગ બનાવે છે. ત્રણ સાબુના બાકસની કીંમત રૂ. ૧.
પોસ્ટેજ ચાર આના.

કાંઈ સાબુ કીંમત માત્ર રૂ. ૪.

ફોટોગ્રાફ પાડવાના ન્યુ.

છુપા કેમેરા.

હાલમાં વીલાયતથી મોટા ફેરફાર સાથે મોટો જરૂરો આવી
પહોંચ્યો છે, આ કેમેરાથી નાનું બચ્ચું પણ સહેલાઈથી ફોટો
ઉતારી શકે છે, ફોડતી ગાડી, ઉડતું પક્ષી વગેરેનો સહેલાઈથી
ફોટો ઉતારી શકાય છે. ફોટોગ્રાફ ઉતારવાની સંપૂર્ણ માહિતી થેર
એડે ગીખરી શકીએ છીએ. કેમેરા સાથે બુકાઈન્ડર (જેનો ફોટો
લેવે છે તે જોવા માટે) આઈન્ડર, ગ્લાસ, ડબલ કાર્ક રક્ષાકર્ક,
એલેટ, ફવાઓ સાથે કીંમત ફક્ત રૂ. ૪. પોસ્ટેજ દશ આના.

છોટાલાલ છગનલાલ મહાજન.

શાંખ મેમ્બર ઓફ—મુંબઈ.

हरलड मासकना ग्राहकान सूचना.

દરેક આમિક્તો આપર તેના લવાજમ ઉપર છે અને તે લવાજમ અગાઉથી વસુલ
વાનો રાવાજ રાખવાની બહર છે છતાં અમે તેમ નહીં કરતાં દર વર્ષની અધવચમાં
જાજમ વસુલ કરવાની મોક્કલ રાખી છે. આ વખતે મને પદ્મના ડીપેન્ડર આપર
પીનું એકલે ૧૦ ના વર્ષ સુધીનું લવાજમ વસુલ કરવા માટે પર્યુષણ પર્વમાં કાઢવાનો
હાવીર અંક ૫૦૦ પી૦ થી મોકલવા અમારે આમ અમારે ધરાવો છે. તો તે પી૦
૧૦ સ્વીકારી લેશો. તેમ કરવાનું વધારે મજબુત કારણ એ છે કે મહાવીર અંક લગો
મતી નીકળવાનો હાવાથી તે આહોરને ગરાપર મળે. ગેરવલે ન ગન્ય.

દરેક આહકને આમારી ખાસ વિનંતિ એ છે કે આ ઔષિક મત્યાથી આપના તરફથી
આનુ સાલના લવાજમના રૂ. ૧-૮-૦ અંકે દોઢ ડીઓ અમેને મનીઓડરથી તુરંત મોક-
લી આપશો કે અમારે જી. ૦. પી. ૦ ડરવાની જરૂર રહે નહીં. વી. ૦ પી. ૦ થી ચેક મોકલવામાં
અમારે માથે ડામતો બોલે આંવી પડે છે અને આહકને તેથી કંઈ લાભ થવાનો નથી.
તેમને તો બેક રીતે સરખોજ જઈ છે. માટે આ ખબર વાંચી તુરંત આનુ સાલનું લવા-
નું મોકલી આપશો છ. મહાવીર અંક અમટ માસમાં બહાર પડશે.

પાછલી સાકના લવાજમની રકમ જે જે ગૃહસ્થો પાસે ખાટી છે તેઓને લવાજમ મોકલી આપવા ખાસ ઉચ્ચાણીનાં પોસ્ટ ટાક લખવામાં આવેલ છે છતાં ધ્યાનમાં ન લેવાથી નિમ્મે આ ખાતાને નુકસાન કરે છે. તેમાં દરેક દરેક સુત્ર ગ્રાંધકાએ લવાજમ મોકલી આપવું.

हेरॉल्ड मासिकना लघुजमेनी पहुँच

(तां. १-४-१४ थी ता. ३१-५-१४ मुधीमां. ७७भा.)

(જે નામ સામે રૂઝમ દર્શાવેલી નંથી તેમના તરફથી ૩ વર્ષના રૂ. ૩૦૦૦ આંવેલા સમજવા)

તા. ૩૧-૧૨-૧૩ મુધી.

(ग्रामोटे। तरुधी नीये प्रमाणे.)

શ્ર. શ્રી. ડાક્ટરશાસ્ત્રીશ્રીકમલજીવિરમંગલ.

“ न्यायचंद्र लक्ष्मीचंद्र सोनी सादर.

“ મહાનંદુ જુહાભાઈ બેરીન્ડર:-મુંબઈ.

“ अवेरभाह भगनभाह अमरेली.

...यादाभाष्ट रतनयंद' आजीशगांव.

॥ गौरीनाम आनाम ॥ १३८॥

.. બાલાભાઈ મગનલાલ ..

॥ भूपतिनाथ दत्तभार्गव ॥

... तोदमत्र भांशमत्र दीप्ताष्टा.

ધીરજીલાલ પી. સગૃહ મુંબઈ.

અંદાજ ગોદાવર અમદાવાદ.

॥ मोहनदास कृष्णदास पदवाण्य श्रमः ॥

अमेनवांस भेद्योऽयम् भूतः

મોતીયાંદે ગીરધરજાલ-દાર્પડીઆ મુંબઈ.

मन्त्रोपासनादयः प्रशस्तः दत्तः

રા. રા. વેલ્લેશ્વર આશુદેવ મેશરી બ્રુમધ.

॥ भाषित्यंश्च कायर होशगणान्

„અમૃતનાલ મુગયદે મહેનાં અમદાવાદી

— श्रीराधाश्रम मुद्राद्वयः —

„सोमयन्त्रे लार्ज्जानं जेडां

પાઠ ૫૫ પુરુષ્યંદ્ર નાદર કલકતા.

૧૧ શ્રી હાથીબાઇ મર્ગનપ્રાપ્તે મુંબઈ.

તા. ૩૧-૧૨-૧૪ સુધી.

१॥ श्रीः नमः शिवाय नमः ॥ श्रीः नमः शिवाय नमः ॥

૧૧. બેઝવાજી કોટિયા દાંખડી

॥ ॥ नयुनाष्ट तेगीदास रंयुन

શ્રી પંડિત વાઘીલાલ શ્રી. જાનારમ

१०- रा. रा. वासयंद् शुभयंद् सांनधपुः

॥ श्रीः दुर्वाभित्तं श्रीभारत वरपुं

१॥ रा. ग. दादोरास पद्मोत्तमदास पद्वि ४०॥

१॥ शिव शंखाभासं श्रीगुणभासं : अभ्यर्चय

০১১১ প্রজাতি পরিচালনা... ১৪-২-০

શ્રી જૈન શ્વેતામ્બર કોન્ફરન્સ હેરલ્ડ.

SHRI JAIN CONFERENCE HERALD.

“સત્સાધૂનાં પુનર્ભગવતાં મહારાજ ! નક્ષત્રત્યેગામી પૂર્વોદિતાઃ સર્વેઽપિ શુદ્ધોપદ્રવા
યતસ્તેષાં ભગવતાં પ્રનયં મોહતિમિરં, આવિર્ભૂતં સમ્યગ્જ્ઞાનં, નિવૃત્તં સર્વત્રાગ્રહવિશેષઃ,
પરિણતં સંતોષામૃતં, વ્યપગતાં દુષ્ટક્રિયા, શુદ્ધિતપ્રાપ્તિર્ભવત્સરી, સ્થિરીભૂતા ધર્મ-
મેઘસમાધિઃ ॥ તથા ગાઢાનુસ્તમંતરંગમતઃપુરં ॥ યતસ્તેષાં ભગવતાં સંતોષદાયિની
ધૃતિસુદરી, ચિત્તપ્રસાદહેતુઃ શ્રદ્ધા, શાસ્ત્રાદિકારિણી સુશાસિકા, નિર્વાણકારણ વિ-
વિદિયા, પ્રમાદવિચારિણી વિજ્ઞપ્તિઃ, સદ્વ્યોધકારિણી મેધા, પ્રમદાતિરેકાનિમિત્તમનુપ્રેક્ષા,
અનુકૂલચારિણી મૈત્રી, અકારણવતસલા કરુણા, સદાનંદદાયિની મુદિતા, સર્વોદ્દેગ-
ઘાતિનોડપેક્ષેતિ.”—શ્રી સિદ્ધર્થિ:

પુસ્તક ૧૦-અંક ૬]

વીર શંખત ૨૪૪૦.

[જુન ૧૯૧૪.

મન-માયાનું યુદ્ધ અને આશ્રયની યાચના !

(૫૬, કોન્ફરેન્સ અથવા ભજનની લયમાં.)

વિભુજી ! વિનયું વિનયે તમને ! બળ આપો કંઈ આ દીન મનને !
મોહ-મમત મારે છે હંજાળા ! મન મારે છે મોહ મમતને !—વિભુજી !
મનડું ગિચારું સકાય વગરનું, ઝોકલ-ડોકલ-આધીન તનને;
તન પીડાતું ભૂખ-તૃષ્ણાથી, સુખ દુઃખ દેદો મૈથે સદનને !—વિભુજી !
જનનીતન સહુ દીન બન્યા ત્યાં, કેણ કંઈ સેવા આધનને ?
માયાસેના પ્રબળ હડીલી, ઘેરી રહી છે તન-મન વનને;
મન એ સેના ભેદી નીકળવા, તેજ કરે કંઈ જ્ઞાનવદનને.—વિભુજી !
જ્ઞાન ગિચારું આપે નાપુંસક, આપ વિના કેમ છોતે રણને ?
નમન કરું છું વીર પ્રભુજી ! આજ સ્વીકારો આ ઇવનને.—વિભુજી !
નાથજી ! આવો મ્હેર બતાવો, આપ તપાવો હૃદયાસનને;
અવર ઉપાય અભાવે આખર, શરણે આપ્યો શ્રીચિદ્ધનને.—વિભુજી !

વસન્ત.

Repertory of Jain Epigraphy.

(Continued from page 112).

KONGALVAS.

About these kings, who in all probability were Jains, see L. Rico, Epigraphy Carnatic, Vol. V., introd. p. VII. Only two of them are mentioned in the inscriptions.

Rajendra Kongalva: foundation of a temple by his mother Pocabbarari (no 188);—C. 980=1058 A. D. A gift to the abovesaid temple (no 189)—lastly a gift by his son to the Guru of his family, Gunasena (no 190).

Adataraditya—C. 1001=1079 A. D. A gift (no 220). Also a Kongalva princess whose name is not mentioned make in C. 1313=1391 A. D. A gift to a temple (no 590),

HOYSALAS.

Jainism was the religion of the oldest Hoysalas (Vide L. Rico, Coorg inscriptions, Bangalore, 1886, p. 12). Bittideva became a convert to Vishnouism and assumed the name of Vishnuvardhana. But his successors surely reverted to the faith of their ancestors. We have inscriptions containing the names of almost all the representatives of the dynasty.

Vinayaditya had for his preceptor Shantideva according to inscription (no 289).

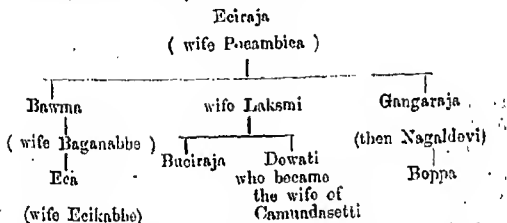
Eroyanga: the gurn of this King and his wife Ecaladevi was Gunasena of the Nandigana (nos. 192 and 201);—C. 1015=1093 A. D., a gift to Goparandan of the Deshi gana (no 233).

Vishnuvardhan (Bittideva, Bittiga); his eulogy (no 266);—C. 1039=1117 A. D., a gift to Meghechandra of the Krāour gana (no 263);—C. 1046 for 1040=1118 A. D., gift to Shubhachandra of the Deshi gana (no 269);—a gift to Prabhachandra of the Deshi gana (no 275);—C. 1047=1125 A. D., a gift to Shripala the logician (no 287);—another gift (no 391);—C. 1069=1138 A. D., foundation of a temple at

Sindigere and a gift to Madhuchandra of the Deci gann (no 307); foundation of temples (no 305); a gift (No 319).

His wife Shāntaldevi founded in C. 1045=1123 A. D. At Shravana Belgola, a temple in honour of Shāntinātha (no 281) and 283);—his guru was Prabhachandra of the Deci guna (nos. 282 and 323);—she died in C. 1052=1131 A. D. (no 298); see further under minister Baladeva.

His ministers and vassals:—The most renowned of the ministers of Vishnuvardhan was Gangaraja, whose devotion to the Jain religion never failed for a moment. His genealogy is given in the following table according to inscriptions Nos. 254, 260, 261, 268, 271 and 304.

Here are, however, the details relating to each of the members of the family.

Eciraja (no 268), or Eca (no 278) or again Buddhāmitra (Nos. 261 and 268), became a convert from Brahminism to Jainism (Nos. 268 and 278), his guru was Kanakanandin (No. 278).

Pocambika (Nos 261 and 268), or Pocalahdevi (Nos. 260, 261 and 278) or again Pocicabbe (Nos. 268-278) and Pocaoe (No. 268) built Jain temples in several places and died C. 1043=1121 A. D. (No. 278).

Bamma, elder brother of Gangaraja had married Bhaganabbe, follower of Bhanukirti. Their son Eca or Eciraja got several temples built, his wife Ecicabbe was a follower of Shubhachandra (No. 304).

એકને તેમને ખરેખરી દયા ઉત્પન્ન થતી અને તેને એવી રીતે પડતાં અકાચવાને પોતે પોતાથી બંની શક્તા ઉપાધને અમરમાં મૂકવાને કથી પણ મદેનતની કે કંઈ આવવાની દરકાર કરતા નહોતા. વળી તે પડતો છવ પોતાનો દિતેમ્મ છે કિંવા અકિતેમ્મ છે તે પ્રત્યે પણ લક્ષ ન આપતાં બંને પ્રકારના છવને તારવા વારને કાંઈ પણ એકમાત્ર રાખ્યા વગર એક સરખો પ્રયાસ તેઓ કરતા હતાં. એટલું જ નહીં પણ કોઈ છવના માઠાં કર્મના ઉદયથી તેઓથીના એ પ્રયાસ સંકળ ન થતો તો પણ તેઓના હૃદયમાં તો તે છવ પ્રત્યે દયા બાવજ રહેશે હવે. સંગમ દેવતાએ તેમને અનેક પ્રકારના ઉપસર્ગો આપી કહ્યું આપવામાં કાંઈ પણ પાકી રાખ્યું નહીં છતાં પણ તેના પ્રત્યે સહેજ—એક લઘુ માત્ર પણ રોષ ઉત્પન્ન ન થતાં હવડું તે કુળના છવને તારવાની તેમની ઈચ્છા થઈ અને તે પણ જ્યારે તે છવને ન રૂચું ત્યારે તેઓથીને તે છવના માઠાં કર્મની તિવ્રતા જોઈએથી બધી દયા આપી કે જેના પરીણામે તેઓથીની આંખમાં અશ્રુ આવી ગયાં. સર્વ જીવોનું બહું કરવાનો જેનો ઉદ્દેશ છે—તિવ્ર ભાવના છે. તેમણે પોતાનો એ ઉદ્દેશ પાર પાડવાને બાર વર્ષ સુધી અખંડ કહ વેડી દરેક આવરણો દૂર કરી શુદ્ધ નિર્મળ એવું જે કેવળ જ્ઞાન મેળવ્યું અને તે મેળવ્યા પછી એકલોટા ન થતાં આ અગ્રાધ સંસાર સમુદ્ર કે જેમાં ચારે તરફ અગ્નિ પ્રજ્વળતો અને તેની જ્વાળાથી તમામ પ્રાણીઓ દુઃખી દુઃખી થતા જોવામાં આવે છે તેમાંથી તેઓ કેમ નીકળી શકે તેને માટે અનેક અનેક રીતે તે સમુદ્રના દરેક કંઠાનું બારીક રીતે વર્ણન કરી તે દરેક રસનાઓ ફેવી ફેવી રીતે જોગથી વળા તેની કુચીઓ અર્થાત તે જ્ઞાનરૂપી ખજાનાના વારસ તરીકે શ્રી અનુવિંધ સંઘની નેમણુક કરી તેમને એ ખજાનાની કુચીઓ સોંપી મગદુર વારસોએ પોતાના એ પિતા-થીના નામ ઉપર “જૈન” એ નામ ધારણ કરી તેઓ એ નામથી જોગખાવા લાગ્યા. એ વારસોએ ફેલીક પંદેરી સુધી તો પોતાના પંડિતોના નામ ઉચ્ચળ મદે તેને માટે પૂરતી કાળજી રાખી તેઓ તે પ્રમાણે પોતાનાં પર્વના રાખના રહ્યા એ ઇતિહાસ ઉપરથી જોઈ શકાય છે. પણ વર્તમાન કાળને માટે સવાલ એ યાચ છે કે આપણે એટલે હાલ આપણે જ્યારે તે દવાનું પિલાના વારસો તરીકે જૈનનામ ધારણ કરી બેસી ગયા છીએ તો આપણામાં તે નામ ધારણ કરવાની લાલકાત છે કે ? અને હોંય તો તે કટકે દરજ્જે છે ? એ તપાસવાની શું આપણી પ્રજ્ઞ નથી ?

દેશદાસ મતોમાં એમ મનાય છે કે જેમ્મતિ અથવા કુળમાં ઉત્પન્ન થયા એટલે તેજ જ્ઞાનિ અથવા કુળના કહેવાયવાનો આજન્મે અધિકાર પ્રાપ્ત થાય છે પછી આપણમાં તે જ્ઞાનિ અથવા કુળની વાવધાન હો કિંવા ન હો તેનો વિચાર ન કરવાનો નથી—જ્યારે કેટલાક મતોમાં એમ પણ છે કે કર્મથી જન્મ વા નીચ જ્ઞાનિ વા કુળમાં આવી વા જ્ઞાન શકાય છે. હું ધારું છું કે આમાંની પાછલી પાંચરી આપણે જેનો મદાણ કરના આગા છીએ અને જે તેમજ છે તો પછી વખતો વખત આપણે જે નામ ધારણ કરીએ છીએ તે નામ ધારણ કરવાની આપણી લાલકાત કેવી રિયનિએ છે તે તપાસનાં રહેવું એ આપણી ખેડામાં ખેડારી પ્રજ્ઞ છે.

• યોગ શાસ્ત્ર.

“ જૈન ” એ “ જન ” સમ્મ ઉપરથી થયો છે. જન-એટલે જાત છે. રાગ-દ્વેષ જેમણે તે જન. અને એવા જન તેમના પગલે ચાલવાને બંધાયેલા તે જૈન. આ ઉપરથી સૂચન થાય છે કે રાગ દ્વેષ છૂટવા એજ સાચી અગત્યનું છે અને જૈન નામ ધરાવવાની લાયકાત રાગ દ્વેષના ઓછા અધીકપણાથી સમજી શકાય છે. એ ખૂંડે છે કે વ્યક્તિ પરત્વે જુદી જુદી વ્યક્તિઓમાં થોડે ધણે અશે તેવી લાયકાત હશે એ. ખનવા જોગ છે પણ સમુદાય પરત્વે એટલે સામાન્ય જૈન સમુદાય શબ્દને એટલું કરતાં આપણા તરફના સમુદાયનાં વર્તનો ધ્યાનમાં લેવાય છે અને જૈનેતર યજ્ઞ જૈનોની અમુક વ્યક્તિ તરફ નહીં. પણ જૈનોના સામાન્ય સમુદાય તરફથી થતાં કાર્યો તરફ જ દષ્ટિ કેંદ્રીતેઓને માટે મત બુદ્ધિ છે. એટલા માટે હાલના આપણા જૈન સમુદાયની રહેણી કરણી અને તેમાં રહેલી ખુબીઓ અને ખામીઓનું અવલોકન કરવું કે જેથી તેમાં કાંઈ ખામીઓ હોય તો તે સુધારી શકાય એ આજના લેખનો હેતુ છે.

રાત્રિ મહારાજાઓએ ઠેકાણે ઠેકાણે કહ્યું છે કે મનુષ્ય જન્મ અને તેમાં પણ જૈન ધર્મ પામવો મહા દુર્લભ છે. આવું બ્યારે જ્ઞાનીઓએ ક્યન કરેલું છે તો તે ઉપરથી એમ સમજાય છે કે જૈનેતર મનુષ્યો કરતાં જૈનોમાં એટલે જૈનપણામાં એવા કાંઈ વિશેષ ગુણ હોવા જોઈએ. તો હવે આપણ જૈનો અને જૈનેતર મનુષ્યોનો સુકાળો કરી તેઓ કરતાં આપણી એટલા ક્યાં રહેલી છે એ તપાસીએ.

દરેક સંસારી જીવ આ સંસાર સમુદ્રમાં અનાદીથી રખડતા આવ્યા છે અને તે દરમ્યાન શુભા શુભ કર્મોનુસાર દેવાદિક અતિના સુખ ભોગવ્યા છતાં પણ આ સંસાર ચક્રમાં ર્યાં કરી સુખ દુઃખ તો ભોગવવાનું પડ્યા કરે છે. આવી રીતે જમતાં જમતાં બ્યારે કોઈ જીવના પ્રજ્ઞામ રૂડાં થાય છે અને પાપ તરફની વૃત્તિ ઓછી થાય છે તેમ તેમ તે જીવ ઉચે ચઢતો જાય છે એવી રીતે પાપવૃત્તિ ઓછી થતાં અને પુણ્ય તરફ તેનું લક્ષ દોરાતાં તેનામાં આકાંક્ષાની ઉત્તરોત્તર વધી યતી જાય છે અને તે ગુણો તેની પરાકાષ્ટાએ પહોંચતાં જીવને આત્માની ખરા સ્વરૂપની જાંખી થાય છે એ જે જાંખી થવી અથવા સ્વપ્ન સંજ્ઞામાં કહીએ તો પોતાના ખરા સ્વરૂપનું જ્ઞાન થવું, અર્થાત પોતે કોણ છે એ સમજવું તેને સમ્યક્ત્વ કહેવું એમ કહેવામાં આવે છે. આ સમ્યક્ત્વની એટલી બધી સત્તા છે કે તે થયા પછી વધુમાં વધુ તો તે જીવને અર્ધ પુરુષ પરાવર્તન કાળ સુધી જ આ સંસારમાં રખડવું પડે છે, અર્થાત તે દરમ્યાન તે જીવ કર્મબંધનથી સુકા થયા વગર રહેતો જ નથી. હવે આત્માનું ખરું સ્વરૂપ એ જેઓને કેવળ જ્ઞાન અથવા સંપૂર્ણ જ્ઞાન પ્રાપ્ત થયું હોય તેજ કહી શકે. એ આપણા મહાન ઉપહારી તિર્થંકર મહારાજાઓને પ્રાપ્ત થયેલું હોવાથી તેઓ જીવ અને પુરુષનું સ્વરૂપ જેવું છે તેવું જ ખતાવી શક્યા છે. બ્યારે અન્ય મતાવલંબીઓ તેનો માન એક બાગ જોઈ શક્યા હોવાથી તેઓ તરફથી જે જે ધાર્મિક ક્રિયાઓ વિગેરે કરવામાં આવે છે તેનું ફળ તેઓ જેવું જોઈએ તેવું મેળવી શકતા નથી. અર્થાત તેઓ તરફથી જે જે ક્રિયાઓ કરવામાં આવે છે તે તેઓએ આત્માના સ્વરૂપની હદ ટુંકી બાંધેલી હોવાથી અને તે તે ક્રિયાઓનો હેતુ પણ તે સ્વરૂપને અનુચરતો જ રાખવામાં આવતો યોગ્ય ને એ ને ક્રિયાઓ નડે સુખિ મેળવી શકતા

નથી. ત્યારે જૈનો ખરું સ્વરૂપ સમજી તદ્દુસાર ક્રિયાઓ કરતા હોવાથી તેમજ વ્યવહારમાં વર્તતા હોવાથી ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણે સંસાર પરિભ્રમણની હદ બંધાય જાય છે. આ પ્રમાણેનો તથાવત જૈન અને જૈનેતરમાં છે એમ હું સમજું છું, અને જો મારી તે સમજ ખરાબર હોય તો તે ઉપરથી જે સાર ઉપર આવી સકાય તે એજ કે ખરાં જૈન યજમાન એક તો ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણે આઃ ગુણોવાળી દ્રષ્ટિ જોઈએ અને એ દ્રષ્ટિના પરિણામે આત્મામાં જે એક પ્રકારનો ગુણ પ્રકટ થાય છે કે જૈની રૂપે તેને પોતાના ખરા સ્વરૂપની ઝાંખી થાય છે તે થવી જોઈએ. આમ જ્યાં સુધી જને નહીં ત્યાં સુધી એટલે સમ્યક્ત્વપણું એટલે વસ્તુને તેના ખરા સ્વરૂપમાં જૈન જોઈ શકે ત્યાં સુધી તેને વ્યવહારથી એટલે તે જૈન નામ ધરાવનારા કુળમાં જન્મ પામવાને લીધે બંધે પોતાને જૈન માને, પણ વાસ્તવિક રીતે તેઓમાં અને જૈનેતરમાં કાંઈ ફરક હોતો નથી, એટલું જ નહીં પણ ફરકાકે જૈનેતરો તેના કરતાં વધારે હચી હદે પહોંચેલા હોય છે.

હવે આ ઉપરથી આપણને એમ પણ સમજાય છે કે સમ્યક્ત્વપણું એ જો આપણા ધણાક બંધુઓ માને છે તેમ કાંઈ જાણ વસ્તુ અથવા વર્તન સાંધે સંબંધ ધરાવતું નથી પણ આત્મિક ગુણ પ્રગટ થવા ઉપર આધાર રાખે છે. અલગતાં શાસ્ત્રકારોએ સમ્યક્ત્વના સ્વરૂપમાં વ્યવહાર સમ્યક્ત્વને પણ જતાવેલું છે. પણ તે માત્ર જાણજીવોને વ્યવહારમાં ટકાવી ધામે ધામે મૂળ સ્વરૂપમાં લાવવાના હેતુથી જ છે. પણ તે અપેક્ષા ખરાબર સમજવવામાં આવતી ન હોવાને લીધે વ્યવહાર સમ્યક્ત્વને જ સમ્યક્ત્વ માની લેવામાં આવે છે અને તેથી તેઓને ખરું સ્વરૂપ સમજવાની દરકાર જ રહેતી નથી. આવી સ્થિતિ માટે આપણા જૈનોના મોટા ભાગની બંધુઓમાં આવે છે અને એ પ્રમાણેની સ્થિતિ હોવાથી આપણે જે જે વ્યવહારિક અને ધાર્મિક ક્રિયાઓ કરીએ છીએ તે પણ ધણા પ્રકારના વિવેકની ગેરહાજરીને લીધે અન્યવચિત જણાઈ આવે છે અને તેમ હોવાથી તેનું યજ પગ તેનું જ મજે એ દેખીતું છે. વળી તેનું બીજું પરિણામ એ પણ આવેલું જણાય છે કે એથી આપણી દ્રષ્ટિ વિચાર જ રહેતાં આપણે કુંડી દ્રષ્ટિવાળા બની ગયા છીએ. આ કુંડી દ્રષ્ટિના પરિણામે આપણે આપણા મૂળ ધર્મથી વેગળા નહીં આપણે કેટલું અનિષ્ટ કરી નાંખીએ છીએ એ એક જો લાજસાથી કુંડમાં સમાવવીય.

હું ઉપર જણાવી ગયો છું તે પ્રમાણે જૈન અને જૈનેતરમાં જે તથાવત છે તે આત્માના સ્વરૂપ સંબંધી માન્યતાને લીધે જ છે, પણ જેઓ આત્માનું સ્વરૂપ સર્વજ્ઞતાએ વર્ણવેલું છે એમજ છે એમ માને છે તેઓ તમામ જૈન કહેવાવાને જોઈએ. એમાં કોઈથી ના પાડી શકાશે નહીં. અને જો એ પ્રમાણે જ છે તો પછી આપણા જૈનો જેઓ અમુક ક્રિયાઓ અથવા અમુક બીજા ક્રિયાજન મન બેરોને લઈને જે જુદા જુદા મનુ શ્રીક્રમોમાં વહેંચાઈ ગયા છે તેઓ પોતપોતાની એ માન્યતાને લઈને જુદા જુદા સમુદાય રૂપે બંધ રહેવાનું તે મને શ્રીક્રમો અરસ પસ કહેવાયની લાગણીથી જોતા હોય એટલું જ નહીં પણ એક બીજાનું અનિષ્ટ કરવામાં અને એક બીજાની નિંદા કરવામાં જ મગ્યા રહેતા હોય તો પછી આપણે જૈન નામ ધરાવનારે લાજ છીએ કે ? આપણે ધર્મ સર્વ હોય તો પછી આપણે જૈન નામ ધરાવનારે જુદા જુદા મન ધરાવનારા હતાં આત્મિક સ્વરૂપ તો એક જ રીતે માનનારા આપણે

અસ્પર્શ દ્વેષની લાગણીથી જોઈએ તો તેમાં આપણે મ્હેટામાં મ્હેટી બૂંઝ નથી કરતા ? આમ થવાનું કારણ માત્ર આપણે હુકી દ્રષ્ટિ છે. અને જ્યાં સુધી એ દ્રષ્ટિ રહે ત્યાં સુધી આપણે ધર્મના ખપી નહીં પણ માત્ર પોતા પોતાનાં પક્ષપર મોઢ ધરાવનારા છીએ. આપણા એ મોઢાપણમાં આપણા વચ્ચે પરસ્પર કેટલી લડાઈઓ જાગે છે, કોઈ દરબારમાં કેટલા પૈસાની ખુચારી યાદ છે અને કેટલા છવોને કલેસના કારણે રૂપ ધર્મ પડી ચીકણાં વેર જાંધી માકી ગતિના ભાગ્ય ધમ્મ છે. એના જે શાંતપણે વિચાર કરીએ જૈનસૈદ્ધાંત વિચાર કરીએ તો તો આપણને કંપારી છૂટ્યા વગર રહેતાં નહીં. પણ એ કંપારી છૂટે તે કણેણે છૂટે ? ને વસ્તુ સ્વરૂપના જાણ હોય, જેને કંપના વિચારની ખમર હોય તેઓને કે આપણા જેવા નામ ધારી જીવોને? એ ખરું છે કે એ મોઢની પ્રજ્ઞતા હાથમાં આપણા (ત્રણે શીરકાઓ) ઉપર એટલી બધી વધી ગઈ છે કે આપણે ગમે એક વચાની વાત ઉતરે એવી નથી પણ જ્યાં સુધી એક બીજા કદાચદ છોડી માત્ર ચૂકી દેવાને તૈયાર થઈ નહીં ત્યાં સુધી જૈન ધર્મ આપણે પામ્યા છીએ તે નહીં પામ્યા જેવું છે. એમ આપણે દરેક સમજવું જોઈએ. અમુક શીરકાવાળા અમુક અપેક્ષા ધ્યાનમાં રાખી તે પ્રમાણે વર્ણના હોય તો તેઓ બહે તેમ વસ્તે તેમાં આપણને કશું નુકસાન ખમવાનું નથી પણ તેઓની આપણી મૂળ માન્યતા એક છે તો તેમણે દરજ્જા તો એક જ બળને લીધે આપણે જૈન ધર્મની જાહેરાતલી વધારી શકીશું. આ હેતુ તરફ લક્ષ આપી કામ લેવામાં આવે તો હું ધારું છું કે આપણે હાલ જે પડતી સ્થિતિમાં છીએ તેમાંથી એકદમ લીકટમાં ખેરી ઉપર ચડી જઈએ, એટલું ને નહીં પણ હું તો કહું છું કે વિમાન Aeroplane જેટલી ઝડપે ઉપર ચડી શકીએ. પણ એમ જ્યાં સુધી ને કરીએ ત્યાં સુધી જૈન નામ ધરાવવાને માટે આપણે લાયક છીએ કે કેમ એ મને તો ચંકારપંદ લાગે છે.

હવે ત્રણે શીરકાઓના સંવાદ જાણુએ મુકનાં આપણે માત્ર ચિંતાંગર આશ્રીન વિચાર કરીએ તો તેમાં પણ વિશાળ દ્રષ્ટિ અથવા ચિરેકની ખામી અને માનની અથવા મમતની મુખ્યતા જોવામાં આવે છે. અનેક કારણોને લીધે આપણામાં જુદા જુદા ગચ્છો રહેલા છે એ ગચ્છો તરતના ઉત્પન્ન થયેલા નહીં પણ કેટલાક સૈકાઓ પૂર્વા આસના આવ્યા છે છતાં હાલમાં આપણે એક બીજા ગચ્છો પ્રત્યે સ્વધર્મિ ગણીએ પ્રત્યે, ને ઉર્મી-વાળી દ્રષ્ટિએ જોવું જોઈએ તેના કરતાં મંદપણે જોઈએ છીએ એ પણ આપણી વ્યવહારીક અને આત્મિક ઉન્નતિમાં ખટન કરવામાં સાધન ભૂતજ છે. આપણાથી બિન્ન ગચ્છના કોઈ મુનિરાજ આજના જતા હોય અથવા તો કોઈ ઉપાધ્યયમાં વ્યાખ્યાન વાંચતા હોય તો તેઓ અમુક ગચ્છના છે, આપણા મહારાજ નથી એમ કહી આપણામાં મુનિ મહારાજને દેખી ને આંતરીક ઉર્મિ ઉત્પન્ન થયી ક્ષેત્રએ તે દ્રષ્ટિ રાખતે લીધે મંદ પ્રાકી દમ્મ છે. અને તેથી આસ્થિતી ઉત્પન્ન કર્યાં જરાબર આવે છે. આથી હું આપણે મ્હેટા લાભ ખોઈદું મ્હેટું પાપ ઉપાર્જન નથી કરતા ? આ જાનની દ્રષ્ટિ અથવા બિન્ન જાવનાને આપણા અંતઃકરણમાં જગ્યા ના માટે આપણે જોઈએ ? વિશેષ ખેદની વાત તેમાં એ છે કે એ જાતની ખેદ દ્રષ્ટિ આપણા એટલે આપણે આવડો કરતાં આપણા મુનિ મહારાજનેઓમાં વધારે હોય છે અને જ્યારે તેઓને તેમ કરતાં જોઈએ તો આપણે તેનું અનુકરણ કરવું

દેવવાઈએ એમાં નવાઈ જેવું નથી. તો એ જ્ઞાતની ભેદ દ્રષ્ટિ દૂર કરી અરસપરસ દેવે ગમ્મવાળા સાધુ સાધવી તેમજ શ્રાવક અને શ્રાવિકાઓએ એક સરખીજ રહેદની દ્રષ્ટિથી જોવા જોઈએ. આવી જ્ઞાતની એકત્વતાના અભાવે પણ આપણે ધણા પછાત રહેી જઈએ છીએ અને ઉન્નતિ કરી શકતા નથી. અર્થાત ગમ્મ ભેદને લીધે આપણામાં દ્રષ્ટિ રાગ જાંઘાઈ જવો ન જોઈએ એ પણ ધ્યાન રાખવાની આવશ્યકતા છે. આ જાણતવું નીચું વાંચી જાણ મનન કરવા જોગ છે.

ગમ્મનો ભેદ જાણી નયન નિહાળતાં— તારની વાત કરતાં ન લાગે.

આપણી ઉન્નતિમાં વિધન રૂપ અને આપણને ધર્મ પાળવામાં હાની રૂપ એક ખીજ બાજત છે આપણા પરિવર મુનિમહારાજઓ ધરનાર, સગાં, કુટુંબ, પેસા અને મુખ્ય એ જાણ ઉપરથી મોઢ છોડી દઈ જે આગ્રિ રૂપી રત્ન અંગીકાર કરવાને ભાગ્યશાળી થયા છે તેઓમાં કેટલાકોમાં સંઘાડા અથવા સમુદાયનો મોઢ હાલમાં વિશેષ જોવામાં આવે છે. એક સમુદાયના મુનિમહારાજઓ પોતાના સમુદાયના મુનિમહારાજને પ્રત્યે જે રહેદની દ્રષ્ટિએ જુએ છે તેવી દ્રષ્ટિ ખીજ સમુદાયના મુનિમહારાજઓ પ્રત્યે રહેતી હોય એમ હાલમાં દેખાતું નથી. અને એમ થયું એ કોઈ રીતે ધમ્મજા જોગ અથવા તેઓની આભિક ઉન્નતિ કરનાર તો નથી જ એ નિર્વિવાદ છે. તેઓમાં એ પ્રકારની ભેદ દ્રષ્ટિ હોવાથી થી સંઘની ઉન્નતિમાં અનેક કાર્યો રખડી જાય છે અથવા પરસ્પરની એકત્વતાની ખામીને લીધે જોઈએ તેવાં સારી રીતે થઈ શકતાં નથી. આમ થવા દેવું એ કાંઈ નહીં તો તેઓનો પ્રમાદ તો કહેવાય જ, અને પ્રમાદ એ પણ દોષ છે કે જે મુનિમહારાજોએ ત્યાગવાની જાણ જાણે છે.

આપણામાં જૈન શ્રેયઃપાપવાની લાયકાત છે કે નહીં એ વિષે (૧) આપણે આત્માના સ્વરૂપની એક સરખી માન્યતાવાળા છતાં ક્રિયાઓથી મોટા ભેદવાળા રહેતો અરસપરસ કેવી લાગણી રાખીએ છીએ તે (૨) મોટી જાણતમાં પણ એક મત છતાં સામાન્ય ભેદને લીધે ઉભન થયેલા આપણા ગમ્મોના શ્રાવકો તેમજ સાધુઓ પ્રત્યે અરસપરસ કેવી લાગણી રાખીએ છીએ તે—અને (૩) જુદા જુદા સંઘાડાના આપણા સાધુ મુનિમહારાજઓ અરસપરસ કેવી લાગણી રાખે છે તે ઉપર ધ્યાન ખેંચ્યા પછી હવે હું એક મુખ્ય જાગન તરફ ધ્યાન ખેંચીશ. એ જાગન તે આપણે એકજ ધર્મના—એકજ મનના લગમગ એકજ સરખી ક્રિયાને અનુસરનારાં શ્રાવકો અરસપરસ કેવી એકત્વતાથી વર્તીએ છીએ તે સંબંધી છે. હાલમાં આપણી જૈન કોમમાં ચાલે તરફ નજર કરતાં જે શટ્કટ જણાય છે તે જોતાં ખેદ થાય છે કે “જૈન ધર્મ” એટલે આ સંસાર સમુદયમાંથી તરવાનું નાવ—અને તે નાવનો વારો ઉવરોત્તર આપણે હાલના રહેતોને મદદો એ પંચમ આરાના પ્રભાવનાજ પ્રતાપ છે, નહીં તો રાંકને ધેર રત્ન હોય જ નહીં. જ્યાં જૈન ધર્મનું નામ હોય ત્યાં તો શાંતિ, ક્ષમા, શુદ્ધચિત્તતા, નમ્રતા, નિર્મમત્વપણું, એકત્વતા—જાતબાવ, દયા, પરોપકાર અને આદિમક ઉન્નતિની જ વાતો થતો થતો હોય તે જોઈએ. તેને જાણે હાલમાં રહેતોમાં માન, મનન, સત્તાનો કોળ, મદ, અદકાર, છતાં અને દોષ એજ સર્વ જાણે પડે છે. જેના પરિણામે જેમ નીચે જાણીએમાં વાન કરતાં વિવેક ખૂટી જઈ જાય, તો, કાંઈ ઉવરી પડાય છે તેવાથી જ્યુ આપણે અરામ દેખાય જોઈએ, મારા મારા

વિચાર કરવો એટલે કે વિવેક રાખવો એનું નામજ ધર્મ છે એમ જે મત કહેતો હોય તે મતના અનુયાયી કહેવડાવનારા આપણે જ્યારે તે મૂળ સિદ્ધાંતનું જે ઉદ્ધેન કરતા હોઈએ તો પછી જૈન કહેવડાવવાની આપણી લાયકાત રેડી ક્યાં ? આપણે ધર્મને ખાતર મમતવને ખાતર સારા સારાનો વિચાર કરવા નથી, ચોગ્યા ચોગ્યનો વિચાર કરતા નથી, પરિણામનો વિચાર કરતા નથી, અને આપણી કન્નતિનો જેના ઉપર આધાર બાંધી શકાય એવી સંસ્થાઓનો નાશ યવાં દેઈએ છીએ, એક બીજા પક્ષને અસ્પર્શ કેમ હાની પહોંચાડાય તેને માટે દિવસ ને રાત પ્રયત્ન કરીએ છીએ. આપણા મુનિમહારાજઓની નિંદા દોષ જેનેતર વ્યક્તિએ ભૂલથી પણ કરી હોય તો કાગાની પેઠે કાક કાક કરી તેને પીંખી નાંખવા તૈયાર થઈએ તેજ મુનિઓની નિંદા આપણે રાજી ખુશથી કરવા દઈએ એટલું જ નહીં પણ તેમાં દ્રવ્ય, લાગવગ ત્રીગેરથી એટલે તનમન અને ધનથી સહાયતા આપીએ, આપણા પ્રતિષ્ઠિત ગણાતા મુનિમહારાજઓની પ્રતિષ્ઠાનો અને તેમના માનનો તેમને કોઈ સમક્ષ એક સામાન્ય માણસની પેઠે કબા રહેવા દઈ બંધ કરવા દઈએ, અને તે પણ રાજી ખુશથી એ બધું શું સૂચવે છે ? આપણે આપણા મુનિમહારાજઓના માન અપમાન પ્રત્યે દેશા ભેદરહાર છીએ, એને માટે જેનેતર પ્રયત્ન શુ વિચારશે, એ શું ધ્યાનમાં લેવા નેવું નથી ? ને તે પણ બધું સાને માટે ? હું ઉપર કહી ગયો તેમ માત્ર આપણી ધર્મા અને મમતવને ખાતર. જૈન ધર્મનાં જે ઉચ્ચ સિદ્ધાંતો છે જે ઉચ્ચ વર્તન રાખવા જૈન શાસ્ત્રોનું ફરમાન છે તે આપણી હાથની રહેણી કરણીને બંધ બેસતાં છે કે કેમ એનો આપણે બીજકુશ ખ્યાલ કરતા નથી. આપણા આવાં વર્તનથી આપણે આપણા ધર્મને ફેટું ફીણું લગાડીએ છીએ, અને ધર્મની હીલણા યવા દેવાથી અથવા તેવા કામમાં સામેજ યવાથી કેવાં માહી ગતિને લાયકનાં દાર્થ આપણે ઉપાર્જિત કરીએ છીએ એ બુદ્ધી જવું જોઈતું નથી. મુનિમહારાજઓનું કોઈ અપમાન ન કરે તેવો દાખલો ખેસાડવાના હેતુથી યસ્તુપાજ જેવાએ પ્રાણીત કર્યું આવવાનો ભય નહોતો રાખ્યો. ત્યારે આપણે અસ્પર્શસ તેમ કરવા સહાયતા આપીએ એ શું આપણને અને આપણા ધર્મને હીણું લગાડનારું નથી ?

અપૂર્ણ.

આનંદી યાઓ.

(લેખક—મણીલાલ મોહનલાલ, વહીલ...પાદરા.)

હવિત સુખ માટે છે, અથવા સુખ હવિત માટે છે, આ એ બે પ્રચલિત વંચી કોઈ પણ મત આપણને માન્ય હોય, તો પણ એ વાર્તા તો સર્વ માન્ય જ છે કે, જે માણસ “આનંદી યાઓ” એ આદર્શ વામને પોતાનું હવનચત્ર બનાવે છે—સાક્ષાત્કાર કરે છે, તે મનુષ્યનેજ ખરો “આનંદ” મળે છે, અને તેનું જ હવન સુખમય—મિષ્ટ—હલ્લન યાય છે.

નિર્દોષ, નિર્વિકારી “આનંદ” તોનો આસ્વાદ ! ખરે જગતના સ્વાદિષ્ટમાં સ્વાદિષ્ટ પદાર્થો કરતાં તે વધુ મિષ્ટ, રમ્ય હોય છે પણ ને બહુજ યોગ્યો અનુભવી શકે છે.

જગતના પ્રત્યેક હૃદયો બપોરે અધિકારમય હોય છે-ત્યારે આનંદી મનુષ્યનું હૃદય હમેશાં અદિતીય પ્રકાશ આપે છે, અને પોતાનું સર્વસ્વ નષ્ટ થઈ જાય તો પણ તે પોતાની પાસેના 'આનંદ' નું સત્ય સુખ સર્વને આપી શકે છે.

કોઈ પણ ફેરફાર, કે સારા નરસા પ્રસંગમાં મનુષ્યે એક વાતી-હમેશાં લક્ષમાં રાખવી અને તે "આનંદી થવું" એજ છે. તમે કોઈ પણ દેકાણે હો, કોઈ પણ સ્થિતિમાં હો, પણ જગતના સર્વ પ્રકાશમાં તમે તમારા "આનંદ" નો પ્રકાશ રેડવાનું કદી ભૂલશો નહિ ! જગતમાં ગમે તેવી સ્થિતિમાં પણ તમે, ચારે બાજુ "આનંદનો" પ્રકાશ પાડનાર સર્વ ફેરફાર યાઓ. સૂર્યોદય થનાર જગતમાં કેવે વિશ્વભરુ "આનંદ, આનંદ" પ્રસરી રહે છે ! દેકાં જીવન પ્રસન્ન થાય છે ? દેકાં જીવન સુખમય થાય છે ? પક્ષી-ઓનાં કલરવ, અને સુમધી પુષ્પોનો પમગૃહ કેવો નૈસર્ગિક પ્રેમ પ્રસરાયે છે ? તે તો તમે હમેશાં અનુભવો છોજ ? પરંતુ એકાદ મનુષ્યના હૃદયમાં બપોરે "આનંદ" નો ઉદય થાય છે ત્યારે તેને, તેના બધું ભગિનીને, તેનાં સ્ત્રી પુત્રાને અને જીમ આમ વગેરે દેકાં બધું સુખ થાય છે તેની દૃષ્ટના વાંચક તમે જ કરો !

પ્રત્યેક અંતઃકરણમાં "આનંદ" એ નામનું સર્વ ફેરફાર હોય છે. 'આનંદી' મનુષ્યનો મોહો, સ્મિત ભર્યો, પ્રકાશિત, પ્રેમ ભર્યો ચહેરો જોવાથી તેની પાસે આપનાર નો મનુષ્યને સુખ, સતોય અને આનંદ ઉપજે છે. સર્વ પ્રમાણે પ્રકાશિત ચહેરો એવો વિશ્વભરુ ખેંચાણકારક હોય છે કે તે કદી પિયરી સકાતો જ નથી. મોહો-સ્મિત ભર્યો-મધુરતાથી છવાયેલો આનંદી ચહેરો તે મનુષ્યને તંદુરસ્તી-નિષ્કપટ પ્રેમભાવ અને કિન્તવ દહાર હૃદયની ખાત્રી આપતો આપણા હૃદયપટ પર એવો સફેદ કોતરાઈ રહે છે કે તે આપણાથી કદી ભૂતી જવાતો જ નથી. આપણા જીવનની બીજ બીજ સ્થિતિમાં, અને તુલન પ્રસંગોમાં, આયોજના ખાસમાં અને સંકટોની ટેકરીઓ ઉપર કે આકૃતના પર્વતો ઉપર "આનંદ" નું ફેરફાર, આનંદી ચહેરાનું સ્મરણ આપણને અપૂર્વ સામર્થ્ય અને ઉત્સાહ આપે છે, કદી ભુલશો નહીં કે જગતમાં આપણું જીવન જીમને દુઃખ દેવા સાક નહીં પણ સર્વને સુખ અને "આનંદ" આપવા માટે જ છે. જીમઓના જીવન સરમાં તમારા "આનંદ" નો ઓથ ભેગી દઈ સર્વને "આનંદ" પ્રસરાવવો એ તમારું મુખ્ય કર્તવ્ય ગણાય. એક નિગ્રહ-કોષપૂર્ણ-અસતોષી, દુઃખી માણસને દિશાસા ભર્યા બે આનંદી શબ્દોથી તમે તેનું દેકાં બધું દુઃખ ઓઠું કરોછો ? એનો ત્વમને ખ્યાલ છે વાર ? હમેશાં સ્મરણમાં રાખશો કે એકાદ દુઃખનો કાળા અધિકારમય દગલા નાચે આપણા-કિન્તવ-અપ્રતિદત્ત-સ્વતંત્ર "આત્મા" ને ઠાંકી દેવા માટે આપણું જીવન નથી પણ જગતના વિશાળ અને દિગ્ગંધ પર પ્રદેશપર પર્વ સાંદર્ભ અને અદિતીય દાંતિમય-પૂર્ણાનંદમય પ્રકાશ-પ્રસારવચામાં જ આપણા જીવનની કર્તવ્યતા સમાવયી છે. વાદ રાખશો કે, મનુષ્ય જીવન એક એવું અપૂર્વ જાન માવા માટે છે કે, જેની સિધ્ધિ લોકોમાં "આનંદી યાઓ" એવોજ રમ્ય ધ્વની સ્વતંત્ર નીઝમાં કરે છે.

એકાદ વખત તમારાથી કંઈ બૂઝ થઈ કે તુરંત તે વાદ કરી રીસગીરને રામસે થઈ જવા કરતાં તે બૂઝ પુનઃ ન થાય એવો મનમાં પ્રદ સંકટ કરો અને તમેને પુનઃ તેવી બૂઝ માટે પસ્તાવાનો પ્રસંગ નહીં આવે. કોઈ મોટું સંકટ, કે આકૃત

“સુંદર દેખાવું” એ ઇચ્છા સ્વભાવન! જ પ્રત્યેક મનુષ્યને હોય છે, પણ “આનંદી થવું” એજ સુંદર દેખાવાનું પરમ રહસ્યવાણું, ઉત્તમ સાધન છે એ બહુ ઘોડાગંભીર છે; અને જેને તે ખતર છે તે નકવી ટાપરીપ સીધા જ સુંદર દેખાય છે. મોહુ ઘોહુ, લુચી વાળ ઝોળી, તેલ નાંખી, સેંટ લગડર ચોળી, દાગીના ધાત્રી પોમેટી સુઝ અકડ કરી, બહુ મુખ્યવાન વસ્ત્ર સજી સુંદર દેખાવાની સર્વ તૈયારી કરી, પણ ચહેરા જ રક્ત, રકમસ, હુખી, હિદાસી રાખો. પછી જુઓ; કે આનંદી ચહેરા સુંદર કે ખાલી ટાપરીપ સુંદર? હુખી સ્થિતિ અને આનંદી સ્થિતિ એ બે જાતની તસ્વીરો બેસાડો! ને પછી કઈ તસ્વીર હમેશ પોતાની પાસ રાખવી વધુ યોગ્ય છે તેનો તમે જ તોલ કરી લેજો. “હું સુંદર દેખાઉ છું કે નહીં?” એ હમેશ આપનામાં જોવા કરતાં “હું આનંદી દેખાઉ છું કે નહીં?” તે આપનામાં હમેશ જોતા જાઓ. ફક્ત “આનંદી થવું” એજ સુંદર દેખાવાનું પરમ રહસ્ય છે. હુખી અને સુંદર ચહેરા અને એકજ ઠેકાણે તમે કદી જોયો છે શું? હુખી થતાં ખરેખર જ સૌંદર્ય મલા સો ગડ દૂર ચાલ્યું જાય છે. ખીન ખવેં અને બીતકુલ ઘોડા નાસમાં સુંદર દેખાવાની ઇચ્છા હોય તો ફક્ત તમે “આનંદી જ થાઓ” અને હમેશાં આનંદ દાયમ રાખો એટલે દાગીના અને બહુ મુખ્ય વસ્ત્રો સિવાય તમે સુંદર દેખાશો. યાદ રાખશો કે અચળક લક્ષ્મિ કે વીપુલસપ્તા, મોટી મોટી ડીઝાઓ કે જાડું જુડ જેવું શરીર-આપી કદી પણ મનુષ્ય ઇચ્છીત મુખ મેળવી શકતો નથી, ફક્ત જો દરેક સાથે “આનંદી થાઓ” તું આદર્શ વાક્ય મુકેવું હશે તો જ સુખી-સુંદર કે જે ધારો તે યંવારો. કારણ કે ફક્ત “આનંદી થવું” એજ સુંદરમાં સુંદર અને ચેષ્ટમાં ચેષ્ટ દાગીના છે.

આનંદ એ પ્રેમનો દાસ છે, મીઠતાનું રંગબુંદ છે, સગાઈનું સીલ છે. અને પરમાત્માના ચરણપદ્મનો જમર છે આનંદ સિવાય કદી પણ દેવી—સ્વપૂર્ણ—પ્રેમ અનુભવી શકોતો જ નથી. પતિ પત્નિ વચ્ચે, પિતા પુત્ર વચ્ચે, મા દીકરી વચ્ચે, બે ભીરો વચ્ચે, રાજા પ્રજા વચ્ચે, સગા સંબંધી કે આડોસી પાડોસી વચ્ચે, આનંદ સિવાય કદી પણ સત્વ પ્રેમ સંભવનો જ નથી. એજ આનંદી મનુષ્ય પછવાડે તમે સાંભળશો કે “આ માણસ બહુ સારો-મોટો આનંદી ને હસેમુખો છે” ત્યારે ચીટીયા સ્વભાવનાં ચરિત્રા મોંવાળા મનુષ્યની પુરે તમે સાંભળશો કે “એવું કે એવું ચરિત્રું તોજરા જેવું મોહુ” અને ગમે તેના ધનવાન પણ હિતસીન ચરિત્રવાળા માણસને માટે જાગે તૈયાર રાખેલું “બીચારા” તું કંઈનામ તેને પાના માગે આપનામાં આપે છે.

જેને મોહુ મિત્ર મંડળ દોષ કીંવાતેને વખાણનાર ઘણો જન સમુદાય હોય, જેને માટે પ્રાર્થનારૂપ દરનાર ઘણા પ્રાણ મિત્રો હોય એવા માણસને માટે એ નિર્માણ જ છે કે માણસ “આનંદી” જ હોવો જોઈએ. કારણ “આનંદ”; એ સ્વર્ગની વાનગી ને સુખની ચાસણી છે.

ફક્ત આનંદી થાઓ એટલે તમે તમારી જીંદગીનું અરણ્ય હુખ ઝોજી થયેલું જોશો, હમેશાં કંઈય દાગીના કમો સ્વેષાં થઇ પડશે, અને તમારા વિરહ, વતનારા દુઃખ તોને તમારા મિત્ર ધરેલા તમે જોશો. આનંદી મુખડું ગમે તેવા કંઈય પ્રસંગે—ગમે તેવું કંઈય કાકડું કોકમચ, ગમે નેની આશન દર રસ્તા-કે તીરાસા રૂપી અપમાર ખરીદી મૂકવા સદા તૈયાર-ક્રિતાવી હશે. હિતસીનતાથી અસતોળથી મનુષ્ય કદી પણ

કર્તવ્યશીલ-અને આત્મા કદીપણ સામર્થ્યવાન થઈ શકતો નથી-પણ સંકટને લાત મારવામાં આશતને હસતાં હસતાં આવી ફેંકી દેવામાં નીરાશાને નહીં જેની કરી નાંખવામાં ને દુઃખને દરીઆપાર કરી દેવામાં ન આત્મ સામર્થ્યને પુરુષાર્થ લેખી શકાય.

વૈવશીય નિયમાનુસાર પણ “આનંદ” એ તદ્દરસ્તી પર ધણી ન સરસ અસર કરે છે. મોટા મોટા ડાકરો દરદીઓને “આનંદમાં રહેજો.” “ચિંતા છોડી દરશો નહીં.” એમ કહે છે તે પણ “શુ” સાળીત કરે છે-? કે કોઈ પણ દ્રષ્ટિએ આનંદ-એ ધણો ન આવશ્યક અને આદરણીય છે.

હવે જે આનંદ પ્રભુ અને પ્રભુતાનું ભાન કરાવે તેવા સુક્ષ્મ આનંદ તરફ વળીએ. વાંચક? જેને જોવાથી-ઓળખવાથી-ધ્યાન કરવાથી-પુનઃ કરવાથી ને છેવટે પ્રાપ્ત કરવાથી અવ્યાખ્યાન, અનંત-મોક્ષ સુખ મળી શકે એવો “આત્માનંદ” જે મેળવી શકાય ત્યારે તો સોનું અને સુગંધ-એવો જોગ થાય. તત્ત્વમાંના તેજની માફક શરીરમાં રહેતો પ્રભુ તુલ્ય અનંત બળનો ધણી-આત્મા તેનું રચણ-મનન-ધ્યાન ને પૂજન કરી બાહ્ય સુખને લાત મારી આશ્રય સંવરનાં કારણો વર્ગ-વટ ઘટ વ્યાપી પરમ તત્ત્વનું ભાન કરી પ્રભુ ગ્રેમ પ્રુમારીની ભાંગ હૃદય વ્યાકામાં ભરી સોહનું તાન લગાવી નીલ આનંદમાં મસ્ત રહેવાય તો તેને ખરેખરો “આત્માનંદ” કહી શકાય. પ્રભુ સત્વર સર્વ જીવાસુઓને તેનો સત્તાનંદ પ્રાપ્ત કરવામાં સ્વાય યાત્રા! એ જીવાસા. ઇતિ શાંતિ.

મણિ-મંદિર પાદમ ૩.

પાદરાકર.

શ્રીમદ્ યશોવિજયજી ગણિકૃત ૧૦૮ વોલ.

સર્વજ્ઞ શતકાદિક અન્ય માહેના વિરૂદ્ધ બોલ જે ધર્મપરીક્ષા અન્ય માહે દેખાડ્યા છે તે માહેના કેટલાક મતભેદ બહુવાને અર્થે લખીએ છીએ.

‘ઉત્સવ બાળીને અનંતો ન સંસાર હોય’ એવું લખ્યું છે તે ન ઘટે; જે માટે મહાનિસીધાદિક અન્યને વિશે અધ્યવસાયવિશેષની અપેક્ષાએ તીર્થકરની મહા અચાતનાના કરનારને સંખ્યાતાદિકે તણ ભેદે સંસાર કહ્યો છે; તથા મરીચિ પ્રમુખ ઉત્સવ બાળીને અસંખ્યાતાદિક સંસાર પણ કાઢે છે. ૧

‘નિન્દવ તીર્થોચ્છેદની કુદિથી ઉત્સવ બાળે તે માટે તેને અનંતો ન સંસાર હોય; યથાચ્છેદ તે રીતે ઉત્સવ ન બાળે તે માટે તેહને અનંત સંસારનો નિયમ ન હોય’ એવું લખ્યું છે, તે ન ઘટે; જે માટે યથાચ્છેદને પણ યજ્ઞોચ્છેદનો પરિણામ હોય; અને તીર્થોચ્છેદની પરે સ્ત્રોચ્છેદ પણ યોગવીસી પ્રમુખ મન્યમાં ભારે કહ્યો છે. ૨

‘નિયત ઉત્સવ બાળે તે નિન્દવ’ અનિયત ઉત્સવ બોલે તે યથાચ્છેદ, એવું લખ્યું છે, ભાં ઉત્સુકકંકુદાસ વિના ખીજ કાંઈ આશો નથી. ૩

‘યથાચ્છંદને ઉત્સવ ખોલ્યાનો નિર્ધાર નથી’ એવું લખ્યું છે તે ન મળે (ધર) : માટે આંવશ્યક વ્યવહાર લાભ્યાદિક અથમાં યથાચ્છંદ ઉત્સવચારીને ઉત્સવ બાપી જ કહ્યો છે. ૪

‘નિયત ઉત્સવથી અનિયત ઉત્સવ હલવું જ હોય’ એવું કહે છે, તે ન ધરે, જે માટે એક જાતિને પાપે હિંસાદિક આચરવી પર નિપતાનિયત બેદે ફેર કહ્યો નથી. ૫

‘કીધા પાપનું પ્રાયશ્ચિત તેજ ભવે આવે પણ ભવાન્તરે ન આવે’ એવું લખ્યું છે તે ન ધરે, જે માટે પંચસૂત્ર, ચતુશરણાદિ અથને અનુસારે ભવાન્તરના પાપનું પણ પ્રાયશ્ચિત જણાય છે. ૬

‘અમભવને અનાભોગશુષ એકજ અવ્યક્ત મિથ્યાત્વ હોય’ એવું વ્યાખ્યાન વિધિ શતકમાં લખ્યું છે તે અયુક્ત છે, જે માટે શુણ્ સ્થાનકમારોહાદિક અન્યે અમભવ ને વ્યક્તા વ્યક્ત એ પ્રકારે મિથ્યાત્વ કહ્યો છે. ૭

વળી ત્યાં એવું લખ્યું છે જે ‘એક પુદ્ગલ પરાવર્તિત સંસાર શેષ જને હોય તેને જ અક્ષતમિથ્યાત્વ કહીએ,’ તે સર્વથા ન ધરે, જે માટે તેથી અધિક સંસારી પણ પાખંડી વ્યક્તમિથ્યાત્વીજ કહ્યા છે. ૮

‘અનાભોગ મિથ્યાત્વે વર્તતા છવને, ન માર્ગગામી વા કંભમાર્ગગામી કહીએ’ એવી કલ્પના કરી છે તે કોઈ અથમાં નથી, અને એમ કહેતાં સધળે ત્રણ રાશિ કલ્પાય. ૯

‘અમભ્ય અવ્યવહારીઆ’ કહ્યા છે તે ઉપદેશ પદાદિક અથ સાથે તથા લોક વ્યવહાર સાથે પણ ન મળે. ૧૦

‘વ્યવહારીઆ છવ સર્વ આવલિખના અસંખ્ય ભાગ સમય પ્રમાણ પુદ્ગલ પરાવર્ત પછી અવશ્ય મોઢે નય’ એવું લખ્યું છે ત્યાં કોઈ અથમાં સાદે નથી, સાંચું છુવત-લાતુ કેવળિ ચરિત્ર, યોગબિંદુ પ્રમુખ અથની મેળે વ્યવહારીઆ થયા પછી અનંત પુદ્ગલ પરાવર્ત પછે દીસે છે. ૧૧

‘સૂક્ષ્મ પ્રયિ વ્યાદિક ૪ તથા નિગોદ, એ ૭ બેદ અવ્યવહારીઆ કહીએ’ એવું લખ્યું છે તે ન ધરે, જે માટે ઉપેમિતિ ભવ પ્રપંચ્યા, નયંસાર સૂત્રવૃત્તિ, ભવ ભાવનાવૃત્તિ, આવક દિન દૃત્ય વૃત્તિ, પુષ્પમાળા વૃત્તિ, ધર્મ રત્ન પ્રકરણ વૃત્તિ, સંસ્કૃત નવ તત્વ રાત્રાદિક અથની મેળે (પ્રમાણ) પ્રગટ જાણદ નિગોદાદિક વ્યવહારીઆ જણાય છે, એક સૂક્ષ્મ નિગોદ જ અવ્યવહારીઆ કહ્યા છે. ૧૨

‘એ ઉપમિત ભવ પ્રપંચાદિકનાં વચન, પત્રવના સાથે વિરૂદ્ધ અનાભોગ પૂર્વક (છે ?)’ એવું લખ્યું છે તે પૂર્વાચારોની આચારનાનું વચન, નિન રાસનની પ્રતિષ્ઠા નજરે તે કેમ મોઢે ? ૧૩

‘અમભ્ય વ્યવહારીઆથી તથા અવ્યવહારીઆથી જાણ હર એવું પણ વ્યાખ્યાન વિધિ શતકમાં લખ્યું છે તે પણ કલ્પના માત્ર જ. ૧૪

‘અનાભિપ્રદિક મિથ્યાત્વ આભિપ્રદિક સરણ આકર’ એવું તત્ત્વ જે લખ્યું છે તે પણ ન ધરે, જે માટે યોગબિંદુ પ્રમુખ અથમાં અનાભિપ્રદિક આદિ ધર્મ બ્રહ્મિષ્ઠ દ્વ દીસે છે. ૧૫

‘મિથ્યાત્વીને દેવારાધન અત્યવસાય, જીવ દ્વિસાદિક અંધવસાયથી પણ વળું દુષ્ટ’ એવું સર્વજ્ઞ શતકમાં લખ્યું છે, એ એકાંત અદ્વૈતે તે ખોટા, જે માટે આદિ ધાર્મિકને સાધારણ દેવ ભક્તિ, યોગાભિંદુ પ્રમુખ અંધમાં સંસારતરણનો હેતુ કહ્યા છે. ૧૬

‘મિથ્યાત્વીના ગુણ તે સર્વથા જ ગુણમાં ન મળાય’ એવું કહે છે તે પણ ન ધરે; જે માટે મિથ્યા દૃષ્ટિના ગુણ આવે જ સુધું પડેલું ગુણાણું હોય, એવું યોગ દ્રષ્ટિ સમુચ્ચય અંધમાં કહ્યું છે. ૧૭

‘પર સગવળમાં ન કહી, જે સ્વ સગવળમાં કહી એવી જ ક્રિયા, સુખાનંદાનં, જિનની પુનઃ, સામાયિક, પ્રમુખ માર્ગાનુસારીપણું કારણ એવું કહ્યું છે’ તે પણ એકાંત ન ધરે, જે માટે ઉભય સંગત દેવા દાનાદિક ક્રિયાએ પણ માર્ગાનુસારીપણું યોગાભિંદુ પ્રમુખ અંધમાં કહ્યું છે. ૧૮

‘હૃદયથી અપાર્થ પુદ્ગલ પરાવર્ત, શેષ સંસાર હોય, તેજ માર્ગાનુસારી’ એવું લખ્યું છે તે પણ વિચારવું, જે માટે ઉપદેશપદમાં વચનાધ પ્રયોગ કાળ, ચરમ પુદ્ગલ પરાવર્ત જ કહ્યો છે તથા યોગાભિંદુ, વીસવીસી પ્રમુખ અંધાનુસારે પણ એક ચરમ પુદ્ગલ પરાવર્ત માર્ગાનુસારીનો કાલ જણાય છે. ૧૯

‘સમ્યક્ત્વથી ધત્તો હુકડોજ માર્ગાનુસારી હોય તે સંગમ, નય સારાદિક સરખોજ પણ ખીન્ને ન કહીએ’ એવું કહે છે તે ન ધરે, જે માટે અપુનર્જયક ૧, સમ્યક્ દ્રષ્ટિ ૨, ચારિત્રી ૩, એ ત્રણ શાસ્ત્રે ધર્માધિકારી કહ્યા છે તે તો આપ આપણે લશ્સે જણે પણ એક એકથી હુકડાપણનો તત્ત. નથી તે માટે જેમ સમ્યક્ દ્રષ્ટિ, ચરિત્રથી વેગળા; પણ પાળીએ, તેમ માર્ગાનુસારી, સમ્યક્ત્વથી વેગળો પણ હોય તે વાતની ના નહીં. ૨૦

‘મિથ્યાત્વીને દયા’ બ્યાધાદિકના અનુભવનાને સરખી’ એવું લખ્યું છે તે મહા દોષવું વચન; જે માટે અપુનર્જયકના દયાદિક ગુણ ઉપદેશ પદાદિક અંધમાં વીતરાગ દેવની સામાન્ય દેશનાના વિષય કહ્યા છે. ૨૧

‘જૈનની ક્રિયાએ અપુનર્જયક હોય પણ અન્યદર્શનની ક્રિયાએ ન હોય જ’ એવું ને કહ્યું છે તે ન માનવું; જે માટે સમ્યક્દ્રષ્ટી સ્વદાસત્તની ક્રિયાએ હોય અને અપુનર્જયક અનેક બૌદ્ધાદિક શાસ્ત્રની ક્રિયાએ અનેક પ્રકારનો હોય એવું યોગ બિંદુ પ્રમુખ અંધમાં કહ્યું છે. (૨૨)

લક્ષ્મણ પરિચાનેર્નેય ઉત્ત્વપ્રતિપત્તિ માર્ગાનુસારિતા એવું વંદાર ધૃતિમાં કહ્યું છે તે માટે જૈન શાસનના તત્ત જણાવના માર્ગાનુસારી ન હોય જ એવો એકાંત પણ ન ધરે, જે માટે એ તત્ત અસ્તો મેઘકુમાર હરિત જીવને પણ માર્ગાનુસારિ પણું ન આવે, યોગ્યતા લઈએ તો કાષ્ઠ દોષ નથી. ૨૩

‘લગવતી સત્રમાં જાન રહીત ક્રિયાવંત દેવારાધક દેતા છે તે ભાંગાનો સ્વામી પારીને ટીકામાં જાત તોપરી વખાણો છે તે માર્ગાનુસારી જ મિથ્યાત્વી હોય એ અર્થ ઉલ્લેખીએ ભાંગાનો સ્વામીદંત્ર્ય ક્રિયાવંત અજ્ઞાન જે કહે છે. આપ છટે’ તે ન ધરે; જે માટે અગત્યાદિકને દેશથી આચારકપણું નથી, આચાર આચારકપણું નેહને છે તે

પણ ન ધરે, જે માટે એ સુબ્ધ વ્યવહાર : લેખામાં નહિ. લિંગ વ્યવહારની પરિક્રિયા વ્યવહારપણે અપુનર્બંધકાદિ પરિણામ વિના પચાશકાદિક અર્થે નિરર્થક કહી છે. ૨૪

નિન્દવે ક્રિયાસા નથી ભાંગી અને સત્કોણ ભાંગી છે તે માટે દેશાસંધક તથા દેશ વિરાધક 'કહિયે એવું લખ્યું' છે તે સર્વ વિરૂદ્ધ જે માટે તે સર્વથા આજ્ઞાપણ ન કહ્યા છે. (૨૫)

જેને જ્ઞાન હતે પામ્યા ચારિત્રનો જંગ હોય અથવા ચારિત્રની અપ્રાપ્તિ હોય તે દેશ વિરાધક 'એવું લગવતી સૂત્રની વૃત્તિમાં લખ્યું' છે; તેમાં 'ચારિત્રની અપ્રાપ્તિ દેશ વિરાધક ન ધરે' એવું લખ્યું છે તે પ્રગટ પૂર્વાચાર્યની આજ્ઞાતનાનું વચન, જે માટે પરિભાષાં લેતાં કોઈ હોય નથી. ૨૬

સવ્વપ્પવાયમૂલં દુવાલંસંગં જબો જિગ્ગસાયં ।

રયણાગર તુલ્લં સ્વલુ તો સવ્વં સુંદર તમ્મિ ॥

એ ઉપદેશપદ ગાયામાં અને દર્શનમાં પણ હવદ્યાદિક સુંદર વચન છે તે દ્રષ્ટિ વાદના, તે માટે તેની આજ્ઞાતના એ દ્રષ્ટિવાદની આજ્ઞાતના યામ એવો અર્થ છે તે ખોયો છે. (૨૭)

તેની વૃત્તિમાં 'ઉદ્ધવાની વેલાદિ' કાવ્યની સાક્ષી લખી છે તે અયુક્ત એવું જુ છે. (૨૮)

તે કાવ્યનો અર્થ ફેરવ્યો છે. (૨૯)

'મિથ્યાત્વીની ક્રિયા આંખાના ફળના અર્થને વટવટ સરખા ચારિત્ર રહિત જ્ઞાન પોસ માસે આંખા સરખું પહેલું' લખ્યું છે, ત્યાં એ આશું જે અપુનર્બંધકાદિક ક્રિયા આંખાના ખીજાંકર આદિ સરખી ગણી નથી. શ્રી હરિભદ્રસૂરિના ઘણા અંશમાં એ અર્થ પ્રગટ છે, (૩૦)

લોકિક મિથ્યાત્વથી લોકોત્તર મિથ્યાત્વ ભારે એવું લખ્યું છે તે પણ એકાંત નથી, જે માટે બંધની અપેક્ષાએ લોકિક પણ ભારે દીસે છે. ચોગખિંદુમાં બિનમધીનું મિથ્યાત્વ હલવું કહ્યું છે, અભિજ્ઞ અધીનું ભારે કહ્યું છે. (૩૧)

અનુમોદના તથા પ્રસંગા એ જે બિન કહીએ 'એવું લખ્યું' છે તે ન ધરે, જે માટે પચાશક વૃત્તિ પ્રમુખ અર્થમાં પ્રમોદ પ્રસંગાદિક લક્ષણ અનુમોદનાનાં કહ્યા છે. (૩૨)

'મિથ્યાદ્રષ્ટિના દયાદિકશુલુ પણ ન અનુમોદના' એ કહે છે તે ન ધરે, જે માટે પર સંમધિયા પંચ દાન રૂપિ પગ્ગ પ્રમુખ સામાન્ય ધર્મના ગુણ અનુમોદના ચોગ્ય આસાધના પતાકાદિક અન્યમાં કહ્યા છે. તથા સાધારણ શુલુ પ્રસંગા એ ધર્મખિન્દુ સૂત્રમાં પણ લોક લોકોત્તર સાધારણ શુલુની પ્રસંગા દરવા કહી છે. ૩૩

'મિથ્યાત્વીની દયાદિક શુલુ પ્રસંગીએ પણ અનુમોદીએ નહીં' એવું કહે છે તે ગાયાનું વચન; જે માટે ખરી પ્રસંગાએ અનુમોદન આવે અને ખોટી પ્રસંગાને તો પિળિ ન હોય (૩૪) x

અનુમો.

x આ જોસ ધર્મસાગર કૃત સર્વજનચક નામના અંશમાં જે અપમાણ અથવા અવપટ શ્રીમંત્ યશોવિજયપદને લાગ્યું તે અવપટને દર્શાવના ક્રમમાં છે એવું લખાય છે. આની હરનવિખિન પ્રત એક એન્યએટ તરફથી મળીદની, તેથી તેના કપાસર માનીએ છીએ. તાત્રી.

સામાયિક સૂત્ર વાંચતાં તજવાના દોષ.

સૂત્રનો પાઠ બોલવામાં, સમજવામાં અને ણીગને સમજાવવામાં નીચે કહેલ ૧૪ અતિચાર તજવાના છે. ૧. વ્યાવિહત્ય એટલે વિપરિતતા. ૨. વ્યામેડિતત્ય એટલે એક ણીગના આત્માપ મળવાથી (આપનાર લેનારના) એ ત્રણ વળત બોલાઈ જવાય તે. ૩. હીનાક્ષરત્ય એટલે શબ્દ મૂકી દેવો તે. ૪. અત્યક્ષરત્ય—શબ્દ વધારી બોલવું તે. ૫. પદ્મીનત્ય—આખું પદ મૂકી દેવું તે. ૬. વિનયકીનત્ય—વિનય ન સાચવવો તે. ૭. ઉદાનાદિ ધોળ હીનત્ય—એટલે ઉદાન, અનુદાન, સ્વરિત આદિ જે ઉચ્ચાર કરવા અર્થે ધોળ છે તે ન સાચવવા તે. ૮. યોગકીનત્ય એટલે અકૃત યોગોપચારતા. ૯. અણુદાન યુક્ત પાંડે લેનારને તેની શક્તિ અને પાતતા મુજબ ન આપતાં અધિક આપવું તે. ૧૦. કુટ પ્રતિષ્ઠન એટલે કલુષિન હલ્લયો કડલ કરવું તે. ૧૧. અદાને સ્વાધ્યાય કરવો. ૧૨. યોગ્ય કાલે તે ન કરવો. ૧૩. અસ્વાધ્યાયમાં હોવા છતાં સ્વાધ્યાય કરવો. ૧૪ સ્વાધ્યાયમાં હોવા છતાં અસ્વાધ્યાય કરવો.

આ અતિચાર તજવાથી સ્વાધ્યાય કરનારને મહા લાભ થાય છે, નહિ તો વિદ્યાર્થને યજુ તેમ વિદ્યા સફલ ન થતાં મહા દોષો સંભવે છે. અહીં હીનાક્ષરત્વના દોષમાં વિદ્યાર્થનું દર્શાવ છે:—

એક વખત રાત્રગૃહનગરના ઉદ્યાનમાંથી વીરુવાની સમોસર્થો, તે વખતે એણે શબ્દ અમ્ભયકુમાર આદિને લઈ સ્વામીને ત્રણ પ્રશ્નિણા કરી નમન કરી સળામાં બેઠા. ત્યાં ધર્મદેવનાં મંજી પાછા વળતાં એક વિદ્યાર્થ આકાશમાં જતાં જતાં નીચે પૃથ્વીપર પડતો દેખાયો. એણે મહારાજે થી વીરપ્રભુને આતું કારણ પૂછતાં લમ્બવાને કહ્યું કે મગનગામિની વિદ્યાનો એક અક્ષર ઓછો છે તેથી તે ઉચ્ચે જઈ શકતો નથી. ત્યારે અમ્ભયકુમારે આ વાન સાંભળી ઘરન વિદ્યાર્થ પાસે જઈ તે વિદ્યા પોતાને આપી આપે, તો તેમાં થતી ભૂલ પોતે દેખાડે એમ કહ્યું. વિદ્યાર્થે કબૂલ થઈ આપી વિદ્યા પોને બોલવા લાગ્યો, ત્યારે તેમાં ઓછો રહેલ અક્ષર અમ્ભયકુમારે કહ્યો અને તેથી વિદ્યાર્થ આકાશગમન કરી ચાલ્યો, અને અમ્ભયકુમારે વિદ્યા શીખી લીધી. તાત્પર્ય એ કે સૂત્રપાઠ આદિ જેમ અને તેમ કિપર કહેત હોય રહિત થવા માટે યત્ન સેવવાની જરૂર છે.

વળી સૂત્ર સ્વાધ્યાય કરનાર તથા કરાવનારે સોળ વચનો ખાસ જાણવાનાં છે. અને તે અનુભોગ દ્વારાદિ સૂત્રમાં નીચે પ્રમાણે કહેલ છે.

૩ સિંગે-પુલિંગ, સીસિંગ, નંપુસકમિંગ (નરગમિ, નારીગમિ, નાન્યતરગમિ.) જેમ કે પુરુષ, સ્ત્રી, બાલક; ૩ વચન. (એકવચન દ્વિવચન, બહુવચન,) જેમ કે દેવ; દેવો, દેવાં; ૩ કાલ (બૂન, વનમાન, ભવિષ્યકાલ) જેમ કે કુધુ, કંકે છું, કરીય; પરોક્ષ નિર્દેશ પ્રસન્ન નિર્દેશ, ૪ ઉપનયાપનવચન:—(૧) ઉપનયવચન એટલે પ્રથમ્સાવચન જેમ કે આ સ્ત્રી રૂપવતી છે. (૨) અપનયવચન એટલે વિદ્યવચન જેમ કે આ સ્ત્રી કુરૂપ છે. (૩) ઉપનયાપનવચન-પ્રથમ્સા કરી નિદા વચન કહેવું તે જેમ કે આ સ્ત્રી રૂપવતી છે, પશુ કુરૂપ છે, (૪) અપનયાપનવચન-નિદા કરી પ્રથમ્સાવચન કહેવું તે. જેમ કે આ સ્ત્રી કુરૂપ છે પશુ સુશીલ છે. આવી રીતે ૧૫ બોલ થયાં. હવે ૧૬મો અધ્યાત્મવચન,

પોતાના ચિત્તમાં કંઈ હોય, પણ જગ્યાની શુદ્ધિથી બીજું જ કંઈ બોલવાની ક્ષમ્તા હોય તે છતાં જે ચિત્તમાં હોય તેજ બોલે. જ્યોત્સને એવાંતમયન. આમ ભોગ બોલને જાણીને જેઓ અત્યવન આદિમાં પ્રવૃત્તિ કરે છે, તે મૂઠ્ઠા લોકો જિવનચયનનું ઉત્તરન કરી જિનાના પિરાધક જ યાય છે, આરાધક થતા નથી. મરે સુમાધુઓએ આનું પરિણામ મેળવી આગળ જાણવેલ વિધિથી સુમાર્થનો સ્વાધ્યાય કરવો ધરે છે. *

“શ્રી જૈન શ્વેતાંબર એન્ડ્ર્યુકેશન બોર્ડનો સં. ૧૯૬૭-૬૮-૬૯ નો

રીપોર્ટ બહાર પડ્યો છે. જેમણે તેમણે મંગાવેલો.

જૈનાચાર્ય શ્રી આત્મારામજી મહારાજની જયંતિ.

આ જયંતિ તા. ૧-૬-૧૪ ને દિને ગુજરાતનાં જગ્યામાં આવી હતી. વિદ્યાર્થી-વૃંદ તરફથી મંગલાચરણ થયા પછી સ્વમંદિર પૂજારીશ્રી વાસુદેવશ્રી પૂજ કરવામાં આવી હતી. ત્યારબાદ પંડિત હરદાજી સર્મા, મુનિશ્રી વિમલવિજયજી; શ્રી. મોતીધંદ મિશનર કોપરિયા, શ્રીમુત સુમાચર્યજી દસ તરફથી વિવેચન થયાં હતાં. છેવટે પ્રમુખશ્રીએ ઉદ્ઘાટન કર્યા હતા.

મુનિ મહારાજશ્રી વલ્લભવિજયજીનું ભાષણ.

આજે જયંતિનો દિવસ છે છતાં હું શુદ્ધીનો દિવસ નહિ ગણું છું. દીવગીરીનો ગણું છું. જ્યારે એક માણસ જેમાં પોતાને લાભસ્વાર્થ સમાવેલો હોય તેવા માણસથી રહિત થાય છે ત્યારે જ તે માણસ મરણ પામનાર માટે દીવગીરી જાહેર કરે છે. આ સ્વાર્થ દુનિયામાં પોતાના સ્વાર્થને હરદન આવે નહિ તેવો જનાન અને નહિ ત્યાં સુધી કોઈ દીવગીરી જાહેર કરવું નથી. તેમ છતાં આવી દીવગીરી એકપક્ષી નથી. દીવગીરીના બે પ્રકાર છે. પોતાને અંગત તુલસાન થવાથી એક માણસ જે દીવગીરી જાહેર કરે છે તે સ્વાર્થ દીવગીરી છે. જ્યારે, એક માણસના મનમાં એમ આવે છે આજે મારાન પ્રકૃપ દુનિયામાંથી આવ્યો ગયો અને હવે તેની જગ્યા કોણ પૂરશે એવા વીનારથી જે દીવગીરી થાય છે તે દીવગીરી સ્વાર્થ રહિત છે. યાને તે મહિન-અર્ધિન દીવગીરી છે. બીજાસ્વાર્થ મહિન-અર્ધિન દીવગીરીથી કાંઈ નિર્દોષ થાય છે.

“અજ્ઞાન નિમિત્ત ભારત” પ્રગટ કરતાં પહેલી મુદ્રકીઓ વિંગ લાલા દસરાજે વિવેચન કર્યું છે. શ્રાવકોએ ‘લાયજસ’ ની કસિયાદ વિંગે આપેલી બીજા પણ તમોને જાણવી છે. પણ દુનિયામાં એક દિવસના માણસ કદાપિ પોતાની ધારેલી મુસદ બીજા-જોના દોષાવવાથી છોડી દેતો નથી. ગુણવાન, શુરવીર, ખંભીર, નીરામિયાની, ખુદા વિચારવાળા, નીરર, જગત્ર જાણુ અને રત્ન પ્રદય આભારામજી મહારાજનો જીવનચરિત્ર મેં ગમે ત્યાં કરી જનાઓ હતાં જેથી તે રિંગે લાયકું વડું કરવા માગતો નથી. હું કરીશ કે

* જુઓ આત્મપ્રભોષ (મંદરૂન) ૪. ૩૪૫-૩૪૮. હવે આનું માતાનર આત્મપ્રદ સખા તરફથી પ્રકાશિત થયું છે. કે જે સર્વ સાર દેતો પાંચી જાનમાં વધારો કરશે. તંત્રાન

તે મહાત્માનું વર્ણન કરવું તે ખીલકૂલ શક્ય નથી તેમ છતાં ભક્તિવશ ચેતન તેનું કંઈ વર્ણન કરે તે તેનું વર્ણન સમગ્રનું નહીં.

દુનિયામાં સાંસારિક ઉન્નતિ માટે કહેવાયું કે ધર્મનાં કરમાનો પ્રમાણે જ સંસારમાં વર્તે છે તેજ સંસારમાં ઉન્નતિ કરી શકે છે, બાકી ઉન્નતિ જો રહેતે પડી રહેલી ગીત્ર નથી. ધાર્મિક ઉન્નતિ કરવાની તેથી જરૂર મંજૂાય છે. આત્માના ગુણ જેમ જેમ વધુ પ્રગટ કરવામાં આવે તેમ આત્મિક ઉન્નતિ થાય છે. ગુણ પ્રગટ કરવામાં આવશ્યકતાની જરૂર છે. તમે પણ તે આત્મિક ગુણ પ્રગટ કરવા માંગતા હો તો આદર્શ પુરુષને અવલોકન તરીકે સ્વીકારશો.

ધણાઓ કહે છે કે હાલના જમાનામાં આપણે પાછળ છીએ કારણ કે પંચમકાળ-કળીયુગ પ્રવર્તે છે. કળીયુગના જલ્દાના તબે જેઓ કમળેરી બતાવે છે, અને પુરુષાર્થ ફારવતા નથી તેઓમાં પુરુષાર્થ જલ્પાનો નથી. આ એક માત્ર બહાનું છે. કળીયુગમાં માત્ર કેવળ જ્ઞાન નથી, બાકી દરેક શક્તિઓ ખીલતી શકાય છે. અજ્ઞાનતાથી અને પ્રમાદશાથી જ તમે કદી શકો નહીં તે માટે તમેજે પંચમ કાળનું હવું બહાનું કાઢી પોતાની જવાબદારી, જોખમદારી કાઢી નાખવી જોઈએ નહીં. આત્મારામજ મહારાજ પોતાની પ્રજાને જરાજર જાગવના અને પાછા પડતા નહીં. તેઓના શુભાશ્રયો મહારાજ શ્રી લુદિચંદજ, મળચંદજ, નીતિપિત્રયજ તથા ક્ષાતિ-વિજયજ હતા. તેમાં છેલ્લા જે મહારાજ સાહેબો યોગ ધણા જાણીતા છે, જ્યારે વૃદ્ધિ-ચંદજ મહારાજ કાંઈઆવામાં સારી રીતે જાણીતા છે, તેમજ મળચંદજ મહારાજ શુજરા-તમાં સારી રીતે જાણીતા છે. પરંતુ આત્મારામજ મહારાજની જરૂરેખા વધારે હોવાથી અને ખીન કારણોથી તેઓ આંખા દિંદમાં તેમજ કિંજાંમાં પણ જાણીતા થવા પામ્યા હતા. ત્યારબાદ મહારાજ સાહેબના શિષ્ય પરીવારમાંના મહારાજશ્રી લક્ષ્મીજીજયજ વગે-રેની યોગ્ય હકીકત જણાવ્યા બાદ મહારાજ સાહેબે પોતાનું વ્યાખ્યાન ખતમ કરીું હતું.

ત્યાર બાદ મી. ૦ રાયચંદ કુલચંદે કાનજી કરમરી સંકલના દથ વિવાર્થીઓને રૂ. ૧૦ આપવા જણાવવાની હકીકત મી. ૦ મેંજી હીરજીએ જાહેર કરી હતી. પરંતુ તે સંકમ મહારાજ સાહેબ તરફથી જોતવામાં આવેલા પુના બોર્ડિંગ ફંડમાં પોતા તરફથી રૂ. ૧૫ ઉમેરી આપી દાખી હતી. મંડળે પાંચ વરસ સુધી પચીસ રૂપીઆ બોર્ડિંગ ફંડમાં આપવાને કમુલ કર્યું હતું અને શેડ દેવકરજી મળજી તરફથી વિવાર્થીઓને પુરતકા બેટ આપવામાં આવ્યાં હતાં. બાદ મહારાજ સાહેબને ઉપકાર માની, આચાર્ય મહારાજની જય જોતવાની મેળાપરો વિસર્જન થયો હતો.

—:૦:—

જૈનો અને તેનું કર્તવ્ય.

કુટુંબ—દેશમાં યુનિવરસો વિહાર પજોજ અજ્ય હોવાથી તથા રેલ્વેનું સાધન નહિ હોવાને લઇ લોહોનો દેશાટન પ્રચાર નહિ હોવાથી કોન્ફરન્સ યું સંસ્થા છે? તેનો શું ઉદ્દેશ છે? તેઓ કેવા પ્રમાસથી લેન ધર્મની સેવા જાગવી તેને ઉન્નતિ ઉપર લાવવાં પારે છે તેનું જણાવેને જ્ઞાન નથી. તેનું કારણ માત્ર વિવા તથા કેવળજીનો અભાવ

છે. તે અભાવને લઈ લોકો બહુતાને આધીન પડેલા છે, તે બહુતાને દૂર કરવા સારા ઉદ્દેશો તથા વિદ્વદ વર્ગ મુનિવરોને આ દેશમાં વિચરવાની ખાસ બહુ છે. છતાં 'ભરતમાં બંદે' અને અપુરામાં ખરે; એ કહેવત પ્રમાણે જ્યાં મુનિઓના ચિદારની ખામ અગત્ય છે તેવા દેશ પ્રત્યે તેઓ દૃષ્ટિ ઉઘાડીને પણ જોતા નથી, અને જ્યાં મુનિવરોની ધણી અગત્ય નથી જ્યાં પાંચ પચાસનું ટાળું રહેતું જોવામાં આવે છે. વળી કહેવન છે કે 'આધિજો પડે' અને વાહરો ચાંચે એ કહેવત પ્રમાણે એક તરફથી કોન્ટ્રાસ્ટિ સંસ્થાઓ જૈન ધર્મોન્નતિ માટે તથા પ્રમાદ વગ પડેલી જૈન વ્યક્તિને દરેક પ્રકારે ઉત્તેજન આપી જાત્રન કરવા માટે દેશો દેસ સારી સંસ્થાઓ રચાવે છે તથા ઉપદેશકોને મોકલી બાળણ દ્વારાએ બોધ ચલાવી દરેક સ્થળેથી સુદૃઢ બંધાર ફેડ વગુણ કરી જૈન સેવા અગત્ય રહ્યા છે, ત્યારે બીજી તરફ જૈન ધર્મોન્નતિ થવામાં મુખ્ય એવી જે સાધુ વ્યક્તિ છે તેમાંના કેટલાક મુનિવરો પોતાની માન પૂજાને અર્થે યા વાહ વાહ કહેવડાવવા માટે મહોત્સવ પ્રસંગે વરધોડાઓ ચડાવી નોકારસી વિગેરેનાં ખર્ચો કરાવી જે પૈસાનો વ્યય કરાવે છે તે વાસ્તવ્ય જોતાં સદ્ગત્ય નથી, પરંતુ દુર્વ્યય છે. આ વાક્ય કેટલાક મંદ મતિવાન છુપોને અસહ્યતાને ઉપજવનારું થશે, પરંતુ સૂક્ષ્મ દ્રષ્ટિએ વિચારતાં બળુશો કે ઉપરોક્ત વાક્ય હું કહું છું તેમ નહિ પણ તે વાક્યને પવિત્ર સામ્રાજ્યે પણ સિધ્ધ કરી બતાવે છે કે સાન સેવો વિગેરે જે જે ખાતાંઓ છે તે તે ખાતાંઓ પૈકી જે ખાતાં અવ્યવસ્થિતિવાદી છે તેનું પોપણ કરવા તેની દરકાર નહિ રાખતાં જે અવસ્થિત ખાતાં સારી રીતે ચાલે છે તેનું જ રક્ષણ કરવામાં જે પૈસાનો વ્યય થાય છે તે સદુચ્ય નથી, પરંતુ દુર્વ્યય છે.

એક તરફ નોકારસી વિગેરે જમણવારમાં ખર્ચો કરી યા વરધોડાઓ ચડાવી દળરોં ફીંખાનો એકજ વખતમાં થીમતો વ્યય કરી નાંખે છે અને બીજી તરફ કેટલાક જૈન બધુઓને અન્નના પણ વાંછો પડી રહ્યા છે. તેવા નિરાશિન બધુઓ પ્રત્યે દયાની લાગણીથી નહિ જોતાં લોકો નોકારસી વિગેરે જમણવારોમાં ગિપ્તાન ઉઘાડી આનંદ માને છે તથા જમાનાના જમનાર લોકોના મુખથી નીકળતી વાહ વાહની પ્વનિ સાંજળી આનંદ માને છે એ ખેદકારક છે. આ સંજોગમાં ક્ષણ પૂર્યા મુનિવરો એમ કહેશે કે અમે ક્યાં તેમાં ખર્ચો કરવાનું કહીએ છીએ? પણ એ વાત વજનદાર નથી. કેમકે આપણે ધર્મચર્યોના પોતાનું માન વધારવા તેમાં ખર્ચો ઉઠાવવું પૂરું કરાવીએ છીએ. જો તેમ ન હોય તો આપણે ખામ ઉપરોક્ત દ્વારાએ તેવા (ધન હુંદળ) ખર્ચોને અટકાવી તે પૈસાનો વ્યય નિરાશિન બધુઓના ઉત્તેજન માટે કરવાની બહુ છે. પરંતુ આપણે મુનિવરોને પણ એક પ્રકારના તુચ્છ માનની અભિપ્રાય રહે છે કે અમેને જોખાનું શોભા કેમ થાય? પવિત્ર મુનિવરો! સામ્રાજ્યની શોભા તેવા પ્રકારમાં નથી રહી, પણ જૈન બધુઓ શુભી કેમ થાય તેનો પ્રયાસ કરશે તો સામ્રાજ્યની શોભા સદેજ થશે. સામ્રાજ્યની શોભાનું જાનું જમતને જતાવવાનું છે, પણ અંતરમાં તો જ્ઞાન મેળવવાની જ હતાસા રહે છે. માટે જૈન સમાજનું દિન નહિ વિચારનાં પોતાના માન પોપણ માટે દળરોં ફીંખા ખર્ચોના એ ખેદ થવા જેવું છે. એક તરફથી જૈન કોન્ટ્રાસ્ટિ આદિ સંસ્થાઓ જૈનોન્નતિ માટે દરેક રીતે પ્રયામ કરે છે, ત્યારે બીજી તરફથી અમારા કંઈક આવડો માન પ્રતિષ્ઠામાં કેમ વધી જાય એવી તુચ્છ તુચ્છાવી કેટલાક મુનિવરો તે પ્રયામને સરથ નહિ થઈને તેનાં તેને તોડવાનો પ્રયાસ કરે છે. મનુષ્ય મનાયકને વર્ષ તથા ચેત

कान्फरन्स मिशन.

१ श्री सुकृत भंडार फंड.

(संवत् १८७० ना वैश्व शु. ७. थी जेठ शु. ९. ता. ३-४-१४ थी ३१-५-१४.)

पुस्तक आख्या ३. २७३-६-० गया भास आभरना भाडी ३. ६७७-६-०.

(१) छिपदेशक भी. वाडीलाल शांङ्कण्यद—डि. शुगरात तथा कृष्ण
गोतरी ६॥, चारही २१, दोरडा ३॥, सानवपुर २८॥, घोडावाडा ०॥, लकुरा ६,
बारखडा १॥, लजोना ४॥, दंतशाला १, भडुना १॥, राजु ११, पीपराया ४, आडिसर २०,
सिन्धुवा ११॥, पडुवा ४. कुल ३. १२१-१३-०.

(२) छिपदेशक भी. पुण्डलाल त्रैमयद—भारवाड तथा पाखुपुर हवाडा.
आरणी १६, बाडिया २१, कयावाडा ४, घोडा ०; लड्य २५, लाभर ११, बाखुवा ११,
जोतरी १२, परणडी १४, लनीआला ३, दरखावाडा ८॥, पखुजल ४॥. कुल ३. १२१-८-०

(३) छिपदेशक भी. अमृतलाल वाडीलाल—डि. शुगरात.
भरोडा ७॥, अंबात ५, गोडवा २, भरवाडा ८॥, क्वाला ७. कुल ३०-४-०.
जेठवर कुल ३. १२५०-१५-०

२ श्री धार्मिक हिसाब तपासणी खातुं.

(तपासना—जेठ शुनीताव गडानयद, ऑनररी ऑडीटर, श्री जैन प्रोतागर डोन्डरन्स.)

(१) कडीआवाडना हवाडार प्रांतभां आवेला वामनगर भंये श्री शांति-
नाथरा महाशय (मोरीवाणा) ना देशसरने लगतो शीघ्रदः—

સદરદુ સંસ્થાના શ્રી સંઘ તરફથી વહીવટકર્તા શેઠ દાનજીભાઈ તારાચંદ જવેરીના હસ્તકનો સં. ૧૯૬૫ ની સાલથી સં. ૧૯૬૯ ના માહા સુદ ૩ સુધીનો હિસાબ સદરદુ સંસ્થાનો એક આવરો, એક ખાતાવહી અને એક નોંધ એમ ૩ ચોપડા ઉપરથી અમોએ તપાસ્યો તે બરાબર છે. પરંતુ સદરદુ સંસ્થાના ચોપડા શિવાય બીજાં કાંઈ પણ અમોને દેખાવવામાં આવ્યું નથી. તેથી સદરદુ સંસ્થાના વહીવટની તપાસણી આ ખાતાના નિયમ પ્રમાણે પૂરી થઈ શકી નથી. તે બદલ સદરદુ સંસ્થાના વહીવટકર્તા ગૃહસ્થને વીગત સાથે જણાવવામાં આવ્યું છે.

(૨) મહાલ મેહસાણા મધ્યે આવેલા શ્રી વિમળનાથજી મહારાજના દેરા-સરના વહીવટને લગતો રીપોર્ટ:—સદરદુ સંસ્થાના શ્રી સંઘ તરફથી વહીવટકર્તા શેઠ મોહોકમચંદ અમીચંદની વિધવા સ્ત્રી બાઈ દીવાળીબાઈના હસ્તકનો સદરદુ સંસ્થાનો વહીવટ દોશી રતેચંદ પીતાંબરદાસ પાસેથી સંવત ૧૯૫૭ ની સાલથી સંવત ૧૯૬૪ ના અશાઢ સુદ ૧૫ સુધીનો અમોએ તપાસ્યો. તે જોતાં મન્દર દેરાસરના વહીવટકર્તા બાઈએ આ દેરાસર પોતાની ગીરાઈ નાણાં ખર્ચા બંધાવ્યાં છે. અને આજ સુધી તેને લગતું પૂર્વન ખર્ચ પણ તેઓજ કરે છે.

સદરદુ સંસ્થાના વહીવટનો હિસાબ એકજ ચોપડામાં મેળ અને ખાતાવહીથી તપાસ્યો. તે જોતાં નાણું રીતસર રાખવામાં આવ્યું નથી.....

(૩) ઉ. ગુજરાત-મહેસાણા મધ્યે આવેલા શ્રી સંભવનાથજી મહારાજના દેરા-સરના વહીવટને લગતો રીપોર્ટ:—સદરદુ સંસ્થાના શ્રી સંઘ તરફથી વહીવટકર્તા શેઠ પરમેશ્વરભદાસ ગાંતમદાસના હસ્તકનો સં. ૧૯૬૫ ની સાલથી સંવત ૧૯૬૯ ના બાદરવા વદ ૩ સુધીનો વહીવટ અમોએ તપાસ્યો તે જોતાં એકજ ચોપડીમાં મેળ તથા ખાતાવહી રાખી નાણું રીતસર માંડવામાં આવ્યું છે અને તે બરાબર છે. સદરદુ સંસ્થાના વહીવટકર્તા પોતાની પૂરેપૂરી લાગણીથી વહીવટ ચલાવે છે. તે માટે તેમને ધન્યવાદ થયે છે.

નોટ-સદરદુ ત્રણે સંસ્થાનો વહીવટ તપાસી તેમાં જે જે ખામીઓ દેખાણી તેને લગતું સૂચનાપત્ર તે દેશના વહીવટકર્તાને આપવામાં આવ્યું છે.

જાહેર ચેતવાણી.

હાલમાં કાઠીઆવાડમાં તળાજ ગામેથી “રમતગમત”નામનાં માસિકનો પુ. ૧ લા નો અંક ૧ લો અધિપતી ચત્રમૂજ વિ. તારાચંદ મહુવાકર તરફથી જાહેર પટેલ અમારા જોવામાં આવ્યો.

સદરદુ મી. ચત્રમૂજને શ્રી જૈન શ્રવેતાંબર કોન્ફરન્સના ઉપદેશક તરીકે ચં. ૧૯૬૬ માં થોડી ગુડત રાખેલ હતો. તે દરમ્યાન શ્રી સુકૃત જાહેર ફંડના રૂ. ૨૯-૧૨-૦ તથા ફંડની એક રચીટ શુક રાખી તેજો નાચી ગયા. તે બાબત ઘણો તપાસ કર્યો પણ પત્તોજ મળ્યો નહિ. હવે તે પોતાના અધિપતિપણા નીચે માસિક જાહેર પાટે છે તે તો હમણાં જ જણાવું. પ્રભુ! સર્વને સુખનિ આપયો.—ડૉ. ઓદિય.

JAINISM.

A Lecture delivered by Dr. Hermann Jacobi, M. A.
Ph. D. at Rajkot on the 27th of March 1914.

I have been asked to deliver a lecture on Jainism, a subject with which long-continued studies and my recent experiences in India have made me familiar. We have only recently come to understand properly the position of Jainism; formerly it was believed to be an offshoot of Buddhism, for Buddha at that time had become pretty well known to the western scholars and as it is the religion followed by many Asiatic nations out of India, its original home, it was naturally looked upon as the parent of similar creeds; and one of them seemed to be Jainism. Like Buddhism it is originally and principally a *monastic* religion, a religion intended for an order of monks and nuns, and the laymen were of secondary consideration. Therefore in their outward habit of life the monks of the Jains and those of the Buddhists seemed to have much in common. And besides there was another particularity which lent strength to the opinions that both sects came from the same stock. The idols of Buddha and those of the Jains have a great family likeness; both are presented in the position of meditation and at an early time it was rather difficult for the inquirer to tell which was a Buddha and which were Tirthankaras. All the circumstances led to the conclusion that Jainism was a sect of Buddhism, which in early times had branched off from it. For what was known about the tenets of the Jains seemed to indicate a more *radical difference* of their creed from the original Buddhism than exists between even the most distant Buddhist sects. On the base of this *prima facie* theory other scholars built new theories, whose holdness is proportionate to and may easily be explained by the scarcity of original materials, illustrative of Jainism. Now a change was brought about in the 60s and

70s of the last century. In that time Dr. Buhler, the then Educational Inspector of Guzerat, succeeded in collecting manuscripts of the sacred books of Jains; manuscripts which became the possession of the Deccan College Library and some libraries in England and on the Continent. I myself was able to acquire with the help of my friend Dr. Buhler, manuscripts of the principal *Angas* and *Upangs*. At the same time the investigation of the Buddhist scripture had been carried on with great zeal and had made great progress. It was my great fortune to commence at this juncture my studies of Jainism; they soon made me reject the old theory and brought on the conviction that Jainism was entirely independent of Buddhism. I found in the Jain scriptures the names of the contemporaries of Buddha, the kings of Magadha and some religious leaders of the time as also being contemporary with *Mahavira*, the twenty-fourth Tirthankara of the Jains. And in the Buddhist scripture I met with a mention of *Mahavira* under the name *Niganth Nataputta*. *Nataputta* is a name of *Mahavira*, since he belonged to the Kshatriyas class of the *Natas* or *Jnatas* and *Nigantha* is an ancient name of the Jaina used in their sacred books. So there could be no doubt that *Mahavira* was a contemporary of *Buddha*. The Buddhist further mentions the name of the place where *Mahavira* died *Parapuri*. In this point also they are in perfect concordance with the Jains themselves. The independence of Jainism from Buddhism being thus proved, we were able to proceed one step further. The Buddhists frequently refer to the *Nigantha* or Jains as a rival sect, but they never so much as hint that this sect was a newly founded one. On the contrary, from the way in which they speak of it, it would seem that this sect of *Niganthas* was at Buddha's time already one of long standing, or in other words, it seems probable that *Jainism is considerably older than Buddhism*. We shall find in the sequel, reasons to confirm this view. When we study more closely the principles of Buddhist philosophy on the one hand and those of Jain Philosophy on the other, the difference

seems so great that it precludes an idea of common origin. Buddha denied 'Being' (सत्ता) as something permanent; he only admitted a continuous originating. "All is transient, nothing is permanent" were the last words he is said to have uttered. This idea of the transitoriness of everything existent gave rise to the later Buddhist theory of the momentariness of all things, a theory which revolutionized the Indian Philosophy. The theory comes to this: every thing exists but for a moment and is replaced in the next moment by a facsimile of its, just as we see things move in a bioscope. What we call existence and development of a thing is but a series of successive momentary existences. I shall not try to make this strange theory more intelligible without catering into further details. It is obvious that the Buddhists had to deny the continuous existence of anything and they were not remiss to follow up this main idea into all its logical consequences. So they denied the permanent existence of a soul and of matter. With them the belief in the permanent existence of a soul is a principle of the greatest heretics. Now in all these points the Jains have just the opposite treatment. According to them, the soul as well as the matter are eternal and have a permanent existence, and this belief is the base of their philosophical system, which I will now describe in more details in order to give an idea of fundamental principles of the Jain system. According to the Jains the world of existing things falls into 2 categories, souls (*Jivās*) and matter (or *Pudgala*). There are three more substances besides: space and the mediums of motion and of rest, but they need not detain us as they do not concern the problem in hand. There are numberless souls or *Jivās*, which are incorporated again and again as long as they have not reached the state of perfection. Matter on the other hand consists of atoms which are eternal but which are not of a permanent quality. The qualities of matter develop according to circumstances. Matter itself may be described as something which may become anything.

Jains as God, since they are absolute and perfect beings whose virtuous life on earth should be a model to the pious. But the Jains expressly deny that these Gods have any direct influence on the course of events in the world. They combat the idea of a god as the creator and governor of the universe.

I have sketched (in a bare outline) the theory of *karma*, because it is the main foundation of the philosophical and religious system of the Jains, and it will be easy from this point of view to understand most of their rules of conduct.

I shall now deal with the Ethics of the Jains. The principal moral laws were early recognised by all Hindoos; Brahmins, Buddhists and Jains are at one about the four first commandments or vows (*vratas* as they call it) i. e. not to kill, not to steal, not to lie and not to commit adultery. Each of the three sections mentioned, has a fifth vow, which however is different in the different religions. They agree not only with regard to the first four commandments, but also in according the prohibition to kill, the first place. It will be doubted by nobody that to kill a man is the greatest offence infinitely more than to rob his property or to mislead him by lies. But this prohibition to kill (the *Ahimsa*) was not restricted to men, but is extended to animals as well. Buddhists and Jains regard it as a sin to kill an animal, but only the Jains regard *Ahimsa* in this extension of its meaning as the highest religious law—as the *paramo Dharma* and have carried its consequences to the extreme, and as they regard plants also as possessed of life, it becomes practically impossible for men in the common conditions of life to carry out the commandment “not to kill” in all its bearings. But the law is strictly binding on the monks and the greater part of their rules of conduct have reference to the *Ahimsa*. The laymen try to abstain from killing at least animals, hence they are strict vegetarians as you all know. Not to kill any

living being may be said to be the principal consideration of the Jains; the corner stone of their ethics.

I have said that the Jains consider plants also as possessed of life, to be the abode or body of souls. In this regard they agree with other philosophers of the Hindus. But they extend the domain of souls far beyond the animal and vegetable kingdom. Their views in this respect are very peculiar and are not shared by any other philosophers, at least in India. The Jains believe also the elements; earth, water, wind and fire to house innumerable souls or to be bodies of souls, which may be called elementary bodies and souls. Only when the elementary bodies, the earth bodies, water bodies etc. have been quitted by the souls they become *lifeless* matter. Thus cold water is believed to contain souls and therefore *sadhus* may not use it. Thus from the Jain point of view, we may speak of lifeless matter only in a restricted sense, as most matter may temporarily at least be regarded as embodying souls. But this is not yet all. There is still more one kind of beings, the lowest of all and invisible to our eyes.

These beings are called *Nigodas*. In order to explain what is meant by this term, I remark that plants are according to the Jains either visible or invisible; the *Nigodas* belong to the invisible kind. Now some plants are bodies of one soul only, others (and these are the majority) consist of a great number of bodies forming one colony. The *Nigodas* are such plants; they are infinitesimally small globes containing numberless cells and in each cell there are lodged numberless beings, the *Nigoda* beings, who have all animal functions in common. With these globes the whole space of the world is literally packed. From them some souls are from time to time released and sent up the scale of living beings to fill the vacancies occasioned by the liberation of souls who have reached perfection. For there is a scale of beings from the lowest upto animals, men and Gods; up and down this scale the beings ascend or descend in their successive births according to their merit or demerit as the case

went on and the popular language changed, becoming so different from the latter, that it wanted the proper study to understand the works written in old language. Thus old language lost the advantage, it had in the eyes of the general public, over the learned language, and *Prakrit* books found no more readers except in the ranks of Jain scholars who regarded *Prakrit* as equal in dignity to *Sanskrit*. And thus it happened that for all glimpses we get of the more popular *Prakrit* literature, we are indebted to the Jains.

But I should presume too much on the patience of my hearers if I should continue to treat the subject in more details. I think I have said enough to show that Jainism contains a vast mine of knowledge and that it is well worth exploring for all who are interested in the history and the culture both philosophic and religious of ancient India.

In the course of his lecture what Dr. Jacobi had said is reproduced here in his own words:—

“Before proceeding I may be allowed to add some remarks which are occasioned by my mentioning *Asrava*, the influx of *Karma*-matter into the soul. This term was very appropriately chosen, for *Asrava* literally means ‘flowing in’ the word being derived from the root *Sru* to ‘flow.’ Now the Buddhists also use the term *Asrava* in the sense of defilement, sin. But the etymological meaning of *Asrava* is inconsistent with their conception of *Karma*, and therefore it is impossible that they should have first used the term *Asrava*; they must have borrowed it from another sect in which the etymological meaning of *Asrava* was applicable to their conception of *Karma*. There can be no reasonable doubt that the sect which invented the term, was that of the Jains, and since the Buddhist borrowed an important term from them, Jainism must needs have preceded Buddhism. This is a new argument to which I have alluded in the beginning of this lecture.

સ્વીકાર અને સમાલોચના.

જેન ઓસોસીએશન યોદ્ધા ઇડીઆ—સં. ૧૮૬૬ ના રીપોર્ટ.

(ગતોંકમાં આની સમાલોચના અધુરી રહી છે તે તે પૃષ્ઠ ૧૨૦ થી ચાલુ.)

૨. યુનિવર્સિટીમાં જેન સાહિત્ય લાખત કરાયું.
 ૩. જેન તહેવારો પંચાયતો માટે સરકારમાં અરજ અને તે સંબંધે જનુરી હાલમાં.
 ૪. ભાષ્ય શેણી ઉપકાવની.
 ૫. જેનોમાં સર્વ થાય, તીથેના અધિકાર મર, તેમ પર્ગ કરાવી લેવાંદેની પદ્ધતિએ સંતોષકારક નિર્ણય લાવવા—આની અંદુર જરૂર છે. તેમ થયે હમ્મરો રૂપિયા નિર્ણયક વાદમાં અરજાતા સંબંધે—આને માટે ખાસ કમીટી નીમવી.
 ૬. જેનોમાં સર્વ પ્રકારની કેમ્પલ્લી કેમ વધુ વિસ્તાર દરેક પ્રાંતમાં પામે તે માટે એક કેમ્પલ્લી ખાતું ને જાનોતેમક ફંડ (કે જેની યોજના ૧૮૬૪ ના અનુચારીના હેરફેરમાં આવેલ છે) તે ખોલી તેને માટે પ્રયાસ કરવો.
 ૭. રાજકીય ખાતો લાખમાં લેવી; ગવર્નર, વાઇસરોય આદિને માનપત્ર આપવાની, તેઓને જેનોના પ્રત્નોથી વાકેર કરવાની તક લાઇ ધરવી.
- આપણા જેન આતંજો સુરત, પ્રમાદી, અને રાજીસુરત હોઇ નામના જ ચાલુ રહે છે, સ્થપાતી વખત ઘણો ડોળ અને દમાગ થાય છે એ પરથી જેનોપર આરંભજરા લાવાનો આલેખ કરવામાં આવે છે, એવું આ સંસ્થા સંબંધે ન થાય, પણ એક નમુનેદાર ખાતા તરીકે નામના પામે એજ અગે ઇચ્છીએ છીએ કે કાર્યવાહકોના મનમાં તે આવ મજબૂતપણે રહે. જેજરોની સંખ્યા જાડુ કમી છે. ફક્ત ૩૦ ની છે તેને લંબાવી ૩૦૦ ની કરવી જોઇએ છે. કાર્ય જે સંશીન થાય અને વધારે જજરા પ્રમાણમાં થાય તો પીળા ધણાઓ કંઈ નહિ તો સ્થાપક જની સહાય આપવા દોરાશે એમાં કોઈ જાતનો શક નથી. પ્રભુ આ સંસ્થા નામે મહાન છે તેમ કામે મહાન થાય તેમ કરે. એવું પ્રાર્થાએ છીએ.
- સાહાય્ય શિક્ષાજીવ—આગળ લેખક તથા પ્રગત્યરૂપ કનેયાલાલ જીવ, રાજકોટ, પરમાર પ્રેસ. ૫. ૧૮૨ પાકું પુસ્તક) આમાં ચક્રસ્થાપના એક અંગમૂત અને પર કેનું એ પ્રથતા ઉત્તરરૂપે નારીએ જે જે ખાતો ધ્યાનમાં લઇ અમમમાં મૂકી સુખ રૂપ સંસાર નિવંદવાનો છે તે તે સરજ બાપમાં કરાએ મુકવાનો સારો પ્રયાસ કર્યો છે, આવા અનેક પ્રયાસો ભવિષ્યમાં થાય અને તેનો લાભ સ્વીકાર્ય લે તો હજુ અગાતમાં સ્વી પગત પરોક્ષ તે વર્ગ રહી સચેતન થઇ સમાજમાં અવનવું તેજ પાડી શકે તેમ છે. ગુજરાતી સાહિત્યમાં સ્ત્રી ઉપયોગી પુસ્તકો જાડુ યોગ્ય બહાર પડ્યાં છે અને તેમાં આ એક પુસ્તકથી વધારો થયો છે.

જેકળીમાં અશુદ્ધતા કેટલેક કેટલે મારૂમ પડે છે તેમકે રીદિ સીદિ, મિલકત, પરિક્ષા, મનના વિશ્વેષનો નાશ ૫. ૭૧. વગેરે.

એકંદરે આ પુસ્તક સારું થયું છે. કિમત જે કે મહેજ વધુ અણાય, છતાં આ ચોથી આરતિ થઇ એ તે ૥ લોકપ્રિયતા સિદ્ધ કરે જે. આમાં પુસ્તકો વધુ બહાર પડે એમ અમે ઇચ્છીએ છીએ.

મુદ્રા અને સાક્ષરો—આ નામનું પેંશ્વેટ—એ આનાની કિંમતનું ૨૪ પૃષ્ઠનું પુસ્તક એક કર્તાએ ઉપાધી બંધારે પાડ્યું છે. તેમાં જુદા જુદા દેશના પ્રસિદ્ધ વિદ્વાનોએ સ્ત્રીઓ માટે કિચ્ચારેલા સ્તુતિ વાક્યો અને વિચારો મૂકવામાં આવ્યા છે તે ખાસ મનન કરી દરેક સન્નરને નારી પ્રતિષ્ઠાનો ખ્યાલ કરવો ઘટે છે. સૌભાગ્ય શિક્ષાબિધ નામના ઉપર જણાવેલ પુસ્તક લેનારને આ ભેટ મળે છે. આ ૨૮ પાનાં સિવાયના બાકીના ખીન્ન ૧૬ પાનાં કર્તાનાં બધાં પુસ્તકોની જાહેર ખર્ચ માટે રોકવામાં આવ્યાં છે.

સ્ત્રીઓનું ખાનગી વાંચન—કિં. આના અડી. કર્તા ઉપર સુન્ન—

આમાં સગર્ભા સ્ત્રીઓને જે જે જાતનું ગ્રન્થવાની છે તે નોંધવા ઉપરાંત ઘણી સલાહો દૈવિક નિયમાનુસાર આપેલી છે. હાત્રમાં જુવાન સ્ત્રી પુણ્યોને પોતાના વટિલ અને અનુભવી માતૃપિતા તેમજ સગર્ભાથી વિખુટાં ને દૂર રહેવાની ફરજ પડે છે અને તેથી તેઓની સલાહ અને અનુભવ કામે લાગતો નથી; આવા સમયમાં સગર્ભા સ્ત્રીએ શું કરવું જોઈએ? બાળકોનાં રોગો અને તેના ઉપાયો, સ્ત્રીઓનાં દરદેરો ને તેના ઉપાયો, વગેરે અનેક વિષયો પર જુદાં જુદાં પુસ્તકો હોવાં જોઈએ. આ પુસ્તક એનું હોઇ દરેક ગૃહસ્થે ઘરમાં રાખવા યોગ્ય છે. પુત્ર પાત્ર નાખવામાં આવે તો સાફ. આ સૌભાગ્ય શિક્ષાબિધ લેનારને ભેટ આપવામાં આવે છે.

હુબલી પાંચરાપોળ ૬-૭-૮ માં વાર્ષિક રીપોર્ટ.—તા. ૧ જાન્યુઆરી

૧૯૦૯થી ૩૧ મી ડીસેમ્બર ૧૯૧૧ સુધીનો.—

—આ રીપોર્ટમાં ૪૬૫ દિસાઓ આપવામાં આવ્યા છે, જ્યારે આ પાંચરાપોળમાં દાસ શું રિપોર્ટ છે, તેમાં શું નહીં પડે છે, કેવી રીતે આગળ વધી શકે, અને લોકોને આ સંસ્થામાં કેમ વધુ ભાગ લેતા કરી શકાય વગેરે સંબંધી કંઈ પણ જાણવામાં આવ્યું નથી. સંસ્થાનો દરેક રીપોર્ટ આવક જાવકનો દિસાજ આપવાથી પૂર્ણ થતો નથી એ ખાસ ધ્યાનમાં રાખવાનું છે. દિસાજ દર વર્ષનો હોવાય છે જોઈ સતોષ પાવ છે, અને દરેક પાંચરાપોળે આ જાતનું ધ્યાનમાં રાખવું ઘટે છે. દિસાજ જોનાં આ સંસ્થા એકંદરે સારું કામ કરે છે, અને લોકોએ આને સહાય આપવી ઘટે છે. આ સંસ્થાને મુખ્ય પાંચરાપોળ આદિના રીપોર્ટ જોવાની બલામળ કરીએ છીએ.

સ્ત્રી વાંચન વિભાગ.

—સંપાદિકા: નિર્મળા બહેન.

(૧) એક મીઠી મુઝવણ.

(આ ઉદ્દેશ્યે એક સાધ્વીને તેની શિષ્યાએ જણાવ્યા હતાં. તેથી તે અહીં જણાવ્યા છે. સંપાદિકા.)

મૃદ્યની શાન્તતા મંસારમાં મુગવાય નહિ
રહેવા દૂર જઈએ તોય પણ રહેવાય નહિ—
નથી નિષ્ફળ જતો ઉદ્યોગ શુભ જે કે કરેલો,
તથાપિ ધારીએ તેવી સફળતા થાય નહિ—
સમજીએ સ્વપ્ન સમ આં વિશ્વના પ્રાણી પદાર્થો,
પરન્તુ રાગ જૂનો એ પ્રતિભા જાય નહિ—
કરી બળ કોઈ સમયે ત્યાગદત્તિ ધારણ કરિયે,
વિકળ કરનાર પણ મદ મોહને છતાય નહિ—
કરી જો અંધ નેત્રો જોસી રહીએ ધ્યાન સાથે,
વધારે વેગી મન એમણે પણ રોકાય નહિ—
હશે પરિપાક જેનો જોડલો. ને જેવો દુર્લભ,
જો સૌ તે પ્રમાણે કાર્યક્રમ જાદસાય નહિ—

૨. પુરૂષો કરતાં સ્ત્રીઓનું કામ વધારે છે.

ઈશ્વર અને વેદસભા નીચે પ્રમાણે ધંધામાં પુરૂષો કરતાં સ્ત્રીઓ વધારે કામ કરે છે.

	સ્ત્રી.	પુરૂષ.
નર્સ (આયા, ધાવ) વગેરે:	૮૩૬૬૨	૧૨૬૭૦
શિક્ષક	૧૮૭૨૮૩	૭૬૪૨૮
પરકામમાં નોકર	૧૩૪૫૩૫૮	૫૪૨૬૦
કારતુસ તથા દાકુ જનાવવામાં	૩૭૮૪	૨૮૪૪
દીવાસળીના કારખાનામાં	૧૬૫૭	૭૪૩
પરખીડીઆ જનાવવામાં	૩૩૧૧	૫૧૫
કાંઈ બોટની પેટી જનાવવામાં	૨૬૫૦૧	૪૦૫૮
પુસ્તક બાંધવાના કામમાં	૧૮૪૪૯	૧૨૬૬૦
ગોરાક તૈયાર કરવામાં	૩૩૪૨૪૦	૨૮૧૫
ખમીશ તૈયાર કરવામાં	૮૦૩૧૮	૫૦૪૧
ગટન જનાવવામાં	૪૩૨૨	૧૩૬૭
દાથનાં મોળ જનાવવામાં	૮૦૫૨	૨૪૮૭

રાષ્ટ્રકી બજેર વેચવાના મધમાં	૬૬૨૪૨	૪૩૬૯૧
તમાકુ બનાવવામાં	૧૯૩૧૨	૭૬૮૬
બાર દેવાના મદન ગ્રામવામાં	૯૧૩૫૨	૨૫૧૧૫
ચાંચરાના વેપારમાં	૫૦૫૮	૪૩૭૩
શિક્ષા વિભાગમાં	૭૬૪૨૮	૧૮૭૨૮૩
રાષ્ટ્રીની સેવા કરવામાં	૧૨૫૭	૮૩૬૧૨
ગાયક તથા સંગીત શિક્ષક	૨૨૮૪૪	૨૪૨૭૨
એરેસો (નાટકમાં પાક લેનાર)	૯૦૭૧	૯૧૭૧

આ પરથી સમજી શકાશે કે પશ્ચિમ દેશની સ્ત્રીઓ કેવા કેવા પોતાથી થઈ શકે તેનાં ધંધામાં પોતાનું સુખસાન ચલાવી શકે છે. પૂર્વના (ખાસ આપણા) દેશમાં આ સંજોગ બહુ ઓછી પ્રગતિ થઈ છે અને એવું બહુ બવલેજ લેવામાં આરે છે કે પુરૂષની સદાંતરથી સ્વતંત્ર થઈ સ્ત્રીઓ પોતાનું અને પોતાના કુટુંબનું સુખસાન ચલાવી શકે છે; પરંતુ આટલું તો થઈ શકે કે પુરૂષોની સંરીણ સ્થિતિમાં અને ઓછી કમાણીમાં સ્ત્રીઓ પ્રમાણિકપણે અને નિર્દોષ રીતે પોતાના પરિશ્રમથી કંઈ પ્રભુ દાગો આપી શકે. આપણી સ્ત્રીઓમાં કમાણું તો એક બાજુએ રહ્યું, પણ એક સ્થળેથી બીજે સ્થળે, એક શહેરથી બીજે શહેર, કે એક ગામથી બીજે ગામ જવામાં-અરે! સંદેશનથી ટીકીટ કદાવવામાં આગભાડીમાં ખેસી એકલાં મુસાફરી કરવામાં પુરૂષોની હાજરીની જરૂર રહે છે. ધોળે ધોળે દેશવણી બ્યવહાર જાનને સ્ત્રીઓમાં પ્રસારવાનું અચૂક કાર્ય કરશે તો સ્ત્રીઓની પ્રગતિમાં યથારે થઈ પુરૂષોની દિક્ષણમાં એટલો બચાવ થશે!!

એક સંવાદ.

“પણ નારીને રોવા વિના નદિ કેઈમાં બીજું કંઈ” —સ્નેહમુદ્રા.

સ્વામિનાથ! આજે તો સાસુછતી સામે મારે સંદેશસાગર બોલ્યું પડ્યું તે ખાદ કરતે. ને કે મેં અવિનયથી કંઈ કંઈ નથી પરંતુ હમેશાં તેમની આજ્ઞાનું પાલન કરવાની જે રત્નિ રહે છે તે આ જાગનમાં નહિ રહેવાથી. પહેલી નાતચીતથી તેમને મારું લાગ્યું છે.

પ્રિયા! મેં તને કહ્યું છે કે તારે મારી માનુષીની આજ્ઞામાં રહેવું. તેં સુવિચાર લીધી છે તેથી તું આજ્ઞામાં રહેજે એમ દરેકને યાદ આપવાની જરૂર રહેતી નથી. તો પછી આજ નને એવું તે કહ્યું કારણ મળ્યું કે તે તેમને મારું લગાડ્યું?

પ્રાણનાથ! પેલા જુદા અમથાણા ૮૦ વરસના થઈને આજે સુન્દરી ગયા તેને ત્યાં મોં ગાળવાના જવાનું મારાં પુત્ર્ય સાસુછએ મને કહેલ, હું ત્યાં ગઈ પણ ૮૦ વરસે તો ત્રણ પેઢી લેઈને જે ડોસો મુઝો તેનું મોં ગાળવાનું મને થોડાં લાગ્યું નહિ તેથી હું તો જે રીતે પ્રજાપત્ર કર્યો લેઈએ તે રીતે જરજરો કરીને મેરે આવી; ત્યાર પછી કાંઈ આપેલ વચની બાધ સાસુછ પાસે. આતીને કહી ગઈ કે તમારી વડુ કાંઈ વહેવાર જોવામાં સમજતી નથી. અમથાણાનું મોંએ વાળું નહિ ને છાતીએ જે હાથ પણ નાંખ્યા નહિ. બલેજ ગણેજ તે કાંઈનું સંગતાં ફરો ખડે કે? આ નમે સુન્દરી જોઈ ત્યારે તમારાં મર જુલાઈ કામ લગાવવાનું હતું કે? તમારે ત્યાં પછી કામ આવવાનું હતું? વહેવાર તો આ સખ્ખો રહે છે. આ પ્રમાણે એ જામએ કહ્યું કે તરત તેની હાજરીમાં આપણે મને

ઉંધી લીધી ને જોડણું કહેવાય તેટલું કહ્યું. આખે મને કહ્યું છે કે માતૃભી જુના જમાનાના છે તો તે કહે તે સાંભળવું પણ કદી સામે જવાળા દેવો નહિ તેથી હું તે યુગી રહી.

પ્રિયા ! ત્યારે પછી તેની સાથે બોલચાલ તો તારે થઈ નહિને ?

સ્વામિનાથ ! તે સંબંધી તો કાંઈ બોલચાલ થઈ નહિ. પણ ચોંટી વાર પછી કદા જીજી વાત આવી ને તેણે કહ્યું કે તમારા મગનની સગાઈ કરવાનું હવે શું ધાર્યું ? આનું કેટલું પ્રતીત નહિ મને તો તમે બેસો છો ત્યાં લાગે લગ્ન લ્યોને ! એટલે બાંધણું એ મને રસોડામાંથી બોલાવીને કહ્યું કે વહુ તમારા મગનની સગાઈ સાફ મુક્તિ લેઈ બેસો. દિવસમાં કરી નાંખેલી છે માટે પાછળથી તમારા સ્વભાવ પ્રમાણે મુક્તિ પાડતાં નહિ. મેં કહ્યું કે બાંધણું ! મગન તો હજી ચોડીમાંથી હીંચકે છે ત્યાં તેની સગાઈ શી ? ને એણે લાવા તે શાં ? મારે મારા છોડવાનું સગપણ હમણાં કરવું નથી. આટલું કહ્યું ત્યાં તો બાંધણું સિંહણની પેઠે ઉછળ્યાં ને મને નજાઈ નીચી વચેરે બેસાર ગાળો દઈ જોડણું કહેવાય તેટલું કહ્યું અને કહ્યું કે પ્રરમાં મોટરી તે તું કે હું ? મારું ધાર્યું થાય કે તારું ધાર્યું થવાનું ? બાંધણને પણ આંત દીધો છે તે વે ! આજે તારાં હાડકાં પાંસરાં બોખરાં ન કરાવું તો બાંધણ નહિ. આમ યુગ વડાળ કરી. હું પણ જીજી કરી રસોડામાં ગાલી ગઈ. ને ચાલતાં ચાલતાં કહ્યું કે બાંધણ ! ગમે ત દેશ પણ મગનનું સગપણ મારી મરજી વિના તમારાથી જીજીકલ થશે નહિ; ને વે કહ્યું છે તો તે મારે જીજીકલ કયુમ નથી. આજથી વળી સગપણ ને સારાં તે શેનાં ?

શ્રી મહાવીર જૈન વિદ્યાલય.

શુદ્ધ દેવ, શુદ્ધ ગુરુ, અને શુદ્ધ ધર્મની પ્રાપ્તિ કરવા ઉપર હવે (આત્મા) ના કલ્યાણનો આધાર છે એમ આપને વિદિત છે. અનાદિ કાળથી હવે ધર્મની સાથે પ્રવાહથી અનાદિ સંબંધ રાખતો આ સંસારમાં ચોરાસી લાખ હવાયોનિમાં ભરી રહ્યો છે અને પોતાના કર્મોનુસાર સુખ દુઃખ સહન કરી રહ્યો છે. આ નાટકસાધારણ સંસારમાં શુદ્ધ ધર્મની પ્રાપ્તિના અનાયે જુદાં જુદાં રૂપ ધારણ કરી નવાં નવાં શરીર બદલી આ હવે નાટક કરી રહ્યો છે. જ્ઞાનાવસ્થાથી ધર્મના ક્ષયોપશમને અનુસારે વ્યાવહારિક કૃણવણી મેળવવાથી સંસારમાં ધન્યતા, આનંદ, માન વિગેરે મહે છે પરંતુ ધર્મથી વિમુખ રહેવાથી સંસારનું સુખ ત્રિવિધી જોશની માફક રહે છે. ધર્મ ઉપદેશકોએ ક્યન ક્યું છે કે આર્થ દેશ, ઉચ્ચ કુળ, પૂર્ણ આયુષ્ય, અને શુદ્ધ ધર્મની પ્રાપ્તિ બધું સુખ ધર્મના ઉદયથી થાય છે. આપણને દયામય ધર્મ મળ્યાં છતાં આપણા યુવાનો સાંસારિક કૃણવણી સેવા છતાં દેવ ગુરુ અને ધર્મનું સાચું સ્વરૂપ ન જાણે તેમજ શુદ્ધ માર્ગમાં ન આવે તો તેની જોખમદારી સમાજ ઉપર છે. જ્યાં સુધી આપણા યુવક વર્ગને સમાજપર શુદ્ધ ધર્મનું શિક્ષણ આપવામાં ન આવે ત્યાં સુધી આપણો તે વર્ગ ધર્મના કાયદાઓને શી રીતે પાત્રી રહે? ૧૩-૧૪ વર્ષની ઉંમર સુધી બાળકમાં મહાજુશકિત સારી હોય છે અને તે ઉંમર પછી તે બાળકમાં વિચારશક્તિ તેજ થતી જાય છે. એ વિચાર શક્તિ પ્રગટ થવા પછી એ બાળક ઉપર ધર્મ સંબંધી સંસ્કાર પાડવામાં આવે અને દેવ ગુરુ ધર્મનું સાચું સ્વરૂપ સમજાવવામાં આવે તો તેઓ રાત્રિ ભોજન, કંદમૂળ, વિગેરે અભ્યુપગો પોતાની મેળે ત્યાગ કરે એવા આદ્યથી તેમજ આજ્ઞાકાંક્ષા જૈન સમાજની ત્રિવિધ પ્રાધારણ થતી જાય છે અને અત્રેજી શિક્ષણમાં પસાને ધણો ખરચ થાય છે એ વિચારી પરમ ઉપકારી મુનિ મહારાજ શ્રી વલ્લભવિજયજીના સહુદેશથી શ્રી મુંગળ નગરીના આવક સમુદાયને માલમ પડે છે કે જ્યારે વિદ્યાર્થી ૧૬ વર્ષની ઉંમર કે ત્યાર પછી મેટ્રિક અથવા એન્ટ્રન્સ પરીક્ષા પસાર કરી યોગ્ય સાધનોના અભ્યાસથી આગલ અભ્યાસ કરતા અટકી પડે છે અને ધર્મનું શિક્ષણ ન મળવાથી સાચા રસ્તાને જોડી દઇ આડો અવજો માર્ગ પકડે છે જેને લઈને પોતાનાં આત્માનું કલ્યાણ કરી શકતો નથી પરંતુ લાંબીને પાત્ર થાય છે. આવા વિદ્યાર્થીઓને મદદ કરવા જુદા જુદા સ્થળોમાં જુદી જુદી સંસ્થાઓ સ્થાપવાનું હાત્ર નરન સુરેન્દ્ર છે તેથી એવો વિચાર ચાલતો હતો કે કોઈ સાગ્ર સ્થળમાં કે જે મુંગળથી બહુ દૂર ન હોય ત્યાં એક એવી સંસ્થા કાયમ કરવામાં આવે કે જ્યાં હિંદુસ્થાનના કોઈપણ બાળકોથી મેટ્રિક અથવા તેની અગ્રગરના એન્ટ્રન્સ કે બીજી પરીક્ષા પસાર કરી જે વિદ્યાર્થી ત્યાર પછીનો અભ્યાસ પોતાના ખર્ચે જ કરી શકતા હોય તથા જે વિદ્યાર્થીઓ અરચ આપી આ સંસ્થાનો લાભ શ્રેવા ઇચ્છા રાખતા હોય તેવા વિદ્યાર્થીઓને આ સંસ્થામાં રાખી તેની માન્યલગન, ખાતું, પીતું, વ્યાવહારિક, ધાર્મિક તથા સાંપ્રારિક શિક્ષણ ઉપર પૂરેપૂરું ધ્યાન આપી તેને વ્યાવહારિક તથા ધાર્મિક બાજબમાં દુર્ભીઆર કરી સંપૂર્ણ શિક્ષણ અને લાવક બતાવતા આ વિચાર માલતો હતો તે દરમ્યાન પુનાનિવાસી એક ગંગલલાલ દાધીભાઈએ

મહારાજ સાહેબ પાસે જોરી ઇચ્છા દર્શાવી કે પુનાની ફરજીયાત કોલેજની નજીક પોલીસ લાઈન્સની પાસે જે ખુલા મેદાન ઉપર તેમની જમીન તથા બંગલો છે અને જ્યાંના હવા પાણી સારા છે તે જમીનમાંથી કેટલોક ભાગ વિદ્યાર્થીઓના રહેવાના મકાન માટે આપવા તથા મકાન બનાવવા માટે રૂ. ૫૦૦૦) અથવા તેથી વધુ રકમ આપવા જણાવું. આ વાત શાગણ શુદી ૫ ને સોમવારે પહેલવહેલી મુનિ મહારાજશ્રીએ વ્યાખ્યાનમાં જણાવી કેટલુંક યોગ્ય વિવેચન કર્યું, જેથી આ શુભ ખાતામાં કેટલાક મહાશયોએ યોગ્ય મદદ આપવા પોતાની ઇચ્છા જણાવી અને દસ વર્ષ સુધી ખરચ માટે પ્રતિ વર્ષ અમુક રકમ આપવી કબુલ કરી બરી દીધી. સાર પછી શાગણ શુદી ૧૪ ને શુધવારના દિવસે વ્યાખ્યાન વખતે આ બાબત ઉપર ફરીથી ચર્ચા કરી એક કામચલાઉ કાર્યકારિણી સંઘા સુઠવામાં આવી કે જેના તરફથી નીચલી યોજના તૈયાર કરવામાં આવી છે. તે અનુસાર આ અતિ અગત્યની યોજના પર ખાસ ધ્યાન આપવા અને તેમાં યોગ્ય મદદ આપવા વિનંતિ છે.

સદસ્ય યોજના નીચે પ્રમાણે પસાર થયેલી છે અને રૂપિયાની જોગવાઈ થતાં કમિશનરિંગેની વ્યવસ્થા કરી કામ શરૂ કરવામાં આવશે.

૧ નામ.

આ સંસ્થાનું નામ "શ્રી મહાવીર જૈન વિદ્યાલય" રાખવામાં આવે છે.

૨ રચણ.

આ સંસ્થા પુના શહેર નિવાસી શ્રેષ્ઠ ગમતબાઈ હાથીભાઈના બંગલાની જમીનમાંથી જેટલી જોગ્ય તેટલી જમીન તેઓ સાહેબ પાસેથી લઈ એ જમીનમાં યોગ્ય રીતે કાર્યમ કરાવી.

૩ મકાનની સંખ્યા.

(ક) હમણાંની અને ભવિષ્યમાં વૃદ્ધિનો ખ્યાલ કરી ૫૦ વિદ્યાર્થીઓને રહેવાને લાગક મકાનની જોગવાઈ કરાવી.

મકાન. ૧૯૪૨ ની લંબાઈ પડેગાઈના એ એ ઓરડાઓ એવા ૧૩ ઓરડાઓ બનાવવા. એ ઓરડાની એક બાજુ એકેડેરીઓ રાખવી. એક જોડા ઓરડામાં ચાર વિદ્યાર્થીઓ રાખવા. એવા ૧૩ જોડાના ઓરડાઓ બાંધવા પાછળ રૂ. ૧૩૦૦૦) નો ખરચ થવા સંભવ છે. એ સિવાય એક મકાન સુપ્રિન્ટેન્ડેન્ટ વાસને, એક મકાન ધાર્મિક શિક્ષક વાસને, એક મકાન શ્રી જિનમંદિર માટે, એક મકાન લાયબ્રેરી તથા લેકચર હોલ માટે, તથા એક મકાન રસોડા તથા સ્ટોર રૂમ માટે, બનાવવાં, તથા પાવખાના બનાવવાં. એ સર્વ મકાન બાંધવા પાછળ કુલ રૂ. ૨૦૦૦૦) નો ખરચ થવા સંભવ છે. પ્લાન તથા એરરીમેટ પહેલાંથી તૈયાર કરાવી મંજુરી લઈ બનાવવામાં આવશે.

(ખ) જે જે શુદ્ધ એક ઓરડાના રૂ. ૫૦૦) અથવા જોડા ઓરડાના રૂ. ૧૦૦૦)

આપે તેવા શુદ્ધરૂપાનાં નામનો એક લેખ તે ઓરડા પર લગાડવો.

૪ વિદ્યાર્થીઓની યોગ્યતા વિગેરે.

(ક) હિંદુસ્તાનના કામચલાઉ પ્રતિભાંથી વિદ્યાર્થી તેમાં દાખલ થઈ શકશે.

(ખ) વિદ્યાર્થી જૈન સ્વેતાંબર મૂર્તિપૂજક હોવો જોઈએ.

(ગ) મેટ્રીક અથવા તેની બરાબરની પરીક્ષા પાસે કરનાર વિદ્યાર્થીને લેવામાં આવશે.

- (ધ) વિદ્યાર્થી સારી ચાલ ચલણવાળો, શીખવામાં હુશીયાર અને ચાલાક સમ-
જદાર હશે તેને દાખલ કરવામાં આવશે.
- (ચ) મદનની સગવડતા મુજબ વિદ્યાર્થીઓને દાખલ કરવામાં આવશે.
- (છ) સરેથાના કાષ્ઠ કાનુનોને અનુસરી ચાલવાને બંધાય તેવા વિદ્યાર્થીને
દાખલ કરવા.
- (જ) ખીમાર અથવા આ સંસ્થામાં રહી મુજરાન ચલાવવાની ઇચ્છા રાખનાર
વિદ્યાર્થીને આ સંસ્થામાં લેવામાં આવશે નહિ.

૫ પ્રશ્ન.

- (ક) વિદ્યાર્થીઓની દેખરેખ તથા તેની સંભાળ વાસ્તે એક સુશિક્ષિત અનુભવી
ધર્મચુસ્ત સુપ્રિન્ટેન્ડેન્ટ રાખવામાં આવશે.
- (ખ) ધર્મ શિક્ષણ તથા માટે એક તરવેતા, જૈન ધર્મના ગૂઢ આદ્યોને
જાણનાર એવો શિક્ષક રાખવામાં આવશે. તે દરરોજ ઝોઝામાં ઝોઝો એક
કલાક ધર્મ શિક્ષણ આપશે.
- (ગ) કમિટી ધર્મશિક્ષાનો જે અવ્યાસક્રમ નક્કી કરશે તે પ્રમાણે ધર્મ શિક્ષા
આપવામાં આવશે. કથા પોતાની પરંપરા મુજબ વિદ્યાર્થી કરે તેમાં આ
સંસ્થાને હસ્ત નથી.
- (ધ) વિદ્યાર્થીએ દેવ પૂજા [કારણ સિવાય] દરરોજ કરી જોઈશે.
- (ચ) રવિવાર તથા છુટીના દિવસે ઝોઝામાં ઝોઝાં એક સામાયિક વિદ્યાર્થીએ કરવું જોઈશે.
- (છ) પર્યુપણ્ય પર્વમાં તથા અન્ય પર્વમાં કમિટીના નિયમ મુજબ દેવદર્શન
(ચૈત્ય પરવાડી), કથા શ્રવણ, પ્રતિક્રમણ વિગેરે કરવાં જોઈશે.
- (જ) આ સંસ્થામાં જૈનધર્મ અનુસાર ખાનપાનની ગોઠવણ રાખવામાં આવશે.

૬ ખર્ચ.

૨૫ વિદ્યાર્થી માટે માસિક ખર્ચ	૫૦ વિદ્યાર્થી માટે ખર્ચ
નીચે મુજબ અનુમાન કરવામાં આવ્યો છે.	
સુપ્રિન્ટેન્ડેન્ટ રૂ. ૧૦૦)	સુપ્રિન્ટેન્ડેન્ટ રૂ. ૧૦૦)
ધર્મશિક્ષક „ ૪૦)	ધર્મ શિક્ષક ૨) રૂ. ૮૦)
રસોયા ૨ „ ૨૦)	રસોયા ૪) રૂ. ૪૦)
પાટી ૩ „ ૨૬)	પાટી ૫) રૂ. ૩૫)
ઝોઝીદાર ૧ „ ૧૦)	ઝોઝીદાર ૧) રૂ. ૧૦)
ખોરાકી (વિદ્યાર્થી ૧) રૂ. ૧૦) „ ૨૫૦)	ખોરાકી વિદ્યાર્થી રૂ. ૫૦૦)
ખોરાકી સ્ટાફની „ ૮૦)	„ સ્ટાફની રૂ. ૧૦૦)
શી વિદ્યાર્થી ૧) રૂ. ૬ „ ૧૫૦)	શી રૂ. ૩૦૦)
પુસ્તક „ રૂ. ૪) „ ૧૦૦)	પુસ્તક રૂ. ૨૦૦)
કપડાં „ રૂ. ૨) „ ૫૦)	કપડાં રૂ. ૧૦૦)
પરચુરણ ધોખી દાનમન રોશનરી „ ૧૭૫)	પરચુરણ ધોખી દાનમન રોશનરી રૂ. ૨૩૫)

૭. એ કિસમનું મુજબ ૨૫ વિદ્યાર્થી માટે દર વર્ષે ખર્ચ રૂ. ૧૨૦૦૦)
 ૫૦) વિદ્યાર્થી માટે વર્ષના રૂ. ૨૦૪૦૦] થાશે.
 મકાન વિગેરેનો ખર્ચ. રૂ. ૨૦૦૦૦]
 ગોદાં, વાસણ ૧૨નીચર વિગેરે એક વખત ખર્ચ રૂ. ૩૦૦૦]
 પુસ્તક લાઇબ્રેરી માટે એક વખત ખર્ચ રૂ. ૨૦૦૦]
 એ મુજબ મકાન, ફરનીચર વગેરે ખર્ચ માટે રૂ. ૨૫૦૦૦] અને ૨૫ વિદ્યાર્થીનો
 વર્ષનો ખર્ચ રૂ. ૧૨૦૦૦] તથા ૫૦ નો વર્ષનો ખર્ચ રૂ. ૨૦૦૦૦] નો થવા
 અનુમાન થાય છે.

૭. ફી આપી દાખલ થનાર વિદ્યાર્થી.

જો કોઇ વિદ્યાર્થી પોતાના ખર્ચે આ સંસ્થામાં અભ્યાસ કરવા ઇચ્છે તો
 તેની ખાસેથી દર માસે રૂ. ૩૦] લેવામાં આવશે; વધારે આપે તો તેની ખુશીની વાત
 છે. એ રૂ. ૩૦] માં કુલ ખર્ચ ખાવા પીવા, પુસ્તક, શી, કપડાં વગેરેનો સમાવેશ
 થઇ જશે.

૮. કાર્ય કયારે શરૂ કરવામાં આવશે ?

જ્યારે રૂ. ૧૨૦૦૦] દર વર્ષની આવક મુજબ દર વર્ષે વાસ્તે આપવાની શરતે
 કમુકાતો આવી જશે કે આ કામની શરૂઆત કરવામાં આવશે અને શરૂઆતમાં વર્ષ ૧)
 ના રૂપિયા અગાઉથી લેવામાં આવશે.

જ્યાં સુધી મકાનની સગવડ થાય નહિ ત્યાં સુધી બાકના મકાનથી કામ ચલાવ-
 વામાં આવશે.

૯. વિદ્યાર્થી માટે પ્રતિજ્ઞા.

આ સંસ્થાનો ફ્રી લાભ લેનાર વિદ્યાર્થીએ જેટલા વર્ષ સુધી આ સંસ્થાનો લાભ
 લીધો હોય તેટલા દર વર્ષના રૂ. ૪૦૦] લેખે પોતાની ભવિષ્યની કમાણીમાંથી દર સેંકડે
 ચાર ટકા લેખે દેવું વમુલ આપવા આ સંસ્થામાં વિદ્યાર્થી તરીકે દાખલ થતી વખત
 કમુકાત આપવી.

પરંતુ કમાણી કરવાની શરૂઆતના એ વર્ષ આ રકમ ભરવામાંથી વિદ્યાર્થી મુક્ત
 રહી શકશે.

૧૦. સહાયક ખાખત.

પ્રથમ વર્ગ	રૂ. ૫૦૦૦)	બીજો વર્ગ	રૂ. ૧૫૦૦)
પ્રથમ વર્ગ	રૂ. ૨૫૦૦)	ત્રીજો વર્ગ	રૂ. ૧૦૦૦)

જેમણે દર વર્ષે રૂ. ૫૧) લેખે દર વર્ષે સુધી આપવા કમુલ કર્યા છે તેઓ
 ચોરડીનરી સહાયક ગણાશે.

નીચેના ગ્રુપ્સોએ દર વર્ષે સુધી દર વર્ષે જે રકમ આપવા કમુલ કરેલ છે
 તેની વિગત:—

૧૦૦૧) શેઠ હેમચંદ અમરચંદ	૫૧) શેઠ કાલીદાસ અમરચંદ
૧૦૦૧) „ દેવકરચ મુગજી	૫૧) શ્રી. સુલચંદ હીરજી
૧૦૧) „ લક્ષ્મીનાથ ગુલામચંદ ઝેરી	

પૃથ્વીપરનું અમૃત.

અખટ કૌવત આપનારી.

‘આતંકનિમ્મલ ગોળીઓ’

મૃત્યુને દૂર રાંખી જીવિત, આરોગ્ય અને બળની રક્ષા કરવી એજ અમૃતનું કામ છે.

સ્વર્ગમાંનું અમૃત પૃથ્વીપર વસતાં મનુષ્યોને ક્યાંથી કામ આવે ? પણ પૃથ્વીપરનું ખરેખરું અમૃત તો આતંકનિમ્મલ ગોળીઓજ છે. કારણ કે તે ગોળીઓ રોગને તથા મેનને મારી લાગવી દૂર રાંખી જીવિત, આરોગ્ય અને બળની રક્ષા કરે છે.

ધાતુ-સંબંધી હરકોઇ પ્રકારની નળખાઈ, લોહીનો જગાડ કે પાચન સંબંધી કોઈ પણ બાતની ફરિયાદને એ ગોળીઓ ઘણી ઝડપથી મટાડે છે. અને તેને માટે દેશનો દરેક ભાગમાંથી અસંખ્ય સર્જીશીટો નિઃતર મળતાં જ રહ્યાં છે. કિમ્મત ગોળી કરની રૂબી ૧નો રૂપિયો ૧ એક. ચાર રૂબી એક સામગ્રી ખરીદનારને રોગ રવિવર્માનો છેલ્લો એક ઉચો નમુનો બી કૃષ્ણવિદિ એ નામનું સુંદર પિચ્ચર બેર.

આંચ નં. ૧
કાલગાદેરીશાહ—મુખ્ય.

વેંચશાહી મહિશાકર ગોવિંદજી,
માલેક આતંકનિમ્મલ ઓપધાલય,
હોલ આંદ્રીસ,
જામનગર—કાઠિયાવાડ.

કામશાસ્ત્ર—જૂદી જૂદી અગિયાર આપાઓમાં આજર મુદ્દી

રોખવાળા આરસિઓમાં આઠ લાખ કરતાં વધારે નકશો નીકળી ચુકી છે. નીતિ અને સ્તરીરક્ષાનો ઉગમ જોષ નોંધતો હોય તો આ પુસ્તક મંગાવો. કિમ્મત અને પોસ્ટેજ પણ નહિ પડે.

વેંચશાહી મહિશાકર ગોવિંદજી,

જામનગર—કાઠિયાવાડ.

જન સમાજને રાયદાકારક ચેતવણી

હજારો ગ્રાહકોની ખાત્રીવળી-૮૦ વરસથી સંપૂર્ણ માન
પામેલી અને ભરોસાદાર ચોખ્ખી ચાંદીના દાગીના વેચવાની
જુનામાં જુની પેઢી.

ગ્રાહકોને ખાસ અગત્યની સૂચના.

અમદાવાદના ખજાનેમાં આજકાલ ચાંદીના દાગીના વેચનાર
અનેક વેપારીઓ છે, છતાં અમારી દુકાનમાં દરેક જાતના દાગીના
ખાસ જસ્તીથી ઝાળેલી તથા ધુધરીઓ બાંધવાનો વાળો તે પણ
ચોખ્ખી ચાંદીનો પાકી ગેરંટીથીજ આપવામાં આવે છે. ભાવમાં
ઠગાવાની બીલકુલ ધાસ્તી રહેતી નથી માટે એકવાર પધારવા
ચિંતિત છે.

ચોખ્ખી ચાંદીના દાગીના બનાવનાર તથા વેચનાર

પંચાલ ભુલાભાઈ હીરાચંદ

જૈન કાવ્યદોહન.

ભગ ૧ લે.

સંગ્રહ કર્તા:—મનસુખલાલ રવજીભાઈ મહેતા.

પ્રાચીન જૈન કવિઓના ગુજરાતી કાવ્યોનો સંગ્રહ કરી 'ગુજરાતી' પ્રેસના કાવ્યદોહનની સંપૂર્ણ દબ્બે આ જૈન કાવ્યદોહનનો ૧ લો ભાગ તૈયાર કર્યો છે. તેની અંદર શ્રીમાન્ આનંદધનજી, શ્રીમાન્ દેવચંદ્રજી, શ્રીમાન્ ધર્મ મંદિર, શ્રીમાન્ નેમવિજયજી, શ્રી વીરવિજયજી આદિ જૈન પંડિતોનાં કાવ્યોનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે.

ગુજરાત જૈન કાવ્યો આ શેત્રીએ આજમુખી એક પથ્થુ ખહાર પડેલ નથી. ગુજરાત ભાષામાં લખાએલું જૈન સાહિત્ય, માત્ર સાહિત્ય સરિની નજરે ચઢાવવાના હેતુથીજ આ પ્રયાસ કર્યો છે.

'ગુજરાતી' પ્રેસના કાવ્યદોહન જેટલુંજ કદ છે. અર્થાત્ ૬૦૦ પૃષ્ઠો નો સંગ્રહ છે.

મૂલ્ય રૂ. ૨-૦-૦. પોસ્ટેજ ભૂદં.

મગવાણું ઠેકાણું:—

શેઠ પુલભાઈ હોરાચંદ,

માણેકચોક

અમદાવાદ.

લોહી સુધારવા માટે સૌથી સરસ.

ડૉ વામન ગોપાલનું જગ-
પ્રસિદ્ધ અને લોકપ્રીય
આયોડાઈઝડ

સાસપરિલા

જેનો લગરો દરદીઓએ ઉપયોગ કરી ચોતાની નિરાશા દૂર કરી છે.
આ સાસપરિલા બગડેલા લોહીથી થતા દરદો માટે એક ફતેહમંદ
અકસાર ઇલાજ છે.

રુને આજ ૫૦ વરસથી એક સરખી રીતે માન પામેલું છે અને જુદા જુદા પ્રદર્શનોમાં
સોનાના અને રૂપાના ચાંદો મેળવવા
આ એક જ સાસપરિલા ભાગ્યશાળી નીવડ્યું છે.

લોહી એ મનુષ્યનું જીવન છે તે બગડ્યું હોય તો અનેક રોગ ઉત્પન્ન થાય
છે. માટે તે સુધારવા દરક માબગે કાળજી લેવી જોઈએ. તેને માટે આ સાસ-
પરિલા વિના બીજી એક પંચ હતા. લેવાની જરૂર નથી. વળી આ દવા પીવાથી
ઉપદ્રવ જોટલે મરમી અને તેના વડે થતાં રોગો-તેમજ લકવા, સંધીવા
ગામડી પરના કાળા ઘા, અંત્ર મુજી આવેલું, શરીરમાં બળતરા થવી, શરીર
ઉપર દેવી સ્વરૂપા દોડતા થઈ આવવા વીગેરે વિકારો ઉગર આ દવા અકસીર થઈ
સુધી છે. શીશી ૧ ને ૩ ૧૬, ચાર શીશી પાવાથી મારો શુભ આવે છે.

તૈયાર છે । તૈયાર છે ! તૈયાર છે ।

કોન્ફરન્સ ઓફીસની ચારરર્પની અર્થાગ મહિનતનું અપૂર્વ દ્રશ્ય.

શ્રી જૈન ગ્રંથાવલિ.

જુદાં જુદાં ધર્મધુરધર જૈન આચાર્યોએ બિન્ન બિન્ન વિષયો ઉપર રચેલા અપૂર્વ ગ્રંથોની સંપૂર્ણ યાદી આ પુસ્તકમાં આપવામાં આવી છે. જૈન આગમ, ન્યાય, દિસો-મોરી, ઓપદેશિક, ભાષા સાહિત્ય તથા વિજ્ઞાન સંબંધી ગ્રંથોનું ચિત્ર, ગ્રંથકર્તાઓનાં નામ, શ્લોક સંખ્યા, રચનાનો સંવત, હાલ કયા ભંડારમાંથી કેવી રીતિમાં મળી શકે તેમ છે વિગેરે સઘળી હકીકત બતાવનાર આ અમૂલ્ય પુસ્તક છે. વિશેષ પ્રુટનોટમાં પ્રથમે લગતી ઉપયોગી માહિતી આપવામાં આવેલી છે. ગ્રંથ અને પૃષ્ઠ, ગ્રંથકર્તા અને પૃષ્ઠ, રચનાનો સંવત અને ગ્રંથ, એવી રીતે ત્રણ પ્રકારની સંભાળપૂર્વક બનાવવામાં આવેલી અનુક્રમણિકાઓ આ પુસ્તકની છેવટે આપેલી છે. આ પુસ્તક દરેક પુસ્તકભંડાર, લાયબ્રેરી તથા સામાન્ય મંડળમાં અવશ્ય રાખવા લાયક તેમજ દરેક જૈનને ઉપયોગી છે.

કમિટ માન ર. ૩-૦-૦

આસિસ્ટન્ટ સેક્રેટરી.

પાંચધુની, મુંબઈ નં. ૩

શ્રી જૈન શ્રેતાંબર કોન્ફરન્સ.

શ્રી જૈન શ્રેતાંબર-મંદિરાવલિ. પ્રથમ ભાગ.

આ પુસ્તકમાં ગુજરાત, કાઠિયાવાડ, કચ્છ અને મારવાડ દેશનાં દેગસરોની (ધગ-દેગસર, સુદાત) હકીકત આપવામાં આવેલી છે. કોન્ફરન્સ ઓફીસ તરફથી મહાન ખર્ચ કરી સંગ્રહ કરવામાં આવેલ હીરેકટરીના અમૂલ્ય તેમજ પ્રથમ દ્રશ્ય રૂપે આ પુસ્તક જૈન સમાજના હિતને માટે બહાર પાડવામાં આવેલ છે. હિંદુસ્તાનમાં આવેલાં આપણાં પવિત્ર દેવોની યાત્રા કરવા જનાર જૈન ભાઈઓને આ પુસ્તક એક સુંદર ભોગીયા તરીકે યથા પડના સંભવ છે. આ પુસ્તકમાં જુદી-જુદી ક્ષત્રો પાડી દેગસરવાળા ગામનું નામ, નજીકનું રેલેશન થાને મોટા ગામનું નામ તથા તેનું અંતર, દેગસરનું ઠેકાણું, બાંધણી, વજન, બંધાવનારનું નામ, મળ નાણકનું નામ, બંધાવનારી સાલ, પ્રતિમાશની સંખ્યા, નોકરોની સંખ્યા તથા મકાનની રીતિ વિગેરે તમામ હકીકત સચિત્તર દાખલ કરવામાં આવી છે. આ પુસ્તક રાષ્ટ્ર સાલ ૨૬૦ પાનાનું સુંદર પુરાણી બંધાવેલું છે. બહારમાંથી મંચાવનારને શ્રી. પી. યી. મોદલવામાં આવશે.

જૈન બંધુઓ ! વાંચો અને અમૂલ્ય લાભ લ્યો.

શ્રી જૈન સ્વેતાંબર ડીરેક્ટરી.

બ્રહ્મા બંધુઓ ! આપ સારી રીતે જાણતા હશે કે યડોદરા અને પાંડુકાન્દરન્સ વખતે જૈન સ્વેતાંબર કામની આધુનિક સ્થિતિ જાણવા માટે સર્વે જૈન બંધુઓનો વિચાર થવાથી ડીરેક્ટરી કરવાનું કામ કાન્દરન્સ ઓફીસે હાથ ધરેલું હતું. આ મહાભારત કામના પ્રથમ ફળ રૂપે અમદાવાદ કાન્દરન્સ પહેલાં શ્રી જૈન સ્વેતાંબર મંદિરાવળિ, ભાગ ૧ લો બહાર પાડવામાં આવ્યો હતો. ત્યાર પછી કાન્દરન્સ ઓફીસ તરફથી આ મુસ્કેલ કામના દ્વિતીય ફળ રૂપે શ્રી જૈન સ્વેતાંબર ડીરેક્ટરીના-ભાગ ૧ લો (ઉત્તર ગુજરાત) અને ભાગ ૨ નો (દક્ષિણ ગુજરાત) એવી રીતે બે ભાગ જૈન પ્રજા સમક્ષ પ્રસિદ્ધિમાં મુકવામાં આવેલ છે. આ બન્ને ભાગમાં સમસ્ત ગુજરાત દેશની પ્રાચીન તેમજ અધ્યાત્મિક જાણવા લાયક હકીકતો દાખલ કરવામાં આવી છે; જૈનોની વસ્તી સંખ્યા દેખાડનારી ગામની નિશાનીઓ ઉપરાંત તીર્થ સ્થળ દેરાસર, તથા રેશ્વેની સરળ માહિતી આપનારાં ચિન્હો વાળો મુદ્ર નકશો પણ આપેલો છે. ટુંકામાં જૈનોની વસ્તી વાળા જિલ્લા અને તાલુકાવાર ગામ, રાજ્ય, નજીકનું રેલ્વે અને તેનું અંતર, નજીકની પોસ્ટ તથા તાર ઓફીસ, દેરાસર, તીર્થસ્થળ, ધર્મયાત્રા, ઉપાશ્રય, પુસ્તક બંદાર, લાઈબ્રેરી, પાઠશાળા, પાંજરાપોળ અને સભા મંડળ વિગેરેને લગતી સઘળી ઉપયોગી બાબતોથી આ ડીરેક્ટરી ભરપૂર છે. આ સિવાય ગામવાર જ્ઞાતિ અને ગચ્છની, કુંવારા, પરણેલા, વિધુર અને વિધવાની તેમજ બજેલ તથા અમણતી સંખ્યા આ ડીરેક્ટરીમાં સમગ્રપૂર્વક આપવામાં આવેલ હોવાથી દરેક જૈન બંધુને આપણી આધુનિક સ્થિતિ નજરે તરી આવે છે. વિશેષમાં જિલ્લાવાર જનરલ રીપોર્ટ પણ આપેલ છે. આ ડીરેક્ટરી જૈન સમાજ માટે બહુ ઉપયોગી કરવામાં સગાર પણ કયાય રાખવામાં આવી નથી. ડીરેક્ટરી તૈયાર કરવા પાછળ રૂ. ૧૫૦૦૦ની મોટી રકમ ખર્ચવામાં આવી છે; તે છતાં જુજ કિંમત ૧-૨૫૦૦૦ કરતાં ઓછાની ખાતર નદી પરંતુ શ્રીમંત તેમજ ગરીબ જૈન બંધુને આ પુસ્તકનો સરખો લાભ આપેવાનું છે. માટે સર્વ જૈનબંધુઓ આ મોટો લાભ અવશ્ય લેશેજ, એવી અમેને સંપૂર્ણ ખાતરી છે.

કિંમત માત્ર પહેલાં ભાગના રૂ. ૦-૧૨-૦૦

બીજા ભાગના રૂ. ૧-૪-૦૦

બન્ને લાભ સાથેના રૂ. ૧-૧૪-૦૦

નકશાની છૂટો નકલ અટી આગાંતી પોસ્ટ ડીપ્ટ મોકલનારને મોકલવામાં આવશે.

પ્રાપ્યતી, મુંબઈ નં. ૨.

આસિસ્ટન્ટ સેક્રેટરી.
શ્રી જૈન સ્વેતાંબર કાન્દરન્સ.

લેખકોને નમ્ર વિનંતિ.

પૂજ્ય મુનિરાગઓ, જૈન ગ્રેન્થુઓટો તથા વિદ્વાન જૈન લેખકોને સવિનય વિનંતિ કરવામાં આવે છે કે જૈન વસ્તીવાળા લગભગ તમામ શહેરોમાં મહાન કોન્ફરન્સનો વિજય વાવટો ફરકાવતા તથા કોન્ફરન્સના સર્વમાન્ય વાજન ગણતા આ માસિક પત્રમાં કોન્ફરન્સે હાથ ધરેલા વિષયો સંબંધી તથા સમસ્ત જૈન કોમની સામાજિક, નૈતિક અને ધાર્મિક ઉચ્ચ સાથે પ્રત્યેક વ્યક્તિની આત્મિક ઉન્નતિ થાય તેવા સરળ ભાષામાં લખાયેલા લેખોને પ્રથમ પદ આપવામાં આવે છે અને જૈન લઘુત્વ સંચલનાર ઐતિહાસિક લેખોને પણ ખાસ સ્થાન આપાય છે અને આશા રાખીએ છીએ કે પદવીધારી જૈન ગ્રેન્થુઓટોની માફક અન્ય વિદ્વાન જૈન લેખકો તથા પૂજ્ય મુનિ મહારાગઓ, વધારે નહીંતાં માત્ર વર્ષમાં એકાદ વખત આઠ દશ પૃષ્ઠ જેટલો લેખ આ પત્રમાં લખી મોકલી સ્વધર્મી બંધુઓને પોતાની વિદ્વતાનો લાભ આપવાનું મન ઉપર લેશે.

૧ આ પત્ર મારેલું લખાણ કાગળની એક જ બાલુએ, સારા અક્ષરથી અને શાહી વડે લખવો તરદી લેવી. કાગળની જાને બાલુએ, અથવા પેન્સીલથી લખેલું લખાણ દાંધપોમાં ગોઠવતાં બહુ અડચણ પડે છે તેમજ બૂલો થવાનો પણ વિશેષ સંભવ છે માટે આ સૂચના તરફ લક્ષ આપવા ખાસ વિનંતિ છે.

૨ લખાણ મોકલ્યાં મોકલું દરેક મહિનાની તા. ૧૫ મી પહેલાં અમોને મળવું જોઈએ.

૩ લેખકને લેખ થોડા જણાશે તો દાખલ કરી જે અંકમાં પ્રસિદ્ધ થશે તે અંક અને નિયમિત લેખકને નિયમિતપણે સર્વ અંક મફત મોકલવામાં આવશે.

૪ પસંદ નહિ પડેલા લેખો પાછા મોકલવાનું જાનતું નથી, જેને જોઈએ તેજો ટપાલ ખર્ચે મોકલી મંગાવી લેવા.

૫ અપ્રકટ પ્રાચીન જૈન ગ્રંથોમાં સાહિત્ય, ધાર્મિક અભ્યાસ વધે તેવા સંવાદ, શિક્ષણ સારી રીતે આપી શકાય તેવા અભ્યાસપાઠ્ય, પદ્ધતિઓ, શિક્ષાલેખો, ગ્રંથની પ્રશસ્તિઓ, પ્રાચીન જૈન પ્રમાણિકાનાં ચરિત્રો વગેરેને ખાસ પ્રથમ સ્થાન આપવામાં આવશે.

૬ શાસ્ત્રીય ધાર્મિક વિવાદવાળું, નિઃક્રમિક વગેરે આડે મારું દોરનાર અને કસેલ ઉપજાવનાર લખાણને સ્થાન ખીલકુલ આપવામાં નહિ આવે.

૭ લેખક પોતાનું પુરું નામ તથા ઠેકાણું લખવા ફરજી કરવી. તે પ્રગટ કરનાર ધ્યેય હોય તો તે અગર તેમ ન હોય તો કોઈ સંસ્થા-તખ્તસૂચ મોકલવું. નાનાં લેખ લેખકે પાછા મોકલવા બંધાતા નથી.

મોહનલાલ દલીચંદ દેશામ્. બી. એ. એલ. એલ. બી.

પ્રીન્સ રોડ, સુઅઈ.

ત્રી. જૈન સંવાદનાર કોન્ફરન્સ હેરેડ.

હેરલ્ડ માસિકના ગ્રાહકોને સૂચના

માસિકનો આધાર તેના લવાજમ ઉપર છે અને તે લવાજમ અગાઉથી વસુલ કરવાનો રીવાજ રાખવાની જરૂર છે છતાં અને તેમ નહીં કરતાં દર વર્ષની અંધવચમાં લવાજમ વસુલ કરવાની જોડવણી રાખી છે. આ વખતે સને ૧૯૨૪ ના ડીસેમ્બર આખર સુધીનું એટલે ૧૦ મા વર્ષ સુધીનું લવાજમ વસુલ કરવા માટે પથુષણ પર્વમાં કાઢવાનો દળદાર મહાવીર અંક વી૦ પી૦ થી મોકલવામાં આવશે તે સ્વીકારી લેશે. તેમ કરવાનું વધારે મજબુત કરેલું છે કે મહાવીર અંક ધણો કી મતી નીકળવાનો હોવાથી ગ્રાહકોને અરોબર મળે. ગેરવલે ન લખ.

દરેક ગ્રાહકને અમારી ખાસ વિનંતિ એ છે કે આ માસિક મળ્યાથી આપના તરફથી આશુ સાક્ષના લવાજમના રૂ. ૧-૮-૦ અંક દોઢ રૂપીયા અમોને મનીઓડરથી તુરત મોકલી આપશો તો અમારે વી૦ પી૦ કરવાની જરૂર રહેશે નહીં. વી૦ પી૦ થી અંક મોકલવામાં અમારે માથે કામનો બોજને આવી પડે છે અને ગ્રાહકોને તેથી કંઈ લાભ થવાનો નથી. તેમને તો બેઠે રીતે સરખોજ અર્થ છે. માટે આ અખર વાંચી તુરત આશુ સાક્ષનું લવાજમ મોકલી આપશો.

પાંછમી સાક્ષના લવાજમની રકમ જે જે મુદરથો પાસે બાકી છે તેઓને લવાજમ મોકલી આપવા ખાસ ઉદ્દેશીનો પોસ્ટ કાર્ડ લખવામાં આવે છે છતાં તેઓ ખ્યાનમાં લેતા નથી. તે દોલગીર થવા જેવું છે. તો દરેક દરેક સુત ગ્રાહકોએ લવાજમ મોકલી આપવું.

હેરલ્ડ માસિકના લવાજમની પહોંચ

(તા. ૧-૧-૧૪ થી તા. ૩૦-૬-૧૪ સુધીમાં જમા.)

- તા. ૩૧-૧૨-૧૩ સુધી.
(મેન્યુઅર તરફથી નીચે પ્રમાણે)
૨૫ રા. રા. ઉમેદચંદ દોલતચંદ મુંબઈ
૨૬ રા. રા. વાડીલાલ દોલતચંદ
૩૫ રા. રા. લખમચી હીરજી મેસરી.
૩૫ રા. રા. પુનશી હીરજી મેસરી
૩૫ રા. રા. ત્રીભાઈનદાસ એલ્ફવજ
(ગ્રાહકો તરફથી)
૧૧ શેઠ નથુરામ અમુતજી સાંકુર.
તા. ૩૧-૧-૧૪ સુધી.
૧૧ શેઠ કરતુરજી કેસુરજી માલવરાજ.
તા. ૩૧-૧૨-૧૪ સુધી.
૧૧ શેઠ મોતીચંદ જેયંદ કશા
૧૧ શેઠ બનુભાઈ માનચંદ
૧૧ શેઠ બેખાજી માસંગજી કાંદલાપુર.
૧૧ શેઠ પ્રેમચંદ માલોચંદ ઉચળકરંજ.
૧૧ શેઠ મોતીચંદ હાંદરી કાંદલાપુર.
૧૧ શેઠ મોતીચંદ નાનચંદ બેખાજી.
૧૧ શેઠ કાંદલાપુર સનાભાઈ સાંગલી.
૧૧ શેઠ મોતીચંદ ખેમચંદ સાંગલી.

- ૧૧ શેઠ રતેનચંદ સાંગળચંદ સાંગલી.
૧૧ શેઠ લાઘચંદ નાનચંદ નીપાણી.
૧૧ શેઠ દલીચંદ સવચંદ ગામસણા.
૧૧ આશુ ગોવીંદચંદજી ધાનમલજી ખીદાર.
૧૧ શેઠ ચીકાભાઈ કેવળદાસ કાંતરી.
૧૧ શેઠ મગનલાલ જેડીરામ નીપાણી.
૧૫ શેઠ તંતકશી હીરજી મણીઆર પત્રાસવા.
૧૧ રા. રા. કે. એમ. પારીખ મેરાવડા.
૧૧ શેઠ લેલેરચંદ મેચચંદ આમડીઆ.
૧૧ શેઠ કરતુર મલુચંદ શીલુજી.
૧૧ આશુ ગોવીંદચંદજી લદ્દેમીચંદજી ખીદાર.
૧૧ શેઠ દેવાજી અવીચળદાસ પેસીના.
૧૧ શેઠ મોતીચંદ કેવળજી જુગ.
૧૧ શેઠ તંતકશી દિલાજી વીખરણી.
૧૧ શેઠ ગુનીલાલ સુરચંદ જાગમવાડા.
૧૧ શેઠ આમરામ ગુરુભાઈ મીરજી.
૧૧ શેઠ અનોપચંદ દલીચંદ ચરાદ.
૧૧ રા. રા. કાલચંદ મલચંદ માનમપુર.

ખાસ અંક.

હવે પછીના માસનો લગભગ ૨૦ ફરમાનો
શ્રી પર્યુષણ પર્વમાં “ શ્રી મહાવીર ” અંક
બહાર પડનાર છે, તેમાં

જાહેર ખબર આપનારાઓને અમૂલ્ય તક.

આ માસિક શ્રી જૈન શ્વેતાંશર ઈન્ફર્ન્સર્વ પાછત્ર છે. તેનો હિંદુસ્તાનના
બુદ્ધ બુદ્ધ ભાગોમાં વસતી જૈન જોવી ધનાઢ્ય કામમાં બહોળો ફાવો થાય છે અને
તેનો ખાસ અંક “ શ્રી મહાવીર અંક ” મુમારે ૨૦૦ પૃષ્ઠનો અગસ્ટ માસમાં
બહાર પડનાર છે.

શ્રીમહાવીર ચરિત્ર અને તેમના ઉપદેશ સંબંધી સરળ ભાષામાં પૂન્ય મુનિ મહારાજ
જો, જૈન ગ્રંથોએટો તથા વિદ્વાન જૈન લેખકોના હાથથી લખાવેલા લેખોથી બહાર પડવાનો છે.
શ્રી મહાવીર અંક આખા હિંદમાં વંચાવાનો હોવાથી એમાં જાહેર ખબર
આપનારો આશય ફરીબૂત થવા સંભવ છે. તેની કિંમત છૂટકથી આઠ આના રાખી છે.
જાહેર ખબરના ભાવ નીચે મુજબ રાખનામાં આપ્યા છે.

૧. પેઢજના ૩. ૫ ૦૧ પેઢજના ૩. ૩ ૦૧ પેઢજના ૩. ૨ અગાઉથીજ લેવામાં
આવશે. હંડખીલ વહે ચાવવાનો ભાવ પત્ર વ્યવહારથી અગર રખર મળવાથી નક્કી થઇ શકશે.

પાંચધુની, પોસ્ટ નં. ૩
મુંબઈ.

આસિસ્ટન્ટ સેક્રેટરી.

શ્રી જૈન શ્વેતાંશર ઈન્ફર્ન્સ.

“ શ્રી જૈન શ્વેતાંશર ઈન્ફર્ન્સમાં આંતરે સંવત ૧૯૧૭-૧૮-૧૯ની સાલનો હિસાબી રીપોર્ટ
બહાર પડ્યા છે. જેમને લેવા હજી હોય તેમણે મંગવી લેવો ”

પૂતરીની જરૂર-શ્રી કપડવણજ (અહીં ખેડ)માં દેરાસરમાં પૂતરીઓની જરૂર છે
મોટે જે કોઈકેય હિંદુ કોમનો પુરુષ તે કામ કરવા ગ્રાંથ દોષ તેણે પોનાતું નામ કામ વિગેરે
હકીકત તથા કોઈ સારા પ્રતિષ્ઠિત માણસની ઓળખાણ સાથે નીચે જણાવેલા શીરનામે અરજ
કરી. આવકને પસંદગી તથા તેને દોષ નહિ લાગે તેવા ખાતામાંથી પગાર આપવામાં આવશે.

મું. કપડવણજ.
(અહીં ખેડ.)

શ્રી ચિંતામણીના દેરાસરના મેનેજર વહીવટદાર.
શા. માણીલાલ પુઝારાઈ.

આ ઉપરથી અર્થ બંધુઓને ખબર આપવામાં આવે છે કે, આપણી કોમના પુરુષ
પર-તેમજ સ્ત્રી વર્ગને ઉત્તમ પ્રકારના હુજરો તદન મફત શીખવવાના હેતુથી શ્રી વડજાણ
કેમ્પમાં શ્રી જૈન હુતરશાળા રચાવવામાં આવી છે.

આ હુતરશાળામાં વધિક કોમના દરેક ઉમેદવારોને ત્રાખત કરવામાં આવે છે, તેમજ
જરૂરીઓત રોકાઈશીપ અને સંગઠ કરી આજવામાં આવે છે.

ઉમેદવારોએ પોતાની અરજ નીચેના શીરનામે તાકીદથી મોકલવી.

વડજાણ કેમ્પ.

વકીલ કમીટી.

શ્રી જૈન હુતરશાળા.

સેંટનો રાજ

ઓટો-મોહીની

(૨૭૨૮૬) ચંમેલીના ફુલનો બહાર

જેની ઉત્તમતા મધુર અને ટકાઉ ફેવકુલોની ખુરશો માટે
હિંદુસ્તાનના જુદા જુદા પ્રદેશોમાંથી પહેલાં નંબરના સોના
રૂપાના ચાંદો મળ્યા છે; તેમજ વળી એકઝીમીશનોના અધિકા-
રીઓએ અમારા પ્રખ્યાત સેંટ ઓટો મોહીનીને સેંટનો શહે-
નશાહ તથા “અત્તરોનો આધપતિ”ની ઉપમા આપેલ છે.
ઓટો-મોહીની સેંટના માત્ર ચારજ ટીપો રૂમાલપર ફેટલાક
દિવસો સુધી તાજ ચંમેલીના ફુલોની ખુરશો આપે છે. વળી
તેની ખુરશો ચાર દિવસ સુધી ટકતી નથી તેવું સાબિત કરના-
રને રૂ. ૧૦૦૭ નું ધનામ આપવાને બંધાઇએ છીએ.

કીમત અર્ધા ઑંસની બાટલીના રૂ. ૨-૦-૦

એક ટ્રામની સુદર ટયુબના રૂ. ૦-૧૨-૦

કપડામાં રાખવાનાં સુગંધી કારટો ૧૨ આને હજન.

માત્ર નાની ટયુબ ખરીદી અજમાવી લુઓ, પસંદ ન
પડે તો પૈસા પાછા.

એકલા માલેક

ધો ઓરીઅંટલ ડૂગ એન્ડ ક્રેમીકલ કુા૦

સોલ એજન્ટ-મોહીની એજન્ટસી લુમા મસ્જીદ-મુઅઝ.

શ્રી જૈન શ્વેતામ્બર કોન્ફરન્સ હેરલ્ડ.

SHRI JAIN SWETAMBER CONFERENCE HERALD.

“સત્સાધૂનાં પુનર્મગવતાં મહારાજ ! નદયત્યેવામી પૂર્વોદિતાઃ સર્વેઽપિ ક્ષુદ્રોપદ્રવા
યતસ્તેષાં ભગવતાં પ્રનયં મોહતિમિરં, આદિર્મૂતં સમ્યગ્જ્ઞાનં, નિવૃત્તં સર્થશ્રાવ્યહવિશેષઃ,
પરિણતં સંતોષામૃતં, વ્યપગતા દુષ્ટક્રિયા, ક્રુદ્ધિતપ્રાયા મચ્છલ્હરી, સ્થિરીભૂતા ધર્મ-
મેઘસમાધિઃ ॥ તથા ગાઢાનુક્તમંતરંગમતઃપુરં ॥ યતસ્તેષાં ભગવતાં સંતોષદાયિની
ધૃતિસુદરી, ચિત્તપ્રસાદહેતુઃ શ્રદ્ધા, આલ્હાદકારિણી સુખાસિકા નિર્વાણકારણં વિ-
વિદિવા, પ્રમોદવિધાયિની વિજ્ઞાતિઃ, સદ્વોધકારિણી મેઘા, પ્રમદાતિરેકનિમિત્તમનુપ્રેક્ષા,
અનુકૂલચારિણી મૈત્રી, અકારણવત્સલા કરુણા, સદાનંદદાયિની મુદિતા, સર્વોદ્દેગ-
ધાતિનીરૂપેક્ષેતિ. —શ્રી સિદ્ધર્ષિઃ

પુસ્તક ૧૦-અંક ૭.]

વીર સંવત્ ૨૪૪૦.

[જુલાઈ ૧૯૨૪.

પિતાનું મૃત્યુ.

ધ્યારા પિતાશ્રી ! આપને ના પુત્રસુખ આપી શક્યો,
ના હૃદયની વાતો ગાંધી પ્રેમે કદી બોલી શક્યો;
ઋણ પિતૃનું લોકો કહે તે ના પુરૂં ચુકવી શક્યો,
ના વાસનાથી ઉદ્ભવેલાં દુઃખ હું ભુલવી શક્યો.
ધાર્યું હતું હલ્લુ સમય છે બાકી થલો બધું એ થવા,
મનમાં કિલા ઘડતો હતો મજબૂત તેને ગાંધવા,
ત્યાં તો બધું નિર્મૂળ કરી આદ્યા અચિંતા દઈ દગો,
રોતા ચુક્યા મનમાં રહી કોને કહું ? રહી ના જાગ્યો.
રહી અખના મળવાતણી આંગ્યો પરંતુ ના મળ્યો,
આશા બાંધી અવળી પડી ફેરો અમારો ના ફળ્યો;
લોખા લંલાં ભદ્રિક બાપુ છવતા જાણ્યા નહિ,
તમ સ્વર્ગમાં જાતાં સુધી શુભ એક પિછાણ્યા નહિ.
વસ્તુતણા અસ્તિત્વમાં ના મૂલ્ય તેનું યાય છે,
અતિ પરિચયે પામે અવજ્ઞા લોકરીતિ જણાય છે;
પર્યાય ગંદલી મૂલ તે જીજ્ઞાસે પલંગાય છે,
મૂંજના સ્વરૂપનું જ્ઞાન આંગ્યે કોટિ કિંમત યાય છે.
શિરછત્ર તીર્થસ્વરૂપ આપતણી ન સેવા મેં કરી,
ના હૃદયથી ઘરમાં રહેલા તીર્થ-યાત્રા આદરી;

બાણુ' હતું કે સમય છે-ચાલ્યો ગયો-નાવે ફરી,
હું એકલો ઉભો બિચારો માર્ગ ક્યાં ન મુજે જરી.
ધરી ધૈર્ય એ ધન્યુ' હવે, તમ પંથ સૂણે નિર્વહો,
આત્મા તમારો અન્ય લવ શાંતિ ઉંચી પહોં લહો,
અમ ઉપર તાળાં સ્મરણનાં મુપુનિત ગંગાજલ વહો,
અમ હૃદયને નિર્મલ કરી ૐ શાંતિ શાંતિ સદા રહો.

પ્રીતિના સાચા સ્તોત્ર પઢદા !

(ગજલ કવ્વાલી.)

જગતના સ્વાર્થ કે ધનલોભને આધીન જે પ્રીતિ-
બને વેચાણુ જાળરે, ગણી છે દીન એ પ્રીતિ.
હઠે પાછી પડી આછી, નજર ચડતાં જરા ભીતિ;
દુઃખો પડતાં ડગે-ભાગે, બની રસહીન એ પ્રીતિ.
બધાંને સ્વાર્થ ંડાલો છે, બન્યો એ ખ્યારનો ખ્યારો;
રહે છે ધુદ્ર પ્રેમીથી, સદાયે ભિન્ન એ પ્રીતિ.
ન શોષે સ્વાર્થની બાજી, રહે દુઃખ-દર્દમાં રાજી;
સદા આનંદથી ગાજી, રહી ત્યાં લીન એ પ્રીતિ.
મરે ત્યારે મરે સાથે, તરે ત્યારે જડયા હાથે;
જીવે છે વારિની સાથે, સમજતાં મીન એ પ્રીતિ.
પતંગો દીપમાં બળતાં, જીવન નિજ જ્યોતને ગણતાં;
મરીને પ્રેમીમાં મળતા, બની ભયહીન એ પ્રીતિ.
પરસ્પર પ્રાણ સાધીને, જીવના તાર બાંધીને;
સહે સાથે ઉપાધીને, ન દીઠી ખિન્ન એ પ્રીતિ.
ભવોભવ વિસર્થા ભીતિ, હબરો સતરી વીતિ;
નથી સો મોતથી ભીતી, બની તલ્લિન એ પ્રીતિ.
જગતના સ્વાર્થના દોરે, ગુથી છે મર્મની ગ્રંથી;
પૂર્યાં મનમેલનાં ચિત્રો, બની મિરકીન એ પ્રીતિ.
વહે બ્રહ્માંડને જીતી, ગમની ના ગમે ગીતિ;
જારી એ પ્રેમની રીતિ, ધરી રહેતી પુનિત પ્રીતિ.
બની સુષ્ટિ નવાં જગની, નવી ખૂણી રગેરગની;
નિરંતર લાગતી લગની, જીવન છે મુગ્ધ વિજ પ્રીતિ.
વસંત.

જૈન ઇતિહાસની જરૂર.

એક સંપૂર્ણ ઇતિહાસની જરૂર છે. જૈનો હજુ સુધી ઇતિહાસની અગત્યતા સમજી શક્યા નથી, અને આપણામાં રા. હીરાલાલ હંસરાજનો છિન્ન ચિન્ન ઇતિહાસ (જૈન પ્રાચીન ઇતિહાસ) અને જૈન વિદ્યા પ્રસારક વર્ગ તરફથી બહાર પડેલ કુદ્વેદક નાનો ઇતિહાસ (જૈન ઇતિહાસ)—એ સિવાય બીજા કંઈપણ પ્રયત્નો થયા હોય એવું માલુમ નથી. હમણાં 'જૈન ઐતિહાસિક રાસમાળા ભાગ ૧ લો' છપાયેલ છે તેમાંની હકીકત કંઈ થોડાં પ્રકરણ સત્તરમી સદીના ઇતિહાસ માટે પૂરા પાડે છે. પણ જે શેઠીએ ઇતિહાસ લખાવો જોઈએ તેણે તો કંઈપણ થયું નથી.

પંજાબ હિંદુ સભા 'જૈન ધર્મનો ઇતિહાસ' પ્રકાશ કરવા માગે છે. આ સમાના પ્રમુખ લોકાલા હંસજીરાજ બી. એ અને મંત્રી લાલા ગુલશનરાય બી. એ, એલ એલ. બી. (લાહોર) છે. જે કોઈ ગૃહસ્થ ઇતિહાસ લખવાનું ઉપાડી લે તો તે માટે બધી તજવીજ તેઓ કરી આપવા તૈયાર છે. આ ઇતિહાસમાં નીચે લખેલી વાત આવવાની જરૂર છે.

- (૧) અત્યાર સુધીનો તારીખવાર ઇતિહાસ—(chronological tracing from the begiooiog, its history upto now),
- (૨) ભારતની રાજકીય અવસ્થા Trace the political position of the faith during the different periods Indian History has passed through.
- (૩) જૈનોની સામાજિક અવસ્થા; જે તે હિંદુની સામાજિક અવસ્થાથી બિન્ન હોય તો તેનો વિકાસક્રમ. Social fabric of Jains; if different from the Hindus trace its development.
- (૪) જૈન ધાર્મિક સાહિત્યનો વિકાસ ક્રમ Development of Jain Scriptures.
- (૫) જૈન તત્ત્વજ્ઞાનનો વિકાસક્રમ. Development of Jain philosophy.
- (૬) જૈન સાહિત્ય અને વિજ્ઞાન Jain Literature and sciences.
- (૭) અન્ય ધર્મોની જૈન પર અસર અને જૈન ધર્મની અન્ય ધર્મો પર અસર. The inflloeoce of other religions faiths on Jainism and that of Jainism on those faiths.
- (૮) હિંદુ સભ્યતામાં જૈન ધર્મનું સ્થાન Place of Jainism in Hindu civilizational.

શ્રી જૈન શ્વેતામ્બર ઍડ્યુકેશન બોર્ડનાં ગયાં ત્રણ વરસના કામકાજના અહેવાલનું અવલોકન.

(મુ. સ. ૮ જુન ૧૯૧૪)

શ્રી જૈન શ્વેતામ્બર કોનવર્સન્સી બોર્ડ સુમારે પાંચ વરસ અગાઉ પુના ખાતે થઇ હતી. તે વેળાએ જૈન બુદ્ધિઓની કેળવણી સંબંધી હાલત સુધારવા માટે કોઈ સંગીન યોજનાઓ તૈયાર કરવા અને તે અમલમાં મેલવાનો પ્રયત્ન કરવા માટે એક ઍડ્યુકેશન બોર્ડની નિમણૂક કરવામાં આવી હતી અને કોનવર્સન્સી આવકનો અમુક ભાગ તે બોર્ડને હવાલે કરવામાં આવ્યો હતો. તે પછી એ બોર્ડ સંવત ૧૯૬૭-૬૮-૬૯ નાં વરસોમાં કરેલાં કામકાજને અહેવાલ હાલમાં બહાર પાડ્યો છે, જે ઉપરથી જોવાને બની આવે છે કે જે મોટી ઉમેદો વચ્ચે એ બોર્ડની સ્થાપના કરવામાં આવી હતી તે જોકે હજુ પાર નથી પડી, તોપણ ગયાં ત્રણ વર્ષ દરમ્યાન તેણે સાફ કામ બગવ્યું છે. તેણે લવિષ્યને માટે કેટલીક યોજનાઓ પડી દહાડી છે, પણ જેમ બીજી બાબતોમાં તેમ આ બોર્ડની ઉમેદોના સંબંધમાં પણ નાણાં સંબંધી મદદ મળવાની કોતાહીનાં કારણે કેટલાંક કાર્યો હાથ ધરવા વગરનાં પડી રહ્યાં છે. હાલ તુરત તેણે હાથ ધરેલાં કાર્યોમાં સાથી પહેલું ધાર્મિક શિક્ષણક્રમને લગતું છે. જૈન શાળાઓ અને પાઠશાળાઓમાં ધાર્મિક શિક્ષણ ગમે તેમ આપવામાં આવતું હોવાથી તે પાછળના શ્રમ અને ખર્ચ નકામાં જાય છે તે બીના બોર્ડના સલાસદો જોઈ શક્યા છે અને તે માટે તેમણે એક અભ્યાસક્રમ તૈયાર કરાવ્યો છે. પણ અહેવાલમાં જણાવવામાં આવ્યું છે કે “ આ ક્રમ દરેક પાઠશાળામાં સ્વીકારાયો નથી એ ખેદનો વિષય છે. ” તેજ “ પ્રમાણે ” જનમ સ્ત્રી તથા પુરુષ શિક્ષકો તૈયાર કરવાની એક યોજના તૈયાર કરવા શ્રમ ઉદાપવામાં આવ્યો હતો, પરંતુ તેનું પરીણામ પણ શુન્યમાં આવ્યું છે, કારણકે અહેવાલમાં જણાવ્યા મુજબ “ કુંડના અભાવે તે ” (યોજના) ને નિર્ણયાત્મક સ્વરૂપમાં મુકવાનું બની શક્યું નથી. ” ત્રીજું કામ દરીદ્રાઈની ધાર્મિક પરીક્ષાઓ લેવાનું તેણે હાથ ધર્યું છે અને તેમાં તેણે સારી સેવા બજાવી છે. પણ તેની પરીક્ષાઓ લેવાનું ક્યાં સુધી ચાલુ રહેશે તેજ એક સવાલ થઇ પડ્યો છે. અહેવાલમાં ખચર આપવામાં આવી છે કે તેની દરીદ્રાઈની પરીક્ષાઓ માટે ગ્રીં હેમચંદ અમરચંદ ઉદાર દીક્ષથી આપેલું ફંડ પાંચ વરસ માટેનુંજ હતું અને તે પાંચ વરસ સને ૧૯૧૩ માં ખતમ થતાં તે મુદત વધારી આપવા ઉક્ત શેઠને અરજ કરવામાં આવી હતી, જેનો જવાબ તેમને એવો મળ્યો હતો કે “ દાનના અનેક માર્ગ હોઈ આ માર્ગ જેટલું ખર્ચવાની અનુકૂળતા હતી તે કરતાં વધુ ખર્ચ કરવામાં આવ્યો છે. ” ઍડ્યુકેશન બોર્ડે પણ તેમના આ જવાબનું બ્યાજબી પલ્લે સ્વીકાર્યું છે અને એકજ મનુષ્ય ઉપર સર્વ પ્રકારનું દળાણ કરવાને બદલે અન્ય સંજ્ઞાન શ્રીમતો પણ એ પુરવઠાઈમાં સામેલ થાય એવી આશા બતાવી છે; પણ હજુ કોઈ બાદાર પડેલું જણાતું નથી. દરમિયાન આ વર્ષે તો તે પરીક્ષાઓ ઉપલાજ ઉદાર શેઠના આપ્રયથી લેવાને લગની ખચરો પ્રગટ થઈ છે, તે ઉપરથી જોઈ શકાય છે કે

તેમણે મુદતમાં અમુક વધારો કરી આપ્યો છે, પણ તેજ વખતે સદાકાળ તેઓ પોતાના જ અર્થે ધાર્મિક દરીદ્રાર્થનાં ઇનામો આપવા માગતા નથી એ નોંધવાની ખાસ જરૂર છે, અને જો તે પરીક્ષાઓ ઉપયોગી માલમ પડી હોય તો તેમને ચાલુ રાખવા માટે જ નતો દરેક પ્રયત્ન બોડ તરફથી કરવામાં આવવો જોઈએ છે. ચોથું કાર્ય પાંદશાળાઓને મદદ કરવાને લગતું છે, જે પાછળ ત્રણ વરસ દરમ્યાન તેણે બે હજાર છસો અઢવાળ રૂપિયા ખર્ચ્યા છે, જે રકમ બોડનું મહત્વ અને કોમનો વિસ્તાર ધ્યાનમાં લેતાં ઘણી નાની છે. વિદ્યાર્થીઓને સ્કૉલરશીપો આપવા પાછળ એજ ત્રણ વર્ષ દરમ્યાન માત્ર નવસો તેનીસ રૂપિયાનો ખર્ચ કરવામાં આવ્યો હતો જેને નજવા તરીકેજ સ્વીકારવો પડશે. ધર્મનીતિની વાંચનમાળા તૈયાર કરાવવાની બાબતમાં બોડની હરતી અગાઉથી કૉન્ફરન્સ ઑફીસે પ્રયાસ આરંભેલો જણાવવામાં આવે છે પણ હજુ કંઈ પરિણામ આવ્યુંજ નથી. એક નમુનેદાર વાંચનમાળા તૈયાર કરવા માટે એક હજાર રૂપિયાનું ઇનામ કૉન્ફરન્સ ઑફીસે તરફથી જાહેર કરવામાં આવ્યું છે પણ તે ઇનામનો ઉપયોગ કરવા કોઈ બહાર પડ્યું નથી. ધાર્મિક શિક્ષણ આપવા માટે હમણાં કરવામાં આવતા પ્રયત્નો ખરે જોતાં અધારમાં જુસ્સો મારવા સરખા છે અને તે સ્થિતિમાં સુધારો કરવા માટે જો પાંદશાળાઓ અને જઈન શાળાઓને લગતું એકાદ સંમેલન કરી તેમાં માત્ર ધાર્મિક શિક્ષણનો વિષય છુટથી ચર્ચવામાં આવે તો ઘણો લાભ થયા વગર રહેશે નહીં. ધર્મનીતિનું સાદું શિક્ષણ આપી શકે તેવા પ્રવીણ શિક્ષકો તૈયાર કરવાની બાબતમાં કેટલીક સુચનાઓ અહેવાલ મધે કરવામાં આવી છે, પણ તેના સંબંધમાં રચનાકવાસી જૈન ભાઈઓએ રતલામ ખાતે રથાપેલી ત્રેનીંગ કોલેજને મળેલા અનુભવોનો ખારીક અભ્યાસ કરવા પછીજ ત્રેનીંગ કોલેજની ગોળના રચનામાં આવશે તો ઘણો લાભ થશે. જૈન ત્રેનીંગ કોલેજ હાલ તુરત તો એક અખતરારૂપેજ સ્થાપી શકાય તેમ છે, કારણ કે તેની રચનામાં આગલા અનુભવનો કોઈ લાભ મળી શકે તેમ નથી અને તેટલે દરજ્જે તે કામ વિકટ છે. ઍડ્યુકેશન બોડની નાણાં સંબંધી હાલત સુધારવાના પ્રયત્નોમાંનો જે એક ખરા માર્ગે રચાયેલો હતો તે “સમાજમાં અનેક “વિરોધી તત્ત્વો ઉભાં થતાં” નિષ્ફળ નિવડ્યો છે એમ વાંચી આપણને ખેંદ થાય છે, પણ જો હવે તે તત્ત્વો નાશુદ થયાં હોય તો મી. બરોડીયાયાળી ખીછ ગોળના અમલમાં મેલવા માટે ખાસ શ્રમ ઉઠાવવો ધરે છે.

જૈન.

જ્ઞાન ચર્ચા.

શ્રી મહેસાણા જૈન ફેલોશી ખાતાના ઇન્સ્પેક્ટર રા. રા. ભગવાનદાસ મીઠાભાઈ એ પૂછેલા પ્રશ્નોના ખુલાસા નીચે મુજબ છે.

પ્રશ્ન-પૂછેલો:—જૈન શાસ્ત્રાનુસારે મન તે શું પદાર્થ છે તથા શરીરમાં તેનું રચાન ક્યાં છે ?

ઉત્તર:—જેમ કર્મને પુદ્ગલ સમુદાય તરીકે ગણવામાં આવે છે એટલે કે તે પુદ્ગલનાં બનેલા છે કે પુદ્ગલરૂપ છે તેમ મન પણ મનોવર્ગજ્ઞામય પુદ્ગલોનું બનેલું છે એ.

ટલે કે કર્મ જેમ જડ છે છતાં સુખ દુઃખનો અનુભવ કરાવતાં જણાય છે તેમ મન એ જડ છે છતાં આત્માના સંબંધને લીધે ચેતીભૂત જેવું ચર્ધ સંકલ્પ વિકલ્પાદિ કરે છે. કર્મ જેમ આત્માનાં સર્વ પ્રદેશે-અસંખ્યાત-પ્રદેશે છે તેમ મનોવર્ગજ્ઞાના પુદ્ગલો પણ આત્માના બધા પ્રદેશે છે છતાં પણ મુખ્યત્વે તેના વિકારોનો-સંકલ્પદિનો અનુભવ તો મગજ અને હૃદયરચનામાં જ થાય છે. આ ઉપરથીજ વેદાંતવાળાઓ અંતઃકરણમાં તેના એક ભાગ રૂપ મનને ગણે છે અને પાશ્ચાત્ય ફિલસૂફો મગજ અને હાર્ટને મન કહે છે. એ તો સિદ્ધ છે કે એ સ્થલે મનના સંકલ્પ-મનનનું કાર્ય થતું અનુભવાય છે-પણ મનો વર્ગજ્ઞા જેની બનેલી છે એ પુદ્ગલો તો આત્માના બધા પ્રદેશે છે માટે શરીરજન્ય સુખ દુઃખની લાગણી આખા શરીરમાં જણાય છે. જેવી રીતે સુખ અને દુઃખ દેનારાં પુદ્ગલો આત્માના અસંખ્યાતા પ્રદેશે છે છતાં તે સુખદુઃખની અસર મુખ્યત્વે તો અંતઃકરણમાં જણાય છે તેવીજ રીતે મનોવર્ગજ્ઞા પુદ્ગલો આત્માના અસંખ્યાતા પ્રદેશે છે છતાં તેની મુખ્ય દેવાતી દર્શાવનારી અસર અંતઃકરણમાં જણાય છે એટલે કે મગજ અને અંતઃકરણમાં સંકલ્પાદિ લાગણીઓ ઉદ્ભવતી અનુભવાય છે, સંકલ્પ વિકલ્પ મન કરે છે. લેક્ષ્યા પણ માનસિક સંકલ્પ જેવીજ છે. મનરૂપ આત્મા જેવા જેવા સંકલ્પો કરે છે તેવાં તેવાં કર્મો તે મનરૂપ આત્માને વળગે છે. માનસિક સંકલ્પ વિકલ્પનો જોનારો એટલે દૃષ્ટરૂપ આત્મા તો દૃશ્ય એવી કર્મોપાધિથી તથા સંકલ્પાદિથી અત્યંત લિપ્ત છે કારણ કે માનસિક ક્રિયાઓનો જોનાર છે, મનનો દૃઢ સંકલ્પ તે લેક્ષ્યા અને જેવી લેક્ષ્યા તેવાં જન્મ મૃત્યુ; માટે જન્મ મૃત્યુનો આધાર મન ઉપર છે. મનવડે જન્મમૃત્યુ વધે છે અને મનવડે જન્મમૃત્યુ ઘટે છે. ન્યારે મન શાંત થાય છે, તદ્દન શાંત થાય છે કે વિક્ષય થાય છે-ફલું નહતું થાય છે ત્યારે ચૈતન્યાત્મા જાતે શુદ્ધ સ્વરૂપે વિરાજે છે. મનની રિયતિ તેની મનોવર્ગજ્ઞાના પુદ્ગલમાં આત્માના સાનિધ્યથી-આપકપણાથી-સિદ્ધ થાય છે.

પ્રશ્ન બીજો:—અધ્યવસાય અને પરિણામ એટલે શું? તે બેમાં તફાવત શો?

ઉત્તર:—અધ્યવસાય એટલે મનોભાવના અને પરિણામ એટલે મનોભાવનાનો લાંબો દકાવ. અધ્યવસાય અને પરિણામમાં લાંબો તફાવત નથી, બંને એક રિયતિનાં રૂપોતરો છે; જેમકે કોઈ માણસ વિચારમાં બેઠો હોય ત્યાં દયાન કરવાનો શુભ વિચાર આવે તે અધ્યવસાય અને ધ્યાન કરવા માટે લાંબો વિચાર કરે, ધ્યાન કરવા બેઠો પછી મનની જે રિયતિ થાય તે મનનું પરિણામ જાણવું. મનોભાવના ઉદ્ભવથી તે અધ્યવસાય અને ઉદ્ભવ્યાપછી તે વિચારનું, આગળ શુભાશુભરૂપે પરિણમવું તે પરિણામ, અધ્યવસાય અને પરિણામ એ માનસિક ભાવનામાંજ સમાઈ જાય છે. અધ્યવસાય અને લેક્ષ્યા તથા પરિણામને નિકટનો સંબંધ છે.

પ્રશ્ન ત્રીજો:—કર્મના બધામાં પ્રકૃતિ, રિયતિ, રસ અને પ્રદેશ એવા ઉપન્યાસ-ક્રમ શાથી છે?

ઉત્તર:—મને જેવો શુભાશુભ સંપત્ત્ય ક્યો, જેવી શુભાશુભ લેક્ષ્યા કરી, જેવી પ્રકૃતિ કરે છે તેવાં પ્રકારે તે અષ્ટાવરણી કર્મની પ્રકૃતિઓ શુભાશુભ પ્રકારે બાંધે છે. એ મનની પ્રકૃતિ જેવા પ્રમાણમાં હોય છે તેવી રિયતિનો બંધ પડે છે. વળી તે પ્રકૃતિ અને

સ્થિતિ ઉપર તથા મનની તે વખતની શિથિતા અમર તિદ્ધ્યના ઉપર તે કર્મની અસર થવાનો એટલે રસનો આધાર છે. કર્મ વર્ગણા આત્માએ ગ્રહણ કરી, તેનાં જે પુદ્ગલો આત્મા તે પ્રદેશ બંધ છે. પ્રકૃતિ, પ્રકૃતિની સ્થિતિ, એ ઉપરથી રસ-અસર-થી તે સમ-જાય છે અને કર્મ પુદ્ગલનો સમુદ્ધ તે પ્રદેશ. સ્થિતિ, રસ અને પ્રદેશ એ સર્વ કર્મ પ્ર-કૃતિમાં સમાઈ જાય છે. આ સમજવા માટે શાસ્ત્રકારે આદુનું દર્શન આપેલ છે. વાત, પિત્તનો નાશ કરવો તે આદુની પ્રકૃતિ છે. આદુનો જેટલો સમય ઉપયોગ કરવામાં આવે તે તેની સ્થિતિ છે, આદુનો તિદ્ધ્ય સ્વાદ તે રસ છે અને આદુ જે પુદ્ગલોનું બનેલું છે તે પુદ્ગલ પરમાણુનો સમુદ્ધ-આકૃતિ તે પ્રદેશ છે. પ્રકૃતિ, સ્થિતિ અને રસ એ પ્રદે-શમાં રહેલાં છે તેમજ સ્થિતિ, રસ અને પ્રદેશમાં પ્રકૃતિ રહી છે. આ પ્રમાણે કર્મનો શુભાશુભ જ્ઞાનવરણી વગેરે સ્વભાવ તે પ્રકૃતિ, તે કર્મબંધ કેટલો વખત રહેશે તે સ્થિતિ, કર્મનો શુભાશુભપણે અનુભવ થવો તે રસ અને કર્મવર્ગણાના પુદ્ગલોનો સમુદ્ધ તે પ્રદેશ-બંધ. આ ઉપરથી કર્મના બંધમાં પ્રકૃતિ, સ્થિતિ, રસ અને પ્રદેશ એવો ઉપ-પાસક્રમ છે તે વ્યાખ્યાન છે એમ સ્પષ્ટ સમજી શકાશે.

પ્રશ્ન ચોથો:—મન:પર્યવ જ્ઞાન એટલે શું? અને તેનો ઉત્કૃષ્ટ વિષય કેટલો?

ઉત્તર:—મનના પર્યાય જાણનાર જ્ઞાન તે મન:પર્યવજ્ઞાન. લોકોમાં જેને બીજાના મનની વાત જાણનાર જ્ઞાન કહેવામાં આવે છે તે મન:પર્યવજ્ઞાન મન: પર્યવજ્ઞાન એ મ-તિજ્ઞાનની ઉંચા પ્રકારની કેલવણીજ છે. મતિજ્ઞાનનું પરિપક્વપણું તે મન:પર્યવજ્ઞાન છે. મતિજ્ઞાનમાં અનુમાન કરાય છે અને મતિનું વિશુદ્ધત્વ થતાં અનુમાન વિના સ્વતઃ જાણી શકાય છે તે મન:પર્યવજ્ઞાન. મતિજ્ઞાન વખતે ખોટું પણ પડે છે કારણ કે તેમાં અનુમાન કરાય છે, અનુમાન વખતે સાચું હોય અને વખતે ખોટું પણ હોય છે પણ મતિની નિ-ર્મલતા થતાં સ્વતઃ મનના પર્યાય જાણી શકાય છે તે મન: પર્યવજ્ઞાન. અવધિ જ્ઞાનમાં ઈ-ચ્છા થાય ત્યારે સ્થૂલપંચે જાણી શકાય છે અને મન: પર્યવવડે તો ઇચ્છા વગર પણ સપર્યાય જાણી શકાય છે કારણ કે મન:પર્યવ કાંઈ અવધિ જ્ઞાનની પેઠે અંકિત નથી પણ અખંડ છે, સ્વતંત્ર છે, પરમશુદ્ધ છે, મન:પર્યવ જ્ઞાન બે પ્રકારે કહેલું છે તેને માટે શ્રી રાયપસેણી સૂત્રમાં કથન છે કે “મળંપગ્જ્ઞવનાળે દુર્વિદ્ધે પળગ્જ્ઞે તંજહા ઉદ્ગમજ્ઞ-સ્ત્રીયવિપુલમસ્ત્રીય” મન:પર્યવજ્ઞાન-મનના પર્યાય જાણનાર જ્ઞાન બે પ્રકારનું છે. ઋજુ-મતિ અને વિપુલમતિ. તેમાં ઋજુમતિ, અઠી આંગળ એણું અઠી દ્વીપમાં દેખે અને વિ-પુલમતિ તો પૂર્ણે અઠી દ્વીપમાંહિ સંસ્તીપચેદિતો મનોગત ભાવ જાણે. મન:પર્યવજ્ઞાન વિ-શેષ (પર્યાય) નુંજ ગ્રાહક છે માટે તે પ્રકારના ક્ષયોપશમથી વિશેષને ગ્રહતુંજ ઉપજે.

પ્રશ્ન પાંચમો:—મૂર્તિપૂજના ખંડન મંડન સંબંધી કોઈ આજની ભાષામાં લ-ખાયેલ સારો ગ્રંથ આપના જાણવામાં હોય તો જણાવશો.

ઉત્તર:—મૂર્તિપૂજના ખંડન મંડનનો વિષય વેદાંતમાં છે કારણ કે વેદ અને ઉ-પનિષદોમાં મૂર્તિપૂજનું સ્પષ્ટ વિધાન નથી અને છે તે દ્વયર્થિક છે. પુરાણોમાં મૂર્તિપૂજના સંબંધમાં લખાણ છે તેમ તેમાંજ કેટલુંક લખાણ મૂર્તિપૂજને ઉચિત્તાવી પાડે તેનું પણ છે જેથી વૈદિક સંપ્રદાયમાં અમુક મૂર્તિ માને છે અને અમુક નથી માનતા અને તે દરેક

વ્યક્તિવાળા પોતાના તરફથી સંતોષકારક પુરાવા પુરાણો વગેરેમાંથી રજૂ કરી શકે છે. જો કે વેદ, ઉપનિષદ અને પુરાણોના આશ્રિતોમાં મૂર્તિપૂજા માનવી યા ન માનવીને તે અધિકાર ઉપર આધાર રાખે છે એટલે કે વેદના આશ્રિતોમાં સામાન્ય અધિકારીએ મૂર્તિ પૂજવી જોઈએ અને ઉત્તમ અધિકારીએ સામાન્ય વર્ગના ધર્મ સાચવવા માટે મૂર્તિપૂજવી જોઈએ અને ઉત્તમોત્તમ એટલે અનુભવી અધિકારીએ મૂર્તિપૂજવી જોઈએ એવી ફરજથી રહિત હોઈ મૂર્તિ પૂજતા, માનતા નથી કારણ કે તેઓ અખિલ વિશ્વને ધર્મરત્ની મૂર્તિ તરીકે માને છે. આવી વૈદિક પૂર્વાચાર્યોની માન્યતા છે છતાં તેમાં તકરાર રહ્યા કરે છે તેનું કારણ ફક્ત એટલું જ છે કે માત્ર મૂર્તિ પૂજવાનું વિધાન બતાવનારા અને મૂર્તિ પૂજને ઉચ્ચાવી પાડનારા પુરાવાને જ તે બંને વ્યક્તિવાળા સામાન્યપણે વળગી રહે છે અને અધિકાર ઉપર લક્ષ આપતા નથી; વળી અધિકાર સમજવો એ કાંઈ જેવી તેવી બાબત નથી. સુસલમાનોના કુર્બાને શરીરમાં તથા બાઈબલમાં તેમનાં બાપાંતરો વાંચતાં સ્પષ્ટ સમજાય છે કે તેમાં મૂર્તિ પૂજનું વિધાન નથી પણ મૂર્તિપૂજથી તેઓ વિરૂદ્ધમાં હોય એમ સમજાય છે અને તેથી એ લોકોમાં આ બાબતમાં બે મત નથી પરંતુ આ દાખલા લઈને જૈનધર્મમાં તે વાત દાખલ કરવામાં આવે તો તે ન્યાયસર એટલે વ્યાજ્ઞવી નથી પણ જૈનશ્રવણી વિરૂદ્ધ છે કારણ કે જૈન સૂત્રોમાં મૂર્તિ પૂજનું વિધાન સ્પષ્ટ બતાવેલું છે અને તે વિધાન દેવાના હસ્તે તથા મનુષ્યના હસ્તે થયેલું છે. રાયપરોણી સૂત્ર, છવાભિગમ સૂત્ર, જ્ઞાતાશ્વ, ભગવતી સૂત્ર, વગેરેમાં મૂર્તિપૂજા રીતસર લખેલી છે પણ મૂર્તિ ન પૂજવી એવું કોઈ પણ સ્થળે નીકળી શકતું નથી માટે જૈનોથી મૂર્તિપૂજા વિરૂદ્ધ બોલી શકાય તેમજ નથી. પરંપરાથી, સૂત્ર સિદ્ધાંતથી, જૈનોમાં મૂર્તિપૂજા તો સિદ્ધ થાય છે પણ મૂર્તિપૂજા વિરૂદ્ધ તો પૂર્વાચાર્યો કે સૂત્રો એક પણ શબ્દ બોલતાજ નથી; ઉપરાંત પુરેપુરી રીતે મૂર્તિ પૂજનું સ્થાપન કરે છે. વળી જૈન સૂત્રો, ગ્રંથો કે પૂર્વાચાર્યો મૂર્તિ પૂજનની વિરૂદ્ધ છે એવું તો કોઈ પણ સાબિત કરી શકે તેમજ નથી, એમ હું મારા અનુભવ ઉપરથી કહું છું. જેઓ કલ્પાતીત છે, એટલે કે આચારની પહેલી પાર ગંધા છે તેવાઓને આત્માનો ક્ષાયક અનુભવ હોઈ તેમને મૂર્તિ પૂજનની અગત્ય રહેતી નથી પણ તેથી કરીને જેમને ત્રીજા ગુણરથાનનું પણ ઠેકાણું નથી છતાં જેઓ પાંચમા ગુણરથાનનો દાવો કરી પોતાને શ્રાવક કહેડાડાવે છે એવા કોઈ મૂર્તિપૂજા વિરૂદ્ધ વાંત કરે તે જૈન સૂત્રથી અને જૈન પરંપરાથી કેવલ વિરૂદ્ધ બોલનારા છે એમ સમજવું એટલે કે જૈન સૂત્રોમાં જિન પ્રતિમા પૂજનનું વિધાન સ્પષ્ટ લખેલું છે માટે જૈનોએ મૂર્તિ પૂજવી કે ન પૂજવી તેવો વિચાર નહિ કરતાં શ્રીજિનેશ્વરની આજ્ઞા પ્રમાણે જિન પ્રતિમાનું સાદર અને ભાવપૂર્વક પૂજન કરવું જોઈએ. મૂર્તિ પૂજા વિરૂદ્ધ, માત્ર હેલા ત્રણસો વર્ષની અંદર દુંદીઆ પંથ નીકળ્યા પછીજ નીરસ લખાણ લખાણ છે પણ તે લખાણ પક્ષપાત વાળું, કદામદ વધારનારું, સૂત્ર વિરૂદ્ધ અને આત્મ જ્ઞાનથી ઉત્પન્ન હોઈ કોઈ પણ રીતે જૈનોને તો માનનીય નથીજ. તો પણ જો તેવા ગ્રંથો વાંચવા દોષ તો સૂત્રોનું ગુરુ પરંપરાથી શ્રવણ કરી અને પછી સમકિતસાર, સમકિત સંલોચાર, દુંદક મત નાટક, યશોવિન્મજ મહારાજનું મોટું સ્તવન, જૈન તત્ત્વાદર્શ, વગેરે વાંચી જ્યાં પણ તે સૂત્રોનું યથાર્થ શ્રવણ કર્યા પછીજ વાંચવા. મુત્રના શ્રવણ, મનન અને નિદિધ્યાસન પછી વાંચશો તોજ સ-

મજી શકાશે કારણ કે જૈન સૂત્રોમાં જિન પ્રતિમાનું પૂજન સ્પષ્ટ લખેલું છે પણ પ્રતિમા વિરૂદ્ધ એક પણ શબ્દ લખાયોજ નથી.

પ્રશ્ન છઠ્ઠો:—મતિજ્ઞાન અને શ્રુતજ્ઞાનમાં તફાવત શો? દ્રવ્યશ્રુત અને લાવશ્રુત એટલે શું? તથા તેમાં તફાવત શો?

ઉત્તર:—મતિજ્ઞાન અને શ્રુતજ્ઞાનને નિકટનો સંબંધ છે મતિજ્ઞાનને આધારે શ્રુતજ્ઞાન અને શ્રુતને આધારે મતિજ્ઞાન છે એમ કહીએ તો તે ખોટું નથી શબ્દ યોજના પૂર્વનું જ્ઞાન તે મતિજ્ઞાન અને શબ્દ યોજનાથી ઉત્પન્ન થતું અવિશદ્ધજ્ઞાન તે શ્રુતજ્ઞાન અર્થાત મનનું જ્ઞાન, મનમાં ઉદ્ભવેલું જ્ઞાન તે મતિજ્ઞાન, મતિજ્ઞાન એ અનુમાન સહિત જ્ઞાન છે. મતિજ્ઞાન એ મતિદ્વારા થએલા વિચારો શબ્દદ્વારા બહાર આવી કર્ણગોચર થએલા તે શ્રુતજ્ઞાન, શ્રુત પાછું વિચારણાદ્વારા મતિરૂપે થાય છે અને મતિજ્ઞાન શ્રુતરૂપે થાય છે, આવી રીતે મતિ અને શ્રુત જ્ઞાન સાથે રહ્યાં છે માટે નિકટ સંબંધવર્તી હોઈ અભિન્ન જેવાં છે. મતિ અને શ્રુત જ્ઞાનમાં અનુમાનનો આશ્રય લેવો પડે છે, માટે તે સંપૂર્ણ ચોક્કસ નથી છતાં સૂક્ષ્મ રીતે જોતાં બંને એકરૂપ છે પણ ક્રિયા ભેદથી કે શબ્દ વ્યવહારમાં બંનેને જિજ્ઞાસુ ગણેલાં છે. મતિ એ પ્રેરણાજન્ય જ્ઞાન છે અને શ્રુત એ શબ્દથી બહાર આવી કર્ણ ગોચર થએલું જ્ઞાન છે. જ્ઞાનના પ્રકારો સારી રીતે સમજવા માટે નંદી સૂત્ર શ્રવણ કરવું જોઈએ. શ્રુત માટે થી અનુયોગ દ્વારા સૂત્રમાં, શ્રુતજ્ઞાન ચાર પ્રકારે કહેલ છે “ સૌકિંતં સુમં ચઙ્ગિદં વગ્ગસં તંજહા નામસુમં ટવણાસુમં વ્યવસુમં માવસુમં ” કેવું તે શ્રુત? ઉત્તર—શ્રુતજ્ઞાન ચાર પ્રકારે કહેલ છે, નામશ્રુત, સ્થાપના શ્રુત, દ્રવ્યશ્રુત અને લાવશ્રુત. નામ સાંભળવું તે નામ શ્રુત છે. તેના આકારને સાંભળવો તે સ્થાપના શ્રુત છે. નામ અને સ્થાપનાવાળા પદાર્થને શ્રવણ કરવું તે દ્રવ્ય શ્રુત છે અને શ્રવણનું શ્રવણ સાથે મનન કરવું કે લાવ લાવવા તે લાવશ્રુત છે. ભગવતી સૂત્ર એ નામ-શ્રુત, પુસ્તકમાં લખેલું આખું સૂત્ર તે સ્થાપના શ્રુત છે. તેમાં લખેલું સાંભળવું તે દ્રવ્યશ્રુત છે અને સાંભળેલનું મનન કરવારૂપ લાવ લાવવો તે લાવશ્રુત છે. ખીજી રીતે કહીએ તો જે શ્રવણ કરાય છે તે દ્રવ્યશ્રુત છે અને જે મનમાં લાવ આવી શ્રુત યાદ આવે છે કે મનન થાય છે તે લાવ શ્રુત છે. જેવી રીતે દ્રવ્ય પૂર્ણ અને લાવ પૂર્ણ છે તેમાં દ્રવ્ય પૂર્ણ તે ઉપચાર સહિત અષ્ટ પ્રકારાદિ પૂર્ણ કરવામાં આવે છે તે અને લાવપૂર્ણ તે લાવપૂર્વક માનસિક ક્રિયાથી કરવામાં આવે છે, તેમ-ત્રેવીજ રીતે જે રીતસર શ્રવણ કરવામાં આવે છે એટલે કે વ્યાખ્યાન વગેરે સાંભળવામાં આવે છે તે દ્રવ્યશ્રુત છે અને દ્રવ્ય શ્રુતનું જે લાવપૂર્વક મનન થાય છે તે લાવશ્રુત છે. શ્રુત પદાર્થને જાણીને તેમાં ઉપયુક્ત થવું તે લાવશ્રુત છે. શ્રુત પદાર્થને જાણવું તે દ્રવ્યશ્રુત છે. શ્રુત પદાર્થ તે નામ શ્રુત, શ્રુત પદાર્થની પદાર્થ રૂપે સ્થિતિ તે સ્થાપના શ્રુત, શ્રુત પદાર્થ જાણવો તે દ્રવ્યશ્રુત, અને શ્રુત પદાર્થ જાણીને તેમાં ઉપયુક્ત થવું તે લાવના શ્રુત; તેજ પ્રમાણે મહાવીર સ્વામી એ નામ છે, અમુક પ્રતિમાજીને મહાવીર સ્વામીના નામથી સ્થિત કરી અર્ચાત અમુક પ્રતિમાજીમાં મહાવીર સ્વામીનું આરોપણ કર્યું તે સ્થાપના, એમની મૂર્તિ સ્થિતિ તે દ્રવ્ય અને તેમના સંબંધી જે મનમાં સંસ્કાર પડ્યા તે લાવ-લાવશ્રુતમાં શ્રુતના ઉપયોગ.

જના પારણામ, તે ઉપયોગ પરિણામ. તે આગમ છે માટે આગમથી ભાવશ્રુત કહેલ છે. શુનનું વિશેષ જ્ઞાન મેળવવા માટે અનુયોગદ્વાર સતનું શ્રવણ, મનન કરવું, અવશ્યનું છે. **પ્રશ્ન સાતમો:**—આત્માને કર્મનો સંબંધ કેવી રીતનો છે ? આત્મપ્રદેશ ઉપર કેમ વર્ગણ છે કે માહિ માહિ લોલીભૂત છે ?

ઉત્તર:—જેવી રીતે દુધ અને જળ એકત્રિત થાય છે, તથા લોહના તપાવેલ ગોલામાં અગ્નિ વ્યાપક હોય છે તેવીજ રીતે જડ કર્મમાં આત્મા વ્યાપક છે અને આત્મામાં કર્મ વર્ગણ છે. આ નિયમાનુસાર કાષ્ઠમાં જેમ અગ્નિ વ્યાપક છે તેમજ કર્મથી જ નેતાં આપણાં શરીરમાં આત્મા વ્યાપક છે. પણ આત્મ પ્રદેશ ઉપર ખાલજાની પેઠે કે આપની પેઠે કર્મ નથી. ભાવાર્થ એવો છે કે ખીરનીરની પેઠે કર્મ અને આત્મા મળી ગયેલ છે.

પ્રશ્ન આઠમો:—આત્માના આઠ રૂચક પ્રદેશ સિદ્ધ પરમાત્માના આત્મ પ્રદેશ જેવા નિર્મલ છે તે દરેક આત્મ પ્રદેશે અનંત જ્ઞાન દર્શન ચારિત્ર પ્રવર્તતું હોવું જોઈએ છતાં આત્મા આત્માને પ્રત્યક્ષ કેમ જોઈ શકતા નથી વળી તે રૂચક પ્રદેશ રથાન ક્યાં છે તે જાણવશે.

ઉત્તર:—આત્માના અસંખ્યાતા આત્મપ્રદેશ છે તેમાં આઠ રૂચક પ્રદેશ સિદ્ધ નેવાજ શુદ્ધ છે એ વાત સાચી પણ તે અસંખ્યાતા પ્રદેશ પાસે કાંઈ દિસાજમાં નથી. અસંખ્યાતા પ્રદેશ અજ્ઞાન કરનારી કર્મવર્ગણા વળગી રહેલી હોઈ માત્ર આઠ પ્રદેશ નિર્મલ જ્ઞાન છે તે દિસાજ વગરનું છે. અત્યારે આપણને જે કાંઈ જ્ઞાન છે તે રૂચકતાનો પ્રતાપ છે. એ આઠ પ્રદેશ શુદ્ધ છે પણ તે અનુભવીજ નહીં શકે પણ વર્ણવી શકે નહિ. તે શુદ્ધ પ્રદેશને પણ અમુક અપેક્ષાથી અજ્ઞાનાવરણ તો છેજ. આત્મા જ્ઞાતે શુદ્ધ છે એ સિદ્ધિ બતાવવા માટે આઠ પ્રદેશ શુદ્ધ છે એનું કથન કરેલું છે. એક અપેક્ષાએ આત્મા જ્ઞાતે સંપૂર્ણ શુદ્ધ છે અને બીજી અપેક્ષાએ અજ્ઞાન દૃષ્ટિએ અજ્ઞાની જણાય છે. એ આઠ પ્રદેશને નાભિસ્થાનમાં આ જિનેશ્વરે કહેલ છે. સૂક્ષ્મ વિચાર કરતાં તો એમ જણાય છે કે ત્યાં પણ આત્માના અસંખ્યાતા પ્રદેશ છે પણ આત્માનું શુદ્ધત્વ બતાવવા માટે અસંખ્યાતમાંથી આઠ પ્રદેશનું વર્ણન કરેલું છે. વળી આસનું ઉત્પત્તિ સ્થાન નાભિ છે. શ્વાસ-પવન-નાભિએથી ઉપડીને શૂન્ય એટલે આકાશમાં સમાય છે એટલે કે પવનની સાથે પવન મળી જાય છે એ શ્વાસ જ્યાં સુધી જેવી સ્થિતિમાં ચાલે છે ત્યાં સુધી વધુ ઓછા સંકલ્પો થાય છે. એ પવનને જ્યારે નાભિસ્થાનમાં સ્થિર કરવામાં આવે છે ત્યારે સંકલ્પો પણ સ્થિર થાય છે ઓછા થાય છે—સંકલ્પો ઓછા થવાથી અંતર્પ્રેરિ રહી શકે છે. જેટલો સમય અંતર્પ્રેરિ રહે છે તેટલો સમય શાંતિ એટલે આનંદનો કે અત્યાનંદનો અનુભવ થાય છે. આ અનુભવનું ચોખ્ખું કારણ સંકલ્પનું ઓછા થવું છે અને સંકલ્પ તો ત્યારેજ ઓછા થાય કે જ્યારે શ્વાસ-પવન નાભિસ્થાનમાં પ્રથમ સ્થિત થાય. આ પ્રકારે નાભિસ્થાનનો મહિમા બતાવવાની ખાતર નાભિસ્થાનમાં આત્માના આઠ રૂચક પ્રદેશ કહેલાં છે તે જાણીજ છે. જેઓ નાભિપાસેથી પછવાડે જરડાવી કરોડ-જંગલ-પાટ-અંકનાળ-વાટે ચાલુજા પ્રવાહ દ્વારા પવનને ચિરાગ્રે-સોમગ્રે-અન્નરામર ચક્રમાં લઈ જાય છે તેઓને પણ નાભિસ્થાન અગ્નિ અગ્નિનું દોષ અર્થાત્ આત્માના સાક્ષાત્કારમાં

નાભિસ્થાન અંગત્યનો ભાગ ભગવતું હોઈ તથા સ્વચ્છ દૃષ્ટિએ શરીરનો અંગત્યનો ભાગ હોઈ, નાભિસ્થાને આઠ રૂચક પ્રદેશ કહેલા છે તે વ્યાજગ્રીન છે.

આ ઉપરથી સમગ્રશે કે આત્માના આઠ રૂચક પ્રદેશો નાભિસ્થાનમાં રહ્યા છે અને આત્માના અસંખ્યાતા ભાગમાં અંતરનાં વંશુ રહેલાં હોઈ આઠ પ્રદેશો તેની પાસે કઈ ગણતરીમાં નથી. માટે દરેક કર્મવર્ગણુવાળાઓને અનંતજ્ઞાન જંજીરું નથી પણ જેમ જેમ કર્મોંવરણુ ઓછાં થતાં જાય છે તેમ તેમ જ્ઞાન પ્રકાશતું વધે છે, અને સંપૂર્ણ કર્મક્ષય થતાં સંપૂર્ણ જ્ઞાન પ્રકાશ છે એટલે કે જ્યારે સંકલ્પ વિકલ્પાંતક મનની સંપૂર્ણ-સર્વથા વિલયના થાય છે ત્યારે સંપૂર્ણ સર્વથા આત્માનંદનો અનુભવ પોતેજ કરે છે.

પ્રશ્ન નવમો:—પાંચ સ્થાવરમાં જીવની સાગિતિ વ્યવહાર દૃષ્ટાંતથી શી રીતે થાય?

ઉત્તર:—પૃથ્વી સ્થાવર-પૃથ્વી કાય, ખંભી સ્થાવર (અપકાય), સંખી સ્થાવર (તેલકાય), સુમતિ સ્થાવર (વાયુકાય), પથ્થર સ્થાવર (વનસ્પતિકાય), એ પાંચ સ્થાવરમાં તદ્દવર્ણુ જીવ હોવાથી, પાંચે સ્થાવર અતિ સૂક્ષ્મ જીવથી ભરેલાં હોઈ, જીવરૂપ હોઈ, વળા તે જીવો અતિ સૂક્ષ્મ હોઈ તેને નરી આંખે જોઈ શકાતા નથી; પણ સૂક્ષ્મ-દર્શક યંત્રવડે તે સ્થાવરમાં રહેલા અતિ સૂક્ષ્મ નદિ એવા જીવોને જતાવી શકાય છે. એટલે કે યંત્રવડે સ્થાવરના જીવોને પ્રત્યક્ષ જતાવી શકાય છે. જગતનું-લોકનું-કોઈ પણ સ્થાન જીવ રહિત નથી પણ સર્વજીવ જીવ વ્યાપક છે. જ્યાં જીવો ત્યાં ચૈતન્ય—જીવ-રહેલ જ છે.

પ્રશ્ન દશમો:—લેશ્યા એટલે શું? અને તેના પુદ્ગલો કઈ વર્ગણાતા છે.

ઉત્તર:—દૃષ્ટી રીતે યથેલ માનસિક વિકાર, સંકલ્પ કે ભાવના તે લેશ્યા છે. લેશ્યાના પુદ્ગલો મનોવર્ગણાતા જેવાં છે; કારણ કે આત્મારૂપ મનમાં ભાવ થવો તે લેશ્યા છે. શુભભાવ થાય તો શુભ લેશ્યા અને અશુભભાવ થાય તો અશુભ લેશ્યા. અધ્યવસાય અને લેશ્યા તથા પરિણામ એ નહિનાં પર્યાય જેવાંજી ભાવો છે. આત્મા, મન દ્વારા મનોવર્ગણાતા લેશ્યા-ભાવ-પ્રમાણુ મહે છે અને લેશ્યા યોગ વર્ગણાતા બનાવે છે. લેશ્યાને લૌકિકમાં મતિના અર્થમાં કે આંતર ભાવના પરિણામના અર્થમાં વાપરે છે. ભાવાર્થ એવા છે કે લેશ્યા અને મનોવર્ગણાતા પુદ્ગલો એક જાતનાં છે, એટલે કે મળતાંજી છે.

પ્રશ્ન અગ્યારમો:—અગ્નિ લઘુ પર્યાયનું સ્વરૂપ શું?

ઉત્તર:—પદ્મ દ્રવ્યમાં યદ્યુષ્ઠાનિવૃદ્ધિ થવાંજી કરે છે એ સાગિતિ માટે અગ્નિ લઘુ માનેલ છે. અગ્નિ-લઘુ એટલે મોટામાં મોટું અને સૂક્ષ્મમાં સૂક્ષ્મ પણ નહિ અર્થાત અવ્યય કે અનુભવગમ્ય જે પર્યાય તે અગ્નિ લઘુ પર્યાય; અગ્નિ લઘુ પર્યાયની રીતસર વ્યાખ્યા લખી શકાય નહિ પણ અનુભવમાર્ગ વિશેષે કરીને અનુભવી શકાય. વર્ણુન તો માત્ર સામાન્ય રીતેજ યદ્ય શકે છે.

પ્રશ્ન બારમો:—દ્રવ્ય મન અને ભાવ મન એટલે શું? તથા તે ગુણ કેનો? વળા તે બંનેનો સંબંધ કેવો છે?

ઉત્તર:—મનોવર્ગણાતા પુદ્ગલોથી બનેલ જે મન તે દ્રવ્યમન છે. અને તેનો સંકલ્પાદિ ભાવ તે ભાવમન છે. મનનું લક્ષણ તે ભાવમન છે. મનનો ગુણ એ મનો-

વર્ગજ્ઞાનો ગુણ છે પણ તે આત્માના સાંનિધ્યને લઈને એટલે કે મને વર્ગજ્ઞામાં આત્મા વ્યાપક હોઈ, આત્માને લઈને મનોવર્ગજ્ઞામાં તેવો ગુણ જણાય છે. વાસ્તવ તે ગુણ આત્માનો નથી પણ મનોવર્ગજ્ઞાનો છે—મનોવર્ગજ્ઞાનાં પુદ્ગલોનો છે—વળી જેવી રીતે આત્માથી મન લિપ્ત પણ છે અને અલિપ્ત પણ છે તેવી રીતનો દ્રવ્યમ્ । અને લાવમનને સંબંધ છે એમ સમજવું નહિ, કારણ કે મન અને આત્મા તો વાસ્તવ જુદી જ વસ્તુઓ છે પણ દ્રવ્યમન અને લાવમન એ બંને શબ્દો એક મનને જ લાગુ થાય છે. માટે એ પદાર્થો એકેકથી લિપ્ત નથી. મનોવર્ગજ્ઞા પોતાના સ્વભાવનુસાર કાર્ય કરે છે. તેમાં જ્ઞાનદશામાં આત્માને કશું લાગતું વળગતું નથી. માત્ર અજ્ઞાન દશામાં જ આત્મા સર્વ કરતો ભોગવતો અજ્ઞાનીને અનુભવાય છે એટલે કે અજ્ઞાનદશામાં મનના કાર્યને આત્માના ગણી લેવામાં આવે છે અને તેથી જ પોતે સુખી દુઃખી થતો હોય એમ પોતાને માને છે; આવી મન આત્મા વચ્ચે સંબંધ છે પણ દ્રવ્યમન અને લાવમન તો લિપ્ત લિપ્ત વસ્તુઓ નથી. મનોવર્ગજ્ઞા તે દ્રવ્યમન છે અને દ્રવ્યમનનું લક્ષણ તે લાવમન છે.

છેવટ બોધ:—આવી રીતનાં પ્રશ્નોનો વિચાર કરવો એ બહુ સારી વાત છે અને તેનાં કરતાં પણ વિશેષ જણવાનું તો એ જરૂરું છે કે હું કાણ છું? જ્યાં સુધી આત્મસ્વરૂપ નથી જાણ્યું ત્યાં સુધી જે કાંઈ જાણ્યું છે તે નહિ જાણ્યા બરાબર છે. માટે હમેશાં બનતા સુધી એકાંત પ્રદેશો જિનસ્વરૂપનો વિચાર કરવો. જ્યારે એ સ્વરૂપ સમજશે ત્યારે જ મુક્તિ મળશે. એ સિવાય કોટી ઉપાયો પૈકી જપ, તપ, સંયમ, કરો તેથી મુક્તિ મળશે નહિ. માટે જપ, તપ, સંયમ, વગેરેનો આત્માને ઓળખવાનાં સાધનરૂપ ગણીને જપ, તપ, સંયમ, વગેરેનો સાદર અભ્યાસ કરવો જોઈએ. જો જપ, તપ અને સંયમને આત્મજ્ઞાન મેળવવા માટે જ કરવામાં આવે તો જ તે સફળ છે. જો આત્મજ્ઞાન સિવાય જપ, તપ, સંયમ કરવામાં આવશે તો તેથી પુણ્યનો બધો પડીને એક મોટી ઉપાધિવાળો જન્મ વધશે પણ તેથી શું? કાંઈ જ નહિ. માટે આત્માને ઓળખવામાં સદાપ્રભૂત એવાં જપ, તપ અને સંયમનો આદર કરીને તે દ્વારા એકાંત પ્રદેશમાં કે શાંતિજ્યાદિના સ્થળે વિજનમાં આત્મધ્યાન કરવું. એમ કરતાં જ્યારે નિજસ્વરૂપનો અનુભવ થશે ત્યારે જ મુક્તિ મળશે માટે સર્વથી પ્રથમ પોતે કાણ છે? એમ જાણવું જરૂરું છે. આ આત્મા અનંતી વખત જ્ઞાન ભર્યો છે, સાધુ થયો છે, દેવતા થયો છે, જપ, સંયમનો આદર કરી આવ્યો છે પણ તેથી તેની મુક્તિ થઈ નથી. તેનું કારણ ફક્ત એટલું જ છે કે તેને પોતાના સ્વરૂપનો અનુભવ થયો નથી. બહાર દોડાદોડ કરેલી છે પણ અંદરમાં વિચારીને જોયું નથી. જો જોયું હોત તો આ દશા ન હોત !!! ભગવાન સૂત્રકાર પણ આચાર્યશ્રી સૂત્રમાં આત્માનું જ્ઞાન મેળવવા માટેજ ઉપદેશ આપે છે કે—
“દ્વદશમેષિનો સળા મંવેદં તંજહા પુરતિમાઓ વા દિસાઓ આગઓ અદર્શિ દાદિનાઓ વા દિસાઓ આગઓ અદર્શિ પરત્વિમાઓ વા દિસાઓ આગઓ અદર્શિ ઉત્તરાઓ વા દિસાઓ આગઓ અદર્શિ વજ્રાઓ વા દિસાઓ આગઓ અદર્શિ અદે દિસાઓ વા આગઓ અદર્શિ અગ્નયરીઓ વા દિસાઓ અપુદિસાઓ વા આગઓ અદર્શિ ॥ એવમેગસિ નોનાયં મવેદં અતિ મે આપો વચવાદે અતિ મે આપો વચવાદે કે અદર્શિ કેવા દર્શો પુઓ દ્વ વેદવા મવિસામિ ॥ સંજં પુજા જાનેત્રા સદગમ્મદવાદે, પર મરણેનં અગ્નિસિ અતિ વા ધો-

જ્ઞા તંમહા પુરસ્થિમાઓ વાહિસાઓ આગઓ અહમંસિ જાવ અગયરીઓ દિસાઓ અણુદિ-
સાઓ વા આગઓ અહમંસિ ॥ એવમેગેસિ જાવં મવદ્ અસ્થિ મેં આયા ઉવવાદ્ જો દુમાઓ
દિસાઓ અણુદિસાઓ વા અણુસંચરદ્ સત્વાઓ દિસાઓ સત્વાઓ અણુદિસાઓ જો આગઓ
અણુસંચરદ્ સોદં ॥ સે આમાવાદી લોગાવાદી કમ્માવાદી કિરિયાવાદી ॥ આં જગત્તમાં
કેટલાક એવું નથી જાણતા કે હું ક્યાંથી આવ્યો છું ? હું પૂર્વ દિશામાંથી આવ્યો છું કે
દક્ષિણ દિશામાંથી આવ્યો છું ? પશ્ચિમ દિશામાંથી આવ્યો છું કે ઉત્તર દિશામાંથી
આવ્યો છું ? હું બિર્વદિશામાંથી આવ્યો છું કે અધો દિશામાંથી આવ્યો છું ? હું અન્ય
દિશામાંથી આવેલો છું કે અનુદિશામાંથી આવેલો છું ? કેટલાક એવું પણ નથી જાણતા
કે મારો આત્મા પુનર્જન્મ પામે છે કે નથી પામતો ? તેમજ આગલા જન્મોમાં હું
કાણુ હતો અને હવે પછી ક્યાં જન્મશ તે પણ કેટલાક જાણે નથી જાણતા. પણ કોઈ
કોઈ જાણે જાતિસ્મરણુદિ જ્ઞાનવડે અથવા તે સંપૂર્ણ જ્ઞાનીના વચનવડે એવું જાણી શકે
છે કે હું અમુક દિશા વિદિશામાંથી આવેલો છું તેમજ કેટલાકને એવું પણ જાણવામાં
હોય છે કે મારો આત્મા પુનર્જન્મ પામ્યાજ કરે છે કે જે આત્મા કોઈ અમુક દિશા કે
વિદિશા તરફથી આવ્યો છે જે કોઈ એક અમુક કે સર્વ દિશા વિદિશા તરફથી આત્મા
અને આવેલો છે તેજ હું છું. આવી રીતે જેમને અનુભવ થયેલો હોય છે તેઓજ
ખરેખર આત્મવાદી છે, લોકવાદી છે, કર્મવાદી છે અને ક્રિયાવાદી છે. ભવાર્થ એવો છે
કે જેમને આત્મા છે એવો અને આત્મા પુનર્જન્મ પામે છે એવો જાતિસ્મરણુ વગેરે
જ્ઞાનથી જાતિ અનુભવ થયેલો હોય છે તેઓજ આત્મજ્ઞાન કહેવાને, લોકનું વર્ણન કર-
વાને, કર્મનું સ્વરૂપ કહેવાને અને ક્રિયા મજાવવાને લાયક ગણાય છે. અહો કેવો
શ્રીવીતરાગનો પરમ સિદ્ધાંત ! ! ! જ્ઞાનલક્ષ્મી શાન્તિઃ શાન્તિઃ શાન્તિઃ

ટંકાર:-કાઠીઆવાડ.

તા. ૧૦-૪-૧૪

ગોકુલદાસ નાનજીભાઈ ગાંધી.

સ્વીકાર અને સમાલોચના.

લેખકશ્રી ૧ લો ભાગ (કર્તા મુનિમહારાજશ્રી ચારિત્રવિજયજી ૩૦ મેધજી હીરજી
૫ ૨૪૪૨૩૫ અમદાવાદ ડા. જ્યુ. પ્રેસ કિં. બાર આના)-આમાં કર્તા અને જેને સમ-
ર્પણ કરવામાં આવેલ તે શ્રી ભેતસિંહ ખીમસીંહ જે. પીતા બે ફોટા આપવામાં આવ્યા
છે. કર્તા એક પ્રખર સુંદર અને મોહક વક્તા તરીકે પ્રસિદ્ધ થયેલ છે એટલુંજ નહિ
પરંતુ તેમની દૃષ્ટિવિશાલતા પણ નોંધવા જેવી છે. આ બે રુણો દરેક મુનિશ્રીમાં હોય
તો આ સુધારાનાં જમાનામાં જનધર્મનું મહાઅય કે જે હાલ સુધી અધારામાં રહેલ છે
તે વિશેષ સરસ રીતે વિસ્તારી શકાય એ નિર્વિવાદ છે. આ ગ્રંથમાં ઉપયોગી અને
નવીન સુંદર ૧૬ વિષયો સરસ શૈલીમાં અને દાત વિચારથી પરિપૂર્ણ આપવામાં
આવ્યા છે. દરેક વિષય સંબંધી વિવેચન આમાં લખાયેલ ઉપોદ્યાતમાં સુંદર રીતે કર-
વામાં આવ્યું છે તેથી તે વાંચવાની લક્ષ્મણ કરવા ઉપરાંત વિશેષ અત્ર કરવું અમને
પુનર્દિત સમાન લાગે છે. સર્વ વિષયો દરેક જનને તેમજ જનૈતરને મનન કરવા યોગ્ય

છે, અને તેવું મનન થયે અને પ્રતીતિ છે કે જૈનસમાજમાં ગોંધાઈ રહેલી વિચાર સંકુચિતતા ધણે અંશે દૂર થશે. કર્તાશ્રીએ અનેક પુસ્તકો બહાર પાડી પોતાનાં પ્રતિભા શક્તિ (originality) વાળા વિચારો બહાર મૂક્યા છે, તેવીજ રીતે અને બહુ તેથી વિશેષ ને વિશેષ પ્રમાણમાં જૈનસમાજ સમક્ષ મૂકતા રહેશે એમ અમે હૃદયથી છીએ. તેમના દરેક અથવા ધણા વિચારવા યોગ્ય છે તેથી દરેક જૈન પોતાની લાયકેરીમાં રાખશે અથવા તેના વાંચી વિચારી લાભ લેશે.

૧. કુંદકુંદાચાર્ય ચરિત્ર—૫. ૫૩ અનુવાદક ને પ્રમુખ મૂલ્યદંડ કિ. કાપડીઆ. સં. દિગંબર જૈન સુરત. મૂલ્ય ૦-૩-૯.—આનું બીજું નામ ઇ. સ. ૧૦૦૦ વર્ષનો જૈનના સંક્ષિપ્ત ઇતિહાસ રાખવામાં આવેલ છે. શ્રીમદ્ કુંદકુંદાચાર્ય દિગંબરોમાં મહાસમર્થ વિદ્વાન્ અને યોગી-યર્ધ ગયા છે એ તેમના સમયસાર, પ્રવચન સાર અને અષ્ટપ્રાબુત આદિ પરમ ગ્રંથની શૈલી પરથી પ્રતીત થાય છે. તેના એક એક શ્લોક—ગાથાં દીકાકારને વિશાસ વક્તવ્ય પૂરું પાડે તેમ છે; તેના ગ્રંથોને અમૃતચંદ્રસૂરિ જેવા પરમ શુભ દિન આપ દીકાકાર મળ્યા છે તેથી મૂળ કર્તાની યોગ્ય પિછાન થઈ શકી છે. આ ચરિત્ર મૂળશ્રીયુત તાત્પર્ય તેમનાય પાંગળે એ વિવિધ જ્ઞાન વિસ્તાર નામના મરાઠી ભાસિકમાં મરાઠી ભાષામાં પ્રસિદ્ધ કર્યું હતું અને જૂદું પણ છપાવ્યું હતું; અને તેનો ગુજરાતી અનુવાદ સનાતન જૈન ના ૧૯૦૭ ના અગસ્ટ-અક્ટોબર ના અંકમાં આવી ગયેલ છે. આ અનુવાદ અમારા તરફથી યથો હતો. આનું લગભગ અક્ષરશઃ અવતરણ આ પુસ્તકમાં લેવામાં આવ્યું છે એમ અમે સરખાવતા જાણી શકીએ છીએ, તો તેવું દર્શાવવામાં પ્રગટકર્તા અનુવાદક નામને પ્રાપ્ત ન કરી શકે એ કંઈ કારણ બાધક લાગ્યું? ગમે તેમ હો, પણ આ જૂદા પુસ્તકના આકારમાં પ્રસિદ્ધ કરવા માટે શ્રીયુત મૂલ્યદંડભાઈને ધન્યવાદ આપીએ છીએ. ચરિત્ર ઐતિહાસિક દૃષ્ટિએ જાણવા યોગ્ય અને ઉપદેશની દૃષ્ટિએ બાધક અને વિચારણીય છે.

આમાં ખાસ વિરોધી તત્ત્વ એ છે કે સ્વમતના અભિનિવેશને લઈને મ્વેતાંબર સંપ્રદાય સંબંધે જે આલેપ ને નિર્મૂળ ઐતિહાસિક ઉત્પત્તિ આપી છે તે પ્રત્યે અને તિરસ્કાર છુટે છે. જાણના સહિષ્ણુતાના કાલમાં આનું લખાણ આવડું ન જોઈએ. બંન્નાં લવાદીથી તીર્થાના અધ્યા પતાવવાની વાત મૂકાય, ત્યાં એક બીજાને ઉરકેર અને ધાર્મિક લાગણી દુભવે એવું લખાણ કદી આગળ ધરી શકાય નહિજ. છતાં પણ દિગંબર માન્યતા મ્વેતાંબર સંબંધે આવી હતી એમ જાનાવવા માટે જણાવવું હોય તો તેમાં તે બાજતનો રપટ ઉલ્લેખ મૂકવો જોઈએ અને તેની સત્યાસત્યતા તપાસી જણાવવું જોઈએ.

‘દિગંબર જૈન’ નામના માસિકની આ વર્ષની પ્રથમ બેટ છે. પ્રકાશક તે માસિકના પ્રાદેશને ધણી ને સારી બેટો આપે છે તે તેમનું કૌશલ્ય જતાવે છે.

તત્ત્વચર્ચાજર્ણાલિક—આ ગ્રંથ શ્રીમદ્ ઉમાસ્વાતિવાચક કૃત શ્રીતત્ત્વચર્ચા ગ્રંથ પર સમર્થ અને તલસ્પર્શી દીકારૂં શ્રીમદ્ અકમલદેવે રચેલો છે; અને તે કલિન લોકોને પડશે તેથી શ્રી વિદ્યાનંદ સ્વામીએ તત્ત્વચર્ચા મોક્ષવર્તિકાકાર રચેલ છે કે જે પણ આ ગ્રંથમાધ્યામાં પ્રગટ કરવાનો અભિલાષ જાહેર કરેલ છે. તત્ત્વચર્ચા ગ્રંથ પર દિગંબરાચાર્યોએ જે જે પ્રમાણમાં દીકારી કરી છે તેવા પ્રમાણમાં મ્વેતાંબરોને તે ગ્રંથ સર્વ માન્ય હોવા

છતાં કરેલ દેખાતી નથી. તે પરતું હુંકે શ્રીમદ્ સિદ્ધસેન કૃત ભાષ્ય જ ફક્ત પ્રગટ થયેલું છે. આ પરથી સ્પષ્ટ જણાય છે કે જૈન તત્ત્વજ્ઞાન એ મહાસમૃદ્ધ છે અને તેમાં સામાન્ય વિદ્વાનેતો પણ અંયુપવેશ મહા પરિશ્રમ વગર થવો એ અતિ વિકટ છે. ધર્મ નિહિત ગુદાપાત્ર—એ સૂત્રો સાક્ષાત્કાર અત્ર કરી શકાય છે. મૂલ અને દીકા બંને સંસ્કૃત ભાષામાં છે. ત્રણ ખંડ થયા છતાં હલું પંચમ અધ્યાય ચાલે છે. અંથ પૂરો થયે મૂલ કર્તા પુરૂષ અને દીકાકારનો પરિચય, વિસ્તૃત વિષયવાર અનુક્રમણિકા, વગેરે આ અંથમાં મૂકવામાં આવશે તો ધલું ઉપયોગી પુસ્તક નિવેંડશે.

જૈનેન્દ્ર પ્રક્રિયા-આત્માર્થથી શુચુર્નદિ વિરચિત આ વ્યાકરણનો અંથ છે. આ પૂર્વાર્દ છે. ઉત્તરાર્ધ સહિત મૂલ્ય રૂ. ૧૫૦ સંપાદક વ્યાકરણશાસ્ત્રી શ્રીકાંત જૈન છે. ભાષા શુદ્ધિ માટે વ્યાકરણનું જ્ઞાન આવશ્યક છે અને તેથી સંસ્કૃત ભાષાના જિજ્ઞાસુએ આ અવલોકનું ધટે છે. જૈનોએ વ્યાકરણ શાસ્ત્રમાં પણ ઓછો ઉડો પ્રવેશ નથી કર્યો એ આ પરથી સિદ્ધ થાય છે.

૧ આત્મ પરીક્ષા, અને

૨ પત્ર પરીક્ષા

૩-૪ સમય પ્રાપ્ત, ૧-૨

૫-૭ તત્ત્વાર્થ રાજવાર્તિકા

૮ જૈનેન્દ્ર પ્રક્રિયા

આ અંથો અમને ભારતીય જૈન સિદ્ધાંત પ્રકાશિની સંસ્થા તરફથી શ્રીયુત પત્રાલાલ ખાઠ્ઠીવાલ તરફથી મળેલ છે તોતે માટે ઉપકાર માનીએ છીએ. આમાં છેલ્લા બેનું અવલોકન ઉપર લેવાઈ ગયું છે.

ઉક્ત અંથો અને સંસ્થા દિગંબરીય છે અને તેણે પુસ્તકો એવા બહાર પાડ્યા માટે હાય ધંધો છે કે જે સમગ્ર જૈન તત્ત્વજ્ઞાન અને સાહિત્યનાં જૂઠાં જૂઠાં અંગોપર ઉત્તમ પ્રકાશ પાડી શકે તેમ છે આ જાણી દિગંબર બધુઓની પ્રગતિ ઉતાવળી છે એમ જ્ઞેષ્ઠ શકાય છે, આ સનાતન જૈન અંથમાલામાં મૂલ સંસ્કૃત પ્રાકૃત તથા સંસ્કૃત દીકા સહિત દિગંબર જૈનાચાર્યકૃત દર્શન, સિદ્ધાંત, ન્યાય, અધ્યાત્મ, વ્યાકરણ, કાવ્ય, સાહિત્ય, પુરાણ, ઇતિહાસ, ગણિત, જ્યોતિષ, વૈદ્યક વગેરે સર્વ પ્રકારના પ્રાચીન અંથ છપાય છે. દરેક અંક (ખંડ) દર શરમ ૮૮૦ પૃષ્ઠ, થી ઓછો-હોતો નથી અને દરેકમાં એક બે કે ત્રણથી અધિક અંથ આવતા નથી. ૧૨ અંકોનું મૂલ્ય માત્ર ૮ રૂપીયાની નહીં ૨૬ મ છે, અને દરેક અંકના ત્રણ આના વી. પીના છે. વળી નૈયાયિક, વૈદાતિક અને સંસ્કૃત પુસ્તકાલયોની સેવામાં આ અંથમાલા વિના મૂલ્ય મોકલામાં આવશે.

આત્મ પરીક્ષા અને પત્ર પરીક્ષા—આ બંને અંથો દિગંબરાચાર્ય સ્વહતાલ વિવાપતિ શ્રીમદ્ વિદ્યાનંદ સ્વામીના જનાવેલા છે. ઈ. સ. ૮ મા કે ૯ મા શતકના પ્રારંભમાં કર્તા થયેલ છે; અને તે મુજબ યુનિવર્સિટીમાં એમ. એના કોર્સમાં દાખલ થયેલ અપૂર્વ ન્યાય અંથ નામે અષ્ટસદ્ગુણના બતાવનાર હોઈ મહા સમર્થ વિદ્વાન હોવા જ્ઞેષ્ઠ્યે એ નિર્વિવાદ છે. આત્મ પરીક્ષામાં આત્મ પુરૂષ એટલે જેનાં વચન અવિરોધિ, સત્ય અને અવિચલ છે—જે સર્વજ્ઞ છે અને સર્વ દોષથી મુક્ત છે તે વગેરે તેનાં લક્ષણો વિસ્તારથી ન્યાયપુરઃસર વર્ણવેલાં છે. પત્ર પરીક્ષામાં પત્ર એટલે આચાર્ય પરપરાથી આવેલ પ્રસિદ્ધ વાક્યની મીમાંસા છે. પત્રનો અર્થ પ્રસિદ્ધાવયવ વાક્ય સ્વેદસ્યાર્થસ્ય સાધક,

સાધુગૃહપદપ્રાપ્ત પત્રમાહુરનાકુલ'—જેના દરેક અવયવ-અંગ વિશુદ્ધ છે, જે ઈષ્ટ અર્થનો સાધક છે અને જે અનાકુલ અને સાધુના ગૃહ રહસ્યવાળા પદ છે, એવો કરેલ છે. આમાં એકજ શ્લોક છે ને તેનાપર ૧૩ પાના જેટલી ટીકા છે. બંને સંસ્કૃત ગ્રંથ છે. પ્રસ્તાવના તથા કર્તાનો પરિચય વિદ્વાતશ્રી શૈલીએ સંસ્કૃતમાં શ્રીયુત ગન્ધર્વલાલ જૈને લખેલ છે. વિષયની અનુક્રમશિકા આપી હતી તે વધારે યોગ્ય થાત.

સમય પ્રાબુત—સમય લગવન કુંદકુંદાર્ય નામના દિગંબર સૂરિએ સમય પ્રાબુત (સમય સાર) નામનો પ્રાકૃત સૂત્ર ગાથા મદ્દ અપૂર્વ નિશ્ચયાત્મક ગ્રંથ રચેલ છે તે મૂલ્ય, તેની સંસ્કૃત હાયા, અને તે પર વિદ્વાન શ્રી અમૃતચંદ્ર સૂરિની આત્મ ખ્યાતિ નામની ટીકા સહિત આ ગ્રંથ છાપવામાં આવેલ છે. એ ખંડ થયા છતાં તે અપૂર્ણ છે, કારણ કે તે મહાન ગ્રંથ છે પૂર્ણ થયે કર્તાનો પરિચય, વિષયવાર અનુક્રમશિકા, વગેરે અપાવવાનો શ્રીયુત પન્નાલાલ પ્રગથ કરશે એમ અમે હૃદયીશું. આ ગ્રંથ ઉપરથી દિંદીલાપામાં અધ્યાત્મરસિક શ્રીમદ્ બનારસીદાસજીએ સમયસાર સંવત ૧૮ માં સૈકામાં રચેલ છે કે જે પ્રકરણ રતનાકરમાં છપાયેલ છે. તે ઉપરાંત મૂળનો અર્થ અને તે પર ટીકાનું રહસ્ય, કલશ આદિ દિંદીલાપામાં વચનિકારૂપે છપાયેલ છે તે સંસ્કૃત ભાષાથી અગ્ર પછી વિચારક પુરુષોએ ખાસ વાંચવા, મનન કરવા, અને રટન કરવા યોગ્ય છે. વેદાંત જે ભૂમિકાનું છેલામાં છેલ્લી તરીકે વર્ણન કરી શકે છે તેના કરતાં પછી આગળની ભૂમિકા જૈનમાં છે તે આ ગ્રંથ વાંચ્યાથી સુપ્રતીત થાય છે. તદ્દન નિશ્ચયાત્મક ગ્રંથો જેટલા દિગંબરોમાં છે તેટલા અન્યમાં નથી અને તેમાં આ ગ્રંથ તો અગ્રધિ છે—પ્રાધાન્ય છે—સમયનો અર્થ જેનો સમય અપઃ એટલે બોધ થાય છે તે, એટલે આમાં એ સમજવાનો છે. પ્રાબુતનો અર્થ સાર, શુદ્ધાવગ્યા એ છે. આત્મનો સાર અથવા આત્મા એજ સાર છે તે સમય—પ્રબુ. ઉવરે કહીએ છીએ કે,

નમઃ સમયસારાય સ્વાનુભૂત્યા ચક્રસત્રે
ચિત્તભાવાય ભાનાય સર્વભાર્તાતરંગિહટે.

શ્રીપાલચરિત્ર—(અનુવાદક માર્ટરદીપચંદ્ર ઉપદેશક. પ્ર૦ મૂલ્ય ૬ ફિસનદાસ કાપડીઆ. પૃ. ૧૬૦+૧૦ મૂ. ૧-૨-૦) આ હિંદી ભાષામાં મૂળ પરિમલ્લ નામના કવિએ સં. ૧૬૫૧ માં કરેલ દિંદી પદમાંથી ભાષાન્તર થયેલ છે. આ દિંદી પદ મૂળ રોમાંથી થયું તે જણાતું નથી. આનું બીજું નામ નંદીપર વ્રત (સિદ્ધયક) મહાત્મ્ય છે. આ વ્રત પાલનથી શ્રીપાલ કેમ રાજ્ય થયો, જૂદી જૂદી સંદર્ભ અને ગુણથી ભરેલી સ્તીઓ પરપો. વગેરે જણાવવાનો આ કથાનો ઉદ્દેશ છે. આ દિગંબરી ગ્રંથ છે; સ્વેતાંબરોમાં પણ શ્રીપાલનો રાષ્ટ્ર (શ્રી ચિત્રવિજય-જીએ આરંભેલ અને શ્રી યશોગિજ્ઞપદ્મએ પૂરો કરેલ સં. ૧૭૩૮-૯ ગુજરાતી ભાષામાં છે, તે બાખ્યાતમાં તેમજ લગભગ યેરાયેર વંચાય છે અનેનું કથા વસ્તુ લગભગ સરખું લાગે છે અને નામો પણ સરખાં આવે છે, છતાં બંને ટીકાકાર દૃષ્ટિએ તપાસી કાઢ તેમાં રહેલ ભેદ, વર્ણન શૈલી વગેરે પરત્વે પ્રકાશ પાડશે તો સાફ થશે. સ્વેતાંબરોમાં શ્રીપાલ ચરિત્ર સંસ્કૃતમાં તેમજ પ્રાકૃતમાં રચાયેલ છે. છતાં બીજાં ચરિત્રો બદાર પડેલ છે, પણ હજું આ મોક્ષમાન્ય ચરિત્ર મૂલ્ય ભાષામાં—પ્રાચીન બદાર પડેલ નથી તો કોઈ સંસ્થા તે કાર્ય ઉપાડી લેશે. આ ગ્રંથ 'દિગંબર જૈન' નામના માસિક તરફથી પોતાના,

આ વર્ષની ચોથી બેઠા તરીકે પ્રકાશક કે જે તેના તંત્રી છે તે તરફથી આપાયેલ છે, અને તે સાહસને ૨૫૦ રૂપામાળના સ્મરણ્યું તેમના પુત્રવધુ અંપાળાઈ તરફથી દ્રવ્ય સહાય મળી ઉત્તેજન મળ્યું છે તે ધણી આનંદની વાત છે.

આ બાપાંતરની બાબા સારી છે, પણ સંસ્કૃત શ્લોકો આપતાં કાળજી નથી રહી તેથી અશુદ્ધ ના ધણી આવી ગઈ છે. ભુઆ પૃષ્ઠ ૫૨.

વપઃવિપયાવિપયા હારો ત્યાગો યત્ર વિધીયતે ।

અપામો સંવિત્તેય શેપં તુ લંચનમ વિદુઃ ॥

આમાં 'વિપયા વિપયાહારો' ને બદલે 'વિપયાહારાણું' કે એવું કંઈ જોઈએ, વળી વિત્તેયઃ તથા લંચનં એમ જોઈએ. આ ઉપરાંત આનો અર્થ પણ આપવામાં આવ્યો નથી. આવા આવા દાખલા અનેક છે. તો બીજી આવૃત્તિમાં સુધારો કરવામાં આવશે; વળી મૂળ હિંદીપદના કર્તાની પ્રશસ્તિ આપવી જોઈતી હતી.

જ્યુસ્વામી ચરિત્ર—અં તેજ અને પ્રં પણ તેજ. પૃ. ૬૮ મૂ. ૦-૪-૦ આ મૂળ જિનદાસ કવિવૃત્ત હિંદી પદમાંથી અનુવાદ છે. આમાં અનુક્રમણિકા, મૂળ હિંદી પદના કર્તાની પ્રશસ્તિ નથી. બીજી આવૃત્તિમાં તેપર ધ્યાન લેવાશે એમ ઇચ્છીએ છીએ. ચરિત્રની બાબા સારી છે અને વસ્તુકથા દિગંબરી છે તેથી તપાસતાં શ્વેતાંબર કથાથી ધણી જિન છે. આ ઐતિહાસિક પુરૂષ છે અને તે સુધર્મા સ્વામીના પદધર હતા, તેથી બને વસ્તુમાં શા કારણે ભેદ હોય છે તે સમજી શકાતું નથી. શું શું ભેદ છે અને તે ભેદ હોવાનાં શું કારણો છે તે કોઈ સમજાવશે તો ઘણું પ્રકાશ ઇતિહાસ દૃષ્ટિએ પણ પડી શકશે. એકંદરે ચરિત્ર બોધક ને રસપ્રદ છે. દિગંબર જૈનના ૭ મા વર્ષની ૭ડી બેઠા છે.

સ્વામી શિષ્ય સંવાદ—(પ્રં મેધજી હીરજી કું. પાલધુની મુંબઇ, મં. વાંચન અને મનન. પૃ. ૬૦.) સ્વામી શ્રી (વલેકાનંદ અમેરિકામાં આર્યધર્મનો વિજયપથજ રોપનાર અને શૈશ્યથી પ્રગતિના દુર્દુલિ વગાડનાર તરીકે જગતમાં પ્રસિદ્ધ થયેલ વીર પુરૂષ છે. તેમની અને શિષ્યની વચ્ચે થયેલ સંવાદ એવં મનોરમ, પ્રેતસાહક અને રસપ્રદ છે કે તે વાંચતાં વાંચતાં શૈશ્ય આવે અને હવેથી આ પ્રમાણે આપણા જીવનનો પ્રવાહ અચુક વહેડાવીશું એવું યદ્દ જાય છે.

આમાં આઠ સંવાદો છે તે ખાસ વાંચી મનન કરવા યોગ્ય છે. આવા સંવાદોનું પુસ્તક મી મેધજી હીરજીએ પોતાના લમ પ્રસંગે દહાણી તરીકે વહેંચવા માટે પસંદ કર્યું એ અનુકરણીય છે. અનુવાદ શ્રીયુક્ત સુશીલે સુંદર રીતે બંગાલીમાંથી કર્યો છે, પરંતુ મૂળ વાંચનારની ખામીને લીધે અશુદ્ધિ ધણી રહી ગઈ છે તે બીજી આવૃત્તિમાં સુધારાશે એમ ઇચ્છીએ છીએ.

સ્નાકર પચ્ચીશી—(પ્રયોજક અને પ્રં માવજી દામજી સાહ પૃ. ૨૪ કિંમત એક આનો.) પ્રસ્તાવનામાં સ્નાકર સરિતું ચરિત્ર આપેલ છે કે જે આ માસિકમાં છપાઇ ગયું છે. તેની સાથે તે કર્તા પુરૂષતું વિશેષ ચરિત્ર જૈન શાસનમાં તથા ઉક્ત માસિકમાં અપાયેલી પુરોહિત વગેરેનો આધાર લઈ વિશેષ પ્રુદ્ધ કરવામાં નથી આવ્યું જાણી માવજી-સાઈ એટલા 'uptodate-અપ્ટુડેટ.' નથી એમ કહેવું જોઈશે. પછી મૂળ શ્લોક, તેનું સમશ્લોકી બાપાંતર અને તેનો ગુજરાતી અર્થ આપેલ છે, બાપાંતર હીક છે. વિવેચન થયું હત તો વધારે સાફ હતું.

પર્ણેચ

નીચેનાં માસિકોની ત્રિમાસિક પર્ણેચ ધણા માન સાથે સ્વીકારીએ છીએ.

આનંદ પુ. ૧૧ અં. ૫-૮, આત્માનંદ પ્રકાશ પુ. ૧૧ અં. ૮-૧૧, કેળવણી પુ. ૨૬ અં. ૮-૧૧, યુગ્મરાત સાળાપત્ર પુ. ૫૩ અં. ૩-૬, ચેરાગ પુ. ૧૫ અં. ૬, જૈન ધર્મ પ્રકાશ પુ. ૩૦ અં. ૧-૪, જૈન દિવૈષિ પુ. ૧૦ અં. ૨-૭ જૈનદિવેન્દ્ર્ય પુ. ૧૬ અં. ૩ પ્ર, Jain Gazette Vol 10 Nos 1-4, દિગંબર જૈન પુ. ૭ અં. ૬-૮ પટેલ બન્ધુ ૫-૬ અં. ૮-૭, પુષ્ટિ લક્ષિત સુધા પુ. ૫ અં. ૧-૩, શુદ્ધિ પ્રકાશ પુ. ૬૧ અં. ૩-૬ શુદ્ધિપ્રભા પુ. ૬ અં. ૧-૩, શ્રી લક્ષ્મી પુ. ૧૧ અં. ૧-૨, મર્યાદા પુ. ૭ અં. ૪-૬, વસન્ત પુ. ૧૩ અં. ૧-૫, વાર્તાવારિણિ પુ. ૬ અં. ૧, વિદેચક પુ. ૨ અં. ૩-૬, વૈશ્ય પત્રિકા પુ. ૧૦ અં. ૭-૧૦, વન્દે જિનવરમ્ પુ. ૬ અં. ૧, સત્ય પુ-૩ અં. ૮-૧૨, સમાલોચક પુ. ૧૮ અં. ૩-૪ ૫.સાહિત્ય પુ. ૨ અં. ૩-૭, સુન્દરી સુબોધ પુ. ૧૧ અં. ૫-૬, સુદર્શન પુ. ૨૬ અં. ૧-૩, શાન સુધા પુ. ૧૦ અં. ૧-૩, સિવાય સામા દેક, પાક્ષિક પત્રો જે મળે છે તે નિયમિત આવેલ છે.

સ્ત્રી વાંચન વિભાગ.

સંપાદિકા-નિર્મળા બહેન

૧ ભાઈને આવારણાં.

(લેરવીની લય.)

પ્રિય આવારણાં લઉં વીર !

મીઠાં આવારણાં લઉં વીર !

હૃદય પાત્રમાં ધરી રહીને,

પ્રેમના અતિ શુદ્ધ અશ્રુતને;

વિશ્વાસ-તિલક કહું ધીર-મીઠાં.

આશા પુષ્પની માળ અર્પીને,

આનંદાશ્રુ પોઉં દર્શીને;

કુશલ રહો આત્મ-શરીર-મીઠાં.

ચિરંજીવ રહી કીર્તિ પ્રસારે,

ઋદ્ધિ સિદ્ધિ પરમાર્થ વધારે;

યાઓ મદામાગી મદાતીર-મીઠાં.

૨ સ્ત્રીનો પડદો ક્યારે શરૂ થયો ?

કાશ્મીરમાં જૈન તેમજ હિંદુ સ્ત્રીઓ પોતાના પતિ કરતાં વધુ વયવાળા રવજનો અને પતિના મુરખ્ખીઓને પોતાનું મોં દેખાડતી નથી અને તેથી પોતાના પહેરેલા વસ્ત્રના મસ્તક પરના ભાગને એથી મોડું ઢાંકે છે તેને 'લાજ કાઢવા' નો રિવાજ કહે છે. આમ થવાનું શું કારણ હશે તે તપાસતાં ધણી લોકો એમ ખાતરીપૂર્વક માને છે કે તેની શરૂઆત મુસલમાની અમલમાં લાજ લૂંટવાના જૂલમીયણને લીધે તેમજ તેઓમાં પણ તેવો રિવાજ હોવાને લીધે પડી છે. આ રિવાજ ગુજરાત અને કચ્છમાં ચાલુ છે જ્યારે મુસ્લિમ તેમજ મહારાષ્ટ્ર દેશમાં નથી, પણ પંજાબ અને બંગલામાં પડદામાં રહેવાનો રિવાજ છે અને ત્યાં ઝનાનો રહે છે. કેટલાક એમ ચોક્કસ માને છે કે મુસલમાનમાં પડદાનો રિવાજ તેમના ધર્મ પુસ્તક કુરાનને આધારે છે, પણ હમણાં એક મુસલમાન સજ્જનને તે વાત જૂઠી પાડી છે. કુરાનમાં એવો એક પણ આધાર નથી. ખરી રીતે મુસલમાનોમાં પડદાનો રિવાજ હજરત મહમદ પેગંબરના મરણ પછી ત્રણસે વર્ષે શરૂ થયો હતો. આ રિવાજનું ખરૂં કારણ મુસલમાન લોકોનો ઇરાનીઓ સાથેનો સંબંધ, સ્ત્રીઓ વિશેની અદેખાઈ, વહેમ અને અભિમાન માત્રજ છે. હજરત મહમદ પહેલાં માત્રજ છે. હજરત મહમદ સાહેબ પહેલાં અરબસ્તાનના લોકો અર્ધ જંગલી હાલતમાં હતા. તેમની સ્ત્રીઓને સભ્ય બનાવવા માટે પહેરવેશ વગેરેમાં ફેરફાર કરવાની આજ્ઞા તેમણે કરી હતી, પણ સ્ત્રીઓને પડદામાં કેદ કરવાનું કહ્યું નહોતું. મહમદ સાહેબના કુટુંબની સ્ત્રીઓ કદી પણ પડદામાં રહી નથી. પેગંબરની પુત્રી ફતીમાં ખલીફાને વિવાહમાં હમેશ મદદ કરતી હતી. તેમની પૌત્રી 'જૈનાબ' પોતાના ભત્રિજાને બચાવવા સાફ સ્વયં અત્યાચારી મજબૂત દરબારમાં ગઈ હતી, અને તેની સામે યઇ હતી. લેખકના મત મુજબ જે મુસલમાનો હાલના સમયમાં પોતાની સ્ત્રીઓને પડદામાં બંધ રાખે છે તેઓ પેગંબરની આજ્ઞાથી ધણી દૂર થતા જાય છે. અમે આજ્ઞા રાખીએ છીએ કે, અમારા જૈન હિંદુ તેમજ મુસલમાન બંધુઓ આ બાબત ઉપર દીર્ઘ દષ્ટિથી વિચાર કરશે. ઉચ્છૃંખલ સ્ત્રી સ્વાતંત્ર્યના અમે હિમાયતી નથી. પરંતુ આ દેશની સ્ત્રીઓને શાસ્ત્રમાં અપાયેલા તેમનાં વાજબી હક્કો પુરૂંથી તરફથી મળે અને તેમની વધુ જોડી યજ્ઞ પડેલાં હાલતમાં જલદી સુધારો થાય તે માટે અમારા બધુઓને આગ્રહપૂર્વક બલામણું કરીશું કે સ્ત્રી જાતિ તરફનો પોતાનો પક્ષપાત તેમણે હવે જરૂર છોડી દેવો જોઇએ અને તેમની સ્થિતિ સુધારવા બનતો પ્રયત્ન કરવો જોઇએ. દેશને આજ્ઞા બનાવવા માટે સ્ત્રીઓને વાજબી છુટ સાથે જ્ઞાની તેમજ સ્ત્રીવત્તા ગુણવાળી બનાવવાની મોટી જરૂર છે. એ વાત હવે વધુ દાખલા દલીલો આપીને સમજાવવી પડે તેમ નથી. હવે તો કર્તવ્યપરાયણ બનવાનીજ માત્ર જરૂર છે. અમે ઇચ્છીએ છીએ કે સ્ત્રી જાતિની ઉન્નતિ વડે અમારા દેશ બાંધવો તેમના પૂર્વજોએ મેળવેલી અક્ષય કીર્તિ પુનઃ સંપાદન કરે.-આર્ય સુધારક ઉપરથી.

૩. નિરાધાર બાળકી.

તોલકવૃત્ત

ગિરનાર તમે પડી એક શિલા, કરણા ભરી માતી અશોક લીલા; - ૧
 સ્થળ-એહ છતાં રસરેલ પુરે, ભરતી કંઈ ચેતન ભારી ઉરે.
 ઇતિહાસ અરોહતણે જણવે, ગીતકાવ્ય સમૂહનું કાવ્યકળે; ૨
 ગતકાળ ઉરે કંઈ તર્ક પુરે, સ્મરણે હિંદ સાત્તિવક્તા ઉભરે.
 મનથી કંઈ એહ શિલા ઉચરી, " બહુ લોક ચરે ગિરનાર ગિરિ; ૩
 નિજ દેવતાના કરી દર્શનને, ખરચે તનને અતિશે ધનને.
 મનને પછું કોઈ નહિ ખરચે, ખર્ચ પુણ્ય કયું ? નહિ તે ચરચે; ૪
 કરીં ઉજવણીનું સંભોસરણું, ધરી ભેટજ અન્નકુટો ન મણાં;
 વળા દેવળ બાંધીજ દેવતાના, હરચે કંઈ રાજ યતા બમણા; ૫
 બહુ તીર્થ ફરે, ધન તે ન ધરે ઉત્તિ કરવા નિજ ધર્મી કરે;
 ધની કે દિન દીન દુઃખો ન જુએ, નહિ આશ્રય દે નિજ પથી ખુએ; ૬
 જન નિજની જાય ધડી વસતી; કદીએ ન વિચાર કરે મનથી.
 નિજ જ્ઞાતસમા બૂખને ભડકે, જન તો નિરઉઘ્રી યહ ભડકે; ૭
 તદપિ ધની નાંઘી વિચાર કરે; કરવા તીર્થો કદિ ના વિસરે.
 શું કહો પછી દેવળથીજ સર્વ ? શું કહો પછી ભેટ ધર્મથી વળું ? ૮
 મનુષ્યોની દયા ન ધરો શું ફળે ? શું કૃતાર્થ ચતા જર્ઠ તીર્થે સ્થળે ?
 કરી દર્શનને પછી ઘેર જતા, યયું સાર્થક શું ? મન ના ધરતા ૯
 પ્રિય માનવની ન દયા વિસરો, જડ હું કહું છું ઉર તેહ ધરો-
 શુભ જીવ દયા ઉપદેશી રહી, પણ કોણ શણે મુજનુંજ અહીં ? ૧૦
 જડ હું શું વિશેષ તનેજ કહું ? મમ બાળકી તે કથશેજ સહુ: "

૭પભવિ.

મને પ્રવસીજનને કહું ને, ધર્મ હરે તે દુઃખથી બધું મે; ૧૧
 અનાથનો વાંક નથી સગાર, મુશ્કિલો કિં ન કરોતિ પાર.
 દુકાળ ને હપ્તનીઆ પડ્યો છે, લીધેલ ભેટો ગ્રા વાવરે છે ? ૧૨
 નાના કદી સેવક કાજ પાર્ષ, ગ્રા નથી વાતરતાજ હાથ !

તોલક.

ગયો બાળકી પાસે હું, પડી દત્તી તે દર; ૧૩
 પહેાંચ્યો પાસે જ્ઞેષ્ઠ મેં, દત્તી દુઃખે ભરપૂર.
 ઉચ્યું. ' બાળા ભેદડી ! મેડી યાને મોલ; ૧૪
 શા મારે પડી છે અહીં, તારું દેખું ખોલ.

તોલક.

" હકે જાત હું જ્ઞાત ! તમારી ખરી, પણ મતપિતાજ ગયાં છે મરી; ૧૫
 નથી જાણતી કોણ સર્વાં મુજનાં, નથી દર્શન ધ્યાન ગ્રાજ તમારું.

- હવરક્ષક ધર્મીતણાં મુખડાં, નિરખ્યાં પશુ ના ધરીઆં દુઃખડાં;
મનુ બે તણું રક્ષણુ તો કરવાં, કયમ બોધ ન દે શુરંગ ગરવા ? ૧૬
- ન અનાયતણા કંઈ આશ્રમની; દિસતી કયમ ના કંઈ ગોઠવણી ?
શુરબોધ કરે ન સમો વરતી, દીધી શુદ્ધ વધારી ઉપાધિ અતિ. ૧૭
- નહિ આશ્રમની કંઈ ગોઠવણી, નહિ આપવી કેમએ કેળવણી;
ન સમા પરમાણુ કરે કંઈ હા । શુર ને ધની દોષી બને જમણા. ૧૮
- ધનકોટી અને કંઈ લક્ષ ભયો, સધળા શુભ સેવકનાં ધરિયાં;
પ્રજુ ! સેવકકાજ પછ પશુ નાં વપરાય, યશે દીનની શું દયા ? ૧૯
- સતધર્મેજ શું ? નથી રે સમજ્યા; શું દયા ખરી ? તે વિસરીજ ગયા. ”
કહી, રોઈ પડી અટુલી અબળા, નહિ શબ્દ લખી શકતો સમજા. ૨૦
- દઈ ભાતું, દઈ જળ-સાંત કીધી, દઈ ધીરજ બાળકી સાથ લીધી;
કરવા શુભ તીરથ શેઠ-તહીં ઉતર્યા, જઈ ત્યાં કંઈ વાત કહી, ૨૧
- “ ભડભકત ભલા ! દુઃખી બાળકી આ, નથી માતપિતા અટુલી અબળા;
નિજ ધર્મે અને નિજ સાતિતણી, પ્રિય બાળકી આજ અનાથ બની. ૨૨
- કરી રક્ષણુ પુરવની પ્રાપ્તિ કરે, ભડભકતનું નામજ સાધક તે. ”
ભડભકત વદા “ ન કહોં મુજને, જન દુર્બળ તો બહુએ રખડે. ૨૩

દોહરા.

- પાપ કરેલજ પરભંવે, તેથી તે દુઃખી થાય;
તેને મદદ કર્યા યજી, પુણ્ય કહી નવ થાય. ૨૪
- દેવળ બાધો તોં દંઉ, સારી તમને રદાય;
પશુ પાપી પેલે ભવે, તેને દેશ ન કાંઈ. ” ૨૫
- ‘ નય કમાવા કયાં ? કહો, ’ કહેતાં કહે ધનેરાય;
‘ ગામ પડ્યું આપું બધું, માગી દુકડા ખાય. ’ ૨૬

તોલક.

- ગઈ આશ્રમ અન્ય વિષે અગળા, સુખી યે મળી કેળવણી ઉમદા;
મળવા જઈ મેં સધળું નિરખ્યું, દુરથી દીઠી કે ઉર આ હરખ્યું. ૨૭
- દુરથી મુજને નિરખી, દુરખી, ધસતી ઉમરા મહીં આવી ઉભી;
મળી આદરથી વદી-વેણ રૂઝાં, શું મનોહર મંજુલ પ્રેમ ભયો ! ૨૮
- શુભ ધર્મે અને નીતિ શિક્ષણી, મધુરી મુખ વાત વિદ્યાની વદી;
શુંસાગી વિદુષી વળી નરવી, સરલા સુગુણા સુધમ ગરવી. ૨૯
- “ પ્રિય કૃષ્ણકુમારી ! તને પરખી, પ્રીતિ પાત્ર પ્રવીણ બની નિરખી;
ગત જન્મતણાં ત્રણુધનથી, તુજની રિયતિ આવી નિહાળું નખી. ૩૦
- વયમાં વીશ વર્ષ વીર્યાં તુજને, પશુ બાળકુવારી દોસે મુજને;
વિનયે વધી જ્ઞાન વિષે વધી તું, મુખી જ્યેષ્ઠ દોસે સહુમાં સુખી તું. ” ૩૧
- “ પ્રિય ભાત ! સુખી છું બધીય રીતે, અરધું મુજ જીવન વિશ્વદિતે;
ઉપશર કહી મુજ રક્ષકો, સહુ ના જરીએ જીવતાં સુધી તો. ૩૨

રમરણે ચાલું સહુ પાછળનું, ધનરાયે ન સા'ય કરી ન ભૂલું;
 કર્તવ્ય પરાયણુ ધર્મ ગ્રહો, કરતવ્યવિમુખજ પંથ તજ્યો. ” ૩૨
 કરી બોધ હું ‘ રક્ષક ધર્મેતલો, બદલો ઉપકારતલો એ ગણો;
 શિખવો શુભ આપ સમાજ મહી, વદીએ ભરી લોચનઅશ્રુ સહી. ’ ૩૩
 ‘ મળ્યું રક્ષણ આપ સમાજ મહી નહિ તેથીજ બ્રાત ! હું આવી અહીં;
 શિખવો શુભ ધર્મ સમાજ વિષે, શિખવો વળી હાનિ થઇ ને દિસે ’ ૩૪
 દોહરો.

કહ્યું વિશેષે જે મને, કહેતાં અશ્રુ ભરાય;
 ‘ ધર્મશુર ઉપદેશની, હવે ફરવો ધાંપ.
 ખરું પુણ્ય ને ખરી દયા, ખરો ધર્મ તે શું ?
 ખરી ભેટ પ્રભુને કઈ ગમશે ? કહ્યું બધુંય.
 તીરથ જગત દેવળે, જે જે ધન ખરચાય;
 સમાજ ઉત્તિ કાજ જો, તે સધળું વવરાય.
 તો તો આ સમયે ધણું, સુકૃત કરી શકાય;
 વિના આશ્રમે હાનિ જે યાયે, તે નવ થાય.
 સમજો સમજો ! આ કયા, સમજો સાચો ધર્મ;
 ખરચો ધન શુભ માર્ગમાં, એજ ધર્મનો મર્મ.
 આ કાળે જેની જરૂર, તેમાં ધન વવરાય;
 ખોટાં ખરચો ના કરો, એજ અહીં કહેવાય.
 તીરથ જગત દેવળે, અતિશે ધન ખરચાય;
 દીન, દુઃખી સુખીઆં યથા, વાવરજોધ ભાઈ.

—શુક.

શ્રીમદ્ યશોવિજયજીકૃત ૧૦૮ ચોલ.

(ગર્તાક, ૫૪ ૧૮૦ થી ચાલુ.)

‘ સમ્યગ્ દષ્ટિજ ક્રિયાવાળા હોય ’ એવું કહે છે તે ન ધટે, જે માટે એક પુદ્ગલ
 પરાવર્ત રોય સંસાર ક્રિયાશ્રિ ક્રિયાવાદી દશાશ્રિ પ્રમુખ ગ્રંથ કલો છે. ૩૫

‘ મિથ્યાત્વીને દયાદિક શુભે કરી પણ સકામ નિર્જરા ન હોય ’ એવું લખ્યું છે તે
 ન ધટે. જે માટે મેષકુમારનો જીવ હરિત પ્રમુખને દયાદિક શુભે સંસાર પાતલો થયો તે
 મુગ્ધેજ કહ્યું છે તે સકામ નિર્જરા વિના કેમ ધટે ? તથા મોક્ષને અર્થે નિર્જરા તે સકામ
 નિર્જરા કદી છે. ૩૬

‘ કાંચિલા રત્નોવિરહવાંવિ—એ વચન મરીચિની અપેક્ષાએ ઉત્પન્ન નહિ’ અને
 કપિવ્રતની અપેક્ષાએ ઉત્પન્ન, તે માટે ઉત્પન્ન મિત્ર કદીએ ’ એવું લખ્યું છે તે ન ધટે જે
 માટે એમ કહેતાં સિદ્ધાંત વચન પણ અમ્યગ્દષ્ટિ મિથ્યા દષ્ટિની અપેક્ષાએ ઉત્પન્ન મિત્ર
 થઇ નય, તથા શ્રુતિ ભાવ ભાગ મિત્ર દોષજ નહિ એવું દશ વેકાલિની નિર્મુક્તિમાં
 કહ્યું છે. ૩૭

‘મરીચીનું વચન દુર્ભાષિત કહીએ, પણ ઉત્સવ ન કહીએ’ એવું કહે છે તે ન મિલે, જે માટે પંચાશક વૃત્તિમાં ‘દુર્ભાષિત’ પદનો અર્થ ‘ઉત્સવ’ કર્યો છે. ૩૮

‘ઉત્સવ લેશ મરીચીનું વચન કહ્યું છે તે માટે ‘ઉત્સવ-મિશ્ર’ કહીએ’ એવું કહે છે તે ન ઘટે, જે માટે દ્રવ્ય સ્તવમાં ભાવ લેશ પંચાશકાદિક ગ્રન્થે કહ્યો છે તે પણ ભાવ મિશ્ર હોય (યર્ષ) જાય. ૩૯

‘ઇપ્સયુક્તરાદુરંતાનંતસંસારકારણં એવું શ્રાદ્ધ પ્રતિક્રમણશ્રુતિમાં કહ્યું છે તેહનો અર્થ એ એ વિપરીત પ્રપણા ધણું અયુક્ત દુરંતાનંત સંસારનું કારણ ધર્માં (અહિંયાં) એવું લખ્યું છે. તે દુરંતાનંત શબ્દનો અર્થ ન મિલે (ઘટે) દુરંત તો જેનો દુઃખે અનંત આવે, અનંત તે જેનો અંત ન આવે તે એ પૂર્વાચાર્યના ગ્રંથ ખડિયાની ખોટી કલ્પના, જે માટે દુરંતાનંત કહેતાં મહાનંત કહીએ. કાલમળંત દુરંત એ ઉત્તરાધ્યયન વચનની સાથે ધર્માં હોય નથી. ૪૦

‘જિન વચનનો દ્વપનાર જમાલિની પરે નાશ પામે અરધદ પટી પંત્ર-પાયે સંસાર ચક્રાલ ભમે’ એવું સૂગાંગ નિયુક્તિ વૃત્તિમાં કહ્યું છે તે માટે જમાલીને અનંતાજ સંસાર’ એવી કલ્પના કરે છે તે ન ઘટે, જે માટે દૃષ્ટાંત માત્રે સાધ્ય સિદ્ધિ ન હોય; નહિં તો ઉત્સવ પ્રપણા અનંત સંસાર હેતુ કહી છે ત્યાં શ્રાદ્ધ પ્રતિક્રમણશ્રુતિ, શ્રાદ્ધ વિધિ આદિ ગ્રંથમાં મરીચિ દૃષ્ટાંત કહ્યો છે તે ભણી મરીચિ પણ અનંત સંસારી હોઈ જાય; તથા સૂત્ર વિશદનાએ અનંતા જીવ ચતુરંત સંસાર જમાલિની પરે ભગ્યા એવું નંદિ વૃત્તિમાં કહ્યું છે તે ભણી જમાલીને ચારે ગતિ હોઈ જાય. ૪૧

‘॥ જમાલીણં મંતે દેવતાઓ દેવલોગાઓ કહિં ગચ્છિહિતિ કહિં ભવવૃક્ષિહિતિ, ગોયમા ! ચત્તારિપંચતિરિત્થ જોણિય મણુમદેવ ભવગહનાઈ સંસારં અણુપરિઅટ્ટિત્તા તઓ પચ્છા સિઝિહિતિ ॥ એ ભગવતી સૂત્રમાં ચત્તારિ પંચ કહેતાં નવ ભેદ તિર્યચના લેઈ એમ અનંતા ભવ જમાલીને થાય’ એવું લખ્યું છે તે ન મળે (ઘટે) જે માટે એવો વિષમ અર્થ પૂર્વિકણિ (પૂર્વે) વિપરીતો નથી તથા નવ ભેદ તિર્યચમાં પણ નિયમે અનંતાભવ આવે નહિ. ૪૨

કોઈકે ‘તિર્યચની કામ સ્થિતિ-લેઈ જમાલીને અનંતા ભવ’ કહે છે તે પણ કલ્પના માત્ર, જે માટે ભવ ગ્રહણજ કહ્યો છે. ૪૩

ચ્યુત્વા તતઃ પંચકૃત્વો ખ્રાન્ત્વા તિર્યગ્વૃત્તનાકિષ્ટુ ।

અવાપ્તવોધિનિર્વાણં જમાલિઃ સમવાપ્સ્યાનિ ॥

એ હૈમ-વીરચરિત્ર શ્લોકમાં એવું કહ્યું છે જે જમાલિ ત્યાંથી ચવી પાંચવાર તિર્યચ મનુષ્ય દેવતામાં ભગી મોક્ષ જશે, એથી અનંત ભવ નથી જણાતા; તિહાં કોઈ કહે છે જે પાંચવાર તિર્યચમાં ભગતાં અનંત ભવ થાય તે ન મિલે, જે માટે ભવ ગ્રહણે ભગતાં અનંત ભવ ન ઘટે ૪૪

‘ દેવકિલ્વિસિચાણં મંતે તાઓ દેવલોગાઓ જાડરણં ભવલ્લણં ટિરલ્લ-
 ણં અંતરં ચયં ચડતા કીહિ ગચ્છંતિ કહિં ઉવવર્જિજતિ, ગોયમા ! જાવ ચત્તારિ
 પંચ ણેરદ્ધ તિરિદ્ધ જોણિયા મણુસસદેવ ભવગ્ગદ્ધણાં સંસાર અણુ પરિઅટ્ટિત્તા તઓ
 પચ્છા સિગ્ગંતિ વુજ્જંતિ જાવ અંતં કરંતિ ।

એ સામાન્ય સૂત્રે સામાન્યથી દેવકિલ્વિપિયાને ‘ ચત્તારિ પંચ ’ શબ્દથી અથવા
 ‘ ભવ ’ શબ્દથી જેમ અનંતા સંસાર લીજે તેમ જમાવિને સૂત્રે પણ ‘ ભવ ’ શબ્દ
 ‘ તાવ ’ શબ્દ બાહિરથી લેઈ અનંતા સંસાર કહેવા, એવું લખ્યું છે તે તાણું પ્રતિ-
 ભાસે છે તથા એ સામાન્ય સૂત્રજ એવું પણ સંભવતું નથી; જે માટે અચ્છે ગદ્ધા ઘળા-
 દાયં અણવદગ્ગં દોહમદ્દં ચારતં સંસારકંતારં અણુગીઅટ્ટંતિ । એ સૂત્ર અનંત સંસારનું
 આગળ કહ્યું છે તે બણી પહેલું સૂત્ર જમાવિ સરિખા દેવકિલ્વિપિયાનુંજ સંભવે ૪૫

‘ જાથે ગદ્ધાએ એ સૂત્ર અભવ્ય વિશેષની અપેક્ષાએ; જે માટે એમાં છેડે નિર્વાણ
 નથી ’ કહ્યું, એવું લખ્યું છે તે પણ ન થયે, અલંબુદ્ધનએ એ સૂત્રે પણ છેડે નિર્વાણ કહ્યો
 નથી; તથા ભગ્ન વિષયે પણ એવાં સૂત્ર પણાં છે. ૪૬

તિર્યગ્ પનુપ્પદેવેષુ ભ્રાન્ત્યા સકતિચિદ્ધવાન ।

મૂલ્યા મહાવિદેહેષુ દૂરાપિઠાચિખેપ્પતિ

એ ઉપદેશભાસાની કણિકા શ્લોકમાં તિર્યગ્ પનુપ્પ દેવતામાં કેટલાક ભવ કરી
 જમાવી મોક્ષ જશે એવું કહ્યું છે તેણે કરી અનંતા ભવ ન આવે, તિહાં કોણે કહે છે
 જે આ ભવ શ્લોક નિદિત કેટલાક લીધા, ખીજા સૂત્રમ્ એકેન્દ્રિયાદિકમાં અનંતા અણુવા, એ
 પણ ધણુંજ તાણું જણાય છે, જે માટે નામ લેઈ વિકાસવ કલા તે સ્થૂલ કેમ કહીએ ?
 અને યાકતા અનંતા ભવ પણ શાથી ભવયા ? ૪૭

કણિકામાં દૂરે મોક્ષ જશે એવું કહ્યું તે માટે કેટલાક ભવ કલા તો પણ યાકતા
 અનંતા લેવા એવું લખ્યું છે તે પણ પોતાનીજ ઈચ્છાએ; માટે

તિર્ણક્ષુકાનપિ ભવાર્નીતિવાદ્ય કાશિદેવેષુ ।

ચોપચિતસંચિતકર્મવદયઃ સ્લઙ્ઘ્યા તતઃ સ્મૃત

જન્મઘટે વિદેહે જન્માય પ્રેપ્પતિ, મુલ્લેકલ્લની વિમુક્તિ—

એ સંસ્વાનંદ સરિ વિરચિત ઉપદેશભાસા વૃત્તિમાં ‘ દુર ’ પદ વિના પણ કેટલાક
 ભવ કલા છે. ૪૮

।સદ્ધર્મિની હેયોપાતેય ઉપદેશભાસા વૃત્તિની કેટલીક પ્રતેમાં અનંતાભવ દાસે છે
 માટે તે પ્રતની અપેક્ષા તેમ કહેવી પણ ખીજા ગ્રન્થની અપેક્ષાએ પરિમિત ભવજ જમા-
 વિને કહેવા એકલું પરમચર વચન ઉવેળી અન્યથા એકાંત અનંતાભવ જમાવિને કહે
 છે તે નવ થયે. ૪૯

‘ તિર્યગ્ચોનિક ’ શબ્દજ સિદ્ધાન્ત યેલીએ અનંત ભવનો વાચક છે ‘ એવું લખ્યું છે
 તિહાં ॥ તિર્યગ્ચોનિકાં ચ ॥ એ તત્ત્વાર્થ સૂત્રની સાક્ષી દીધી છે તે ન થયે, જે માટે

મત્સ્યાર્થ સૂત્રમાં ક'ગ સ્થિતિને અધિકારે તિર્યચને અનંતકાલ સ્થિતિ લાખી છે પણ 'તિર્યગ્યોનિક' શબ્દ શૈલીએ અનંતાભવ આવે એવું કિહાર્ધ કહ્યું નથી. ૫૦

'અશકય પરિહાર જીવ વિરાધનાએ કેવલીને જીવધ્યાનોઃકાયયત્ન નિઃકલ યાય' એવું લખ્યું છે તે ન ઘટે, જે માટે દેશના દેતાં અભ્યાસિકને વિષે જેમ કેવલીનો વચનયત્ન નિઃકલ ન હોય તેમ વિહારાદિક કરતાં કાયયત્ન પણ જાણવો. ૫૧

તત્સ અસંવેયઓ સંવેયઓ અમાઈ સત્તાઈ જોગ

૫૫૫ વિપ્રસંતિ, પાતિય હિંસાફલં તત્સ—

ઓ ધનિર્યુક્તિ ગાયાનો એવો ભાવ છે જે જ્ઞાની કર્મક્ષયને અર્થ ઉજમાલ યાય તેને યતના કરતાં પણ જીવને અણુજાણવે તથા જાણતાં પણ યત્ન કરતાં ન રાખી શકે તેને કરી તેના યોગ પામી જે જીવ વિણસે છે તેનું હિંસાફલ સાંપરાધિક કર્મ બન્ધ રૂપ નથી, કેવલ ધર્મા પ્રત્યય કર્મ બધાય; ઈહાં જ્ઞાની ૧૧ ગુણ સ્થાનનોજ જે લેછે તો ન મિલે જે માટે સામાન્યથીજ જ્ઞાની ઇહાં કહો છે અને અશકય પરિહાર તો યોગ દ્વારાએ કેવલીને પણ સંભવે. ૫૨

'જીવરક્ષોપાયના અનાભોગથીજ યતિને જીવધાત હોય તેટલો તો કેવલીને ન હોય' એવું જે કહે છે તે ન ઘટે, જે માટે એ રીતે સહજ કેવલીને જીવરક્ષા હોય તો પુત્રવણુમાં ૩૬ માં પદે જીવાકુલ ભૂમિ દેખી કેવલીને ઉદ્ધવન પ્રલંધન ક્રિયા કહી છે તે ન મિલે. તે આશ્વાયાનો એ પાઠ—

કાયજોગં જુંજપાળે આગચ્છેજ્જ વા ગચ્છેજ્જ વા ચિટેજ્જ ગિસીહજ્જ વાતુઅટ્ટિ-
જ્જ વા ઉલ્લંઘેજ્જ વા યલંઘેજ્જ વાપાદિહરિયં પીઠફલગ સેજ્જા સંધારં પચાપ્પિણિ-
જ્જતિ ૫૩

વર્જના અભિપ્રાય છતે અનાભોગે જીવધાત તથા તત્કૃત કર્મ બધાભાવ યતિને હોય અને વર્જનાભિપ્રાય તો પોતાને દુર્ગતિ હેતુ કર્મબધ યાતો જાણે હોય તે ભય કેવલીને નથી તે માટે વર્જનાભિપ્રાય નથી; તથા અનાભોગે જીવધાત નથી એ કલ્પના ખોટી, જે માટે અશુદ્ધ આદારની પેરે જીવહિંસાએ પણ કેવલીને સ્વરૂપી વર્જના અભિપ્રાય હોય ત્યા અવશ્યભાવિ જીવધાત પણ સભવે. જેમ નદી ઉતરતા યતિને. ૫૪

'વીતરાગ ગર્હણીય પાપહિંસાદિક કશું ન કરે એવું ઉપદેશ પદમાં કહ્યું છે તે માટે દ્રવ્યહિંસા કેવળીને ન હોય, જે માટે તે લોક દેખીતા ગર્હણીય છે' એ વાત કહી છે તે ન મળે, જે માટે પ્રતિજ્ઞા લગેજ ગર્હણી (ગર્હણી) તંત નથી અતે અકરણુ નિયમમાં ઉપદેશપદનું વચન છે તે ભણી ભાવહિંસાને અકરણુ નિયમજ કેવલીને દેખાડયો છે. (૫૫)

'ઉપશાંત મોહને મોહનીય કર્મ છે તે માટે ગર્હણીય હિંસાનો પ્રતિશેવા હોય તેપણુ મોહનીયના ઉદયવિના ઉત્સન્ન પ્રવૃત્તિ ન હોય એવું લખ્યું છે,' તેન મળે, જે માટે પ્રતિશે-
વીને ઉત્સન્ન પ્રવૃત્તિજ હોય તથા અવશ્ય ભાવિ દ્રવ્યહિંસાને દોષ ન કહીએ તોજ અગી-
યાર ગુણાણુ અપ્રતિસેવીપણુ ત્યા સૂત્રચારીપણુ ઘટે. ૫૬

ગર્હણીય પાપ મોહનીય મૂળ; તે ઉપશાન્ત મોહમાં એજ હોય અને અગર્હણીય પાપ અનાભોગ મૂળ આશ્રવ છાયારૂપ ક્ષણ મોહને પણ હોય એવું લખ્યું છે તે કાઇ અંધથી મળે નહી, આશ્રવછાયા કહેતાં આશ્રવજ આવે તે તો અગર્હણીય તુમારે મતે ભાવ પાપ છે તેની સત્તા ક્ષીણ મોહને કહેતાં ધણુંજ વિરૂદ્ધ દીસે. ૫૭.

‘મોહનીય કર્મના ઉદયથી ભાવાશ્રવ પરિણામ હોય તેની સત્તાથી દ્રવ્યાશ્રવ પરિણામ હોય’ એવું કહેછે તે ન ધટે, છે માટે એમ કહેતાં દ્રવ્ય પરિગ્રહ પણ ધર્મોપકરણરૂપ કેવળાને ન જોઈએ. ૫૮

એણે કરી ઉદિત ચારિત્ર મોહનીય અસંયતિને ભાવાશ્રવ કારણ પ્રમત્ત સંયતને પણ સત્તાવર્તિ ચારિત્ર મોહનીય દ્રવ્યાશ્રવનું કારણ તેમાં અયતેના સહીત રાગદ્વેષજ પ્રમાદ ગણીએ તેથી પ્રમત્ત સંયત લગે, દ્રવ્યાશ્રવ હોય અને અપ્રમત્તને મોહનીય અનામોગયી તે હોય ઈત્યાદિક દૃષ્ટના પણ નિષેધી જાણવી, જે માટે અપ્રમત્તને દ્રવ્ય પરિગ્રહને હામે એ યુક્તિ ન મલે (ધટે) તથા ચારિત્ર મોહનીય સર્વને ઉદયથી ભાવાશ્રવ કહીએ તો ૪ ગુણકાણાદિક ન ધટે, કેટલાકનો ઉદય લીજે તો તે યતિને પણ છે. ત્રણ કળાપના ઉદય સત્તાની મેલે ભાવાશ્રવ, દ્રવ્યાશ્રવનો પરિણામ કહીએ તો તેને ક્ષયે છદ્મરથને પણ દ્રવ્યાશ્રવ ન હોવો જોઈએ તથા પ્રમાદે ભાવાશ્રવ કહો છે ઈત્યાદિક ન ધટે. ૫૯. અપૂર્ણ.

જૈન નામ ધારણ કરવાની આપણી લાયકાત.

(લેખક. રા. રા. તુલસીદાસ મોહનજી કરાણી.)

(ગતિક. પૃ. ૧૭૩ થી ચાલુ)

અંક્ય વિશે હાલ તુરત આટલું કલા પછી એકયથી આપણે શું શું કરી શકીએ એ આગલ ઉપર પ્રસંગ આવતાં આપણે તપાસીશું. દરમ્યાન એક બીજી રીતે આપણી રિયતિનું અવલોકન કરીએ--

આત્માની સંપૂર્ણ યુક્તિ એ સંપૂર્ણ જ્ઞાન ધર્મથી કહેવાય છે. એટલે બીજા શબ્દોમાં કહું તો સંપૂર્ણ જ્ઞાનમય એજ શુદ્ધ આત્માનું સ્વરૂપ છે. એ ઉપરથી નહીં થયું કે જેટલે જેટલે અંશે જ્ઞાન તેટલે તેટલે અંશે યુક્તિ-એટલે કે જ્ઞાન એજ યુક્તિ છે-હવે ત્યારે આપણે એ દ્રષ્ટિથી આપણી રિયતિ કેવી છે એ તપાસીએ. દુનિવા તરફ દ્રષ્ટિ ફેંકીશું તો આપણને તરત લાગશે કે આજ કાલ વિદ્વાત, અથવા જેને હાલ કેળવણી કહેવામાં આવે છે, તેના જેટલી જનંતર પ્રજામાં અને તેમાં પણ ખાસ કરીને પાશ્ચાત્ય પ્રજામાં જોવામાં આવે છે, તેના એક અંશ માત્ર પણ આપણામાં તે જોવામાં આવતી નથી. ત્યારે તે પ્રકારના જ્ઞાનની આપણને આવશ્યકતા છે કે કાંઈ બીજા પ્રકારના જ્ઞાનની આવશ્યકતા છે ? સાથે વળી એ પણ વિચારવાનું છે કે કાર્મ બીજા પ્રકારના જ્ઞાનની આવશ્યકતા હોય તો તેવું જ્ઞાન આપણામાં છે કે ? રૂઢીને લાદને લોકોમાં જ્ઞાનના વ્યવહારિક અને ધાર્મિક એમ બે વિભાગ પાડવામાં આવે છે અને તેથી વ્યવહારિક એટલે ધાર્મિક નહીં એમ માની લેવાય છે. અને એવી માન્યતાને લીધે જ્ઞાનની તે હદ ધણી સંકેતી નાંખવામાં આવે છે; એટલે ધાર્મિક શિક્ષણને વ્યવહારિકથી ભુલું ગણી તે પ્રમાણે વર્તવામાં આવે છે. આનું પરિણામ એ આવે છે કે સામાયિક-પ્રતિક્રમણ-પૂર્ણ-ચૈત્યવંદન-સ્તવન-અને રાસાદિકનું જ્ઞાન મેળવવું એ કામ ચલાવે ધાર્મિક શિક્ષણ મેળવ્યું ગણાય અને નવ તત્ત્વ, છત્ર વિચારાદિકની ગાયાઓ મોટે કરી તે બોલી જતી એટલે ધણું જ્ઞાન પામ્યા એમ માની લેવાય છે, ત્યારે હવે એ રીતે જોતાં આપણને વિચારવાનું છે કે એ હેલા પ્રકારનું શિક્ષણ એ પુરનું અને ખરું જ્ઞાન છે કે કેમ ? અને જો તેને પુરનું અથવા ખરું ગણીએ તો પછી આપણે કૃતાય થયા એમ ગણાવું જોઈએ પણ ખરી રીતે જોતાં તેમ નથી. જોએ એને ધાર્મિક જ્ઞાન ગણે છે તેમની દૃષ્ટિએ જોતાં પણ તે પુરેપુરું ધાર્મિક નથી, કારણ કે હાલની શિક્ષણ પદ્ધતિ જોતાં તે દરેક સામાયિક પ્રતિક્રમણાદિ ક્રિયાઓનું રદસ્થ

તેમાં શું રહેલું છે ? તેનો હેતુ શું છે ? અને તે હેતુઓ કેવી રીતે ક્રિયા કરવાથી પાર પડી શકે ? એ ઉપર ખીલકુલ લક્ષ આપવામાં આવતું નથી, અને એ જો સમ્યક્ પ્રકારે એટલે સમજાને કરવામાં આવતું ન હોય તો પછી તેનું ફળ શું ? જે ક્રિયા કરીએ તેનો હેતુ જ્યાં સુધી સમજતા ન હોઈએ તે ક્રિયાનું મૂળ ફળ કયાંથી મળે ? કર્મ જાંઘવામાં અને છોડવામાં મન મુખ્ય કામ કરે છે. મન જેટલો તીવ્ર સંકલ્પ કરે તે પ્રમાણે તેનું ફળ ઓછું વધતું મળે છે; તો આવી રીતે સમજણ વિનાની જે ક્રિયાઓ કરવી તેનું ફળ શું ? અને જો ક્રિયા કરવા છતાં ફળ ન મળે અથવા ક્રિયા જેટલું ફળ ન મળે તો પછી તે ધાર્મિક કેમ કહેવાય ? એ બાબત ચોક્કસ વખત ઉપર પ્રસિદ્ધ વક્તા મુનિ મહારાજ શ્રી ચારિત્ર વિજયજીએ “ પ્રતિક્રમણ ” ના લેખમાં એ સંબંધે આપણું ધ્યાન ખેંચ્યું હતું અને જે લેખ આપણા કોઈ વીરલક્ષ્મીને ક્રિયા ઉપરથી શ્રદ્ધા ઉઠાડી મુકનારો જણાયો હતો. પણ ત્યારે મને વિચાર આવે છે કે શાસ્ત્રકારોએ કેટલેક ટેકાણે એવી મતલબનું કહેલું છે કે સમ્યક્ દ્રષ્ટિ મનુષ્ય મિથ્યાત્વીનાં પુરતકો અથવા શાસ્ત્ર વાંચે તો તે સમ્યક્ પ્રગમે અને મિથ્યાત્વી આપણાં શાસ્ત્ર વાંચે તો તે પણ મિથ્યાત્વ રૂપે પરગમે ” આનો હેતુ શું છે એ એમ બોલનારા વીરલક્ષ્મી સમજાવશે ? મને તો એનું તાત્પર્ય એટલું જ સમજાય છે કે જ્યાં સુધી જીવને પોતાની ઓળખાણ-પ્રતીતિ યદ્ય નથી-જ્યાં સુધી કર્મ ની અને જીવની સત્તા સમજાણી નથી, જ્યાં સુધી કર્મ બધાવાની અને છુટવાની ક્રિયા સમજાણી નથી, અથવા એ સમજવાની અને સમજાવવાની આપણી જીદ્દિ યદ્ય નથી ત્યાં સુધી જે જે ક્રિયા કરવામાં આવે તેને જ્ઞાનીઓએ તો અંક વગરના શન્ય જેવી કહી છે. પછી બાલ તે આપણને રૂએ કિંવા ન રૂએ તેની સાથે તેઓને કાંઈ લાગતું વળગતું નથી. શાસ્ત્રકારોએ એમ પણ કહેલું છે. કે અલવી જીવ દશ પૂર્વ જેટલું બાણી શકે છે, અને કેટલાકોએ ક્રિયાઓ કરતાં કરતાં મેરૂ પવેત જેવડા ઓઢા મુદપતિના ઢગલા કરી નાંખ્યાં છતાં આરો આઓ નહીં—આ બધા શબ્દો ઉપર આપણું લક્ષ ખેંચાતું જ નથી અને આમની આમ ક્રિયાઓ કરી કરીને છુદા યતાં સુધી પણ તેનું રહસ્ય સમજાવું નહીં તો પછી તે કરવાનું ફળ શું ? ક્રિયા એ અગત્યની છે. ક્રિયા વગર જ્ઞાનનું ફળ નથી-પણ ક્રિયા એ સમજણપૂર્વક થવી જોઈએ અને સમજણ વગરની ક્રિયા નકામી છે એમ હું તો માનું છું. વળી આપણા ધર્મે બધુંએ તો સરળ છે, તેઓને જો પહેલાં તેના હેતુ સમજાવી પછી ક્રિયામાં ચોજીએ તો તેઓ આનાકાની કરે તેમ નથી પણ આપણે જ આશ્ચર્ય સુધી તે તરફ લક્ષ આપ્યું નથી. આપણે જ ધર્મશિક્ષણ આપતી દુકો હદમાં માની લીધું છે, અને તેથી કરી શિક્ષણપદ્ધતિ પણ તે અનુસાર રાખી છે. આપણી જ્ઞાનશાળાઓમાં પણ આજ ધોરણે કામ લઈએ છીએ, સામાયિક પ્રતિક્રમણાદિની ચોપડીઓ અનેક રૂપોમાં જુદી જુદી રીતે પ્રગટ કરીએ છીએ પણ તેના રહસ્ય સમજાવનારા એકે પુરતક પ્રગટ કરવા કોઈ બહાર પડ્યું નથી. એ બાબતમાં પણ જો કોઈએ પહેલ કરી હોય તો તે પ્રસિદ્ધ વક્તા મુનિશ્રી ચારિત્ર વિજયજીએ સામાયિકનું પુરતક હેતુ વિગેરે સમજણ સાથે બહાર પ્રકાશ્યું છે. પણ એવાં તો અનેક પુરતકો નીકળવાં જોઈએ. નવકાર મંત્રનું શું રહસ્ય છે—નમુન્યુણું શું રહસ્ય છે વિગેરે દરેક દરેક બાબતના લંબાણ વિસ્તારવાળાં અને હાલની શૈલીની બાળામાં લખાયેલાં પુરતકો બહાર પડવાં જોઈએ. એક પણ ક્રિયા એવી ન હોવી જોઈએ કે જેનું રહસ્ય તે કરનાર સમજતો ન હોય. આમ જ્યાં સુધી ન થાય ત્યાં સુધી હાલનું શિક્ષણ જેને ધાર્મિક શિક્ષણ કહેવામાં આવે છે તે મને તો પુરતું ચોપ લાગતું નથી. ખીજી રીતે પણ તે પુરતું નથી;

કારણ કે દેવગુરુ અને ધર્મ એના ઉપર શ્રદ્ધા થયા વગર કોઈ જીવ ધર્મ પામી શકતો નથી. શ્રદ્ધા થવી એટલે અંતઃકરણથી કષુલ કરવું—આ વસ્તુ આમજ છે, એમ અંતઃકરણમાં નિશ્ચય થવો એનું નામ શ્રદ્ધા. હવે આપણે વિચાર કરીએ કે શાસ્ત્રોમાં જે જે વાતો આવે છે તે બધી કાંઈ પ્રત્યક્ષ પુરાવાથી સિદ્ધ થાય એવી હોતી નથી. ત્યારે તે સિદ્ધ કરવાને માટેનાં પ્રમાણો ખીજી રીતે શોધવાં પડે છે, અને જ્યાં સુધી તેવા પ્રકારનું જ્ઞાન સંપાદન કરેલું હોતું નથી ત્યાં સુધી તેવી બાબતોમાં શંકા ઉત્પન્ન થાય છે, અને એ શંકા શ્રદ્ધા રહેવા દેયજ નહીં એ દેખીતું છે. એટલા માટે જુદા જુદા મતાનુયાયીઓ આત્માનું સ્વરૂપ કેવું માને છે ? પાશ્ચાત્ય સાયન્સ વેત્તાઓ અને ખીજા ખીજા જે જે બાબતમાં આપણને શંકા પડતી હોય તેને લગતા પ્રોફેસરો એ બાબતમાં શું કહે છે ? એ વિગેરે અભ્યાસ જ્યાં સુધી આપણે કરીએ નહીં ત્યાં સુધીની શ્રદ્ધા એટો અધશ્રદ્ધા કહેવાય. આ રીતે જોતાં જ્ઞાન સંબંધી પણ આપણી સ્થિતિ છેકજ નબળી છે એમ કષુલ કરવું પડશે. આમ આથી સિદ્ધ થયું કે જેટલે દરજ્જે જ્ઞાનની સ્થિતિ નબળી તેટલે દરજ્જે મુક્તિ દૂર; અને મુક્તિથી દૂર રહી તે મેળવવાની કેશેય ન થતી હોય તો પછી 'જૈન' નામ ધારણ કરવાનો અધિકાર આપણને કેમ કહેવાય ? કારણ કે જૈન અને જૈનેતરમાં ફેર શું ?

અપૂર્ણ.

કોન્ફરન્સ મિશન.

૧ શ્રી સુકૃત ભંડાર ફંડ.

(સંવત ૧૯૫૦ ના જેઠ સુદ. ૭ થી અશાઃ સુદ. ૭ તા. ૧-૬-૧૪ થી તા. ૩૦-૬-૧૪)
વસુલ આવ્યા રૂ. ૨૫૩-૧૪-૦ ગયા ભાસ આખરના બાકી રૂ. ૧૨૫૦-૧૫-૦

(૧) ઉપદેશક મી. વાહીલાલ સાંકળચંદ—કચ્છ

પદ્માસવા ૩૫, બીમાસર ૨૬, ઉર્મયા ૪, ભુટકીઆ ૧૦, હમીરપુર.
ફતેહગઢ ૧૨, મોરા ૦૮, બાબરા ૦૮ કીલાણા પા. કુલ રૂ. ૧૦૦-૧૨-૦

(૨) ઉપદેશક મી. પુન્નલાલ પ્રેમચંદ—પાલજીપુર ઇલાહા.

ઘોડીઆળ ૧૦, ધનાળી ૧૧, મોટાસડા ૩, દાંતા ૧૩, વીરમપુર ૫,
મોરીઆ ૨૦૮, ચીત્રોડા ૧૧૮, કીશરાણા પા. પાંચડા ૧૭,

કાદરામ ૧૩, સલેમકોટ ૨૦૮.

કુલ રૂ. ૧૩૦-૮-૦

(૩) ઉપદેશક મી. અમૃતલાલ વાહીલાલ-ડ. યુન્નાત.

સવાળા ૧૨, કાંસા ૨.

કુલ રૂ. ૧૪-૪-૦

આગેવાનોએ પોતાની મેજે મોકલાવ્યા—સાંતલપુરના થી સંઘ તરફથી

કામદાર લાલચંદ રામચંદ માર્ફત.

રૂ. ૮-૬-૦

એકંદર કુલ રૂ. ૧૫૦૪-૧૩-૦

૨ ઉપદેશકોનો પ્રવાસ.

(દરેક ગામના પત્રોમાંથી ટુંકે સાર દાખલ કરવામાં આવે છે,)

ઉપદેશક મી. વાહીલાલ સાંકળચંદ.

વહુવા—ભાવજોની અસરથી કન્યાવિશ્વ નહીં કરવાની બાધાઓ થઈ છે કેથી ચીત્રો વિષ ભાવજ આપતાં બે જણે ચીત્રો મૂકી દીધું છે. કદી દેવ દષ્ટાએ લેવું પડે તો તે દિવસે અન્ન ન લેનાં ઉપવાસ કરવો. એવી પ્રતિજ્ઞાઓ સોમન સાથે લીધી છે.

આગસ્ટ—૭ દિવસ સુધી ભાષણો આપ્યાં. અસર ઘણી સારી થઈ.

શણવા—ઉપાશ્રયમાં મુનિમહારાજ શ્રી જ્યોતિર્જ્ય સમક્ષ ભાષણ આપતાં કન્યા વિકૃત નહીં કરવાની બાધાઓ લીધી. વળી ગ્રામમાં ગરાશીઆઓમાં ભાષણ કરતાં જીવહિંસા કરતા નથી તેમ સૌએ જણાવ્યું.

પંડાંસવા—સર્વ કામને એકઠી કરી ભાષણો આપતાં ગરાશીઆએ જીવહિંસા ન કરવા તેમ માંસ લક્ષણ ન કરવા બાધાઓ લીધી. કન્યાવિકૃત નહિ કરવા પંદર વીરા જેનોએ બાધા લીધી.

લીમાસર—ગામના ગરાશીઆઓને એકઠા કરી ભાષણો આપતાં દારૂ, માંસ, હિંસા નહિ કરવાની ઘણી બાધાઓ લીધી. જેથી જેન સંધને સંતોષ થયો.

મુઠંગામ—દરરોજ પાંચસો માણસો ભાષણો સાંભળવા એકઠા થતા હતા. જેને તરને પણ ઘણી સારી અસર થઈ. કન્યાવિકૃત નહીં કરવાની ઘણા જણાએ સોગન સાથે પ્રતિજ્ઞાઓ લીધી. ફટાણાં નહીં ગાવાની નમામ કામની ઘણી સ્ત્રીઓએ બાધાઓ લીધી. અબક્ષ પદાર્થ (કુંગળી) નહીં ખાવાની જેનોએ તથા બાહ્યોએ પ્રતિજ્ઞાઓ કરી. સંધમાં સંપ કરાવ્યો. જંગલમાં દવ લગાડી જંગલ બાળવાના રીવાજ ખેડુતોમાં છે તે બંધ કરવા ઘણા જણે બાધા લીધી. હોળી પૂર્ણ જેનોએ કરવું નહીં તેવી ઘણી પ્રતિજ્ઞાઓ થઈ. રજપૂતોમાં દેવી નિમિત્તે ચતી હિંસા, માંસ, મદિરા ન વાપરવાની પ્રતિજ્ઞાઓ થઈ. તેમ તમાકુ નહીં પીવાની પણ ઘણી બાધાઓ લેવાણી. સર્વ જેનોએ દેરાસર પૂજા કરવા જવું કબુલ કર્યું.

મુટકીઆ—અહીં નજીકમાં ચારણના સોનાવાવ ગામે માતા નિમિત્તે પશુવધ થાય છે તે બાબત ત્યાં જઈ ઉપદેશ કરતાં પૂજારી રણમલ વગેરેએ કહ્યું કે અમે પશુવધ કરતા નથી ને દરશું પણ નહીં, પણ ખીન્ન આવીને કરી જાય છે તે બંધ થવા હાકારમંદિર કરાવવાની પ્રેરણા કરાવી અને તેઓને મદદ કરવા બંદોબસ્ત કરાવ્યો.

હુમીરપુર—ગામ લોકોને એકઠા કરી ભાષણો આપતાં ઘણી સારી અસર થઈ. ફોજદાર સાહેબ જેઓ નાગર છે તેમણે પણ રાત્રિ બોજન ન કરવા કબુલ કર્યું. કન્યાવિકૃત માટે બાધા થઈ હતી.

ઉપદેશક શ્રી. પુન્નલાલ પ્રેમચંદ.

ભાંડોના—તમામ ગામ લોકોને બોલાવી સંપ, કન્યાવિકૃત, કળેઝાં, જીવદયા, શિષ્ય-જમત વગેરે વિષયો ઉપર ભાષણો આપતાં ઘણી જાહેનોએ ફટાણાં ન ગાવા પ્રતિજ્ઞાઓ કરી છે. ભાષણ વખતે જેનેતર ઘણા આવતા હતા તેઓને ઘણી સારી અસર થઈ છે.

ધનાળી—હાનિકારક રીવાજો દૂર કરવા ભાષણો આપતાં ઘણી સારી અસર થઈ.

દાંતાલવાની—ભાષણ વખતે દિવાન સાહેબ તથા કામદાર સાહેબ વગેરે તમામ ગામ લોકો એકઠા થતા હતા. અને સારી અસર થઈ છે. ભાષણની અસરથી કેટલીક સ્ત્રીઓએ ફટાણાં ન ગાવા સહી સમક્ષ પ્રતિજ્ઞાઓ કરી.

ચિત્રેગઢા—જેન સાથે જેનેતરને ભાષણોથી ઘણી ખુશી ઉપજી છે. દાંતના ચુડા વાપરવાથી બારે માસ ઘણાં દાઈઓના પ્રાણ બળાકારે જાય છે તે જાણી દીલગીર થયા. આ અજ્ઞાનતા દૂર થવા જરૂર છે.

શેઠ દેવચંદ લાલભાઈ જૈન પુસ્તકોદ્ધાર ફંડનો સંવત ૧૯૬૧ ના કારતક સુદ ૧ થી આસો વદ ૩ સુધીનો સામાન્ય રીપોર્ટ તથા હિસાબ.

આ ફંડ શ્રીમાન આનંદસાગર પં-સાસના ઉપદેશથી શેઠ દેવચંદ લાલભાઈ જવેરીએ ધમધિ કાઢેલી રકમમાંથી, શા. ગુલાબચંદ દેવચંદની સમ્મતિથી તેઓના તરફીઓએ સને ૧૯૦૯ માં સ્થાપ્યું છે. આજે તેનું બેડાલ રૂ. ૧૦૦૦૦૦) એક લાખના આશરે પહોંચ્યું છે જેનો ટુંકો રીપોર્ટ-હિસાબ આ સાથે સં. ૧૯૬૯ ની સાલનો વર્ષ ૧ નો (સં. ૧૯૬૮ ના આશિન્ અમાવાસ્યા સુધીનો જૈન પત્રમાં તા. ૬.૬. એપ્રિલ ૧૯૬૩ ને દિને છપાઈ ચૂક્યો છે) પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવ્યો છે, આમાંથી આજ સુધી ૧૫ મન્યો પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવ્યા છે તેમાં મદદ કરનાર સાધુઓ, આવકો, અને ભંડાર તથા લાયબેરીના કાર્યવાહકો વિગેરેનો અત્યંત માન સહિત ઉપકાર માનીએ છીએ અને ભવિષ્યમાં પણ આશા રાખીએ છીએ કે આજ પ્રમાણે તેઓ પોતે સતત મદદ હમેશાં કર્યા કરશે.

જ	ઉ
૧૦૪૪૦૯-૫-૧ થી ફંડ ખાતે જમા.	૧૦૩૧૫૧-૧૪-૦ થી ગવર્નમેન્ટ પ્રોપ્રિસરી નોટ
૧૦૪૩૨૯-૫-૧ ગયા વર્ષની બાકી.	ખાતે ગયા વર્ષની બાકી.
૮૦-૦-૦ પોષ વદિ ૧૦ ને	૮૫-૧૨-૩ થી ઇસ્ટર્ન એન્ડ લિમીટેડ-
શુક્રવારે બાપ વીજકાર	ને ખાતે.
તે શેઠ દેવચંદ લાલભાઈ	૧૨૦૯-૧૫-૯ શા. ગુલાબચંદ દેવચંદને ખાતે.
છની પુત્રોના તરફીઓ	૫૭-૬-૮ લાયબેરીયન શા. મંગેનલાલ
પાસેથી આવ્યા.	વેલચંદને ખાતે ઉધાર. પુસ્તકોના
	નેચાણમાંથી આવેલ બાકી રહેલા.
૧૦૪૪૦૯-૫-૧	પ્રેસને ખાતે અગાઉથી ડીપોઝીટ
	આપેલા તે.
૧૧૯૮૫-૭-૮ થી વ્યાજ ખાતે જમા.	૨૦૦-૦-૦ નીર્ણય સાગર પ્રેસને ખાતે.
૮૨૯૬-૧-૧૦ ગયા વર્ષની બાકી.	૧૦૦-૦-૦ થી ગુજરાતી પ્રેસ ખાતે.
૧-૮-૧૦ ઇસ્ટર્ન એન્ડના ચાલુ	૪૭૬-૩-૬ થી અલવાદીન પ્રેસ મદાસ
ખાતાના વ્યાજના માગ-	વાગાને ખાતે.
શર વદિ ૧૪ ને સોમ	૭-૧૧-૩ શુક્રેસેલર મી. ઓરો દેશે
તા. ૩૧-૧૨-૧૨ સુધી.	એવીટન સીપરીક (જર્મની) વા-
૩૬૯૨-૮-૦ પ્રોપ્રિસરી નોટ રૂ.	ગાને ખાતે ઉધાર.

૧૦૫૫૦૦) નીનું વર્ષ ૧
નું વ્યાજ તા. ૨૯ જુન
૧૯૧૩ સુધીનું પોષ સુદિ
ને અપાઠ વદિ અને સોમવારે

૧૧૯૯૫-૭-૮.

૧૫૦-૧૦-૬ શ્રી યશોવિજયજી પાઠશાલા બ-
નારસં ખાતે જમા.

૧૧-૨-૬ શ્રી યશોવિજયજી પાઠશાલા મે-
સાણાને ખાતે જમા. હસ્તે શ્રી
વેણીચંદ સુરચંદ

૪-૧૦-૦ શ્રી યશોવિજયજી પાઠશાલા
પાલીતાણાને ખાતે જમા.

૧૧૬૫૭૧-૩-૯

૫૯-૭-૬ અમદાવાદના હેલાના ઉપા-
શ્રય ખાતે ઉધાર. બા. પુસ્તકો
મંગાવવા સારૂ ડીપોઝીટ.

૧-૭-૦ શ્રી જૈન ધર્મ પ્રસારક સભા
ભાવનગરને ખાતે.

લખનાર અને શાધનારાઓને ખાતે.
૧૯-૦-૦ શા. રતનશી નેણશીને ખાતે.

૧૦૦-૮-૦ પુરોહિત પુરજીયંદ્ર અચલે-
શ્વર થર્માને ખાતે ઉધાર.

૦-૫-૨ દરગોવિંદદાસ ત્રીકમચંદને
ખાતે.

૮૭-૧-૬ શ્રી જૈન આત્માનંદ સભા
ભાવનગર ખાતે.

૩-૧-૬ શા. કેશવલાલ પ્રેમચંદ
મોદીને ખાતે.

૧૦૫૫૭૦-૫-૧૧

૧૦૮૯૨-૯-૧ શ્રી અર્ચ ખાતે ઉધાર.

૬૮૪૬-૧૧-૦ ગયા વર્ષની બાકી.

૩૯૪૫-૧૪-૧ પુસ્તકોની છપાઈ,
લખાઈ, કાગળ, સ્ટેશનરી, લા-
યરેરીનાં પુસ્તકો, નોકરોના
પગાર, પોસ્ટરટેપ, રેલ્વે
ગ્રાન્ટ, પારસલ ગ્રાન્ટ, અ-
નૂરી, પુસ્તકો માટે પાટલી-
ઓ વિગેરેના ચયા તે; પુસ્ત-
કોના વેચાણના બાદ જતાં.

૧૦૮૯૨-૯-૧

૧૧૬૪૬૨-૧૫-૦

૧૦૮-૩-૯ શ્રી જંજુલ બાકી હાથમાં રો-
કડા તથા એક લાખ સાડા
પાંચ હજારની નોટ.

૧૧૬૫૭૧-૩-૯

હિસાબ તૈયાર કરનાર કેલોર્ક
મનમલાલ વેલચંદ (સહી.)

ત્રસ્ટીઓની સહી.

શા. નગીનભાઈ જો. જવેરી

કુલચંદ કસ્તુરચંદ

જીવજીયંદ સાકરચંદ જવેરી

કેશરીચંદ રૂપચંદ

ગુલાબચંદ દેવચંદ

મંજુભાઈ સાકરચંદ

સં. ૧૯૭૦ ની મૌન એકાદશી મંગળવાર તા. ૯ ડીસેમ્બર ૧૯૧૩ જવેરીબજાર, મુંબઈ.

આત્માર સુધીમાં નીચલા ૧૫ ગ્રન્થો ગદ્યાર પડયા છે અને સં. ૧૯૧૯ માં નીચે પ્રમાણે લાવજેરી, સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, પાઠશાલા ભંડાર વિગેરે વ્યક્તિઓને ભેટ આપવામાં આવ્યા છે.

૧	શ્રી વીતરાગ સ્તોત્ર	૬
૨	શ્રી શ્રીમજ્જિમસુત્ર	૬
૩	શ્રી સ્વાધ્યાયભાષા	૪
૪	શ્રી પાશ્વિક સુત્ર	૧૦
૫	શ્રી અધ્યાત્મમત પરીક્ષા	૧૦
૬	શ્રી ગોડશક પ્રકરણ	૧૨
૭	શ્રી કદંબસુત્ર મુખ્યોપદેશ	૦
૮	શ્રી વંદારૂ વૃત્તિ	૧૯
૯	દાનકલ્પદ્રુમ	૧૯
૧૦	ધી યોગ શ્રીલેસોદી	૨૧
૧૧	શ્રી જલ્પકલ્પલતા	૭૩
૧૨	શ્રી યોગદર્શિ સમુચ્ચય	૬૩
૧૩	ધી કર્મશ્રીલેસોદી	૧૪૯
૧૪	આનંદકાવ્ય મહોદધિ મૌ. ૧ હું	૦
૧૫	શ્રી ધર્મ પરીક્ષા	૫૪

શેઠ દેવચંદ લાલભાઈ જૈન પુસ્તકોદ્યાર ફંડને હિસાબ, અમેએ સં. ૧૯૬૪ ના કારતક સુદી ૧ થી સ. ૧૯૬૯ ના આશો વદિ ૦)) સુધીનો મેળ તથા ખાતાવરી અને આવરીયાં સાથે તપાસ્યો છે અને તે બરાબર છે એમ અમે ખાતરીપૂર્વક જણાવીએ છીએ એન.

શ્રી જૈન શ્વેતાંશ્વર કોન્ફરન્સ

ધાર્મિક હિસાબ તપાસણો સ્વાનું.

લ. ધી સંધનો સેવક.

સુનીલાલ નંદાનથંદ.

ઓનરરી ઓડીટર.

શ્રી જૈ. શ્વે. કોન્ફરન્સ.

મોટું સાહસ, મક્કત, તદ્દન મક્કત

દરેક આહકોને બે વરસ સુધી મક્કત વાંચન પુરું પાડવાની
કરવામાં આવેલી ખાસ યોજના.

જૈનશાસન.

સામાજિક, નૈતિક, ધાર્મિક અને સાહિત્ય વિષયક લેખોથી ભરેલું આ પત્ર હિન્દી તથા ગુજરાતીમાં પ્રતિ બુધવારે પ્રકાશિત થાય છે. જૈન સમાજમાં આ એક અદ્વિતીય સાપ્તાહિક પત્ર છે. યદિ તમે ઘેર બેઠે પરમાત્માનો પવિત્ર ઉપદેશને શ્રવણ કરવા માહો છો? યદિ તમે ઘેર બેઠે જૈનસમાજની સ્થિતિને જાણવા માહો છો? અને યદિ તમે ઘેર બેઠે પાશ્ચાત્ય જૈન સ્કોલરોના કાર્યોનું નિરીક્ષણ કરવા માહો છો? તો શીઘ્ર “જૈનશાસન” પત્રની યોજના ધ્યાનમાં લઇ આહક યાચો.

જૈનશાસન કેવી રીતે મળે છે?

જૈનશાસનનું-સને ૧૯૧૪-૧૫ ના બે વર્ષનું લવાજમ મોઢલી આ મુનીઓડરથી પહેલાં મોઢલી આપનારને રાસકોપ સીસ્ટમનું પાંચ વર્ષની ગેરંટીવાળું રેગ્યુલર વોચ રૂ. ૫-૦-૦ ની કીમતનું ફક્ત ટપાલ ખર્ચના પૈસા લઈ પહોંચવું કરવામાં આવશે.

જે આહકો ઉપર પ્રમાણે બે વર્ષનું લવાજમ મોઢલી જેને ઘડીવાળ લેવાની ઈચ્છા નહિ હોય તેને “રાજસ્થાનનો ઇતિહાસ” ભાગ ૧ લો કર્નલટોડ પ્રણીત સરલ ગુજરાતી કીમત રૂ. ૫-૦-૦ નો ટપાલ ખર્ચના ફક્ત ચાર આના લઈ મોઢલવામાં આવશે.

ઉપરની ખાસ યોજના જૈનશાસનના પ્રવૃત્તકોની ખાસ ઇચ્છાથી અને તેને દરેક જૈન કોમમાં જાણીતું કરવાની પ્રયત્ન ઇચ્છાથી ઘડવામાં આવી છે. સૂચના-જે આહકોએ સને ૧૯૧૪ નું લવાજમ મોઢલી આપ્યું છે તેને ફક્ત સને ૧૯૧૫ ની સાલનું લવાજમ રૂ. ૩-૦-૦ મોઢલી આપવા.

ઉપરના નિયમો લાઇબ્રેરી પાઠશાળાઓને લાગુ પડશે નહિ. પણ જે તે પુરું લવાજમ ભરશે તો ઉપરનો લાભ તેઓને પણ મળશે.

નોટ:-આ ઉપરાંત અમેએ જે પ્રથમ જણાવ્યું છે કે-ચોથા વર્ષના આહકોને પાંચમો પાનાનો જૈન શીલોસોફીનો ઉત્તમ અન્ય કોમકા કાગળમાં જે છપાય છે તે બેટ આપવામાં આવશે. જે પાંચમા વર્ષ માટે પણ બેટની શુદ્ધ અલગજ આપવામાં આવશે માટે આહક બનો. બહેનો તે પહેલો.

જનસમાજને ફાયદાકારક ચેતવણી

હજારો ગ્રાહકોની ખાત્રીવાળી ૮૦ વરસથી સંપુર્ણ માન
પામેલી અને ભરોસાદાર ચોખ્ખી ચાંદીના દાગીના વેચવાની
લુનામાં લુની પેઢી.

ગ્રાહકોને ખાસ અગત્યની સૂચના

અમદાવાદના બજારમાં આજકાલ
ચાંદીના દાગીના વેચનાર અનેક
વેપારીઓ છે, છતાં અમારી દુકાનમાં
દરેક જાતના દાગીના ખાસ જરૂરીથી
આપેલી તથા ધુધરીઓ આપવાનો
વાળો તે પછી ચોખ્ખી ચાંદીનો
પાકી ગેરંટીથીજ આપવામાં આવે
છે. ભાવમાં ઠગાવાની ખીલકુલ
ધારતી રહેતી નથી માટે એકવાર
પ્રધારવા વિનંતિ છે.

ચોખ્ખી ચાંદીના દા-
ગીના બનાવનાર તથા
વેચનાર.

પંચાલ ભુલાભાઈ હીરાચંદ

૬૦ માંડવીની પોળમાં લાક્ષાભાઈની પોળમાં ધર નં. ૨૨૧૪

અમદાવાદ.

શ્રી જૈન શ્રેતાગણર ડો-ક્ટરસ હેરહડ સપ્ટેમ્બર ૧૯૧૨ (પર્યુપણ અંક)

LATE SARDAR SETH LALBHAI DALPATBHAI

સદગત સરદાર શેઠ લાલભાઈ દલપતભાઈ

જન્મ-સં. ૧૮૧૮

દેહાન્તગ-સં. ૧૯૧૮

श्री जैन श्वेताम्बर कोन्फरन्स हेरल्ड.

खामेमि सव्वे जीवा, सव्वे जीवा खमंतु मे,
मिति मे सव्वञ्छूएसु, वेर मज्झं न केण्हि.

इस्तः ६ अं ६

वीर संवत् २४३८

सं० १९२२.

GIVE US MEN !

GOD give us men ! A time like this demands
Strong minds, great hearts, true faith and ready hands;
Men whom the lust of lucre does not kill;
Men whom the spoils of office cannot buy;
Men who possess opinions and a will;
Men who have honour; men who will not lie;
Men who can stand before a damagogue
And damn his treacherous flatteries without winking;
Tall men, sun-crowned, who live above the fog,
In public duty, and in private thinking :
For while the rabble with their thumb-worn creeds,
Their large professions, and their little deeds,
Mingle in selfish strife, Lo! freedom weeps;
Wrong rules the land, and waiting Justice sleeps.

—Oliver Wendell Holmes.

GENERAL AND SPECIFIC PROPERTIES OF THINGS.

अर्थः सर्वेऽपि च सामान्यविशेषोभयात्मकाः ।

सामान्यं तत्र जात्यादि विशेषाश्च विभेदकाः ॥ ३ ॥

Among other properties, all objects have these two properties also, viz (1) सामान्य-*Samanya* or the generalizing (general) properties and (2) विशेष-*Vishesh* or the differentiating (specific) properties; the general expressing the genus (*Jati*) etc, the specific expressing the -species-differences-distinctions. 3.

DISTINCTION BETWEEN GENERAL AND SPECIFIC PROPERTIES,
OR ILLUSTRATIONS OF SAMANYA AND VISHESHA.

एक्यद्वयौ धि र्घटशते भवेत्सामान्यधर्मतः ।

विशेषाश्च निजं निजं लक्षयन्ति घटं जनाः ॥ ४ ॥

By means of general properties, in each of hundred (only for the sake of specification, a number of hundred is here placed. Truly it means 'all') jars, one idea (of jar-ness) is recognized; while by means of specific properties, people distinguish each individual-particular jar as their own. 4.

EXPLANATION—Suppose there are lying here many jars; if we look to them from the standpoint of their general property, we shall realize jar-ness or the quality of their being a 'jar' common in all of them; but if we view them from the aspect of their differentiating property, we shall feel their qualities different, some jars being large, some small, some jars of red colour, some of black, some belonging to A, some to B, and so on. 4

THE CHARACTERISTICS OF THE NON-DISTINGUISHED OR NAIGAMA
NAYA-STAND-POINT.

नैगमो मन्यने वस्तु तदेतदुभयात्मकं ।

निर्विशेषं न सामान्यं विशेषोऽपि न तद्विना ॥ ५ ॥

The non-distinguished (*naigama*), regards an object as possessing both the aforesaid (general and specific) properties; (because) there is no general property unaccompanied with the specific property

nor even the specific property is unaccompanied with it (general property). 5

Naigama (नैगम=न + एक + गम-नैके। गमो यस्येति नैगम. न = not, एक = one, गम = aspect, view, standpoint) means that which does not consider (only) one aspect, that is, which regards both *Sāmānya* and *Vishesha*. This aspect of *Naigama* is true because *Samanya* is not irrelative of *Vishesha* and vice versa. In the third verse we saw that all objects are possessed of both general and specific properties. 5

THE CHARACTERISTICS OF THE COLLECTIVE (SANGRAHA) NAYA —STANDPOINT.

समग्रो मन्यते वस्तु सामान्यात्मकमेवाहि ।

सामान्यव्यतिरिक्तोऽस्ति न विशेषः खपुष्पवत् ॥ ६ ॥

The collective (*Sangraha*) considers an object as possessing, only the general properties. This view of *Sangraha* is also right, because there exists no *Vishesha* apart from *Samanya* i. e. both *Vishesha* and *Samanya* are co-existing, coincident, like flower and space i. e. where there is flower, there is space, where there is space, there is flower. But *Samanya* devoid of *Vishesha* is like *pushpavat* (like sky-flower), quite nonentity—'no where'. 6

SANGRAHA ILLUSTRATED, OR INSTANCES OF THE COLLECTIVE STANDPOINT.

बिना वनस्पतिं कोऽपि निम्बप्रादिर्न दृश्यते ।

हस्ताद्यन्तर्भाविन्यो हि नाङ्गुलघास्ततः पृथक् ॥ ७ ॥

Not a single nimh, mango or any other tree is conceived apart from (its general property) 'Vegetable-ness'. (This mango tree and this nimh tree and this oak tree and all other trees and plants give us the common idea of their being 'Vegetables'. As trees and plants they are different, but they are all alike 'Vegetables'. the common property of vegetable-ness is running alike through all of them.) In the same way fingers etc. which are included in the idea of hands etc. cannot be conceived of separately from the hands etc. 7.

THE CHARACTERISTICS OF THE PRACTICAL, -VYAVAHARA STANDPOINT.

विशेषात्मकमेवार्थं व्यवहारश्च मन्यते ।

विशेषभिन्नं सामान्यमसत्त्वं स्वरविषाणवत् ॥ ८॥

The practical (*vyavahara*) takes into consideration an object as possessing the specific properties only (as, or this view of *vyavahara naya* is also right because,) the general property as separate from the specific property is a nonentity as donkey's horns. 8.

INSTANCES OF THE PRACTICAL STANDPOINT.

वनस्पतिं गृह्णाति श्रोक्ते गृह्णाति कोऽपि किम् ।

विना विशेषान्नाम्रादीस्तन्निरर्थकमेव तत् ॥ ९ ॥

(You want the special vegetable of the mango-fruit. You ask your man in general terms, 'bring me a vegetable;' You do not specialize the mango-vegetable. What will your man bring? He may bring any vegetable other than the mango, which is of no use to you. Similarly the practical view of things (*Vyavahara naya*) has regard to specific properties of things only, irrespective of their general ones. General conceptions have no utility in practice.) If you ask a man to take a tree, what will he take but some specific tree as mango-tree etc; hence the same (general property) is of no use. 9.

ANOTHER ILLUSTRATION

घ्नपिण्डीपादलेपादिके लोकप्रयोजने ।

उपयोगो विशेषैः स्यात्सामान्ये न हि कश्चित् ॥ १० ॥

When people apply poultice to a wound and ointment to feet, the use of specific properties is made, and never of the general properties. 10

EXPLANATION—A wound or a bruise or a mere scratch on the foot or leg or ankle or any other part of the body, would require 'ointment' for their healing, but the wound will require its special ointment, and so the bruise and the scratch. As genus,

they will all be ointments, but as species to heal the wound their properties must be different and specific. 10.

THE CHARACTERISTICS OF THE STRAIGHT EXPRESSION (*Rijusutra*) STAND-POINT

ऋतुसूत्रनयो वस्तु नातीतं नाप्यनागतम् ।

मन्यते केवलं किन्तु वर्तमानं तथा निजम् ॥ ११ ॥

The straight expression (*Riju-sutra*) considers nothing past nor even future; but (it) only considers (1) a thing as it exists at present, and (2) recognizes the natural state of the thing i. e. its real natural state only. (It does not recognise the attributed state, as *Vjavechra Naya* does).

ARGUMENT AS TO THE CHARACTERISTICS OF THE STRAIGHT EXPRESSION STANDPOINT.

अतीतेनानागतेन परस्त्रीयेन वस्तुना ।

न कार्यसिद्धिरित्येतदसद् गगनपद्मवत् ॥ १२ ॥

(The *Riju sutra* point of view is also right, because (It is to no good to think of the past or the future or the unreal attributed (conventional) qualities. (The past, the future and the unreal, attributed qualities are 'nonentities', like flower in the sky) i. e. a thing living in the present and that in its real natural state is only true. 12

(A question is likely to arise as to the real natural and unreal attributed state of things. The author touches upon the point in the next verse.)

NIKSHEPAS OR MODES OF RECOGNIZING THINGS AND THEIR BEARING WITH THE RIJUSUTRA AND THE SUCCEEDING NAYAS.

नामादि चतुर्विधं भावमेव च मन्यते ।

न नामधेयनाट्यव्याख्येयममेतन्ना अपि ॥ १३ ॥

[There are four modes of recognising a thing. They are technically termed '*Nikshepas*' They form the unreal attributed and the real natural state of the thing. The first three are unreal

attribute, the fourth and the last one is real natural. A thing is recognised by (1) its name (*Nama Nikshepa*), (2) by its shape or image (*Sthapana Nikshepa*), (3) by the unfailing causes surely to bring out or evolve its real natural state (*Dravya Nikshepa*) and (4) (the final effectual) real natural state (*Bhava Nikshepa*). From this we can see that neither the name, nor the shape or image, nor the unfailing causes surely bring out the real natural state of the things—constitute its real natural state. They are all its unreal attributed qualities. The only natural state (*Bhava Nikshepas*) of the things really constitutes the thing.]

[After this introduction into *Nikshepas* we can follow the author in the 13th verse.]

(The *Rijusutra naya*) recognises only the real natural state of a thing out of four (*nama, sthāpanā, dravya, bhāvanikshepas*—impositions) beginning with the name (*nama*); And in the same way the succeeding standpoints.

Riji sootra and its succeeding *nayas* viz. *Shabada, Samabhiroodha* and *Evambhoot* take cognizance of the fourth *Bhava Nikshep* only. They look upon things in real natural state. They give no weight to the unreal attributed state, viz the name, or shape-image, or causes calculated to evolve the natural state. (*Nigama Sangraha*, and *Vyavahara* recognize all the aforesaid four modes, or *Nikshepas*). 13

THE CHARACTERISTICS AND INSTANCES OF THE VERBAL-SHABDA STANDPOINT.

अर्थ शब्दनयोऽनेकैः पर्यायैरेकमेव च ।

मन्यन्ते कुम्भकलशघटादिकार्थवाचकाः ॥ १४ ॥

There are different words expressing one object; *Shabada naya* does not take into consideration the difference of the terms. It considers such words as equivalents, for example, (in Sanskrit a jar is called) *Kumbha, Kalasa, Ghata* etc. which are expressive of one and the same object (viz. a jar). 14.

THE CHARACTERISTICS AND INSTANCES OF THE SUBTLE
(SAMABHIRUDHA) STANDPOINT.

मूले समभिरुद्धोऽर्थ भिन्न पर्यायभेदतः ।

भिन्नार्थाः कुम्भकलशघटा घटपटादिवत् ॥ १५ ॥

Whereas, the *Samabhirudha Naya* does consider the difference of words expressing the same object. It holds that with the difference of the words expressing the object, the expression of the object also differs. *Samabhirudha* considers such words as synonyms, and not as equivalents like *Shabda*.

For instance just as a jar (घट) and a cloth (पट) are different, so a jar, a pitcher, and a pot [*Kumbha*, *Kalasa* and *Ghata* though synonyms,] are different things-objects [according to their derivative meanings: for instance *Ghata* is that which makes a noise like *Ghata*, *Ghata*, and so on.] 15

ARGUMENT AS TO THE CHARACTERISTICS OF THE SUBTLE
(SAMBHIRUDHA) STAND POINT.

यादे पर्यायभेदेऽपि न भेदो वस्तुनो भवेत् ।

भिन्नपर्यायो न स्यात् स कुम्भपटयोरपि ॥ १६ ॥

[For] if different synonyms (*Paryayas*) of a thing do not distinguish that thing, there can be no such (distinction) between a jar and a cloth, which have (also) different words (*Paryayas*) for them. 16.

THE CHARACTERISTICS OF THE SUCH-LIKE STANDPOINT

एकपर्यायाभिधेयमपि वस्तु च मन्यते ।

कार्यं स्वकीयं कुर्वाणमेवंभूतनयो ध्रुवम् ॥ १७ ॥

An object may be denoted by only one term, but it is fulfilling (is in the state of fulfilling), at the very moment when it is denoted by the said term, its own natural function as expressed by the term. -then *Evambhuta* recognizes it. According to *Evambhuta* the expression of the object, and the fulfilling of the function of the object as expressed by the term must be simultaneous. 17

ARGUMENT AS TO THE CHARACTERISTICS OF THE SUBTLE STAND POINT.

यदि कार्यमकुवाणोऽपीष्यत तत्तया स चेत् ।

तदा पटेऽपि न घटव्यपदेशः किमिष्यते ॥ १८ ॥

(For) If a thing be recognized, even when it does not fulfil function, then why can the cloth not be called a jar ?

Explanation—For if a thing is not in the state of fulfilling the function, as expressed by the term at the very moment that the expression is made, and still it be recognized as that thing, then why ? even a jar can be called a cloth, though it is not in the state of fulfilling the function of a cloth. Etymologically *Evambhoola* means 'True in its entirety to the word and the sense,' all the qualities denoted by the word being prominent. *Samabhiroodha* is also true to the word and the sense, but not entirely, some of the qualities being in the back-ground, or not yet realized. *Shabda* is also true to the word and the sense, but not so true as *samabhirudha*, more qualities being in the back-ground here. Thus *shabda*, *samabhiroodha* and *evambhoola* are more or less one and the same sort of *nayas* and so *Shree Umāswatī Vāchaka* groups them all in one *Sāmpratā*, but separately each succeeding *naya* is purer and of greater importance than the preceding one. 18

INTER-RELATION BETWEEN THE SAID STAND POINTS, THEIR IMPORTANCE AND THEIR DIVISIONS.

यद्योत्तरं विशुद्धाः स्युर्नया सप्ताप्यमी तथा ।

एकैकः स्याच्छतं भेदास्ततः सप्तशताप्यमी ॥ १९ ॥

These seven stand-points —*nayas* are as we go down purer (i. e. each succeeding stand-point is purer than the preceding one.) Each one may be subdivided into hundred ones, hence there would be, in all, seven hundred sub-divisions. 19.

अथैवंभूतसमभिरूढयोः शब्द एव चेत् ।

अन्तर्भावस्तदा पंच नयपंचशतीभिः ॥ २० ॥

THE CHARACTERISTICS AND INSTANCES OF THE SUBTLE
(SAMABHIRUDHA) STANDPOINT.

मूले समभिरुदोऽर्थं भिन्न पर्यायभेदतः ।

भिन्नार्थाः कुम्भकलशघटा घटपटादिवत् ॥ १५ ॥

Whereas, the *Samabhirudh Naya* does consider the difference of words expressing the same object. It holds that with the difference of the words expressing the object, the expression of the object also differs. *Samabhirudha* considers such words as synonyms, and not as equivalents like *Shabda*.

For instance just as a jar (घट) and a cloth (पट) are different, so a jar, a pitcher, and a pot [*Kumbha*, *Kalasa* and *Ghata* though synonyms,] are different things-objects [according to their derivative meanings: for instance *Ghata* is that which makes a noise like *Ghata*, *Ghata*, and so on.] 15

ARGUMENT AS TO THE CHARACTERISTICS OF THE SUBTLE
(SAMBHIRUDHA) STAND POINT.

यादि पर्यायभेदेऽपि न भेदो वस्तुनो भवेत् ।

भिन्नपर्यायो न स्यात् स कुम्भपटयोरपि ॥ १६ ॥

(For) if different synonyms (*Paryayas*) of a thing do not distinguish that thing, there can be no such (distinction) between a jar and a cloth, which have (also) different words (*Paryayas*) for them. 16.

THE CHARACTERISTICS OF THE SUCH-LIKE STANDPOINT

एकपर्यायाभिधेयमपि वस्तु च मन्यते ।

कार्यं स्वकीयं कुर्वाणमेवंभूतनयो ध्रुवम् ॥ १७ ॥

An object may be denoted by only one term, but it is fulfilling (is in the state of fulfilling), at the very moment when it is denoted by the said term, its own natural function as expressed by the term, -then *Evambhuta* recognizes it. According to *Evambhuta* the expression of the object, and the fulfilling of the function of the object as expressed by the term must be simultaneous. 17

ARGUMENT AS TO THE CHARACTERISTICS OF THE SUBTLE STAND POINT.

यदि कार्यमकुर्वानोऽपीष्यत तत्तया स चेत् ।

तदा पदेऽपि न घटव्यपदेशः किमिष्यते ॥ १८ ॥

(For) If a thing be recognized, even when it does not fulfil its function, then why can the cloth not be called a jar ?

Explanation—For if a thing is not in the state of fulfilling its function, as expressed by the term at the very moment that the expression is made, and still it be recognized as that thing, then why ? even a jar can be called a cloth, though it is not in the state of fulfilling the function of a cloth. Etymologically *Evambhoota* means 'True in its entirety to the word and the sense,' all the qualities denoted by the word being prominent. *Samabhiroodha* is also true to the word and the sense, but not entirely, some of the qualities being in the back-ground, or not yet realized. *Shabda* is also true to the word and the sense, but not so true as *samabhiroodha*, more qualities being in the back-ground here. Thus *shabda*, *samabhiroodha* and *evambhoota* are more or less one and the same sort of *nayas* and so *Shree Umāswatī Vāchaṅka* groups them all in one *Samprata*, but separately each succeeding *naya* is purer and of greater importance than the preceding one. 18

INTER-RELATION BETWEEN THE SAID STAND POINTS, THEIR IMPORTANCE AND THEIR DIVISIONS.

यद्योत्तरं विशुद्धाः स्युर्नया सप्ताप्यमी तथा ।

एकैकः स्याच्छतं भेदास्ततः सप्तशताप्यमी ॥ १९ ॥

These seven stand-points -*nayas* are as we go down purer (i. e. each succeeding stand-point is purer than the preceding one.) Each one may be subdivided into hundred ones, hence there would be, in all, seven hundred sub-divisions. 19.

अथैवंभूतसमभिरुदयोः शब्द एव चेत् ।

अन्तर्भावस्तदा पंच नयपंचशतीभिः ॥ २० ॥

But if we include¹ the subtle (*samabhiroodha*) and such-like (*evambhoota*) in the verbal² (*Shabda*) stand-point, then there would be five stand-points, and the same can be divided into five hundred. 20

द्रव्यास्तिकपर्यायास्तिकयोरन्तर्भवन्त्यमी ।

आदावादित्तुष्टयमन्त्ये चान्त्याः स्यस्ततः ॥ २१ ॥

These (seven aspects) can be included into-grouped under [two i. e] (1) *dravyastika naya* which considers the common attributes to all the *dravyas* and recognises the real as well as the attributed state of things; and (2) *pariyayastika-naya*, which considers the specific attributes of each object and recognises only the real natural state of the object. The former includes the first four and the latter the last three (according to some *acharyas* the former includes the first three and the latter the last four.) 21.

1 Compare the *bhāṣya* on *Umāsvatī* in 1-35 observes :-

यथार्थमिषानं शब्दः । नामादि प्रसिद्धपूर्वाच्छब्दाद् अथ प्रत्ययः साम्प्रतः ॥
सत्तु अर्थेषु असंक्रमः समभिसृष्टः । व्यवजनार्थयोरिवम्भूत इति ॥

Tatvarthadhigama Sutra-p. 32.

2 नैगम संग्रह व्यवहारजुसूत्रशब्दा नयाः ॥ १-३४ ॥

Tatvarthadhigama Sutra-p. 32.

Note—From both of the above quotations it will appear that *Umāsvatī* makes a mention of five *nayas* including the subtle and such-like (*samabhiroodha* and *evambhoota*) stand-points into the verbal (*Shabda*) and while doing so he gives a different name viz;—the suitable (*Samprata*) to what we know hereby the name 'Verbal' (*shabda*)

* More commonly called *dravyarthika* and *pariyarthika nayas*.

HOW ARE ALL THESE ASPECTS EMBODIED IN THE JAIN PHILOSOPHY !

सर्वे नया अपि विराधभृतो मिथस्ते.
सम्भूय साधुसमयं भगवन् भजन्ते ।
भूषा इव प्रतिभटा भुवि सार्वभौम-
पादाम्बुजं प्रधनयुक्तिपराजिता द्राक् ॥ २२॥+

Oh Lord ! although all stand-points differ from themselves *inter se*, they collectively serve your gospel, just as on earth kings though hostile to each other, after having been defeated in military warfare serve at the lotus-like feet of-pay homage to-the Sovereign-Emperor. 22.

CONCLUSION

इत्थं नयार्थकवचः कुसुमैर्जिनेन्दुः
वीरोऽक्षितः सविनयं विनयाभिधेन ।
श्री द्वीपवन्दरवरे विजयादिदेव-
सूरीशितु विजयसिंहगुरोश्च तुष्ट्यै ॥ २३ ॥

Thus the Lord Mahaveera-the moon among the *Jinas-Kevalins* was with modesty worshipped by means of flowers in the form of words explaining the significance of *naya*-stand-points by me named Vinaya [-vijaya] in order to satisfy the Guru Vijayasinha - a disciple of Vijayadova suri, in the beautiful seaport of shree Dveepa.* 23.

A Synopsis of the theory of Karma.

AS EXPLAINED BY JAINISM.

The word *Karma* (कर्म) is derived from the Sanskrit root *Kri* (ऋ) to do. It therefore ordinarily means "whatever is done through the instrumentality of mind, speech or action." But in

+ The verses 22 & 23 are in *Vasati-tilaka* metre.

* The present Diva in Kathiawar.

the Jain technicality the word *karma* conveys a deeper significance than is commonly attached to it by non-Jains. Its meaning as understood by Jainism may be roughly defined thus.

“The groups of material substance attracted by the soul and impregnated by the power of its will *bhava* so as to fructify in various ways.”

This definition is as imperfect as it is comprehensive and a crude attempt at putting in the smallest possible compass what has been discussed thread-bare and elaborately systemetised by the propounders of Jainism. The material particles have no influence over the soul unless and until they have been gathered by the will of the soul and imbued with its power. The whole position therefore resolves itself into the simple proposition that the soul is governed by its own will (*bhava*) which draws to itself such *karmic* particles as bear affinity to the nature of the will attracting it. The will determines the nature of *Karma* to be attracted. *karma* is thus the governing factor of all the actions of the individual soul and predominates over it on account of its bulk and gravitation. Contrary is the case when the soul asserts its spiritual power and disperses the *karmic* influences. There is thus raging a constant mute battle between these two entities over the battle-field of the soul, one sinking into submission when the other is in the ascendent, and *Vice Versa*.

These *karman*s are at the root of every movement of the soul. Whatever the soul does, it does at the bidding of the *karma*. The soul is guided through its infinite round of transmigrations in the orbit of *Samsar* (संसार) by it. It cannot breathe nay even stir of its own accord independent of the control of the *karma*, though of course it can diminish and sometimes eradicate its power by its superior subjective strength, which the soul can develop when *karmic* forces are less inexorable. The question of pre-destination and free-will (*Prarabdha* and *Purnushartha*) naturally steps in

at this stage of the enquiry—a subject too vast in itself to be adequately handled here. Both govern more or less the conduct of the soul. Jainism postulates five categories (*samavayas*) as governing the actions of the soul, of which the *karma* or predestination, and free-will or the liberty of action unhampered by the stress of the *karma*, are two. They seem opposed to each other—each the negation of other—but that is not the case. Out of the five categories, only one is predominant at a given time, the rest occupying subordinate position and hence less powerful but never totally inoperative.

The union of the soul with *Karma* dates from the beginning of Time. Did Time, in its absolute sense ever start running? No. Then the *Samyoga*-union of both may best be described as *Anadi* or beginningless. The chain of cause and effect may be lengthened back into the hidden Past without ever stopping. None can fathom this profound mystery except the Supreme Being, the *Kevalin*.

It may be doubted "The very word 'Union' is in itself a sufficient argument that there must be a point of time when they may have been united. To use the word *Samyoga* and not to assign a time when it occurred is a contradiction in terms." The answer which the Jainism vouchsafes is that the human language is quite an inadequate medium for conveying the right sense. What really is proposed to be conveyed is that at no time were they united. None, *Kevalin* not excepted, can point to any time when the union may be said to have taken place. The soul was never free from *Karma* at any time in the past. This negative mode of expression is more favourite with Jainism than the positive one, as the latter fails to convey the proper sense. The word 'union' is employed only to signify that though united, their respective attributes are never affected in the least nor absorbed one by the other into itself beyond reclamation. The 'simile employed by Jainism to typify this, is the union of water with milk. When mixed up they present to all intents and purposes, an ap-

pearance of one homogenous substance but they can be differentiated by placing the pot containing them on fire which evaporates the water and retains only the milk, the process showing that both are different in substance as well as in essence though they looked as one in essence in a combined form. Likewise, the Spirit and Karma look ostensibly as one substance, but really they are different in essence, both having attributes of their own having nothing in common with one another. Pure spirit plus the *karma* is termed soul.

Karma by its very nature is inert. It is *Pudgal* as the term goes among the Jains. This *Pudgal* pervades the whole space (*Akash*) in a variety of forms and combinations and is drawn or repelled by the soul by the sympathy or antipathy of its will. The *Pudgal* drawn by the soul goes to swell the volume of the previously accumulated *Karmas*, of which there are 8 principal kinds classified according to the ways in which they obscure the innate nature of the soul. The soul is free when it shakes off this brood of *Karmas* which binds it to earth and goads it relentlessly on, in its unceasing migrating course. These *Pudgal* or *karma* are composed of the primordial atoms which is the pure ultimate state of *Pudgal* indivisible and invisible to the human eye. When two such atoms combine, the formation is termed binary group—*dvyanuka skandha*. The aggregation of three atoms is called tertiary group (*tryanuka skandha*), the aggregation of innumerable atoms is known as (*asankhyata-skandha*) and so on *ad infinitum*.

The principal groups of *karmas* are called *Mula Prakritis* which, as mentioned above, are 8 in number. These are further subdivided into 158 *Uttara Prakritis*. They are constantly at work to suppress or uplift the soul according as they are good or evil. The principal groups may be thus defined.

1. *Jñānāvarniya Karma*:—The accumulation of Karma's groups (*Karma Vargana*) which shrouds the intellectual nature of the soul and obstructs the knowledge of all sorts. The intellectual

reasoning and all other mental faculties are rendered inoperative, sluggish or lethargic by the approximation of these *Skandhas*. The individual in whom these *karmas* preponderate, is ordinarily known as 'thick-brained.' He is incapable of arriving at any conclusion from given premises. There are infinite grades of this *karm* which stamp man as more or less intelligent or a dullard.

II. *Darshanavarniya Karma* :- The accumulation of *Skandhas* which overshadows the vital power of the soul. This *Karma* may be likened to a bandage of the eye obstructing the sight and disallowing perception of things. *Darshan* is a simple exercise of the visual faculty, without involving any conscious mental action which is a function belonging to *Jnana*. When *Darshanavarniya Karma* gives way, a clear perception supervenes.

III. *Vedanija Karma* :- Accumulation of *Skandhas* governing the physical nature of the soul. This *Karma* creates in the individual a sense of comfort or discomfort, suffering or enjoyment, health or disease and all other feelings pertaining to the physical system.

IV. *Mohiniya Karma* :- Accumulation of *Skandhas* which govern the affectional, passionnal and emotional nature of the soul, and furnish motive for love or hatred, like or dislike, attraction or repulsion, and overwhelm more or less the moral element. This *Karma* hinders the right understanding of Truth and betrays the soul into the meshes of endless confusion. One cannot discriminate right from wrong, truth from falsehood, when the bulk of this *Karma* is overpowering. Brightness of intellect or fineness of mental calibre are helpless and unavailing when *Mohiniya karma* rules with a heavy hand. Of all the *Karmas* *Mahintya* is the most potent and lasts the longest. It is described as the mother of the rest of the *Karmas* supplying nourishment to them all. To conquer this mighty host is to destroy the rest of the brood which are powerless but for the help of *Mohiniya*.

V. *Ayu Karma*—The accumulation of *Skandhas* which set a

of fast walking. It is really the wind that is operating,—of course the man lets it control him, but still it is the wind and not the man. In the same sense, people do things under the influence of forces that are as different from themselves as is the wind different from the man. The things that a man may do under the influence of these external-internal forces are killing, lying, stealing, lust, acquiring too much property, etc., etc. And the forces in question are such forces as fear, anger, deceitfulness, passion, greed, pride, etc. These forces are as different from us as the wind is; the wind is felt only on the surface of the body while these forces of anger, fear, etc. are felt inwardly, and may be supposed falsely to be our own factors. They become the causes of our actions, like the wind is the cause of the ship moving along; we do these unnatural things like lying when these external-internal forces like fear are blowing (so to speak, they are the means;) when they are operative, we lie; when the wind is blowing, the boat moves.

But there is an important difference between the examples used and the analogue of the wind; in the latter case there is one wind which everybody in it feels, whereas in the case of anger, fear and such forces, which are urging us on to action, no one is operated on except the one person who feels them and this is because he is combined with them or has generated them so that they are in combination with him like soot sunk into oil, or mud stirred up in water. He is the water and these forces are the mud obscuring the natural qualities of the water.

Your question in one of your recent letters as to by what 'light' (or means) I am conscious of darkness is a very good question; it certainly is not by means of any artificial light; it is truly my own faculty or nature that makes me aware of darkness.

I sometimes take the view that feelings of any unpleasant character, like sorrow, fear, etc. are to be regarded as the same

sort of thing internally as winds blowing upon one are regarded externally; one feels the wind blowing all around him, but of course understands it to be the wind, which will die down in due course. And in the same way such feelings as reluctance when contemplating some disliked activity, or any feelings of the *mohaniya* group, may be looked upon as winds blowing over one, perhaps even hurricanes; that is, as some external force flying around one, to one's discomfort. I suppose the *karmas*, at least the *mohaniya karmas*, can be known inwardly by being felt, as one feels hunger etc felt as forces or tendencies urging us to some action which perhaps we do not wish to do, and which sometimes, as Mr. Bligh said somewhere in one of his books, are too quick for you, as they operate and you say or do some thing before you have time to stop them. I suppose these forces that one feels may be regarded as *Karmas* by him, and not-self. And I suppose they have real substance if one could only see it,—*pudgala* welling up within one.

EACH SELF IS ONE NOT MANY.

It is most important to get a true understanding, and words are used as the only means of conveying to another person any piece of knowledge, and you cannot by speaking impart your knowledge or thought to another man, and in speaking you express not the whole but only part of the whole truth. This is where the question of points of views comes in, and it is very important, because vexation is often brought about by looseness of expression,—due possibly to looseness of thought, and even possibly to false views. Anyhow, it is most important to understand that in speaking of my objective self, my subjective self, my supreme and all such similar expressions; my higher self and my lower self, the self in question is not more than one, I myself am one; and these different descriptions of it are simply names of distinct modes in which I live. I am not different from myself whether spoken of as higher self or lower self; whether as objective self, or supreme self; it is quite true,—no, that is quite wrong

It is quite obvious that this is true, because if the higher self were different from the lower self, then the one would be not-self, whereas I cannot possibly be not-myself. I am I, and that which is called self, whether higher or lower, cannot be not-self; it must still be self, and only one self, myself. My lower self is not a second being, it is myself; there can be no fight between the higher and the lower self in the same sense as there can be a fight between two men. If I believe the body to be myself, then I am living as the objective self, and not as the body, as I do not live as the body, the body lives a different life which is not my life; but in believing the body to be myself I live as what is called the objective self,—holding this belief is called living as or being the objective self; being the objective self does not mean *being* the body for we never are the body. Fighting the lower self simply means fighting forces which are not, but which were believed to be, us. The same is true with regard to such expressions as inflow of the divine. The divine does not flow into us, it has always been in us, unless by 'us' we mean that which is not us at all—viz. the body. The inflow of the divine into man means truly the inflow of us into our bodies, the control by us of our bodies, so that the movements of our bodies are brought about by us, which is frequently not the case. If we have a thought to do good, but we do not make our body do it, the divine does not flow into the body. If we do it, then the divine does flow into the body,—or the man, if by man we mean that which is not us, or the body.

A SEEKER.

ખમાવું છું, ક્ષમા કરજો !

ગદ્ય.

- ચૂર શિરછત્ર અંધુ મિત્ર! પિતામાતા કે બહેતી આપ
થયો અપિનય તણે થોગે, ખમાવું આત્મ ભાવેથી. ૧
- દિવાનો હું બનીને જી, ફરજ મારી અગમી ના
થયો દારણુ કપટી તો, ઉરે તે શદ્ય ના ધરજો. ૨
- દિગ્ધેથી જો દીધી ડાઘી, વિચારે ચિંતવ્યું છુરું
વચન વસમા ઉચાર્યાં જો, ખમાવું છું ક્ષમા કરજો. ૩
- અમે ને આપ નહિ જુદા, હૃદય ખોડું જુદાઇ જ્યાં
હૃદય જો આપતું મારી, હૃદયમાં દેવતાઇ છે. ૪
- છગર મારું બજે દોષે, છગર તોડી ખતાવું છું
જુઓત્યાં છે લખાયેલો, “ખમાવું” શબ્દ કાયમનો. ૫

ક્ષમાપના.

શિખરિણી

- કદિ તુ'ંથી ખોલ્યો, કૃષિતવદને, માફ કરજો !
કદુ ભાવે દ્રાદિ, જરૂર વત્યો, માફ કરજો !
થઈ છે ના પૂરી, મુજ ફરજ ત્હારા તરફની;
ક્ષમા દેજો, બહાલા! કરણ નજરે, ને હૃદયથી. —૧
- વિચિત્રા સૃષ્ટિમાં, વિષવિધ પ્રસંગો મળી રહે,
અનિચ્છા હેવાની, તદપિ દિવ કોથી લડી પડે;
છતાં હૈમાં બેજાં, મુખ થકિ કદિ જો લડીમયો,
ક્ષમા વાચું બહાલા, કર કર ક્ષમા વિરમરી સહ. —૨
- સહુ રાત્રિ ગાળી, રમરણુ બજ કાર્યે મન્યું સહુ,
કરેલાં દોષોની, સજળ નપને ઝાંખોંય કરી;
થએલી વાદીથી, હૃદય કુમળું દીન બની ગયું;
નમે બીખે તુ'ંથી, દીન હૃદયને માફ કરજો ! —૩
- પરંતુ, બહાલા! શુર, પ્રણયી દિલને છટ સહુ આ,
ક્ષમા લેવી દેવી, કપટનોંતિ એ વિષ જનની,
પ્રભ તું બહાલાને, જગ વિષયકી મુક્ત કરસે,
પ્રેમથી વાયુ ના, તુજ દિલ સમીચે ફરકશે. —૪

“અમૃત”

શ્રી વીતરાગ પરમાત્મને નમઃ

શ્રી પર્યૂષણ પૂર્ણાહૂતિ.

સ્વામેષિ સર્વેજીવા, સર્વે જીવા સ્વમંતુ મે,

મિત્તિ મે સર્વ મૂણુ, વેર મહ્ત ન કેળઈ. ।

અર્થઃ—હું સર્વ જીવોને ખમાવું છું, સર્વ જીવો મને ક્ષમા આપો; સર્વ ભૂત (જીવ) સાથે મારે મૈત્રીભાવ છે; કોઈ પ્રતિ મારે વેરભાવ નથી.

અહો, વીર પરમાત્માની લાવડયા ! અહો એઓની પ્રાણી માનપ્રતિ નિષ્કારણ કરણા ! અહો, એઓથીનો પરમ શાંત. પવિત્ર, કલ્યાણકારી બોધ ! અહો એઓથીની જગત્ જીવ પ્રતિ વત્સલતા ! કોઈ પણ પ્રકારે જીવો જન્મ મરણનાં દુઃખથી મુકાય, કોઈ પણ પ્રકારે એઓ વૈરાગ્ય લાણી વળે, કોઈ પણ પ્રકારે એઓને સત્સુખનો લક્ષ યાય, કોઈ પણ પ્રકારે દેહ, ધન, કુટુંબ, ઘર, યાવન વ્યાદિ પૌદ્ગલિક વસ્તુઓનું અનલ્પમય સમગ્રાઈ તેમાં આરાપિત મુખનો એઓનો ભ્રમ ટળે, કોઈ પણ પ્રકારે એઓ દાન, શીલ, તપ, અને લાવરૂપ ધર્મ આરાધે, કોઈ પણ પ્રકારે આધિ, વ્યાધિ, ઉપાધિથી મ્લત્ર સાંસારિક પ્રપંચજાળથી, વરસમાં એ-પાંચ દિવસ નિવર્તી ઉપશાંત વૃત્તિ ગ્રહી, તત્ત્વ વિચાર કરી એઓ સત્સુખનો રસ અનુભવ, આ વગેરે એ નિષ્કારણ કરણાણુ ભગવાનની અહોનિશ ચિંતવના હતી.

સંસારી જીવોને મ્હોટામાં મ્હોટું દુઃખ ફરી ફરી જન્મ-મરણ-મરણ પામવાનું છે, આ એઓએ જાણ્યું; એ જાણી પોતે ધર્મ આરાધી પ્રજાગ પુરુષાર્થ વડે એ દુઃખથી મુક્ત થયા; અને પરમ નિષ્કારણ કરણથી અર્હ થઈ જીવો પ્રતિ કહેતા હતાઃ—

હે જીવો, આ સંસાર (જન્મ-મરણ-રૂપ ભ્રમણ) અનંત ખેદમય છે; અનંત દુઃખમય છે; તમને મ્હોટામાં મ્હોટું એજ દુઃખ છે; એનું તમને લાન કેમ નથી આવતું ? અહો, એથી છુટયા તમે પ્રજાગ સત્ત્વ પુરુષાર્થ કરો, પુરુષાર્થ કરો.

આ પ્રકારે એઓથી ફરી ફરી જીવોને મ્હોટા મ્હોટાને ઉપદેશ કરના હતા. ધણા હસુકર્મી નિકટ ભવ્ય ભાવિક આત્માઓ એ સદુપદેશથી નિર્વેદ પામી, સર્વ સંગ પરિલાગ કરી, પ્રજાગ પુરુષાર્થવડે કર્મ લીધું કરી આત્મસાધન કરના હતા.

એઓ સર્વસંગપરિત્યાગરૂપ યતિ ધર્મ ગ્રહી ન શક્યા, તેઓને સર્વ જીવ પ્રતિ સમર્શી શ્રી વીરભગવાન એ પ્રકારે બોલના કે—

હે ભગ્નો ! તમે વિશેષ ન કરી શકો, નો ગૃહસ્થપણે રહી નમારો ગૃહસ્થધર્મ શુદ્ધ વ્યવહારવડે ઉત્તત્ત્વ કરો; છપિતપચેન સર્વ વિરનિરૂપ આત્મવ્ય ધર્મ ન આદરી શકો, તો ગૃહસ્થને યોગ્ય દેશવિરનિ બ્રહ્મ કરો; પ્રતિ દિવસ ગૃહસ્થને યોગ્ય આપવ્યકારિ અવગ્ય ધર્મ

દૃષ્ટા આચરો; દાન, શીત્ર, તપ, અને ભાવરૂપ ધર્મ સેવો; હ્રિદય ન બને તો પંચમી, અષ્ટમી, અનુદર્શી આદિ પૂર્વ તિથિએ પવિત્ર ધર્મ આદરો; તેમ પણ ન બને તો વરસમાં આવતાં ૭ મુખ્ય અષ્ટાન્હિકામાં, (અષ્ટાઙ્ગિયામાં: કાર્તિક સુદ, કાશ્યપ સુદ, ચૈત્ર સુદ, આષાઢ સુદ અને આશ્વિન સુદના દરેકના બીજા અષ્ટાઙ્ગિયાં એમ એ પાંચ અષ્ટાઙ્ગિયાં અને છઠું પર્યપણું અષ્ટાઙ્ગિયું.) તો ધર્મ વિશેષ કરી આરાધો; અને તેમ પણ ન બને તો છેવટ પર્યપણુપર્વ તો અવશ્ય આરાધો; એ પર્યપણુ પર્વદિવસો પરમ કલ્યાણકારી છે, હે ભત્રીયો ! જે છવ જેટલું મુદત્ત જેવા ભાવથી કરે, તે છવને તેટલું ફળ તે ભાવ અનુસાર પ્રાપ્ત થશે, આમ વિચારી મનઃ ફળ પામવા તમે સત્વર સદ્ભાવપૂર્વક પ્રવળ પુરુષાર્થ કરો.

પ્રાપ્ત થવા માટે પોતાને પુણ્યશાળી ગણવા ઘટે છે. આવાં પવિત્ર મંગલ પર્વો પોતાને પ્રાપ્ત થવાનું પ્રશસ્ત ગૌરવ આણવું ઘટે છે.

પણ એ ગૌરવ ક્યારે ક્યું જાગે અને એ ગૌરવ ક્યારે સાર્થક ગણાય, કે ત્યારે શી વીતરાગ પરમાત્માએ કરેલ ઉપદેશ-આજ્ઞા પ્રમાણે એ પર્વો આરાધનામાં આવે.

જૈનેશી વર્તમાન સ્થિતિ અને આવરણો પર દષ્ટિ નાંખતાં ખેદ થાય છે, કે વિવેકની ઓછાશને લઈને કર્મની વિરાધનાને બદલે કર્મની આગ્રહના થાય છે.

જે પર્વ દિવસોમાં આરંભ-સમારંભનો સર્વથા ત્યાગ કરવો ઘટે છે, તે દિવસોમાં ધર્મના નામે આરંભ-સમારંભ થાય છે. જે પવિત્ર દિવસોમાં માન-સોભાદિ કપાયની નિશ્ચિતે; લક્ષ રાખવો ઘટે છે, તે દિવસોમાં માન આદિ કપાય તો મોટા આગળ હિંડે છે. જે દિવસોમાં રાગ દ્વેષ ક્ષીણ નહિં તો મંદ કરવા ઘટે છે, તે દિવસોમાં તે ધર્મના (?) નામે વિશેષ પ્રકારે ઉદ્દેશવે છે. આ કેવળ મોહનું સામ્રાજ્ય વર્તે છે.

આ પવિત્ર દિવસોમાં જીવોએ અનશન આદિ જાત્ર આત્મચર તપ યથાશક્તિ આદરવાં ઘટે છે; આ દિવસોમાં જન્મજુવાર આદિના આરંભ-સમારંભ ન ઘટે. સ્વામીચરણ (સ્વધર્મ વાત્સલ્ય) એકલા જન્મજુ આપવાથી થાય છે, એમ કાંઈ નથી; તેમ તે જન્મજુ પર્યપણના દિવસોમાંજ ધર્મ શકે એમ પણ નથી. પર્યપણમાં સ્વધર્મવાત્સલ્ય અવરત્ય કર્તવ્ય છે. પણ સ્વધર્મવાત્સલ્યના અનેક પ્રકાર છે, અને તે પ્રસન્નને યોગ્ય, દ્રવ્ય, દેશ, કાળ, ભાષને યોગ્ય ધર્મ શકે. વર્તમાન દેશ-કાળ જોતાં સ્વધર્મ અને સ્વધર્મી યોગ્ય વાત્સલ્ય તો તેમની માઠી સ્થિતિ સુધારવા, તેઓને વ્યાવહારિક-પારમાર્થિક જ્ઞાન-દાન આપવારૂપે થવું ઘટે છે.

જ્ઞાનીઓ કહે છે, કે વિવેક છે, ત્યાં ધર્મ છે. વિવેક વિના ધર્મ ધર્મશકતો નથી. માટે સાર-અસાર, યોગ્ય-અયોગ્ય, હિત-અહિત, ઉચિત-અનુચિત, જરૂર-ખીનજરૂર વિચારી પ્રવૃત્તિ કરતી ઘટે છે. પર્યપણ આરાધનામાં સ્વધર્મવાત્સલ્ય આદિ પ્રકારે વિવેકની ખામી બહુ બચાવ છે.

વિવેકની ખામી અને કપાયની જરૂર પ્રત્યક્ષ છે. આ વાત સર્વદેશીય નથી; એકાંતિક નથી. સામાન્યપણે છે, પણ આરાધકો વંદનીય છે. આજી અત્યારે તો જન્મજુ આપવામાં પર્યપણ આરાધના સમાર્પિત થઈ છે ! પર્યપણ પુરાં થયે શ્રાવકો સાધું સમીપે વંદન અર્થે જાય, ત્યારે સાધુ પુછે. “હું શ્રાવક છું, પર્યપણ આરાધના અચ્છી દુષ્ટ ?” શ્રાવક છું પ્રત્યુત્તર આપે “હાં, સાહેબ, શેરે શેરે ઘી પાયાયા.” પર્યપણ પર્વની આરાધનાની આવી સમજ તે વિવેકની ખામી નહિં તો બીજું શું ? વળી એ જન્મજુ અર્થે કેટલાં માન-સોભ સેવવાં પડે છે ? પર્યપણ પર્વનું આરાધન સફળ કૃત્તિજ્ઞાનરૂપે આ જાગૃત ખ્યાનમાં લઈ વિવેકથી પર્વનું ઘટે છે.

સમ્યક્ત્વના બૂધબુદ્ધ સ્વધર્મવાત્સલ્યની તોષારમી (નવકારમી)ના જન્મજુમાં અને શાસન પ્રસાવનાની પતાસાં, બદામ કે સાકર કીડળ વડેચવારૂપે—ભાવનામાં સીમા આવી ગઈ છે.

એથી પણ એ વાતસત્ય અને પ્રભાવધર્મ જળવાતો હોય, જૈનીઓની સાર સંભાળ સમજ અને વિવેકપૂર્વક લેવાતી હોય; પીનરાગ માર્ગેનો પ્રભાવ-દેખી હવે એ લણી આકર્ષાના હોય, વળતા હોય, તો સાદું છે. માન-ધર્મ-દેખાદેખી એ વાતસત્ય તથા પ્રભાવરૂપ બૂધણને દૂષણ આપે છે, એ સંભાળવું જોઈએ છે.

શ્રી વીર ભગવાનના જન્મચરિત્ર શ્રવણ વખતે શ્રીદળ કોણવાની પ્રથા ક્યાંથી પડી હતો ? શ્રી વીર ભગવાનનાં નામે પાત્રાણું બધાય છે, અને જેને પુત્ર ન હોય એવા જૈનો પુત્રપ્રાપ્તિ માટે શ્રી વીર ભગવાનનાં જન્મચરિત્ર વાંચનના દિવસે પાત્રાણું બાંધવાની માનતા રાખી, પુત્ર થયે પાત્રાણું બાંધે છે, આ પ્રથા ક્યાંથી પડી હતો ? આવી આવી પ્રવૃત્તિઓ સમકિતનાં દૂષણરૂપ ખરી કે નહિ, એ બધું પર્યપણના આરાધનાસત્યોએ બહુ બહુ વિચારવાનું છે.

તપશ્ચર્યા થાય છે; એ બહુ સાદું છે. સામાયિક, પ્રતિક્રમણ, પાપધ, દેવ-સેવા, શુદ્ધ-ભક્તિ, સ્વધર્મવાતસત્ય, પ્રભાવના, શ્રી વીરચરિત્રશ્રવણ, યથાશક્તિ દાન, તથા દયાનાં કામો એ વગેરે ધર્મ-કરણીઓ થાય છે, એ બહુ સાદું છે. તે બધું સમજપૂર્વક સમજવાની ઇચ્છા-અભ્યાસ-પ્રયાસપૂર્વક, વિવેકપૂર્વક કરવાથી પરમ કલ્યાણકારી છે. પરમાર્થ જાણવું પરમ આવરમક છે.

સંવત્સરી પ્રતિક્રમણ કરી જૈનો અન્યોન્ય તથા બધા હવેને કામા ચાહે છે, કામા આપે છે, આગસાં પાપોનું પ્રતિક્રમણ કરે છે, વૈર-વિરોધ ટાળે છે, આ બધાં બહુ બહુ સારાં કલ્યાણકારી કાર્યો છે. તે બધાં સમજપૂર્વક, વિવેકપૂર્વક, આમળા રાખ્યા વિના કરવાથી વિશેષ વિશેષ કલ્યાણકારી થાય છે.

શ્રી વીરપ્રભુનો ઉપદેશ કેવળ હવેનાં કલ્યાણ અર્થે છે. તો તેઓશ્રીએ શ્રી પર્યપણ આરાધના અર્થે જે જે અગાઉ કહેલા પ્રહારો પ્રકાશના છે, તે પ્રમાણે વિવેક અને સદ્ગાવધી વર્તતાં અનંતકાંઠિ કલ્યાણ છે.

આનાં પવિત્ર પર્યપણ પામવા માટે જૈનોએ પ્રસરત ગારવ આણવું ઘટે છે; પુણ્ય માનવું ઘટે છે.

ખેદની વાત છે, કે મદાવીરસાસનમાં બે કાંટા પડી ગયા છે;—દિગંબરી અને સ્વેતાંબરી સ્વેતાંબર પર્યપણ ભાદરવા સુદ ૪-૫ ના પૂર્ણ થાય છે. દિગંબર પર્યપણ ત્યાર પછી શરૂ થઈ પૂર્ણિમાએ પૂર્ણ થાય છે. સ્વેતાંબરોમાં પણ જૈન-પ્રતિમા માનનારા અને પ્રતિમા નહિ માનનારા બે વિભાગ પડી ગયા છે. પ્રતિમા માનનારામાં પણ કેઈ ચોથની સંવત્સરી માને છે; કેાઈ પાંચમના પર્યપણ પૂર્ણ માને છે. પ્રતિમા નહિ માનનારા તો પાંચમજ માને છે. આ ચોથ-પાંચમના અંગે અનેક ઝગડા ચાલે છે. સહુદય મુઠા હવેને રાગ-દેવથી મુકાવાનાં સાધન રૂપ આ પવિત્ર પર્વમાં રાગ દેવનાં કારણ વધવા રૂપ ઝગડાથી ત્રાસ છુટે છે; તેઓનાં હૃદય રહે છે; દ્રવે છે. શ્રીમદ્ રાજચંદ્રે આ ભિન્ન ભિન્ન પર્યપણની પ્રથા સંબંધી કહ્યું છે કે:—

“ મનાંતરથી બેવડો લાલ યાવ છે એવું આ પર્યુપણ સમ્યક્દર્શીને જોતાં જણાયું; ” એ વાત રૂઝી; નવાંપ કંઠ્યાણુઅર્થે એ દૃષ્ટિ ઉપયોગી છે. સમુદાયના કંઠ્યાણુઅર્થે જોતાં બે પર્યુપણ દુઃખદાયક છે. પ્રત્યેક મનાંતર સમુદાયમાં વધવાં ન જોઈએ; ઘટવાં જોઈએ. ”

આત્મહિનતાં કારણરૂપ પર્વ દિવસોમાં કે તેને ઉદ્દેશી કોઈ પણ જીવ પ્રતિ રાગ-દ્વેષ કે વૈર-વિરોધ ન ધરે; તે વૈર-વિરોધાદિની તો હાનિજ ધરે. પર્વ દિવસોના હેતુ તો કેવળ ધર્મ આરાધનનો, આત્મ-સાધનનોજ હોય. જતાં જીવો અજ્ઞાનમાં ખેંચાઈ જઈ, કદાચદમાં તથાઈ જઈ, માનમાં લેવાઈ જઈ, મનમનાંતર વધારે, ઝગડાની જાળ પાથરે, રાગ-દ્વેષ વધારે, અને એમ કરી ધર્મ-માર્ગનો અંતરાય આણે, એ સમ્યક્દર્શિ જીવોને તો ધર્મકૃત્ય વિશેષતા વધારે દિવસો મળતાં આસ્વાદ ઉપજે છે, પણ શુદ્ધ સનાતન વીતરાગ માર્ગમાં રાગ-દ્વેષ વહિરૂપ ઝગડા દેખી તેઓ કંપે છે. સુત આત્માથી મુનિવરોએ, રુદ્રશુદ્રઓએ, શાસનનો સલા અર્થે ગિજય ઉચ્છારાઓએ આ જાતના જ્ઞાનમાં સખ જીવોને માધ્યસ્થ ભાવે સદુપદેશ આપી રાગ ને દ્વેષથી કદાચદથી, મનમનાંતરથી, બચાવવા ધરે છે; ઝગડાથી વારવા ધરે છે.

શ્રાવણ અને બાદરવા માસમાં પર્યુપણ પર્વ નિયત કરવામાં પરમજ્ઞાનિયોની એક ખુબી જણાય છે. વર્ષાંશુમાં પ્રાયઃ સાધુ, મુનિવરો, સંત-સમુદાય વિહાર બંધ કરી એક રથજે રહે છે. વર્ષા વર્ષાંશુમાં જીવો વધારે નિશ્ચિંતામાં હોય છે. તેમ વરસાદને લઈ વન-ઉપવનો કાઢી-પૂકી, દૃશ્ય કુદરતને રૂપીયામણી બનાવે છે; જે દેખી આંખ અને મન બંને કંપે છે; પ્રકૃષ્ટિત યાવ છે. વર્ષા વરસાદ, કે જેના ઉપર જીવોનાં આશ્ચર્યાદિ અવહારનો આધાર છે, તે યથેચ્છ યથે જીવોનાં મન વિશેષ પ્રકૃષ્ટિત અને નિરાકુળ યાવ છે. તેમ શ્રાવણ-ભાદ્ર-પદમાં વર્ષાંશુ પ્રાયઃ ખુબી જાય છે. આવાં જામાં જીવોને ધર્મકર્મણીમાં અનુકુળ કારણો જોઈ પરમ જ્ઞાનીઓએ પર્યુપણ અર્થે આ ભાદ્રપદ તથા શ્રાવણના દિવસો-આ રુપ નક્કી કરી લાગે છે. નિષ્કારણ કર્મણી જગતવાનનો આ પરમ ઉપકાર છે.

શ્રી પર્યુપણની પૂર્ણાનુભવિ અંગે યથોચિત કહેવાયું. એવા પવિત્ર પર્વ દિવસો, ધર્મ આરાધન અર્થે આપણને સદેવ પ્રાપ્ત થાઓ, આપણે બધાં પાપકર્મથી મુક્તિએ, આપણે બધાં જીવ માનને કામી-કામારી વૈર-વિરોધ દાગી મેલીભાવ ધરિએ, એજ પ્રાર્થના છે.

પવિત્ર પર્યુપણ સમયને આરાધવાથી આપણું પરમ કલ્યાણ છે. ભાવિની અનુકૂળતા ચોગે આ સંબંધમાં તમે પછાતના પર્યુપણ પર્વ વિશેષ કાર્ય કહેવા ચોગ્ય છે. છેવટે, સંબંધથી કામાવના નીચેના શ્રીમદ રાજચંદ્રના અંગ્રેજીમાં યાચી, આ લેખ પૂર્ણ કરીએ છીએ:—

“ સંસારરાગથી તે અવરાજી સુધીમાં નમત્રયે કોઈ પણ પ્રકારનો અપિતય, અભક્તિ, અમનકાર કે તેવા બીજા અન્ય પ્રકાર સંબંધી કાન પણ અપરાધ મન, વચન, કામાના પરિણામથી થવા હોય, તે સર્વ અન્યંત નક્ષપણે, તે સર્વ અપરાધોના અન્યંત લઘુ પરિણામરૂપ આત્મરિધિનિએ કરી. જે સર્વ પ્રકારે કરી કામાનું છું; અને તે કામાવવાને ચોગ્ય છું. નમતે કોઈ પણ પ્રકારે તે અપરાધાદિનો અનુપયોગ હોય તોપણ અન્યંતપણે અમારી તેવી પૂર્વકાળ સંબંધીની કાન પ્રકારે પણ સંભાવના જાણી અન્યંતપણે કામા-આપવા ચોગ્ય આત્મરિધિનિ કરવા અન્ય કાલ સધુનાથી પિતાનિ છે. ” ઓ શાનિ:

મનઃસુખતામ કિરંત્યંદ મદે૧.

પર્યૂષણ પર્વ અને આપણું કર્તવ્ય.

(લેખક—રા. રા. ન્યાયમંદ સહમીચંદ સોની બી. એ, એલ્. એલ. બી.)

‘હેરદ્વ’ ના વિદ્વાન તંત્રીનાં આમંત્રણને માન આપી પ્રસ્તુત વિષય હાય ધરવા પડેલાં, પર્યૂષણ પર્વ નિમિત્તનો ખામ્ય અંક કાઢવાની તેમની યોજના દરેક રીતે કસોટી પામે અને પોતપોતાના ધંધા રોજગારથી નિવૃત્તિ મેળવી. કેટલાએક સુવાન્ જનમંદુઓ આ પર્વના દિવસોમાં પાના રમવામાં સોગાદી ખાજી રીચવામાં-રમત ગમતમાં-ઓજમખદ ઉદાયવામાં અગર તેથી પણ અધમ દ્યુતક્રીડામાં-હાજીતની રમતોમાં પોતાનો વખત નિરર્થક ગુમાવવા ઉપરાંત નહિ સેવવા યોગ્ય પાપકર્મ સેવી મહા મ્હેનતે ઉપાર્જીત કરેલા દ્રવ્યનો ભોગ આપે છે તેના ખદલે દેવપૂજન-સાધુ સેવા તથા શાસ્ત્રશ્રવણાદિ ધર્મ ક્રિયા કરવા ઉપરાંત વધારે વખત મળે તેમાં ધર્મના ઉત્તમ પુસ્તકો વાંચવામાં તેમજ પુસ્તકોમાં આવા ખાસ અંકો વાંચવામાં પવિત્ર પર્વના શુભદિવસો પસાર કરે અને પોતાનું વર્તન સુધારવાનાં ઉત્તમ કાર્યમાં કંઈક અંશે આગળ વધે એવી ઇચ્છા રાખવી એ અયોગ્ય કહી શકાશે નહિ.

સામાન્ય દિવસો કરતાં તેહેવારના-પર્વના દિવસો ભોલો વધારે આનંદ અને ઉત્સાહથી ઉજવેછે. પ્રથિવતીસપાટી ઉપર વસતી દરેક સુધરેલી પ્રજામાં અમુક અમુક દિવસો જુદાં જુદાં અનેક કારણોને લેખને તેહેવારના દિવસો તરીકે નિર્માણ થયેલા હોય છે ભાગ્યેજ એવી કોઈ પ્રજા મળી આવશે કે જે આખા વરસ દરમિયાન એક પણ દિવસને તેહેવાર તરીકે ઉજવતી નહિ હોય. વધારે ઓછા દિવસો પર્વના દિવસો તરીકે નહીં થયાનો આધાર પ્રજાની ધાર્મિક અને આર્થિક સ્થિતિ ઉપર રહેલો છે. પ્રવૃત્તિપરાયણ અનાર્થ પ્રેમ કરતાં નિવૃત્તિપ્રધાન આર્થ પ્રજાનાં તેહેવારો સંખ્યામાં વધારે હોવા ઉપરાંત તે ઉજવવાની રીતિમાં પણ ધણો ફરક દૃષ્ટિગત થાય છે. આર્થ પ્રજાજનો પોતાના પવિત્ર પર્વના દિવસો અન્ય વ્યાપારાદિ કાર્યથી નિવૃત્ત થઈ ધર્મરચાનોમાં ધાર્મિક ક્રિયાઓ કરવામાં શાન્તિથી પસાર કરે છે ત્યારે અનાર્થ પ્રજા ખાસ કરીને પર્વના દિવસોમાં જીવદિસાદિ કાર્યોને વધારે પુષ્ટિ મળે તેવી ક્રિયાઓમાં નિમગ્ન રહે છે. પરમાર્થથી ખરો ધર્મ શું છે ? તત્ત્વ દ્રષ્ટિએ આત્મ સાધનનિમિત્ત કઈ ક્રિયા વધારે ઉચિત્તર છે ? સર્વ પ્રાણી કે માત્ર કેવળ સુખનીજ ઇચ્છા રાખે છે તે ખરું સુખ કેવી રીતે પ્રાપ્ત થઈ શકે ? તત્સંબંધી પ્રશ્નોના નિરાકરણમાં ધણોજ ચત્ત્વેદ હોવાને લીધે આ રીતે પવિત્ર પર્વના દિવસો ઉજવવાની રીતિમાં ફરક પડતો જોવામાં આવે છે. આ પ્રકારના ફરકને લીધેજ મુસલમાન પ્રજાના મોહોરમના તેહેવારોના પ્રસંગે તેમજ ખ્રીસ્તી ઇસ્લામ દિવસો ખાસ કરીને અશિક્ષિત મુસલમાને લાછણો અંદર અંદર તેમજ અન્ય કોમના મનુષ્યો સાથે શાન્તિથી વર્તવાને જરૂરે મહા કલેશકારી દુષ્પ્રદાયી પ્રસંગોને જન્મ આપે છે અને આ પ્રગતિના જમાનામાં દેશોન્નતિના મહાન કાર્યને ધણુંજ વિક્સાન થાય, - તેથી

એકબીજા કામ વચ્ચે અનિષ્ટ વિરોધની તીવ્ર લાગણીને સ્થાન મળે છે. હોળી જેવા તેહેવાર તરીકે ગણાતા દિવસોમાં અજ્ઞાન હાંદુ ભાષ્યો પણ ઉન્નતની માફક અટલીક વચનોના મારથી તેમજ તોફાન મસ્તીથી શાન્તિ-પ્રિય મનુષ્યોને અસહ્ય ગાસ આપે છે અને કેવળ જંગલી પ્રગ્નની માફક રથા અને તિરસ્કારને પાત્ર થાય છે.

વખતના વહેવા સાર્યે ધર્મસંસ્થાપકોએ જે ઉમદા હેતુથી તેહેવારના દિવસો નિર્માણ કરેલા હોય છે તે હેતુઓ ખ્યાલ બહાર જતા રહે છે અને પરિણામે લોકો અજ્ઞાનવશાત્ તેહેવારો ઉજવવાની રીતિમાં અસાધારણ ફેરફાર કરી નાંખે છે. જૈન પ્રજા આવા પ્રકારના તેહેવારો માન્ય રાખતા નથી એટલુંજ નહિ પણ દેખાદેખીયા અગર જૈનેતર ધર્માવલંબી મનુષ્યોના વધારે પરિચયથી તેમના તેહેવારોના દિવસે તેમનું અનુકરણ કરતા જૈન ભાષ્યો તરફ તેમના સમ્પર્કના માટે સંશયની લાગણી થી શુભ છે. મુનિમહારાજના ઉપદેશથી બેનસીય રહેતા ગામવાના જૈનો બહેમવશાત્ અન્ય ધર્મીઓના તેહેવારો વધારે મોટા પ્રમથમાં પાળતા જોવામાં આવે છે. અને તે તાકીદે બધ કરવાની જરૂર જણાયાથી આપણી કોન્ફરન્સે દાનિકારક રીતરિવાજો નાબૂદ કરવા મતજનના ઠરાવમાં તે આજતને પણ સ્થાન આપેલું છે.

ધર્મસંસ્થાપકો પોતાના ધર્મને અનુસરતી પ્રજામાટે મહાન્ વીર પુરોણા જન્મ દિવસોને તે તેહેવારના દિવસો તરીકે ઉજવવા ઉપદેશો છે અને પ્રજાના આગેવાનો હમરો મનુષ્યોનાં પ્રાણ સેનાર મહાન્ યુધ્ધોમાં અન્ય પ્રજા ઉપરના વિજયના દિવસને ભવિષ્યની પ્રજાને, તેહેવાર તરીકે ઉજવવા ફરમાવી ગયેલા હોય છે.

વિશિષ્ટ હેતુથી નિર્માણ થયેલ તેહેવારના દિવસો વધારે ફળદાયી થાય છે. બીજી રીતે કહીએ તો સામાયિક દિવસે કરવામાં આવતી તેની નેજા ધર્મક્રિયા પર્વના દિવસે વધારે લાભ આપે છે. શિરપવંચ મહાત્મા પુરોણા-પરોપકારી ધર્મનાયકોના જન્મદિવસોના જ્ઞાન-વંશાન્ય વિષયમાં ઉચ્ચ સ્થિતિ પ્રાપ્ત કર્યાના દિવસો-નિર્વાણના દિવસોને જૈન શાસ્ત્રકારોએ પવિત્ર પર્વના દિવસો તરીકે સ્વિકારેલા છે. આ દિવસોમાં આરંભ-સમારંભના પાપ કાર્યથી નિવૃત્તિ થઈ, તપશ્ચર્યા, જ્ઞાન, ધ્યાન, દેવપૂજન, ગુરુસેવા, સતસંગમ, સુપાગદાન આદિ ઉત્તમ કાર્યો કરવા માટે કેવળ નિઃસ્વાર્થશ્રુતિથી શાસ્ત્રકારો ઉપદેશ આપે છે. ઉત્તરોત્તર પોતાના વંશમાં થતાં આઘાતોને પૂર્યોગન, સુવર્ણદાન, ગૌદાન વગેરેનો ઉપદેશ આપનારા આમદળ શાસ્ત્રકારોની સ્વાર્થશ્રુતિ જૈનશાસ્ત્રકારોમાં દ્રષ્ટિગત નથી, અને તેથીજ તેમની આપ્તના સાર્થક કરવાને એક સજ્જ કાર્ય મળે છે.

મહાન્ પુરોણા શ્રવન ચરિત્રનો મનનપૂર્વક અભ્યાસ કરી, તે અભ્યાસને સાર્થક કરતા માટે પદમ આદરભાવથી તેમનું અનુકરણ કરી તેમજ પ્રકટ કરેલા ગુણો આપણામાં પણ ઉદ્ભૂત થાય તે માટે અવિચિન્ન પ્રયાસ કરવા જૈન સિદ્ધાંતો ઉપદેશ આપે છે. ઉપરોક્ત પવિત્ર

પર્વના દિવસોમાં પર્યુપણુ પર્વના દિવસોને સૌથી મેળ ગણવામાં આવતા હોવાથી પર્યુપણુ પર્વને સર્વથી ઉત્કૃષ્ટ પર્વ ગણેલ છે.

અહિંસા પરમે ધર્મઃ ના સર્વ માન્ય સિદ્ધાંતને અમરસ્થાન આપતી જૈન પ્રવ્રત્તના આ પર્યુપણુ પર્વના તેહેવારોના દિવસોમાં જૈન વસિતવાળા પ્રત્યેક શહેરમાં અને શહેરોના વધારે મોટા પ્રમાણોમાં જીવદયાના કાર્યને ઉત્તેજન આપવામાં આવે છે. મુસલમાની રાજ્યઅમલમાં પણ પૂજ્યપાદ આચાર્ય શ્રી હીરવિજય સુરિના સદ્ગુણોથી મહાન્ શહેરશાહ અકબર બાદશાહે પર્વના દિવસોમાં હિંસાનિષેધક ફરમાનો કાઢવાથી આ દિવસોમાં જીવહિંસા થતી નહિ ઉક્ત ફરમાનોના પ્રતાપે અઘાપિ સુધી કહેવાતી પ્રમથેલી ગુજરાતનાં ઘણા ખરા શહેરોમાં જીવદયાનો પ્રચાર પર્વના દિવસે જોવામાં આવે છે. આ પર્વના દિવસોમાં ધાર્મિક જૈન ભાઈઓ વ્યાપારાદિ કાર્યમાંથી અને તેટલી વધારે નિવૃત્તિ મેળવી ધાર્મિક કાર્યમાં આનંદ અને ઉત્સાહથી વખત પસાર કરે છે. સાધુ મુનિનો યોગ મેળવી શકતા સુખ્ય શહેરોમાં આ પર્વ વધારે ધામધુમથી ઉજવાય છે. પર્યુપણુ પર્વના છેલ્લા પાંચ દિવસોમાં ચૌદ પૂર્વધર કુમ્ભપાન શ્રી ભદ્રાજી સ્વામિ વિરચિત 'કલ્પ સૂત્ર' વાંચવામાં આવે છે. આ કલ્પસૂત્ર સાક્ષાત્ કલ્પવૃક્ષ સમાન છે. તેમાં કહેલું શ્રી વીરમુનિનું ચરિત્ર તેલું ખીજ છે. શ્રી પાર્શ્વનાથનું ચરિત્ર અંકુર છે. શ્રી નેમિચરિત્ર રકંધ (થડીઆ) છે. શ્રી રૂપલ ચરિત્ર શાખાઓનો સમૂહ છે. સ્થવિરાવલિ રૂપ પ્રુષ્ણ છે. સામાચારીનું જ્ઞાન તે સુગંધ છે અને મોક્ષપ્રાપ્તિ એ કલ્પસૂત્રરૂપી કલ્પવૃક્ષનું ફળ છે. વાંચવાથી, તેમાં સહાય કરવાથી અને સર્વ અક્ષરો શ્રવણ કરવાથી વિધિપૂર્વક આરાધેલું આ કલ્પવૃક્ષ આઠ ભવની અંદર મોક્ષપદકં થાય છે. જેઓ શ્રી જિનસાસનપ્રભાવના અને પૂજનમાં પરાયણ થઈ એકાગ્ર ચિત્તથી આ કલ્પસૂત્રને એકવીશ વાર સાંભળે છે તે આ સંસાર અગ્નિ

વામાં દેરાસરમાં જેટલો વખત મળ્યો છે તેના કરતાં વધારે વખત આ પર્વના દિવસોમાં ઉપાશ્રયમાં મળ્યો છે.

આવા પવિત્ર તહેવારોમાં સર્વેષણીય ચિત્તશાન્તિ મેળવી આત્મિક ઉન્નતિ કરવા તરફ જેટલું લક્ષ્ય આપાય છે તેના કરતાં વધારે લક્ષ્ય બાહ્ય દેખાવ કરવામાં મોટા આડંબર થી ધામધુમો કરવામાં આપાય છે. જે હેતુથી ખર્ચાળ યોજના દ્વારા ધરી મોટી મોટી ધામધુમો કરવામાં આવે છે. તે હેતુ પરમાર્થની જાળવાય છે કે કેમ તે આત્મતો ભાગ્યેજ વિચાર કરવામાં આવે છે, કહેવાની સામનોન્નતિકારક દિવાલો પાસ્તીક રીતે સાસનની ઉન્નતિ કરે છે કે કેમ? અર્વાચીન સમયને અનુસરી, જૈન ભાષણોની કોમોની સાથેની સરખામણીથી આર્થિક સ્થિતિનો વિચાર કરી એજા ખર્ચે વધારે ઉન્નતિકારક કાર્યો કર્યા-કંઈ દિશામાં પ્રપાત્ત કરવાથી ધર્મનો પ્રચાર વધારે મોટા વિસ્તારમાં સંગીન રીતે કરી શકાય તેનો વિચાર કરવામાં આવતો નથી.

આ પર્વના દિવસોમાં દેરાસરોની તેમજ અન્ય ધાર્મિક સંસ્થાઓની ઉપજ વધારવા માટે ધણું સારું લક્ષ્ય આપવામાં આવે છે. પરંતુ કવચિત્તેને માટે તે ઉપાયો કામે લગાડવા આવે છે તેના સંબંધમાં બે ચબ્દો લખવાની જરૂર જણાય છે. ધાર્મિક દિવાલો કરવા અલગ થી અમર રૂપાની ઉઠાહણી બેલવામાં આવે છે તે પ્રયોગ કેટલાએક કેવળ વાહવાહ કહેવરાવવા ખાતર, પોતાની સ્થિતિનો વિચાર કર્યા સિવાય અગળ પડે છે અને ત્યારે આખરે પુરેપુરો હિસાબ સુકવી શકતા નથી ત્યારે દેવદબ્બના દેવાદાર બની કફોડી સ્થિતિમાં આવી પડે છે. કવચિત્ત કપટભાવથી બીજાને ફસાવવાની યુક્તિ રચવામાં આવે છે. વ્યવહારકુશળ જૈન ભાઈઓ તરફથી વ્યાપારાદિ કાર્યમાં યુક્તિ-પ્રયુક્તિથી લાભ મેળવવાની બાઈ રમવામાં આવે છે તેમ ધાર્મિક કાર્યોમાં તેવા ઉપાયો કામે લગાડવામાં આવે તે ઘટ્ટ નથી. ધીના રૂપવાના લોભ ખાતર અન્ય ભાવિક પુરોના ભાવની તૃષ્ણામાં રખાવના સાવ, પ્રતિક્રમણુ આદિ દિવામાં અશુદ્ધ સૂતપદનથી ચઢાવી લેવા પ્રસંગ આવે તે યોગ્ય ગણાય નહિ. ધાર્મિક દિવાનું શુદ્ધ સ્વરૂપ જાળવણ રહે—ધર્મ ભાવના તૃષ્ણા પામતી રહે તે તરફ ખાસ લક્ષ્ય આપવાની જરૂર છે.

બાંખ્યાનાદિ પ્રસંગે ચર્ચિત્તી—એકચિત્તી વ્યાખ્યાન સાંભળવાને બદલે પ્રમદ મેવવામાં આવે અમર વિકલા કરવામાં આવે અર્થવા ગાંતિની કે સંઘની તકરારો જાળવવાની ચર્ચા કરવામાં આવે તે પર્વના દિવસોનો ધર્મેજ્ઞ કીમતી વખત નિરર્થક ગુમાવવા જેવું આવે છે. આ પ્રસંગે ગાંતિના અગર સંઘના જનશ્રેણી ભાંગળામાં વધારે વખત મળ્યો છે એટલે વ્યાખ્યાન માટે ભેખે તેટલો સમય રહેતો નથી અને પરિણામે ઉતાવળથી આટોપી લેવાની જરૂર પડે છે. આવા કલેષકારી ગણાઓથી કવચિત્ત વૈર-વિરોધનો ઉત્પન્ન થવાને બદલે તૃષ્ણા થાય છે અને તેથી આવા જનશ્રેણી ચર્ચા બીજા કોઈ પ્રયોગ દ્વારા કરી એ વધારે સારું ગણાય છે.

આ પર્વને અંગે આખા વરસ દરમીયાન સંવત્સરી પ્રતિક્રમણ વખતે સકળ જાતુઓ સાથે ખમવા-ખમાવવાનો રીવાજ ધણો પ્રચલિત છે અને દિવ્ય દ્રષ્ટિના પ્રભાવથી રત્નનું યથાર્થ સ્વરૂપ જાણનારા શાસ્ત્રકારોએ ધણાજ હિંચા આશયથી આ 'ક્ષમાપના' ની ઠાવના કરી હોય એમ જણાય છે. સમસ્ત જીવરાશિ સાથે પ્રતિદિન ખમવા ખમાવવા માટેના પ્રતિક્રમણ મૂળના મુખ્ય ગણાતા વહિતાસૂત્રની આ સંબંધમાં નીચેની ગાથા ધણુંજ સારું બજવાળું પાડે છે.

“ખામેત્રિ સંઘ જીવે સંઘે જીવા ખમતું મે,
મિત્તી મે સવ્યભૂષેસુ વેદં મજ્જં ન કેણુધિ”

અર્થ:— સર્વ જીવને હું ખમાવું છું. સર્વ જીવ મારા અપરાધ પ્રત્યે ખમો, સર્વ જીવને વેળે મારે મિત્રીલાવ છે. મારે કોઇ સાથે વૈર-લાવ નથી.

ગાથાના અર્થનો અક્ષરસઃ વિચાર કરી, તે સુજાગ્ર યથાર્થ વર્તન કરનારા ધણા વેરસા પુરુષોજ દ્રષ્ટિગત સાચ છે. જ્ઞાનવિવેક માત્ર મોટી મોટી વાતો કરનારા આજઠાકાના કેવા વિમુખ શુદ્ધ જ્ઞાનવાદીઓની વાત એક બાજુ ઉપર રાખીએ તો પણ હમેશા પ્રતિક્રમણાદિ ધાર્મિક ક્રિયાઓ કરનારા પુરુષોમાંથી પણ ખરા જીવરથી ઉપરની ગાથા મુજબનું વર્તન કરી દેખાડનારા ગણ્યા ગાંઠ્યા મનુષ્યોજ નીકળી આવશે. પ્રતિદિન ઉપાસના ચૈરસાઓ ધસી નાંખનારાઓનું વર્તન ધણુંજ ઉચ્ચ હોયું જોઈએ. તેમનું જીવન અન્યને આદર્શ-રૂપ ગણી શકાય તેવું હોયું જોઈએ. તેમના શિયિલ વર્તનથી અન્યને આલેખ લેવાનું કારણ મળે એ ઓછું શોચનીય ગણાય નહિ. કહેવાતા ભક્તજનોના હૃદયપ્રદેશમાં પ્રવેશ કરી તેમની ખરી સ્થિતિનું અવલોકન કરવામાં આવે તોજ ગણી શકાય કે તેઓ ખાજના સુંદર દેખાવથી મુગ્ધ જનોને કેવી રીતે પોતાના વર્તન માટેના અભિપ્રાય બાંધવાની બાબતમાં આડે માર્ગે દોરી જાય છેતરે છે.

હૃદયની શુદ્ધતા પારખવાનું કામ એટલું નહું મુશ્કેલ છે કે તેમાં ભલભલા વિચક્ષણ પુરુષો પણ ધણી વખત દૂભાય છે. આ સંબંધમાં નીચેની અંગ્રેજી કહેવતો સારો પ્રકાશ પાડે છે.

'Outward apperances are always deceptive.

—બાહ્ય દેખાવો હમેશાં દુષ્ટનારા હોય છે.

All that glitters is not gold.

—મજાકાઠ મારે એટલું-પીલું એટલું સોનું હોયું નથી. ઉજળું એટલું દુધ ગણાયું નથી.

આથી કરીને ઉત્તમ વર્તનજ હૃદયની શુદ્ધતા સંબંધમાં અન્યના ઉપર સારો છાપ પાડી શકે છે.

હમેશા સવારે સાંજ પ્રતિક્રમણ વખતે અંતઃકરણથી વૈર વિરોધ ખમવા-ખમાવવાની વાત જોઈએ રાગરત્નની જગદે છે તેઓ ક્રોધ-મન-માયા-લોભ-દમ્બાદિ તામસ વૃત્તિને વસ વર્તા

છવે માટે પાશ્વિક અને આત્મસિક પ્રતિક્રમણ વખતે સમસ્ત છવે સાથે ખમવા ખમાવવાનો ઉપદેશ છે. છેવટ સાંવત્સરિક પ્રતિક્રમણ વખતે ખમવા-ખમાવવાનો ઉપદેશતો નીચી કોટિના છવે માટે જ હોયો જોઇએ એવો વિચાર કરવામાં આવે તો પ્રતિદિન કિંમતી તક ફેગટની ગુમાવી સમસ્ત છવમાસ સાથેના કિંચિત્ પણ વૈર—વિરાધને આપ્યા વરસ પર્યંત જ્યજ્ઞંત રહેવા દેવામાં આવે નહિ.

‘મિચ્છામિ દુક્કંડં, મિચ્છામિ દુક્કંડં’ ‘મિચ્છા મે દુષ્કૃતં’ તેવા અનેક વખતના માત્ર વચનોચ્ચારથી-ફેગટના વાગ્દેશપારથી થયાર્થ ‘ક્ષમાપના’ કરેલી કહી શકાય નહિ. હૃદયમાં કાતીલ વૈરવૃત્તિ પ્રવર્તતી હોય, અંતઃકરણમાં અન્યના નશ્વરા અવિનય-અપરાધ કે દોષ માટે તેને તેમજ તેના કુટુમ્બી જનોને માનનિક, શારીરિક તેમજ આર્થિક બની શકે તેટલી હાનિ કરવા માટે—અસહ્ય દુઃખ ઉપજાવવા માટે, પોતાના જન્મસ્થાન તેમજ અન્યને ભરમસા કરી મુકનાર પ્રચંડ દ્રોષની સામણી ઉદ્ભવેલી હોય અને તેને પરિણામે ચ્છેરાનો બાલ દેખાવ અંતરંગને છેતરવા જેવો કરી માત્ર વચનથીજ ખમવા ખમાવવાનું કાર્ય કેવી રીતે આર્થિક કહી શકાય તેનો ખ્યાલ કરવાની જરૂર છે. હૃદય ન્યાસુધી ચોખ્ખું થયું નથી, મનનો મેલ ધોવાયો નથી-દીક્ષનો કાંઈ ભુસાયો નથી ત્યાંસુધી જય ગુણગ્રેણીમાં ઉચ્ચ સ્થાન પ્રાપ્ત કરી શકતો નથી. ગલીન હૃદયવાળા મનુષ્યની ધર્મક્રાપમાં પ્રવૃત્તિ થાય તે અદ્ય કળદાપીજ થાયછે. એકે કવિ કહી ગયેલ છે કે “ છતે આપકું જોવા નહિ, મન મેલકું ધોવા નહિ, દીક્ષ કપકું ખોવા નહિ, કાશી ગયાસો કયા બયા. ”

મેંસી રહેવું અને શક્તિ છતાં પણ ધર્મકાર્યમાં પ્રવર્તવું નહિ એ આ મનુષ્યજન્મ ફોગટ ગુમાવના જેવું થાય છે. શક્તિ ઉપરાંત ગળ અહાર કંપ્તપણુ કાર્ય આરંભવું એ જેમ ડહાપણુ ભરેલું નથી તેમ છતી શક્તિએ-શક્તિ ગોપરીને ધર્મકાર્યમાં વિમુખ રહેવું એ કવંચ મૂર્ખાઈ ભરેલું છે.

ધર્મસાધનને માટે વધારે અનુકૂળ પર્વના દિવસોમાં પણ આરંભ સમારંભના કાર્ય થી નિવૃત્તિ નહિ મેળવી શકનાર મનુષ્યોની સ્થિતિ જેટલી દયાજનક છે તેના કરતાં પણ ધર્મસાધનમાં પ્રવૃત્ત થયેલા પુરૂષો ઉચ્ચદશાથી પતિત થઈ કુસંપન્નનક કલેશ ઉત્પન્ન કરનાર વધારનાર કલ્યાણલાસોનો ધર્મો લઈ એસનારાઓની સ્થિતિ વધારે દયાજનક છે.

સમસ્ત જીવરાસિના પ્રત્યેક જીવ સાથે ત્રિવિધે ત્રિવિધે ખમવા-ખમાવવાનો રીવાજ અન્ય મતાવલંબી કોઈ પણ પ્રજામાં દૃષ્ટિગત થતો નથી, આવી જિંદગી ભાવના રાખવા માટેનો જૈન શાસ્ત્રકારોનો કેવળ પરોપકારજીવિત પ્રધાન ઉપદેશ સદ્અમુખે પ્રશંસા કરવા યોગ્ય છે. આ ઉપદેશ અનુસાર ખરા જીવજીવી વર્તન કરનાર મનુષ્ય અવપ્રકાળમાં પોતાના આત્માની ઉચ્ચ દશા પ્રાપ્ત કરી શકે છે. અન્યના અપરાધ ઉદારભાવથી માફ કર્યા સિવાયે આપણા અપરાધોની માફીની આસા રાખવી તદ્દન ખરથાને છે.

સર્વત્ર આ સંબંધમાં આધુનિક મજ્જિતિ એટલી બધી મંદ થઈ ગયેલી જોવામાં આવે છે કે તેથી સમસ્ત કોમની સ્થિતિ સંબંધમાં દીર્ઘદૃષ્ટિથી ઉદ્ધામોદ કરનાર મનુષ્યના હૃદય માં ખેદ થાય છે. જુદાં જુદાં અનેક કારણોને લીધે ધણીખરા શહેરના જૈન સમુદાયમાં અંદર અંદરજ વિરોધની લાગણી વરસોના વરસો થયાં ઉદ્ભવેલી જોવામાં આવે છે અને કલહ-પ્રિય જનો અજતામાં થી હોમવાની માફક પોતાના અવિચારી કૃત્યોથી આ વિરોધની લાગણીના અખાતનો વિસ્તાર વધારતા રહે છે. સમસ્ત જૈન પ્રજાજીવી દરેક પ્રકારે ઉન્નતિ કરવાના હેતુથી જુદી જુદી અનેક દિશામાં કાર્ય કરતી મહાન્ કોન્ફરન્સના છેલ્લા આઠ-દશ વરસના મહાભારત પ્રયાસને સખ્ત ફટકો માર્યા જેવી સ્થિતિ થઈ પડી છે.

ધર્મ વિરૂદ્ધ (?) આચાર-વિચાર તરફ તિરસ્કાર બતાવત જતાં અસાવધનાથી સુકા સાથે લીલાને પણ બાળી મુકવાની માફક આ પ્રગતિના જમાનામાં મહા પ્રયાસે ઉછરેલ વિચાર રવાનગ્યના કુમળા છોડને જડમૂળથી ઉખેડી નાંખવામાં આવે છે. આવા આવા અનેક અનિષ્ટ પરિણામો ઉપજવતાં કલહો સર્વત્ર શાન્ત થાય અને આ પવિત્ર દિવસોમાં સર્વત્ર શાન્તિ પંથરાય, પ્રાચીન અને અર્વાચીન-નવીન વિચારના મનુષ્યો યુદ્ધક્ષેત્રમાંથી પાછા ફરી, એક બીજા સાથે હાથમાં હાથ મેળાવી જૈનેત્વતિના કાર્યક્ષેત્રમાં મચ્છા રહે, એક બીજા વિચારસિન્નતા માટે પુરતી સહિજીતા બતાવે અને સર્વ સામાન્ય કાર્ય સાધ્ય કરવામાં આગળ વધે એમ સા કોઈ સહૃદય મનુષ્યની ભાવના રહેવી જોઈએ.

વિના દયા તરાય ના, વિના કૃપા છતાય ના
 વિના કૃપા વિના દયા, વિરામ ના વરાનના !.....૮ વીર
 જગતવંદ્ય જૈન ધર્મ, પરમ ધુનિત શ્રમણ કર્મ,
 વંદના ઉપાસના, કરાવ કૃષ્ણભજના !.....૬ વીર
 ધરિયે તું પર લલિતભાવ, કરિયે જ્ઞાનનો જમાવ,
 કરિયે કરતા જનનિભાવ, અરજ એ અનામયા !...૧૦ વીર
 રંકે પ્રાણજીવનદાસ, આપનો થવાને ખાસ,
 કરે સ્તુતિ ધસી હુલાસ, મતિ થયા મહેશ્વરા.....૧૧ વીર

વીર પ્રભુ જન્મોત્સવ.

(પ્રીતિની વાંસલડી વાગી -એ રાગ.)

અહોહો ! દિવ્ય દિવસ આજે, કરેછે મોરસિયો ટહુકાર. અહોહો ! ૧
 શિનજ સમિરે, તરવર ડાસે, પ્રુપ્પ તથો ધરી સાજ;
 મંદ સુવાસ, પ્રસારીદીધી, એ સૌ શાને કાજ ? ! ! અહોહો ! ૨
 અવનિએ ધરિ નવલી સાડી, પર્જન્યે વણી આલી;
 માકિતકશાંવર્ષાં ગિંદુડા, વેલડિઓ રહી મહાલી, ? મે અહોહો ! ૩
 દેવ દુંદુભિ, ક્યાં ગર્જે છે, દિશ્કુમારી ક્યાં જાયે ?
 દેવ, દેવિઓ. ધન્દાદિ સૌ, કેમ અતિ દરખાયે ? ! ! અહોહો ! ૪
 મંગળ વાગ્ગ, ક્યાં વાગે છે ?, ધવગ્ન પતાકા ફરે !
 ધવગ્ન મંગળ, ગાવેગોરડીઓ, તોરણ ધરધર લખે ? ! ! અહોહો ! ૫
 દિવ્ય પ્રકાશ થયો નારકિએ, પશુ પંખી સુખ મહાસે !
 અવનિતલમ્ભાં, આજ અહોહો ! કાષ્ઠકુખાંસ ન ભાયે ? ! ! અહોહો ! ૬
 શ્રેષ્ઠી જનો લઈ બેટણું આવે, આંગણે છે બીડ ભારે;
 શુકસારિકા જાદિજન સમ, આપ મધુરા નાદે. અહોહો ! ૭
 હા ! હા ! એતો સૌ સદ્ગુણ રાજ ગ્રહે વરતાયે. !
 ત્રિશખાનંદન વીર પ્રભુને, જન્મ મહોત્સવ થાયે ! ! ! અહોહો ! ૮

પાદ્ય-તા-૨૦-૭-૧૨ }

વીરમણી

શ્રીમહાવીર જયન્તિ.

બહેનો ! આ દર્શ પોતાના પિતાની, બાધની, પતિ વિગેરેની એમ ઘણી જયન્તિઓને દહાડે આનંદથી સગાંસહાણીને મેતરીને નવીન જાતની રસોઈ અને પકવાનો કરીને જમી અને જમાડીને ઉત્સવ કરે છે. તદુપરાંત રામનવમી-રામની જયન્તિ, જન્માષ્ટમી-કૃષ્ણની જયન્તિ, વગેરે જયન્તિઓને દહાડે આપણાં બાળજન્યોઓને પર્વનો દિવસ જણીને સારાં સારાં વસ્ત્રાલંકાર ધારણ કરાવીને તેમજ આપણે ધારણ કરીને આંદા મારીએ, રમીએ, જમીએ વગેરે આનંદનો કાર્યો કરીએ. વૈષ્ણવલોકો તે દહાડે ઘણાજ ઉમંગથી ઉત્સવ કરે છે. પ્રભુને રાણગારે છે, નાચ, ગાન અને તાલ સહિત મંદિરોમાં ઉત્સવની ધમાલો મચાવે છે. સ્ત્રી, પુરૂષો બાળકો અને વૃદ્ધો તમામ હર્ષિત વદને મંદિરે દર્શનાર્થે જાય છે. દાન પુન્ય કરે છે. દિવસમાં જે ચાર વખત ઉપવાસ ઉમદા પ્રુટિધારક પદાર્થોનું કૃણાદારાર્થે ભક્ષણ કરીને કહેશે કે ઉપવાસ કરેલો છે. ઉમંગમાં દિવસ અને રાત્રિ પસાર કરીને જન્મવખત પછી પારણું કરે છે. આપણાંમાંની ઘણી બહેનો પણ જન્માષ્ટમી, રામનવમી, ભીમ અગીયારસ, હોળી, શીતળા સાતમ વગેરેના ઉપવાસ કરતાં હશે, પણ આપણા પરમ પવિત્ર પિતાના જન્મ દિવસને જાણતાં કે જોળખતાં પણ અદિ હોય, શું તે થોડી ખેદકારક વાત છે ? જૈન નામ ધરાવનાર મહાવીરના પુત્ર પુત્રીએ તો અવરુપ તે દિવસને તો જોળખવોજ જોઈએ. અને તે દિવસજ ઉમંગસહિત ઉત્સવ કરીને ઉજવે. જોઈએજ. જે પવિત્ર દિવસે સિદ્ધાર્થ રાજાનાં રાજ્ય-મંદિરમાં, ત્રિસન્નાદેવી રાણીના આનંદગૃહમાં ત્રિલોકનાથ પ્રભુનો વાસ થયો તે દિવસે આપણા હૃદયમંદિરને પ્રભુના વાસાર્થે નીતિ-ધર્મ વડે દુર્યુણરૂપ મળ-કચરો કાઢીને નિર્મળ બનાવવાની ને સદ્ગુણરૂપ સુગન્ધી પાણી છાંટીને સ્વચ્છ કરવાની પ્રાર્થના આવશ્યકતા છે. જે અપણું હૃદય શુદ્ધ-પવિત્ર નિર્મળ હશે તોજ પ્રભુનો વાસ ત્યાં થશે.

બહેનો ! બહુ દિવસ ઉંઘમાં ગયા, હવે જાગૃત થાઓ અને આપણા મહાન પિતાની જયન્તિને જોળખીને ઉજવો, એક રીતે નહિ પણ અનેક રીતે ઉજવો, તપશ્ચર્યા કરીને ઉજવો, પરોપકાર કરીને ઉજવો, દાન દહને ઉજવો, અભયદાન દહને ઉજવો, દુઃખી અને દીનજનોને સહાય-મદદ કરીને ઉજવો, રાગ દ્રેષ વગેરે અદ્વંતા-મમતાનો ત્યાગ કરીને ઉજવો, સર્વ ગ્રાણી પ્રત્યે વૈરભાવ ત્યજી સમભાવ કરીને ઉજવો, ધર્મશાસ્ત્રનું મવણું કરી ઉજવો, તન, મન અને વચન એ ત્રિકરણની શુદ્ધતા-એકતા કરીને ઉજવો, જગદાધાર પ્રભુના ગુણનું કીર્તન કરીને ઉજવો, પ્રભાવશાળી પિતાના બાળકો-આપણા દુઃખી ભાન્ડુઓનાં દુઃખ ઉપર હૃદયમાં દયા લાવી પવિત્ર પિતાની જયન્તિને દહાડે તેઓને સંતોષીને ઉજવો,

+આ ભાવણું જ. સ્વ નિર્મળ બહેને કાઠિયાવાડના એક શહેરમાં આવિકાઓના મેળા-વડા સમક્ષ આપણું હતું અને તેની અસરથી આચારે બસો રૂપિયાની રકમ પશુરક્ષાર્થે એકઠી થઈ હતી. આવાં ધર્મકાર્ય માટે શ્રમ લઈ, લીધેલી કેલવણીને દિવાનવારી આવિકા બહેનો એક ધન્યવાન પાત્ર છે. તર્જી.

દુઃખીઓનાં ઉપ્પલ્વ અશ્રુઓ લુંછીને ઉઠવો, આજના માંગલિક દિવસમાં દુઃખી કે દીન જનોનાં એક પણ (નિઃશ્વાસ સહિત) અશ્રુ પડ્યા નહિ દેખેને ઉઠવો, આમ એક નહિ પણ અનેક રીતે મહાન પ્રભુની જયંતી મોત્સાદ ઉઠવો ! ઉઠવો ને ઉઠવો ! આજના ગુપ્ત દિવસે આનંદ મંગળતા ધવજો ગાઓ, આનંદ કરો આજે મંગળમય દહાડે પારંપરી કૃપાથી નહિ કરતાં પ્રભુવંશ ધ્યાન ધરો, તેઓથીના મુણનું શ્રવણ અને મનન કરો, ધર્મધ્યાનમાં દિવસ નિર્ગમન કરો, વૈર વિરોધને દૂર કરો, હૃદયભૂમિને સ્વચ્છ રાખો, દુઃખીની ત્રાસ દિશે લાવો, દાદની સાથે ક્લેશ કંકાશ કરો નહિ ક્રોધાદિક છ શત્રુનો નાશ કરો, સમભાવથી હળા મંજીને આનંદમાં મરકાવ શાઓ, આમ અનેક રીતે આજનો પવિત્ર દિવસ ઉત્સાદથી મંગળકારી કાર્યોમાં પસાર કરીને જયંતિ ઉઠવો !

પ્રિય બહેનો ! મહાન પ્રભુના જન્મ વખતે મહો અધૈર પાપકારી નરકવાસી હોવોને પણ સુખ હોય છે. અધિકારનો નાશ થઈને ઉત્તરવળ તેજ પ્રકાશ છે તો, આજે તેજ જન્મના દિવસે આપણા લાન્ડુઓ દુઃખી થાય ને આપણા જન નામને શોભાસરૂદ નથી. માર મોહાના મલાયા કે—સદવાદ કરીને —કે સુખા લાડથી પ્રભુની જયંતિ ઉજવવાની નથી. પણ આજે આપણા સ્વાર્થનો થોડો ભોગ આપીને યથાશક્તિ તન, મન યા ધનની સદાય—મદદરૂકે દુઃખી જનોને સતોષીને તેઓનાં ભુખેદુઃખે નીકળતા ઉપ્પલ્વ નિશ્વાસ રોકીને જયંતિ ઉજવવાની છે. મારે ધર્મી બહેનો ! આજે નારાયણ—સુદ ધન ઉપરથી થોડા મોહ ઓછા કરીને આપણા દુઃખી અને દીન લાન્ડુઓને સદાય કરવામાં, સંતોષવામાં તે ધનની મદદ અવશ્ય કરશે કે જેવડે આજે જયંતિને દહાડે કેટલાક દુઃખી આત્માઓ સતોષાશે. બહેનો ! હમેશાં યાદ રાખજો કે પુન્યાર્થે વપરાયેલું દ્રવ્ય તૃપ્ત નથી કે તેમાં થટ આવતી નથી, પણ તેમાં વૃદ્ધિજ થાય છે. હમેશાં કુદરતી નિયમ છે કે જે વીરગમાં—ખાણમાં પાણી ઉમેર્યા પિના પટથું રહે તો તે કુચિ માડીને અંતે સુકાઈ જાય છે પણ જો તેને ઉજવવામાં આવે તોજ સ્વચ્છ રહે છે ને નવીન વહેણ પણ આવે છે, મારે જો લક્ષ્મીના—ધનને ઉપયોગ સારાં કાર્યોમાં નહિ કરવામાં આવે તો પ્રાણનાં પાણીની માફક તેની પણ અવશ્ય નાશી ગતિ—સ્થિતિ થવાની છે તો તેલુરી રૂપ ખાણમાં દ્રવ્યને સુખને વાવર્યા પિના રાખવામાં આવશે તો તે રહેશે નહિ; કારણકે લક્ષ્મિ અચળ નથી પણ ચળ છે. કહ્યું છે કે:—

“દાર્ણ ભોગો નારાભિચો ગત્તવો મવન્તિ વિતત્ત્વ

યો ન દદાતિ ન મુંજે, ત્વસ્ય જ્ઞતીયા ગતિ મવન્તિ ॥”

હમેશાં યાદ રાખવું કે પંસાનો વ્યય પણ પ્રકારે થાય છે. દાન—ભોગ, અને નાશ—તેમાં જે દાન દેતો નથી કે ભોગ ભોગવતો નથી તેનું ધન સામળ કપિનાં કપેલાપ્રમાણે નરકર અગ્નિને દાપ દાકેય હુટશે મતલબ કે મદામેદનને મેળવેલા તે વદાલામાં વદાલા પંસાનો નાશ થાય છે મારે તેના સદુપયોગ સારાં કાર્યોમાં કરી લેવો. નોજ તેની સાથે કતા છે અને તેજ સુતનાર્થ લક્ષણ છે, મારે સર્વકેઈ યથા શક્તિ પેલા અરથ ફાપરત થશે એવી આશા રાખું છું.

ચૈત્રયુદી ત્રયોદશી

—નિર્મળા

હોય છે. પોતાનું ઉદરજ લાશુનું એ સ્વયં ન હોતાં અન્યાયને દેશવટો આપી અપાથી ન્યાયનું પ્રતિપાલન મન. વચન અને કાયથી કરવાનું સાધ્ય હોય છે તેમની દષ્ટિ સ્વદિત જોવા તરફ નહિ. પણ સર્વ જનોના કલ્યાણ તરફ સંદોદિત રહે છે. એ કરતાં વિશેષ તો એ છે કે મલો હિ લોકોમ્પ્રદયાય સાદરાં એવું તેઓનું કાર્યમુદ્દજ હોવાથી તેના પ્રતાપ સામાન્ય માતના લોકો એકદમ પ્રદક્ષ કરી શકતા નથી. તેઓનું પરક્રમ અશક્ય ભાસે છે, અને તેઓનાં કૃત્યોનું વર્ણન કદિપત નવસકથા જેવું લાગે છે. એવો સ્પષ્ટ છે કે એકાદ કૃપમંડકને બે ‘અગાધ-જલસંચારી’—ઉંડા જલમાં જમ શકનાર એવા મગનમજનું વર્ણન કહેવામાં આવ્યું હોય તો તેને એ શક્ય છે એ કેમજ પ્રતીત થાય? જેણે ગામનો ઓરડો જ જોયો હોય તેને સમુદ્રની કલ્પના પણ કેવી રીતે આવે, અને બે તેને પ્રત્યક્ષ સમુદ્ર પર લઇ જઇને ત્યાં ઉભો કર્યો હોય તો પોતાનીજ દષ્ટિપર પૂર્ણ વિશ્વાસ રાખી પેતે જે ભુએ છે તે ખરું છે એવી ખાત્રી થાય. તેવી રીતે સ્વાર્થપરાયણ, મદુવાકાંક્ષી અને નીચ હેતુવાળા એવા આપણા સામાન્ય જનોને તો પરાર્થ સાધુ, નિરપેક્ષ અને ઉચ્ચ-હેતુ વાળી ધર્મથી વિભૂતિના મહત્વનું એકદમ માપન કરવું એ તદ્દન અસંભવનીય છે.

પરંતુ આવી વિભૂતિના મહત્વનું માપ ન કરવું એ જોકે અશક્ય થયું હોય તો પણ તેનાથી થયેલાં કૃત્યોનું મહત્વમાપન કરવું સામાન્ય જનોને શક્ય છે. થી રામચંદ્રનું પરક્રમ જોકે પ્રત્યક્ષ કરી શકાય તેમ નથી, છતાં તેમણે કરેલા શક્તિસોના નાશથી પૃથ્વીનો ભાર ઓછો થયો એ સ્વર્ગને કહેવામાં આવે છે, અને આદિ કવિ વાલ્મીકીનાં ‘સરતા સાર્લંકારા મુપદન્પાસા સૂષ્ણમયમૂર્તિ.’ એવી વાણી જોકે પ્રત્યક્ષ સાધ્ય હોવી અશક્ય થઇ છે તો પણ તે વાણીથી વિરચિત થયેલ એક રામાયણે જગત્ પર કેટલો ઉપકાર કરેલ છે તે સર્વ સમજી શકે છે. આ પરથી સાર્લંકાર એકે મહાન પુરુષોનાં કૃત્યો કરવાને સામાન્યજનો અસમર્થ છે નોપણ તે કૃત્યોને અને તેનાં મુપરિણામોને સારી રીતે આદર આપે છે અને તેથી તે લોક તે ધર્મથી જ્યોતિષી પ્રાપ્ત થયેલ વિભૂતિપર મુદાન પ્રેમ રાખે છે.

તેઓના પર આપણો પ્રેમ હોય છે તે પ્રત્યે સ્વાભાવિક રીતે આપણા મનમાં એક પ્રકારનો પૂજ્યભાવ ઉત્પન્ન થાય છે. જેટલા પ્રમાણમાં તે પ્રેમ વધારે હોય છે તેટલા પ્રમાણમાં તે પૂજ્યભાવ પણ વધુ હોય છે. મહદ્દમા પુરુષોનાં કૃત્યો વિશ્વકલ્યાણને મારેજ હોય થી તેઓના પર જગત્તો વિશેષ પ્રેમ હોય છે અને તે એકસરખી રીતે શ્રદ્ધિગન થાય છે. પ્રથમ તો તે પુરુષને દેવાથી મળે છે અને પછી તો તેને પરમેશ્વર તુલ્ય માને છે. તેઓએ જે પ્રમાણમાં જે ભૂમિને ઉપકૃત કરેલ હોય છે તે પ્રમાણમાં તે ભૂમિપર સ્વમાન્ય જનોની સમૂદ પ્રેમ અર્થાત્ પૂજ્યભાવ રાખે છે. તે સત્પુરુષોનાં પરિપક્વની કૃત્યોથી તેઓનાં અંતઃકરણો આર્દ થાય છે. આમાંનાં કેટલાંક કૃત્યો જે રચાને યોગ થયાં સાબ જનક થયેલ હોય છે તે રચાનમાં પૂજ્યભાવથી તેઓનાં નામોનું સ્મરણ થાય છે. જે જે રચાને અને જે જે રસને તે સત્પુરુષો ગમેલા હોય છે તે સ્વસા પવિત્ર ક્ષેત્ર તરફ તે ખાખ છે,

જે જે નદીનું તેમજે ખાણી પીધું હોય છે તે નદીને પવિત્ર માનવામાં આવેછે અને જે દિવસે તેઓનો જન્મ થા દેહોત્સર્ગ થયો હોયછે તે દિવસે તેમજે કરેલાં ઉપક્રમી કૃત્યોનું સ્મરણ થયા ઉપરાંત જનસમૂહનાં હૃદય પ્રેમરસથી ભરપૂર થાયછે ! આ અમર્યાદિત ઉપકારો વાણીથી વર્ણવી શકતા નથી, તેમજે યોગ્યતા ઉદ્ભવે વર્ણવાય છે : તે ઉપરાંત તેઓનું સૂચન થાયછે, તેઓનાં ભજન થાય છે, તેઓનો જય જયકાર વર્તે છે, અને તેમનાં પદમ પવિત્ર કૃત્યોનાં ગુણવર્ણનો ગાતાં ગાતાં સદગ જનસમૂહ તે વખતે તત્કાલે ખતી રહેછે ! ! આવા ઐતિહાસિક સત્પુરુષોનો ઉત્સવ થવો જ જોઈએ એમ હવે કોણ નહિ કહે ?

અહંકારીપણા નીચે નાચતી હતી, અને હાથેહાથે પોતાનો પગ દેવાનો માર્ગ જૂલી જઈ જોઈ નીચે પડી પોતાના સુરમ્ય શરીરનાં ટુકડે ટુકડા થઈ જશે કે શું એવી ખીક લાગતી હતી ત્યારે આપણા મહારાષ્ટ્ર દેશના ભાલાં તથા તરવારો અચુક ઉડતાં, એવીરીતે છત્રપતિ શિવાજીના અનન્ય ઉપકારથી કૃતજ્ઞ થઈ મરાઠાઓ તેનો ઉત્સવ કરે છે. રોયર્ટ ખુસનો ઉત્સવ સ્ટ્રાટલૅડના લોક કૃતજ્ઞતાની બુદ્ધિપૂર્વક કરે છે!! મુસલમાન લોક પેગમ્બરનો ઉત્સવ કરે છે, ગ્રીસના લોક સિઓનિડોસનો કરે છે, અમેરિકનો વૌશીંગ્ટનનો કરે છે અને ઈંગ્લેન્ડના લોક ગેરિઆલ્ડનો કરે છે. પહેલાં આપણને ધર્મદાન દેનાર—તીર્થંકરો, સતો, આચાર્યો વગેરે, ખીજ આપણા ખાતર ગ્રાણ્ય દેનાર એટલે આપણી પરતંત્રતાના બંધનથી મુક્ત કરનાર પ્રત્યે કૃતજ્ઞ થઈ આપણે ઉત્સવ કરીએ છીએ. આપણે આવા ઉત્સવમાં કયા-ધર્મમંદીરો માં કરીએ છીએ, તે અંગ્રેજ લોક વ્યાખ્યાન-ભાષણો આપે છે, તે મુસલમાન લોક ભપકાદાર પેરપાક અને દેખાવડી રોશની કરીને ઉત્સવ પાળે છે. પરંતુ આ સર્વ ઉત્સાહની જનની-ઉત્પાદક તો કૃતજ્ઞતા છે! રૂપ જુદાં જુદાં દેખાય છે, પરંતુ હેતુ માત્ર એકજ છે.

આવા ઉત્સવો કરવાનાં રૂપ જુદાં જુદાં છે. કાલસ્થિતિ અને પરિસ્થિતિ પ્રમાણે રૂપ બદલાતાં જાય છે. હોકોની અભિરૂચિજ નજીલી પલટાય છે. તેટલે તેટલે અંશે જુદી જુદી દશામાં ઉત્સવ પાળવાનું રૂપ બદલાય છે. દોષધર્મો વારંતો ઉત્સવ ધર્મમંદિરમાં જઈ તેની પાસે દર્શન તમને કૃત છે, ઝાંઝર પહેરી નાચે અને આનંદવેશમાં તે પીરતું બાલ તેમજ આંતરિક ગુણવર્ણન કરે છે. આપણે દેવમંદિરમાં આવું ધણી વખત જોઈું છે અને તેમાં જુદાં જુદાં જાન થતાં સાંજળ્યાં છે, તેમાંનું એક લખ્યું:—

જન્મોત્સવ.

માઈ તેરે આંગન બજન બધાઈ,

ચંદ્ર કુમર સુત જાઈ—

ધન્ય લક્ષ્મણાદે ભાગ્ય તિદારો, તું જન્મમાત કહાઈ,— માઈ
છપન દિશકુમરી સજ મિલકે, જૂપણુ વસન સગાઈ
પ્રજુગુણ ગાવત નાચત આવત, ધેપ મપ તાલ બજાઈ— માઈ
છેદાદિક સજ સુમિત કર લાઈ, મેર શિખર પર જાઈ,
વિધિપૂર્વક મીલી ન્દવણુ કરાવત. મોદન ગોદ ગિહાઈ— માઈ
ચંદ્રપુરીમે જન્મમહેત્સવ, ધર ધર મંગળ હાઈ,

કાંઈ રીતે યોગ્ય નથી. તેમજ ફેટલાંક વખત રૂપ એવું ફરી ગયું હોય છે કે તે પદ્ધતિ તો તદ્દન ત્યાગ તેમજ તદ્દન સ્વીકાર કરવા જેવું નથી ન ચ લજ્જ પતિભોક્તુ નાપિ શક્તે. મિ ફલ્ગુમ-એવી દુષ્પન્તની રિયતિ જેવું હોય છે. તો ઉત્સવ પાનચાના પૃથ્વી ૪૩૨ છે તેની સથે તે પાળવા ક્રિયાપણુ શુદ્ધ અને લાવગ્રોત્સાહક થવાની-કરવાની ૪૩૨ છે.

આવા ઉત્સવોને માટે ખીળ ગમે તે કદે છતાં આપણે કદિપણ છોડવાના નથી. નેતું જેમ જેમ વધુ પરિપાલન થતું જશે તેમ તેમ આપણા મુલોમાં વધારો થતાં આપણે ઉન્નત ગામી થતાં જઈશું અગ્રેજ કવિ મિલ્ટનના શબ્દોમાં

‘Not harsh and crabbed as dull fools suppose
But musical as is Apollo’s lute;
And a perpetual feast of nectured sweet,
Where no crude surfeit reigns. !!!’

પ્રભુ શરણુ !

(મઝલ)

રહો દિલમાં સદા સેવા, બધા સંસારને બદલે;
કરો મીઠી નજર દેવા, હમારા પ્યારને બદલે.
કયું કુરબાન તન મન આ, તમારા નામ પર પ્યારા.
અમગ એક અંતરે રહેજો, બધા આધારને બદલે
જગતની જૂડી આ બાજી, રહે મન મૂર્ખત્યાં રાજી,
લગાડો આપની માયા, જગતના પ્યારને બદલે.
વિવિધ વ્યાપારમાં રૂચિ, મુંઝાતી મોહમાં સતી,
હવે નિજ લક્ષમાં દોરો, ખીળ વ્યાપારને બદલે.
ફરી પરવા હજારોની, નથી ગણના વિચારોની,
હવે તો આશરો માગું, બીજી દરકારને બદલે.
વિષયમાં લોટતી રહેતી, હમારી રાંકડી છુદ્ધિ,
તમારા તાનમાં રહેતી, મમતના તારને બદલે,
થયું શું ને થવાનું શું? ન કંઈએ અસ જાણું હું,
ચરણમાંદિ ગતિ માગું, બધાં હોનારને બદલે.

શાલિભદ્ર.

(એક ટુંકી ધર્મકથા.)

યદ્રોભદ્રઃ સુરપરિવ્રટો મૂષણાયં દદૌ ય-
જ્ઞાતં જાયાપદપરિચિતં કંચલિરબ્રજાતમ્ ।
પણ્યં યજ્ઞાજનિ નરપતિર્વથા સર્વાધંસિદ્ધિઃ
તદ્દાનસ્યાદ્સુતફલમિદં શાલિભદ્રસ્ય સર્વમ્ ॥

અર્થ- દેવતાઓમાં શ્રેષ્ઠ એવા ગોભદ્રે જેને ભૂપણાદિ આપ્યાં. રત્નકંબજ જેની સ્ત્રી-
ઓના પગની સાથે પરિચયવાળાં થયાં-જેની સ્ત્રીઓએ રત્નકંબજ તો પગ લૂછવામાં વાપર્યાં,
જેને રાગ (શ્રેણિક) કરિયાણાશય બન્યો, અને જેણે પ્રાંતે સવાર્યસિદ્ધિ વિમાન પ્રાપ્ત
કયું-આ પ્રમાણે શાલિભદ્રને દાનનું સર્વ પ્રકારનું અદ્ભુત ફલ પ્રાપ્ત થયું.

૧. પૂર્વજન્મ. (સુપાત્રદાન.)

દાન શાલિભદ્રે ક્યારે કયું કે તેથી તેને ઉપરનું ફળ પ્રાપ્ત થયું?—પૂર્વજન્મમાં. કેવું
કયું? તો તે નીચે જણાવીએ છીએ.

પૂર્વજન્મમાં શાલિભ્રમ નામના ગામમાં ધન્યા નામની એક વિધવા દરિદ્ર સ્થિતિમાં રહેતી
હતી. તે પોતાના સંગમ નામના પુત્રને લઈ રાજગૃહ નગરમાં ઉદર ભરવા માટે આવી,
અને ત્યાં પારકું કામકાજ કરવા લાગી. સંગમ પણ ગામનાં વાહરમાં ચારવા લાગ્યો. એક
દિવસે કાંઈ પર્વ આનવાથી ઘેરઘેર ફીર (ખીર) થતી જોઈ આવવાની ઇચ્છા થતાં સંગમે
માતા પાસે હડ કરી ફીરભોજન માગ્યું. માએ પાંડોરાણા પાસે માગતાં એકે દૂધ, ખીજાએ
ચોખા, ત્રીજાએ સાકર, તો ચોથીએ ધી-એમ ખીર માટેના સામાન આપ્યો. માએ ખીર
બનાવી ઉની ઉની સંગમની ઘાળીમાં ખીરસી અને પોતે પાંડોરાણાને ત્યાં ગઈ. સંગમ ખીરને
પુકે છે તેવામાં માસક્ષપણના પારણે કાંઈ સાધુ ત્યાં વહેરવા માટે પધાર્યા; તેમને જોઈ સંગમને
બહુ આનંદ થયો અને લાવપૂર્વક બધી ફીર તે મુનિને વહેરાવી દીધી, અને પોતાને ધન્ય
માનવા લાગ્યો; કારણકે ચિત્ત, રિત અને પાત્ર એ ત્રણેનો યોગ બહુ દુર્લભ છે. આ પ્રમાણે
સુપાત્રદાન દેવાથી પોતાને બહુ હર્ષ થયો. કયું છે કે:—

શાનંદાશ્વિ તોમાંષો ચતુર્માસ મિયંવચઃ ।

કિં જાનુમોદના પાત્રદાનમૂષણપંચમ્ ॥

(૧) આનંદથી નેવમા આંધું આવવાં, (૨) શામદાશ ચિત્તરવર થવા, (૩) બહુમાન
સદિત આપવું, (૪) પ્રિય વચન બોલી આપવું, અને (૫) તેની અનુમોદના ફરી-આ પાંચ
સુપાત્રદાનનાં મૂળ છે.

આ દુષ્કર દાનથી સંગમે ઘણું પુણ્ય ઉપાર્જન કયું. આ દાન દુષ્કર શામટે? તો તેને માટે શાસ્ત્રકારે કહ્યું છે કે:- (૧) દરિદ્રી છતાં દાન આપવું, (૨) સામર્થ્ય છતાં ક્ષમા રાખવી, (૩) સુખનો ઉદય છતાં ધન્યજનો રોષ કંપે, અને (૪) તરણાવસ્થામાં ધંદિયોનો નિશ્ચય કરવો. આ ચાર વસ્તુઓ અતિ દુષ્કર છે. આથી ઘણું પુણ્ય કેમ ઉપાર્જન થાય? તો તેને માટે શાસ્ત્રકારે કહ્યું છે કે:- 'ધનતું વ્યાજ લેવાથી તે બમણું થાય છે, વ્યવસાય-વ્યાપારાદિથી ચાર-ગણું થાય છે, ક્ષેત્રમાં સોગણું થાય છે, અને પાત્રે આપવાથી અનંતગણું' (પાત્રેઽનંતગુણં મયેત્) થાય છે.

આ પછી સંગમ મૃત્યુ પામી ઉપરોક્તપુણ્યબળથી ગોભદ્ર શ્રેષ્ઠને ત્યાં પુત્રપણે ઉપજ્યો.

૨. શ્રેષ્ઠીપુત્ર. (દાન મદિમા.)

તેજ રાજગૃહ નગરમાં ગોભદ્ર શેઠ રહેતો હતો. તેને ભદ્રા નામની શિયળવતી સ્ત્રી હતી. તેનાથી સંગમનો જીવ શાસિ (ડાંગર) થી ભરપુર ક્ષેત્રના સ્વપ્નથી સમિત પુત્રપણે ઉત્પન્ન થયો, તેથી તેનું નામ શાસિભદ્ર પાડવામાં આવ્યું. વિદ્યાભ્યાસ કરી યૌવન આવતાં તેને પિતાએ બત્રીસ કન્યાઓ પરણાવી. પછી ગોભદ્ર શેઠ ચારિત્ર ગ્રંથ લખી સંયમપાળી છેવટે અનશન આદરી સાધર્મ દેવકોક્ષમાં દેવતા થયા. પછી અવધિસાનથી પોતાના પુત્રને જોઈને અતિ રોદીતુર બની ત્યાં આવી તેને દર્શન આપ્યું અને ભદ્રાને કહ્યું કે “શાસિભદ્રને સર્વ પ્રકારની ભોગ સામગ્રી હું પૂરી પાડીશ.” આટલું કહીને તે ગયો; અને કુમારને મનવાંછિત પૂરવા લાગ્યો. બત્રીસ સ્ત્રી અને પોતે શાસિભદ્ર એમ તેત્રીસને માટે દરરોજ ૩૩ પેટી વસ્ત્રોની, ૩૩ પેટી આભૂષણોની અને ૩૩ પેટી ભોજનાદિ પદાર્થોની- ૯૯ પેટી મોકલવા લાગ્યો.

૩. રત્નકંબળ.

એકદા એક વશિષ્ઠ રાજગૃહમાં નૃપતિ શ્રેષ્ઠિક પાસે સવાલક્ષ્મી કિંમતના રત્નકંબળ લઈને વેચવા આવ્યો. રાત્રએ એક રત્નકંબળ માટે આટલું બધું ધન આપવું એ અનુચિત જણ્યું એટલે વશિષ્ઠ ચાલ્યો ગયો. આ વાતની રાણી ચિલ્લજીને ખબર પડતાં તેણે તે રત્નકંબળ લેવાની ઉકટ ધન્ય જણાવી, આથી રાત્રએ ફરીથી વશિષ્ઠને બોલાવ્યો અને એક રત્નકંબળ આપવાનું કહેતાં વશિષ્ઠે કહ્યું કે “મારી પાસે સોળ હતી તે બધી ભદ્રા શેઠાણીને એક એક લક્ષ સઘ વેચી નાંખી છે.” આથી રાત્રએ ભદ્રા શેઠાણીને ત્યાંથી એક મંગાવી લેતા અનુચરને મોકલ્યો. ભદ્રાએ અનુચર પાસે કહેવરાવ્યું ‘મેં તે સોળ કંબળના બત્રીસ કટકા કરીને માતા શાસિભદ્રની બત્રીસ સ્ત્રીઓને વહેંચી આપ્યાં છે. તે સર્વ કટકા (ખંડ) તે પદ્મોએ પશુ હાથ પગ ધોઈને તેરડ પગ લુછીને નાંખી દીધાં છે, માટે જો રાણીને તરફ હોય તો એ ખંડ પડ્યા, લઈ જાઓ.’ રાત્રગણી શાસિભદ્રની આવી સાહેબી સાંભળી અજબજાબ થઈ ગયા; તેથી રાત્રએ તેને પોતાની પાસે બોલાવવા માણસ મોકલ્યાં. ભદ્રા શેઠાણીએ કહ્યું કે “મારો પુત્ર કયાંય પશુ બહાર જતો નથી, માટે હે રાત્રનું! આજે આપ મારે ત્યાં આવીને મારું જીવ (ધર) પવિત્ર કરો.” રાત્રએ તુરતજ શાસિભદ્રને ઘેર જવાનો નિશ્ચય કર્યો.

૪. રાજ્યનું આવડું.

રાજ્ય પોતાની સ્વારી લઘ પૂરા હાકમાડથી લદાને ત્યાં આવ્યો, એટલે સ્વામત કરી તેમને ચોથા માળ પર સિંહાસન પર બેસાડ્યો. અને ભદ્ર પોતાના પુત્રને લઘ આવવા સાતમે માળે ગઈ, અને કહેવા લાગી ‘હે પુત્ર, તને જોવાને શ્રેણિક આવ્યા છે.’ તે સાંભળી તેણે કહ્યું ‘હે માતા તેની પાસે જે વેચવાનું હોય તે ખરીદ કરો.’ માતાએ કહ્યું ‘હે પુત્ર ! તે કાષ્ટ કરીવાણીને વેચનાર નથી. એતો મગધદેશનો અધિપતિ અને આપણો રાજ્ય શ્રેણિક મહારાજ છે, તે તને મળવાને આવેલ છે.’

શાશિભદ્ર તો આજ પ્રકારની માતાની વાણી સાંભળીને ચિત્તમાં દુઃખ પામ્યો. ‘અહો ! મારા છપતને ધિક્કાર છે કે મારે માથે પણ ધણી છે ! હવે હું કાશના આ જે ભોગવિદ્યાસ છે તે નહીં ભોગવું. હવે હું થી વીરમણ પાસે જઈને દીક્ષા લઈશ’ પછી પોતે માતાના આમંત્ર્યથી રાજ્ય પાસે આવ્યો, અને તેને પ્રણામ કર્યો. રાજ્યએ તેને આશ્વિંગન દહને ખોળામાં બેસાડ્યો એટલે તો અગ્નિના અઠકવાથી જેમ માખણ ઓગળે, તેમ શાશિભદ્રનું શરીર ઓગળવા લાગ્યું. અર્થાત્ રાજ્યના સ્પર્શથી તેને પરસેવો વળ્યો. રાજ્યએ આતું કારણ પૂછતાં ભદ્રાએ જણાવ્યું ‘હે રાજ્યનાં એના પિતા સંયમ ગ્રહણ કરી મૃત્યુ પામીને દેવલોક ગયા છે ત્યાંથી તે તેના પુત્ર ઉપર સ્નેહને લઈને મનવંચિત વસ્તુઓ મોકલે છે, તેથી હમણાં તે મનુષ્યના મંદને સીધે અત્યંત દુઃખ પામે છે, માટે એને તમે છોડી દો.’ રાજ્યએ તેને મૂકી દીધો, એટલે કર્મથી મૂકાયેલો છવ જેમ મુદિતએ જાય, તેમ તે સાતમી ભૂમિકાએ ગયો.

પછી ભદ્રાએ રાજ્યની લક્ષિત અર્થે તેને દિવ્યભળથી નવરાવ્યો. એવામાં રાજ્યની વીંટી પડી ગઈ તેની તેને ખબર રહી નહિ, એટલે ગાભરા જતીતે ભદ્રાની દારીને પૂછ્યું, એટલે દારીએ કુવામાં પડેલી તેની વીંટી જતાતી. આ વીંટી સાથે ખીછ બહુ વીંટીઓ પડી હતી, તેથી દારીએ બધી લાવી પોતાની જે વીંટી હોય તે લઈ લેવા રાજ્યને કહ્યું. રાજ્યએ જોયું તે પોતાની મુદિકામાં અને ખીછ બધી હતી તેમાં અંગારા અને રત્નના જેવું, સરસવ અને સુવર્ણ-મેડ જેવું અંતર જોયું. આથી દારીને તેણે પૂછ્યું ‘આ મુદ્રા વગેરે આશ્ચર્યો કોનાં છે ?’ ત્યારે દારીએ કહ્યું ‘એ આશ્ચર્યો શાશિભદ્રનાં અને તેની સ્ત્રીઓનાં છે. એ એકવાર પહેરી પહેરીને ઉતારી નાખ્યાં પછી તેને આ કુવામાં નાંખી દહએ છીએ, અને ગોભદ્રદેવ નિત્ય પાછા નવાં નવાં મોકલે છે, તે તેઓ પહેરે છે.’—આથી રાજ્ય બહુ વિચારમાં પડી ગયો. ભદ્રા શોભણીએ રાજ્યને પરિવાર સદિન દિવ્યભોજન જમાડ્યાં અને સાંને આશ્ચર્ય આપ્યાં, આથી શ્રેણિક ‘ક્યાં માડું મુખ અને ક્યાં આતું મુખ’—જેમ વિચારની ગડમચનમાં આ પ્રમાણે મનમાં ગોઠવતો હતો કે—

રતુહી મદાતર્ક્યન્દિ શૃંદ્ધ માનુર્વપોત્તવને ।

માતતેજો વિપોમેઽપિ નરદેવામ્મપા થયમ્ ॥

—જેમ રતુડી ન.મતું ઝાડ બહુ નાતું હોય છે છતાં મહાતર કહેવાય છે, અને અગ્નિ
જરા જેટલો હોય છે છતાં પણ બૂદ્ધ ભાનુ—મોટો ચૂં કહેવાય છે, તેનીજ રીતે અમે સાર-
ભૂત તેજ-વગરના છતાં પણ નરદેવ કહેવાય છે છીએ.

પાદામ્બોજરજઃ પ્રમાર્જનમપિ ત્જાપાલલીલાવતી-
દુઃપ્રાપ્ત્યદૂમુતરલકંવલદલૈ ચંદ્રવલ્લભાનામમૂત્રા.
નિર્માલ્યે નવહેમમંડનમપિ ક્રેચાય ચર્યાવતી-
પાલાલિંગનમપ્યસૌ વિજયતે દાનાત્ સુમદ્રાંગજઃ ॥

—જેની સ્ત્રીઓનાં ચરણકમલ ઉપર લાગેલી રત્નતું પ્રમાર્જન રાગની રાણી લીલાવતીને
પણ દુઃપ્રાપ્ત્ય એવા રત્નકંવલના કદમ વડે થયું, જેને નવીન સુવર્ણનાં ઘરેણાઓ પણ દરેક
દિવસે નિર્માલ્ય થયાં, અને જેને ભૂપતિનું આલિંગન પણ કલેશને માટે થઈ એવો સુભદ્રાનો
પુત્ર (શાલિભદ્ર) પૂર્વે કરેલા દાનથી વિજય પામે છે.

૫. વૈરાગ્યબીજ.

શાલિભદ્રે શ્રેણિકરાગને પોતાના સ્વામી જાણીને વિચાર્યું હતું કે ‘આ મારી પરાધીન
લક્ષ્મીને ધિક્કાર છે!’ એટલે વૈરાગ્ય ઉત્પન્ન થયો હતો, તેવામાં શ્રી ધર્મશોષ આચાર્ય
નગરમાં પધાર્યા; શાલિભદ્રે તેમની પાસે જઈ વિનયપૂર્વક વંદના કરી. ગુરૂએ ઉપદેશ આપ્યો:

‘ધરને ઉદ્દેશોએ જર્જરિત કરી નાખ્યું છે, વરગોતો ભુઓના બંડારૂપ થયાં છે,
શય્યા પણ માકણથી ભરપૂર છે, શરીરને વિષે રોગ ધર કરીને બેઠો છે, ભોગ્યન પણ ભૂખાં
મળે છે, ધણો ભાર વહીવહીને પેટ ભરવાનો છે, ઘેર કડવાં વચન કહેનારી કાણીને કુરૂપ
સ્ત્રી છે. આવાં આવાં જે પુરૂષને દુઃખ છે તે પણ ધરનો સંગ છોડતો નથી! અહો! એવા
મૂઠને ધિક્કાર છે!! મૂઠ પુરૂષો વિચાર કરે છે કે અર્થ સંપત્તિ આજ, કલ, પહોર, અથવા
પરાર મળશે; પણ તે હથેલીમાં રહેલા પોતાના ગળતા આયુષ્યને નથી દેખતા! માટે જે
પુરૂષ આદરસહિત શુદ્ધ સંયમ લઈને પામે છે, તેને સ્વર્ગ અને મોક્ષ તો હાથમાં છે.’

સરિનાં આવાં વચનો સાંભળીને શાલિભદ્રે કહ્યું ‘હું મારી માતાની આત્મા લઈને
આપની પાસે ચારિત્ર-લઘરા’ એમ કહી માતા પાસે જઈ કહેવા લાગ્યો. ‘હે માતા! હું
ધર્મશોષ સરિ પાસે ધર્મ સાંભળીને આવ્યો છું તેથી મારે દીક્ષા લેવી છે; માટે મને આત્મા
આપો.’ માતાએ કહ્યું ‘હે પુત્ર! તારૂં શરીર સુકામળ છે, તેથી તારાથી ચારિત્રનાં દુઃખ
નહિ સહન થાય.’ ત્યારે શાલિભદ્રે કહ્યું ‘સુખના લાભચ્યુ એવા જે પુરૂષો વતનું કષ્ટ સહન
કરતા નથી તેને કાચર જાણવા. બાળક અંચુકો ચૂસતાં પણ જાણે છે કે હું માતાના રતનને
ધાવું છે,--એ જેમ ભ્રાંતિ છે તેમ આ સંસારમાં માણસોને સુખની તો ભ્રાંતિ છે; ખરી
રીતે ભ્રાંતિ એ ‘સર્વ દુઃખમય છે.’ માતાને એમ સમજાવીને તેણે નિત્ય એકેક સ્ત્રીને પ્રબોધ
પમાડી તેનો ત્યાગ કરવા માંડ્યો, અને સાતસેવમાં ધનનો વ્યય કરવા માંડ્યો.

૬. વૈરાગ્યનું તાત્કાલિક નિમિત્ત—ધન્યશેઠ

શાસિભદ્રની નાની બહેન ધન્ય શેઠની સાથે તેજ નગરમાં પરણાવી હતી. તે પતિન માથામાં તેણ નાંખતી હશે તે વખતે તેની આંખમાંથી આંસુનું ટીપું ધન્યશેઠના ખમ પર પડ્યું. એટલે શેઠે રૂદનનું કારણ પૂછ્યું. તેણે ઉત્તર આપ્યો ‘મારો ભાઈ શાસિભદ્ર દીક્રા લગતો છે. તેથી નિત્ય એકેક સ્ત્રીનો ત્યાગ કરે છે; તેથી મને આંખમાં આંસુ આવ્યું ધન્યશેઠે કહ્યું ‘તારો ભાઈ સત્તરહિત છે.’ સ્ત્રીએ ઉપદ્રાસમાં કહ્યું ‘જો આપનામાં શક્તિ હોયતો આપ કેમ આપની સ્ત્રીઓનો ત્યાગ નથી કરતા ?’ સ્ત્રીનું આ વચન સાંભળી ધન્ય શેઠે તરતજ કહ્યું ‘હવેથી તારા સંગમનો મને ત્યાગ છે.’ આ જોઈ બીજી સાત સ્ત્રીઓ કહેવ લાગી ‘એ સ્ત્રીનો મૂર્ખ છે. એનું કહેવું સાંભળીને આપને સાદસ કરવું ન થયે.’ પછી શાસિભદ્રની બહેને પણ કહ્યું ‘હે રામી! મેં આપને મારી મૂર્ખાઈમાં કહ્યું છે નો તે આપ ક્ષમા કરો. હવે પછી આપનો એવો અપરાધ નહિ કરું. અમારા પર કૃપા કરો.’ આપ જેવાઉત્તમ પુરુષોએ એમ કરવું ન થયે; છતાં જો આપ સંયમ ગ્રહણ કરશો તો અમે પણ આપની સાથેજ આવીશું; કારણ કે સ્ત્રીઓ પોતાના પતિને કેમે કરી તપણ શક્તી નથી. આ સાંભળીને ધન્યશેઠે સ્ત્રીઓને ધન્યવાદ આપ્યો.

ત્યાર પછી તે ત્યાંથી શાસિભદ્રને ઘેર ગયો અને કહેવા લાગ્યો ‘હે શાસિભદ્ર ! તમે કેમ આવા કાચર છો ?—કે એકેક સ્ત્રીને તમને છો ? મેં તો એકજ વખતે સઘળાનો ત્યાગ કર્યો! મારે ચાલો, આપણે બંને સાથે પ્રવચ્ચા સહ્યમે.’

૭ દીક્રાગ્રહણ.

એવામાં ત્યાં આગળ વૈભાવગિરિ પર શ્રી વીરભગવાન સમવસર્ધા. શાસિભદ્ર તો હજી સર્વ સ્ત્રીઓને તમને છે, પણ ધન્યશેઠે દાન દઈને રાજગૃહનગરથી પ્રભુપાસે જઈને આરિત ગ્રહણ કર્યું. આ સાંભળી શાસિભદ્રે પણ પ્રભુપાસે આવીને સંયમ ત્રીધો. આ પછી બંને મહારાજ ભગવાન સાથે નિત્ય વિદાર કરતા જાન મેળવીને બહુ શ્રુત થયાં. વળી એક. બે, ત્રણ ચાર માસના ઉપવાસ પ્રમુખ કરીને કાપાને શોષવા લાગ્યા.

અન્યત્ર વિદાર કરીને પાછા ફરતા ફરતા તે બંને મુનિ, વીરપ્રભુની સાથેજ રાજગૃહી નગરીને પિંચે આવ્યા. ત્યાં બવસમુદનો પાદ પામવાને ઇચ્છાતુર એવા બહુ લોકો તેમને વંદન કરવા આવ્યા. પ્રભુએ લેખને આ પ્રમાણે દેશના દીધી ‘મનુષ્ય ક્ષેત્ર, ઉત્તમ જ્ઞાનિ, કૃષ્ણ, આદિત્ય, મોડું આયુષ્ય, શુદ્ધિ, ધર્મચરણ, શ્રદ્ધા, અને સંયમ આ સર્વ આ લેકમાં દુર્લભ છે.’ અન્યથા માસકપાદને પાસે ધન્ય શેઠ અને શાસિભદ્ર બંને જીજ્ઞાસે અર્થે જતાં પ્રભુને વંદન કરીને પૂછવા લાગ્યા, ‘હે પ્રભો! આજે અમારું પાસણું કોના હાથે થયે ?’ પ્રભુએ કહ્યું ‘હે શાસિભદ્ર ! આજે તને અને ધન્યને તારી માનાને હાથે પાસણું થયે.’ આ સાંભળી શાસિભદ્રે ‘કૃતિગામિ’ એમ કરીને પ્રભુને વંદન કરીને ધન્યને સાથે મળીને મિત્રને અર્થ

નગરમાં ચાલવા માંડ્યું તેઓ જાને શાલિભદ્રને ઘેર આવ્યા, પણ તેમને ભદ્રાએ મુનિવેશમાં અગાઉ કહી નિયા ન હોય તેમ તે ભદ્રાને ખજર પડી નહિ. તેણે બિચારી પોતાનાજ પ્ધાનમાં હતી કે 'હું' અન્ને શાલિભદ્રને વંદન કરવા જઈશિ. 'આથી તેમના તરફ ભદ્રાનું પ્ધાન ન ગયું, તે જોઈને તે જાને સાધુ ધરથી બહાર નીકળ્યા. નગરના દરવાજા મુધી ગયા ત્યાં તેમને એક દુધ સ્ત્રી દહીં લઈને ગામમાં આવતી હતી તે સામી મળી. શાલિભદ્રને જોઈને તેના સ્તનમાંથી દુધ ઝરવા લાગ્યું, તેથી તે તેમના ઉપર પ્રીતિવાળી થઈને તેમને દહીં વહોરાવ્યું. તે લઈને તેઓ જાને પ્રભુ પાસે આવ્યા, ત્યાં આવીને શાલિભદ્ર મુનિએ કહ્યું 'હે સ્વામિન, આપ કહેતા હતા કે તારી માતાને હાથે પારણું થશે, પણ એમ ન થયું તેનું શું કારણ?' પ્રભુએ કહ્યું 'મેં સત્યજ્ઞ કહ્યું છે!' એમ કહી તેના પૂર્વભવ (કે જે મુખમાંજ આપણે કહેલ છે તે) સાંભળાવી જે દુધ સ્ત્રીએ વહોરાવ્યું તે તારા પૂર્વભવની માતા (ધન્યા) જ હતી એમ પ્રતીત કરાવ્યું.

આ સાંભળીને પછી પારણું કરીને સર્વ વસ્તુ અસાર માનતા તે જાને, (ધન્યશોક અને શાલિભદ્ર) ચીરપ્રભુની આજ્ઞા લઈ વૈભારગિરિ ઉપર ગઈને શુદ્ધ જમિ ઉપર અનશન લઈ ઉભા રહ્યા.

૮. પુત્રસ્તનમાતાને ધન્ય છે !

આ પછી ભદ્રા આવીને ચીર ભગવાનને વંદન કરી પૂજવા લાગી. 'હે પ્રભો! આજે મારે ઘેર ધન્ય અને શાલિભદ્ર કેમ ભિક્ષુને અર્થે ન આવ્યા?' તે સાંભળીને પ્રભુએ બનેલી દષ્ટિકત કહી.

આથી તે માતા દુઃખી થઈને વૈભારગિરિ ઉપર ગઈ એમ કહેવા લાગી. 'હે પુત્ર! હું ખરે મંદભાગ્યવાળી કહી કે તને મેં આવ્યો ન જાણ્યો! એકવાર તારું મુખ તો ખંતાવ, એમ કહીને તે ખદુ, રૂદન કરવા લાગી. શ્રેણિક રાજા પણ ત્યાં આવ્યો હતો, તે તેણીનું રૂદન સાંભળીને કહેવા લાગ્યો 'હે શાલિભદ્ર! એકવારતો આપ માતાને મુખ ખતાવો, કારણકે માતા જેવું એકકે ઉત્તમ તીર્થ નથી.' પછી શ્રેણિક રાજા ભદ્રાને કહેવા લાગ્યો 'હે ભદ્રા! તને ધન્યછે કે આવો તને પુત્રસ્તન સાંપડ્યો!' એમ કહી તેને પ્રબોધ પમાડી એટલે તે પોતાની વહુઓ સહિત ઘેર આવી. શ્રેણિક રાજા પણ પોતાને સ્થાને ગયો.

૯ ઉપસંહાર.

શાલિભદ્ર આર વર્ષ પર્વત દીક્ષા પર્વાપાળી પ્રાંતે એક માસની સલેખના કરી સર્વાર્થ સિદ્ધ વિમાનમાં તેત્રીશ સામરોપમ આયુધવાળા અહમિન્દ્ર (જેને સ્વામી તરીકે ઇન્દ્ર હોતા નથી, તેઓ પોતેજ વિમાનના સ્વામિ હોવાથી 'અહમિન્દ્ર' કહેવાય છે) દેવગણે ઉપનન થયા. ધન્યશોક પણ શુદ્ધ પ્ધાને ચડી ચતુ પામી સર્વાર્થસિદ્ધ વિમાને ગયા. ભદ્રા પણ અનુક્રમે વૈરાગ્ય પામી. ચીરપ્રભુ પાસે ચારિત્ર લઈ તપશ્વર્ષા કરી ચતુ પામી સ્વર્ગે ગઈ. ત્યાંથી અચીને

મુક્તિ પામશે. આ રીતે શાસ્ત્રિભદ્ર મુનિને ધન્ય છે કે તેમણે સઘળું અનુત્તર (સર્વથી ઉત્તમ પ્રાપ્ત કયું).

અનુત્તરં દાનમનુત્તરં તપો જનુત્તરં માનમનુત્તરં વશઃ ।

શ્રીયાલિભદ્રસ્ય ગુણાનુત્તરા અનુત્તરં ધૈર્યમનુત્તરં પદમ્ ॥

—શ્રી શાસ્ત્રિભદ્રનાં ધન, તપ, માન, વશ, ગુણો, ધૈર્ય, અને પદ—(સ્થાન-અનુત્તર વિમાન)—એ સર્વ અનુત્તર (જોનાર્થે અન્ય શ્રેષ્ઠ નથી એવા) છે.

સદ્ગત શ્રીગોવિન્દજીને સ્નેહાંજલિ !

વીર પિપાસિત જૈન ડોમને વીર થયો એક ઓઠા,
અંધારે નિજ જ્યોત ધીરતો તારક એક, હા! ખુર્યો.
શુભ હૃદયી, દિવ્ય તારલા ? ચંદ્ર તો નથી હોયો,
અંધારે અડવડતી ડોમને! પ્રકાશ કાં સંકેલ્યો ?
જૈન ડોમ તણા ઇતિહાસે યુગ નવો છે ખેડો,
યુગસ્થાપનમાં વીર્ય વેરતો તારક તું ક્યાં હોયો ?
તુજ સેવાના અમોઘપણની આજે થાતી જાંખાં,
અમો નચણાની સેવામાં કાયા પાડી નાંખી.
પરમાર્થવૃત્તિ કાર્યદર્શિતા. અખંડ ઉત્સાહ તારો
એ સઘળું મેળવતાં, દશકે યાશે પૂરો.
દેખાંદી દિલ્લગીયાઓ! સાધુરતિના બધું !
તારી ખોટ કહે કેમ સદાશે? અંતર તૂટી જતું.

તારા નામસ્મરણ કે યાતાં અંતર હર્ષ ઉભરાતો
આજે નામસ્મરણ એ યાતાં સ્નેહી તુજ શોખાતો.
જરૂર જેવી આ જગમાં એ અનિપાર્ય અન્ય દેશે;
ખેડો ખેડો ઉચ્ચ સ્થાનમાં આંદોલન કેં દેજે.
સાધુ આત્મ! તુજ આત્માની નિત્ય નિત્ય પ્રગતિ હોતો !
ત્યાં હો ત્યાં આ રંગ હૃદયની અંજલિ સ્નેહની લેતો

સદગત શ્રીયુત્ ગોવિન્દજી મૂળજી મહેપાણી બી.એ., એલ્.એલ્. બી.
 જન્મ-સં. ૧૯૪૦
 દેહાંતસર્ગ-સં. ૧૯૬૮

સાધારણ જિનસ્તવન. (કુમારપાળ જુષાળ વિદ્યમિત)

(ભાષાંતરકાર. સન્મિત્ર મુનિક્ષી કપૂરવિજયજી.)

[આ સ્તવન શ્રી કુમારપાળ રાગએ સંસ્કૃતમાં બનાવેલા છે, અને તે મૂળ 'જૈન સ્તોત્ર સંગ્રહ' (કાશીમાં પ્રસિદ્ધ થયેલ) નામના ગ્રંથમાં પ્રસિદ્ધ થયેલ છે. અહીં તેનું ભાષાંતર (સામાન્ય વ્યાખ્યા) કરી આપેલ છે.]

૧, નમી પડેલા સમસ્ત ઇંદ્રોના મુકુટ સંબંધી રત્નોની પ્રભાસિ જોમના ચરણ પીઠ ઉપર પ્રતિબિંબિત થયેલી છે, અને જોમણે જગતના કષ્ટ સમૂહને દૂર કરી નાંખ્યો છે એવા હે ત્રિલોકી બંધુ ! જિનેશ્વર મહારાજ ! આપ જયવંતા વર્તો !

૨, રાગ દ્વેષાદિક મળથી સર્વથા મુક્ત હોવાથી કૃતાર્થ થયેલા આપને જે હું 'વિનયુ' 'હુ'ન્સ્તયુ' 'હુ' તે મારી મુગ્ધતા માત્ર છે. કેમકે સ્વામીના યથાર્થ સ્વરૂપને નિરૂપણ કરવાને અર્થાં વર્ગ સમર્થ થઈ શકતોજ નથી.

૩, હે સ્વામી ! આપ મુક્તિ પદને પામ્યા છતાં મારા વિશુદ્ધ ચિત્તમાં મુલ્લાધિરોપ વડે સાક્ષાર વતોછો. અતિ દૂર રહેલા પણ સૂર્ય મુંદર આરસીમાં પ્રતિબિંબિત થઈને ઘરની અંદર ઉઘેલ કરતો નથી શું ?

૪, આપની સ્તવના કરવા વડે પ્રાણીઓના અનેક જન્મોમાં ઉપાર્જિત કરેલાં પાપકર્મ ક્ષય પામી જાયછે. અથવા પ્રચંડ સૂર્યની પ્રભાસિ પ્રસારતાં, અધર્શકર કેમાં મુખી ટકી શકે ? અપિતુ નજ દેખી શકે.

૫, હે શરણ લાયક ! કરુણા કરવા સદાય કુશળ એવા આપ સ્થાથિત અન્ય જનોના મોહજ્વરને મૂળથી દૂર કરી નાંખો છો તેમ છતાં શીર્ષ ઉપર આપની આજ્ઞાને અચુક વહન કરનારો જે હું તેનો આ મોહજ્વર શા કારણથી ઉપશાન્ત થતો નથી ? (તે હું કળી શકતો નથી.)

૬, હે સ્વામી ! મુક્તિપુરી જવા અલિલાપવાળો હું આ સંસાર અટ્ટેવીનો પાર પમાડવા સમર્થ સાર્થવાહ એવા આપનેજ શરણે આવેલો છું તો પછી કપાય-ચોરવડે હુંટાર્થ જતાં મારા દર્શન જ્ઞાન અને ચારિત્રરૂપ ત્રણ રત્નોની આપ કેમ ઉપેક્ષા કરી રહ્યા છો ?

૭, જવસમુદ્રમાં અનેકશઃ ભ્રમણ કરતા મને મહામુરીયને આપ મહાત્મા મળ્યા છો તોપણ હે નાથ ! પાપરાશિ એવા મેં, આપને લક્ષિતલાલથી નમસ્કાર, પૂજા કે સ્તુતિ કશું કર્યુંજ નથી.

૮ હે સ્વામી ! આ અતિ દુષ્ટ કર્મ કુસાત્ર (કુંભાર) મને સંસાર-ચક્ર ઉપર કુબોધ રૂપી દંડ વડે લમણતો મહાદુઃખનું ભાગ્ય કરેછે તેની કદરૂપી થકી હે શરણ લાયક, પ્રભુ ! આપ મોઝ રક્ષણ કરો !

૯ હે નાથ ! આપની આજ્ઞાને યથાર્થ અનુસરવાવડે તત્ત્વસ્વરૂપને પામેલો હું જવજ્વમ-જ્વને વધારનારા મમંત્વાદિક પિકારોને તથા કેવળ આત્મનિષ્ઠ કરી દરકાર વગરનો પૂર્ણ વિરક્ત અને મોક્ષપદમાં ઈચ્છા વગરનો ક્યારે બનીશ ?

૧૦ ચંદ્રની કાંતિ જેવા સમુજ્જવળ આપના ગુણોવડે મારા મન મર્કટને નિયમમાં રાખી, આપના પવિત્ર વચનામૃતનું પાન કરવા અત્યંત આસક્ત થઈ હે સ્વામી ! હું ક્યારે સ્વરૂપ રમણી બનીશ ?

૧૧ હે નાથ ! આપના ચરણકમળના પ્રસાદથી હું આટલી લિંગી બૂમિ સુધી પહોંચ્યો છું તોપણ દુષ્ટ કામાદિક વિકારો મને બચાવકારે અકાર્ય કરવા પ્રેરણા કરેછે એ ભારે ખેતરે વિષય છે.

૧૨ હે પ્રભો ! વિશ્વનાથક એવા આપ નાથ છોતે મને શું શું દિત ન સંભવે ? અપિ-તુ સર્વ દિત સંભવે, પરંતુ જોકે હું શુભ ભાવનાઓ વડે કામાદિક વિકારો દૂર કરવા બનતું કંઈછું તોપણ તે દુષ્ટ વિકાર મારી પુકે મૂકતા નથી-મારો પરાભવ કરવા મારી પાછડી લાગ્યા રહે છે.

૧૩ હે પ્રભુ ! પૂર્વે ભવસમુદ્રમાં ભમતા એવા મને આપ કદાપિ દૃષ્ટિગેચર થયા બાળ્યતા નથી નહિતો સાતમી નરક વિગેરેનાં ઉત્કૃષ્ટ દુઃખ મારે શામાટે ભોગવવાં પડે ? અપિતુ કદાપિ ન જ ભોગવવાં પડે.

૧૪ હે નાથ ! ચક્ર, ખડ્ગ, ધનુષ, અંકુશ તથા વજ્ર પ્રમુખ ઉત્તમ લક્ષણો વડે લક્ષિત (અક્ષિત) એવાં આપનાં ચરણયુગલનું શરણ હવે દુર્ગમ મોહાદિક શત્રુથી બચ પામેલા મેં મંદણ કર્યું છે.

૧૫ હે વિશ્વનાથ ! અગાધ કરણા (દયા) વડે શરણ કરવા લાયક, પવિત્ર, અને સર્વજ્ઞ પીતરાળ એવા આપ, એક દીન, હતાશ (નિરાશ થયેલા) અને આપને શરણે આવેલા મને દુષ્ટ કામ-કર્મનામાથી બચાવો બચાવો.

૧૬ હે નાથ ! આપ વગર ખીન્ને કોઈ પણ મારાં સધળાં કુધૃતને છેદવા સમર્થ નથી. અથવા તો શત્રુઓના પ્રતિચક્રને સામા સમર્થ ચક્રવગર છેદવા કોઈ પણ સમર્થ ચર્ચાશક્તાજ નથી.

૧૭ હે સ્વામિન ! આપ દેવના યજ્ઞ દેવ છો, મહેશ્વર છો, કુદ છો, અને ત્રણ જગ-ત્તા નાથક છો તેથીજ અંતરંગ સત્ત્વગવડે પરાભવ પામેલા હું આપની આગળ અત્યંત એક સંહિત રહન કરું છું.

૧૮ હે પ્રભો ! અધર્મ—વ્યસનોને તછ દઈ જેવો હું મનને સમાધિમાં સ્થાપું છું તેવામાં કામાદિક અંતરંગ શત્રુઓ જાણે કેળાનુર થઈને મને અનિ મોહાન્ય કરી મૂકે છે-મારી શુદ્ધિપ દેશજો રહેવા દેના નથી.

૧૯ હે સ્વામિન ! આપના આગમ (વચન) થી હું જાણું છું કે આ મોહાદિક મારા સદાપના શત્રુઓજ છે તથાપિ પર-શત્રુઓમાં વિભાસ સ્થાપવાથી મૂર બની ગયેલા હું તેમની પાસે રવી સર્વ કંઈ અત્યુત્કૃષ્ટ કેઈ છું એ ખેતની વાન છે, એટલે તેમની પાસે મારાં જગારે જરે આગ્રગું નથી.

૨૦ હે પ્રભો ! રાક્ષસો કરતાં પણ અતિ નિર્દય આ મોહાદિક મ્હેન્ટોએ મારી વખત વિડંબના કરી છે. અને હવે તો ત્રણ ભુવનમાં એક વીર એવા આપના શરણે આ છું તેથી આપ આપના ચરણે વળગી રહેશો એવો હું તેનો બચાવ કરો ! આપ સમર્થ કે કાષ્ટમિતે દાદ દઈ શકે એમ નથી.

૨૧ હે પ્રભો ! સ્વદેહમાં પણ મમત્વભુદિ તણ દઈને, શ્રદ્ધાપડે પવિત્ર થયેલા સદ્ધિ પાળો હું પરસંગથી નિરાળો રહી, સહુ શત્રુ મિત્ર ઉપર સમભાવ રાખીને ક્યારે દડા સંયમ પામીશ ?

૨૨ હે સ્વામિન ! આપ પીતરાગજ મારા ઇષ્ટ દેવ છે, અને આપે દશવિશેષ ધર્મજ ધર્મ છે એવું સ્વરૂપ સારી રીતે હું સમજ્યો છું તેથી આ આપના સેવકની આપ ઉપે નહિં કરશો.

૨૩ હે નાથ ! જેમણે સમસ્ત સુરામુરોને છતી લીધા છે એવા આ કામાદિક અંતઃ શત્રુઓને આપે અત્યંત વશ કરી લીધા છે તેથી આપને આંત્ર્ય પણ અગ્રાડવા અશક્ત એવા મળે શેષવડે જ હોય તેમ આ આપના સેવકને નિર્દયપણે હણી નાંખે છે.

૨૪ હે સ્વામિન ! સમસ્ત જનોને મોક્ષપદ પમાડવાને આપ સમર્થ છો તો હે શર દાયક ! આપના ચરણે વળગી રહેશો આ એક પાંગળા દીન સેવકની કેમ રક્ષા કરતા નર્થ

૨૫ હે જિતેન્દ્ર ! આપનાં ચરણ કમળ જે ભગ્યાત્માના હૃદય કમળમાં સદાય સ્થિ કરે છે તેનો આશ્રય લેવાને ત્રિભુવનની લક્ષ્મી પણ મળે સહચારણી-દાસી હોય એમ નિઃ આત્મી રહે છે. મનઃબંધ જે લાગ્યવંત ભગ્ય જનો આપનાં ચરણ કમળનું એક નિઃશ્વાધ્યાન ધરે છે તેમને ત્રણ ભુવનની લક્ષ્મી પણ દાસરૂપ યઈ રહે છે.

૨૬ હે પ્રભો ! હું અત્યંત નિર્ણુણી, કૂર, દુષ્ટ, નિર્દય અને પાપી છું. કેમકે આપ આત્મબળ વગરનો હું પ્રચુર દુઃખવાળાં સંસારસાગરમાં ડુબેલો છું. (હવે તો મને આત્મબળ કેવળ આપનું જ છે)

૨૭ હે નાથ ! આજ આપ મને દષ્ટિગોચર થયા તેથી હું અમૃત-સાગરમાં નિમઃ થયેલું. જેમના હસ્ત કમળમાં ચિંતામણિ રત્ન આવી રહ્યું છે તેમને કોઈપણ અર્થ અસાધ્ય નથી એટલે તેમના સકળ કાર્યની સહેજે સિદ્ધિ થઈ શકે છે.

૨૮ હે પ્રભુ ! સંસાર સમુદ્રમાં ડુબતા એવા મને આપજ એક જહાજ સમાન છે અને શિવરામણી સાથેના શાશ્વત સંબંધ વડે અભિરામ એવા આપજ મારા ગ્રેન્ડ નુખ વિશ્રામસ્થાન છે.

૨૯ હે સ્વામિન ! જે ભગ્ય જનોએ આપને ભક્તિવડે સદાય નમસ્કર્ષ કર્યા છે, સ્તોતનરનો વડે, સ્તવ્યા છે અને પુષ્પમાળાઓ વડે પૂજ્યા છે તેમના હાથમાં ચિંતામણિ આવે છે અને તેમના આંગણે કંદપટ્ટા ઉગ્રો છે, એમ હું માનું છું; કેમકે તેમનાં સકળ વાંછે કાર્ય સહેજે સિદ્ધ થાય છે.

૩૦ હે નાથ ! જને નેત્રો મીચીને અને મનને સ્થિર કરીને ત્યારે ત્યારે હું ચિંતવું છું ત્યારે ત્યારે મને સમસ્ત કર્મોના ક્ષય કરવાના હેતુરૂપ આપ શિવાય બીજા કોઈ દેવ પ્રતીત થતા નથી. અમારાં સધળાં કર્મોના ક્ષય કરવાના હેતુરૂપ કેવળ આપજ પ્રતીત થાઓછો.

૩૧ હે જિનેન્દ્ર ! ગમે તેટલી ઉત્કૃષ્ટ બેક્તિવડે સ્તવ્યા છતાં અન્ય દેવો કોઈ રીતે બીજાં આને મુક્તિપદ આપી શકતા નથી કેમકે અમૃતના કુબોવડે પણ સિંચવામાં આવેલા લીમડાનાં વૃક્ષો શું કદાપિ પણ આમૃદ્ધિ આપી શકે ખરા !

૩૨ હે નાથ ! ભવસાગરથી મારો નિસ્તાર કરીને નિર્ગુણી છતાં મને આપે મોક્ષવાસી કરવો જોઈએ. કેમકે નિરૂપમ કરુણાવડે આર્દ્ર અનેલા મહાપુરુષો સ્વાશ્રિત-સેવક વર્ગનાં ગુણ દ્વારે સર્વથા ચિંતવતા નથી. એઓ તો સ્વસેવકોને સ્વાત્માતુલ્ય લેખીને આપ સરખાજ કરે છે-કરવા માગે છે.

૩૩ હે નાથ ! જલુ પુન્ય જોગે આપ ત્રણ જગતના ચૂડામણિ દેવ મને પ્રાપ્ત થયા છે, તેમજ વળી મોક્ષના જામીન રૂપ આ શ્રી હેમચંદ્ર સૂરી ગુરૂ મળ્યા છે તેથી એ ઉપરાંત બીજી કોઈ એક વસ્તુ હું જાણતો કે માનતો નથી કે જેની પ્રાપ્તિ માટે હું આપની પાસે પ્રાર્થના કરું. પરંતુ આપના વચન ઉપર મને ભવોભવ અધિકાધિક આદર થતો જાય એટલુંજ હું આપની પાસે પ્રાર્થુ છું. તથાસ્તુ ઇતિશમ્

મિ. હર્બર્ટ વૉરનનાં પ્રશ્નોનાં ઉત્તર.†

મીટા-(૧) પ્રશ્નો એવાં છે કે જેનો યથાર્થ ઉત્તરતો જોને સંપૂર્ણ જ્ઞાન પ્રાપ્ત થયું હોય એવા કેવલી અથવા જોને મોક્ષનો અનુભવ હોય એવા મુક્ત આત્મા આપી શકે. અગ્રે તો મુક્તિ, તર્ક અને આગમ અનુસાર કહી શકાય. તો તેવા પ્રકારે યથાશક્તિ કહેવાની કોશીશ કરી છે.

(૨) સામાન્યપણે આમાં પ્રશ્નો માટે (મૂઠ-મુંગાં, અનુભવથીજ જાણવાં જાય એવાં) કહી શકાય. રૂબરૂ ચર્ચા જેવો ખુલાસો પત્રવ્યવહારથી ન થઈ શકે.

પ્રશ્નો અને ઉત્તર.

પ્રશ્ન-૧...મોક્ષમાં આત્મા કાળ કેવા પ્રકારે ગાળે છે ?

ઉત્તર-૧ મુક્ત આત્મા અથવા મોક્ષમાં આત્મા પોતાની સમૃદ્ધિનો ભોગ-ઉપભોગ કરવામાં માગ ગાળે છે. મોક્ષ એટલે શું ? મુક્તિ ને, શાનાથી મુક્તિ ? કર્મોદ્ધિયો ? (શમ-દૈવાદિયો). કર્મોદ્ધિ એટલે શું ? કર્મોદ્ધિ એટલે કર્મ અને તેના અનુયાયી રહીર, દર્શનમ, મરણ, જન્મ, રોગ, દુઃખ, પીડા, દર્પ, શોક, માન, અપમાન આદિ. મુક્ત આત્મા આ બધાંથી

† આ શ્રેષ્ઠ 'હેરલ્ડ'ના ત્રણ જુન માસના અંકમાં આવેલ અંગ્રેજી લેખના સમુચ્ચયાર્થ રૂપ છે.—ત્રી.

સર્વથા મુક્ત છે. એ કેવળ સમિચ્છદાનંદ છે, અર્થાત્ સત્ (અવિનાશી) એવાં જે ચિત્ત (જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, વીર્ય, સુખ, આદિ) તે રૂપ જે પોતાના ગુણ, કે પોતાની શક્તિ કે પોતાની શક્તિ, કે પોતાના સ્વભાવ તેના ભેદ-વિભેદથી ઉપજતા સુખ (આનંદ) રૂપ છે.

મુક્ત આત્મા બે પ્રકારના છે:—(૧) શરીરધારી છતાં મુક્ત અર્થાત્ જીવન મુક્ત અરિહંત; અને (૨) અશરીરી એવા સર્વથા મુક્ત સિદ્ધ-જીવન-મુક્ત શરીરધારી છતાં મુક્તરૂપજ છે. સિદ્ધની લેખજ તેઓનાં સ્વાભાવિક જ્ઞાનાદિ આવીર્ભાવ પામ્યાં છે. સિદ્ધની પેઠેજ સર્વજ્ઞ-સર્વદર્શી છતાં આયુર્કર્મ (જીવે દેહમાં અમુક વખત રહેવું જોઈએ એવી પૂર્વજન્મ કાળની રિયતિ) હાય થતાં સુધી તેઓનાથી દેહ ત્યજ શકાતો નથી. આયુની રિયતિ પરિપક્વ થયે, તેઓ દેહને સર્વજંતુકીવર હમેશને માટે ત્યજ દેછે. અને સંસારી જીવોની પેઠે જન્મ, મરણરૂપ ખીન્ને દેહ તેઓને ધારવો પડતો નથી; પછી તે સિદ્ધ અથવા સર્વથા મુક્ત થાય છે. જીવન-મુક્તજ આપણી વચ્ચે રહી ઉપદેશ આપે છે; સન્માર્ગ, મોક્ષમાર્ગ બતાવે છે ત્યારે સર્વથા કર્મરહિત એવા અશરીરી સિદ્ધ તો કદી ચીમકાય નહિ એવાજ અને સંપૂર્ણ ખીસેલા એવા જે પોતાના જ્ઞાનાદિ ગુણો, તેના ભોગ-ઉપભોગમાંજ નિરંતર નિમગ્ન છે. વસ્તુતઃ સિદ્ધ પોતે સુખરૂપજ છે. જીવન-મુક્ત પણ પોતાના આવીર્ભાવ પામેલા જ્ઞાનાદિ ગુણોના ભોગ-ઉપભોગમાં નિમગ્ન છે; પણ એ ઉપરાંત તેમને પોતાનાં કેટલાંક પૂર્વોપાર્જિત અધ્યાત્મિકભોગો દ્વલકાં, જ્ઞાન-દર્શનાદિને ન આવરી શકે એવાં કર્મોત્પન્નરૂપ સુકવવાનું છે. પ્રતિ કહેવાનું કે મુક્ત આત્મા અથવા મોક્ષમાં આત્મા પોતાની જ્ઞાનાદિ સમૃદ્ધિ કે શક્તિઓના નિરંતર ભોગ-ઉપભોગમાં કાળ ગાળે છે.

પ્રશ્ન-૨. મોક્ષમાં વીર્યનું સ્વરૂપ કેવાં પ્રકારનું છે ?

ઉત્તર-૨. (૧) વસ્તુતઃ આત્મા પોતેજ વીર્ય છે. ઉપર જણાવ્યું છે, કે આત્મા પોતેજ સુખ (આનંદ) છે તેમ આત્મા પોતેજ જ્ઞાન છે; આત્મા પોતેજ દર્શન છે, આત્મા પોતેજ ચારિત્ર છે, ઇત્યાદિ, એટલે વીર્ય, સુખ, જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્રાદિ આત્માથી ભિન્ન નથી, આત્મા અને તેઓ અબેદ છે, અથવા

(૨) વીર્ય એટલે શક્તિ; હવે

Major premiss (૧) જ્ઞાન એ શક્તિ છે, દર્શન એ શક્તિ છે, ચારિત્ર એ શક્તિ છે.

Minor premiss (૨) આત્મા જ્ઞાન છે; આત્મા દર્શન છે; આત્મા ચારિત્ર છે. માટે

Conclusion (૩) આત્મા શક્તિ (વીર્ય) છે; અથવા

(૩) સમજવાની ખાતર:—

+ ધાતી કર્મ અથવા ભારે કર્મ કે જે જ્ઞાનાદિ ગુણના આવીર્ભાવ ને અંતરાય-આવરણ-રૂપ થાય તે..

જ્ઞાનાદિ જે આત્માના ગુણો, તેના ભોગ-ઉપભોગમાં આત્માને પ્રવર્તીવનારી જે શક્તિ તે વીર્યનું સ્વરૂપ છે.

પ્રશ્ન-૩. એ વીર્ય કેવી રીતે આત્મીકર્ત્રિય પામે છે? પ્રકટે છે?

ઉત્તર-૩. ઉપર જણાવ્યું છે, કે વીર્ય આત્માથી લિન્ન નથી; ત્યાં આત્મા છે, ત્યાં વીર્ય છે; એટલે જોટલા અંશે આત્મા આવીર્ભાવ પામે છે, તેટલા અંશે તેનું વીર્ય પણ આત્મીકર્ત્રિય પામે છે. આત્મા સંપૂર્ણ પ્રગટ થતાં તેનું વીર્ય પણ સંપૂર્ણ પ્રગટ થાય છે; અહીં આત્મા અને તેનું વીર્ય એમ બે લિન્ન વસ્તુઓ કહી છે; વાસ્તવિક રીતે તે લિન્ન નથી; વ્યવહારથી સમજવા માટે એ બેદ કલ્પેમો છે. વીર્ય એ ગુણ છે; આત્મા એ ગુણી છે. ગુણ અને ગુણી વાસ્તવિક રીતે એક બીજાથી લિન્ન નથી; વ્યવહારથી સમજવા માટે લિન્ન કલ્પાયલા છે. આત્મા જાણે છે; માટે એ શક્તિને જ્ઞાન એવું નામ આપ્યું; પણ એ શક્તિ આત્માથી લિન્ન નથી. આત્મા દેખે છે, માટે એ ગુણને દર્શન એવું નામ આપ્યું; પણ એ ગુણ આત્માથી ભિન્ન નથી. આત્મા સ્વસ્વભાવમાં ચર્ચા કર્યા કરે છે, સ્વસ્વભાવથી મ્યુત કહી થતો નથી, માટે એ સમૃદ્ધિને ચારિત્ર એવું નામ આપ્યું; પણ તે આત્માથી લિન્ન નથી. જ્ઞાન-દર્શનાદિને પોત પોતાની ક્રિયામાં આત્મા પ્રવર્તીવે છે, માટે એ શક્તિને વીર્ય એવું નામ આપ્યું; પણ તે આત્માથી લિન્ન નથી, આમ આત્મા અને તેના ગુણ વ્યવહારથી સમજવા માટે લિન્ન દાખવેલ છતાં વસ્તુતઃ લિન્ન નથી. એકજ માણસ પોતાના પિતાની અપેક્ષાએ પુત્ર, ભાઈની અપેક્ષાએ ભાઈ, પુત્રની અપેક્ષાએ પિતા, સ્ત્રીની અપેક્ષાએ પતિ ઇત્યાદિ, જુદા જુદા સંબંધ ધરાવે છે; પોતે એકનો એક છતાં જુદાં જુદાં રૂપે પિતા આદિ કલ્પાયેલો છે, તેમજ આત્મા પણ એકનો એક છતાં જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર આદિ કલ્પાયેલો છે. “આત્માનું જ્ઞાન” “આત્માનું વીર્ય” ઇત્યાદિમાં છઠ્ઠી વિકલિતના પ્રયોગથી આત્મા અને તેના જ્ઞાન-વીર્યાદિ અસ્પર્શ જુદા હોવાનો ભાસ થાય છે, પણ તેમ નથી; એમ જુદા દાખવવાપણું સમજવા માટે કરેલ છે, એટલે આત્મા સંપૂર્ણ પ્રગટ થયે, તેનું વીર્ય પણ સંપૂર્ણ પ્રગટ થાય છે. ઇવન-મુક્ત રૂપે કે ત્રિદરૂપે જ્યારે આત્મા મુક્ત થાય છે, ત્યારે તેનું વીર્ય પણ આવરણ-અંતરાયથી મુક્ત થઈ સંપૂર્ણ પ્રગટ થાય છે.

પ્રશ્ન-૪. મુક્તઆત્મા દાન આપે છે’લાભ પામે છે, આદારાદિ ભોગવે છે, તેમજ જે ઇચ્છા ઉપજે તે પ્રમાણે વસ્તે છે? (જત્યાજ તકારમાં બેદએ. ‘ના આમ નથી કરતો’ ઇત્યાદિ ન બેદએ.)

ઉત્તર-૪. મુક્ત આત્મા દાન દેહે, લાભ પામે છે, ભોગ-ઉપભોગ કરે છે, અને પોતાની શક્તિ-જ્ઞાને પ્રવર્તીવે છે. જ્ઞાનું દાન દેહે? જ્ઞાન-દર્શનાદિને પોતપોતાની ક્રિયામાં સદાય આપવા વીર્યનું. જ્ઞાનો લાભ પામે છે? પોતાના આત્મીકર્ત્રિય પામેલા જ્ઞાનાદિ ગુણો, તેનાં ફોલો જાણવા-દેખવા અનુભવવાનો. જ્ઞાનો ભોગ-ઉપભોગ કરે છે? પોતાના જ્ઞાનાદિ ગુણોને, તેના જાણવા-દેખવા આદિ ફોલોનો-આહાર, સુખાસન, કપડાં, મહેલ, આગ-

ગાડી, સ્ટીમર, મોટર, બલૂન, આદિનો નહિ,—એ બધાંનો સાંસારિક શરીરના ભોગ ઉપભોગના પદાર્થો છે, શરીરની ઉપાધિઓ છે; અને શરીરની પેઠેજ વિનશશીલ છે. અગાઉ જણાવ્યું છે, તેમ મુક્તતામા કેવળ સમ્વિદ્યાનંદ છે; તેના ભોગ-ઉપભોગના પદાર્થો સત્ (અવિનાશી) છે. અને તે પદાર્થો તે ચિદ્ (તેના સંપૂર્ણ આવીર્ભાવ પામેલાં જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, સુખ વીર્યાદિ) છે.

વળી આત્માને ઇચ્છા હોવાનું કંઈ કારણ નથી, એને ઇષ્ટ-અનિષ્ટ કંઈ નથી. ઇચ્છા ક્યારે ઉપજે કે ન્યારે ઇચ્છિતનો વિયોગ હોય, ઇચ્છિત ભોગરૂપ ન હોય, આત્માનો નિરંતર પોતાના ઇષ્ટ સાથે છે, પોતાના ઇષ્ટને ભોગવી રહ્યો છે.

આમ મુક્તઆત્મા દાન દેછે, લાભ પામે છે, ભોગ-ઉપભોગ કરે છે. અને પોતાના ઇષ્ટ રીતે પ્રવર્તે છે. આટલે સુધી સિદ્ધ તેમજ શુભ-મુક્ત જનની વાત થઈ. શુભ-મુક્ત પદાર્થમાં શરીરધારી હોવાથી આપણને જ્ઞાનદાન દેછે, આપણા તરફથી પિંડરૂપ (શારીરિક સન્માન-પૂજન પામે છે, આદાર X સુખાસનાદિ ભોગવે છે, તેમજ કેટલાંક બાકી રહેલાં અધાતી કર્મને લઈ ઉપજતી ઇન્દ્રિયો (રાગદ્વેષ વિનાની ઇન્દ્રિયો, કેમકે રાગદ્વેષરૂપ ધાતીકર્મો દૂર થયાં છે) પ્રમાણે વર્તે છે.

તા. ૬-૯-૧૨ ખાસ એ જાણવા માગુ છું કે આત્મા ગુણ, નહિ કે પહેલો આત્માને મોક્ષમાં કેવીરીતે પ્રવર્તવે છે?

ઉત્તર-જ્ઞાનદિના અંતર્યમ દૂર થવા રૂપ આત્મા ગુણ છે; અને હું ધારું છું કે તેજ સ્વયંવેલ છે. આનો ખુલાસો ઉપલા જવાબોમાં થઈ ગયો છે.

તા. ૬-એક બાબત ધ્યાન રાખવાની છે, કે આત્મા જ્ઞાન છે; આત્મા દર્શન છે; આત્મા ચારિત્ર છે; આત્મા વીર્ય છે. ઇત્યાદિ તો બરું. પણ એમ ન કહી શકાય કે જ્ઞાન આત્મા છે; ચારિત્ર આત્મા છે; વીર્ય આત્મા છે, ઇત્યાદિ. જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, વીર્ય, સુખ, આદિ બીજા બધા ગુણોનો સમૂહ તે આત્મા. ॐ શાંતિ :

મોરબી-કાડીઆવાડ
તા-૨૩-૧-૧૨ મંગળ

મન:સુખલાભ વિ. કિરતચંદ મહેતા.

પત્ર પ્રાસાદ.

ૐ તત્સત્

૨૭-૫-૧૧

મુદ્રા સી બહેન,

ગઈ કાલનો લખેલો પત્ર લોહાધાટ પોસ્ટ ઓફીસમાં મૂકેને મળ્યો, મહારો એકાગ્રીસમીનો લખેલો પત્ર ત્હને કાંસે કે આજે મધ્યોહસે અને કદાચિત્ત હું આજ વખતે મૂકેને પત્ર લખતી હશ્ચ. કાંસે પોસ્ટ ઓફીસમાંથીજ મૂકે એક પત્ર લખ્યો છે તે ૩૧ મીએ કે ૧ સીએ મળશે.

+ શુભ-મુક્તને દિગંબર જેનો આદારનો વિશેષ કહે છે.

હું અહીં એટલો બધો આનંદમાં રહું છું કે તેનું પ્રમાણ માપવું મહારી અત્યારની શક્તિની ખુદાર છે. અહીંનો દરેક પર્યાત-દરેક પુલ-દરેક ઝરણ કંઈક પવિત્રતામાં-પ્રભુમયતામાં હૃદયને કુળાવી દે છે. લાંબા લાંબા અન્નકાર અને વિશેષણો લગાડેલા અતિશયોક્તિભર્યા વાક્યો-લખવા કે, વર્ણન કરવા એ એક પ્રકારનું જુદાણું છે અને તેનું લખવાનો મદને તિરસ્કાર છે પરંતુ હું અહીં આ જે પ્રત્યક્ષ અનુભવું છું તે લખું છું, જે કે મહાર્જી લખાણ મદને અહીં આ જે આનંદ અનુભવાય છે તેનો હઝારો અંશપણ બતાવી શકવાનો સંતોષ આપી શકવું નથી.

હું અહીં આ શું અનુભવું છું? કેવળ પ્રભુમયતા-કેવળ પ્રેમ-પવિત્રતા-આનંદ-આ પવિત્રતા અને આ આનંદ મહારી ચેતરફ કંઈક એટલા બધા પ્રમાણમાં વસતો દેખાય છે કે એનું સર્વસ્વ હું પણ પામી શકતો નથી, અર્થાત્ કંઈ લાન રહેતું નથી. આ આનંદમાં હું ડૂબી જાઉં છું-મહારી જાત વીસરી જાઉં છું-અને હું નથી નથીજ એમ કંઈક ધમ આપતું જણાય છે. કોઈક અત્યંત જુની એળખાણવાળી વસ્તુ કિંવા પૂર્વજન્મનો કોઈ અત્યંત નિકટનો સ્નેહી કે સંબંધી આ જન્મમાં બંને મળતાં વારજ જેમ બીજાને કંઈક અદૃશ્ય રીતે આકર્ષે છે-ખેંચે છે અને એમ ખેંચાઈ જતા ખેંચનાર મનુષ્યજેમ આશ્ચર્યમાં ડૂબે છે (કે આ માણસ કિંવા આ વસ્તુ તરફ હું એકદમ આટલો બધો વિચિત્ર રીતે કેમ ખેંચાઈ જાઉં છું) તેમ અંહીનો દરેક પથ્થર-દરેક ઝરણ-દરેક બરફથી ઢકાયેલું શિખર-મદને કેવી પ્રભુતા-ધમ્મરમયતા-પવિત્રતા-પ્રેમનો અનુભવ કરાવે છે તે વિશે હું વિચારમાં પડી જાઉં છું. અને પ્રભુની અનંતતાના વિચારમાં નમ્ર બની જઈ ગયી જાઉં છું. આ શુદ્ધ અહં-મમત્વ કોઈક અંધારા ખુણામાં છુપાવાની જગ્યા શોધવા મંડી જઈ તેમાં નિરાશ થવાથી આખરે પાણીના પરપોટાની પેઠે ઝુટી જઈ આ અનંતતામાં ભળી જાય છે.

કલાપિના સંવાદમાં ૧લા સંવાદમાં વાંચજો. તોગલ કહે છે કે ખોવાઈ ગયેલા એક મેદાને પોતાનું આખું ટોળું છોડી દઈને જેમ બરવાડ શોધે છે તેમ અજ્ઞાનમાં ડૂબી જઈ 'અહં' ના કુવાના દેડકા જેટલા કુવામાં આત્માની (એટલે પરમાત્માની) અનંતતા બૂઝી ગયેલા અજ્ઞાનીઓને-પાપીઓને-પ્રભુનો પ્રેમ-પ્રભુની કૃપા શોધે છે. આ કૃપા નિમિત્ત તરીકે ગમે તે સાધનદ્વારા ઇશ્વર તદ્દમાદા પર ડોળે । દ્વિમાત્ર્ય દેવજૂગિ-કિંવા પુરુષજૂગિ એટલાજ માટે કહેવાય છે કે અંહી પ્રભુના એ પ્રેમનું જ સામાન્ય પ્રયોગ રચણે-સર્વત્ર વ્યાપી રહ્યું છે. અંહીનું એક પગ ત્રાડ એવું નહિ દોષ કે જે પોતાના પાંદડા દ્વારા પ્રભુની અગાધતા પ્રત્યક્ષ કરાવી તદ્દમને કંઈક દેવી વાતો ન લીખવે. અંહી આવીને હું સર્વ 'અસત્ય' ખોઈ બેઠો છું, મહીનના-સર્ગકલદ-નીચના-દલકાઈ અને એ સર્વને પરિણામે પરિત્ર સંસ્કારવાળા કિંવા પવિત્રતાનો પારા લાગેલા આત્માને ઉત્પન્ન થતી ભવંકર અસ્વસ્થતા એમાંના કરાની આ શાંતિ અને પવિત્રતાના પ્રદેશ ઉપર પગલુ બરતની દિમ્મત નથી. જદું દિવસથી ખોળાઈ ગયેલા પુગને જોઈને માતા આનંદના અશ્રુ વર્ષાવે, ત્વેના ઘરના દાષ એના શરીર ઉપર ફરવે અને માથું મુંખી ગમ્મીઓ કરે તે વખતે પેલા પુગનું હૃદય તપામનાર એમાં ઉત્ત-

સાતા આનંદને માપી શકશે ? કોઈ યરમામીટર એ હૃદયના તે વખતના સંતોષનું માપ લઈ શકશે ? અંહીની કુદરત-પ્રભુનો પ્રેમ-અંહીની પવિત્રતા તદ્દમને એટલાજ રનેદથી છાતી સાથે આંપે છે, અંહીની પવિત્રતાના ખોળામાં આવતાંજ શાંતિ અને આનંદમાં ફૂલી જવાય છે, અંહી દરેક શિલા હૃદયપૂર્વક તદ્દમારો સત્કાર કરે છે. ખરે બપોરે પણ આડીમાંથી કાન ફાડી નાંખે એવો સ્વર કરી કુદરતનું અત્યાહત સંગીત ગાનારા તમારા હમારાં યજ્ઞોગાન કરતાં માણસ પડે છે. કારણકે એક આત્માનો ઉદ્ધાર યતાંજ આખું બ્રહ્માંડ આનંદથી ગાજી ઉઠે છે. એક આત્મા અજ્ઞાનના અંધારા પ્રદેશમાં પ્રકાશમાં-આવતાંજ આખું બ્રહ્માંડ-પ્રત્યેકમાની પ્રભુતાનો-પવિત્રતાનો સર્વ પ્રદેશ-તે દિવસને અત્યંત આનંદદાયક ગણી ઉત્સવ પાળે છે-તે દિવસને તહેવાર માને છે.

એમ અંહીના સૌંદર્યનો સોજતો બનવામાં મારે અધો વખત ગાળું છું, આશ્રમમાં તો માત્ર જમવા જેટલો વખત રહું છું, પુસ્તકો વાંચવાનું તો છોડી દીધું છે.—હમણું છોડીજ દેવું છે. હોવાય નહિ તોજ પુસ્તકને હાથ લગાડવો એવો નિશ્ચય કરી શક્યો છું, અંહીનું પ્રત્યક્ષ જ્ઞાન એક દિવસમાં, એક કલાકમાં, અરે એકજ દેખાવ, એકજ દ્રષ્ટિમાં નિમિષ માત્રમાં જે કંઈ શીખવી રહ્યું, જેટલું જ્ઞાન આપે છે, જેટલી દૈની વાતો કાનમાં ગણગણી જાય છે, તેનો સહજાંશ તો શું પણ લક્ષ્યાંશ એવી કુદરતના પ્રત્યક્ષ જ્ઞાન ઉપરથી મગજમાં ભરીને એ મગજના સ્મરણ ઉપર આધાર રાખી હાથ, શાઇ, કાગળ અને લોહાંના ખીસાથી એવા જડ સમૂહના સાધનોથી મનુષ્યના કુદરતી અનેક કૃત્રિમ આકૃતિઓ પામેલાં સાધનો (ટાઇપ-પ્રેસ સંચા વગેરેના સંતાન રૂપ પુસ્તકોમાંથી હું મેળવી શક્યો નથી. એ અનેક રૂપાંતરો પામેલું અનંક રીતથી નિર્મિત થએલું દિઠંબા જ્ઞાન છે. અને અહીંનું પ્રત્યક્ષ સૌંદર્ય નજરે નિહાળતાંજ ત્હેની ક્ષુદ્રતા સમજાઈ જાય છે.

તું કદપના કરી શકે છે મહાસમાં કેટલો ફરક પડી ગયો છે? જેને માટે મુખ્યમાં હું અનેક પ્રપત્નો કરતો—કલાકના કલાકમાં થોડીક મિનિટ મોકલાઈ જે સ્થિતિ હું અનુભવી શકતો (અને તેથી ઊંચડી નિરાશાજ વધતી) તે વિના ખોસાવ્યે-આપોઆપ—એની મેળેજ ાપીને મ્હને અંહી બેરી પડે છે કુદરતનું સૌંદર્ય નિહાળવામાં—અંહીની શુચિતા અનુભવવામાં થડી થડી હું મ્હને બૂલી જતું છું અને છેલ્લા ત્રણ ચાર દિવસથી (જ્યારથી હું મ્હારો થોડો ખરો સમય આમ નીચે ફાંવામાં ગાળું છું) તો કંઈક જુદાજ બની ગયો છું. ...ના ખ્યાનમાં ત્હારી જે સ્થિતિને માટે ત્હારા ઉપર હું આશીર્વાદના વાદળાં વર્ષાવતો—શુચિતા અને અશુચિતાની એક ક્ષુદ્ર બાજતને લીધે તું મ્હારા ઉપર મુરસે થઈ હતી—કિંવા ત્હને ખોટું લાગ્યું હતું અને એ સ્થિતિ બદલ નીચેની પાવરીના—છેક પ્રથમ પગપિ આંના—મુમુક્ષુએ સ્વીકારથી ચોગ્ય છે. તુ એ સ્થિતિથી ઉપર છે એમ સમજતી અશુભ અકસ્માત શુભ પરિણામ લાવવાનેજ બની આવે છે એ ‘અધુના ઝરણમાં સ્થગ જ્ઞાનનું છે’ એ ક્ષાપિતા મૃત્યુંની લીટીદારા હું સમજાવતો હતો તે વખતે ત્હારી જે સ્થિતિ હતી એ સ્થિતિ પ્રભુના આ ખોળામાં થડી થડી અનુભવાય છે. કાલનીજ—ગઈ કાલનીજ વત કદું છું. લોહાપાટ ચારથી વાગે હું આશ્રમમાં પાછો આવ્યો અને થોડીવાર રૂઢી પોણા પાંચ કે પાંચને શુભારે ખીજ તરફ એક ઉંડી ખીણમાં ગયો. ત્યાં જાડી છે. છેક અંધારા જેવું રહે. માથા ઉપર આકાશ, થોડુંક—ન્હાની જતી જેટલું દેખાય. તરફ જવાનો રસ્તો એ તરફ થઈને જાય છે અને આશ્રમના સ્વામીઓ તેને જઈ આવી શકાય એવો રાખવાની સંભાળ રાખે છે. હું ફરતો ફરતો જ વાગે અંહી આવી પહોંચ્યો હતો. આસ પાસના જંગલો ઉપર પર્વતોની પાછળ ચારેય જગ્યાથી સૂર્ય ક્યારનો ડુબી ગયો જણાવતો હતો અંધાર મધ મધુ હતું, સ્વતાથી થોડેક દૂરથી એક પાંચકે રીંછ ઉંચાઈથી પડતો પાછળનો ન્હાનો સરખો ધોધ છે અને એ જગ્યાં ત્યાંથી આગળ આવી સરતા તરફ જાય છે તેથી સ્વામીઓને ત્હેના ઉપર ન્હાનો સરખો લોહાડનો સાત આઠ રીંછો પુત્ર જાહેરો પડ્યો છે.

એ ધોધની ડાબી બાજુએ એક મોટી સિલા છે અને એ ધોધ અને ત્યાંથી આગળ ચાલતા ઝરણોને દેખાવ એટલો બધો સુંદર હતો કે હું આનંદમાં હુબી ગયો. આસપાસથી દસ બાર જ મિનિટમાં મહે ધોતીઆનો ખોજો ભરાય એટલાં ધ્રુજ વીણી કહાડ્યાં અને એ ધોધને મથાળે જઈ ખોખા ભરી ભરીને અર્પણ કરી દીધાં. ધોધનું પ.ણી પડી પડીને નાચે પાણીની એક કુંડી જેવું બની ગયું. છે, એ કુંડીમાં એ સૌ ધ્રુજ ગયાં અને ત્યાંથી બધે અચ્ચાર આગળ નીકળી ઝરણમાં સાથે સાથે આગળ વહેવા લાગ્યાં જાણે રાસ રમાતો હોય ! આ સૌ હું કંઈક એટલાં બધાં આનંદથી પેલી સિલા પર બેસી જઈને જોતો હતો કે પછી શું થયું તે મને કંઈ માલમ નથી. એ આનંદમાં હું સર્વ કંઈ ભૂતી ગયો, મને ટાઢ વાવા લાગી અને તે મહારાંકપર્ણની અંદર થઈને અસહ્ય થવા લાગી ત્યારે હું જાગ્યો. આંખ ઉઘાડીને ચોમેર ગાઢ અંધકાર ! ઉચું જોયું તો જરીક જંગલ દેખાતા અકાશમાં ગુરુ-બૃહસ્પતી—(જે આ દહાડામાં દશવાગે માથાઉપર આવે છે) ચમકતો હતો ! રાત્રિના દશ વાગ્યા હતા. આસપાસની ઝાડીઓમાં—આશ્રમનાં એ ત્રણ માણસો મને શોધવા નિકળ્યાં હતાં અને મોટેથી બૂમો પાડતા હતા. મહેં પણ બૂમ પાડી અને અને તેઓ મને આવી મળ્યાં. તેમણે મને કહ્યું કે અમે એક કસાકથી આ ઝાડીમાં બૂમો પાડીએ છીએ અને આપાર સુધી તમને જવાબ કેમ આપતા ન હતા ? મહેં કહ્યું કે હું ઝરણ ઉપરની એક સિલાઉપર ઉંઘી ગયો હતો ! આશ્રમમાં આવી મહેં સ્વામીએને કહ્યું કે મહારી બીલકુલ ચિન્તા ન કરી. હું જૂસો પણ નહિ પડું, તેમ ઝાડીઓમાં મને વાઘ વર પણ નહિ ખાધ ગય. માટે મને શોધવા માણસો ન મોકલતા (આ તરફની ઝાડીઓમાં કવચિતજ વાઘ વર હોય છે.)

આવી રિચિત મહેં કદી અનુભવી ન હતી. આવો આનંદ, આવી પવિત્રતા આટલે દરતજે મનુષ્ય અનુભવી શકે એમ હું કદિ માની શક્યો ન હતો. એ અદ્દા તહે શીખી. તું એમ માનજે કે 'હું પ્રભુનું નિમિત્ત હતી' પરંતુ પરમાત્માનું એવું પવિત્ર પ્રતિનિધિત્વ જગત્માં બહુ જ થોડાનાં હાથમાં લખાએલું હોવાનું જગત્તા દતિહાસ આજસુધી કહેતા આવ્યા છે. પરમાત્માની પ્રત્યક્ષ કૃપા ન અનુભવાય ત્યાંસુધી પરમાત્માના એ પ્રતિનિધિને પૂજનીય ન માનવું ? માટેજ હું તને દેવી કહું છું અને માટેજ તને સદૃશર દિંવા ઉદ્ધારક તરીકે પૂજું છું. આવી પૂજને અયોગ્ય કહેનારા કે માનનારા—પ્રભુકૃપાનુ ધ્યેય સાધ્ય કરવાના માર્ગમાં—સદૃશરની આવશ્યકતા પ્રતિપાદન કરનારા આ આવશ્યક પગથિઆનું ખંડન કરનારા એ કૃપાને—આધ્યાત્મિક આત્મેન્નતિને—માટે અપાત્ર—નાલાયક છે.

તને એમ લાગશે કે હું આમને આમ લખવામાં રખડવામાં કે ગાંડા કહાડવામાં—જલો જાઉં છું, પરંતુ આત્માની ઉંડાક શોધવાનો—તહેની અગ્રાધતા માપવાનો એજ માર્ગ છે, એજ તપશ્ચર્ચા છે. એક જગ્યાએ શરીરને કિંવા શરીરના અમુક અવયવોને બળાતકારે સ્થિર રાખી ઝાડ કે પથ્થર જેવું જડ બનાવી દેવાનાં આત્માની પ્રગતિ નથી. એવો બળાતકાર જડતા વધારી

તદમને સ્થૂલની મર્યાદાથી આગળ લઈ જઈ શકશે. નહિ મ્હારે એ સ્થૂલત્વનું અસ્તિત્વ જૂની જનું છે. હું સ્થૂલ છું-મનુષ્ય છું-આટલોજ (સાડા ત્રણ હાથને) છું એ જૂની જનું છે.

મ્હારી તબીબત એટલી બધી સારી રહેછે, મારું મગજ એટલું બધું ખીલેલું રહેછે કે મને હું આનંદની દવામાં એરોપ્લેન (વિમાન) ગાં બેસી ઉડ્યાં કરતો હોઉં. એકાદ ગંભીર કિંવા આધ્યાત્મિક વિષય ઉપર પત્ર લખવાને માટે મુગધમાં પંદર પંદર દિવસ જે સ્ફુર્તિની મ્હારે સદ્ જોવી પડતી તે સ્ફુર્તિ સત્ દિવસ મ્હારા મગજમાં એટલી બધી ઉભરાણાં કરે છે કે સત્દિવસ સાંને પત્રજ લખ્યાં કરું અને નોટપેપરના નોટપેપર ભરી એ સ્ફુર્તિના ઉભરા કાઢ્યાં કરું ! ઘડી ઘડીમાં એટલા બધા નોટપેપર લખાઈ જાયછે કે વાંચનારને કંટાળો આવશે એવી કલ્પના મોડી મોડી પણ આવીને પ્રભુ કૃપાએ પગ હું પુરો કરી નાંખી બીડી શકું છું. અત્યારની આ—ત્હારા પત્રનીજ વાત કરું, પહેલા નોટપેપરપર પ્રથમ પેરેગ્રાફ લખ્યો ત્યારે એમ થયું હતું કે શું લખવાનું છે ? જવાબ તો કાલેજ લખી નાંખ્યો. હવેતો કંઈ બાકી રહેતું નથી અને એમ લાગ્યું હતું કે આ એક નોટપેપર લખ્યેજ પૂર્ણ થઈ શકશે. પરંતુ આ પાંચમું પાતું લખું છું મ્હારા સ્વપ્નામાં એ ન હોતું કે આજે હું ત્હને આટલો લાંબો પત્ર લખવાનો છું. કિંવા અમુક અમુક બાજતો લખવાને એવા કંઈ વિચાર પણ કરી શક્યા ન હતા !

પગ લાંબો અને લાંબો થતો જશે તો (મારી માગતો જાયછે અને હનુમાનના પૂજારી પેઠે લખવાનું લખાવતો જાયછે.) એમ ત્હને લાગશે માટે હવે પૂર્ણ કરી નાંખીશ. વળી લખીશ. હવે એક બે પત્રો લખીશ અને પછી લાંબા વખત મુઠી ત્હારે માટે એવી વાનોનો સમ્રહ કરી પેટાશ ભરી રાખીશ ને પાછો આવીશ તો વર્ષોના વર્ષો મુઠીનું સાંભળ્યા કરીશ તો પણ ખૂટશે નહિ.

હું અહીંથી ઊડી તરીએ જઈશ. હાર્ડ-આગળ દૂરદૂર-બહુજ દૂર ! અહીંથી ૪૨ માઈલ ઉપર એક અમુક દિશામાં એક અત્યંત રમણીય-ઉત્તમ સ્થાન-ગોધી કદાડયું છે. નગર જેવું નથી પણ સાંભળીને નષ્ટી થયું છે ત્યાં કોઈ નથી-કંઈ વસ્તી નથી. એક મોટી નદીનું મૂળ છે. ત્યાંથી એ નદીનાં ઝરણું-દાના ન્હાના ધોધ નિકળે છે. એક અત્યંત ઉંચા પદાડની તલેરી જેવી એક ખીણમાં-એ ઝરણુના મૂળ આગળ-રેડીશ-ધ્યાન કરીશ-ભટ્ટકીશ-કલાકના કલાક જરૂરમાં અને પર્વતમાં શિખર ઉપર અને નીચેની ખીણોમાં ફરીશ. ભાત બૂલાઈ જશે ત્યાં બેસી જઈ એ આનંદ સમાધીમાં લીન થઈ જઈશ. કંઈ દિશામાં અને ક્યાં તે કહીશ નહિ કારણકે તેમ કરવામાં લય છે પરંતુ અંદીની ૪૨ માઈલ અંદર આગળ-દિમાલયની મંચમાં-જરાજરી ચાર ચાર છ છ ફીટ બરફ વર્ષમાં આઠ માસ સુધી પડે-આપણે ના ખાડીએ તોપણ પડે-આપણા કંઠમાં ન રહે ! ત્યાં રેડીશ, બેસીશ, ઇન્જલ થશે તો વાંચીશ-લખીશ (એક પેન્સિલ અને એક શીટીમાં શામ્પ ભરીને લઈ જવાનો છું વધારે નહિ. એટલું ખોવાઈ જાય, ફરી જાય કે દગ્ગા જાય તો મ્હને લખવા દેવાની ઇશ્વરની

મુંજા નથી એમ, માની બંધ કરવું) જંગલોમાં અને જેમાં મુંજા થાય ત્યાં જંગલના પક્ષી દિવા પવન જેટલો સ્વતંત્ર રહીને વિચરીશ. એ પ્રભુ-અંતરાત્મા-બોધશે. અંદરથી પવન કંઠે-કાનમાં લણકાર મોકલશે કે 'જસ હવે જાઓ અને કર્તવ્ય કરો ! મેળવ્યું તે આપો અને વિશ્વની ચરણસેવાને લાયક થયા છો એમ ભલે જગત્ જાણે' ત્યારે પાછો આવીશ અને મહારા આનંદના, મહારા અનુભવનાં-પુષ્પોવડે સોને પૂજશ અને ત્હેની દેવી મુગધદારા સંસારી સ્વાર્થની-ક્ષુદ્રત્વની દુર્ગંધ ધોવાનો-કઢાડવાનો પ્રયત્ન કરીશ.

તું મહેને સ્વાર્થી કહેતી ના. આ આનંદ મેળવવા પૂર્ણતાને માર્ગે કૃત્ય કરવાની તૈયારીને માટે બંધી મ્હારે આવવું પડ્યું. તું તે ત્યાંજ રહીને કરી શકે છે. હું બંધીજ રહેવાનો નથી. મ્હારા આનંદન મારીજ પાસે બંધી રાખી-તેમાં કુળી જઇ સ્વાર્થી ગણાવાનો નથી. તું પ્રભુની પ્રતિનિધિ થઇ, હું પણ તે પદ પ્રાપ્ત કરવાનો પ્રયત્ન કરીશ. હું ત્હેને પૂછું છું કે ગુરૂ માત્ર છતાં મ્હારી જ્ઞાતને લાઇ ગણી જ્ઞેનને કંઈ કંઈ શીખવવાનો સમન્વયવાનો ગુરૂ હોવાનો કેળ કશું. નહિ ? આપણો રનેદ, આપણો સંબંધ સંસારીઓથી ભુદો કંઈક વિચિત્ર પ્રકારનો નથી લાગતો ?

બની ઉસ્તાદ આવો તો થશો બંધી તમે એલા

મગર ખુશીદ બનશો તો હમે એલા થનારાઓ.

એપાજ કંઈક ઉસરો મુસરો સંબંધ.

ત્હારો

લાઇ

તા.ક.માફ કરજો ! હવેમાનવું પૂછું હવે આગળ આશુ. પાંચમાં નોટપેપરને છેડે લખેલી કલાપિની લીટીઓનો અર્થ એવો છે કે ત્હમે ગમે તેવા ઉસ્તાદ એટલે હુશિયાર બનીને આવશો તોપણ અમારી આગળ તો તમારે એજાજ બનવું પડશે. પરંતુ અમારા એલા બનવા ખુશી દશો તો અમે પણ ત્હમારા એલા બની જઈશું. અર્થાત્ ત્હમે અમારા ગુરૂ અમે ત્હમારા ગુરૂ.

શિયળ વિનાની નારી.

લેખક; શ. રા. પ્રાણજીવન મોરારજી શાહ.

(“ આવોને દીન દયાળ રમવા આવોને રે ”—એ રાસડાની રાહ.)

નારી ન એ અંગાર, શિયળ નિર્મળ નહીતો,

નારકી છે તૈયાર, ભલે જગ કમતી અહીતો; એ ટેક

શિયળ નારીનું નૈતમ નાહું, શિયળ સદગુણ સુંદર આશુ,

પણ કામનું થું કરીવાહું, શિયળ નિર્મળ નહિતો —

લાવી લાલે ઘાટ માણેક મોતી, પંડે અખંડને પિપર પૂનોતી,	શિયળ.—	૨
સળગાવો સંપત્ત સોતી,		
રૂપેતો ધંદ્રપરી ઉતરેછે, હાલ તો હાથણી પાણી ભરેછે,	શિયળ.—	૩
પણ નારકીને વરેછે,		
શિયળ પણ સામાયિક યોથાં, પોળો પડીકમણું ને પોથાં,	શિયળ.—	૪
સંજમ જપ તપ ભોથાં,		
અંતરે તર્ક વિતર્ક ઉઢાળા, વેપ કુવેપ છે નખરાંરાળાં,	શિયળ.—	૫
કોયલા કાળા ને કાળા,		
વ્રત યોથાનો મહિમા મોટો, પાણીને મૂલે ન વાળો મોટો,	શિયળ.—	૬
દીરો વેચી લ્યો લખોટો,		
ચંબાછે ધર નર ધર્મનો નારી, રત્નની ખાણુ ને સ્વામીશું વારી	શિયળ.—	૭
કુલટા શું જાણે મિચારી,		
ગદ લોઢાનો ને જંધીખાનુ, ચોટી અખંડ ન્યાં લાગ ન ખાનુ,	શિયળ.—	૮
એ તે પતિવ્રત શાનુ,		
ખાહેર શિયળ ધરમાં શિયળ, બીંતરે શિયળ ભોંપરે શિયળ,		
એકતિ શિયળ તે શિયળ, સજની સજની મારી.		૯
પતિવ્રત સંપત્તિ મે વરસાવે, સંતતિ રામ રિખજ થઇ આવે,		
મ્રાણ્યજવન મન લાવે, સજની સજની મારી		૧૦

જૈન સાહિત્યની ગુજરાતપર અસર.

ગુજરાતી ભાષાના સાહિત્યને જૈનો તરફથી જે ફાળો મળેલો છે, તેના સ્વાભાવિક રીતે બે વિભાગ થઈ જાય છે. એક તો આગલા વખતમાં એટલે ગુજરાતી સાહિત્યની શરૂઆતથી તે લગભગ ૧૮ વા ૧૯મા સદી સુધી જે ફાળો મળેલો તે અને બીજી હાલના એટલે અર્ધ-ચીન સમયમ્મં મળેલો ને, જુના વખતમાં જૈન સાહિત્યકરોની કલમે જે કામ કર્યું છે તેને અંગે થયેલો લાભ અત્યાર પહેલાં પ્રતિષ્ઠિત જૈનેતર સાક્ષરોએ એકે અવાજે કબૂલ રાખ્યો છે. કેટલાએક જૈન સાધુઓની મૃતિને લીધેનું મુસલમાની દોહના નિસ્તેજ સમયમાં ગુજરાતી સાહિત્ય રૂપી દીપ પ્રકાશિત રહેતો. ઇતિહાસ, ફિલસૂફી, નીતિ, ધર્મ વગેરે ધણા વિષયોને જૈન લેખકોએ ખેડેલા છે, પરંતુ એ આખા સાહિત્યવિભાગનો એક સામટો વિચાર કરતાં માત્ર બે બાજતોજ આપણું ધ્યાન ખેંચે છે તે એ છે કે એલેખકો સધળાજ સાધુવર્ગના હતા, એટલે કે ગૃહસ્થી નહિં,—જેમણે ગૃહસ્થાશ્રમ યાતો સંસારનો ત્યાગ કરેલો તેવા હતા, અને તેમને હાથે જે જે લખાણો થયેલાં છે, તે સધળાં માત્ર જૈનધર્મ-જૈન-

સંપ્રદાય, જૈન સંસ્થા, જૈન વ્યવહારને ઉદ્દેશીનેજ ચએલાં છે અને કુદરતી રીતે હોય પણ તેમજ જેમણે સંસારત્યાગ કરેલો એવા સાધુઓ અને તે પણ એક અમુક સંપ્રદાયીસાધુઓ બીજો શો વિષય પસંદ કરી શકે? અને લીધે જૈન સાહિત્ય તદ્દન એકતરફી-એટલે Sectarianism રહી ગયું છે. અને ત્યાં અમુક વિષય એ પ્રમાણે એકતરફી (Sectarianism) હોય ત્યાં તેની ઉપયોગિતા, તેમાં રહેલો રસ, તેની માન્યતા વગેરેનો પ્રદેશ સંકુચિત થઈ જાય છે, તેમાં બીજા ઓતું બહુ મન લાગતું નથી, અને તેથી સર્વમાન્ય થઈ શકતો નથી. અલગત નીતિ વ્યવહાર વગેરે વિષયમાં ધણું એવાં તરવો છે કે જે સર્વમાન્ય અને સર્વવ્યાપક હોય છે. દાખલા તરીકે જૂઠું ન ખોલવું, કરજ ન કરવું, ચોરી ન કરવી, એવી એવી બાબતો દુનિયાના દરેક ધર્મ યા સંપ્રદાયમાં માન્ય રાખેલી જોવામાં આવે છે; અને તે સંબંધે જૈન સાહિત્યમાં ઉદ્દેશ્ય થયેલો પણ આપણે જોઈએ છીએ અને તેટલે દરજ્જે એ સાહિત્યના ઉપયોગીપણામાં ખામી આવે છે એમ આપણાથી કહેવાય નહિ, પરંતુ એ તરવ માત્ર થોડેજ અંશે એ સાધુકૃત સાહિત્યમાં જોવામાં આવે છે. મ્હોટે ભાગે તો જૈનીઓનેજ રસ પડે એવી બાબતોથી એ સાહિત્ય ભરેલું છે. આ સંજ્ઞાને લીધે જોઈએ તેટલું એ સાહિત્ય ગુજરાતમાં જાણીતું યા લોકપ્રિય થઈ પડ્યું નથી.

હાલના વખતમાં જૈન સમુદાયમાંથી જે થોડા ધણા યુવકો કેળવણી લઈ બહાર પડેલા છે તેમનો મ્હોટો ભાગ પણ ઉપદેશ રસ્તે જૈનસમાજની સેવા બળવવાનું પસંદ કરે છે. આંગળીને વેઢે ગણાય એટલા હાલના જૈન ગૃહસ્થ લેખકો-સાધુ લેખકો નહિ એવા-પણ એ એકતરફી (Sectarianism) બાલુજ પકડી બેઠા છે. મેસર્સલાલન, મનસુખ કીરતચંદ, મનસુખ દાસ રવજી, મેતીચંદ ગી. કાપડીઆ, મોહનલાલ દેસાઈ, એઓ એક પછી એક જૈન ધર્મ યા નીતિશાસ્ત્રને લગતાં જ પુસ્તકો બહાર પાડે છે. વખતે જૈન સમાજની હાલની સ્થિતિનો વિચાર કરતાં એ રસ્તો અયોગ્ય છે એમ પણ કહી શકાય નહિ, કારણ જેનોતો મ્હોટો ભાગ આજે દરેક રીતે અધિકારમાં રહેલો છે. કેળવણી બહુ ઓછી, વહેમભેસુમાર, અજ્ઞાન જોઈએ તેટલું વગેરે શોકજનક બાબતોથી એ સમુદાય ભરેલો છે અને તેથી એવા એકતરફી પ્રયત્નની જરૂર છે, પરંતુ તેથી જેમ આગલા વખતમાં હતું તેમ હમણાં પણ થાય છે. આખા ગુજરાતને ઉપયોગી, આખા ગુજરાતમાં સર્વમાન્ય થઈ શકે એવી અસર એ સાહિત્ય આપણા પ્રદેશના સાહિત્ય પર કરી શકતું નથી. દાખલા તરીકે અર્થશાસ્ત્ર, વ્યાપાર શાસ્ત્ર, વિજ્ઞાન વગેરે સર્વોપયોગી અને સર્વમાન્ય વિષયો સંબંધે એ સાહિત્ય ગુજરાતી ભાષાને પહેલાં યા પછી મદદ કરી શકતું નથી. તેવું કારણ એજ છે કે જૈનો હજી પોતાનું ધર બરાબર માંડી રહ્યા નથી તો પારકાનું શી રીતે સુધારી શકે? પરંતુ આશા છે કે હાલમાં ધીમે ધીમે પણ જે સ્તુત્ય પ્રયાસ શરૂ કરવામાં આવ્યો છે તે ભવિષ્યમાં એટલે દરજ્જે વધી જશે કે જેથી જૈન લેખકોને પોતાના સમાજને સુધારવાની આવશ્યકતા ધણે દરજ્જે બર આવેલી ભાગશે અને તેથી આખા પ્રદેશને ઉપયોગી અને માન્ય થઈ પડે તેવા સાહિત્યમાં વિશેષ-તર ભાગ લેવાનું બની શકશે.

કૃષ્ણલાલ મોહનલાલ ઝવેરી.

અપાશરો—નર્મકાશમાં આ શબ્દનો અર્થ “ગોરછને રહેવાનું ઠેકાણું” એવો કર્યો છે. સોસાયટીના કાશમાં તે કરતાં કાંઈક વધારે શુદ્ધિપૂર્વક તેનો અર્થ કર્યો છે. જૈનો તું એક ધાર્મિક સ્થાન, ગોરછએને જે રહેવાનો આશ્રય તે” એ પ્રમાણે તેનો અર્થ આપ્યો છે. પણ નડીવાદ વાળા કાશમાં તો ‘નર્મકાશ’ વાળા અર્થનો ઉતારો કરવા ઉપરાંત “જેમાં રાત્રે દીવા કરેલા નથી હોતા તેણું સ્થળ” એવો અધુરા અને વિચિત્ર અર્થ કર્યો છે. તે કાશકારના મનથી તો દરકાષ્ટ સ્થળ કે જેમાં દીવા કરેલા નહોત તે ‘અપ.શરો’ કહેવાય !

આશાતના—એ શબ્દ ‘નર્મકાશ’ કે નડીવાદવાળા કાશમાં નથી. સોસાયટીના કાશમાં છે, પણ તેની જોડણી ‘અશાતના’ બરાબર છે કે ‘આશાતના’ જોઈએ તે સંબંધે ચર્ચા થવાની જરૂર છે. *

એકાશન—આ શબ્દ નર્મકાશમાં નથી પણ નડીવાદવાળા કાશમાં તેના બરા અર્થ સાથે આપ્યો છે; છતાં સોસાયટીએ તેને પોતાના કાશમાં ઉતાર્યો નથી, એ એક નવાઈ છે. એકાશન’ શબ્દ અતિ પ્રચલિત છે.

આટલાં ઉદાહરણો પરથી જણાશે કે જૈન પારિભાષિક શબ્દોને જોડણીમાં, વ્યુત્પત્તિમાં અને અર્થમાં કાશકારો તરફથી જુદી જુદી રીતે અન્યાય મળેલો છે. સોસાયટીએ કરવા માટેનો કાશ ચુગ્ગરતી ભાષામાં કાંઈક વજનદાર કાશ થઇ પડવાનો સંભવ છે, અને તેમાં જોનાં પણ ઘણા જૈન શબ્દો દાખલ કરવામાં આવેલા જણાતા નથી. ‘અપકાંય’ શબ્દ છે, ત્યારે ‘અગ્નીકાય’ નથી; ‘આદિનાથ’ અને ‘ઋષભદેવ’ શબ્દો છે ત્યારે બીજા તીર્થ-કર્તાનાં નામ નથી; અને તે ઉપરાંત અનંત:પુત્રથી, અતિચાર, અનાચાર, અરિતકાય, અધર્મારિતકાય, અવગાહના, આકાશારિતકાય, એકાશન, એકટાણું છત્યાદિ અનેક શબ્દો તેમાં જોવામાં આવતા નથી અને વ્યંજન વિભાગમાંતો ઘણાજ શબ્દો રહી ગયેલા આપણા જોવામાં આવે. જૈન પારિભાષિક શબ્દોમાં સેંકડે પેણાસો ટકા શબ્દો શુદ્ધ સંસ્કૃત ભાષાના હોય છે અને ઘણા જ થોડા પ્રાકૃત, ગાઢથી કે ૩૬ શબ્દો હોય છે; પરંતુ કાશકારો જૈન પારિભાષામાં કેવળ અજ્ઞાત હોવાથીજ આવા શબ્દો રહી જાય છે.

આ સ્થળે હું એક સૂચના કરવાનું યોગ્ય માનું છું. સોસાયટી તરફથી જે નવો પ્રમાણ-બૂન કાશ તૈયાર કરવામાં આવે છે તેમાં જૈન પારિભાષિક શબ્દો પૂરતી રીતે દાખલ થવા પામે તેમાં કાશનું માન વધવા પામે તે ઉપરાંત જૈન કોષને જૈન સાહિત્યના પ્રચાર માટે સરસના ઉત્પન્ન થાય તેવો એક મોટો લાભ રહેલો છે. જૈન પારિભાષિક શબ્દો નહિ સમજી શકવાને લીધે જે જૈનધર્મી સાર્વત્રિકી આજે અન્ય ધર્મીઓ અજાણ રહે છે તેઓ

+ આની વ્યુત્પત્તિ આ છે:—(આય-જ્ઞાનસંપાદના = અંકના) એટલે (જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્રના) લાભની અંકના કરવી તે આશાતના. તંગી.

માં સરસતા થયા પછી જૈન સાહિત્ય વાંચવાને વધારે પ્રેરણા તે પ્રુદ્ધજ છે. આટલા માટે સોસાયટીના કોશમાં રહી જતા જૈન પારિભાષિક શબ્દોનો સંગ્રહ કરીને, તેના બરાબર અર્થો લખીને, અને સોસાયટીએ કરેલા ભૂત, ભરેલા અર્થો તથા જોડણીને સુધારીને તે સઘળું સોસાયટી ઉપર મોકલી આપવાનું ખીડું કાઢ જૈન વિદ્વાને અથવા વિદ્વાનોએ જૈન મુનિની મદદ સાથે ઝડપતું જોઇએ. આ કાર્ય જૈન કોમની, અન્ય ધર્મીઓની તેમજ યુગ-રાત્રી સાહિત્યની એક અનુપમ સેવારૂપ છે. આ કાર્ય સોસાયટીએજ પોતાની એક ફરજ સમજીને કરવા જેવું છે, પરંતુ જૈન વિદ્વાનોની મદદ સિવાય તે કાર્ય નિર્દોષ અને સંપૂર્ણ થવાનો કદાપિ સંભવ રહી શકે નહિ અને તેથીજ તે કાર્ય કરવાને થોડા જૈન વિદ્વાનોએ સેવાયુદ્ધપૂર્વક સ્વયંશ્રેયક તરીકે અહાર પડતું જોઇએ.

સારંગપુર; અમદાવાદ

તા. ૧-૮-૧૨

યુનીસાલ વર્ધમાન શાહ.

એક પર્યેષક ચિત્ર.

—:—

લાનુમાંથી અનલ જમતે, લીપણ વધતો'તો;
 મ્હારી શાન્તિ જનપદધ્વનિ, તોડતો રહેજ પથ ના.
 ને દિવાસે શયનસદને, ખુલતો'તો અરીસો,
 એની રહામે હણુ હણુ જરી હોંચતો હું સુતો'તો.
 ચીં'ચીં'ચીં'ચીં' સ્વર મૃદુલ ત્યાં, આઘડ્યો કણું મ્હારે;
 ને જોઉં ત્યાં પ્રમત્ત ચકલી, દર્પણે ચંચુ મારે.
 ચીં'ચીં' નો એ રવ મૃદુ હવે, છેક વાધી ગયો ને,
 રહામી ખીજીં ચકલી સહ તે, આદરી યુદ્ધ બેઠી.
 મ્હારા બંધુ દૂર રહી રહી, ગમ્મતે દેખતા'તા;
 એ બોલ્યા, 'હે ચકલી હૃદયે કેટલો દ્વેષ અગ્નિ ?'
 મ્હું વિચારું જગમદો વળી, માનવી શું કરે છે ?
 પિતાના આ તનય સઘળા, કસેશ ઝોઝા કરે છે ?
 હું તું તે સૌ કરણ વિભુથી, એક ને ભિન્નરૂપ
 એ આત્માના જગજન સહુ, માત્ર સાદ્રસ્ય રૂપ.
 જાણીએ તો પથ હજી કંઈ, દ્રષ્ટિમાં સામ્ય નાન્યું,
 રે ! રે ! ક્યારે ? જગત્ સઘળે વ્યાપશે બ્રાતૃભાવ ?

અમૃત.

બ્રહ્મલેસાંની દેવપૂજા.

૧

જન્મે તેને દિવ દુઃખડિયાં પાપછે આશ-ધેત્રાં
 હવે તેને સ્મિત કૃત્તિયાં જાપછે લાડ-ધેત્રાં
 જનતાં તેને નીર નયનનાં સિંચતાં બ્રહ્મધેત્રાં
 સંભારીને સુરસમ પૂજે ભાવથી ભક્તિધેત્રાં !

૨

આવી પૂજા અગળ રીતની માનવી માનવીની,
 દેશે દેશે ઘડી ઘડી થતી રંકને રાજનીની:
 આવી પૂજા સ્વરૂપ ભુજવે દેશ ભક્તિ સ્તુતિવે !
 અતે એ તો પ્રકટ કરવી દેવની ભાવનાને !

૩

દેખાંશી આ ક્ષણિક દિસતો દેહ તો આપણો છે:
 સંસારે આ ક્ષણિક દિસતો સ્વર્ગ દો આપણો છે:
 એ સંસારે સુરજનતણાં વાસને વાટિકા છે:
 એમાં આવી નિશ્ચિન ન શું દેવપૂજા ઘટે કે?

૪

જન્મે ત્યાંથી પરહિત કરે સ્વાથ્યે શીખી રહેવા:
 હવ્યા મુખી પરમય રહી સ્વાર્પણે સ્થાય સેવા:
 જેવાં તેવાં રહી હવિતને આમ ઉજ્જવનારાં !
 એવાં તો સુરપદ ઘટે ને ઘટે દેવપૂજા ! !

મુરત, નાગર ફળીયે.

લલિત

જૈન સંસ્થાઓ.

આ શિરોલેખ માત્ર નામનું છે. વસ્તુતઃ આ લેખમાંના વિચારો સામાન્ય સંસ્થાઓ

ને લાગુ પડે છે, પણ તે સંસ્થાઓ જનની હો, કિંવા દિંદુની

પ્રસ્તાવના

હો. દૈવયોગે દિંદુ તેમજ જૈન સંસ્થાઓનો અનુમત મળ્યો અને

તે અનુમત ઉપરથી કેટલીક સૂચના આપવી યોગ્ય ધારી આ લેખ

લખાયો છે. જૈનોનો મુખ્ય સિદ્ધાન્ત દયા-સ્નેહ છે અને એજ સિદ્ધાન્તને અનુસરી આજના

લેખની તુલના કરવા વિનંતિ છે. જૈનેતર હોવાથી નિષ્પક્ષપાત તુલના થવા સંભવ છે, પરંતુ

તે સાથે અંદરનું રહસ્ય સમજ્યાનો અધિકાર ન હોવાથી કોઈક અન્યાય થવો પણ શક્ય છે. ગમે

તેમ હો પરંતુ કેવળ શુદ્ધ હૈનુથી ઈશ્વર પ્રીત્યર્થે અને જૈન સંસ્થાઓ વધારે સારી રીતે કર્મન્ય

અનુવર્તી થાપ એજ આશયથી લેખ લખાયો છે મારે જૈન અંધુઓને એજ દષ્ટિ અને એજ

ન્યાયે લેખકને લેખ તરફ અભિપ્રાય આપવા વિનંતિ છે.

સુધરેલા દેશમાં-ઉત્તરિ પ્રાપ્ત કરવા ઈચ્છા રાખનાર દરેક મનુષ્ય પોતાની ઉત્તરિ કરી બેસી રહેવા ઈચ્છતો નથી. આટલાજ માટે પોતાનાં બંધુઓની જૈન સંસ્થાઓ. ઉત્તરિ અર્થે-સાહાય્ય અર્થે જનહર સંસ્થાઓ સ્થાપે છે અને સ્થાપવા પ્રયાસ કરે છે. બીજા દેશોમાં જ્ઞાતિભેદ ન હોવાથી

સામાન્ય સંસ્થાઓ હોય છે ત્યારે આપણે ત્યાં પ્રત્યેક જ્ઞાતિ પોતપોતાની સંસ્થાઓ કાઢે છે. આજ ન્યાયે વ્યાપારમાં અગ્રેસર-ધર્મતત્ત્વે જેમના હૃદય સંયોગ્યતા છે એવા જૈન બંધુઓ જૈનોનાજ હિત ખાતર સંસ્થાઓ સ્થાપે એમાં આશ્ચર્ય નથી. આ સંસ્થાઓના હેતુ ઉચ્ચ છે. જેમના સંસ્થાપકો તેમજ નિયામકો શુદ્ધ હાવથી અને ખતતા પ્રયાસથી તે હેતુ પર આલુણા મેંચે છે; પરંતુ મનુષ્યમાત્ર અપૂર્ણ છે એ નિયમે એ સંસ્થાઓમાં દોષ હોય એ સ્વાભાવિક છે. આ દોષો દૂર કરવા-દૂર કરાવવા સુગમ પડે એટલા માટે વિભાગવાર સંસ્થાઓનું દિગ્દર્શન કરીશું.

મુખ્યમાં તેમજ અહારગામ ખાત્રકો માટે જૈનોએ અનેક ન્હાની મોટી શાળાઓ સ્થાપી છે અને આનંદની વાત તો એ છે કે સામાન્ય રીતે અંદર અંદરના મતભેદ

પ્રાથમિક અને ઉચ્ચ પેટાભેદ છતાં કેલવણીના સંબંધમાં એ ભેદ દાખલ થયા ન હતાં કેલવણીની શાળાઓ-એ સંસ્થાઓ સર્વ જૈનમાટે ખુલ્લી મૂકવામાં આવી છે અને ઘણી : ખાત્રકો માટે ખરી સંસ્થામાં કેલવણી મક્ત આપવામાં આવે છે. બાહ્ય પન્નાસાલ જેવી જૈનો માટે હાઈસ્કૂલ ખીજી નથી તો પછી મમતા રાખી-

એ શાળાનો કામ જૈનો શામાટે ન લે? માત્ર પોતાનું-મક્ત-એટલે હીક, હીક, એમ-શામાટે? દિંદુસ્તાનમાં એક એવો અભિપ્રાય થયો છે કે મક્ત એટલે ખોટું અને મક્ત એટલે ગરીબને માટેજ; આનું પરિણામ એ આવ્યું છે કે પૈસાદાર જૈનો આવી સંસ્થાનો લાલ લેતા નથી, પરંતુ દરેક જૈનનું કર્તવ્ય છે કે ખતતા સુધી જૈન સંસ્થાનો લાલ લેવો-તેમાં ખામી-દોષ હોય તો સુધારવો. જૈ. શાળાઓમાં શી નહોવાથી તેમજ જૈન માખાપોને કેલવણીની કિંમત જોઈએ એવી ન હોવાથી તેમજ નિયમિત રહેવાના લાલ ન જાણતા હોવાથી વિદ્યાર્થીઓ નિયમિત રહેતા નથી-વર્ષમાં રજાઓ ઉપરાંત એએક માસ ઘેર રહે છે; આમ હોવાથી નિયમિત ને સારો અભ્યાસ થતો નથી. આટલાજ માટે દરેક વિદ્યાર્થી પાસેથી શી લઈ ગેરહાજર રહેનારો દંડ કરી તેમાંથી ગરીબને મદદ કરવી અને નિયમિત હાજર રહેનારને નિરાંત છોડી જાય તે વખતે આપેલી શી એક સંગ્રહ કરેલી રકમ તરીકે આપવી-જેથી મક્ત કેલવણીનો હેતુ સચવાશે અને દરેક વિદ્યાર્થી પાસે નાની રકમ થશે. દિંદુ-કે જૈન શાળાઓમાં બીજો વધી માખાપની બેદરકારી હોય છે. પોતાના બાલકની ઉત્તરિ ઈચ્છનાર દરેક માખાપે શાળાના નિયામકો સાથે પરિચિત રહેવું જોઈએ અને શાળા નમુનેદાર થાય તે માટે હમેશાં તત્પર રહેવું જોઈએ. જૈન વિદ્યાર્થીઓનો એક દોષ-મોટો દોષ ઉચ્ચ આશયનો અભાવ છે, 'મેટ્રીક થઈએ તો એ ખસ!' આજ વિચાર ત્યાં બી. એ, એમ. એ. થવાની તો વાતજ ક્યાં? મોક્ષ દરેકને મળતો નથી પણ પ્રયત્ન શામાટે ન કરવા? આત્મશુદ્ધિ-ઉચ્ચ આશય અને સતત પ્રયત્ન એજ ઉત્તરિના સાધન છે. સંસ્થાપકો શાળાઓ સ્થાપી પોતાનું કર્તવ્ય અગમ્યું સમજે છે અને

શોખાન સંસ્થાપકો શાળાઓનાં કામકાજથી પરિચિત રહેશે. સાથે શિક્ષણ-ઉચ્ચ ચારિત્ર આપણું એ શિક્ષકોનું કર્તવ્ય છે અને લલિત્યની પ્રગતિ ઉન્નતિ કે અધોગતિ કરવી તેમના હાથમાં છે તો શિક્ષકો પોતાનું કર્તવ્ય કઈ જાણે એવી અનુકૂળતા કરવી, શિક્ષકોને શાળા ઉપર મંમત્વ થાય એવા શિક્ષકો રાખી તેમના જીવન સરળ કરવાં એ સંસ્થાપકોનું કામ છે. જોતો કેળવણીની પાછળ પૈસો ખર્ચવા પાછા પડતા નથી તો શાળાઓ નમુનેદાર બનાવવા પસંદ કરે ને કાળ જતાં જૈન કોલેજ સ્થાપે તો અત્યારે ખર્ચાતો પૈસો સાર્થક થશે.

શ્રી કેળવણીની આવશ્યકતા જોતો સમગ્રતા આપ્યા છે એટલુંજ નહિ પણ અધિક વયની સંસારમાં પડેલી સ્ત્રીઓ ભરત-ગુણણ શિક્ષણ ધર્મશાન કન્યાશાળા આવિકા અને ગુજરાતીનો અભ્યાસ કરવા લાગી છે એ આનંદમય સ્થિતિ છે. પરંતુ સમય બદલાતો જાય છે-પુરૂષો સામાજિક દિલ્લવાસ માં લાગ લેતા થયા છે-સમના ઉચ્ચ હેતુ યુગ સમગ્રતા લાગ્યા છે અને સ્ત્રીઓ સદુદ્યમચારિણી થાય-જીવનભિન્ન થાય-તેમના માનસિક જીવનમાં ભાગ લેતી થાય એમ પુરૂષો ધ્રુવે છે તેવામાં દરેક મામાપણું કર્તવ્ય છે કે માત્ર લખતાં વાંચતાં આવડે તેની સાથે પતિને સાહાયજીવ થાય એમ દરેક વ્યક્તિના સંયોગો જોઈ ઈચ્છે જોઈને ગાન આપણું. કુનિમાં ખીન્ન દેશોમાં સ્ત્રીજીવન કેવાં છે-એ સ્ત્રીઓની શી સ્થિતિ છે-શી દિલ્લ-વાસ આલે છે તે સંબંધી જ્ઞાન સ્ત્રીઓને ઓછું આવશ્યક નથી. તદુપરાંત સામાન્ય નર્મિગ-તંદુરસ્તી સાચવવાનું જ્ઞાન, પ્રાચીન અર્વાચિન સ્ત્રીપુરૂષોનાં ચરિત્રો-સંગિતના વિષયો દાખલ કરવા. કન્યાશાળાના અભ્યાસક્રમ માટે સરકારી અભ્યાસક્રમની કાપિયુ રીતે જરૂર હોય એમ હું માનતો નથી તો પછી સ્વનંત્ર, યોગ્ય અભ્યાસક્રમ જોનાળુઓ તૈયાર કરી વાસ્તવિક સ્ત્રી કેળવણી દાખલ કરેતો શું? આ ઉપરાંત કન્યાશાળા, આવિકાશાળાનો સમય બપોરના બારથી ત્રણનો રાખવો સર્વ રીતે યોગ્ય છે જોયી મુદકાઈ તરફ દુર્મહ ન રહે. કન્યાશાળા-આવિકાશાળાની સાથેજ સ્ત્રીઉપયોગી લાયબ્રેરીની વ્યવસ્થા થાય તો સ્ત્રીકેળવણીનો ઉચ્ચ હેતુ પાર પાડવામાં સરળતા થાય.

ધાર્મિક અને નૈતિક કેલવણી આપવાની જરૂર છે એમ જૈનજાણીઓ સમજે છે અને તે કેવી રીતે આપવી તે માટે એએક વર્ષ ઉપર વિદ્વાનોના અભિપ્રાય માગ્યા હતા. જૈન ધર્મના સિધ્ધાન્તો-હેતુ રહેજે સમગ્રવાનો પ્રેમ કરવો એ પ્રાગલ્ભ્ય છે, પરંતુ ધાર્મિક કેલવણી જે નિવમ અન્ય દિદુધર્મને ગાય પડે છે તે કેટલેક દરજ્જે જોતોને લાગુ પડી શકે એમ હું માનું છું. દિદુભાષ્યોમાં કેટલાક કેવળ અસહી વિચારના એમ સમજે છે કે નાનાં બાળકો પાંચસાન વર્ષનાં બાળકો સંસ્કૃત રતોજ લાગી જાય તે બદાહુરીનું કાપ છે ને ધાર્મિક સંસ્કાર પડે છે તે દશે, પરંતુ નાનાં બાળકો ઉપર એ વધારાનો બોલો છે એમ હું માનું છું. નમો સ્મરિતાલ...વગેરે અથવા વ્રતપદ્ધતિ-તાનાશ્લોક બોલી જાય તેમાંજ ધાર્મિક કેલવણીનો સમાવેશ થાય કે કેમ એ યદ્યદરપદ છે. ન્હાનાં

ઉચ્ચતાં યાગકાને માટે તો ઇચ્છેછ પાંચમા ધોરણ સુધી તો જૈનધર્મના સિધ્ધાન્તોની રસિકવાર્તા-
તીર્થંકર અથવા સાધુઓનાં સરળ-બોધપદ લાપામાં જીવનચરિત્રો અને કેવળ ગુજરાતી સાદી
લાપામાં તૃતીય કરેલી સ્તુતિઓ વધારે ધાર્મિક બનાવશે એમ મહારી માન્યતા છે. સંસ્કૃત
અથવા માગધી સ્તોત્રો પ્રંદર સતર વર્ષના વિદ્યાર્થીઓ માટે રાખવાં જેથી મૂળ પડેલા સંસ્કારોથી
જેમને એમાં રસ પડવા સંભવ છે. તદુપરાન્ત શુધ્ધિવાન, સચોટ છાપ પાડી શકે એવાં સાધુઓ
પાસે વારંવાર શાળાઓમાં વ્યાખ્યાન અપાવવાં.

વિદ્યાર્થીઓને તો ધેરથી વેગળાજં રાખવા એ લાવના દહી આપણામાં પુનર્ દ્રઢ થઈ
નથી એટલે અને રેસીડેન્સીમાં રહેવાની ફરજ ન હોવાથી બોર્ડિંગ
બોર્ડિંગ કેવળ સાધનલીનને માટે છે એવી માન્યતા છે. બોર્ડિંગ-હોસ્ટેલના લાભ-
લાભ ગણાવવાનું આ સ્થળ નથી તેમજ જરૂર નથી, પરંતુ જે બોર્ડિંગો
હોસ્ટેલો છે તેમાં સ્વલાભજન્ય શિક્ષતા જણાય છે. આપણા શૃદ્ધસંસારમાં જે દોષો જણાય છે
તેજ દોષો ત્યાં દ્રષ્ટિગોચર થાય છે. નિયમ-ડીસીપ્લીન, કામ લેવામાં મક્કમપણું અને સ્નેહ-દયામાં
તદ્વાત માનતા નથી આપણી હોસ્ટેલો કેટલાક અપવાદ શિવાય ધર્મશાળાની ગરજ સારે છે.
વિદ્યાર્થીઓનાં માનસિક જીવન કેમ ચાલે છે ? તેઓ અભ્યાસમાં નિયમરૂર છે કે કેમ ? પોત-
પોતાની આરડીમાં શું કરે છે ? કાણ આવે-જાય છે ? કાની સાથે પત્રવ્યવહાર ચલાવે છે ? કેવાં
પુસ્તકો વાંચે છે-એ બોર્ડિંગ સુપ્રીન્ટેન્ડેન્ટ અનેક વ્યવસાયોને લીધે કિંવા સાર્માકું લગાડવાના
ભયે તપાસતા નથી. આથી દેખરેખના અભાવે વિદ્યાર્થીઓની હાજરી બેવાર લેવાતી નથી, અને
ધંધાવાર વિદ્યાર્થીઓ નાટક-સીનેમેટ્રાફ-પાર્ટીમાં મોજ માણવા જાય છે. વિદ્યાર્થીઓનાં વડિલો
પે તારાં બાલકોને બોર્ડિંગમાં મુકી નિશ્ચિન્ત થાય છે પરંતુ વિદ્યાર્થીઓ કેવલ નિષ્કાળજી યદ
જાય છે. બોર્ડિંગના સંસ્થાપકોને અવારનવાર મુન્નાકાન લેવાની પુરસદ નથી હોતી અને પુર-
સદ હોય તો અંગે ઉથી ખખર આપી આવતા હોવાથી સર્વ રીતસર યદ જાય છે. વિદ્યાર્થી
ઓને ખોરાક કેમ મળે છે ? નોકરો સાફસુફ રાખે છે કે કેમ તે પણ ધણીવાર જોવાતું નથી.
આટલા માટે સુપ્રીન્ટેન્ડેન્ટ સ્નેહપૂર્ણ-જવાબદારી સમજનાર હોવા જોઈએ અને વિદ્યાર્થી
ઓનાં શરીર-મન અને અભ્યાસ વગેરે ઉપર વારંવાર લક્ષ આપનાર જોઈએ. બોર્ડિંગને
માટે એક ખાસ દાકતરની અવશ્યકતા છે. આ બધી તજવીજને અભાવે બોર્ડિંગ વિદ્યા
ર્થીઓના સ્વતંત્ર નહી પણ સ્વચ્છંદ વિચારને ઉત્તેજન આપે છે અને બોર્ડિંગના ઉચ્ચ
હેતુ નષ્ટ થાય છે.

રિકન એક સ્થળે કહે છે કે "તમે શું વાંચો છો એ મને કહો અને તમે કેવા છો
તે હું કહીશ." આજ ન્યાયે પુસ્તકાલય-વાંચનગૃહ એ જનસમાજનું
પુસ્તકાલય-ચરિત્ર કેવું છે તે કહી આપે છે, વાંચનગૃહ જેમ વિશાળ-તેની સંખ્યા
વાંચનગૃહ જેમ વિશેષ તેમ જનસમાજની ઉન્નતિ સરળ. જૈનો ઉચ્ચ જીવન
ગાળતા થાય-હેમની શારીરિક તેમજ આધિક સંપત્તિ વધે
એમ દમ્બનારે શ્રી મોહનલાલજી લાયબ્રેરી જેવી અનેક લાયબ્રેરી સ્થળે સ્થળે-ગામે

યોગ્ય સંસ્થાપકો શાળાઓનાં કામકાજથી પરિચિત રહેશે. સારું શિક્ષણ-ઉચ્ચ ચારિત્ર આપવું એ શિક્ષકોનું કર્તવ્ય છે અને ભવિષ્યની પ્રજાની ઉન્નતિ કે અધોગતિ કરવી તેમના હાથમાં છે તો શિક્ષકો પોતાનું કર્તવ્ય ક્યે જાણ એવી અનુકૂળતા કરવી, શિક્ષકોને શાળા ઉપર મંમત્વ થાય એવા શિક્ષકો રાખી રહેમના જીવન સરળ કરનાં એ સંસ્થાપકોનું કામ છે. જોતો કેળવણીની પાછળ પૈસો ખર્ચવા પાછા પડ્યા નથી તો શાળાઓ નમુનેદાર બનાવવા વલ્ન કરે ને કાળ જતાં જૈન કોલેજ રચાયે તો અત્યારે ખર્ચાતો પૈસો સાર્થક થશે.

સ્ત્રી કેળવણીની આવશ્યકતા જોતો સમજતા આન્યા છે એટલુંજ નહિ પણ અધિક વયની સંસારમાં પડેલી સ્ત્રીઓ ભરત-ગુચણ શિક્ષણ ધર્મજ્ઞાન કન્યાશાળા આવિકા અને શુદ્ધરક્ષીનો અભ્યાસ કરવા લાગી છે એ આનંદજનક સ્થિતિ શાળા છે. પરંતુ સમય બદલાતો જાય છે-પુરો સામાજિક દિલ્લસામાં લાગ લેતા થયા છે-સમજના ઉચ્ચ હેતુ પુનઃ સમજના લાગ્યા છે અને સ્ત્રીઓ સદુષ્કર્મચાલિણી થાય-જીવનમિત્ર થાય-તેમના માનસિક, જીવનમાં ભાગ લેતી થાય એમ પુરો ધ્યેય છે તેવામાં દરેક માળાપનું કર્તવ્ય છે કે માત્ર લખતાં વાંચનાં આપડે તેની સાથે પતિને સાહાયજીત થાય એમ દરેક વ્યક્તિના સંયોગો જોઈ ધ્યેય પગેરેનું જ્ઞાન આપવું. દુનિયામાં ખીજ દેશોમાં સ્ત્રીજીવન કેવાં છે-એ સ્ત્રીઓની શી સ્થિતિ છે-શી દિલ્લસાજ થાય છે તે સંબંધી જ્ઞાન સ્ત્રીઓને આપવું આવશ્યક નથી. તદુપરાંત સામાન્ય નર્સિંગ-તંદુરસ્તી સાચવવાનું જ્ઞાન, પ્રાચીન અર્પણિન સ્ત્રીપુરોનાં ચરિત્રો-સંગિતના વિષયો દાખલ કરવા. કન્યાશાળાના અભ્યાસક્રમ માટે સરકારી અભ્યાસક્રમની કોઈપણ રીતે જરૂર હોય એમ હું માનતો નથી તો પછી સ્વતંત્ર, યોગ્ય અભ્યાસક્રમ જનમધુઓ તૈયાર કરી વાર્તાવિક સ્ત્રી કેળવણી દાખલ કરેતો શું? આ ઉપરાંત કન્યાશાળા, આવિકાશાળાનો સમય બગાડના બંધથી ત્રણનો રાખવો સર્વ રીતે યોગ્ય છે જેથી શુદ્ધકર્મ તરફ દુષ્ટકે ન રહે. કન્યાશાળા-આવિકાશાળાની સાથેજ સ્ત્રીઉપયોગી લાયબ્રેરીની વ્યવસ્થા થાય તો સ્ત્રીકેલવણીનો ઉચ્ચ હેતુ પાર પાડવામાં સરળતા થાય.

ધાર્મિક અને નૈતિક કેલવણી આપવાની જરૂર છે એમ જૈનમધુઓ સમજે છે અને તે કેવી રીતે આપવી તે માટે બેએક વર્ષ ઉપર વિદ્વાનોના અભિપ્રાય માગ્યા હતા. જૈન ધર્મનાં સિધ્ધાન્તો-તહેજું સંસ્કૃત્ય સમજવાનો કેલ કરવો એ પ્રાગવ્યજ છે, પરંતુ ધાર્મિક કેલવણી જે નિયમ અન્ય દિંદુધર્મને લાગુ પડે છે તે કેટલેક દરજ્જે જોતો લાગુ પડી શકે એમ હું માનું છું. દિંદુતામઓમાં કેટલાક કેવળ અસહી વિચારના એમ સમજે છે કે નાનાં બાળકો પાંચમાન વર્ષનાં બાળકો સંસ્કૃત સ્તોત્ર ભણી જાય તે બહાદુરીનું કાર્ય છે ને ધાર્મિક સંસ્કાર પડે છે તે હશે, પરંતુ નાનાં બાળકો ઉપર એ વધારાનો બોજો છે એમ હું માનું છું. નમો ચરિત્રાણ...વગેરે અથવા ભગવદ્ગીતાના સ્લોક બોલી જાય તેમાં ધાર્મિક કેલવણીનો સમાવેશ થાય કે કેમ એ સંકારપદ છે. ન્હાનાં

ઉત્તરાં બાળકોને માટે તો ઇંગ્રેજ પાંચમા ધોરણ સુધી તો જૈન ધર્મના સિદ્ધાન્તોની રસિકવાર્તા-
તીર્થંકર અથવા સ્પર્ધુઓનાં સરળ-ઓધગ્રદ લાપામાં જીવનચરિત્રો અને કેવળ ગુજરાતી સાદી
ભાષામાં તૈયાર કરેલી સ્તુતિઓ વધારે ધાર્મિક બનાવશે એમ મ્હારી માન્યતા છે. સંસ્કૃત
અથવા માગધી સ્તોત્રો પંદર સત્તર વર્ષના વિદ્યાર્થીઓ માટે રાખનાં જેથી મૂળ પડેલા સંસ્કૃતોથી
તેમને એમાં રસ પડવા સંભવ છે. તદુપરાન્ત ભુધિવાન, સચોટ છાપ પાડી શકે એવા સાધુઓ
પાસે વારંવાર શાળાઓમાં વ્યાખ્યાન આપાવવાં.

વિદ્યાર્થીઓને તો ધેરથી વેગળાજ રાખવા એ લાવના દુશ્વળ આપણામાં પુનર્ દ્રઢ થઈ
નથી એટલે અને રેસીડેન્સીમાં રહેવાની ફરજ ન હોવાથી બોર્ડિંગ
બોર્ડિંગ કેવળ સાધનવીનને માટે છે એવી માન્યતા છે. બોર્ડિંગ-હોસ્ટેલના લાભ-
લાભ ગણાવવાનું આ રથજ નથી તેમજ જરૂર નથી, પરંતુ જે બોર્ડિંગો
હોસ્ટેલો છે તેમાં સ્વભાવજન્ય શિથિલતા જણાય છે. આપણા ગૃહસંસારમાં જે દોષો જણાય છે
તેજ દોષો ત્યાં દ્રષ્ટિગોચર થાય છે. નિયમ-ડીસીપ્લીન, કામ લેવામાં મક્કમપણું અને રત્નેહ-દયામાં
તક્ષવત માનતા નથી આપણી હોસ્ટેલો કેટલાક અપવાદ શિવાય ધર્મશાળાની ગરજ સારે છે.
વિદ્યાર્થીઓનાં માનસિક જીવન કેમ ચાલે છે ? તેઓ અભ્યાસમાં નિયમસર છે કે કેમ ? પોતા-
પોતાની એરડીમાં શું કરે છે ? કોણ આવે-જાય છે ? કોની સાથે પત્રવ્યવહાર ચલાવે છે ? કેવાં
પુસ્તકો વાંચે છે-એ બોર્ડિંગ સુપ્રીન્ટેન્ડેન્ટ અનેક વ્યવસાયોને લીધે કિંવા સારું-માડું લગાડવાના
ભયે તપાસતા નથી. આથી દેખરેખના અભાવે વિદ્યાર્થીઓની દાજરી બેવાર લેવાતી નથી, અને
ધંધાવાર વિદ્યાર્થીઓ નાટક-સીનેમેટોગ્રાફ-પાર્ટીમાં મોજ માણવા જાય છે. વિદ્યાર્થીઓનાં વડિલો
પે તારનાં બાલકોને બોર્ડિંગમાં મુકી નિશ્ચિન્ત થાય છે પરંતુ વિદ્યાર્થીઓ કેવલ નિષ્કાળજી યદ્ય
જાય છે. બોર્ડિંગના સંસ્થાપકોને અવારનવાર મુલાકાત લેવાની પુરસદ નથી હોતી અને પુર-
સદ હોય તો અગઉથી ખખર આપી આવતા હોવાથી સર્વ રીતસર યદ્ય જાય છે. વિદ્યાર્થી
ઓને ખોરાક કેમ મળે છે ? નોકરો સાફસુદ રાખે છે કે કેમ તે પણ ધણીવાર જોવાતું નથી.
આટલા માટે સુપ્રીન્ટેન્ડેન્ટ રતેહપૂર્ણ-જવાબદારી સમજનાર હોવા જોઈએ અને વિદ્યાર્થી
ઓનાં શરીર-મન અને અભ્યાસ વગેરે ઉપર વારંવાર લક્ષ આપનાર જોઈએ. બોર્ડિંગને
માટે એક ખાસ દાકતરની આવશ્યકતા છે. આ બધી તજવીજને અભાવે બોર્ડિંગ વિદ્યા
ર્થીઓના સ્વતંત્ર નહીં પણ સ્વચ્છંદ વિચારને ઉત્તેજન આપે છે અને બોર્ડિંગના ઉચ્ચ
હેતુ નષ્ટ થાય છે.

રવિકન એક સ્થળે કહે છે કે "તમે શું વાંચો છો એ મને કહો અને તમે કેવા છો
તે હું કહીશ." આજ ન્યાયે પુસ્તકાલય-વાંચનગૃહ એ જનસમાજનું

પુસ્તકાલય- વચિત્ર-કેવું છે તે કહી આપે, વાંચનગૃહ જેમ વિશાળ-તેની સંખ્યા
વાંચનગૃહ જેમ નિશ્ચય તેમ જનસમાજની ઉન્નતિ સરળ. જૈનો ઉચ્ચ જીવન
માળતા થાય-તેમની શારીરિક તેમજ આર્થિક સંપત્તિ વધે
એમ દૃષ્ટનારે શ્રી મોહનલાલજી લાલબેરી જેની અનેક લાખોરી રચને રચને-ગામે

ગામ છંદગી જોઈએ. જૈન વિદ્યાર્થીઓમાં જૈન વ્યાપારીઓમાં વર્તમાનપત્ર-પુસ્તકો વાંચવાનો શોખ નથી કહો તો ચાલે. 'ગુજરાતી' જેવામાં કેવળ વાર્તાજી અગર મહાનાનિરસ ખનાવે, 'મુખ્ય સમાચાર'માં વ્યાપારની ખબરો અને પુસ્તકોમાં ઇંદિયોને બહેકાનાર નવલકથાઓ જ એમનાં પ્રિય છે. પરંતુ વાંચનનો શોખ હજી ઉત્પન્ન થયો નથી-પુસ્તકોમાં નથી તો પછી સ્ત્રી-ઓમાં તો ક્યાંથીજ હોય? સધાકાળ પહેલાં ભોગ્ગન કરી ખઠાર કામે કે ગાંધી મારવા જવાની ટેવ પડી હોવાથી વાંચવાનું ક્યાંથી ગમે? કેળવણી માગ્યા અને શિક્ષકોનું કર્તવ્ય છે કે એ વાંચનના શોખનાં બી કામળ વિદ્યાર્થીઓનાં હૃદયમાં રોપવાં.

ધાર્મિક સંસ્થામાં ધર્મસ્થાનો- ધર્મચાર્યાના સંબંધનાં સ્થાનોનો સમાવેશ થાય છે.

દિંદુધર્મની અનેક શાળા-તહેની મંદિરો-ભકતોના પ્રભાણમાં એટલું

ધાર્મિકસંસ્થા કહેવું જોઈએ કે ધર્મશ્રદ્ધા જૈનોમાં હજી વૃદ્ધ છે અને એ આનંદ-

મુચક છે. પરંતુ જો શ્રધ્ધા-અધશ્રધ્ધા-હૈમ-ગતાનુગતિક સ્થિતિમાં ન

જાય તે સત્યવાનું કાર્ય ધર્મચાર્યો-અને કેળવણીવાળું છે. પાશ્ચાત્ય કેળાણીના પ્રભાવે-

અન્ય ધર્મના સિધ્ધાન્તો છંદગા કે અનિચ્છાએ વાંચવા પડતા હોવાથી અને સધર્મના

સંસ્કારો સમૃદ્ધ ન પડવાથી સમયજતાં ધર્મશ્રધ્ધાઓછી થવાનો સંભાર રહે છે. આ ન થાય તેટલા

માટે ધર્મચાર્યોએ વખતોવખત સુપ્રસિદ્ધ રેવરંડ વોગસ્ટીની મારફત જૈન ધર્મવ્યાખ્યાનો લોકપ્રિય

ભાષામાં અને રસિકનાર્થી આપવાં જોઈએ-જૈનધર્માભ્યાસોનાં છવનો બાલકોનાં છવનમાં એતપ્રેત

થાય એમ ધ્યાનકો રૂપે કિંવા ચરિત્રો રૂપે તૈયાર કરવામાં પૂર્વપણુ જેવા શુભ પ્રસંગે કિંવા તીર્થકરો-

ની જ્યંતીને દિવસે ઘણીવાર મંદિરોમાં ભલકભર રોશની-દ્યોતોનીયમ અને મુંદર વેશનાં

બાલકોનાં નાટકનાં ગીતનાં રતવનો સંભળાય છે. આથી લોકોનો સમુદ્ધ સારો

ભરાય છે. અને કેટલાક ન આવનારા આવવા ઉરકેગાય છે પણ હમેશનું મધ

જવાથી આંતર રહસ્ય બૂલી સંગીતપાર્ટીનો અનુભવ થતો હોય એમ નથી લાગતું?!

ધ્વિરભકિતનો પ્રાદુર્ભાવ એકાન્ત યુદ્ધસૌંદર્યમાંજ થાય છે આટલાજ માટે આપણા પૂર્વજોએ

તીર્થસ્થાનો પર્વતના શિખરે-નદિ-દરિયા કંઠે કર્યાં છે. ધ્વિરસ્તવન-આત્મનિરીક્ષણ પાંધક

માં ન થાય-અસંભવિત નહીં પણ કદિનતો છેજ. સંગીતદ્વારા સ્તુતિ આવશ્યક છે પરંતુ તે

જ્યારે હૃદયના ઉદ્ગાર હોય સારેજ.

જૈન સિદ્ધાન્તો યુરોપમાં ગયા છે અને ત્યાં વિદેશીઓ જૈનધર્મ પાળના થયા છે એટલુંજ નહિ પણ જૈનધર્મ પ્રસારે એમ જૈનો છંદે એ સ્વાભાવિક છે. સ્વામી વિવેકાનંદે યુરોપ અમેરીકામાં દિંદુ ધર્મનો પ્રચાર કર્યો તેમ જૈન ધર્મનો પ્રચાર થાય એટલા માટે સ્વામી વિવેકાનંદ જેવા પીર જૈન ધર્મચાર્યોએ તીકગ્રંથ આવશ્યક છે. જૈનધર્મના ત્રિદ્વિતીય રંગે રંગે વ્યાપી રહ્યાં હોય અને તે સાથે ઇંગ્રેજ ધર્મચાર્યોનો શાસ્ત્રિય અભ્યાસ કર્યો હોય તેજ આ કાર્ય કરી શકે અને એ કાર્ય કરવું હોય તો ધર્મપ્રચારનું કામ કરનારે ઇંગ્રેજ અભ્યાસ કરવો જોઈએ અથવા ઇંગ્રેજ અભ્યાસ કરેલાએ જૈનધર્મનો બરેબર અભ્યાસ કરી

કામ માથે ઉડવું જોઈએ. નહિતો ગુજરાતી પ્રાથમિક શિક્ષણ આપનાર મહેતાશ્રીઓ હોશ હોય છે-હંતસાહી હોય છે છતાં ઇંગ્રેજ સમૂહનું ન આવડવાથી કાંઈ કરી શકતા નથી તે રીતે ધર્મકાર્ય કરનારની સ્થિતિ દ્વેષ ઇંગ્રેજ શિવાય નિષ્ફળ નિવડવા બીતિ છે.

પરોપકાર-દયા-સ્નેહ-ભૂતદયા એ જૈન ધર્મનો પાયો છે તો પછી એ મનાવલગ્ન માં અનાયાત્રમો હોય એમાં નવાઈ નથી પણ ન હોય તેમાં જ. **પરોપકાર સંસ્થા** છે આવાં અનાયાત્રમો ગણ્યા ગાંડ્યાજ છે, અને આ અનાયાત્રમો માં સામાન્ય રીતે ખાવાપીવાની વ્યવસ્થા, સામાન્ય શિક્ષણ એટલું હોય છે. અનાયાત્રમો એ સદાચર નથી એ ધ્યાનમાં રાખવાનું આત્મજલ આત્મચર્યાની સાથે માનસિક જલ વધે એ કરવું એ નિયામકોની ફરજ મુળે ઇલાકાના જોડના ડાક્ટરોએ આ ફેરીના રીપોર્ટમાં કહ્યું છે કે નાનાં ગામડાં જોઈ નિકળી ફરી જોઈમાં આવે છે. આજ સ્થિતિ આપણાં અનાયાત્રમોની છે. અનાયાત્રમો રહેતાં બાલક બાલકીઓ બહાર નિકળ્યા પછી નમુનેદાર શહેરીઓ-ગ્રામીણીઓ- શિક્ષક માતાઓ ન યાય-તેમનાં નૈતિક જલ પ્રભાવજનક ન યાય તો પછી અનાયાત્રમથી લાભ અનાયાત્રમોના દેખરેખ રાખનાર ઉપર-એની વ્યવસ્થા ઉપરજ સધળો આધાર છે. એ સંસ્થાઓએ બૂલવું નહિ. અનાયાત્રમોમાંનાં બાળકો જીવનમાં દાર પામે, તેમનાં જીવનો પાપ થાય તેનો દોષ સંસ્થાઓએ અને નિયામકોનોજ છે.

અમદાવાદ, સુરત જામનગર અને મુંબાઈ જેવાં સ્થળે પુરૂષો માટે તો નહિ સ્ત્રીઓ માટે ઉચ્ચગૃહો સ્થપાયાં છે અને તેમાં ભરત મુંબઈમાં ગૃહો વગેરે ન્હાના ઉદ્યોગો દાખલ કરવામાં આવ્યા છે. નિરાશ્રિત સ્ત્રી વિધવાઓને ઉપજીવિકાનું સાધન કરી આપવું એ દરેક મનુષ્ય કર્તવ્ય છે, પરંતુ ઉપયોગીતાને પિસરવી નહિ. પારસીઓનાં ભરત મુંબઈના કામો જામ વેચાણ છે ને સ્ત્રીઓ ઉપજીવિકા કરે છે-આપણામાં સામાન્ય રીતે રમાલ-તોરણ-ટોપીઓ-વેચતાં શરમ આવે છે-વેચે છે તો જાતામાના જ-જો એમજ હોય-ઉપજીવિકાનું સાધન કંઈ ન હોય-અગર હુત્તર ખાતર જ શિખવાનું ન હોય તો પછી સામાન્ય કુટુંબમાં આ નવા ખાકારજ થઈ પડે છે. આટલાં માટે ટુંકી કમાઈવાળાને જોગ રૂપ ન થતાં ઉપયોગી થઈ એવા ઉદ્યોગો દાખલ કરવાની આવશ્યકતા છે.

બાળ પન્નાલાલ, શેઠ મનસુખભાઈ વગેરે જૈનો, તરફથી ધર્મદા દવાખાનાં સ્થપાયાં અને એ દવાખાનાનો જૈનેતર પણ લાભ લે છે. આર્તને શાન્તિ અર્પીતાલ જેવું એક પણ પુન્ય નથી અને દરેક કેમનાં કિંવા સામાન્ય માનની લોકશ્રિયતાનો આધાર ડાક્ટરના પોતાના સ્વભાવ અને ચ ઉપરજ છે. જૈન ઇર્ષીતાઓની સાથે સ્તિકાગ્રહ અને કેટલાક રાજરોગો માટે ગૃહો થઈ બોલી આવશ્યકતા નથી. કેટલે દરજ્જે સત્ય છે તે હું કહી શકતો નથી, પણ મને

જાણે કેમ એ ઠસી ગયું છે કે જૈનોમાં જૈન સ્ત્રીઓની આંખો વધારે ખગડે છે-સ્ત્રીઓ વધારે નમળી થતી ગય છે. આની સત્યાસત્યની પ્રતીતિ જૈન દાકતરોએ કરવાની છે. •

All work and no play makes Jack a dull boy એ કહેવન-જૈનોને કેટલેક દરજ્જે લાગુ પડે છે. નવાયુગમાં ક્રીકેટ એ મુખ્ય છે તો આનંદસ્થાનો પછી મુંબાઇની આટલી આટલી મેચોમાં-અમદાવાદ જેવામાં નિશાળો કલબો ની મેચોમાં જૈન વિદ્યાર્થીઓ આમળ પડ્યા હોય એમ સાંકરતું નથી-અપવાદ હોય તો પ્રભુ જાણે? શું અર્થ પ્રાપ્તિ એજ જીવનની પર્યાપ્તિ છે? કિંવા તાટકમેટકમાં મોજમાણુથી એજ જીવનનો હેતુ છે? જૈન યુવાનો ક્રીકેટ-માં પારીતોષક-નામના શામાટે ન મેળવે? એ સમજતો નથી. એજ પ્રમાણે જૈન બાલકો સંગીતમાં-ગરબામાં-ભરત-ચિત્રકલામાં શામાટે આમળ ન પડે? આ વસ્તુસ્થિતિ લાવવી હોય તો કલબોની સ્થાપના આવશ્યક છે-માત્ર આદ્યાપણી-નિંદાને માટે નહી-જો કે કલબોની સાથે તે આવવાનું જ.

જ્ઞાતિની ઉન્નતિમાં આપણી ઉન્નતિ છે એમ સમજનાર તાટકવિવાદ-વિતંડાવાદ-પ્રાંતિક ભેદ નહિ સમજે. કોન્ફરન્સ-સંમેલનો-સંભાઓમાં તાલભંગ ન જ્ઞાતિ સંસ્થા થતાં તાલગંધ રહેવાની કેટલી જરૂર છે તે જૈનપણુને સમજવા કોન્ફરન્સ વિનતિ છે. હેતુ સચવાય, ઉન્નતિના કાર્ય કરાય તો પછી કોણે કયું? કોને માન મળ્યું એ પ્રશ્ન શો માટે? જૈનધર્મચાર્યનાં-તીર્થંકરોનાં-સાધુમહાત્માનાં જીવનનો અભ્યાસ કરો ને જણાવો કે કેવળ પરમાર્થ શુદ્ધિ-મહાત્મા ટોલ્સ્ટોય કહે છે તેમ 'પરને માટે જીવો' એ ઉચ્ચ આશુષ્ય તહેમનો હતો અને એ જીવન સિધ્ધાન્ત રાખવાથી સામાજિક-માનસિક ઉન્નતિ યવીજ જોઇએ.

આ લેખ પુરો થયો છે. સંસ્થાઓનું સિંદાવનોકનજ કયું છે અને શુશ્રુણુવાદ ન માતાં માર્ગદર્શક થવા-સંસ્થાઓ વધારે ઉપયોગી થાય એ ધ્યાનએ દોવાનુ-દાખલ કર્યો છે. જૈનેતર હોષ-અચાનતાના પરિણામે કાંઈ અયોગ્ય રીકા થઇ હોય તો ફાંતવ્ય ગણશે, પરંતુ જૈનસિધ્ધાન્તો-દરેક ધર્મ સિધ્ધાન્તોમાં ઐક્ય હોય અને ઐક્ય છે એમ માનું છું તો પછી એ ન્યાયે હું પણ જૈન છું અને જૈન સંસ્થામાં અંગજૂત હોઇ તે સંસ્થાઓના સંસ્થાપકોના ઉત્સાહ-દ્રવ્ય સુમાર્ગે વળે એવી સૂચના ન કરું તો કર્તવ્યપ્રત્યક્ષ એમ માનું છું. અંતે જૈન હૈરલ્ડના વિદ્વાન્ તંત્રને લેખ માટે આમંત્રણ આપવા અને સ્નેહચિત્રથી લેખ દાખલ કરવા માટે ઉપકાર માની વિરમીશ.

વીક્કર-વીલા, સાંતાક્રૂઝ

આગ ૬ મુદ ૧૪ રવીચાર.

ભોગીન્દ્રરાય, ૨. દીવેદીયા.

દાનધર્મ

પ્રાચિન ઋષિઓ અને કવિઓના સંબંધે એમ વારંવાર વાસ્તવિક કહેવામાં આવે છે કે તેઓ ઘોડામાં ઘણું સમજતી શકતા. આપણા આર્થ પ્રદાનમાં એવું વારંવાર જોવામાં આવે છે કે જે ચાર અક્ષરો કે શબ્દોની ટુંક વાક્યાવલિમાં સૂત્રરૂપે તેઓ ગાઢ અર્થ, અનુપમ ઉપદેશ આપી દેતા. આવાજ એક સમાજ શાસ્ત્રના એક ટુંક સૂત્ર-મંત્ર-દ્વાર લોકહિત રત્ન-સંબંધે આપણે અત્ર વિચાર કરવા પ્રયત્ન કરશું. તથા મહાશય ! આપના જૈન પગમાં અને તે પછી “પૂર્વપણુ અંક” માં આ વિચારણા અસ્થાને તો નહિ જ ગણાય. જૈન ધર્મમાં “જીવદયા” અને “દાન” ને ખાસ પ્રાધાન્ય આપવામાં આવેલ છે, એટલું જ નહિ પણ કોઇ કોઇ પ્રદેશમાં તો એવી પણ સત્ય વા અચત્ય ફરિયાદ કરવામાં આવે છે કે જૈન ધર્માનુયાયીમાં— “દયાદાન”થી બીજી બધી બાબતોને માત્ર ગણી ગણવામાં આવે છે. મારા આર્થન મત પ્રમાણે તો જો આમાં કોઇ સત્ય હોય તો તે ખરેખર આનંદનું કારણ છે, અને તેને માટે તે ધર્મના પ્રવર્તકો અને અનુયાયીઓને ખાસ ધન્યવાદજ કરે છે. મારા ધારવા પ્રમાણે “દયાદાન” એ એક એવી બાબત છે કે તેની ઉપયોગિતા સંબંધે મુધરેલી દુનીઆના જુદા જુદા ધર્મ અને મતવાદાઓ પણ બીજી બધી બાબતમાં ગમે તેવા મતભેદ હોવા છતાં સંમત છે. તદ્વાવત માત્ર આચારમાં જ રહેશે છે. કોઇ સ્થળે ખાણજો અને બિખારીઓને “બૂચસી” દક્ષિણા કે અન્નવસ્ત્રાદિ આપવામાં ફલપ્રાપ્તિ અને ઇષ્ટસિદ્ધિ સમાપત્તી છે, એમ માનવામાં આવે છે. તો અન્ય સ્થળે અબોસ અને નિરાધાર પ્રાણી તરફ અનુકંપા દર્શાવવાનું ઉત્તમ માનવામાં આવે છે; જ્યારે કોઈક વિરલ પ્રદેશમાં “દાન” “દયા” નો સત્ય અર્થ શો, ખરી મહત્તા શામાં સમાયેલ છે તે વિચારવા અને વિચારણાને અતે આચારમાં મૂકવા તરફ સફળ પ્રયાસ કરવામાં આવે છે.

અલબત્ત એમ તો નજ કહેવાય કે મુંગા પ્રાણીઓ તરફ અનુકંપાની નજરથી જોવું, તેમનાં અસહ્ય અસાત દુઃખો ઓછાં કરવા અને તેમના તરફ નિષ્કુર વર્તન ન ચલાવવામાં આવે તેવી તેટલી કાળજી રાખવી તે જોડું કે બૂદ ભરેલું છે. ધરગતુ અને ખેતી વગેરેના કામના આવા સહનશીલ અને નિમકહલાલ સેવકોને સંભાળવા તે આપણી પ્રથમ અને પવિત્ર ફરજ છે, અને તેથી આપણને જ લાભ છે; પણ સાથે એટલું પણ જોવાનું છે કે તે ફરજ બજાવવા જતાં વધારે મહત્વની અન્ય ફરજો તદન બુલાય નહિ, કે ગૌણ પણ ન ગણવામાં આવે. કોઇ પણ સમાજ કે ધર્મ સંબંધે નહિ જોલતાં મારે એટલું તો સખેદજણાવવું પડે છે કે મારા અદ્યમંત પ્રમાણે આપણામાં—ભારતવર્ષમાં—દાનની મહત્વતા અને યથાર્થતાને વિચાર હાલમાં ધણું જ ઓછો કરવામાં આવે છે, અને માત્ર ગતાનુગતિકો લોક: તે ઉકિનને સાક્ષાત્ કરાવતાં હોય તેમ આપણું લોકો અધ્યપ્રધાની ચાલતું ચલાવે છે. વધારે શાયતી વાત તો એ છે કે આપણાં અશિક્ષિત અને કહેવાતા નામધારી ધર્મેપદેશકો આ પ્રદેશમાં વધારે અજવાળું પાડવાના પવિત્ર કામમાંથી પોતાના સ્વાર્થની ખાતર દૂર રહે છે. જ્યારે આપણે કેળવાયેલ વર્ગ આ બુમિકાને અગત્ય અને અગોચર તરિકે દૂરથી જ સ્નાન્ય ગણે છે. લેખકના આધિન મત પ્રમાણે

હવે સમય આવી લાગ્યો છે કે ત્યારે આપણા કેળવણીકર્તા વર્ગે આવા આવા ધર્મના અને સમાજના પ્રશ્નોનો અભ્યાસ કરવો જોઈએ, અને સલ શું છે તે પોતાના અશિક્ષિત બંધુઓને સમજાવવા પ્રયત્ન કરવો જોઈએ. આ લેખનો આશય કાંઈ નવિન શિક્ષણ આપવાનો નથી, પણ માત્ર આ અગમ્ય ગણાતા પ્રદેશની કાંઈક આછી રૂપરેખા સુઘ વાંચકની સમક્ષ રજૂ કરવામાંજ સમાપ્ત થાય છે.

દાનની વ્યાખ્યા તરફ જોઈએ તો જણશે કે વીર્યે અનેન દૃષ્ટિ જે આપવામાં આવે છે તે. શું આપવું? શા આશયથી? કેને આપવું? કેવી રીતે આપવું? આ વિચારવાનું કામ દાતાનું પોતાનું છે. દાન ગમે તે વસ્તુનું થઈ શકે. આપણા આર્થ પ્રયત્નોએ જુદી જુદી વસ્તુઓના દાનની ખરી તુલના કરી તેમના ચક્રતા ઉતરતા વર્ગ પાડ્યા છે. દ્રવ્યનું દાન, જમિનનું દાન, કન્યાનું દાન, આ બધા એક ખીજથી ચક્રતા ઉતરતા છે. તે બધાના કરતાં અન્નનું દાન વધારે સારું ગણેલ છે. કારણ અન્નથી મનુષ્યના જીવનને પેપણ મળવાની સાથે અંતરાત્મા પુરતજ પ્રસન્ન થાય છે, અને ખોરાકની વસ્તુનો દુરુપયોગ થવાની ભીતિ પણ ઓછી રહે છે. પણ તેના કરતાં પણ વધારે ઉપયોગી અને શ્રેષ્ઠકર દાન તો વિદ્યાદાનજ છે; કારણ અન્નથી માત્ર તાત્કાલિક હોવા છતાં દાણિકજ લાભ અને સુખની પ્રાપ્તિ થાય છે; ત્યારે વિદ્યાથી પાવન-જીવનનો લાભ રહે છે.

અન્નદાનાત્વરં નાસ્તિ વિદ્યાદાનં તતોગ્રધિકં ।

અનેન જણિકા તૃપ્તિ વાંચકગર્ભે તુ વિષયા

વિદ્યાદાનથી એક બાક-યુગ હો કે યુવા-ના જીવનમાં દૈવી અમૃતનું આવાહન કરાય છે કે જે અમૃત પાનથી તેનું આજીવન બદલી જાય છે, સુખરૂપ બને છે. વિષયામૃતમન્નુતે અને સંસાર અને સમાજ સુખરૂપી અમૃતનું પાન કરવાને ભાગ્યશાલી બને છે. આમ હોવાથીજ વિદ્યાદાનને સર્વ દાનમાં પ્રધાન-શ્રેષ્ઠ-ગણવામાં આવેલ છે. અને તેથીજ કવિએ કહેલ છે કે દ્વાતા લોકહિતે રતઃ । ખીજ બંધી વસ્તુઓનું દાન આપનારાઓ ભલે હો, પણ જે સૌથી વધારે ફલપ્રદ દાન આપે તેજ વસ્તુનું દાનેષ્વર નામને સાર્થક કરે છે, આમ કહી શકાય. કારણ સાતિઓજન કે અહમ્બોજનથી-અન્નદાનથી-માત્ર દાણિક સુખ-આદવાદ મળે છે, પણ તેથી કાંઈ રચાથી લાભ થતો નથી. ઐદિક કે આધુનિક, વ્યક્તિગત કે સામાજિક ઉન્નતિ સધાતી નથી; ત્યારે સત્ વિદ્યાના દાનથી દાનપ્રતિશ્રુતિ વ્યક્તિને લાભ થવાની સાથે જનસમાજને પણ કેળવણીકર શહેરી મળે છે. તદુપરાંત ઐદિક સુખ શાન્તિ મેળવવાની સાથે વિદ્યા પ્રાપ્ત કરનાર તે ભાગ્યશાળી વ્યક્તિ પોતાનું આધુનિક શ્રેય પણ સાધવા શક્તિમાન બને છે. આથીજ વિદ્યાદાનથી સમાજદિન-લોકહિત સધાય છે. અને તેથી તેવા દાનનો આપનાર પોતાને લોકહિતજ સાચીત કરે છે.

સમવદ્ગીતામાં પણ દાનધર્મ સર્વથી વિવેચન કરનાં આપણને કહેતામાં આવેલ છે કે દાન ત્રણ પ્રકારનાં છે. સાત્તિક, રાગસ અને તામસ. સ્વાર્થ સાધવાના નીચ આશયથી

અથવા તો દુરુપયોગ થાય તેવી રીતે દ્રવ્યાદિનો વ્યય કરવામાં આવે તે તામસ દાન અથવા દ્રવ્ય નાશજ ગણાય. પોતાની ખ્યાતિ વધારવાના આશયથીજ જ્યાં પરોપકારમાં પ્રવૃત્તિ કરાય છે તેને રાજસ-અહંકારી દાન ગણેલ છે. અને વાસ્તવિક તેમાં પુણ્યમયતા થોડીજ છે. પણ જો શોકદિતના મુદ્દિત આશયથી અને દેશ, સંભવ, અને પાત્રનો વિચાર કરી પરોપકાર કરાય તો તે સાત્ત્વિક દાન છે આમ સમજવું. અને તેજ સૌથી શ્રેષ્ઠ દાન છે.

દાતવ્યમિતિ યદ્ દાનં દાયતેન્નુપકારિણે ।

દેશે કાલેચ પાપે ચ તદ્દાનં સાત્ત્વિકં વિદુઃ ॥ ગીતા.

ભૂતકાલમાં વસ્તુસ્થિતિ શી હતી? અત સમયમાં શું કારણપરત્વે દેવમંદિરો, ગ્રાહણો, અભ્યાગતો, પશુઓ દત્તપાદિને મદદ આપવાનું વ્યાજબી કે આવશ્યક ગણવામાં આવેલ હતું? તે બારીક તપાસવાનો અત્ર આપણને અવકાશ નથી. હાલમાં તે તે સંસ્થાઓ કે સમૂહોએ, પોતાનું ખર્ચ કર્તવ્ય કે ઉપયોગિતા ગુમાવેલ-વિસારેલ-છે, પોતાના ધર્મ-કર્તવ્ય-માંથી તેઓ ચ્યુત-ભટ્ટ થયા છે, આમ સખેદ કહેવાની ફરજ પડે છે. 'સંરૂપ ગયા અને લીસોટા રહ્યા' આવી કદંગી સ્થિતિ હાલમાં આપણી છે આમ કહેવું જરૂરપણુ ભૂલ ભરેલું તો નહિજ ગણાય. ભૂતકાલને સંભાળી બિખરે આપદાદાનો ગિરાસ માનનારાઓ હાલમાં આપણને સત્ય રસ્તો સુઝાડે કે તે રસ્તે સહેલાઈથી આપણને વર્તવા દે તેમ માનવું કે ઇચ્છવું તે ભૂલ ભરેલું જ ગણાય, તેવા કહેવાતા ગીરાસિંધાઓનો આપણે બહિષ્કાર કરવાનો છે. અને અંહી શ્રેષ્ઠ દાનનો મુદત આશય સ્વિકૃત કરી તે પ્રવેશમાં આપણા પ્રયત્નોને વાળવા જોઈએ. જેમ અખોલ નિરાધાર પ્રાણીઓને આપણે અન્ન રક્ષણ આદિથી સુખી કરવા પ્રયત્ન કરીએ છીએ અને તેમ કરવું કાંઈ ખોટું નથી; તેજ પ્રમાણે આવા અવશ્યક પ્રાણીઓના કરતાં વધારે કીંમતી, વધારે ઉપયોગી અને નૈસર્ગિક ખુદિવાળા વાચાળ પ્રાણીઓ-મનુષ્યો-ને માટે પણ કાંઈક કરવાની જરૂર વધારે મહત્વની છે, આમતો સૌ કોઈ કણુલ કરશેજ. પાશ્વિમાન્ય દેશોમાં દાન-charity ને રાજ્યના અંકુશ નીચે લાવવામાં આવેલ છે, અને આજસુ એ દીને પોપવા ઉત્તેજન આપવાના કામમાંથી વિરમવા લોકોને ફરજ પાડવામાં આવેલ છે તે એવા સ્લાધ્ય હેતુથી કે, આવા નાદાનોને દુર કરી તેમને આપવામાં આવતી સહાય વધારે સારા કામમાં વાપરી શકાય. ઉપરાંત દરેક ધાર્મિક સ્થળ-church-ને પણ એક કેલવણી આપવાના સ્થાન તરિકે નિયોજવામાં આવે છે. ભાગ્યેજ એવું એક પણ દેવળ હશે કે જેમાં પાંચ પચાસ શિશુઓ વિદ્યાભ્યાસ નહિ કરતા હોય. આમ કરવાથી બાલકોને ધાર્મિક અને નૈનિક શિક્ષણ પણ વ્યાજબી અને વાસ્તવિક રીતે અપાય છે.

આપણામાં તો દેવમંદિરોમાં અને હવેલીમાં પ્રતિમાઈ પાછળ હંજરો લાખોનું અંધણ કરવામાં આવે, ઉપરના લલચાવનારા અને લઘ્ય દેખાવોમાં અને આંડંબરમાં લાખો રૂપીઆનું પાણી કરવામાં આવે અને તે મિશ્રાલ અધઃશ્રદ્ધાવાળા લોકોની આંખમાં ધૂળ નંખાય, પણ અજ્ઞાન નિર્દોષ શિશુઓને ધર્મપિદેશ આપવાની પોતાની ફરજ બંજવવાનું કામ આપણા

ધર્માચાર્યોથી નજ થાય, આ યેહ શોચની વાત નથી. મહાધિપોના વારસા સંબંધે આપણાં
ન્યાય કોર્ટોમાં કેટલાક વિવાદો નોંધાયા છે અને નિર્ણય છે પણ મંડળે સત્ય અર્થ
શું તે તપસવા તરફ લાગેજ કાંઈ પણ પ્રયાસ થયો હોય. સંસ્કૃત શબ્દકોષ-અંબરકોષમાં
આપણને માત્રુમ પડે છે કે મટનો અર્થ ક્ષત્રાદિનિલયઃ વિદ્યાર્થી વિગેરેને જમવા
રહેવાનું સ્થાન તેજ મંડળ કહેવાય. આટલાથીજ જોઈ શકાય કે પ્રાચિન ભારતવર્ષમાં પણ
ધર્મનાં સ્થળો વિદ્યાર્થિ અર્થેજ યોગ્યતા હતા. અને પ્રાચિન ભારતની અનુષ્ઠાન
જાહેજસાક્ષી મહોતી યથાર્થતઃજ આભારી હતી; સાથે એટલું પણ જોઈ શકાય-સમગ્રશે
કે આપણી હાલની અવનિતિને માટે પણ આજે ધણે ભાગે હાલના સ્વાર્થી મંડો અને
કર્તવ્યવિમુખ ધર્મોપદેશકોનેજ આભારી છીએ. અંતમાં એટલુંજ કહેવાનું કે ત્યાં સુધી આપણા
લોકો "દાનધર્મ" નો ખરો અર્થ નહિ સમજે, સત્ય અર્થે દાનનો ઉપયોગ નહિ
કરે ત્યાં સુધી હાલના બહોળાજનો અને સતિબોળજનો રૂપી દ્રવ્યનાશનો અપવશ આપણે
કપાલેથી ખસવાનો નથી. જે દેશોદય કરવો હોય, જે સમાજદાયક સાધનું હોય, તો
નિરાધારને સાધાર બતાવવા, કુધાર્તને અન્ન આપવા, રોગીને ઔષધ આપવા પ્રયાસ કરો.
પણ દરેક બાબતમાં લોકોહતની દ્રષ્ટિથી તે તે વસ્તુઓની તુલના કરો. સતિવક દાન
આપવાનો દ્રઢ નિશ્ચય કરો. દેશમાં વિદ્યાર્થિ કરવાની આવશ્યકતા સૌથી વધારે ખસવાન-
મહત્વની હોઈ ભારતવર્ષમાં સ્થળે સ્થળે મુલો, કોલેજો, શાળાઓ, જાત્રાસથો boarding
house ખોલવાના પવિત્ર કામમાં તમારા પરમાર્થનો, દાનનો-સદુપયોગ કરવા નિશ્ચય કરો.
અપત્તશીલ બનો-“દાનધર્મ” પુનરપિ “લોકોહિતની” તુલ્યા તોલ્ય એજ વાંછના!

2-8-1912.

H. H. Maniar.

અમે તો દીનવત્સલ.

૧
અમે તો દીનવત્સલઃ
હો દયાનાદેવતા દૂતો!
અમારે એકબસ, કરવાં-
સદા કલ્યાણનાં કૃત્યોઃ

૨
અમારે આંગણે આવે-
પ્રભુજી રંકને વેશે!
અનેએ ચેનવે અમને
વિચરતા દીનને દેશે:

મુરત, નાગર દર્શાયે.

૩
પ્રભુપાસે મને હંધી
સમૃદ્ધિ હો વિશુદ્ધિની!
અનેએ સ્વામીજીદયો
દીનોને દારે રસબીની:

૪
પ્રભુની એ પ્રસાદીથી
ઉરે આનન્દ તો રેશે!
જ્વાળનાં મેવને હવનાં
સદા ધૂમિયેજ રસદેશે!

લખિત

શ્રીમદ્ જ્ઞાનસારજી.

શ્રી જ્ઞાનસાર સુનિ ધણા અધ્યાત્મમસ્ત કવિ હમણાંજ-વિક્રમની ઓગણીશમી સદીમાં થઇ ગયા છે, પરંતુ તેની ઓળખ હજી સુધી આપણને થઇ શકી નથી. તેમણે અનેક પદો વૈરાગ્યભાવનાથી પૂર્ણ હૃદયના દ્રવિત-હૃદયારો રૂપે કવિત્વને શોભા આપે તેવાં રચ્યાં છે અને તે 'જ્ઞાનવિલાસ' અને 'સમવતરંગ' એ નામથી સ્વ. ભીમશી માણેકે 'જ્ઞાનવિલાસ' અને 'વિનય વિલાસ' સાથે છપાવ્યાં છે. તે પ્રસિદ્ધ 'થપેલાં સિવ.ય બીજ' કેટલાંક પદો હાથે લાગ્યા છે. આ સિવાય તેમણે શ્રીમદ્ આનંદધનજીની 'ચોવીસી' પર ઉત્તમ અને ભાવના-પૂર્ણ અનુભવપૂર્વક બ લાવબોધ ગુરુશતી આપામાં કર્યો છે તે પણ સ્વ. ભીમશી માણેકે પ્રસિદ્ધ કરેલ છે. આ બાલાવબોધમાં તેજ 'ચોવીસી' પર શ્રી જ્ઞાનવિલાસ સરિએ કરેલ બાલાવ-બોધની ધણી ભૂસો દલીલપૂર્વક કાઢી છે, પરંતુ સ્વ. ભીમશી માણેકે તે યાદવિવાદમાં ન ઉતરતાં તે કાઢી નાંખી પ્રતિપાદક શૈલીથી શ્રી જ્ઞાનસાર કૃત 'બાલાવબોધ' છપાવ્યો છે તે ઉત્તમ કર્યું છે આ સંબંધમાં એક ઘણી અગત્યની બાબત ધ્યાનમાં લેવા યોગ્ય છે. 'શ્રી જ્ઞાનસારજી' જણાવે છે કે સંવત ૧૮૨૫ થી આનંદધન ચોવીસી પર મેં વિચાર કરવા માંડ્યો. સં. ૧૮૬૬ સુધી પણ વિચારતાં-વાંચતાં-અનુભવતાં એ 'ચોવીસી' યથાર્થન સમજાઈ શકી. છેવટ હવે તો દેહ પડ્યો, માટે જેટલું જેમ સમજાયું છે તેમ તો લખું એમ કહી સં. ૧૮૬૬ માં વર્તમાનમાં જે ભીમશી માણેકદ્વારા અર્ધ પ્રસિદ્ધ થયા છે તે લખ્યાં !' (ખાનગી પત્ર). આપરથી અત્યારના લેખકોને પૂછવાનું કે 'છે એવું ધૈર્ય'? આ સંબંધમાં એક વિદ્વાનનું વિચારો અહીં ટાંકું છું.

'એમ તો ચોક્કસ લાગે છે કે ધર્મ અને તત્ત્વજ્ઞાન અંગે જે કાંઈ લખાયું-પ્રકાશયું છે તે આત્મામાં પરિણામ પામ્યા વિના કબાવ-પ્રકાશાય તો પોતાને તો કાંઈપણ લાભ નથીજ પણ પરને પણ લાભને બદલે, આત્મામાં પરિણામ પામ્યા વિનાનું યદ્વાતદ્વા અપમાર્થ લખાઇ જવાથી, હાનિરૂપ થાય છે. આ શુભ જો સમજવામાં, શાંતિથી વિચારવામાં આવે તો તેનું સત્ય પ્રકટ જણાય એમ છે.'

'વર્તમાન દેશ કાળાદિ. જોતાં 'જૈન' કહેણવતું અથવા 'જૈન' તરીકે ઓળખાવું એ મને તો પાપરૂપ લાગે છે-વાસ્તવિક નહીં પણ કહેવાતા અને જૈનનું અભિમાન માત્ર ધરતા એવા જૈનો માટે વીર્યનો વ્યય કરવો-એ પણ ઉકરડે મોતી વાવવા જેવું છે. હાલ એ પ્રકારના વીર્યના વ્યયથી સ્વયંકિત (Personal Identity) ના જનસમૂહ (?) માં (અજ્ઞાની વસ્તિમાંથી બસો પાંચસો જનોમાં-સમુદ્ગતી અપેક્ષાએ ખાળોચીઆ જેટલામ ઓળખાયા રૂપ મિથ્યાભિમાનના પોષણરૂપ લાભ થાય છે ખરો !'

આ શ્રી જ્ઞાનસારજીના ધૈર્ય પરથી ઉદ્ભવતા એક ખાનગી-વિદ્વાન વ્યક્તિના આંતરક વિનાવાસિત ઉદ્ગારો છે તે લેખકોએ વિચારવા જેવા છે.

આ ચોવિંશીમાં છેલ્લાં બે સ્તવન 'શ્રી પાર્શ્વનાથ' અને 'શ્રી મહાવીર' પરનાં પૈંતે પણ રચ્યા છે અને તે છપાયાં છે.

હવે એક દંતકથા શ્રવણોપકર્ણ થઈ છે તે અહીં જણાવું છું. પ્રસિદ્ધ ગાયક પ્રાણ-સુખ કહે છે કે 'સુરતના ઓસવાત નેમચંદ માસ્તર કરીને આવક હતા. તેઓ અમદાવાદ રહેતા, અને મહાવીર મંડળી નામની સંસ્થા સ્થાપી હતી. તેઓ કહેતા કે શ્રી જ્ઞાનસારજી સ્મરણમાં પણ રહેતા. કદી બીજા લેવા જતા ત્યારે 'જ્ઞાનસાર કુતોકો રોટીકા દુકાડાકો' એમ કહેતા ! આ કથામાં શું સત્ય છે તે વાંચકોએ વિચારવાનું છે.

આ પછી શ્રીમદ્ જ્ઞાનસારજીના અપ્રકટ યોગ કાવ્યો આપીશું.

મનનું પ્રાપ્ત્ય.

(દેશ પંચગી)

મનુઆ બચ નહિ આવે,

અવધુ કેસે રાય દિખાવે—મનુઆ

જ્ઞાન ક્રિયા સાધન તેં સાધો! જાતામેં ન ખતાવે;
સોવત નગત બેસત ઉડત, મન માને તિહાં નવે—મનુઆ
આશ્વર કરણી મેં આપહી, બીન પ્રેમે ઉઠ પાવે;
સંયમ કરણી ને આરોપુ, તો અતહી અલસાવે—મનુઆ
નોંધંદ્રિય સંગા હૈ યાકું, પર સખકું પુગવે;
ઇનકું થીર કિના સો પુરપા, અન્ય પુરપા ન કડાવે—મનુઆ
સુરનરમુનિવર અસુર પુરંદર, ને ઇનકે બચ આવે;
વેદ નપુંસક એપ્રીસે અનકસ, બીણમેં રાય હસાવે—મનુઆ
સિધ્ધ સાધની સખ સાધનતેં, એહ અપીક કડાવે;
જ્ઞાનસાર કહે મન બચ યાકે, સો નિચે શિવ પાવે—મનુઆ

—જ્ઞાનસાર.

નિશ્ચયે 'હું'

(લેહરી પંચગી)

અનુભવ હમ કબકે સંસારી,
મરે જનમે ન અનાદિ કાલમેં, શિવપુર બાસ હમારી—અનુભવ
રામ દેવ મિથ્યાત્વથી પરિશ્રુતિ, શુધ સ્વભાવ ન સમાવે,
અનકસ અચલ અનાદિ અજાધિન, જ્ઞાનમહાત્મ સમાવે—અનુભવ

અંધ મોક્ષ નહિ તિનું કાલે, રૂપ ન રંગ ન રેખા,
 નિશ્ચે નય જિન આગમ મેંતી, શુદ્ધ સ્વભાવ પરેખા-અનુભવ
 કાચ ન માચ ન જાચ ન આચ ન, ભાચ ન માચ ન જાતા,
 શુદ્ધ સ્વભાવે જ્ઞાનસાર પદ, પરભાવે પરનાતા-અનુભવ
 —જ્ઞાનસાર.

આત્મચિસ્તૃતિ.

(રાગ પુરવી)

પરધર ધર કર માચ રહોરી.
 કીતી વેર ગહી ગહી કર જાયો, કેમે અપનો યાતી કલોરે-પરધર
 મર જનમ્યો બીરચ્યો નહિ તબહી, કબહી ન પરભવ સંગ વલોરી,
 આયુ ભાડો દીનો જે તે, તે તે તુમકો અસ ન કયોરી-પરધર
 તું ન શરીર, શરીર ન તેરો, સૌપાધી નિજ માન રહોરી,
 જ્ઞાનસાર નિજરૂપ નિહાળી, અકલ અમર પદ અમર કયોરી-પરધર
 —જ્ઞાનસાર.

સાધુનો લેખ.

(ભાવકોશ)

સાધો ભાષ ! અયસા જોગ કમાયા.
 યાતેં મુગધ લોક કારમાયા—સાધો !
 બાહ્યક્રિયા દરશાપી સાચી, અવ્યંતરતે કોરા,
 માં સાહસપર કર (?) શીર સોચત, રેરે આતમબોરા !—સાધો
 સંજમ પાયો પુન્ય સંયોગે, પાલ્યો નહિ તેં પાપી !
 શીર અમસો નહિ દાવ બનેગો, ચિતવન ચિતે વ્યાપી—સાધો !
 કયા કહીએ ! કશુ કલો કુન માને, રેરે આતમ અંધા !
 જ્ઞાનસાર નિજ રૂપ નિહારે, નિશ્ચે હુવે નિર્બંધા —સાધો
 —જ્ઞાનસાર

ધર્મનાં ચિન્હ.

(રા. રા. શેઠ કુંવરજી આશુદેવ)

શ્રીમાન હરિભદ્ર સુરિ મહારાજના રચેલા પોડશક નામના પ્રકરણમાં પ્રથમ સધર્મ પરીક્ષક, દેશના વિધિ અને ધર્મ સ્વલક્ષણ-આ ત્રણનું સ્વરૂપ બતાવનારા ત્રણ પોડશક કલા પછી ચોથું પોડશક એ ગુણપ્રધાન મહાત્માએ ધર્મના લિંગને (ચિન્હને) વિસ્તારથી બતાવવા માટે કહ્યું છે. તેના પ્રારંભમાં કહે છે કે:—“ સિધ્ધ થયેલા અર્થાત્ નિધ્યન્ન થયેલા ધર્મસ્વરૂપના સમ્યક્ એવાં લિંગો-લક્ષણો પરમાર્થને જાણવાવાળા તત્ત્વજ્ઞોએ બંધ્ય છવેના સુખાયજોધને માટે આ પ્રમાણે શાસ્ત્રમાં કહેલાં છે. ”

ઔદાર્યં દાક્ષિણ્યં, પાપજુગુપ્સા ચ નિર્મલો બોધઃ ।

લિંગાનિ ધર્મોસિદ્ધેઃ, પ્રાયેષ જનપ્રિયત્વં ચ ॥

“ઔદાર્ય, દાક્ષિણ્ય, પાપજુગુપ્સા (પાપપરિહાર), નિર્મળ બોધ અને પ્રાયે લોક-પ્રિયત્વ આ પાંચ ધર્મની નિષ્પત્તિનાં ચિન્હો છે. ”

હવે આ પાંચે લક્ષણોનું સ્વરૂપ વિસ્તારથી કહે છે—

૧ ઔદાર્ય-કૃપણ ભાવ (કાર્પણ્ય) નો પરિત્યાગ, આશયનું મહત્વ (મનનું મોટાપણ), ગુરુ અને દીનાદિકમાં ઔચિત્ય વૃત્તિ અથવા કાર્ય પરત્વે એ ગુર્વાદિકમાં અત્યંત ઔચિત્ય વૃત્તિ તેને ઔદાર્ય કહીએ આમાં ગુરુ ગ્રન્થ જોરવને યોગ્ય એવા માતા, પિતા, કલાઆર્ય, પોતાની જ્ઞાતિવાળા, વૃધો અને ધર્મોપદેષ્ટા એ સર્વ જાણવા. તેમનું સર્વ પ્રકારે ઉચિત જાળવે, તેમાં તેમજ નિરાધાર એવા દીનાદિકને સહાય કરવામાં સંપૂર્ણ ઉદારતા વાળો હોય, દાનાદિક પરિણામમાં સંકુચિત વૃત્તિવાળો ન હોય, ચિત્તની મહત્તાવાળો હોય, તુચ્છ વૃત્તિવાળો ન હોય-આ ધર્મનિષ્પત્તિનું પહેલું ચિન્હ જાણવું.

૨ દાક્ષિણ્ય-પારકા કાર્યમાં હિસાબવાળો ગુણ અધ્યવસાયવાળો, મહીર્નવજો, દૈર્ઘ્યવાળો અને માત્સર્યનો વિચાર કરનારો તેને દાક્ષિણ્યવાન કહીએ. પોતાનું કાર્ય છોડીને-પોતાના કાર્યનો વિનાશ થવા દષ્ટને પણ જે પારકું કામ કરી આપે-એવા પ્રસંગે ના પામી ન શકે એવો, જેના અધ્યવસાય કોઈનું અહિત કરવાના-માફા તો વર્તતાજ ન હોય-ગુણ અધ્યવસાય વર્તતા હોય તેવો, ખીમ્મઓ જેના હૃદયને જાણી ન શકે એવો ગંભીર, કોષ્ઠપણ કાર્યમાં દૈર્ઘ્ય-સ્થિરતાવાળો-ઉતાવળો કે સાદસ કરી નાંખે એવો નહિ અથવા ભયહેતુની પ્રાપ્તિમાં પણ નિર્ભય રહેનારો-ધીરજવાળો અને પારકી પ્રયત્નસાને નહિ ચઢત કરી શકવા રૂપ જે મત્સર તેથી રહિત-એવા ગુણવાળો જે હોય તે દાક્ષિણ્ય નામના ધર્મના ખીમ્મ ચિન્હથી યુક્ત જાણવો.

૩ પાપજુગુપ્સા-અવિપરીત એવા શુદ્ધ મન વડે સદા પાપનો ઉદ્વેગ, પાપનું ન કરવા-પણું અને પાપની આચિંતા તેનું નામ પાપ જુગુપ્સા કહીએ. આમાં ત્રણે કાર્યનો સમાવેશ

કરવામાં આવેલો છે. અતીતકાળે જે કાંઈ પાપ થયેલાં-કરેલાં હોય તેનો ઉદ્દેગ-પશ્ચાત્તાપ-નિંદા, અને વર્તમાનકાળે પાપનું ન કરવાપણું, તેમજ ભવિષ્યકાળે પાપ કાર્યનું નહિ ચિંતવવાપણું અર્થાત્ હવે પછી અમુક પાપ કાર્ય કરવું છે એવું ચિંતવન પણ નહિ-આ પ્રમાણે ત્રણે કાળ સંબંધી પાપનો પરિહાર અથવા કાપા વડે પાપ ન કરવા રૂપ પરિત્યાગ, વચન વડે પૂર્વકૃત પાપની નિંદા અને મન વડે પાપનું અચિંતન-એમ ત્રણે યોગથી પણ પાપ જીરૂં-આ તે ધર્મ તત્ત્વની પ્રાપ્તિનું ત્રીજું ચિન્હ સમજવું.

૪ નિર્મળ બોધ- શમગર્ભિત શાસ્ત્રના યોગથી એટલે તેવાં શાસ્ત્રો સાંભળવા વિગેરેથી થયેલો શ્રુતસાર, ચિન્તાસાર અને ભાવનાસાર રૂપ ત્રિવિધ નિર્મળ બોધ તે ધર્મતત્ત્વની પ્રાપ્તિનું ચોથું ચિન્હ સમજવું. જેમાં ઉપશમ ભાવ ભરેલો છે એવાં ધર્મશાસ્ત્રો સદ્ગુણની અદ્ભુતશ્રુતીને જોવાપણે સાંભળવા-વાંચવા-વિચારવાથી પ્રાણીને નિર્મળ બોધની પ્રાપ્તિ થાય છે. સ્વયંમેવ વાંચવાથી થતી નથી, તે બોધ શ્રુતસાર, ચિન્તાસાર અને ભાવનાસાર એમ ત્રણ પ્રકારનો કહેલો છે. તેનું સ્વરૂપ આગળ ઉપર કહેવામાં આવશે. આવો નિર્મળ બોધ જેને હોય તેને ધર્મ તત્ત્વની પ્રાપ્તિ થઇ છે એમ સમજવું.

૫ જનપ્રિયત્વ-પોતાને અને પરને સગાઈ હોય રહિત અને ધર્મનિષ્પત્તિ રૂપ ફળને આપવા વાળું જનપ્રિયત્વ અહીં ગૃહ્ય કરવું. ધર્મની પ્રશંસા વિગેરેમાં વર્તતા જીવો બીજાનાં બાવ વડે ધર્મસિદ્ધિ રૂપ ફળને પામે છે એટલે જનપ્રિયત્વ શુભવાળાના ધર્મોદ્ધિકની અન્ય મનુષ્યો પ્રશંસા કરે છે અને તેમ કરવાથી તેઓ ધર્મ રૂપ બીજને પામે છે, તેથી એવા રીતે અન્યને ધર્મસિદ્ધિ રૂપ ફળને આપવા વાળું જનપ્રિયત્વ શુદ્ધ જાણવું. ધર્મરૂપ બીજ જે અન્ય મનુષ્યના હૃદયરૂપ ક્ષેત્રમાં વસાવું હોય તો પછી તેના અંકુર, પત્ર, પુષ્પ, ફળ વિગેરેની પ્રાપ્તિ પણ તેને યશસ્વ એમ સમજવું. આ બીજ પુણ્યાનુબંધી પુણ્ય રૂપ હોવાથી આગામી કાળે અપરૂપ ફળદાયક થાય છે. શુદ્ધ, નિરૂપાધિક અને સ્વાત્મ્ય શુભ-નિમિત્તે ઉત્પન્ન થયેલ જનપ્રિયત્વ મેળવવાથી તેના કરેલા ધર્મની પ્રશંસા કરવા ઉપરાંત તે (ધર્મ) કરવાની ઇચ્છા, તેના અનુબંધ, તેના ઉપાયની અન્વેષણા, તેમાં પ્રવૃત્તિ, સદ્ગુણનો સંયોગ, અને સમ્યક્ત્વનો લાભ (બીજાના) તેમજ ધર્મરૂપ વૃક્ષના બીજ તુલ્ય પુણ્યાનુબંધી પુણ્યનો ન્યાસ ઇત્યાદિકની પણ અન્ય જનોને પ્રાપ્તિ થાય છે. આટલા કારણથી તેના (ધર્મના) પ્રયોજકપણાને કારણે જનપ્રિયત્વ રૂપ લક્ષણ મેળવવું યુક્ત છે; અને તેને ધર્મપ્રાપ્તિ ના ચિન્હ રૂપ કહેવામાં આવેલ છે.

આ પ્રમાણે આદ્યાદિક ધર્મતત્ત્વનાં ચિન્હો વિધિ તરીકે, પ્રતિપાદન કરીને પછી ધર્મ-તત્ત્વમાં વ્યવસ્થિત પુરુષોમાં વિવિધતુલ્યોદિ દોષો પણ ન હોય તે વ્યતિરેક તરીકે બતાવવામાં આવેલા છે. તેના પ્રારંભમાં કહ્યું છે કે-આરોગ્ય સતે જેમ પુરુષને વ્યાધિ વિકારો ન હોય તેમ ધર્મરૂપ આરોગ્ય સતે પાપ વિકારો પણ ન જ હોય. પાપ વિકારો કયા કયા ન હોય ? તે નીચે પ્રમાણે:—

તત્ત્વાસ્ય વિષયતૃષ્ણા, પ્રમવત્યુચૈર્ન દષ્ટિસંમોહઃ ।

અરુચિર્ન ધર્મપથ્યે ન પાપા ક્રોધકંદૂતિઃ ॥

—ધર્મતત્ત્વથી યુક્ત પ્રાણીમાં વિષયતૃષ્ણા ન હોય, અત્યંત દષ્ટિસંમોહ ન હોય, ધર્મરૂપ પથમાં અરુચિ (અભિલાષાભાવ) ન હોય અને પાપના હેતુરૂપ ક્રોધ કે જે ઉપશમનો નાશ કરનાર છે તે ન હોય.

હવે એ ચારે દોષનું વિશેષ સ્વરૂપ બતાવે છે:—

૧—વિષયતૃષ્ણા—ગમ્યાગમ્યનો વિભાગ તથા દષ્ટને એટલે આ સ્વદાસાજ ગમ્ય છે—વિષય સેવન યોગ્ય છે, અન્ય પરસ્ત્રીઓ અથવા માતા, બહેન, પુત્રી વિગેરે અને રાત્રાં, ગુરૂ, શેઠ કે મિત્રાદિકની સ્ત્રી વિગેરે—એ સર્વ અગમ્ય છે, એવી વહેંચણી વિના સર્વત્ર જે પ્રાણી વિષયમાં અતૃપ્તપણે યથેચ્છ વર્તન કરે તેની જે તીવ્ર વિષયશુદ્ધિ તે વિષયતૃષ્ણા કહીએ. આવી વિષયતૃષ્ણા ધર્મતત્ત્વની પ્રાપ્તિવાળા પ્રાણીમાં કદી પણ ન હોય. વિષય શબ્દે—શબ્દ, રૂપ, રસ, ગંધ ને સ્પર્શાદિક બધુંવા. તેમાં અતૃપ્ત એટલે નિરંતર સાંભિલાષી સમજાવે. જેનો અભિલાષ કાંઈપણ વખતે શાંતિજ પામતો ન હોય તેવો મનુષ્ય વિષય-તૃષ્ણાવાન સમજાવે.

૨—દષ્ટિસંમોહ—આ રૂપ મહાન દોષ તેનામાં ન હોય. દષ્ટિ તે દર્શન—આગમ-ગ્રંથનમત તેમાં સંમોહ તે સંપ્રદાયા-અન્યથા કહેલાની અન્યથા પ્રતિષ્ઠિતિ તે દર્શનસંમોહ. અહિંસા, પ્રશમ વિગેરે તો જોકે અન્યશાસ્ત્રોમાં સરખી રીતેજ ગ્રાહ્ય કહેલાં છે, પરંતુ તેની પરિભાષામાં ધણો ભેદ રહેલો છે. એક આરંભમાં પ્રવર્તતો પુરૂષ તેના કૃળને જોઈને તે આરંભને સાવધ માને છે ત્યારે બીજો તેની સરખાજ આરંભમાં પ્રવર્તતા છતાં તેને નિર્દોષ માને છે. આવી બાબતમાં જે સત્યની પરીક્ષા ન થવી તે દષ્ટિસંમોહ કહેવાય છે. દૃષ્ટાંત તરીકે હવહિંસાથી પાપ સર્વ શાસ્ત્રોમાં કહેલ છે, છતાં એક જળાશયમાં પડીને સ્નાન કરેલોમાં, કન્યાદાન દેવામાં, અને પશુ યજ્ઞાદિકમાં આરંભ માને ત્યારે બીજો તેને નિર્દોષ માને, એટલુંજ નહિ પણ તેને ઉલટા પુન્યાં કારણ માને. આવી બાબતમાં જે સંયત્-દત્તા—કૃત્યાકૃત્યનું નહિ સમજવાપણું તે દોષ સર્વ દોષમાં પ્રાધાન્ય છે અને તેજ દષ્ટિસંમોહ કહેવાય છે. આ દોષ અધમમાં પણ અધમ છે.

બીજી રીતે ચૈત્યાદિક પલ્લાપૂર્વક કરાવવામાં એક જવારે અહિંસા રૂપ ફળ માની તેમાં પ્રવૃત્તિ કરે ત્યારે બીજો એમાં આરંભને તત્કાલિન દિંસા માને એ પણ દષ્ટિસંમોહ છે. આ દોષમાં સંતાપેદવડે અન્ય શાસ્ત્રમાં જુદી ચમ્પદરચના દોષાથી તેને અગ્રાથ માનવું નહિ; જેમકે જૈન શાસ્ત્રોમાં અહિંસા સત્યાદિકને ‘મહાવનો’ ક્યાં છે અને પાનંજત્યાદિક તેને ‘નિપજો’ ક્યા છે તો તેટલા ઉપરથી મહાવનાદિ પ્રતિપાદક અમારાં આગમ સમીચીન છે,

અને અકરણી નિયમાદિ પ્રતિપાદક અન્યના આગમ અંસમીચીન છે એવો આગ્રહ કરવો તે પણ દ્રષ્ટિસંભોદ છે. કેમકે સદ્વ્યવસ્થા પરં સમયમાં વર્તતાં પણ સ્વસમયથી અત્યંત પણ છે. વળી યૌવસંબધિ ક્ષેત્ર, દિરણ્ય, આમાદિકના રક્ષણમાં શાસ્ત્રીય અધ્યવસાયના ભેદ વડે જે પ્રવૃત્ત હોય. અર્થાત્ પોતે તેના કૃણને અનુષભોગી રહીને કેવળ આગમાનુસારીપણે તેની ઉપેક્ષા ન કરવાના વિચારથી ગ્રામ ક્ષેત્રાદિ આરંભને નહિ તંજતો સતો સ્વપરની ભાવોપત્તિને નિવારવાના અધ્યવસાયની પ્રવૃદ્ધિથી જે તેમાં પવર્તતો હોય તેને દ્રષ્ટિસંભોદ હોય લાગુ પડતો નથી, કારણકે તેમાં અધ્યવસાય વિશુદ્ધ હોવાથી દ્રષ્ટિસંભોદ નથી. આ હોયને અંગે ધણી જાતની વિચારણા રહેતી છે તે બહુશ્રુતોથી સમજ લેવી.

૩. ધર્મપદ્યમાં અર્થચિ—આ હોય આ પ્રમાણે—ધર્મનું સાંભળવું—અવિપરીતાર્થનું ધારવું—તેમાં અનાદાર, તરવ તે પરમાર્થ તેનો રસ તે આસ્વાદ તેના અનુભવમાં વિમુખતા અને ધાર્મિક એવા પ્રાણીએની સાથે આસક્તિ(પ્રીતિ)નો અભાવ. આ બધાં ધર્મપદ્યમાં અર્થચિનાં ચિન્હ છે તે ધર્મતત્ત્વની જેને પ્રાપ્તિ થઇ હોય તેવા જીવમાં ન હોય.

૪. ક્રોધકંડૂતિ—આ હોય આ પ્રમાણે—પોતાનામાં અજ્ઞતા એવા અસત્ય દોષો, ક્રોધ પાસે સાંભળવાથી અંતઃકર્ણ પ્રજ્વલિત થમને બહાર પણ અપ્રસન્નતા બતાવતા સત્તા જે સ્ફુરણા યાવ અથવા અવિચારિતપણે કાંઈપણ કાર્ય કરવાથી પોતાને દુર્ગતિ વિપાક રૂપ અત્યંત અહિતની જેનાથી પ્રાપ્તિ યાવ તેનું ક્રોધજન્ય કાર્યનું જે પરિણામ તે ક્રોધકંડૂતિનું ચિન્હ સમજવું. એવી કે ક્રોધકંડૂતિ જેને ધર્મતત્ત્વની પ્રાપ્તિ થઇ હોય તેને ન હોય. તે પોતાના હોય કહેનાર ઉપર પણ ક્રોધ કરે નહિ, કદી કે ધ યઈ જાય તો તે અદ્ય સમયમાં શમી જાય. તેના કૃણ પર્વત પહોંચે નહિ. તેના ક્રોધ વડે તે કાંઈ પણ અવિચાર્ય કાર્યો કરેજ નહિ, તેથી ક્રોધના કૃણરૂપ દુર્ગતિને તેને પ્રાપ્તિ યાવજ નહિ. ધર્મતત્ત્વની પ્રાપ્તિ વાળાનો ક્રોધ બહુ અદ્ય-મંદ હોય છે.

ઉપર જણાવેલા ચારે પ્રકારના પાપવિકારો ધર્મતત્ત્વની પ્રાપ્તિવાળા જુદિમાન મનુષ્યમાં ઉદ્ભવેજ નહિ. તેનામાં તો ધર્મરૂપ અમૃતના પ્રભાવથી મૈત્ર્યાદિક ગુણોનો ઉદ્ભવ યાય, તે ગુણો નીચે પ્રમાણે:—

પર જીવેનું હિત ચિંતવવું તે મૈત્રી; પરનાં દુઃખોનો વિનાશ કરશો તે કરુણા; પરના સુખને જોઈને સંતોષ (આનંદ) થવો તે તુષ્ટિ; પારકા અવિર્ન્યાદિ હોય કે જેનું નિવારણ થઈ શકે તેમ ન હોય તેમાં માન રહેવું તે ઉપેક્ષા; આ ચાર ગુણ પ્રગટે છે, આમાં નિવારણ થઈ શકે તેવા હોયમાં ઉપેક્ષા કરવા જેવું નથી એમ સમજવું.

આ પ્રમાણે ઔદાર્યાદિ ચિન્હો પ્રાણીમાં ધર્મની સિદ્ધિ થયેલી છે તેમ બતાવી આપનારાં છે. શાસ્ત્રમાં યુષ્મતા ઉપાય ચાર કલા છે:—

દયા મૂતેષુ ધૈરાગ્યં, વિધિદાનં યથોચિતમ્ ।

વિશુષ્ઠા શીલવૃત્તિશ્ચ, પુણ્યોપાયા પ્રકીર્તિતાઃ ॥

“પ્રાણીમાં દયા, ધૈરાગ્ય, યથોચિત વિધિયુક્તદાન, ને વિશુદ્ધ શીળવૃત્તિ (સદાચરણ) આ ચાર પુણ્યના ઉપાયો કહેલા છે.” આદિ શબ્દથી જ્ઞાનયોગ ઉપાયની પરિનિષ્પત્તિ પણ સદ્દેહોત્તર સિદ્ધ છે એમ સમજવું.

આ લેખ વાંચીને પ્રથમ તો પોતાના આત્મા તરફ દ્રષ્ટિ કરી ઉપર જણાવેલાં ચિન્હો-માંથી ઔદાર્યાદિ ક્યાં ક્યાં ચિન્હો પોતાનામાં છે ? વિષયનૃશ્ણાદિ ક્યા ક્યા દોષો પોતામાં નથી ? અને મૈત્રી વિગેરે ક્યા ક્યા ગુણો પોતાનામાં સખ્ય છે ? તેનો વિચાર કરવો અને ત્યાર પછી જે ચિન્હ ન હોય તે મેળવવાનો, જે દોષ જણાય તેને દૂર કરવાનો અને જે ગુણની ખામી જણાય તેને પ્રાપ્ત કરવાનો તેમજ છેવટે જે પુણ્યના ઉપાયો અતાવ્યા છે તેમાં પ્રવૃત્તિ કરવાનો પ્રયત્ન કરવો. ફોક્લ જગતમાં ‘ધર્મી કહેવરાવવાનો પ્રયત્ન કરવાને બદલે એવાં ચિન્હો જ સ્ફુટ-પણે મેળવવાં કે જેથી પોતાને ધર્મી કહેવરાવવું ન પડે; પણ જેમ દસોડીએ ચડ્યાયાં સોનાને તેના પરીક્ષકો જ સુવર્ણ તરીકે ઓળખે છે અને ઓળખાવે છે તેમ સર્વ મનુષ્યો ધર્મી તરીકે સહેજે જ ઓળખે. આ વિષય બહુ જ વિચારવા યોગ્ય છે અને ઘણો જ ઉપયોગી છે તેથી તેનું વારંવાર મનન કરવું કે જેથી તેમાં અનાવેલાં સુચિન્હો સ્વયમેવ પ્રાપ્ત થાય,

તથાગ્નુ.

પ્રભુજી ! આપ વિના કોઇનો આધાર નથી.

પદ્માદી ગજવ

પ્રભુજી ! આપ વિના કોઇનો આધાર નથી,
પિતાજી ! સદાય માયું, અન્યથી દરકાર નથી.
ગણ્યા મારા-ચણ્યા મારા-મને તે મારનારા,
ન દીઠા તારનારા, અન્યથી તરનાર નથી—

શાખી

જૂઠા જગવ્યવહારમાં, જૂઠી જનની પ્રીત
સ્વપ્નું સાયું સમજવું, એ તે ક્યાંની રીત ?
બધું કાયું અહીં સાયું, કશું તલભાર નથી—પ્રભુજી !
તમે મારો-જીવાડો-નારો કે ફૂજાડો તમે,
રણા પરને ભરોસે તે કદી તરનાર નથી—પ્રભુજી !

x + x

પર્યંતે તે ભોગ્યું ને, ભોગવીયું આવી બધું

... કદી જાણીએ, તેમાં કંઈસાર નથી—પ્રભુજી !

શ્રી જૈન શ્વેતામ્બર કોન્ફરન્સ હેરલ્ડ

“ હમે તો તું; હમે નહિતો-નહિ તું બાણજે નિશ્ચે,
નહિ જો બીજ ક્યાંથી વૃક્ષ ફળ કેના ઉપર ફળશે ?
હમારી હસ્તીમાં હસ્તી રહી તહારી અગળ રીતે;
હમે પર ધાવ કરતાં ધાવ આવી તમ ઉપર પડશે. ”

પુસ્તક ૯ અંક ૧૦.

ચીર સંવત્ ૨૪૩૮

અક્ટોબર. ૧૯૧૨.

કોન્ફરન્સ ગૌમાતાનું રક્ષણ કરો.

(મુનિ મહારાજશ્રી બુધ્ધિસાગરજી.)

હરિગીત જોના યત્રી જીવો અને, જીવાડતા જીવો ધણા
તેનાપરે ચુસ્તો કરી, પગ ભાગવા ઉઘમ કરો.
ઉપકારના ભાઈ દેવ ન્યાયજી આદરી દેખાડતા.
એવો કૃતધ્ન પાહ ક્યાંથી, સિખીઆ દર્શાવશે.....૧
જેનું ક્યું કુષપાન તેના, પેટમાં તરવારધો,
ખાંરી વદન રીખાવતા, ધિક્કારતા રાખે વડે;
દેતા નહિ ચારો અને પાતા નથી પાણી જરા,
આશ્રય સકરનો તોડવા કલિકાકરને બોલાવતા—૨

પાદ પ્રદાસન કરે એ મૂઢ વધૂઓ સ્વામીનું
 જમણા અને ડાબા ચરણને ધોતલી ખન્ને બંધી.
 ઇર્ષ્યા યદી બન્ને ચરણને બહુ હણ્યા એએ અરે
 નિજસ્વામીને હુલો કર્યો, એ ભકિત નહિ પશુ મૂઢતા.—૩
 એ ન્યાયના જેવું કરી નિજ જનનીના પ્રાણો દરો,
 તેમાં તમારો નાસ છે હો! ખુબ દિલમાં કાવશો
 ઇર્ષ્યાયદી બાદવચ્ચી સ્ત્રીને હવે નહિ. કેા અરે,
 નિજ માતઘાતજમાં વસે છે, નાથ પોતાનો ખરે.—૪
 નિજ માતને માર્યાયદી, નિજ ઉન્નતિ વિલુક્ષી જતી
 અજ્ઞાનથી એવું બને ત્યાં દોષ અંચોતો નહીં,
 જે ડાબા પર બેસી રમે તે ડાબને કાપો અરે,
 અહો ખાઓ તેનું ખોદવાથી દુઃખ પોતે પામશો.—૫
 મોટા ક્યાં જેને રમાડી- પ્રતિકૂળ તેથી યદિધણ
 ઉપકારને વિસરી કરો, અપકાર તેમાં પાપ છે.
 સમજે મુજબ ન્યાયે અને નિજભૂત કાટે છે દૂરે
 “પ્રુધ્ધમ્બિધ” દિલચિસા ધિયે ગંભીરતા જ્ઞાની. —૬

બેરસદ.

સંવત ૧૯૧૮ વૈશાખ વદ. ૮

હિંદની દોસત

દેખતી આંખે આંધળાં ઝોની આંખે ના દેખાય;
 ધનમાં ટગલે ટગલે જાય.
 હજી સંભાળો, આંખ ઉધારો કાંઈ કરેં ઉપાય;
 માથે તારાં પડતાં જાય.
 ફૂલજીલુ ફૂલી ફાલકા યાતા, લતા માંડી ગણાય,
 ધરનાં છંયાં ચાટે ધંદી, લોટ પાડેલી ખાય;
 મૂગ્ય માથે ન સિંગડાં યાય.
 સાંકડી શુદ્ધિ તે આંકડા લાંબા, શેદનાં નામાં યાય,
 દેવું દીધા વિના રોકડ ટાંજી, ધન જોઈ દરખાય;
 એમ આંધળે બેદર ફૂટાય.
 દસ આના લછ ૩ વેચ્યું ને, દસ ટકા દસગાય,
 બ્યાનની આશો નાણાં મૂક્યાં, નાણાં મુળમાં જાય;
 રહ્યા એકના દસ તણાય.

—દિયાને.

હિન્દનો વ્યાપાર.

- ગઝલ
જતાં વેપાર પર હાથે, દશા યદ્ય હિન્દની તેમાં;
મળે છે કાંકરા આળે, થતું સોનું હતું જેમાં.- ૧
- આખી
સોનું તો સપનું થયું, લોહનોય દુકાદ,
છકરાથી અધિકતે, ખેંચી જાય દરસાલ;
નથી સોનું નથી લોહું, નફા તો કહો રહો કેમાં?—મળે છે ૨
- સિગારેટ તંબાકુ એ, નાની ચીજ જણાય,
છતાં ચળકતા રૂપિયા અર્ધ કોટિ લઈ જાય;
દીધા પૈસા બગી છાતી, નફા શું મેળવ્યો તેમાં?—મળે છે ૩
- પાણી મૂલે સામગ્રી, વિક્રાત અહીંથી જાય,
બુંટ પડવા હિન્દની, બૂટ બની આવે આંધા;
અરેરે રૂપિયા લઈ જાય, જેડા મારીને તેના;
મળેછે કાંકરા આળે, થતું સોનું હતું જેમાં.—મળે છે ૪
- દિવાનો

વાર્ષિક સરવૈયું.

સંવત્સરી એ વાર્ષિક પર્વ ગણાય છે. તે પર્વને અંગે જે જે ક્રિયાઓ કરવાની શાસ્ત્ર-કારોએ બતાવી છે, તે ક્રિયાઓ જો યથાર્થ રીતે કરવામાં આવે તો આત્માની સર્વાંશ ઉન્નતિ થઈ શકે છે, તેથી એ પર્વની મહત્તા જૈન શાસ્ત્રમાં સર્વથી અધિક વર્ણવેલી છે.

જેઓએ કાંઈ પણ વિદ્યાભ્યાસ કર્યો હોય અથવા જ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યું હોય તેના સર્વ મનુષ્યો, પોતાની ગણના પ્રમાણે જ્યારે પોતાનું વર્ષ સંપૂર્ણ થાય છે ત્યારે પોતાની આવક જવકનો હિસાબ તપાસી વર્ષમાં દ્રવ્ય સંબંધી થયેલા નફા-ટોટાનો વિચાર કરેછે, અથવા વેપારી, દુકાણે કહીએ તો વર્ષનું સરવૈયું તપાસેછે. એ તપાસવાનું કારણ વિચારીએ તો એટલું જ જણાય કે દ્રવ્ય સંબંધી સ્થિતિમાં થયેલી લાભ-હાનીનાં કારણો તપાસી પુનઃ લાભ વધે અને હાનિ ન થાય તેવી રીતે વ્યવસાય-વ્યાપારની વ્યવસ્થા કરવી. જેમ વર્ષાંતે દ્રવ્યની લાભ-હાનિનું સરવૈયું તપાસાય છે, તેમ સંવત્સરી એ વાર્ષિક પર્વ-ધર્મપર્વ હોવાથી એ પર્વને દિવસે તે વર્ષમાં આત્માને શું લાભ હાનિ થઈ છે તેનું સરવૈયું તપાસવાનું છે. હાનિના કારણો વિચારી તેને માટે પચ્ચાતાપ કરી પુનઃ હાનિ ન થાય અને લાભના કારણો વિચારી તેનું અનુમોદન કરી પુનઃ વધારે લાભ મેલે તેવા ઉપાયોની યોજના કરવાની છે. દ્રવ્યની લાભ હાનિ એ વ્યસનહારિક અને આ લવ આશ્રયી છે કારણકે મૃત્યુ પછી એ

દ્રવ્ય કાંઇ ઉપયોગનું નથી તેમ આત્માની ઉન્નતિમાં સહાયક નથી. પાપ પુણ્યથી હાનિ વૃદ્ધિ પામનાર આત્મ દ્રવ્ય એ દરેક હવને માટે ઉપયોગનું છે અને અંતિમ સાધ્ય જે મોક્ષ તે પણ તેની વૃદ્ધિ થયે પ્રાપ્ત થાય છે. સંવત્સરી-વાર્ષિક પર્વમાં તે સર્વથા તપાસવાનું છે તેથીજ તે પર્વ સર્વોત્તમ પર્વ ગણાય છે.

એ પર્વને અંગે આઠ દિવસ ઉત્સવના નિર્માણ થયેલા છે તે પર્યુષણ કહેવાય છે. પરિ ઉપસર્ગ અને વસ્તુ ધાતુ એ બેને સંયોગે પર્યુષણ શબ્દ થાય છે. પરિ ઉપસર્ગ અને તેનો ભાવાર્થ આત્મા સમીપે વિશેષ રીતે વસતું એવો થાય છે. વિશેષ આત્મધ્યાન આત્માની ઉન્નતિ અને કર્મની નિર્જરા થાય તે હેતુથી એ દિવસોમાં કષ્ટસૂત્રશ્રવણ, અમારિપાતન, અક્રુમાદિ તપ, ચૈત્યપ્રવાસિ, સંવત્સરી પ્રતિક્રમણ, ક્ષામણા, પૂજા, પ્રભાવના, દાન અને સ્વામીવાત્સલ્યાદિ ક્રિયાઓ કરવાની છે. તેમાં પણ સંવત્સરી પર્વ નિમિત્તે પ્રતિક્રમણ અને ક્ષામણા એ બે ક્રિયા તો અવશ્ય કરવા બાધક છે. પ્રતિક્રમણ અને ક્ષામણા એજ એ પર્વનો મુળ હેતુ છે; કારણ કે તે બે ક્રિયામાં આખા વર્ષમાં મન વચન કાયાથી જાણ્યે અજાણ્યે થયેલાં કાર્યોના ગ્રુણદોષ તપાસી તેને માટે પશ્ચાત્તાપ અનુમોદન કરી દોષનો ત્યાગ અને ગુણનું અધિક પ્રદણ થાય તેવી પ્રવૃત્તિ વિશેષ રીતે કરવાની છે.

પર્યુષણના દિવસોમાં કષ્ટસૂત્રશ્રવણાદિ ઉપર ગણાવેલી શુભ ક્રિયાઓ પુણ્યપ્રાપ્તિ અને કર્મની નિર્જરા, એ હેતુએ જે રીતે કરવા શાસ્ત્રકારોએ કહ્યું છે તે રીતિમાં-અજ્ઞાનતા, રૂઢિ, ધર્મ ગુરુઓના ઉપદેશની ખામી, કેવળ ક્રિયા ઉપર ભાર મુકી જ્ઞાન સહિત ક્રિયા કરવાની ઉપેક્ષા, વ્યવહાર અને નિશ્ચય અને સમાન ઉપયોગી હોવા છતાં વ્યવહારની મુખ્યતા અને નિશ્ચય ઉપર કેવળ દુર્લક્ષ, મુનિજનો અને શ્રાવકોના વિચારબળમાં સંકુચિતતા અને કેટલાએક પ્રતિકુળ સંજોગો વગેરે કારણોથી-ફેરફાર થઇ ગયો છે એટલુંજ નહિ પણ કેટલી એક ક્રિયાઓમાં તો એટલો અધો ઉત્તર પુલટ ભાવ થઇ ગયો છે કે જે હેતુએ તે ક્રિયાઓ કરવાની છે તે હેતુ યથાર્થ સમજાતો નથી. આ બધી ક્રિયાઓ વિશે વિવેચન કરતાં લેખનો વિસ્તાર વધી જાય-અને સંવત્સરી પ્રતિક્રમણ અને ક્ષામણા એ વિશેજ વિચારશું.

પ્રતિક્રમણ એ એવી અદ્વિતીય ક્રિયા છે કે તેને બરાબર સમજીને ઉપયોગપૂર્વક કરવામાં આવે તો કરનારનું પરમ કલ્યાણ થઇ શકે. જૈન શિવાય અન્ય ધણા ધર્મો જન્મ-ત્તમાં વિદ્યમાન છે પરંતુ જૈન સંપ્રદાયમાં પ્રતિક્રમણ ક્રિયાની જે પ્રનાલિકા છે તેવી કાંઇ પણ ધર્મમાં નથી. પોતાના માન્ય છટ્ટદેવની પૂજા અને તે નિમિત્તે થતાં ખર્ચો, ઉત્સવો, ગુરુલક્ષિ, યાત્રા, સ્વધર્મોઓનું આતિથ્ય વગેરે ધણી ધાર્મિક ક્રિયાઓ હોય છે; પણ દિવસ અને રાત્રીમાં કાયાથી જે કાર્યો કરવામાં આવ્યાં હોય, વચનથી જે જે બોલાયું હોય અને મનથી જે જે વિચારાયું હોય-તે સર્વને માદ જાણી તેના વિશે વિચાર કરી, તેના ગુણ દોષનું સર્વથા મુકી થયેલા દોષને માટે પશ્ચાત્તાપ, થયેલાં સત્કાર્યો અને સદ્વિચારોનું અનુમોદન અને પુનઃ દોષ ન થાય તેને માટે જાગૃતિ એ હેતુથી કરવામાં આવતી પ્રતિક્રમણ

જેવી ક્રિયા અન્ય મતોના અનુયાયીમાં નથી, દિવસે થયેલા દોષોને માટે દેગસિ અને રાત્રીમાં થયેલા દોષોને માટે રાત્રી (રાધ) પ્રતિક્રમણ છે. દિવસ અને રાત્રીના પ્રતિક્રમણ ન થયા હોય. અથવા તેમાં દોષોની યથાર્થ આલોચના થઈ ન હોય માટે પંદર દિવસે પાક્ષિક, ચાર માસે ચાતુર્માસિક અને આખા વર્ષને માટે સંવત્સરી પ્રતિક્રમણ કરવાનું છે. આ ક્રિયા એવી છે કે તેનાથી થયેલા દોષોની નિવૃત્તિ થઈ કર્મની નિર્જરા થાય છે અને પુનઃ દોષ ન થાય અથવા એવા સંભેદ પ્રાપ્ત થઈ જન્ય તોપણ મન વચન કાયાને અંકુશમાં રાખવાની ટેવ પડી જાય છે.

પ્રતિક્રમણ એ જૈન મતના અનુયાયીઓને અવશ્ય કરવા લાયક ક્રિયા છે, અને તેથીજ તેનું ખટું નામ અવશ્યક ક્રિયા છે. સાધુઓ અને મુઆવકો તે ક્રિયા નિરંતર કરે છે જ, પણ જેઓથી તેમ નથી બની શકતું તેવા સર્વ આવકો સંવત્સરી પ્રતિક્રમણમાં આખા વર્ષમાં મન વચન કાયાથી જન્ય—અન્યથે થયેલા પાપોને યાદ લાવી તેનું શુદ્ધ હૃદયે ઉપયોગપૂર્વક આલોચન, તેને માટે પ્રયાત્તાપ. તેના ક્ષય માટે કાયોત્સર્ગ તપ કરી દોષની નિવૃત્તિ કરવાની છે અને પુનઃ તેવા દોષો ન થાય તેને માટે મનન કરી તેવે વખતે મન વચન કાયા અંકુશમાં રહી શકે તેવી જાગૃતિ ધારણ કરવાની છે.

સંવત્સરી વર્ષને દિવસે એવી ખીછ અવશ્ય કરવા લાયક ક્રિયા તે ક્ષામણ છે. આખા વર્ષમાં જે કાંઈ મનુષ્ય, ગમે તો તે સ્વધર્મી હોય અન્યધર્મી કે હોય તેની સાથે, અથવા તો સર્વ જીવ સાથે જે કાંઈ વૈર વિરોધ થયો હોય, આપણાથી જન્યે અન્યથે તેનું કાંઈ અનિષ્ટ થયું હોય તેને માટે તેની શુદ્ધ હૃદયે ક્ષમા માગવી અને ખીજાએ આપણી પ્રત્યે તેનું કાંઈ અનુચિત વર્તન થયું હોય તેને શુદ્ધ હૃદયે માફી આપવી અને થયેલા વૈર વિરોધ શમાવવા તથા પુનઃ વૈર વિરોધ થવાનો પ્રસંગજ ન આવવા દેવો તેને માટે ક્ષામણની ક્રિયા છે.

આ બંને ક્રિયાઓ અપૂર્વ છે, ખરી સમજપૂર્વક શુદ્ધ રીતે કરવામાં આવે તો આત્માને ઉન્નત સ્થિતિએ પહોંચાડનારી છે, જૈન માર્ગનું શ્રેષ્ઠત્વ સૂચવનારી છે અને આખા વર્ષમાં થયેલા ગુણદોષના સરવૈયા રૂપ છે.

જે જે ક્રિયાના હેતુઓ આવા ઉત્તમ છે તે ક્રિયાઓ હાલમાં મોટે ભાગે જાણે એક રૂઢિ હોય તેમ ગાડરીઆ પ્રવાહની જેમ સમજ વિના કરવામાં આવે છે. અશુદ્ધ ઉચ્ચાર, અર્થનું અજ્ઞાન અને ક્રિયાના હેતુની અણસમજ બહેળે. ભાગે જોવામાં આવે છે. શુદ્ધ ઉચ્ચાર, અર્થનું જ્ઞાન અને હેતુની સમજણપૂર્વક આદર અને ઉપયોગ સહિત પ્રતિક્રમણ કરનાર કોઇ વિરલજ હોય છે. ક્રિયા કરતી વખતે પોતે શું કરે છે તેનું જ્ઞાન ન હોવાથી ધણા ઉધે છે, કોણાકલ કરી મુકે છે, ક્રિયાની ઉત્તમતા-શ્રેષ્ઠતાનો ખ્યાલ પણ હોતો નથી અને દોષોના નિવારણને બદલે કવચિત્ દોષોનું સેવન પણ થતું જણાય છે. આવકોમાં આ સ્થિતિ છે એટલુંજ નહિ પણ મુનિવર્ગમાં પણ કવચિત્ એવું જણાય છે.

ક્ષામણી વિષયે પણ એમજ થયું છે. મૂળે તો જૈન ધર્મના અનુયાયીઓએ જેમ અને તેમ કપાય ઓછા કરવા એવી જ્ઞાનીઓની આજ્ઞા છે; તેમ છતાં યાજ્ઞે અગ્રણ્યે યદ્ બય તો તેના નિવારણ અર્થે આવી ઉત્તમ ક્રિયાઓની યોજના કરી છે અને તે પણ નીખાલસ મનથી સમજાપૂર્વક કરવા ફરમાવ્યું છે. હાલ તો ક્ષામણી એ એક વ્યવહારિક રહા હોય એમ યદ્ ગયું છે. કેટલીક વખતે તો ‘આજ્ઞાથી ખાતું સરભર થયું’ હવેન વે નામે’ એવા ઉપદાસના શબ્દો અગ્રજનો તરફથી બોલાતા સંભળાય છે, પ્રતિક્રમણ વખતે દેખાદેખી એ સકળ સંધને ક્ષમાપનામાં આવે છે અથવા પ્રતિક્રમણમાં સાથે ન હોય તેવા સંબંધીઓને તે પછી ક્ષમાવવામાં આવે છે પરંતુ તે બધું એક વ્યવહાર યદ્ પડે તો હોય તેવી રીતે કંડવામાં આવે છે—શાસ્ત્રકારોએ તો સંવત્સરી પર્વને દિવસે વૈર વિરોધ ‘શમન કરી શુધ્ધ હૃદયે સર્વ’ છવોને જે ક્ષમાવે તેનેજ આરાધક કહ્યા છે, પણ હાલ તો એજ શાસ્ત્રોનાં માનનાર અથવા અનુયાયીઓમાં—સવત્સરી પર્વને દિવસે ક્ષામણીની વ્યવહારક્રિયા કર્યાં છતાં—પાછળ વૈર વિરોધ એવાને એવા અંતઃ કરણમાં ભરેલાજ હોય છે એવું તેમના વર્તન ઉપરથી દૃષ્ટિગત થાય છે.

જેમ વ્યક્તિ પરત્વે તેમજ સમષ્ટિ પરત્વે પણ કપાયોના શમનને બદલે વૃદ્ધિ જણાય છે. જૈન સંપ્રદાયના ત્રણે વિભાગમાં અરરપરસ કેટલીક જાતના નિરંધક કસહો થયાં કરે છે, દરેક ગામના સંઘસમુદાયમાં પણ મતભેદ અને વિરોધ જણાયાં કરે છે અને આખી કામ તરફ નજર કરીએ છીએ તો એવુંજ દૃષ્ટિમત થાય છે. શ્રાવકો તેમજ મુનિઓનો અગ્રગણ્ય મોટો ભાગ એકજ કક્ષામાં છે. ખરેખરી રીતે જોઈએ તો કામની આ કોચનીય રિયતિ છે. હાલમાં આગતી લાલન શીવજીની ચરચા તથા આણંદજી કલ્યાણજીની પેટીના બંધારણની ચર્ચામાં સમાજમાં મતભેદ અને છિન્નલિન્નતા, પરસ્પર છતાં અહતા દોષના આક્રામ સંભાષ, ડાપાઓ અને માસિકામાં નિંદનીય લેખો, કિલ્લટ લલ્લનરૂપ અને સંધના અગ્રગણ્ય પુરોના અનાદર અને નિંદા, મુનિવર્યો જેમની સર્વજનો પ્રત્યે સમ દૃષ્ટિ રાખી શાંતિ કેશાય તેવી ધર્મદેશના આખી કોપને ધર્મકાર્ય અને પ્રગતિ તરફ દોરવાની ફરજ છે તેમનું પણ અમુક અમુક પક્ષ તરફનું વલણ, કામને હાનિ કરનારી કોર્ટોની લડન, વિરોધીની ગણનામાં આવેલા રવધર્મને પણ તેના પૂર્વ કાળના દોષો રોધી જેસમાં મોહકાવવાની વૃત્તિઓ, કોર્ટના કેસોમાં ધર્મોદ્ધ અને અગ્રગણ્ય પુરોના સત્તાસલ્ મિથ સાક્ષ્ય, મુનિ સમુદયમાં પણ અરરપરસ દેખાતાં અભાવ, આણંદજી કલ્યાણજીની પેટીના બંધારણમાં પોતાનાજ મત પ્રમાણે કરવાનો મત્તવ, સામાન્ય જનસમુદાયના મતની અવગણના આવાં અનેક કારણો કામની અંદર વિરોધ અને કપાયની વૃદ્ધિ સૂચવે છે. અંતરંગ જાણવા તો આપણે શક્તિમાન નથી પણ જાણ દેખાવથી આપું અનુમાનાય છે અને તે મત્તવ, ધર્મરાગી, કામના ઉદ્ધર્ષને ચલાવતા દરેક માણસને ખેદ ઉત્પન્ન કરાયે છે મતી, કંડણ, પ્રમોદ અને માધ્યસ્થ એ ચાર ભાવનાઓ વર્તનમયોથી નીકળી પુસ્તકોની લીલીમાં વ્યાખ્યાનની શૈલિમાં, લેખકના લેખમાં અને લાજમુકતાઓનાં ભાષણમાં દૃષ્ટિગત થાય છે અને તે કામને દરેક રીતે અવનિષ્કારક છે.

જે દર્શનમાં મહાવીરોદિ પૂજ્ય તીર્થંકરોએ પોતાની વિરૂધ્ધ બોલનારા અને પોતાને ઉપસર્ગ કરી અનેક જનનાં કષ્ટ આપનારા પ્રત્યે ક્ષમા રાખી ક્ષમા એજ ધર્મનું બૂપણુ છે એમ દાખવ્યું છે. જે દર્શનમાં અનેક મુનિજનોએ પોતાનું અનિષ્ટ કરનાર અને પોતાને મરણાંત કષ્ટ આપનાર પ્રત્યે ક્ષમા રાખી ત્રેય સાધ્યાના દર્શનો મોહુદ છે અને જે દર્શન ક્ષમા અને વિનયને પ્રાધાન્ય આપે છે, તે દર્શનના અનુયાયિમાં હાલ જે કપાય દૃષ્ટિગત થાય છે તે ખરેખર ધર્મચુસ્તતામાં ખામી દેખાડનાર છે. તેના નિવારણ માટે આવકા, મુનિજને, અને અગ્રણિયા તરફથી જે ઉચ્છ્રા ઉપાયો લેવામાં આવે છે તેને બદલે ક્ષમા, પ્રેમ, સહન-શીલતા, શુભદૃષ્ટિ વગેરે સદ્ગુણોનો ઉપયોગ કરી કામ લેવામાં આવે તો કપાયો ઓછા થાય, વિરોધ શમે, શાંતિ પ્રવર્તે, ભુલ કરનારને પોતાના વર્તન માટે પશ્ચાત્તાપ થાય, ઐક્ય વધે કામના દરેક કાર્યો એકમતે સરજતાથી થઈ શકે અને કામના શ્રેયના નવું નવાં કાર્યોનો ઉત્સાહ પ્રકટે.

હાલમાં નજીકમાંજ પર્યુપણુ પર્વ આવે છે. આપણા કૃત્યાકૃત્ય-શુભ દોષનું વાર્ષિક સરવૈયું મુકવાનો અપૂર્વ દિવસ-સંવત્સરી પર્વ આવે છે. તે દિવસે સર્વ જૈનો-મુનિજનો અને આવકા-પોતાને આ વર્ષમાં થયેલા વિચારો, ઉદ્ગારો અને કાર્યોનું સમ દૃષ્ટિએ શાંતિ-પૂર્વક અવલોકન કરશે, ભગવાન મહાવીરના ફરમાન પ્રમાણે શુધ્ધરીતે પ્રતિક્રમણ અને ક્ષમાણી કરશે સ્વધર્મોએ પ્રત્યેની પોતાની ફરજ સમજશે, મુનિજનો અને અગ્રણિઓ પ્રત્યેનો વિનય સાચવવાનું ધ્યાનમાં લેશે, મુનિજનો અને અગ્રણિઓ સંઘ બહારની શિક્ષાનો ઉપયોગ કરવાને બદલે ક્ષમા, માહના અને મોહુમન રાખી શુદ્ધ માર્ગે પ્રવર્તાવવાનો પ્રયત્ન કરશે તો કપાયોનો સત્વર નાશ થશે, વિરોધ મટશે, ઐક્ય પ્રવર્તશે, કામની પ્રગતિ થશે અને આપણે સર્વે સાચા જૈનની ગણુતામાં આવશું. પરમાત્માની કૃપાથી અને શાસનદેવીની સહાય-થી સર્વને સદ્ગુણ પ્રાપ્ત થાઓ એવી આશા સદા વિરમશું.

અમરચંદ ઘેલાભાઈ.

નિરાશા.

(ગઝલ)

હમે હાર્યા તમારથી, હવે કોટિ નથી બાકી
ગયું પાણી પુવારથી, હવે છોટો નથી બાકી.
બનીને મર્દ પાકી ખૂબ, ફાડ્યા કાન દુનિયાના,
હવે હાથો પડ્યા હેઠા, નથી ધોરો રહ્યા બાકી.
નસોમાં ઝેર રેડીને, સુકાવ્યું ખૂન દુસ્મનનું
ગયા તે હાલના સાંધા, હવે કોટિ નથી બાકી,
ગળનબેટી દિવાલોને, ગમની અંતરાલે ત્યાં,

તણાયા પાણીમાં પાણા, હવે વાટો નથી બાકી,
 ઉડયા આકાશમાં ઉચે, ચડયા વાયુતણે ધોડે,
 પડયા હેઠા હમ્મગેમાં, હવે રાટો નથી બાકી.
 જગત બેશે હમ્મરે, આંખથી ને આંસુડાં લેશે,
 નથી તે શું વધુ ખોશે ? હવે આટો નથી બાકી.

૧૭-૭-૧૨

વસન્ત.

—:૦:—

નિરાધાર દશા.

(પહાડી ગજન—સદા સંસારમાં મુખ દુઃખ એ રાહ)
 હમારી આંખનાં આંસુ, કોઈ લેહોનાર નથી
 અનેરા કાળજના ધા, કોઈ બેનાર નથી—હમારી.
 હતા ત્યારે હમ્મરે, હેતથી હાજર થતા તે,
 નસોથી લોહી વહેતાં, કોઈ ધોનાર નથી—હમારી.
 હમારી જિંદગીમાં, જિંદગી નિજ માનનારા,
 હમારા મોતનાં માતમ, કોઈ રોનાર નથી—હમારી.
 હમે તો જિંદગી ભરની, સદા શુભામી કરી,
 પ્યારી પણ એક પણ, અમકાજ કોઈ બેનાર નથી—હમારી.
 પ્રીતિની જામ ભરી, પાઈને તૃપા છીપારી,
 સુકાતા કંઈ માટે, અંજલિ દેનાર નથી—હમારી.
 ઉઠતી પારકા બોળ, હમે ગરદન ઝૂકાવી,
 હમારા પ્રેતનું અહિં, કોઈ ઉચકનાર નથી—હમારી.

૨૨-૭-૧૨.

વસન્ત.

હવે શું કરવું ?

ગમવ સગમતા આગના બડકા, હવે તો કંઈ નરમ રાખો—ટેક.
 વધી છે આગ એન્જનમાં, જશે ફાટી મીલીન્ડર એ,
 વિચારી વખતને મોકે, હવે તેને નરમ રાખો.—
 ગૂમાંતી લાજ પૂર્વજની, ઉપા અંગારિવા કુત્રમાં,
 રૂઆવો ધર્મ દરિયામાં, હવે તો કંઈ સરમ રાખો;

કરીને કર્મ બહુ લીધું, અકર્મી આપ કહેવાયા;
 નિહાળી કર્મની લીલા, હવે તો કંઈ ધરમ રાખો !
 કરી મ્હોડે બહુ બકવા, ટકયું નહિ પેટમાં પાણી;
 પ્રયત્ને ધૂળની ધાણી, હવે તો કંઈ ભરમ રાખો;
 નસોમાં લોહી દંડુમાર, બહેતું બંધ શું કીધું ?
 ધડકતું દિલ જરો બેસી, હવે કાંઈ ગરમ રાખો !
 શિરાઓમાં નથી શોણિત, બળતી આગ ધમનીમાં;
 સૂકાયું સત્તર છપનતું, હવે તો કંઈ મરમ રાખો !
 તૂટી છે પાંખ આત્માની, ફૂટી છે પ્રાણની આંખો ;
 અજબની આશુતો સાંખો, હવે તો કંઈક દમ રાખો !
 લથડતા પાપ રસ્તામાં, ધડકતું કંપતું હૈયું;
 મીઠાતી આંખ ઉઘાડો, જગરમાં કંઈક દમ રાખો !

તા. ૩ ૭-૧૨

વડગાદી

ચલન્ત.

હવે કયે રસ્તે જઈશું ?

Religion is use; Jainism is a *Life* and the virtues do not exist at all except in as far as they are being translated into daily and hourly practice.

સગવતી લેખિનીને થોડાં વરસો માટે છેલ્લી સલામ કરવા પહેલાં શ્રી જૈન સંવેતા
 મગર હૈન્દ્રસ હૈન્દ્રના ખાસ અંક માટે કાંઈક લખવાનું આમંત્રણ સ્વીકારતાં મ્હને
 હર્ષ થાય છે. પરંતુ એ છેલ્લું 'કંઈક' કયા વિષય પરત્વે હોય તો વધારે ઠીક એ પ્રશ્ન પર
 વિચાર કરતાં મ્હને એમ પ્રેરણા થાય છે કે જે જૈન વર્ગનો અનુભવ કરવા મ્હને લાગ્યા
 વખત મળ્યો છે તે જૈનવર્ગની વસ્તુસ્થિતિનું સામાન્ય ચિત્ર આપી તે કેવો હોવો જોઈએ
 એનું આદર્શ ચિત્ર અથવા માર્ગ સૂચન કરવાથી કાંઈક બ્યવહાર કાર્ય કર્યું ગણાયો. અત્રે
 અપાતું ચિત્ર જૈનના કોઈ એક પેટાવર્ગનું નહિ પણ સામાન્યતઃ સમસ્ત જૈનવર્ગનું અપારો,
 તેમજ સૂચવાતું આદર્શ ચિત્ર પણ અમુક પેટાવર્ગને ઉદ્દેશીને નહિ પણ મોદલાખ ગણાતા
 જૈનવર્ગને ઉદ્દેશીનેજ આપશે, એટલું પ્રારંભમાં સૂચવવાની જરૂર છે.

જૈનધર્મ અને જૈન ધર્માનુયાયીઓના ઉદય માટે આજકાલ અનેક રસ્તા લેવાય છે,
 અને અનેક સૂચવાય છે. પરંતુ જૈનવર્ગમાં આજે કોઈ seer (ગુપ્તદષ્ટિવાળા પુરો) ન હોવા-

શ્રી જૈન શ્રેણીગર કોનકરનસ હેરલ્ડ સપ્ટેમ્બર ૧૯૧૨ (પૃથ્વી અંક)

RAO BAHADUR SETHI SIR VASANTHI TEIKAMJI J. P. Kt.

સા. જા. શેડ સર વસંતજી ત્રીકમજી જે. પી. નાથ.

લી છે અને તે સૂત્રપાઠ ઉપરની ત્વચા વગેરે આસ્તેથી દૂર કરી તે શરીર અંદરના અગમ્ય ખૂલે છુપાવવામાં આવેલું 'મર્મસ્થાન' શોધી કહાડી બતાવવું એ એક કઠીન-રાતું કે લુચારું નહિ પણ આસાક શસ્ત્રવેદ (physician)નું કામ છે; એ કામ તદ્દન નેન 'ભાવ'વાળા અને આંતર દૃષ્ટિવાળા પુરુષ (Seer) થીજ વધાર્યું બની શકે તેમ છે. પણ સર્વે માત્ર સૂત્રપાઠના દેખીતા અર્થનેજ વળગી રહ્યા છીએ અને અંદર છુપાયેલા મર્મને શોધવાના પ્રયાસને 'મિથ્યાત્વ' ઠેરવીએ છીએ, એ આપણી મ્હોટામાં મ્હોટી ભૂલ અને તેથી આપણે આત્મશક્તિ તો દૂર રહી પણ માનસિક શક્તિઓ (મનોબળ) પણ ગતી શકીએ તેમ નથી. અગાઉના વખતમાં સ.ધુ વર્ગમાં અનેક seers (આંતર દૃષ્ટિવાળા વ્યક્તિઓ) હતા તેમના સહવાસથી આવું જ્ઞાન પ્રાપ્ત થઈ શકતું. મુખત શક્તિઓ તે વખતે પણ: 'ભક્તિ' દ્વારા મળતી અને 'જ્ઞાન'ને રસ્તે બહુ પ્રયાસ કર્યા સિવાય પણ અર્થસિદ્ધિ ની; કારણ કે 'જ્ઞાનયોગ' તેમજ 'ભક્તિયોગ' અને એકજ રક્ષાબિંદુએ પહોંચાડનાર માર્ગ. અર્થપ્રાપ્તિ અથવા સિદ્ધિ માટે મુખ્ય ત્રણ રસ્તા છે, જેમાંના 'ભક્તિયોગ' નામના રસ્તા માટે તે વખતનો જમાનો વધારે અનુકૂળ હતો; બીજો રસ્તો 'જ્ઞાનયોગ' નો છે કે જે રસ્તે જનારો માણસ વિવિધ પ્રકારનાં જ્ઞાન મેળવવાનોજ ઉદ્દેશ કરે છે અને એ જ્ઞાનો કે આત્મપ્રકાશ પામેછે, અને ત્રીજો રસ્તો પાણીમાત્રની સેવા-પરમાર્થનો અથવા 'કર્મ-યોગ'નો છે, કે જેમાં માણસે કોઈપણ જાતના કૃત્રીની આજ્ઞા વગર માત્ર આત્માની સગાઈ ખાતર- પ્રેમ ખાતર-ભક્તિ કર્મોમાં રહેલી સ્વાભાવિક 'ભક્તિ' ખાતરજ સત્કર્મો કર્યા કરનાર છે અને એવી નિમજ્જે પ્રેમમય અસાધ્યો ખાતર અહંપણને ભૂલવાનો મહાવરો પડનાથી કોઈ વખત એવો આવશે કે ત્યારે તેના અંતરમાં આત્માનુભવનો પ્રકાશ પ્રગટી શકશે.

હવે આપણે તપાસ કરો કે આપણા જૈનવર્ગમાં ઉપર કહેલા જ્ઞાનયોગ કે ભક્તિયોગ કે કર્મયોગનું સેવન કેવી રીતે અને કેટલે અંશે થાય છે, જેનો શ્રમણ અને શ્રમણોપાસક એવા બે વર્ગમાં વહેંચાયેલા છે, તે પૈકી શ્રમણ અથવા સાધુ વર્ગમાં આ ત્રણ પૈકી એકનું અસ્તિત્વ છે કે કેમ તે તપાસીએ. જ્ઞાનયોગ અથવા જ્ઞાનમાર્ગ કે જેનો આપણે જેનો સાધી વધારે ગવ કરીએ છીએ અને 'પ્રથમ જ્ઞાન અને પછી દયા' એ અર્થના શાસ્ત્રપાઠને તારવાર ઉચ્ચારીએ છીએ તે અસલ 'જ્ઞાન' વાત તો દૂર રહી પણ તે જ્ઞાન જે શસ્ત્રોમાં સંપ્રદાયમાં આવ્યું છે તેની ભાષા સમજવા નેટલી શક્તિ પણ સેંકડે ૭૫ ટકા નેટલા શ્રમણોમાં નથી, તો તે શસ્ત્રોની અંદરના 'મર્મ'ની સમજ તો કહાંજ રહી?—રે પચાસ ટકા નેટલાને તો માતૃભાષામાં પણ એક ન્હાનો લેખ લખતાં કે પોતાના વિચારો સ્પષ્ટતાથી સમજાવનાં આવડતું નથી. સ્વતંત્ર મનનથી ઉત્પન્ન થયેલા એક પણ અંધ આધુનિક સાધુની કૃત્રમથી લખેલો જેવામાં આવતો નથી. ગ્રંથોના ઉતારા, ખંડનખંડન કે બહુ તો અપૂર્ણ ભાષાંતર કોઈ કોઈ સાધુની કૃત્રમથી લખાતાં નજરે પડે છે. યોગ, અધ્યાત્મ કે એથી ઓછો કઠીન વિષય વ્યવહાર નીતિના વિષયો ઉપર પણ તેઓએ ધોરણસર અભ્યાસ કર્યો નથી. અને એટલા જ્ઞાનભંડોળને આપણું સર્વસ્વ માની-કેવલ જ્ઞાનીના આપણુ પુત્રો

સંતુષ્ટ રહીએ, ત્યાં ઉદયની આશા કેવી રીતે રાખી શકાય? અરે જૈનધર્મનો એક તો અંશ કોઈ આધુનિક સાધુએ રચેલો જત વો કે જે વાંચીને કોઈ અન્યધર્મી જિજ્ઞાસુ જૈન ધર્મનું રહસ્ય-તત્ત્વનું રહસ્ય સમજી શકે? ખુદ જૈન વિદ્યાર્થીઓ માટે 'વાંચનમાળા' પણ હજી રચાઈ નથી એજ, જૈનસાધુઓ જ્ઞાનયોગમાં કેટલા આગળ વધ્યા છે તે ખતાવી આપે છે. જ્ઞાનપ્રાપ્તિ માટે એકાંત, હરેક પ્રકારની અટપટથી વિરક્ત અને શાન્ત-નિઃસતત ઉઘમી પ્રકૃતિની જરૂર છે, કે જે જૈનસાધુઓમાં થોડાજ માન્યતા દાખલાઓમાં જોઈ શકાય છે. આવક વર્ગે તહેમને અઘટીત મહત્વ અને નજરવી શકાય તેવું માન આપી અનેક ઉપાધિઓમાં લચપચ કરી મૂકવાથી અને જ્ઞાનયોગના જિજ્ઞાસુ માટે જે લાયકાતો જોઈએ તે મેળવવા પહેલાં એમને દીક્ષા આપી દેવાની ઉતાવળ કરેલી હોવાથી જૈન સાધુવર્ગ 'જ્ઞાન યોગ'ને માર્ગે પ્રગતિ કરી શકતો નથી. 'કર્મયોગ'ને વારતે-અહ'ને મુદ્દલ વિસારી ભજાઈ ખાતર ભજાઈઓ કરવાના યોગને વારતે તો આધુનિક શ્રમજીવનમાં આશા રાખવી ફોફા છે; કારણ કે જે ગણ્યાગાંઠ્યા પૂજ્ય પુરુષો અટપટા અને નિંદાઓથી દૂર રહેવા જોટલી ભજાઈ શીખી શક્યા છે તેઓ. પણ 'વાડા'ની કે 'ગચ્છ'ની કે પંડની મોટાટાના 'રાગ'થી મુક્ત થઈ શક્યા નથી. 'ભક્તિ' ને 'રાગ' સાથે વેર છે; એને તો 'પ્રેમ' સાથે સગાઈ છે, એક પુરુષ એક પંથ પાળતો હોય અને તહેને માટે તનતોડ મહેનત કરતો હોય, પરંતુ તે માત્ર તહેમાં તહેને 'રાગ' હોવાને લીધે અર્થાત્ પોતે ને પંથનો 'ઉધ્ધારક' ગણાશે અગર યોગાને અમુક બીજીને લાભ થશે એવી આશાથી તે મહેનત કરતો હોય તો જ્યારે તહેને ત પંથના લોકો નિદવા લાગશે ત્યારે અગર ધારેલો લાભ થવાથી આશા ટુટશે ત્યારે તે તે પંથ છોડી સામા પંથમાં ભળવા દોડશે. પણ જે ખરો 'કર્મયોગી' છે તે કદી 'ઉદ્ધારક' નરીકે ખપવાની કે બીજા કોઈ પરિણામની આશા રાખશે નહિ, તે વિરૂધ્ધ પરિણામો માટે ખેદ કરવા યોગ્ય નહિ, કામથી યાકશે નહિ-એને સર્વ કાર્યો મનુષ્ય પ્રાણીપરના નિર્મળ પ્રેમ ખાતર કર્યાં ગમશે અને તે યડી પણ નવરો એસવાતું પસંદ નહિ કરે. 'કર્મયોગ'એ દાસીયોના જાપનો છે. ધા સદન કરવા છતાં સુંકારો કરવો નહિ, ઘરમાં ખાવા ધાન ન હોય પણ મુજબર દાય દહને ફરતી વખતે ગો-આઘણુ કે સ્ત્રીના રક્ષણ માટે લડી પ્રાણદાન આપવા વગર-આમંત્રણે દોડવું, શિર કપાય તો પણ ધડથી લડ્યા કરવું એવો ઉદાર સ્વભાવ કર્મયોગીનો છે. 'વાડા'ઓ વધે કે ટુંકા થાય, પોતાને લોકો 'મદાપુરુષ' કહે કે 'મિથ્યાદત્તી' કહે, 'આચ.ય.'પદ મળે કે 'ગચ્છગદાર'ની શિક્ષા બોગવળી પડે પણ વેટા જોટલી અફસાવાળા સમાજને ખરે વખતે ખરી સલાહજ આપવી અને સાત જળ્યાવવાની જરૂર વખતે અર્થ સાત્ય કે માર્મિક સાત્ય ન કહેવું એવા 'કર્મયોગી' સાધુ જૈનધર્મમાં આવે કેટલા દુર્ગે તહેને દિસાજ કરવાનું કામ આપણે નહિ લાઈ પડીએ. દાનદો મનુષ્યો દરદોષી રીતિય છે, લાખો અભજ્જપાકાથી દુઃખી થાય છે, કરોડો અન્ન વગર ટંગવળ છે, ધન કે તનની ક્ષતિવાળા જે પુરુષો સહુપરના રાગને લીધે નુકસાનકારક કે નિરૂપયોગી કામમાં દાનદો રીખ્યા ખરે છે તહેમને પેશા દુઃખી મનુષ્યોના ઉદ્ધાર માટે અર્ચવાની સલાહ આપી રસ્તા મુસવાના 'કર્મયોગી' કેરસા દરો? ભગવાને જે "સમય માવનો પ્રમાદ ન કરવો"

એવું દરમાન કર્યું છે તે 'કર્મયોગી'ના 'મુદ્રાવેખ' Motto અથવા શુભમંત્ર છે અને તેથી તેઓ આજ્ઞામ, અહંપદ, ક્રાયા આદિ અનેક પ્રકારના પ્રમાદોમાં ન પડતાં દરેક પગને નિર્મળ પ્રેમ-ભાવથી થતાં ભક્ત કામો વડે શયુગારતા રહે છે. જૈનવર્ગને આજ્ઞે-આ જમાનામાં જે પ્રકારના શુભઓની ખાસ જરૂર છે તે આવા 'કર્મયોગી' સાધુજ. કર્મયોગીઓની પોતાના પડને લગતી તંગીઓ છોડજ થોડી હોય છે-તેઓ અમે ને સંજોગોમાં પોતાનો નિભાવ કરી લે છે, અને પોતાને કરવાનાં કામો ઉપર ચોતરફી વિચાર કરી 'યોજના' ઘડીને તે રસ્તે મન્યા રહે છે, પછી તે આશય પાર પડે કે ન પડે ત્હેની પણ ચિંતા કરતા નથી, સર્વત્ર કામ પ્રકાશવાનું છે, તેમ તેઓ કર્મ અથવા સક્રિયો activity માં પ્રકાશ્યા કરે છે.

અને ભક્તિયોગ તો જૈન સાધુવર્ગમાં (રહો હોય તો) માત્ર મરકરી રૂપે જ રહ્યો છે. એક સાધુ બીજા સાધુ પ્રત્યે બહુમાન ભાવેજ ધરાવે છે તો ભક્તિ ધરાવનારી તો વાતજ શી કરવી ? શુભો પણ પોતાના શિષ્યો પોતાનું કેટલું માન રાખશે એ સારી રીતે જાણતા હોવાથી શિષ્યોને દરમાન કરતાં બહુ બહુ વિચાર કરે છે ! એકે શીરકાના કુલ સાધુઓ ઉપર એક સાધુ ઉપરીપણે દરાવી શકતો નથી, એજ એમ સૂચવે છે કે 'ભક્તિ' માર્ગનો પ્રાય : છેદ થવા બેઠો છે. આ તો ભક્તિનાં દશ્ય રૂપ કલાં; પરંતુ જિનરાજની પ્રુદ્ધની ભક્તિ સાધુવર્ગ કેટલે અંશે કરે છે એ પણ વિચારવા જેવું છે; તથાપિ એ આળી આમડી પર હાથ ધરવાનું આપણે જતું કરીશું તોજ ડીક થશે. એટલું કહેવું બસ થશે કે 'ભક્તિયોગ' ના પધિકના મ્હોં ઉપર તેજ, શાન્તિ, ગંભીરતા, સ્મીત હાસ્ય, અને જેની પોતે ભક્તિ કરે છે ત્હેના સર્વશક્તિપણમાં શ્રદ્ધા હોવાને લીધે દૈવત : એટલાં ચિન્દ્ર પ્રત્યક્ષ જણાઇ આવવાં જોઇએ. 'અબધુ સદા મગનમે' રહના' એ વગેરે પદોના લખનારા દાંઈ પોપટ નહોતા પણ સર્વશક્તિમાન તત્વના પુરા ભક્ત એવા અધ્યાત્મીઓ હતા. 'ભક્ત' સર્વત્ર સિદ્ધને ભાવે છે. તે હવામાં નજર કરે છે અને ત્યાં સિદ્ધને જોઇ તેનાથી ગોઠિ કરે છે તે શ્રુદ્ધ સાથે વાત કરે છે તો એ કપડાં તળેના ચરીરમાં છુપાયલા ભાવી સિદ્ધથી ભેટે છે અને મલકાય છે. એ પોતાનું માર્યું કાપવા તત્ત્વાર ઉગામનારની આંખમાં અદ્રશ્ય સિદ્ધ ભાવે છે અને પોતાની ઉત્ક્રાન્તિને વેગી બનાવવા માટે અમિત થતા તે ભાવી સિદ્ધને પ્રેમથી ભેટે છે. ભક્તિ એ ખરેખર સ્પર્શમાત્રથી કચીરને સુવર્ણ બનાવનાર જડીબુટ્ટી છે; પરમાત્મા ના શુભોને લધુ આત્મામાં ખેંચનાર લોહચુબક છે, સઘળાં દુઃખો અને દુસ્મનો સામે વજની દાસ છે, સિધ્ધિની અમોઘ આવી છે.

જ્ઞાનયોગ, કર્મયોગ અને ભક્તિયોગ જે જૈન સાધુઓમાં આટલે બધે અંશે ન્યૂન હોય તો સાધુવર્ગના અદ્યજ્ઞાન-શુભને પોતાનું લક્ષ્ય બનાવી રહેલા આવકવર્ગમાં તેથી પણ વધારે ન્યૂનતા હોય એ સ્વાભાવિક જ છે.

ત્રીસ વર્ષની વય સુધી સમ્પૂર્ણ બ્રહ્મચર્યનું પાલન કરી, ધરજંગલથી દૂર રહી, સાં-સારિક જ્ઞાનનો અભ્યાસ કરી અધ્યાત્મનો પરિચય કરનારા જ્ઞાનયોગી આવકો કેટલા નીકળશે?

‘સાયન્સ’ ના અભ્યસી કેટલા નીકળશે? Psychology (માનસ શાસ્ત્ર) ના અભ્યાસી કેટલા નીકળશે? સંસ્કૃત-પ્રાકૃત લાપાનું સારું જ્ઞાન મેળવી જૈન મૂલ્ય શાસ્ત્રો વાંચનારા કેટલા આવક મળશે? યુરોપ અમેરિકાનાં ‘રિવ્યુ ઓફ રિન્યુઝ’ અને “ધી માઇન્ડ” જેવાં પત્રો ની ઓદિસમાં રહી વ્યવહાર જ્ઞાન મેળવી જૈનવર્ગને ખરે રસતે દોરવી શકે એવાં ન્યુસપેપર કદાચનાની લાપકાત કેટલા આવકો ધરાવતા હશે?

રાજદ્વારી, નૈતિક, રસદેશી કેળવણીને લગતી, વૈદ વિદ્યાને લગતી સંસાર સુધારાને લગતી, દારૂનિષેધક, માંસાહારનિષેધક, વગેરે વગેરે પારમાર્થિક હીલચાલોમાં ભાગ લેનારા (કર્મયોગી) જૈનો કેટલાહશે? જાહેરનાં નાણાં, ધર્માદાનાં નાણાં, શુભખાતાનાં નાણાં ખાઈ જનારા ચંડાળોની સામે નિરૂત્તાયી અને પરિણામની દરકાર વગર પેઢાર ઉઠાવનારા કેટલા હશે?—અરે એવા પેઢાર ઉઠાવનાર સામે મીઠી નજરથી જોનારા પણ કેટલા હશે? અમુક પુરુષોના અહંભાવને કારણે આખો સમાજ વત્કારે ફલકુ અને ખટપટોની ખાઈમાં પડતો જોવાય ને વખતે પોતાનો હાથ ભાગવાની દરકાર ન કરતાં આડો હાથ દેવા ધસનારા કેટલા હશે? જાહેર દિલતું કામ પોતાની કીર્તિના બોગે થતું હોય તેવે વખતે પોતેજ અપકીર્તિ દસતે મુખે ઘેરી લેનારા કેટલા હશે? પરમાર્થના કોઈ ખાતા માટે અંકેક પેની (આઈ પાઈ) ઉધરાવવા ટોપી ધરીને રસ્તા વચ્ચે ઉભા રહેનારા વિજ્ઞાપતના ‘મિથ્યાત્વી’ (!) જેટલો પણ ‘કર્મયોગ’ નો શોખ આપણા ૧૪૦૦૦૦૦ આવકો પીકી કેટલામાં હશે? અને આટલી બધી ધર્મની લાપકાત સાથે આપણે અન્યધર્મીઓને જૈન બનાવવાની ઘેસછા રાખીએ છીએ! આટલી લાપકાતી આપણે ખીનને ‘લાપક’ બનાવવાનો મોદ રાખીએ છીએ! જો જૈનવર્ગમાં ‘કર્મયોગ’ નો પ્રેમ ઉત્પન્ન ન કરી શકાય તો—વધુ નહિતો તેટલા વખત સુધી તો—અન્યધર્મીને જૈન બનાવવા ના પ્રયાસો માત્ર નિરુપરોગી જ નહિ પણ જાહેરને કાંઈ અંશે તુકસાનકર્તા છે એમ ત્હારું પેનાનું આખીન મત છે, જેનો તે સ્વીકારે યા નહિ તેથી કાંઈ હું અભિપ્રાય બદલી શકું નહિ, પરમાર્થના ખ્યાલમાં-આત્મભોગના વિચારમાં-કર્મયોગના સંબંધમાં (આજના) જૈનો જેટલી પડાત દસા ખીન કોઈ વર્ગની લાગણેજ હશે. માંસાહારી અને ‘મિથ્યાત્વી’ કહેવાતા ‘પ્રીતી’ વર્ગના ‘મુક્તિદેવ’ નાચક વર્ગે લાખો ભૂખે મરતાને યજ્ઞાડયા છે અને દુનીઆ તથા સરકારે રદ બાતલ કહેલા કેદીઓ કે જેઓ કાંતેઃ વધારે દુરાચરણી જીવન ગુન્નરવાને લાયક અથા તો આપણાતને લાયક અને છે તેવા કેદીઓને કેદમાંથી મુક્ત થતાંજ ઉલ્લભ શીખવી ઉલ્લભે સગાડવાનું અતિ મદાન પરોપકારી કામ ત્હેમણેજ દમભૂં ઝડપી લીધું છે. કેટલીક સ્ત્રીઓએ વિલાપતમાં વમર અપર્ણે માત્ર કેદીઓને ઘીલાસો અને ઉપદેશ આપવા માટેજ કેદખાનામાં જીવન પુરું કર્યું છે. કેટલાંકે પાદસી વિદ્વાનો અને શ્રાવણ વિદ્વાનોએ હમ્મર હમ્મર રૂપીઆ ની માસિક નોદરી યોડી વિના પગારે પરોપકારી સંરચાઓમાં ચોગી તરીકે કામ કર્યું છે આવું નામ કર્મયોગ! જાનાવશે જૈની વર્ગે આવાં જીવંત પૂજ્ય દ્રવ્યો! અને નર્પડાં સુધી એવા પ્રવસ મુજો જૈન સમાજમાં ખીસી ન હો? ત્હાં સુધી “અમારાં શંત્રોમાં સપજું છે” એવા રાખો માવથી કાંઈ વગવાનું નથી. દ્રવ્યમાય નહિ પણ લાવસાય અને દ્રવ્ય

શ્રાવક નહિ પણ ભાવશ્રાવકની અમને જરૂર છે. કાનમાં ખીજા ઠોકતા મુંગા મુંગા સહન કરે એવા સ્વસંતુષ્ટ અસવીરના અમે ભડતો છીએ, લાખોનું દાન કરનાર કર્મયોગી મદ્દાવીરના અમે ભડતો છીએ, પોતે તો એજ બલમાં મોક્ષ જવાના છે એવી ખબર છતાં જગત માંવના દિતને માટે સઘળી વિદ્યા (Sciences) અને સઘળાં હુન્નર (arts)નું જ્ઞાન આપનાર મુદ્દપભદ્રેવના અમે ભડતો છીએ. અને તે છતાં આજે અમે લગભગ સર્વે શ્રાવકો જ્ઞાનયોગ, કર્મયોગ અને ભક્તિયોગથી આટલા વેગળા હોવાનું કારણ શું?

કારણ યોધવાની પ્રથમ જરૂર છે, કારણ કે જ્યાં સુધી કાંઈ હાથ ન લાગે ત્યાં સુધી ખરો ઉપાય કહી શકાય નહિ. “કારણમાંજ ઇલાજ રહેલો છે”. ત્યારે શું જૈનોનું અનુપણું શ્રાવકને આભારી છે? શું શ્રાવકો જનધર્મના મુરખોને ઉપદેશ સાંભળવાની ના કહે છે? કદાપિ નહિ. શું જૈનમુરખોની સંખ્યા પુરતી નથી? હરગીજ નહિ. શું જૈનશાસ્ત્રે યોગ્ય છે? કોઈ રીતે નહિ. શું જૈન સાધુઓના કહેવા મુજબ તપ-વ્રત યતા નથી? તદ્દન ખોટી વાત. શું ‘ધર્મ’ના નામે ખતાવતા રસ્તે ખચ કરતાં નથી? ધણાંએ, બદકે જોઇએ તેમ જ વધારે. ત્યારે હવે શું કહી ખતાવવાની જરૂર છે કે જૈનોના અજૈનપણાનું કારણ શ્રાવક વર્ગમાં તો નથીજ? ખીજારો શ્રાવક વર્ગ અઘાપિ પર્યંત સાધુ વર્ગનું ધુસરું નીચી આંખે અને મુઠે મોઢે ઉપાડતો આવ્યો છે અને આપણને કોઈ બન્ય દેવમોકમાં લઇ જવાના છે એવી ‘અધ્ધા’—કહો કે અધ્ધ અધ્ધાધીજ તેઓ પોતાની ભુદ્ધિની-પોતાની વિચાર, શક્તિની—પોતાના સામાન્ય અકલ (common sense) ની લગામ પોતાના ‘હાંકનારાના’ હાથમાં આપીને, અને તે હાંકનારા સિવાયની આખી દુનિયા મૂખે છે—પાપી છે—મિથ્યાત્વી છે—નરકમાંજ જવા નિર્માયલી છે એવી ખાત્રી રાખીને તેઓ દ્રવ્ય-ક્ષેત્ર-કાળ-ભાવથી તદ્દન અનુપયા હાંકનારના ‘ડચકારા’ પાછળ દોડ્યા કરે છે. આવી અધ્ધા એ જો, ‘શુણ’ હોય તો શ્રાવક વર્ગમાં તે શુણ અન્યધર્મીઓ કરતાં વિશેષ છે અને તે છતાં તે વર્ગ સૌ વર્ગ કરતાં ધર્મ નામના તત્ત્વથી છેકજ રહિત છે. અહીં આપણે પેલા અમૂલ્ય સત્યને યાદ કરવું પડે છે કે “માણસ જેને પૂજે છે તેવો તે થાય છે” શિક્ષકોના દરેકઅંગના વર્તનની જાપ જેવી પડે છે તેવી ખીજા કશાની પડતી નથી, શિક્ષકના હૃદયમાં ભક્તિયોગ હોય તો શિષ્યો ભક્તિપરાયણ બને છે; શિક્ષકના મગજમાં જો જ્ઞાનયોગ હોય તો શિષ્યો વિદ્યાધિભારી બને છે; શિક્ષકના હાથ-પગમાં જો કર્મયોગ હોય તો શિષ્યો પદોપકારી કાર્યકર્તાઓ બને છે. જેને આપણે સર્વોત્કૃષ્ટ-સર્વથી વધારે પૂજ્ય-સર્વથી વધારે અનુકરણીય તરીકે જનમંથી આજ સુધી માનતા આવ્યા હોઇએ ત્હેના વર્તન કરતાં ખીજે કોઈ પર્યાય-કોઈ જનાર કે કોઈ પુરતક આપણા મન ઉપર વધારે અસર કરી શકશે નહિ. કોઈપણ ધર્મપંથ કે કોઈપણ નિશાળ જે આગળ ગતિ કરવાને બદલે પતીત દશામાં ઢળતી જેવામાં આવે તો સૌથી વધારે વ્યવહાર અને જેના વિના ન અચલી હોવાય એવો રસ્તો એજ છે કે શિક્ષકો બદલો, અને જો સારા શિક્ષક ન મળી શકતા હોય તો આજાસુ, કંઈ આખોર, સ્વાર્થી કે અનીતિમાન, મનુષ્ય જનારની શાળાઓને તાળાં દઈ વિદ્યાર્થીઓ પૈકી

જેઓનાં માથાપ તેમને પોતાના ઘેર કાંઈ શિક્ષણ આપી શકનાં હોય તેમને તેમ લેવા દે અગર બીજે ગામ સારી નિશાળ હોય તેમને એથી લેવા દે; જે વિદ્યાર્થીઓનાં માથાપ તેથી સવડ કરી શકે તેમ ન હોય તેમને અમાનુષીપણાના શિક્ષણમાં વખત ચુમાવવા કરતાં અલગજીવ રહેવા દેવા એ ઓછું નુકસાનકારક છે. ચોંકાવનારું સત્ય ! હા, પણ 'સત્ય'ને છુટાછાટ મૂકવી પાલવતી નથી. "Truth admits of no compromise" એક જગત જરત અધ્યાત્મી અને મહાત્મ પોગી સુવર્ણમય શબ્દોમાં કહે છે કે:—

"As to the nation, can that kind of union save her, which is not for *righteousness*? Can you unite the people by keeping them in the *dark*? Would national harmony be secured by sworn slavery to *error* and *superstition*? Suppose all the sailors work in a common direction but that direction be negative, not one with the evolutionary course, not truth-ward; would that be desirable? Such a boat is bound to be shattered to pieces on a rock, and, perhaps, *the sooner the better* Union in purity and truth alone is practicable"

અને આ પ્રસંગે 'બરા મુધરક'ને સૂચના તરીકે એજ મહાત્માના શબ્દો અમુક યથા પરી:—

"Every statue (smirite) stands there to say: '*yesterday*' we agreed so and so, but how feel you this article *today*?' Every institution is a currency which we stamp with our own portrait; it soon becomes unrecognizable and in process of time must return to the mint. Nature exults in forming, dissolving and reforming her crystals. *Changeless change is the essential condition of life.*"

(૬) ઉમેરીશ કે, ત્રેવીસમાં તીર્થંકરે કરેલાં 'વ્રત'માં એવીસમા તીર્થંકરે ફેરફાર કર્યો એનું નામ changeless change અને એવી જ રીતે દરકોઈ institution અથવા સંસ્થામાં ફેરફાર કરવાનું કે તહેવા વગર મુદ્દલ ચલવી લેવાનું કે નવીન સંસ્થા ઉમેરવાનું—પરંતુ 'મૂલ આચાર'ને વળગી રહીને તેમ કરવાનું—શરતસમ્મત છે.)

કાયદાઓ અને સંસ્થાઓ શા માટે છે? માણસજાતને આગળ વધારવા માટે, જનવરપણામાંથી માણસપણામાં અને માણસપણાવાળા જીવતા માણસને દેવપણામાં લઈ જવા માટે; કાયદાઓ અને સંસ્થાઓ માણસ માટે છે, માણસ કાંઈ કાયદાઓ અને સંસ્થાઓ માટે નથી. અને માણસ જલ્લાના સંજોગોમાં નવા કાયદાઓ અને નવી સંસ્થાઓ કરી શકે છે. તે માણસ કેવા અભાગીઓ છે કે જેનું 'ભવિષ્ય' 'બૂત'માં છે અને જેની દષ્ટિ સમગ્ર સદા બૂતકાગજ છે!—જે કદી વર્તમાનને નોંધ શકતો નથી! રચણ અને સમય બંને જરૂર છે; અગાઉ એસ્ટેન્ડીક ખંડ હતો ત્યાં હાલ મહાસમુદ્ર

છે; અગાઉના પ્રથોમાં તે જગાએ જવા માટે ગાડાં વગેરેની સામગ્રી સજવાની નોંધ કરી હોય તેનોંધ મુજબની તૈયારીઓથી આજે ત્યાં જશે તો સમુદ્રમાં કુળશે કે જીવશે ? આજે પૃથ્વીશીક મહાસાગરમાં જવા માટે મોટી આગળોટા છે અને તે સમુદ્રમાં હમેશ જનાં વહાણવટીઓએ તે સફરને લગતી કેટલીક સૂચનાઓ ડાયરીમાં લખી રાખી છે; એ ડાયરી ને રાખી મુકી ત્હેનો હાતરમી પેદીનો વારસ બે તેજ જગાએ સ્ટીમર લઈ જશે તો શું થશે તે ખબર છે ? એ જગા આરતે આરતે જમીનના રૂપમાં બદલાવા લાગી છે. એલાસ્કાના અખાત આગળનું ભોંયતળીઉં ઉપસવા લાગ્યું છે અને બેહેરીંગ સમુદ્ર ધણું વર્ષો પહેલાં મુલ અદ્રશ્ય થશે; તેથી એશીઆ અને અમેરીકા વચ્ચે જમીનનો રસ્તો થઈ જશે. એ વખતે આજના વહાણવટીની ડાયરી શું કામમાં આવવાની હતી? રથળની બાજત માં તેમજ સમયની બાજતમાં આજે માસખમણ આદિ-તપ, સામાયિક, પે.પધ, દાન અને પૂજા, આજના સમય, સંધયણ, દેશગિયતિ અને બીજી અનેક વસ્તુસ્થિતિઓને અનુસરીને કરવાની છે. પણ ભૂતકાળની સઘળી વસ્તુસ્થિતિઓ તથા વર્તમાનની પરિસ્થિતિઓનો ઉડો અભ્યાસ અને મુકાબલો દર્શાવે સિવાય કયો આચાર્ય ખરું શાસ્ત્ર યોજી શકશે? સાધુ અને શ્રાવક એવા બે આશ્રમ હાપણથી બનાવવામાં આવ્યા છે તે વાતની ના કહી શકાશે નહીં; પણ ‘સાધુ આશ્રમ’ પ્રાચ: જ્ઞાનયોગનીજ સડક માટે યોગ્યથો જણાય છે. આજે આ દુ:ખી દુનીઆને ‘કર્મયોગની’ વધારે જરૂર છે, અને તેથી કર્મયોગીઓ ઉત્પન્ન કરવાની જરૂર છે. નર્સ દીક્ષાઓ સાધુ આશ્રમમાં નહિ પણ કર્મયોગી આશ્રમમાં દેવાની જરૂર છે; અને જુના સાધુઓને ગૃહસ્થોના કશા કામમાં માથું ન ધાલવા દેતાં માત્ર જ્ઞાન-યોગમાં મગ્યા રહેવાની. ફરજ પાડવાની જરૂર છે. જહાં સુધી એક સાધુ બત્રીસ કે પીસ્તાલીસ સૂત્રોનું સમ્પૂર્ણ અધ્યયન કરી રહેતું રહસ્ય ન સમજે અને યોગાદિ વિષયોના જાણકાર ન બને ત્યાં સુધી એને સંધના કોઈ કામમાં સલાહ આપતાં કે વચ્ચે પડતાં અટકાવવો જોઈએ. તે તેજ કામ માટે દીક્ષા લે છે એ તેણે જૂલવું ન જોઈએ, અને આપણે ત્હેને લક્ષ્મી ચ્યુત થતો અટકાવવો જોઈએ. આપણે માટે તે હમણાં માત્ર દૂરથી દર્શન કરવા પુરતોજ પૂજ્ય પદાર્થ છે. દરમ્યાનમાં કર્મયોગીઓ ઉત્પન્ન કરવા પાછળજ આપણી સઘળી શક્તિ, સર્ધળું દ્રવ્ય અને સઘળી ભક્તિતનો વ્યય કરવો જોઈએ છે.

કર્મયોગીઓ કેવી રીતે ઉત્પન્ન થઈ શકે ? આ એક ગહન સવાલ છે. આ લખનાર અગર એવો કોઈ એકાદ વિચારક તે સવાલના ફડ્ડા માટે પુરતો જણાય નહિ. તથાપિ અહીં માર્ગસૂચન કરવું અનુચિત નથી. એવો પ્રવાસ અગાઉ થઈ ચૂક્યો હતો; અને ગોરજ અથવા યતિવર્ગ એવાજ કાંઈક આંશયથી ઉભો થયો હતો. અનેક વિદ્યાઓનો અભ્યાસ કરી, પ્રાણચર્યાના પાલનથી શક્તિ સાચવી રાખી, જગાજગાએ ફરી અનેક ઉપદેશો કરવા એવા ‘સેવાત્રતને લીધે એ વર્ગ ધણો ઉપકારી થઈ પડ્યો હોત; પરંતુ ‘સઘળાં ખાઓચીઆં ગંધા-ધજ ઉં?’ એ નિવમાનુસાર ત્હેમણે પોતાની આસપાસના ખીજ વર્ગોના જ્ઞાન-ચણ તરફ આંખો બંધ કરી; તેથી અહંકાર-સ્વાર્થપરાયણતા અને ધન્વિયલોહીપણું ત્હેમને માત્ર

નિર્માણનું નહિ પણ યોગ્ય રૂપ બતાવનાર ચક્રપટ્યુ. પણ તે પરિણામ આજના નવા સુધ્ધિ-રક્ષાને અનુભવ રૂપે કામ લાગશે. આપણે હવે જૈનના સઘળા શ્રીરક્ષાઓમાંથી ત્રીજી સુધ્ધિ-વાળા યુવાનોને એકઠા કરી સંસ્કૃત, પ્રાકૃત, અંગ્રેજી એ ત્રણ ભાષાઓના જ્ઞાન ઉપરાંત માનસ-શાસ્ત્ર, સાપ્ત-શાસ્ત્ર, શીલસુશી, શરીરશાસ્ત્ર, અને યોગના અભ્યાસ એકાંત રચનામાં કરવાની મુગ્ધ-મતા કરી. આપની જોઈએ છે. પાંચેક વર્ષ સુધી એવા-અભ્યાસ બાદ એકાદ વર્ષ લેખને યુરોપ-અમેરિકા અને જાપાન જેવા દેશોમાં તે તે વિદ્યાઓને લગતું વિશેષ જ્ઞાન લેવા મોક-લવા જોઈએ. અને ત્યાર બાદ તેઓને જોઈતી આર્થિક મદદ આપી લેખનાં કેટલાક પાસે જૈન ન્યુસપેપર કઢાવવાનું, કેટલાક પાસે જૈન શાસ્ત્રોનાં ભાષાંતર નવામાં નવા પ્રકાશ સાથે તૈયાર કરાવવાનું, કેટલાક પાસે સાધુવર્ગને તે તે વિદ્યાઓ શિખવડાવવાનું, કેટલાક પાસે જૈનો સાથે અન્ય ધર્મીઓનું એકપણું રચનાના પ્રયાસો કરાવવાનું, કેટલાક પાસે નંરામાં નવી પધ્ધતિઓથી (દવા વગર) દરદ મટાડવાની વિદ્યાનો પ્રચાર કરવાનું અને કેટલાક પાસે સાર્વ-જનિક સ્કૂલો અને કોલેજોમાં જૈનધર્મનાં તત્ત્વો સાથે નવી શોધખોળનો સંબંધ બતાવી વ્યવહાર સુચનાઓ ભાષણોદ્ધાર કરાવવાનું કામ લેવું જોઈએ. આ કામ ધણું મુશ્કેલ લાગશે. પણ નવી સૃષ્ટિ ઉત્પન્ન કરવાનું કામ શું સહેલું હોય છે? સાખો માણસને ભૂખ અને દુઃખ અને અશ્રદ્ધા અને અધશ્રદ્ધા અને અધર્મથી બચાવવાનું કામ શું સહેલું હોય પણ શકે? જેટલા પ્રમાણમાં એક કામ કરીને હોયછે તેટલાજ પ્રમાણમાં તેમાં લાભદાયકપણું રહેલું હોય છે. સત્તાગણે જૈનધર્મનાં ફરમાનો એવાં કરીને છે કે તેથી ટેવાવલાં 'મગજને આ કામની કરીનતા કાંઈ અસલ લાગે તેમ નથી. જૈનની બાર બાવનાઓમાં, આ નવા પ્રકાશ-વલો ભવિષ્યનો જૈન, સઘળો જ્ઞાનયોગ, કર્મયોગ અને ભક્તિયોગ જોઈ શકશે; અને એ ત્રણ તારના જોડાણ વિના કોઈ મનુષ્ય-સારંગી મધુર અવાજ કઢાડી શકશે નહિ. લોકોને મોજ-શોખ, પ્રમાદ, અજ્ઞાન, વહેમ, બહીષ્ણુપણું, અંધશ્રદ્ધા, અશ્રદ્ધા અને ભૂતકાળનાં સ્વપ્નોથી બચાવો; યાદશાખ જૈનો વચ્ચે કન્યા વ્યવહારની છૂટ કરી પચીસ વર્ષ સુધીની વય થવા પહેલાં લગ્નો અટકાવો; સ્ત્રીઓમાં દાખલ થવા લાગેલું નિરવધીપણું અને ધણું વખતથી ચાલ્યું આવતું અજ્ઞાનપણું મટાડો; પુરોને ઉપવાસથી મરેલા નહિ પણ ઉણોદરી તપ અને શ્રદ્ધાચર્ય અને કરસતથી મરણુત અને સહનશીલ બનાવો; લક્ષ્મીના નાથોને લક્ષ્મીના પિતા કે ભાઈ બનાવો; દાનારોને પુણ્ય કે માનના રૂપમાં બદલો ચાલવાને બદલે પ્રેમભાવ શીખવો; જૈનોને બીજા દ્વિંદવાસીઓથી અતલા રહેતા અટકાવી દ્વિંદવાસી તો શું પણ આખી દુની આના મિત્ર થવાની લગની લગાડો; ક્રિયાઓના ખાત્રી બોખાપર ભક્તિનો પવન નાખી સજીવન કરો અને તહેને કર્મયોગની ફરસી સાથે જીવન બુધ્ધમાં મોકલો; અજ્ઞાનને જ્ઞાનમાં અને જ્ઞાનને ભક્તિમાં ફેરવી નાખો; 'સેવા ધર્મ'ને 'ફરજ' તરીકે માનવા જેટલી પાપરીએ ચડેલા-ને 'સેવાધર્મ' 'આનંદ' તરીકે પાળતાં શીખવો; કેળવણી કહેવાનાઓમાં હરબની કેળવણી ઉતારો; મદ્યવાજાના મગજને કેળવો; 'અમુક ન કરશો' એવાં નકારવાચક ફરમાનો તો લોકોને તે નહિ છંડવાપોચ કર્યો શ્રેયસ્વાને બદલે માત્ર 'સરો' યુક્તિપુરઃસર સમજાવો; બૃત્તકળમાં નોંધાવતા 'જ્ઞાનને વર્તમાનતા ઉપયોગ માટે કામે લેતાં શીખવો અને તહેનેજ

પંખગી રહેવાનું 'મિથ્યાત્વ'—મૃત શરીરને ધાવવાનું મિથ્યાત્વ વેાસીરાવવાનો ઉપદેશ દો; શરીર, મન અને આત્મા ત્રણેના આરોગ્ય પૈકી એકનું પણ આરોગ્ય વીસારનારો આત્મધાતી છે એમ દરેક જૈનોના મગજમાં બરાબર ઠસાવે; જૂઠું જોલવાનું કોઈ સંજોગમાં મનજ ન થાય અને બટપટ અને 'અહ' લાવ સ્વપ્નમાં પણ જેની માનસસૃષ્ટિમાં ન આવી શકે એવા પુરૂષ સિવાય કોઈને સાધુપણનો ખીતાબ હોઈજ શકે નહિ એમ દરેક જૈનને બરાબર સમજવા દો; કમની અપેક્ષા કે કંટાળા વગર સતત ઉદ્યમ, આત્મભોગ, સધળા તરફ નિર્મળ અને નિર્દોષી પ્રેમ, આનંદીપણું, નિરરપણું, સ્વાશ્રય અને પરમતત્ત્વની પ્રાપ્તિમાટે સમ્પૂર્ણ જિજ્ઞાસા એમાંજ વિજય કે ઉદય રહેલો છે એમ દરેકે દરેક જૈનને શિખવો; એજ આપણે માટે રહેલો એકનો એક રસ્તો છે; એજ આપણા ધર્મનો વિજયધ્વનીને ફડ ફડાવનાર પવન છે; એજ આપણા વીરનામને ગળવનાર રણસીંચ છે; એજ સાધુઓનું સાધુપણું અને શ્રાવકોનું શ્રાવકપણું છે એજ વીસમી સદીનો ધર્મ છે; એજ કાન્દર-સો, પતકારો અને વ્યાખ્યાનદાતાઓનું 'મીસન' છે, એજ આપણી ઐહિક અને આત્મિક મુક્તિ—સ્વાતંત્ર્યનો રસ્તો છે.

Shake, shake off Delusion !

Wake, wake up ! Be Free !

Liberty ! Liberty !

Liberty !

Fade, fade, each earthly joy: Mahavir is mine !

Break all useless ties: Mahavir is mine !

Dark is the wilderness,

'Earth' has no resting-place !

Mahavir alone can bless, Mahavir is mine !

Tempte not my soul away; Mahavir is mine !

Here would I ever stay; Mahavir is mine !

Perishing things of clay,

Born hut for one brief day,

Pass from my heart away ! Mahavir is mine !

Farewell, Ye dreams of 'Night'; Mahavir is mine !

Lost in this dawning 'Light' Mahavir is mine !

All that my soul has tried

Let but a dismal void,

Mahavir has satisfied;

Mahavir is mine !

Farewell, mortality !

Mahavir is mine !

Welcome, eternity !

Mahavir is mine !

Welcome, O Love and Light

Welcome all-pervading Might

Welcome my Saviour's sight; Mahavir is mine !

—સમયધર્મ.

મહાલ આશા.

ભક્ષાની બહુ ભક્ષાઈમાં, ભરી આખર ગુરાઈ છે,
 ગુરાઈની વડાઈમાં, અમે દીકી ભક્ષાઈ છે.
 બહુ ગૂરી દશામાંથી, ફૂટે ઉત્કર્ષનાં કિંશુરો,
 થતી પૂરી સદૃશ રાત્રિ, ઉદયની ત્યાં વધાઈ છે.
 ઉજળતી પૂર્ણ હોજો ત્યાં, કિનારો આવતો પાસે,
 વધુ એવાર મોખાં વેદતાં ફેલેલ સમાઈ છે.
 છુટાતો દીપ તે અંતે જણાયે તેજમાં વધતો;
 વધી તે માણી ગળે, વધી આખર સુકાઈ છે.
 હજારો દાખલા દીપ, પ્રભાજો શાશ્વત જોયાં,
 છતાં સંશય નહિ જોયા, ખરેખર એ નવાઈ છે.
 ધરીને ધૈર્વ વધતું છે, યજ્ઞ પૂરી પ્રભુ પદ્મ
 તળતાં અંતરે શ્રદ્ધા, બંધી આશા દવાઈ છે.
 રહે શ્રદ્ધા તપે આશા, મિમાંસા થાય આત્માની,
 હમારી જિંદગી ભરંની, ખરેખર એ કમાઈ છે,

૨૮-૬-૧૨

વસ

પ્રતિક્રમણ.*

(લેખક-મુનિ ચારિત્રવિગ્રહજી. માંગરોડ.)

પ્રતિક્રમણ એક આયશ્યકી ક્રિયા છે. જે ક્રિયા સાંજે અને સવારે સાંધુ અને શ્રાવકો બન્નેને કર્તવ્ય રૂપે પ્રચલિત છે. અને વીરપ્રભુ પછી માનાકાંક્ષી આચાર્યો અને ઉપાધ્યાયો તેમજ બીજાં વિદ્વાનો કાલક્રમે જેમ જેમ થતા ગયા તેમ તેમ પોતાના પક્ષને સંબંધ કરવાના હેતુથી કહો કે તથાપ્રકારની શ્રદ્ધાને લઈને કહો અથવા તો ભિન્નરચિના કારણને લઈને કહો. અગર હેતુ તરફ લક્ષ્ય રાખી ક્રમવ્યવસ્થા તરફ દુર્વક્ષ બનીને કહો. અથવા બીજાં અચાત કારણને લઈને માનો પણ પાછલથી પ્રતિક્રમણની ક્રિયામાં એટલો બેદ અને ભિન્નતા તેમજ ક્રમ અવ્યવસ્થા, ગત્તભેદોએ કરી થતા પામી કે જેમાંથી સત્ય શું અને કેટલું તે શોધવું તટસ્થ પુરૂષોને દુઃશક્ય થઈ પડેલ છે; એટલે કે ‘ધરધરતું પ્રતિક્રમણ થઈ ગયું’ એમ કહેવામાં અતિશયોક્તિ નથી; એટલુંજ નહીં પણ પ્રતિક્રમણના અર્થની સાર્થકતાને બદલે તેજ ક્રિયા વિવાદને મારે અને એક બીજા સાથે વાત્સલ્યથી લડવા માટે આત્માને કલુષિત

+ ‘તપગ્વચ વિધિ અનુસાર થતા પ્રતિક્રમણ સંબંધી પ્રશ્નો’ એ મયાળાથી મેં ‘જૈન’ પત્રના ૨૮ મી અગસ્ટ સને ૧૯૧૦ ના અંકમાં નીચેના પ્રશ્નો પૂરત્ય મુનિવરો અને વિદ્વાન શ્રાવકોને ઉદ્દેશી પૂછ્યા હતા, પરંતુ તેના ઉત્તર-સમાધાન એક વિદ્વાન શ્રેણ્યુએટ મહાશય નામે રા. ગા. ખડામી (કે જેના ઉત્તર ‘જૈન’ ૨-૧૦-૧૦ ના અંકમાં પ્રકટ થયેલ છે) સિવાય કોઈએ પણ અત્યાર સુધી કશું નથી એ ખેદનો વિષય છે, આ લેખમાં તેના પ્રશ્નાસાતું મૂલ્યન બાણી આનંદ યાય છે.-ઉક્ત પ્રશ્નો આ છે:-

૧ પાદિક, ચાતુર્માસિક અને સાંવત્સરિક પ્રતિક્રમણમાં ‘સ્નાતરથા’ની સ્તુતિ કરવામાં આવે છે તો તેને કેકાણે તેવીજ ઉદ્ધાત્ત, સંસ્કૃત યા બીજી કોઈ મહાન પુરૂષની કરેલી શ્રી મંદાવીરની સ્તુતિ હોય તો તે બોલી સકાય કે નહિ? ન બોલાય તો તેનાં કારણો શું?

૨ સાંજના પ્રતિક્રમણમાં ‘નમોરતુ વર્ધમાનાય’ બોલાય છે, અને સવારના પ્રતિક્રમણમાં ‘વિશાલ લોચન’ બોલાય છે, અને બંનેના શ્લોક ત્રણ છે; બંનેમાં શ્રી મંદાવીરની સ્તુતિ છે; બંને સંસ્કૃતમયી છે. તો એકને સવારમાંજ, અને બીજાને સાંજેજ જુદી જુદી બોલવાનું કારણ શું?—આનો ઉત્તર ‘પરંપરા કારણ’ એટલેજ ન હોવો જોઈએ, પણ તેની સાથે હેતુઓ જણાવવા જોઈએ, એટલે પૂછવાની મતલબ એ કે કોઈ સાંજે ‘વિશાલ લોચન’ બોલે અને સવારે ‘નમોરતુ વર્ધમાનાય’ કહે તો કંઈ અડચણ ખરી?—એ સહેતુ જણાવશોજ.

૩ પ્રતિક્રમણમાં સવારમાં દેવવંદન કરવામાં આવે છે ત્યારે ‘કસ્યાણકંદ’ની સ્તુતિ બોલાય છે અને સાંજે દેવવંદન કરવામાં આવે છે ત્યારે ગમે તે પાંચમ, આઠમ, અગીઆરસ વગેરે બીજી બીજી યુષ્મઓ-સ્તુતિઓ બોલી સકાય છે; તો સવારના પ્રતિક્રમણના દેવવંદનમાં જુદી જુદી યુષ્મઓ (સ્તુતિઓ) બોલવામાં આવે તેમાં કંઈ અડચણ હોયતો તેનું કારણ શું?

૪. પાદિક (૫૫૫) પ્રતિક્રમણમાં ‘જ્ઞાનાદિશુભુતાનાં’ અને ‘યસ્યાઃ ક્ષેત્રં સમાસૃત્ય’

સંમુખ આકર્ષી ક્રિયાપાત્ર જનાવવા-આટલાથી ક્રિયાનો જે પવિત્ર હેતુ તે કોઈ રીતે સંબંધાતો નથી. હોતું એમ જોઈએ કે પ્રથમ દ્રવ્યનુયોગનું જ્ઞાન અને તેમાં પેણુ આંતરિક એટલે દ્રવ્ય, શુણુ, પર્માણુનું જ્ઞાન સુદૃઢપણે પ્રાપ્ત કરતું જોઈએ, કે જેથી શ્રદ્ધાની પ્રાપ્તિ અને શુદ્ધિ સુસંભવ થઈ પડે, આશ્રય સંવર યથાર્થ સમજાય, આશ્રયરોધ સંવરમાં ઉપસ્થિતિની ધ્રુવ પ્રગટે અને તેને મોટા શ્રેષ્ઠાશુદ્ધિ અને જૈન જનવાને મોટે સંવર પહેલાં નવતંત્રનું જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરાવતું જોઈએ, કે જેથી હેય ઉપાદેયનું જ્ઞાન મલે, તથાપ્રકારે પ્રવૃત્તિ કરાવ, અને તે પછી જે પ્રતિક્રમણ કરે તે પ્રતિક્રમણ કરનાર કોણ અને ક્યાંથી હું પ્રતિક્રમ્યો એટલે ક્યાં દત્તો અને ક્યાં આલ્મો એ કાંઈ સમજાય. જે કે આવી-સ્થિતિવાલા બહુજ યોગી નીકળી શકે છતાં પણ જરૂર તેવાઓની છે. તેવા જૈનો જૈનધર્મમાં ઉત્પન્ન કરવાની જરૂર છે, કેમકે ત્યાં સુધી જ્ઞાનાચાર, દર્શનાચાર, ચારિત્રાચાર, તપાચાર, વીર્યાચાર, એ પાંચ આચાર આમના શુણુ છે ને તે આત્મિક શુણુ કેવી રીતે આત્મામાં હિપ્તબદ્ધ થઈ શકે છે એ ત્યાં સુધી નથી સમજાતું ત્યાં સુધી તેમાં લાગતા પ્રમાદદસાથી અતિચારે ક્યાંથી સમજી શકાય? જે કે સ્વેચ્છ અને વ્યવહાર જ્ઞાન આપનાર નોંધ-વહિતા સૂત્ર (આધ્યપ્રતિક્રમણ સૂત્ર) માં તેમજ લાપામાં અમુક વખત પછી અનુપલબ્ધક નામક કોષમાં જનાવેલા પાશ્વિક અનિચારમાં જોવામાં આવે છે જે ઘણા લાગે જાણ વ્યવહારને પુષ્ટી આપે છે, એટલે દ્રવ્યાચારમાં લાગતા અનિચારની વ્યાખ્યા ઘણા માગે સ્પષ્ટ થાય છે. પણ શ્રાધ્ધ પ્રતિક્રમણ સૂત્રના પાઠલા લાગતી ટેટલીક નાયાઓમાં અતિ રહસ્ય સમજવનારી દષ્ટીકતવાસી ગાથાઓ છે, કે જે ગાથાઓનું મનન કરતાં અત્યાનંદ સાથે સ્વીકારવું પડે છે કે અધ્યતમ દ્રષ્ટિથી તે આત્મ શુદ્ધિને માટે તે અતિ ઉપયોગી થઈ પડે તેમ છે.

પ્રતિક્રમણ નામનું કહેલ છે કે જે આપસ્વકની ક્રિયાદ્વારા કરેલાં પાપનું શુદ્ધસંમુખ તિવેદન કરવું અને તે અપણ કર્યા પછી પાપાયરણાનુકૂલ શુદ્ધિ જે કાંઈ માર્ગ બતાવે તે પ્રતિક્રમણ કરનારે સ્વીકારવું જોઈએ અને તે પછી વિશેષશુદ્ધિને માટે (૫) પાંચમું કાયોત્સર્ગ નામનું આપસ્વક બતાવેલ છે. તે પછી (૬) છઠું આપસ્વક પ્રત્યાખ્યાન (પચ્ચખ્યાણ) નામે છે જે એવું સૂચન કરે છે કે તેજ વખતે યથાશક્તિ બાહ્ય તપ સ્વીકારવું જોઈએ. સામાપિકથી જ્ઞાનાચારની શુદ્ધિ, ચોવીસ તિથે કરની સ્તુતિથી દર્શનાચારની શુદ્ધિ, પ્રતિક્રમણથી ચારિત્રાચારની શુદ્ધિ, કાયોત્સર્ગથી તપાચારની શુદ્ધિ, અને પ્રત્યાખ્યાનથી વીર્યાચારની શુદ્ધિ થાય છે. આ અનુક્રમ બહુ સ્તુત્ય અને આદરણીય છે, પણ આટલું તો મારે અહીં આ કલા વિના ચાલવું નથીજ કે જે માણસ તદ્દન કપટ વિનાનો હોય તેજ ખરી રીતે પ્રતિક્રમણ કરી શકે. પોતાનાં હોય પ્રગટપણે કહી દેવા એ કાંઈ સામાન્ય વાત નથી, અને ત્યાં સુધી સરળતા આવી નથી ત્યાં સુધી કપટનો અભાવ બહુ દુર કરી મનુષ્ય જાતમાં કપટનો પ્રાદુર્ભાવ કેમ થાય છે તેનું સામાન્ય અને વિશેષ જે કારણ સમજાય છે તે પણ અમો અત્ર લખીએ તો તે અસ્થાને નહીં ગણાય. મનની નિર્ગળતા એ એક મુખ્ય કારણ છે. સત્ત્વ મનવાળો માણસ દોષાન્નહન કરવા કપટને શરણે જાય છે. ઘણીવાર એવા દાખલાવાલા મનુષ્યો જોવામાં આવ્યા હશે કે જેઓ હૃદયખળથી જે કાંઈ હોય તે સાચેસાચું કહેનારા અને ગમેતેવી પોતાની બૂલનો બદલો સહન કરવા તૈયાર થયેલા હોવાથી તે ભુલ સ્વીકારવાં બીજા કુલ પાછા હઠતા નથી. જેઓમાં આ શક્તિ નથી તેઓજ કપટનું સેવન કરે છે. મનને શુદ્ધ કરવા જ્ઞાની પુરો જે કાંઈ ભાર મુકીને કથી ગયા છે તેનું કારણ પણ એ સમજાય છે કે નિર્મળ મન સમજ બની શકે છે. બીજું ગોણકારણ એ પણ જણાય છે કે ભુદાભુદા ધર્મ શાસ્ત્રોમાં ક્રિયામાન (આચાર) ના બધારણો જે કાંઈ લખ્યા છે તે જે જે કાળમાં તે પુસ્તકો લખાએલા હોય તે તે કાલમાં મનુષ્યોની શારીરિક અને માનસિક શક્તિ, તેમજ તે વખતનું સાદું અને સહેલું વર્તન, તેમજ તથાપ્રકારનો તેમનો બધાએલો સ્વભાવ વગેરેને અનુસરી તે આચારનિષ્પણ રૂપે તત્તત્ કાલીય લખાએલા હોવા જોઈએ. કાલક્રમ, સંજોગો, ક્યાં, વર્તન ક્યાં, સ્વભાવ ક્યાં, અને શારીરિક માનસિક શક્તિમાં ઘરાડો થયો જેને લક્ષને તેવા નિયમો સાચવવા અસમર્થ હોવાથી તે નિયમોમાં પોતાની ઉપરિચિતિ બતાવવાના કારણથી દંભસેવન કરવાનું બીજું કારણ સમજાય છે. એકજ દાખલો આપણે લઈએ કે વીર પરમાત્મા યોગી આરામાં હતા, તેમના ગૌતમ આદિક મુનિઓ પણ તેજ વખતમાં વજ્રરિપબ નારાય સંધેણવાલા હોવાથી તેમને અનુકૂલ અને તેઓ જેને સમ્પદ પ્રકારે સેવી શકે-પાત્રી શકે તેવા નિયમો વીરપ્રભુએ કલા હોય તો તે વાસ્તવિક છે. જોકે આ હકીકત દરેક નિયમોને લાગુ પડતી નથી કેમકે કેટલાએક નિયમો સર્વદા સર્વસામાન્ય પણ છે; પણ ખાસ તપશ્ચર્યાના સંબંધમાં અને પરિપદ જે બાપીસ બતાવવામાં આવેલા છે તેના સંબંધમાં, અને યતિધર્મના જે દર્શ પ્રકાર બતાવવામાં આવેલા છે, નવકોટી શુદ્ધિન પાત્રવાના સંબંધમાં જે ઉત્સર્ગ માર્ગ બતાવવામાં આવેલ છે તે સંબંધમાં જે વિચાર કરીએ તો એમ સમજી શકાય છે કે તે નિયમો સર્વદા સર્વ સામાન્ય હેતુથી કલા હોય એમ વર્નામાલકાત્મક રિતિ.

તિના નિર્બળ મનુષ્યોને માટે તો તે દુર્લભ છે. હવે પછી આ અસ્તનો ઉદય થશે એમ જે આશા આ સંબંધમાં રાખવી એ એક રીતે મનને ફાસલાવવા જેવું છે; કેમકે બીજી રીતે કહેવું પડે છે કે કાલ અને તેને લગતા પદાર્થમાં રહેલા વર્ણ, ગંધ, રસ, અને સ્પર્શ વિગેરેની હાનીજ થવાની છે તો પછી તેમાં ઉદયની આશા રાખવી એ માર્ગને અનુચિત પદ આપવા જેવું છે. આદિમક શક્તિ અનંતી છે અને તે જે સ્વરૂપમાં પ્રકાશે અને અમુક અંશે યા દેશાંશે કે સર્વાંશે નિરાવરણીય થઈ જીવે તો ત્યાં શારીરિક અપેક્ષા રહેતી નથી. પણ તેનેજ ખીજવા વ્યવહારને બીજી રીતે અપ્રવદ અવાય છે અને તેને માટેજ નિયમોમાં નિયમિત રહેવા ફરમાવવામાં આવે છે. આ રીતે પાછા ફરીને પણ આપણે નિયમો આગમ ઉમા રહીએ છીએ, જેને માટે પહેલાં લખાઈ ગયેલ અડચણોનું અસ્તિત્વ ઉભુંજ છે. આથી નિર્બળોને તથામકારના નિયમો પાળવામાં અસમર્થતાને લઈને સ્વભાવિક રીતે દંભસેવનની વૃદ્ધિ થવા સંભવ. અત્ર સ્થલે કોઈ એમ કહેતા હશે કે શાસ્ત્રોમાં લખેલા નિયમો મુજબ વર્તરા અમે ત્યાર છીએ તો તેવા જોતનારાઓ પણ એક રીતે જોતવામાં દંભ સેવનજ કરે છે એમ આ લેખક માનશે; અને જે દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાલ, ભાવના વિશેષણો આપી બચાવ કરવામાં આવશે તો તે વાત લેખક અંતઃકરણપૂર્વક સ્વીકાર્યા વિના, પણ નહિ રહે. વાસ્તવિક રીતે બને છે એવું કે પોતાના બચાવમાં વ્યક્તિ દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાલ, ભાવને અપ્રવદ આપે છે, અને બીજાઓને લોકદૃષ્ટિમાં હસકા પાડવામાં અથવા તો પોતા તરફ પૂર્વભાવ વધારવા બીજાની ન્યૂનતા બતાવવામાં મૂળ શાસ્ત્રોના પાઠના ઉદ્દેશો કરી આદેશ માર્ગ સ્વીકારવામાં આવે છે, તો તેથી એક બીજા પોતપોતાને ગમતાં એકએકથી વિરોધી શાસ્ત્રવાક્યો શોધી કાઢી કહેલ, કંઠાસ, કુસંપ અને જગદાશય દૈનમાર્ગમાં કંટક વેરે છે. અને લક્ષને યવું શું જોઈએ કે જે દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાલ, ભાવ માનનીય હોય તો તદનુસાર સર્વમાન્ય અને સર્વપાલનીય એક બંધારણ બાંધવું જોઈએ જેથી કપટની થયેલી વૃદ્ધિ ઓછી થાય. બંધારણનું સાંકડાપણું એજ અસત્ય બોલાવે છે અને કપટ કરતાં શીખવે છે. આ હકીકત પ્રસંગોપાત લખવાની મતઝળ એજ છે કે પ્રતિક્રમણની ક્રિયા જે કપટ સ્વીકૃત હોય તેનાથીજ મુખ્ય રીતે ધર્મ શકે છે, નહિ તો શાસ્ત્રોમાં લખેલા સૂત્ર, દ્રવ્ય, અગ્નિ, અતિપ્રગતિ વિગેરે દોષોના ઓધના સેવન કર્યા વિના કોઈજ ભાગ્યે સ્વીકારે.

અરુપ કાળમાં આપણે કેટલું જોઈએ બેઠા છીએ અને જુની ગયા છીએ તેનું સમાજ દાસતો પ્રતિક્રમણના અંગેજ કરીએ. જે કે અમે લખી ગયા છીએ કે પ્રતિક્રમણ ધરધરનાં થઈ ગયાં છે. તો લેખકે કયા ક્રમ ઉપર દ્રષ્ટિ રાખી લખવું જોઈએ કે જેથી લેખનો સામાન્ય હેતુ જલવાપ ? પણ તેમ કરવામાં ધણી અગવડતા દ્રષ્ટિ આગમ તરેહે જેથી ને સગંધી વિશેષ અનુભવ લેખક પાસે છે તે તરફ દ્રષ્ટિ રાખી લખવામાં આવશે. આથી બીજાઓએ એમ ન માનવું કે આ લખવાથી સ્વયં પ્રતિપાદન કરાય છે. આટલું લખી આગળ વાંચીએ તો પ્રથમ પ્રતિક્રમણના આવરણક રૂપે મૂળ કેટલાં સૂત્રો દોષાં જોઈએ તે વિચારીએ અને તદુપરાંત ક્યાં ક્યાં સૂત્રો પાછળથી દાખલ થયાં છે તે પણ વિચારીએ. મુખ્ય સૂત્રો, લેખકે ત્યાં સુધી સમજે છે ત્યાં સુધી, નીચે મુજબ માને છે:—

નવકાર, ધીરીયાવહી, તરસઉત્તરી, અનથ્ય ઉરસરસીયેણું, લોગરસ, કરેમિભતે. નમુ-
ચ્યુચું, જયવીયરાય (આમયમખંડા મુધી) અરિહંતયેષયાણું, પુખ્ખંખંવરધી, સિધ્ધાણું
સુધ્ધાણું (આદિની ત્રણ ગાથા, સંવસવી, વાંછ્યા, ઇચ્છામિહમિ, વહિતુ આદિનાં સૂત્રો પહેલાં
યાં હોવાં નોંધએ કેમકે આવશ્યક સૂત્રની કેટલીક ટીકાઓમાં આટલા સૂત્રોની ટીકા કરે-
વામાં આવેલી છે; અને જેમ જેમ પાછલ પાછલથી ટીકાઓ થતી ગઈ તેમતેમ તે તે ટીકા
કરનારાઓના કાળમાં જે જે સૂત્રોના ઉમેરા થયેલા તેની પણ ટીકાઓ કરવામાં આવેલી છે.

હવે પાછળથી સૂત્રો અથવા ગાથાઓ જે દાખલ થયેલી છે તે કયા કયા વખતે અને
કયા આચાર્યે કરેલ અને કેવા સંજોગો વચ્ચે મૂળ પ્રતિક્રમણ સાથે જોડી દેવામાં આવેલ
છે તે સંબંધી ઘણી હકીકત જૂની જવાણી છે. જેમકે સિધ્ધાણું સુધ્ધાણુંમાં "ઉદ્ગમત
સેતસીહરે" એ ગાથા બોલાય છે તે ક્યારે થત તેનો ઉલ્લેખ મઠી શકે છે કે એક વખત
સ્વેતાંબરી અને દ્વિગમ્યરી બન્નના સથો ગિરનાર તીર્થ ઉપર ભેગા થયા. તે વખતે બન્ને
સંધો વચ્ચે તકરાર થઈ 'કે તીર્થ હમણું છે' આ તકરારના અંગે રાજ્ય આગલ તે સંબંધી
દંત્સાહ લેવા ગયા. રાજ્ય તરફથી જવાબ મળ્યો કે પોતાનું તીર્થ છે એવું જે પક્ષ સામીત
કરી આપે તે પક્ષને તીર્થ સોંપવામાં આવશે. તેથી સ્વેતાંબરી સંધાધિપતિએ શાસન
દેવતાની આરાધના કરી; શાસન દેવતાએ પ્રગટ થઈ સંધાધિપતિને પૂછ્યું કે 'મારી આગલ
તારી શું માગણી છે' ? સંધાધિપતિએ કહ્યું 'આ તીર્થ સ્વેતાંબરીઓનું છે એવો પુરાવો
નોંધએ છે' દેવતાએ કહ્યું કે 'એક કુવારી કન્યાને રાજ આગળ લઈ જાઓ, તે પુરાવો આ
પશે' તે પ્રમાણે કુવારી કન્યાને રાજ આગળ લઈ ગયા અને તે છેકરી "ઉદ્ગમતસેતસીહરે"
એ ગાથા બોલી. જ્યાં તીર્થ સ્વેતાંબરીઓનું છે એમ રાજ્યએ કયુલ કયુલ અને સ્વેતાંબ-
રીઓને સોંપવામાં આવ્યું તેની યાદી રાખવા આ ગાથાનો ઉમેરો થયેલો છે.

"ઉવસગહર" ભદ્રાદુ સ્વામીએ બનાવેલું છે, તેની મતલબ એવી છે કે ભદ્રાદુ
સ્વામિ અને વરાહમિહર બંને સંગા જાણએ હતા, તેઓએ સાથે દીક્ષા લીધેલી. પાછળથી ભદ્ર-
ાદુ સ્વામિને યોગ્ય જાણી આચાર્ય પદની આવી. વરાહમિહરને તે પદની નં મળવાથી
વિખિત બની નૈનીય દીક્ષાનો ત્યાગ કરી પાછો જાણણ બન્યો, એક વખત રાજ્ય સભામાં
ભદ્રાદુ સ્વામિએ તેના બ્યોતિપના વર્તણૂને ખોટો કરાવ્યો, જેથી તેનું અપમાન થયું.
કાશાંતરે વરાહમિહર મરીને 'વ્યંતર' થયો. દોષથી તે વ્યંતર જૈન સંધમાં ઉપદ્રવ કરવા
લગ્યો, તેની ઉપશાંતિને માટે "ઉવસગહર" ભદ્રાદુ સ્વામીએ બનાવ્યો છે— એટલે તે
ત્યાર પછી દાખલ થયેલ છે.

એવીજ રીતે "સુધુશાંતિ" મનદેવ સૂરીએ કરેલ છે. 'સંસારદાવા' હરિભદ્ર સૂરીએ
બનાવેલ છે. "અચ્છતશાંતિ" નંદિયેણુ સૂરીએ કરેલ છે. "સંકલાહત" હેમચંદ્રાચાર્ય
ત્રિપથી પુરૂષ ચરિત્ર બનાવેલ છે તેના આદિભાગનું મંગલાચરણ છે. 'મોટી શાંતિ' ને માટે
એમ કહેવામાં આવેલ છે કે તે બૌદ્ધમાંથી આવેલ છે— સત્ય શું છે તે વિશેષરૂપે જાણે
"સ્નાતસ્થાની સ્મૃતિ" ને માટે એક એવી વાત આપે છે કે—

અથવા એક અક્ષરને બીજા સાથે યોગ હોય તે તોડી નાંખીને બોલવું, એટલે કરેલી સંધિ તોડી નાંખી બોલવું તે:-દૈત્યાદિક ઉચ્ચારના દે.મે. અવસ્થા જાણવા જોઈએ કે જેથી અર્થનો અનર્થ ન થાય. ઘણી વખત વાર્તામાં વાંચીએ છીએ તો ઘણા ઠેકાણે એમ વાન આવે છે કે આકાશમાં ઉડતાં કેટલાક વિઘ્નધરો વિધાનો અમુક પાક અથવા અક્ષર ભૂંડી જવાથી તેઓ જમીન ઉપર આવી પડ્યા છે અને ત્યારે તેમને તે પદનો અથવા તે અક્ષરનું પાછું સ્મરણ થયું છે ત્યારે તેઓ પાછા ઉડી ચડ્યા છે.

શ્રી શ્રમણ સૂત્રમાં પણ લખેલ છે કે. હ્રિણસ્તરં અચ્ચસ્તરં પયહીણં ધિનયહીણં ધોમ-હીણં જોગહીણં । હીણુ અક્ષર,-હોય તેના કરતાં ઓછું બોલવું, હોય તેના કરતાં ઉમેરીને બોલવું, પદ કરીને હીણુ બોલવું, ધિનય રહીત બોલવું એટલે હાથ જોડ્યા વગર પદાતકા બોલી જવું, ધોય એટલે ઉચ્ચાર જેની પહેલા ઉદાત અનુદાત વિગેરેની સમજણ આપેલી છે તે પ્રમાણે તથા યોગ વહણ કર્યો. વિના બોલવું એ અનુચિત છે. યોગવહન એટલે તે તે સૂત્રો બોલવાની યોગ્યતા પ્રાપ્ત થયેથી શરૂ આદ્ય અ.પે કે હવે આ સૂત્ર બજવાને તું લાયક છે, તે પછી તે સૂત્રનો ઉપયોગ કરવો તેને માટે યોગવહન અને ઉપધાનની ક્રિયા છે. હાલમાં તથાપ્રકારે સચવાતી નથી. માટે પ્રતિક્રમણના સૂત્રે.અચરની શુદ્ધિ તન્મ વિશેષ લક્ષ આપવાની જરૂર છે, અને તે પણ અર્થ સાથે, સમગ્રણ સાથે, હેતુ સાથે, સંમજ્જને બોલાય તોજ શ્રેષ્ઠ ગણાય. જેવા તેવા ઉચ્ચારથી અથવા તો આગલ પાછલ પદ અથવા અક્ષરની વ્યવસ્થા સાચવ્યા વિના બોલવાથી અર્થનો અનર્થ થઈ જાય છે તેને માટે નીચેના એક બે સાદા દાખલા બસ છે:-

ઘાગ, લગાદી બીજી રીતે ઘાગલ, ગાદી આમાં આગની સાથે લક્ષ બોલવાથી “આગલ” બોલાય છે અને આખને લુદોગ બોલીએ તો “આગ” એટલે અગ્નિ સળગાવી એમ સમજાય છે.

તેમજ ‘દિવાનયી’ દરવારમાં જે ચંપાદં ઘાર આ ઠેકાણે દીવાનથી. દરવારમાં અંધાર ધોર છે એટલે દીવાન સારો નથી એવો અર્થ નાચ છે પણ જો દાંવા જુદા પાડી નથી બોલીએ તો. “દીવા” ન હોવાથી દરવારમાં અંધાર છે એમ અર્થ થાય છે માટે ઉચ્ચાર શુદ્ધિની ઘણી આવશ્યકતા છે; અને તેટલા માટેજ. દરેક સૂત્રોની સંપદા (વિશ્રામસ્થાન) શાસ્ત્રમાં નક્કી કરેલ છે. જે હાલ પ્રાયઃ ભુલી જવા જેવું થઈ ગયું છે ઉચ્ચારના સંબંધમાં આટલું કહી એક બીજા ઉપયોગી હકીકત તરફ વાંચનારાઓનું લક્ષ ખેંચીએ છીએ કે પ્રતિ ક્રમણમાં-સામાન્યતઃ દેવસિક રાત્રિક પ્રતિક્રમણમાં સાત લાખ એટલે જીવાયોનીની આલોચના અને અદાર પાપરથાનકની આલોચના કરી મિચ્છામિ દુક્ક દેવામાં આવે છે તેમ પ્રતિક્રમણ સૂત્રમાં તતના અતિચાર આલોચનામાં આવે છે. પાક્ષિક, આતુમાંસિક અને સાંવાસદિક પ્રતિ ક્રમણમાં લાવામાં લખાએલ મેઠા અતિચાર આવક અને સાધુ બનેના છે, તે એક વ્યક્તિ બોલી જાય છે અને બીજાઓ ઉપયોગમુન્ય મનથી પ્રાપ્તઃ શ્રવણ કરી ‘મિચ્છામિ દુક્ક’ દે છે. એટલે થાય છે એવું કે જેને જે દોષ લાગ્યો ન હોય તેવું પણ ‘મિચ્છામિ દુક્ક’ દેવાંડ જવાય છે. તેથી અનિપ્રરતિ દોષ લાગે છે. હોતું એમ જોઈએ કે અતિચાર

હોય આલોચતી વખત અને તે સામાન્ય પાઠ બોલાતી વખત બોલનાર અને સાંભળનારા એએ પોત પોતાને માટે પોત પોતાના મનમાં જે જે અતિચાર લાગ્યા હોય તેવું ખાસ સ્મરણ કરવું અને તેટલા પરત્વેજ મિચ્છામિ દુઃકકડં દેવું. સિવાય જે દોષોથી જે અતિચારોથી પોતે દુર રહેલ હોય તેની અનુમોદના પોતાના મનમાં કરી આનંદ માનવો જોઈએ કે 'હું' આટલા દોષોથી અગ્રે છું, તેથી હું તે સંજ્ઞામાં આનંદ માનું છું' અને હવે પછી ધૃત્યું છું કે જેટલા દોષ મને લાગ્યા છે તેટલા પણ હવે પછી ન લાગે એવી ઉપયોગ સહિત પ્રવૃત્તિ મારી થાય.

એક બીજી વાત લક્ષમાં રાખવાની છે કે પ્રતિક્રમણમાં હાલ મિચ્છામિ દુઃકકડં દેવાનીજ પ્રધાનતા મનાઈ ગઈ છે, અને તે માત્ર વિવેકના રૂપમાં મનાય છે-કરાય છે. સાંવત્સરિક પ્રતિક્રમણ પછી તેવા પત્રો લખવાની પણ પદ્ધતિ હાલ ચાલે છે અને તે જો કે સ્તુત્ય છે પણ તેમાં પણ સુધારો થવાની આવશ્યકતા લાગે છે. તે સુધારો આટલોજ કે જે પત્રો પ્રતિક્રમણ ક્યાં પછી લખાય છે કે 'પ્રતિક્રમણ કરી અમેએ તમોને ખમાવ્યા છે,' તેજ પત્રો પ્રતિક્રમણના પહેલાં લખાઈ જ્યાં જોઈએ અને સામાના પત્રો પણ આવી જવા જોઈએ કે જેથી સકલકલ્પ સાથે ખમતખામણાં કર્યાં પછી પ્રતિક્રમણનો અધિકારી બની શકે. પ્રતિક્રમણ પહેલાં કરી લેવું અને ખામણાં પછીથી કરવા એ વિપરીત ન્યાય લાગે છે. આ રૂઢી પ્રસંસવા જેવી છે અને તેની જરૂર પણ છે ફક્ત મિચ્છામિ દુઃકકડંનીજ પ્રધાનતા મનાઈ ગઈ છે. સિવાયના અનેક દોષો જે પ્રમાદરસાત્ લાગ્યા હોય તે તરફ તેવું લક્ષ ખેંચાવું નથી આટલુંજ શોચનીય છે. મિચ્છામિ દુઃકકડંની માફક દરેક દોષોને માટે ઉપયોગ સહ પ્રધાનતા અર્પવામાં આવે તો તે વધારે ઉત્તમ ગણાય.

પ્રતિક્રમણના સંજ્ઞામાં આ લેખ લખવામાં આવેલ છે તેમાં બહુધા હાલમાં જણાતી ખામીઓ બતાવવામાં આવેલી છે તેથી લેખકની માન્યતા અથવા ઇચ્છા એવી નથી કે આ ક્રિયા ઉપયોગી નથી. ક્રિયા અતિ ઉપયોગી છે. નિત્ય નિયમ પ્રમાણે તે અવશ્ય કેર્તવ્ય છે, અને ઇષ્ટ છે, પણ થયેલ' અને ચતી ખામીઓ ક્રિયાને લવિષ્યમાં અસમજસ બનાવનારી છે, તો તેમ ન થાય તેને માટે ખામીઓનું દિગ્દર્શન કરાવી લેખક ઇચ્છે છે કે તે ખામીઓ નષ્ટ થાઓ અને પ્રતિક્રમણના ખરા સ્વરૂપને પ્રકાશિત કરવાનો સમય મલે, તે વધારે ટ્રેપરકંર નિવડો. જો કે કેટલાએક જુના વિચારકો એમ પણ માની બેઠા છે કે જેમ તેમ જેવી તેવી પણ ક્રિયા કરવી, કરતાં કરતાં કોઈ દિવસ સુંધરશે, તો તે વાંત અથવા માન્યતા અમુક અંશે ભલે સત્ય હોય પણ તેવા બોલનારાઓને આટલું તો સ્વીકારવું પડશે કે આપણા ઉઘમ વિના ક્રિયાશક્તિ સ્વતઃ યદ્ શકનાર નથી, કેમકે દરેક કાળ ઉઘમસાંધ્ય છે, તો ખામી દૂર કરવા ઉઘમ કરવામાં આવે તો વધારે સાંજ એજ આ લેખને હેતુ છે. કેટલાએક ક્રિયાશિધિઓ અને ક્રિયાવિહીનો ચાલતી ક્રિયાઓમાં ખામી બતાવી ક્રિયાને નિંદ છે. પોતે કરતાં નથી, અને બીજા કરનારાઓને આડે આવે છે, તેઓની બુદ્ધિ બૂબ્લ કરે છે તો તેઓ ક્રિયા ઉપર અભાવદર્શક હોવાથી અગ્રીપણાને લઈને વિરાધક લાવને પામવા સંભવ

છે. તેમજ તેવાઓ ઉત્સુક લાપણના દોષમાંથી બચી શકતા નથી. જો તેવાઓને અશુદ્ધ ક્રિયાઉપર અનાદર હોય તો તેમને પોતાને શુદ્ધ ક્રિયા કરતા કોણ અટકાવે છે ! જો તેઓ શુદ્ધ ક્રિયાના પ્રેમી હોય તો તેમણે શુદ્ધ ક્રિયા કરી બતાવી બીજાઓને તેવું અનુકરણ કરતાં શીખવવું જોઈએ; બદ્ધે નહિ કે પલીતપાતક બન્યું-એટલે જોઓ ક્રિયા પ્રત્યે અજાણ દર્શાવનારા છે તેઓ પણ પોતાના વિચારમાં આઘણી છે એમ કા ન માનવું ? અને જોઓ શુદ્ધાશુદ્ધ નિરપેક્ષ કયામિનંદી છે તેઓ પણ પોતાના એકપક્ષી વિચારમાં આઘણી છે એમ માનવાને કારણ મલે છે. અને પક્ષકારોએ આગ્રહ તણ એકજ સાધ્ય ગિંદુ રવીકારવું જોઈએ કે શુદ્ધ ક્રિયા કરવી આમજો વિચારએકતા થઈ જાય તો સામ સામા આશ્વેષ નિર્ણયો થતા અટકે. આ લેખ લખતાં લેખક પોતેપણ પ્રતિક્રમણના ધણા વિષયના સંબંધમાં અજ્ઞાતપ્રાય છે, તેથી અન્ય સાક્ષરો તરફથી મૃદુ બાપમાં સુધારો વધારો કરવામાં આવશે તો તેઓ લેખક અને વાંચક બંનેના ઉપર ઉપકાર કરતા ગણાશે. તથાસ્તુ.

ધર્મક્ષેત્રમાં જીવ સૈનિકને પ્રોત્સાહ.

(લાવણી)

ધરીને ધૈર્ય ધાકા કરો,

ધરામાં અમર નામને વરો-એટલે

શિયિત શું બન્યા વીર સંતાન ?
ભુક્ષાયાં કેમ ધર્મ ને ખ્યાન ?
ઉઠ્યાં ક્યાં કર્મ-ભર્મ નિશાન ?
બીડને નહિ ભુલે અવસાન.
ધર્મના ધીટ માર્ગને ધરો,
કર્મ નિજ ક્ષિતિ બીડને કરો-ધરીને ૧
ગુરુ શ્રીમ તીવરચંડી તૃતી ?
બન્યા શું ગાન-તાન-ગુસ્તાન ?
ભાઈ ! શાને ભુલો છો જાન ?
અને કંઈ સમજી દહણે સાન.
મહામારત યતો આરો,
મિનારે આવી શાને સરો ?-ધરીને ૨
કાર્ય કરવું કે મરવું માન
એજ માનવું લક્ષ નિદાન ;
સ્થિતિ છે સદાય સંકટ રચાન,

ધર્મ છે સાચું સ્વર્ગ નિધાન
મરો પણ પગ પાછો નવ ભરો,
વધી આગળ શું પાછો ફરો ?-ધરીને. ૩
દગ્ગરો આદિત ઝીંજા અંગ,
તિનિકાનો તાણો તન તંગ
જમાવો પાવ અરિથી જંગ
રાખજો ક્ષત્રિપટનો રંગ,
તરંગો ચીરી રરતો કરો,
ભાઈકર ભવસાગરને તરો-ધરીને. ૪
ઉગે નહિ સૂર્ય પશ્ચિમાકાશ,
કરે નહિ શર બોંધરે વાસ,
તરે નહિ અગ્નિનાં મુખાં મુવાસ,
પોસે પણ જાપ ન દેખી મીકાસ,
વેદો બૂખમરે આકરો,
હતાં નહિ સિંદ, ચરે તુજ્યરો-ધરીને ૫

૫-વીર પ્રભુએ પૂર્વજન્મે અનેક ભયાંતરના શુભ સંસ્કારથી આ ભવે માયાના (કર્મના) વર્તી ભાવને વેદીવેદીને શ્રેણીને તથા ૩૫ અનુભવી અનુભવીને ત્રિકાલ સત્ય, અનંત જ્ઞાન, અનંત દર્શન-અંદમા અને રુદ્રાદિ મણિથી અનંત ઉચ્ચત્વ, અનંતશુદ્ધ, અનંત આનંદમય પ્રવાચન-ય ધર્મ (જ્ઞાન)-દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાલ, અને ભાવથી શુણ્ણ લક્ષણને વેદનભાવે અખંડ મધ્યાખાધ એવો આત્મધર્મ કેવલ પ્રાપ્ત કર્યો છે-તો એવી પ્રાપ્તિ કુન્નાર મહાગુભાવ ત્યવંત વર્તો!-તેને મારા અગણિત નમસ્કાર હો! સર્વ કાલ અને સર્વ સમયને વિશે તેવા જ્ઞાતી પ્રભુની ચરણોપાસના, પ્રેમલંછના (લક્ષણ) અને પરાભક્તિએ નિર્ભયપણે અને નિર્વિધને સપ્રાપ્ત થાઓ!-આ પ્રભુએ વેદી વેદી મૂકેલ એવા ચાંદ રાજલોક ૩૫ દ્રવ્ય સંસ્કારને અનુભવ કરેલા અનંત દુઃખ રૂપે જાણીને તેના દુઃખનું વર્ણન ચાંદ પૂર્વમાં સ્થાપિત કર્યું. અને આ દુઃખના અંધકાલ અને મહારાત્ર પ્રદેશમાં સર્વ જીવો સુખની પ્રજ્ઞાએ દુઃખને મેળવે છે. આ દુઃખનું વર્ણન એટલે તેમાં ચાર ગતિ ૩૫-મનુષ્ય, દેવતા, તીર્થંચ અને નારકી રૂપે તથા મહા ભગંદર દુઃખનું વર્ણન રાત્રિમાં કર્યું છે, જેથી અત્રે તે વર્ણન બહુ સંક્ષેપમાં કરી આગળ વધવાનું છે. (૧) મનુષ્યમાં કંચન કામિની અને શાતાના લોભે જીવ અનેક પ્રકારે રાગરૂપ રૂપ અગ્નિએ પ્રજ્વલિત રહ્યા છે, અને મમત માતીકીના દુઃખથી દંધ થાય છે; તરુણ બાલ વૃદ્ધ વગના અનેક પ્રકરના શોચથી સીછ રહ્યા છે, એ આદિ દુઃખ મનુષ્યપણામાં છે. હવે (૨) દેવતામાં દેવાંગનાનું દરજી, પોતાથી અધિક ઋદ્ધિ દેખી કલેશ, દલકી રિયતિ દેખી લગ્ન-ત્રાસ, મરણના ભયથી શોચ એમ અનેક પ્રકારના પૌદ્ગલિક માયાના પ્રપંચમાં પીડાતા દેવ ગતિના જીવો જ્ઞાતીએ દીક્ષા છે. (૩) તિર્થંચમાં ક્ષુધા, તૃષ્ણા, વધ, તાડન, મારન આદિ અનેક દુઃખ દીક્ષાં (૪) નારકી માં મહા ધોર કપ-કર હેદન ભેદન, કુલીની ક્ષેત્ર વેદનાના અંધકારમય અનંત દુઃખ દીક્ષાં. આવાં દુઃખ દેખીને તેનું સંનિસ્તાર તથા ૩૫ વર્ણન રાત્રિમાં કર્યું છે. આના અનંત પ્રકારે દુઃખી થતા જીવોના નિર્માણ અનંત રૂપે જો ચાંદ રાજલોક (દ્રવ્ય સંસ્કાર) નો-પરગ્રેમ તેને દર્શનમોહ એ નામથી પ્રસિદ્ધ કર્યો. એ દર્શન મોહનો અર્થ એવો નિર્માણ કરેલ છે કે દર્શન એટલે ચર્મ દૃષ્ટિએ દેખાતાં પદાર્થો, મોહ એટલે પ્રેમ (વિકલ્પ). અહીં એમ કહેશો કે મોહ શબ્દ વાપર્યો ત્યાં પ્રેમ શબ્દ કેમ ન કહ્યો? - એટલે દર્શનમોહને જગદે દર્શનપ્રેમ એ શબ્દ કેમ ન વાપર્યો? - તેનું કારણ એ છે કે તે બંને શબ્દો એક હેતુવાચક છે, પરંતુ આત્માનો મૂળ ધર્મ અનંતપ્રેમ આનંદમય પ્રેમ છે અને તે મૂળધર્મ જ્યારે પુદ્ગલ એટલે માયાને શ્રદ્ધ કરવામાં રાક્ષસો તેથી તે પ્રેમ મટી તેને મોહ શબ્દથી ઓળખાણ આપી છે. દર્શન મોહ મોહનીય કર્મનો એક પ્રકાર છે. મોહનીય કર્મ એ પ્રકારનાં છે. ૧ દર્શનમોહ, ૨ ચારિત્ર મોહ, દર્શનમોહ એટલે દેખવાના પદાર્થ ઉપર રાત દિવસ જે મોહ વર્તે છે તે, અને તે દર્શનમોહનું પરિણામ (ભાવ) તે ચારિત્રમોહ છે. આ વાત આપૂર્વ રૂપે રાત્રિમાં બહુ પૂર્ણ છે. આપણે અનંત કાલ યયાં પુનઃ પુનઃ દેહ ધારણ કરીએ છીએ, તેમાં એ બધા પુર્વોનો અભ્યાસ કંઈએ કરેલ છે, છતાં તેથી તેનું પરિણામ જન્મ-મરણનાં ઓછાપણા રૂપ આપ્યું નહિ માટે ચાંદ પૂર્વમાં દેશ દણી જે અપૂર્વ વિદ્યા આદિ હું ભણ્યો નથી તે વત અત્રે હુંકમાં ચર્ચવાની છે.

પ્રેમપોથી.

સહયન જ્ઞાનમૂર્તિ મોક્ષમૂર્તિ શ્રી

સદગુરુચરણાય નમઃ-મંગલમય.

૧. શુભ મંગલ દશ્યાણુ કારણુ ઉજમાલ માર્ગની શ્રેણી સંબંધે જ્ઞાનીની કૃપા ઇચ્છી. વધાર્યું પ્રારંભ કરશું, તેમાં પ્રથમ શુભચતિના પ્રભાવરૂપ ત્રણેલા પત્રની પહેલું વિદિત થઈ છે.

૨. તા. ૨૨ મી ના પત્ર મધ્યે આપની ત્યાંની સ્થિતિ તથા ચોખવતા સંબંધે તથા આર્યાદિ સંબંધી પ્રશ્નોનો ખુલાસો લખ્યો છે, તે વાંચી જ્ઞાનદતા પ્રદ છે. તેમાં આર્થ વર્તન સંબંધે આપનું જે લખ્યું થયું છે તે એક દષ્ટિએ તથા રૂપ છે તે ઉપરથી આપની મતિનો પણ નિર્ણય બાંધી શકાય છે કે તે ત્યાંના વાતાવરણથી વિરમ્બન થઇ નથી કે મંદનાને પામી નથી. તેજ 'ઉલ્લાસતા' છે.

૩. તા. ૨૬ મી નો પત્ર પહેલ્યો તેમાં અમે પ્રશ્નરૂપે પરમ કૃપાવંતશ્રીજીના કહેલ પદની એક ગાથા અને આઠ કર્મનો મોહનીય કર્મમાં સમાવેશ કરવા સંબંધી પ્રશ્નોનો ઉત્તર વધામતિએ આપ્યો છે તે સરજતાચ્ચક છે. તેનો આવર્થ હવે પછી જે સુકથનનો પ્રારંભ કરવામાં આવશે તેમાં તેનો સહેતુક સમાવેશ થઇ જશે.

૪. હવે આપણે આર્થધર્મના પ્રતિપાદન કરનાર એવા સત્પુરુષની શુભ મંગલમય શ્રેણીનો વિચાર કરવા ઉજમાળ ચઢ્યો-વધામતિએ તેના નિર્ણયપર આવીએ. હમણાં આર્થ પ્રથા પ્રધાનપણે બે વિભાગે વર્તે છે-તેમાંના એક વિભાગના પ્રવર્તક શ્રીમાન્ પૂજ્ય શ્રી વીર પ્રભુ છે, અને બીજા વિભાગના પ્રવર્તક શ્રીમાન્ વ્યાસ ભગવાન્ વશિષ્ઠ આદિ ઋષિઓ છે. એ બંને મહાત્મા-પ્રવર્તકોએ જે આર્થમાર્ગ દયા નિમિત્તે પ્રદેશ્યો છે તેમાં શ્રી વીર પ્રભુએ જ્ઞાનમાર્ગ પ્રવર્ત્યો છે, બીજા વ્યાસ ભગવાન્ આદિએ ભક્તિમાર્ગ પ્રદેશ્યો છે, એમ મનાય છે. આ બંને શ્રેષ્ઠ આત્માઓએ જે માર્ગો પ્રદેશ્યો છે તેનાં હેતુ ઉપર જુદાં તો બંને માર્ગ ભક્તિથી ભરપૂર-ભક્તિપ્રધાન પ્રધાનપણે જણાય તેમ છે. આ વાતની આપણે આ પત્રથીજ મોહવણી-એક બીજા સાથે મિસાવટ કરીશું.

૫. આ મોહવણી કરીએ તે પહેલાં એક પ્રશ્ન એ ઉભો થાય છે કે એવા પરમ જ્ઞાનીને દયામય માર્ગ બોધવાની આવશ્યકતા શી હતી?—જામાટે બોધ્યો?—બોધવાનો હેતુ શું હતો? કારણ કે જ્યાં હેતુ પૂર્ણપણે પ્રાપ્ત થયો છે ત્યાં પછી એવી ગુપ્ત પ્રતિભા નિરૂપિમાન્ એવા કૃપાવંતે કૃપાપ્રસાદ રૂપે કરવા જામાટે પરિશ્રમ લીધો?—આ સંવાદનો આપણે અવરૂપ વિચાર કરવાની જરૂર છે. જે વિચાર પરથી આ પત્રનો પ્રભાવ આવજા સામે તેમ છે. હવે તે વિચાર કરીએ :—

આમાં પ્રથમ શ્રેણી શ્રીમાન્ વીર પરમાત્માએ પ્રદેશ્યો છે, તે ઉપરથી આવજા વપવાનું છે, અને વ્યાસ ભગવાનની કહેલ શ્રેણીની તે સાથે મંદુરીઆત લેવાની છે.

પ-ચીર પ્રભુએ પૂર્વજ-એ અનેક ભવાંતરના શુભ સંસ્કારથી આ ભવે માયાના (કર્મના) સર્વ ભાવને વેદીવેદીને શ્રેણીને તથા રૂપ અનુભવી. અનુભવીને ત્રિકાલ સત્ય, જ્ઞાનંત જ્ઞાન, અનંત દર્શન-ચંદ્રમા અને સ્ફટિક મણિથી અનંત ઉજ્જવલ, અનંતશુદ્ધ, અનંત આનંદમય એવા ચૈતન્ય ધર્મ (જ્ઞાન)-દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાલ, અને ભાવથી ગુણ લક્ષણને વેદનભાવે અખંડ અન્યાયાધ એવો આત્મધર્મ કેવલ પ્રાપ્ત કર્યો છે-તો એવી પ્રાપ્તિ કુન્નાર મહાગુભાવ જયવંત વર્તો!-તેને મારા અગણિત નમસ્કાર હો! સર્વ કાલ અને સર્વ સમયને વિશે તેવા જ્ઞાની પ્રભુની ચરણોપાસના, પ્રેમલેખના (લક્ષણ) અને પરાંભક્તિએ નિર્ભયપણે અને નિર્વિધને સપ્રાપ્ત થાઓ!-આ પ્રભુએ વેદી વેદી મૂકેલ એવા ચૈદ રાજલોક રૂપ દ્રવ્ય સંસ્કારને અનુભવ કરેલા અનંત દુઃખ રૂપે જાણીને તેના દુઃખનું વર્ણન ચૈદ પૂર્વમાં સ્થાપિત કર્યું. અને આ દુઃખના અંધકાલ અને મહાદેવ પ્રદેશમાં સર્વ જીવો સુખની ઇચ્છાએ દુઃખને મેળવે છે. આ દુઃખનું વર્ણન એટલે તેમાં ચાર ગતિ રૂપ-મનુષ્ય, દેવતા, તીર્થંચ અને નારદી રૂપે તથા મહા ભાંડર દુઃખનું વર્ણન શાસ્ત્રમાં કર્યું છે, જેથી અત્રે તે વર્ણન બહુ સંક્ષેપમાં કરી આગળ વધવાનું છે. (૧) મનુષ્યમાં કંચન કામિની અને શાતાના લોભે જીવ અનેક પ્રકારે રાગરૂપ રૂપ અગ્નિએ પ્રજ્વલિત રહ્યા છે, અને મમત માલીકીના દુઃખથી દગ્ધ થાય છે; તરૂણ બાલ વૃદ્ધ વયના અનેક પ્રકરના શોચથી સીછ રહ્યા છે, એ આદિ દુઃખ મનુષ્યપણામાં છે. હવે (૨) દેવતામાં દેવાંગનાનું દરજી, પોતાથી અધિક શ્રદ્ધિ દેખી ક્રોધેશ, દ્વંદ્વથી રિયતિ દેખી ભય-ત્રાસ, મરણના ભયથી શોચ એમ અનેક પ્રકારનાં પાદ-ગતિક માયાના પ્રપંચમાં પીડાતા દેવ ગતિના જીવો જ્ઞાનીએ દીક્ષા છે. (૩) તિર્થંચમાં કુંભા, તૃપા, વધ, તાડન, મારેન આદિ અનેક દુઃખ દીકાં (૪) નારદી માં મહા ધોર ભયંકર છેકન ભેકન, કુલીની ક્ષેત્ર વેદનાના અંધકારમય અનંત દુઃખ દીકાં. આવા દુઃખ દેખીને તેનું સંવિસ્તાર તથા રૂપ વર્ણન શાસ્ત્રમાં કર્યું છે. આવા અનંત પ્રકારે દુઃખી થતા જીવોના નિર્માણ અનંત રૂપે જે ચૈદ રાજલોક (દ્રવ્ય સંસ્કાર) નો-પરપ્રેમ તેને દર્શનમોહ એ નામથી પ્રસિદ્ધ કર્યો. જે દર્શન મોહનો અર્થ એવો નિર્માણ કરેલ છે કે દર્શન એટલે અર્થ દૃષ્ટિએ દેખાતા પદાર્થો, મોહ એટલે પ્રેમ (વિકલ્પ). અહીં એમ કહેશો કે મોહ શબ્દ વાપર્યો ત્યાં પ્રેમ શબ્દ કેમ ન કહેા? - એટલે દર્શનમોહને જ્યદમે દર્શનપ્રેમ એ શબ્દ કેમ ન વાપર્યો? - તેનું કારણ એ છે કે તે બંને શબ્દો એક હેતુવાચક છે, પરંતુ આત્માનો મૂળ ધર્મ અનંતપ્રેમ આનંદમય પ્રેમ છે અને તે મૂળધર્મ જ્યારે પુદ્ગલ એટલે માયાને ઝડપ કરવામાં રોકાયો તેથી તે પ્રેમ મટી તેને મોહ શબ્દથી ઓળખાણ આપી છે. દર્શન મોહ મોહનીય કર્મનો એક પ્રકાર છે. મોહનીય કર્મ બે પ્રકારનાં છે. ૧. દર્શનમોહ, ૨ ચારિત્ર મોહ. દર્શનમોહ એટલે દેખવાના પદાર્થ ઉપર તત દિવસ જે મોહ વર્તે છે તે, અને તે દર્શનમોહનું પરિણામ (ભાવ) તે ચારિત્ર મોહ છે. આ વાત ચાલુપૂર્વ રૂપે શાસ્ત્રમાં બહુ વર્ણવી છે. આપણે અનંત કાલ યયાં પુનઃ પુનઃ દેહ ધારણ કરીએ છીએ, તેમાં એ બધા પૂર્વેના અભ્યાસ કંઠાએ કરેલ છે, જતાં તેથી તેનું પરિણામ જન્મ-મરણના ઝાઝાપણા રૂપ આન્યું નહિ માટે ચૈદ પૂર્વમાં દેશ ઉણી જે અપૂર્વ વિદ્યા આદિ હું ભણ્યો નથી તે વાત અત્રે હુંકમાં ચર્ચવાની છે.

હવે આપણે પૂર્વની વાત ઉપર આવીએ. પ્રેમ આનંદ આત્માનો (જ્ઞાનનો) ગુણ છે. તે સુખની લાલસાએ યૌદ રાજલોક રૂપ દ્રવ્ય સંસારમાં હામ હામ સુખની કલ્પનાએ છાં જાંવાંનાંખી રહેલ છે. આથી અનંત રથલેખે ભટકી ભટકી અનંતાલંબી યદ્યથેા હોવાથી પ્રેમ આનંદ વિખરાઈ અને વહેંચાઈ ગયો છે. અને તેથી અંતઃકરણમાં પ્રેમ આનંદ રત્ન દિવસ નહિ હોવાથી ખેદાતુર લુપ્તાન સમય વ્યતીત કરે છે. હવે તે પ્રેમ-આનંદને સર્વ રથલેખે પાછો વાળી ત્યારે તે અંતઃકરણમાં એકનિત થાય ત્યારે પ્રેમ-આનંદના અખંડ ઉભય અંતઃકરણમાં ન સમાય એવા સમુદ્રના કલ્લોચની પેઠે ઉછળે, ત્યારે પરમ નમ્રતામય આનંદ સુખનો અનુભવ થાય તેમ છે. તો તેમ કરવાને ત્યાં ત્યાંથી પાછો વાળતા યૌદ રાજલોક સુદગમ રૂપે (દ્રવ્ય રૂપે), કાળરૂપે (સ્થિતિરૂપે) વર્ણન કરી તેનું દુઃખ જ્ઞાનીઓએ દેખાડ્યું છે. અને તેટલા માટે તે પ્રેમને પાછો વાળતા (૧) ત્યાગ (૨) વૈરાગ્ય (૩) શાસ્ત્રાલંબન (૪) નિષ્કામ મૂર્તિની ભક્તિ અને (૫) ઉદાસીનતા-એમ પાંચ ક્રમથી પ્રેમને પાછો એકત્ર કરી અંતઃકરણમાં સ્થિત કરવા જ્ઞાતપુત્રે જે અનંત કરણ કરી છે તેના ઉપદેશનું વર્ણન શું કરીએ ? જેટલું કરીએ તેટલું થોડું છે.

તે પ્રદેશને 'દર્શનમોહ' કહેલ છે. એક દર્શનમોહથી નિવૃત્ત થવામાં ઉપરના પાંચ ગુણોને ઉપાસવા અવશ્યતા છે તેમના ઉદ્ધેશ ગુણ જે ઉદાસીનતા છે તે ચારિત્રમોહના પ્રદેશમાં પણ તેની ક્ષાયકતા કરવામાં ઉત્કૃષ્ટ છે. હવે દર્શન મોહનો પ્રદેશ તપાસીએ. તે પ્રદેશનાં અણુઓનાં નામ ૧ અશ્વ ૨ પાપ ૩ પુણ્ય ૪ જન્મ અને ૫ અત્યાયતા. એનો ધર્મ આશ્રય ઉપરામ સંવર એમ અનેક એવાજ હેતુના સ્વયં નામ છે. વેદાંતમાં (વ્યાસ ભગવાનના શાસ્ત્રમાં) દર્શનમોહના પ્રદેશને 'સ્વયં માયિક પ્રદેશ' કહેલ છે. માયિક એ મોહનું નામ છે, એટલે ત્યાં મોહ પોષાય છે તે તેથી તેને. માયિક પ્રદેશ કહેલ છે. માયિક પ્રદેશને પાપપ્રદેશ પણ ગણ્યો છે. તે પ્રદેશમાંથી જ્ઞાન-આત્મા કર્મને એકત્ર કરે છે, તેથી કર્મ શુભ કે અશુભ-એ બંને પાપપ્રદેશનાં પરમાણુઓ હોવાથી તે સ્થાને પાપ પ્રદેશ કહેવામાં આવ્યો છે. જે પરમાણુઓ મદવામાં આવે છે તે જડ હોવાથી તેને અશ્વ તત્ત્વ કહે છે. અશ્વ તત્ત્વને આવરાને જે માર્ગ તેને આશ્રય કલ્યા છે, શુભ અણુને મદવો તે પુણ્ય, અને અશુભને મદવો તે પાપ એમ અશ્વના બે બેદ છે. (૧) અશ્વ (૨) પુણ્ય (૩) પાપ (૪) આશ્રય એમ ચારની વાત સંક્ષેપમાં કહી. હવે બંધની વાત ઉપર આવીએ. જે પૂર્વે લખવામાં આવ્યું છે કે માયિક પ્રદેશમાંથી છવ્ર કર્મ પરમાણુને મદવું કરે છે તે જ્ઞાતિ છે. યૌદ રાજલોક અને ચાર ગતિમાં ભટકી ભટકી ત્યાં ત્યાંનાં અણુઓ સૂક્ષ્મ રૂપે એકત્ર કરી આત્મપ્રદેશને પ્રતિજ્ઞ કરે છે. આ વાત તથા રૂપ છે, પણ ત્યાં એટલું સમજવાનું છે કે જ્ઞાતિ હામ હામ ભટકવા જતી નથી. જે ભટકવા જાય તો જ્ઞાતિ એ આત્માનું અંતરમાં અથવા બાહ્યે વર્તન છે તેથી દેહ જીવન વગરનો યદ્યથ નય. આમ છે ત્યારે કદ રીતે તે કર્મ મદવું કરે છે તે વાત કરીએ.

આત્માની ત્રણ સત્તા દેહ યવામાં વર્તે છે. તેનાં નામ (૧) વિચાર-કલ્પના, (૨) સ્મૃતિ (૩) ઉપયોગ (દૃષ્ટિ);-આ જ્ઞાન આત્માના ત્રણ વર્તનનાં નામ છે. એ બધા અનુભવમાં આવે તેનાં છે. તેના વડેજ દેહ જીવન રૂપ વર્તે છે. આ જીવન શું શું કામ કરે છે ?-તે તે કામ કરે છે તેના બે પ્રકાર છે-એક બંધ અવસ્થાનું કામ મોહપ્રદેશમાં, અને બીજું અબંધઅવસ્થાનું આત્મપ્રદેશમાં પરતુ આપણે હમણાં બંધપ્રદેશની વાત કરવી છે તો તે હાથમાં લઇએ. હવે આત્મા બંધ કેમ કરે છે ? આના ઉત્તરમાં શસ્ત્રમાં ચાર પ્રકારના બંધ કહ્યા છે તે જોઇએ. (૧) પ્રદેશ બંધ (૨) પ્રકૃતિ બંધ (૩) સ્થિતિબંધ (કાલ બંધ) (૪) અનુભાગ બંધ (રસ બંધ)-આ ચાર પ્રકારના બંધ ઉપરકહેલ જ્ઞાનાત્માની સત્તા પ્રવૃત્તિ કરે છે. તેમાં વિચાર કે જે કલ્પના કરે છે તે તેવા પ્રકારનાં કર્મ રજકણો ચાર મતિમાંથી પ્રહણ કરે છે, પણ આત્માનો એક પણ પ્રદેશ દેહ મુકીને બહાર પ્રહણ કરવા જતો નથી. દેહમાં રહી વિદ્યપત્ની કલ્પનાની અનંત આકર્ષણ શક્તિથી તે તે ભાવને આકર્ષે છે. તે કલ્પનાને જ્ઞાની મોહ કહે છે. તે બે બેદ વાળો છે (૧) દર્શન મોહ અને (૨) ચારિત્ર મોહ. દર્શન મોહની ભૂમિકાનીજ વાત હમણાં ચાલે છે. તેમાં વિચારની કલ્પનાથી કર્મ પ્રહણ થાય છે તેને પ્રદેશ બંધ કહેવામાં આવે છે, અને પ્રદેશ બંધ (કલ્પના) થી જે કર્મ પ્રહણ યોગ્ય કર્મો હોય છે તેની એકજ અવસ્થાને પ્રકૃતિ બંધ (આઠ કર્મ) કહે છે. પ્રકૃતિ બંધનો જનક પ્રદેશ બંધ છે. પ્રદેશ બંધ કલ્પનાથી થાય છે, અને કલ્પના એજ મોહ છે. અને તે આત્માની વિચારસત્તાનો ધર્મ છે. તેટલાજ માટે જ્ઞાનીએ નિર્વિકલ્પ યવામાં એકતા વર્ણવી છે. આથી આપણે આત્માની ત્રણ સત્તામાં એક વિચાર નામની સત્તા કહી, અને તેમાં બે પ્રકાર બંધના આવ્યા, નામે ૧ પ્રદેશ બંધ ૨ પ્રકૃતિ બંધ (જ્ઞાનાવરણીય આદિ આઠ કર્મ).

હવે સ્મૃતિ એ પણ આત્માનો ગુણ છે. તે કલ્પનાની સાથે જ્યાં સુધી રહે છે ત્યાં સુધીના બંધ તે કાલબંધ છે, અથવા સ્થિતિબંધ છે આ ત્રીજો સ્થિતિબંધ સ્મૃતિથી પડે છે.

હવે આત્માની ત્રીજી સત્તાનું નામ ઉપયોગ છે. તે જેટલો વખત વિચાર અને સ્મૃતિ સાથે રહે છે, તેને અનુભાગબંધ એટલે રસબંધ કહે છે.

આમ ચાર પ્રકારના બંધ આત્માની ત્રણ સત્તાવડે પડે-અને તેને સમુચ્ચયાર્થે બંધ કહેજ છે. હુંકામાં વિચાર કર્મને એકજ કરે છે, સ્મૃતિ તેમાં સ્થિતિ નાખે છે, અને ઉપયોગ તેમાં રસ મૂકે છે. આ બધા બંધમાં રસબંધનું સૌથી વધારે બળવાનપણું ગણ્યું છે આટલા માટે સર્વ કાર્યમાં ઉપયોગને (દૃષ્ટિને) લાવનાસિધ્ધિ પ્રગટ કરવાના ધ્યાનમાં અબંધ રાખવા શાસ્ત્રમાં કહેલ છે, તે એટલાજ કારણથી કે તેમાં રસ યોગ્ય નહીં, તો પાકીનાં કર્મ તરત નિવૃત્ત થાય, યોગ્યતા આવે. આવા હેતુસર ઉપયોગને સર્વ કાર્યમાં સ્વ-સ્થાને રાખવો એજ યોગ્યતાની-ધ્યાનની પહેલી ભૂમિકાનું ચિન્હ છે. જેનો ઉપયોગ ત્રણ સત્તામાં એકત્રવળે કર્મ કરે છે, તેમાં યોગ્યતઃ થવી સંભવતી નથી, પણ સર્વ અંધકાર

એટલે અનાયતા વધે છે એ વાત ખાત્રીપૂર્વક સમજાય તેવી છે; કારણકે કર્મ એકત્ર થાય; તેની સ્થિતિ અંધાય, તેમાં ઉપયોગ રસધર્મને મૂકે, ત્યારે તેમાં યોગતા સ્વાયેજ ક્યાંથી? યોગ્યતા આપવાને વિચારતાની જરૂર છે, અને વિચારના ઉપયોગને છૂટો રાખવાથી આવે તેમ છે; જેથી પ્રજા સત્તા એકત્ર વળતી હોય તેને અનાયપોષણ કહે છે. અનાયપણનો અર્થ જ્ઞાન, અંધકાર, કાર્મણુ (સિંગદેહ) પણ થાય છે. જ્ઞાનના અનન પ્રકાશને કર્મ અવરણ એટલે અંધકાર કરે છે, અને કર્મનો સ્વભાવજ અંધકાર કરવાનો છે. તે કર્મ પુરુષને ચૈત્ત રાજલોકમાં બધાં છે જેથી ત્યાં પણ અંધકારજ છે; તેમજ ભારતમાં કાર્મણુ (સિંગદેહ-વાસનાદેહ) માં છે ત્યાં તેથી અનતમણી અધિક અંધકાર છે. તમને એમ લાગશે કે ચૈત્ત રાજ લોકમાં તો પ્રકાશ છે; માણસ દરે છે, દરે છે, કામકાજ કરે છે, દેખે છે છતાં અંધકાર કેમ કહો છો?—આના જવાબમાં તપાસી જોશું તો જણાશે કે એ પ્રકાશ સૂર્ય, ચંદ્ર અને અગ્નિએ ઉપન કરેલ જાતનો છે—તે જો વણ કારણ ન હોય તો અંધકાર સિવાય છતી કૃષ્ણિએ ખીશું કાંઈ જોવામાં આવે તેમ છે? નહીંજ. એથી હવે ખાત્રી થઈ જશે કે જે પ્રકાશ દેખાય છે તે સૂર્ય, ચંદ્ર, અગ્નિનો છે—પણ વારત્તિક રીતે ચારે ગતિમાં અંધકાર જ છે, તેમજ કાર્મણુ (સિંગદેહ)માં પણ અંધકારની જે ભૂમિકા તેને ૧ અનાય પ્રદેશ, ૨ અજ્ઞાન પ્રદેશ, ૩ માનિક પ્રદેશ. ૪ કર્મ પ્રદેશ એ આદિ નામથી જ્ઞાનીઓએ ઓળખાણ આપી છે. આ સર્વ કથનમાં આપણે દર્શનમોહના અજ્ઞાન, પાપ, પુણ્ય, બંધ, આશ્રય અને અનાય-પ્રદેશની વાત કહી ગયા.

હવે ઉપશમ સંપરતી વાત જોજૂ બૂમિકાની કરવાની રહે છે એ પ્રદેશમાં જીવ બદ્ધતા હોવા આવે તો ત્રીજા ગુણસ્થાનક સુધી આવે. ગુણસ્થાનકનું પેલડનું એ કલ્પનાની નિશ્ચિત ઉપર આધાર રાખે છે. ત્યાંથી કલ્પનાની નિશ્ચિત તેટલો ઓછો બંધ, અને જેટલો ઓછો બંધ તેટલી ગુણની શુદ્ધિ. એટલે ગુણસ્થાનકનું વધનું એમ ગણવું છે. ઉપશમ સંપર જે દર્શન મોહના સ્થાનની વાત કરવાની છે એ કાંઈ કારણસર અને વિસ્તારવાથી હોવાથી મુશ્કેલી છે અને જે માયાના પ્રદેશમાંથી નિવૃત્ત થવા જાનીએ ૧ ત્યાગ, ૨ વૈરાગ્ય, ૩ શાંત્રા વસંતન, ૪ સત્યુત્પત્તિ પ્રેમભક્તિ અને ૫ ઉદારતા—એ વાત કહી છે તે હવે આપણે ચર્ચીએ.

૧ ત્યાગ—પ્રથમ ત્યાગ નામના શુભ મંગલ સિચિનું વર્ણન કરીએ. ત્યાગના એ પ્રકાર છે ૧ આસંબનત્યાગ, ૨ શક્તિત્યાગ. આસંબન ત્યાગ માટે (૧) લોકસંગ (૨) લોકભોષ (૩) લોકલપ (૪) લોકવાસના એ ચારથી અલગ રહેનારે આસંબનત્યાગ સ્થૂત રૂપે કર્યો તેમ ગણાય; તેટલા માટે શ્રી જિનસંપ્રદાયમાં સ્થૂત આસંબનના ત્યાગ માટે દીક્ષા દેવાનું નિર્માણ કર્યું છે. એ દીક્ષાનો જે કાલ વ્યતીત કરાય તેમાં શક્તિત્યાગ એટલે મુદ્દમ ત્યાગ એટલે દેશનાત્યાગ નિર્માણપણે થઈ શકે તે માટે દીક્ષાની પદ્ધતી બૂમિકાનું એ કનૈવ ગણવું છે. પછી તે દેશનાત્યાગ ન કરે, અને પોતાં ભરી પેતે પેતે તો બેના ગેરલાભને જાતી શું

કંઈ શકે? તેન એ એ ત્યાગ શૂદ્રસ્થાત્રમમાં પણ ન્યુનાધિક આરાધી શકાય છે. તેનો દાખલો તમારાં પરલક્ષ્યે. તમે હાલ લં...માં એકા છે, તે વખતે તમોને પૂર્વનો અત્રનો અભ્યાસ મરણપટમાં ચડ્યો છે તે વખતે તેની કલ્પના કરે મું...તમારા કાકા, પુ...ભાઈ, છ...માઈ, એમ વ્યક્તિઓના સ્થૂતરૂપે પ્રત્યક્ષ દેખાવ દૃષ્ટિગોચર થશે એ પૂર્વે વૃત્તિએ સ્થૂતરૂપની અંતઃકરણની સ્થાપિત કરેલી છાપછે, એવી છાપ હવે (અવિધ્યમાન) પડે તે માટે સ્થૂત સાગની દેટલી જરૂર છે તે સમગ્રય તેનું છે; અને તેવા સ્થૂત પ્રમંજની ઉપાધિ અનેક છાપ અને વૃત્તિના અભાષણોને ન કરે અને માર્ગ-ભૂમિકા સિધ્ધ કરવામાં અવકાશ ન લે તેટલા માટે પણ ત્યગની તેટલી જરૂર છે. એને અવકાશે માર્ગક્રમ—સિધ્ધ થાય તેમાં પ્રતિબંધ કરનાર નિમિત્તોનો ત્યાગ પણ તેટલો અવરૂપને છે. આટલા માટે સ્થૂતત્યાગે પ્રથમ એણીમાં વર્તવાની જરૂર સિદ્ધ થાય છે. હવે વૃત્તિત્યાગ (સૂદ્રમ-કલ્પનાત્યાગ) ની વાન કરીએ. હવે જેમણે દીક્ષા લઈ સ્થૂતઆલંબન ત્યાગી આક્રોના આહાર, પિદાર, નિદાર, વસ્ત્ર, ઉપકરણાદિ આલંબન સિવાય ત્યાગ કર્યો છે, તેથી પ્રાપ્ત થયેલ અવકાશનું મુનિ ઉગ્રમાલય યદ્ય વૃત્તિત્યાગ કરવામાં દીક્ષિત કાળ વ્યતીત કરે છે. તો હવે વૃત્તિત્યાગ કેમ કરાવો હશે એ સંવાદ ઉઠે છે.

આત્મા સિવાય જે કલ્પના ઉઠે છે તેનું નામ વૃત્તિ-મોહ અથવા અત્યાગ છે અને તે અત્યાગદશાવાળાને ઉઠે છે. જે કલ્પનાનું પ્રદવાનું કામ કરે છે, તે પ્રદવાની કલ્પના ન કરવી તેનું નામ વૃત્તિત્યાગ, દર્શનમોહત્યાગ અથવા સૂદ્રમ ત્યાગ જ્ઞાનીએ આપેલું છે. જે જે પ્રકારની કલ્પના ઉઠે છે તે તે પ્રકારનાં સર્વ સ્થૂત-આર ગતિનાં દુઃખ રૂપે વર્ણન-શાસ્ત્રમાં થઈ ગયું છે. તેની તેની કલ્પના એજ દુઃખનું કારણ છે એમ દૃઢ માનીને કલ્પનાને દુઃખ પ્રહણ કરવાના અભ્યાસથી ઉતારવી તેનું નામ સૂદ્રમત્યાગ છે. આ રીતે સ્થૂલ અને સૂદ્રમ ત્યાગનું સંક્ષેપે વર્ણન કર્યું.

૯-૨ વૈરાગ્ય-હવે આપણે વૈરાગ્યના વર્ણનપર લક્ષ દઈએ. વિશેષ ગગની ભૂમિકાને આરાધવી તેનું નામ વૈરાગ્ય છે. વિશેષ રાગ કષ્ટ વસ્તુ પ્રત્યે છે તે આપણે તપાસીએ તે વખતે તે વસ્તુ દર્શનમોહનો સ્થૂત સૂદ્રમત્યાગના પદાર્થથી લિનન હોવી જોઈએ. અને તે દેહ છે. દેહ કારામહથી અધિક દુઃખરૂપ છે છતાં તેના ઉપર સર્વ કરતાં અધિક રાગ છે તેથી તે ઉપર વૈરાગ્ય આણવાનો છે, પણ તેનો ત્યાગ કરવાનો નથી, કારણકે ત્યાગ કરવાથી દેહ છૂટી જાય અને દેહ છૂટે તો જે જ્ઞાનીના માર્ગની ભૂમિકા આરાધવાની છે તે રહી જાય. આ માટે વૈરાગ્ય (મૂર્ચ્છારહિતપણું) આણવાનું છે. તેવી રીતે તેના સજીવનપણાની કાયમતા માટે જરૂર છે તેથી અન્ન, જળ, વસ્ત્ર અને ઉપકરણ ઉપર પણ વૈરાગ્ય સ્થાપવાનો છે. આનું કારણ એમ કે સંયમસિદ્ધિને અર્થે એટલી વસ્તુઓની જરૂર હોવાથી તે વસ્તુઓના ત્યાગને બદલે તે પ્રત્યે વૈરાગ્ય સ્થાપવો અવસરો છે. ત્યાગવૈરાગ્યની વાત સંક્ષેપે જૈનશાસ્ત્રીને અનુસરી કહી. હવે તે ઉપર વ્યાસ લખવાનું શું કથન છે તેજેદ તેની તુલના કરીએ. આ માટે શ્રીમદ્ વૈરાગ્યદ્રશ્ય લગવાને જે ત્યાગ ભૂમિકા આરાધી છે અને તેના વર્ણનરૂપે ચોન-

વશિષ્ઠ નામના પુસ્તકમાં વૈરાગ્ય પ્રકરણ અનુજ ઉત્તમ રીતે શ્રેષ્ઠ ભોધ તથા રૂપ વર્ણવેલ છે —આમ અનેક દાખલા વ્યાસ ભગવાનના શાસ્ત્રમાં પણ છે. આ પરથી એ સિદ્ધ થયું કે શ્રી વીરપ્રભુ તથા વ્યાસ ભગવાન-જનેએ ત્યાગ વૈરાગ્ય માટે સરખો ભોધ કર્યો છે અને તે બંને આપ મહાત્માની પરમાર્થ શ્રેણીમાં સરખાપણું હજી સુધી આપ આપ આપ છે.

૧-૩-શાસ્ત્રાસંગન... હવે શાસ્ત્રાસંગન નામનો ત્રીજો વિષય પ્રશસીશું. શાસ્ત્ર એટલે સત્પુરુષે અનુભવેલા સત્યમાર્ગના પ્રભાવરૂપે નીકળેલ વચનામૃતને કાગળ ઉપર લખવામાં આવેલા તે પુસ્તકો. આનું અસંગન તે શાસ્ત્રાસંગન આસંગન માટે લખીએ તે પહેલાં તેની જરૂર તપાસીએ. પૂર્વે જે વૃત્તિ કલ્પનારૂપ અનંત આસંગન નિર્મિતે સુખની લાક્ષણિકી દર્શનપ્રદેશમાં ભટકતી હતી તેને ત્યાગ વૈરાગ્યથી દુઃખરૂપ જણી ત્યાં જતી અટકાવવાને જુદું આસંગન લેઈએ, કારણકે ત્યાં સુધી વૃત્તિ નિરાસંગન રહેવાને યોગ્ય થઈ નથી ત્યાં સુધી આસંગન આડીજ રહી શકે તેમ છે. આ આસંગન આડીપણું ક્ષાયક ભાવે થોથે થયું રથાને પ્રકટથેથી આપું થાય (સ્વતંત્રરૂપે રહેના અભ્યાસે ચડે) તે ઠેક અગીઆરમા થયું રથાન સુધી રહે એટલે તેની જરૂર ત્યાં સુધી રહે અને તે પણ દર્શન મોહનો ઉપશમપ્રદેશ, અને બહુધા ગણુ થયુંરથાન સુધી શ્રેણીગત પ્રમાણે ગણી શકાય ત્યાં તો આસંગનની ખસિત નરવક્તા છે. આટલા માટે જ્ઞાનીએ માયાના પ્રદેશનાં અનંત આસંગનનું આડીપણું આપું કરવાને ત્યાગાસંગન, વૈરાગ્યાસંગન, અને શાસ્ત્રાસંગન કે જેને આપણે હમણાં ચર્ચાએ છીએ તેની નિગમાએ જરૂર છે. શાસ્ત્રાસંગનમાં વૃત્તિ લેવાથી અન્યથા કલ્પના-સ્મરણ અને લક્ષ-ન થાય એટલે શાસ્ત્રમાં વૃત્તિ લેવાથી વૃત્તિ અન્ય રૂપે ન જાય, અને રથે રથલેથી પ્રેમ અને આનંદ પાછાવાળી તે પ્રેમ શાસ્ત્રાભ્યાસમાં લેવાય તેથી અન્ય વિષયોમાં સ્મરણ, લક્ષ અને કલ્પનાથી રહિતપણે રહેવાનો અભ્યાસ પડે, અને પ્રેમઆનંદ શાસ્ત્રરૂપી રથમાં વૈરાગ્યે લેવાથી તેમાં પ્રેમઆનંદ વાંચનાં વિચારતા પ્રકટે, અને પ્રેમાનંદને લીધે તેમાં તદ્દતીનતા આવે એટલા માટે શાસ્ત્રાસંગનની જરૂર છે. હવે આપણે શાસ્ત્રમાં શેનું શેનું વર્ણન હોય છે તે વિષયોમાંના આવશ્યક વિષય પર આવીએ. ૧ મુરસુતા, ૨ જીવ, ૩ અજીવ, ૪ ચેગ્યતા ૫ સમ્યગ્વૃત્તિ, ૬ સત્પુરુષની સજ્જન મૂર્તિ, ૭ અજીવન મૂર્તિની લક્ષિત, ૮ ઉદાસીનતા-એ આદિ અનેક વિષય શાસ્ત્રમાં પ્રણીત કરેલા છે તેમાંથી આપણે પ્રસ્તુત ઉપર કથેલ વાનપરજ આવવાનું છે અને હેતુ આપણે સંક્ષેપમાં સમજવાનો છે; તેથી તે પ્રારંભી આગળ ચલાવીએ.

૧-મુમુક્ષુતા—પહેલીવાળ મુમુક્ષુતાની કરીએ. જાનીના શુભ મંડલમય માર્ગની ઇચ્છાવાળી મુમુક્ષુ છે અને તેવાપણું તે મુમુક્ષુતા. આવી મુમુક્ષુતા થણા જીવોમાં આવેછે, જતાં તેનું પરિણામ તથા રૂપ નથી આવતું તેનું શું કારણ હશે ? -કરણમાં એ કે એ મુમુક્ષુતા નાખમાય છે, કેમકે સમગ્રીની રીઝ નપુંસકને પણ હોયછે, પણ તે રીઝનાં એ નિર્મિત રૂમપાન કરવાને તેમાં પ્રવૃત્ત નથી, તેથી તે રીઝ, રીઝવાનું કમ કરી શકતી નથી, તેવીજ રીતે વર્તમાનમાં મુમુક્ષુઓ લેવાથી આશાની રીઝ કરવાની ઇચ્છા જતાં તેઓ રીઝને

||ગેં અહર્નીશ વર્તતા નથી તેનું કારણ એજ છે કે તેઓ તે માર્ગના પુરુષાર્થ પ્રત્યે નપુ-
રતા ધરાવે છે. આ કહેવામાં ખોટું શું છે? વાસ્તવિક રીતે તેના નપુરસક્રમાં તમારો
મને મારો પણ નંબર નોંધીએ તો તે પણ ખોટું નથી. કારણકે આપણે તે પંક્તિથી ગહાર
ત્યા જેવું-આત્મા રીઝ મનાવવા જેવું- શુ કામ કર્યું છે તે કહેશો? જ્યાંથી મોન
સેવાય બીજો જવાબ નિકળશે નહિ આ ઉપરથીજ આપણે પરિણામ પ્રાપ્ત થાય એવી
બિન મુશ્કેલીવાળા નહિ હોવાથી પુરુષાર્થહીન એવા નપુરસક્રના વર્ગમાં નંબર નોંધાવ્યો છે
તેમાં શું ન્યાયથી વિરૂદ્ધ છે? કંઈપણ નહિ. જે વર્ગના ઉત્તરના નંબરમાં તમે નામ નોંધા
વો તેજ વર્ગના જોકે ચડના નંબરમાં હું નામ નોંધાવું તેમાં કાંઈ અતતી ભૂત્ર થાય છે એવું
નથી, કારણકે તમે દર્શન મોહના પ્રદેશમાંથી મુક્ત થઈ પુરુષત્વને વધારી શકના નથી, અને
હું દર્શનમોહની અધિક ભૂમિકા થઈ આગળના ચારિત્રમોહના પ્રદેશમાં પ્રવેશતો નથી આ
જોતાં મને મારા પુરુષત્વને માટે તો ઘણો ધિક્કાર છુટે છે. આવી રીતે નપુરસક્રના વર્ગમાં
ક્યાં સુધી નંબર નોંધાવી રાખવો પડશે એ વિચારથી-જેમ એક થાય છે. ધિક્કાર છુટે છે,
શરમ ઉપજે છે. ત્યા તમને તો શી રીતે ધન્યવાદ આપી શકું? આવો ધન્યવાદ આપવાનું
હાલ ક્યાં મોઢ રચ્ય છે? અને તેનું રચ્ય, તેની વૃત્તિ હોય તો તેને ધન્યવાદને બદલે
અગણિત નમસ્કાર કરું તેમ છું, પરંતુ તેવો યોગ દષ્ટિગોચર નથી ત્યાં થતા એકને રામાવી
ધન્યવાદ પ્રાપ્ત થાય એવા ઉત્કૃષ્ટ પુરુષાર્થથી માર્ગમાં પ્રવેશવા ઉજમાળ ધઈએ. તેવી ઉજ-
માળતાના ધારક, પુરુષાર્થના પ્રવર્તક મુમુક્ષુતાને પેલી શકે છે. આટલું સંક્ષેપમાં કહ્યું. મુમુ-
ક્ષુતાનો શાસ્ત્રમાં બહુ વિસ્તાર છે.

૧૦-જીવ-અજીવનો દ્વે વિચાર કરીએ, જીવ એટલે જેમાં જ્ઞાનધર્મ વર્તે છે, અને તે
ધર્મનેજ આધારે જે જીવે છે તે. જેને ઉપયોગ, સ્થિતિવિચારરૂપ સત્તા, અનંતજ્ઞાન,
અનંતદર્શન, અનંત ઉજ્જવળ શુદ્ધ એવા અનંત ધર્મ છે તેને જીવ કહેવામાં આવે છે. અજીવ
એટલે જેમાં જ્ઞાનધર્મ નથી એવા જડ પદાર્થ. તેના અનેક બેદ શાસ્ત્રમાં વર્ણવેલ છે. તે
બધા પુણ્ય પ.પ આદિ કર્મના ધર્મ છે.

૧૧-યોગ્યતા-જેની વૃત્તિ માયાના પ્રદેશમાંથી પાછી ઓસરવા માટે તે પ્રદેશની કલ્પના, તે
પ્રદેશમાં રૂપિપૂર્વક વર્તતા એવા સંયોગોનો ત્યાગ કરી શાસ્ત્રથી જે સિદ્ધ થયેલ છે એવી
જે જ્ઞાનવર્તિની પ્રેમલક્ષણા બકિતની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિની સંમુખ જે વર્તે છે તેવી નિરુપ્તી
જ્ઞાનમૂર્તિ સર્વોત્તમ મંગલમય કલ્યાણકારકનો યોગ પ્રાપ્ત થયો નથી, તે પ્રાપ્ત કરવા માટે
તેવી અવસ્થાને માર્ગ જનારી યોગ્યતાને ઉત્તમ ગણી છે.

૧૨-સમ્યગ્વૃત્તિ-વૃત્તિના ચંદ્રાવમાનપણને માટે મોહધર્મ કહેલ છે. અને મોહ હોય ત્યાં રાગ
દ્વેષ નિયમા હોય, તે રાગદ્વેષ ઉકવાપીજ-ઉત્પન્ન થવાથીજ વૃત્તિનું ચંદ્રાવમાનપણ થાય છે,
અર્થાત્ વૃત્તિનું ચંદ્રાવમાનપણ રાગદ્વેષ વિના સંભવતું જ નથી. જેવી વૃત્તિનું જેટલું ચંદ્રાવ
માનપણ વર્તે છે તે આલંબન અભ્યાસે, અને વિચારની શ્રેણીએ નિવૃત્ત કરવું તેનું નામ
તેનું નામ સમ્યગ્વૃત્તિ છે પણ સમ્યગ્જ્ઞાન નથી.

૧૩-સત્યુપની સચ્ચવન મૂર્તિ- જ્ઞાનમૂર્તિ મેક્ષમૂર્તિ એવા સચ્ચવન દેહધારીની ભક્તિ તે સત્યુપની ભક્તિ (તીર્થંકર, જીવનમુક્ત) અથવા ન્યુનાધિક પુરુષની ભક્તિ તે.

૧૪-અજીવન મૂર્તિની ભક્તિ-એટલે એવીસ તીર્થંકરની આરસ, સુવર્ણ, ચાંદી રત્ન, અને પાપાણું આદિ મૂર્તિની ભક્તિ તે અજીવ મૂર્તિમાં ગણી છે. તેનું પણ આલંબન, સિધ્ધિ, સત્યુપની અન્તેશ્વરક્રમાં અવસ્થાનું છે.

૧૫-ઉદ્ધારીનતા-આને ઉત્તમ મંરુદમય સર્વ સિધ્ધિના રૂપરૂપ ગુણ રૂપો છે. ઉદારી નતામાં ઉપયોગ, રમણિ અને વિચાર એમ જ્ઞાનાત્માની સત્તા દર્શનમોહના પ્રદેશના અવસાપથી વિદ્યમી છે, એટલે જેનો લક્ષ માયાપ્રદેશમાં જતોજ નથી, જેને માંવાતું રમણ સ્વપ્ને પણ આવડતું નથી, જેનો વિચાર કલ્પના-માયાના પ્રદેશની એક પણ કલ્પના કરવામાં રાત્રિદિવસ કરતો નથી, એવી જેની આત્માની સત્તા જ્ઞાનાત્માને અથવા જ્ઞાનમૂર્તિના જ્ઞાનાત્માને વર્તે તેને ઉપશમ ઉદારીનતા, અથવા દાષક ઉદારીનતા આવેજ ગણાય. જ્ઞાનમૂર્તિના આલંબન જ્ઞાનીને ઉપશમ ઉદારીનતા કહેલ છે.

૧૬-આપી રીતે શાસ્ત્રમાં શુભ મંજલમય કરનાર અનેક શૈક્ષીઓ પ્રસ્પેલ છે, તે શાસ્ત્રના આલંબનના, અભ્યાસથી જેના પડન, શ્રવણ, મનનથી ઉત્તમ મુદ્દુત્તને હવે એ આલંબનથી કમ શ્રેણી આરાધના જુગુ તે તથાપ રમણમાં વર્તે છે તે શું? જગ્યામાં જ્ઞાનમૂર્તિની પ્રેમકક્ષણ ભક્તિ. આમ આપણે શાસ્ત્રાન્તરગતો ગીતે શુભ ક્રમ પૂરો કર્યો.

૧૭-હવે આપણે મોક્ષમૂર્તિ એવા જ્ઞાની શ્રી કૃપાવંતીની ભક્તિ વિષે સંક્ષેપમાં વર્ણન કરીશું. સત્યુપ એટલે જેને આત્મા અસંગ અભ્યાસાધપણે પ્રત્યક્ષ ઉપયોગમાં વર્તે છે તે સત્ય અને તેના ધારક એવી સચ્ચવનમૂર્તિ જેનો ઉપયોગ, રમણ, અને વિચાર રાત્રિદિવસ આગભાવે અખંડપણે વર્તે છે, જેને તોષનો મોળો ઘૂટતાં પણ તેનું રમણ આવડતું નથી, એવી નિરુપ્પી દયા આત્માની દેવ છે, તેની ભક્તિ એટલે તેની આત્માએ વર્તવું, તે સત્ય શામલિત. ભક્તિ શબ્દમાં સર્વભય જાતીન કરનાર રસ છે તો તેની વાત કરીએ. આપણે ક્રમ ૮માં ૧૬ મુથી જે શાસ્ત્ર-શ્રેણી વળું કયું છે, તેમાં જે વાત વર્ણવી છે તે વાત તેની રીતે વ્યાસ જગવાનના શાસ્ત્રમાં વર્ણવેલ છે. શબ્દરચનામાં ફેરથી તથા ક્રમાં નિયમ જન શૈલીએ નદિ દોવાથી બુદ્ધિ ભાસે એ જનના ભોગ છે 'પણ હેતુમાં તો જનને હેતુ જીવેને મેક્ષિત પ્રાપ્ત કરાવતો છે. જ્યાં હેતુ એક હોય ત્યાં 'વિષમતા' એ શબ્દપ્રયોગ કરવાનું પડતો નથી. આ આત્મ દેવ ન્યુન દેવ કે જીવ અંજવના જે એક જનશૈલીમાં દેખાડે છે તે તેવા વિરત્તલજાન દેખાડ્યા તો તેથી મોક્ષહેતુ પ્રાપ્ત કરવામાં પ્રતિબંધ નથી તેથી શાસ્ત્રજ્ઞાને પણ આપણે વ્યાસ જગવાનની શૈલી સાધે-મેળવીએ તો શુભ હેતુમાં અને સરળીજ આંખ તેમ છે. હવે આપણે ભક્તિ માર્ગ પર જઈએ. આમાં તો નિષ્પ્રશાન પણે કૃત્રિમ દે. વ્યાસજગવાનનું પ્રધાનપણું છે. વ્યાસજગવાને નયધામલિ અને સ્વાર્થજીવિન એમ બાંકના એ કમ પ્રેમજગવા અને પદામલિ સિધ્ધિ કરવા વર્ણવેલ છે તે મારે તે મર્દાંમાને અગલિન

નમસ્કાર કરી તેના કંઠસુખનક ઉપકારને રમરણમાં રાખી સદૃશદ્રવીકૃતી પ્રેમલક્ષણ બહિત માટે રહે આપણે ઉજમાન થઇએ. પાદપૂજન બહિતથી પ્રેમલક્ષણ બહિત સુધીની વાત વ્યાસ ભગવાને વિસ્તારથી કહી છે, તેમાં અલ્પ મૂર્તિનું પણ પ્રતિપાદન કર્યું છે અને તેના અનેક મંદિર શ્રીરામ, શ્રી કૃષ્ણભગવાન આદિ મૂર્તિઓથી સૂચાસિત છે, અને ત્યાં તે આલંબનને આધારના તેના સેવકો જાય છે. તેમ જિન ભગવાનના ભક્ત પણ જિન મંદિરે તેવાં હેતુએ જાય છે. આથી અલ્પમૂર્તિ આલંબનમાં જાને મહાત્માઓની સૌથી એકાદસરખી કહેવાય છે દક્ષત સહવનમૂર્તિની સૌથી વ્યાસ ભગવાનની વિસ્તારવાળી હોવાથી અને વોરપ્રભુની ગાયુપણે મંત્રિસ્તામાં રહેનારી હોવાથી હવે સહવન મૂર્તિની લક્ષિત ઉપર વિચાર આગળ કરીએ.

આપણે શાસ્ત્રથી સિદ્ધ થયું છે કે યોગ્ય માણસની યોગ્યતા યોગ્યતાને સત્સંગ અને સત્પુરુષની અનિવાર્ય જરૂર છે. તે એવા યોગ્ય પુરુષ અંતઃકરણ વિશે દૃઢ કર્યું છે કે સત્પુરુષને સોલ્લેવો તો તેવો યોગ્ય આત્મા તેના પુરુષની શોધમાં સર્વ માનિક વ્યવસાયને મુકીને ગામ, નગર, પુર, પાટણ, તીર્થ તટ, ગ્રામ એમ અનેક રથે તેની પ્રાપ્તિની શોધમાં છઠ્ઠાપોઠ કાતો ફરે છે. તે છઠ્ઠાપોઠ તે સુનિની છેલ્લી લક્ષિત પ્રેમલક્ષણ સુધી જઈ શકે એવી પુરુષની સામગ્રી તેવી યોગ્યતાએ પ્રાપ્ત થયે તેને તેવા પુરુષનો તથાક્રપ યોગ પ્રાપ્ત થાય છે, અને તેને અણે તન, મન, અને ધન અર્પણ કરી દઈ એવી સ્વાર્પણ લક્ષિત આરાધનાની વખતિસા લાઘ મરણ સુધી દુઃખ આવે તો પણ સહન કરી જે ભક્તિમાં ઉજમાન થાય છે, તે સત્પુરુષના એક આલંબન ધ્યાનને પ્રકટ કરવાક્રપ સ્વાર્પણ લક્ષિત આરાધે છે. આપણાં તે યદ શકે તેમ છે ? આવે પ્રસંગે મન, દેહ, આત્મા યરથર કંપી તે વાતને આસાધનામાં પાછી પેતી ભરે છે, એવું લીનપુરુષાર્થ અનંતકાલના અનંતકર્મે નિવૃત્ત કરનાર એક આલંબન ધ્યાનમાં કાંઈ આદર થાય ? ત્યારે તેમ આરાધનામાં ન થાય ત્યારે આપણે પૂર્વે કલમ દર્શીમાં જે મુમુક્ષુપણમાં નપુંસકના વર્ગમાં નંજર નોંધાવેલ છે તે વાતનું અને પોપણ આપણનું હોવાથી તે વર્ગના નંજર આપણે સ્વીકારીએ એમ સિદ્ધ થાય છે. કદાચ માનના દેવની આતર ન સ્વીકારીએ તેણે તેના સ્વીકાર યદ જાય છે. જે વાતની રીઝ પ્રાપ્તિમાં મુકી છે તે રીઝ અનંતકાલ યદા નથી પ્રાપ્ત થઈ, તો પછી વર્તમાન દેહમાં નપુંસકના નંજરના માનખાતર કણજ ન કરીએ તો પરિણામ અનંતકાલ યદા નપુંસકની ગણતરીમાં છીએ એમ વગર વિવાદે સિદ્ધ થાય છે. આ વાતથી આપણે આથે નીકળી નહીએ છીએ. આપણે ઉત્તમ યોગ્ય એવા સ્વાર્પણ ભક્તિવાનની વાત કરવાની છે, તે ઉપરે આવીએ.

સર્વ જેણે અર્પા દીધું છે, સર્વલય નિવારવા અર્થે તેનું નામ સ્વાર્પણ લક્ષિત છે. સર્વ અર્પણ એટલે દઈ દીધું એમ નથી, કારણકે જ્ઞાની નિરપૂછી દયાના ધારક છે તેને માયાના પ્રદેશક એકપણ અણુ લેવું નથી, લેવાની તેને પ્રતિજ્ઞા છે-ત્યારે-ત્યારેજ નિરપૂછી દયા આવે તેમ છે, પણ મુમુક્ષુને તેમ કરવાની અમત્ય છે શા માટે ? પૂર્વે ત્યાગ

નમસ્કાર કરી તેના કશ્ચજનક ઉપકારને રમરણમાં રાખી સદ્ગુરૂશ્રીજીની પ્રેમલક્ષણા ભક્તિ માટે દવે આપણે ઉજમાત્ર થઇએ. પાદપૂજન ભક્તિથી પ્રેમલક્ષણા ભક્તિ સુધીની વાત વ્યાસ ભગવાને વિસ્તારથી કહી છે, તેમાં અછવ મૂર્તિનું પણ પ્રતિપાદન કર્યું છે અને તેના અનેક મંદિરો શ્રીરામ, શ્રી કૃષ્ણભગવાન આદિ મૂર્તિઓથી સુશોભિત છે, અને ત્યાં તે આલંબનને આરાધવા તેના સેવકો જાય છે. તેમ જિન ભગવાનના ભક્ત પણ જિન મંદિરો તેવાંજ હેતુએ જાય છે. આથી અછવમૂર્તિ આલંબનમાં જાને મહાત્માઓની સૈકી એકજસરખી કહેવાય છે દ્રુત સજ્જનમૂર્તિની સૈકી વ્યાસ ભગવાનની વિસ્તારવાળી સ્તોત્રાથી અતં વારપ્રભુની ગૌણપણે ગંભિરતામાં રહેનારી હોવાથી હવે સજ્જન મૂર્તિની ભક્તિ ઉપર વિચાર આગળ કરીએ.

स्वभावे वस्तुनोऽस्तित्वं नहि कालत्रयेऽपि वस्तुवत्संभवति. किन्त्वपेक्षां पर पर्यायेऽभि-
प्राय एव संभवति. ततोऽनेक स्वभावाविशिष्टे वस्तुन्यन्यधर्मोपेक्षणरूपगौणभावे नैक-
स्वभाव मुख्यभावेन वस्तुनिरूपणे प्रायोऽभि प्रायस्तत्रैव प्रथमलक्षणपर्यवसितिः. एव-
मन्यस्याभिप्रायोऽन्येषां वचनद्वाराबोध द्वारैव वा प्रतीयेतातस्तदपेक्षाप्रतिपादकं
वचनम् तद् ग्राहको वा बोधोऽपि नय, इत्यभिप्रायेणान्येषामपि लक्षणा नामैकैक
एव तात्पर्यं. उदाहरणं यथा कश्चिद्वदेत् “जलं नित्यं” अत्र यदि नयानभिज्ञोऽन्यदार्श-
निकः स्यात्काश्चित्तदैवद्वचनं मिथ्यैवेति वदेत्. कुतः? प्रत्यक्षतो विप्लवमानस्य शुष्य-
माणस्य चित्तश्चरस्य जलस्योपलब्धत्वात्; परन्तु तत्र जैननयमार्गाभिज्ञः कश्चित्स्या
तदा स इत्थं विवेचयिष्यति, यज्जलं द्रव्यपर्यायात्मकं, यद्वात्पादव्ययमौव्यात्मकं
तस्यात्युष्णमायोगेन वाष्परूपेणोत्पादः, प्रवाहिता रूपेणव्ययः, पुनलद्रव्य-
रूपेण अभिद्रवजन (हाइड्रोजन) ओपजन (ओक्सीजन) रूपेण वा प्रौढ्यम्.
यद्वाश्लैश्वर्ययोगेन घनभावे, घनभावेनोत्पादादिः, तथा च जलस्य शुष्यमाणत्वादिनाऽव-
धान्तरत्वेऽपि, न सर्वथा तादा इत्यतो जले न सर्वथाऽनित्यत्वं, नापि सर्वथा नित्यत्वं,
कन्त्यापेक्षिकशुभयमपिनित्यत्वमनित्यत्वं चास्ति. तथा च जलं नित्यमिति निरव-
धारणं वाक्यं न मिथ्या, प्रौढ्याभिप्रायेण जले नित्यत्वरपरिच्छेदस्य यथार्थत्वात्.
एवं कश्चिज् जलमनित्यमिति वदेत् तदापि तद्रव्यस्य पर्यायाभिप्रायेणोत्पाद-
व्ययतांशाभिप्रायेण वा, जलेऽनित्यत्वस्य यथार्थतया प्रतिपाद्यत्वेन, नानार्थमाहित्य
मिति नयदृष्टयवगाही पुरुषः, परस्परविरुद्धावपि धर्मौ (किम्पुनरविरुद्धान्) नय-
परिशोधिनाभिप्रायव्यवस्थयैकत्र समाविश्य नयवादस्येत्थं विरोधपरिहारकत्वं दर्शयेत्.

बहुपक्षं—पञ्चाशति शार्दूलविक्रीडितवृत्तम् “निःसेषांशजुषां प्रमाणविपर्या-
भूयं समामेदुषां, वस्तूनां नियतांशकल्पनपराः सप्तध्रुतास्तंगिनः । औदामीन्यपरा-
यणस्तदरे चांशे भवेयु नया, श्रेदेकान्तकलंकपञ्चकलुपास्ते स्तुतदा दुर्नयाः ॥१॥
तथैव शिग्यरिणावृत्तम्—अतो चित्रं चित्रं तच्च चरितमेतन्मुनिपते, स्वकीयानामेषां
विविधविषयव्यापिशोभनाम् विपश्चापेक्षाणां कथयति जयानां मुनयतां, विपक्षश्रे-
णूणां पुनरिहा विमो दुष्ट नयताम् ॥२॥

अतः यत्र नित्यत्वादिधर्मपरिच्छेपेण निरपेक्षं नित्यत्वं, नित्यत्वादिपरिहारेण
वा केवलमनित्यत्वं स्थापयितुमभिप्रेति चेत्, न दृष्टानयां नयाभातो वा निगद्यते

अयमेकान्तिकः पक्षो मिथ्यावादी परिगण्यते

तथाच दर्शनान्तरायाभिमतसिद्धान्तानामपि कयाचिदपेक्षया सापेक्षसत्यत्वेन स्वीकारो, जैनदृष्ट्या नानुचितः. यदुक्तं—नयोपदेशे “बोध्यादिदृष्टयोऽप्यत्र वस्तुस्पर्शेन नाप्रमाः. उद्देश्य साधने रत्न, प्रभायां रत्नबुद्धिवत्” ॥ १ ॥

नथाच बौद्धाभिमतक्षान्तिकवादस्य कथंचिदुद्देश्य साधकत्वेनांशिकसत्य-
तया ऋजुसूत्रनयपर्यवसायित्वेन, वैदान्तिकाभिमतोऽभेदवादस्याद्वैतवादस्य वा
विशुद्धसंग्रहकोदयतर्गतत्वेन, सांख्यसम्मतप्रकृतिपुरुषवादस्याऽशुद्धव्यवहार-
नयान्तर्भावेन, वैशेषिकनैयायिकयोश्च सामान्यविशेषोभयाभिप्रायात्मकनैगम-
नयमर्यादावर्तित्वेन, चार्वाकस्यापि लौकिकव्यवहारशालित्वेन वा सकलनय-
समुदायस्य प्रमाणधर्मभ्युपगच्छता जैनदर्शनेन संगृहीतान्येव सकलदर्शनानि.
दर्शनान्तराण्यैकान्तिकतया स्वाभिन्नदर्शनपरिक्षेपेण स्वकीय सत्यत्वं समर्थयन्त्येव-
द्देव तेषां दुष्टनयत्वं, नयाभासत्वं वा, जैनदर्शनं तु दर्शनान्तराभिमतसिद्धान्ता-
नामपि सापेक्षत्वेन नयरूपतया तेषामांशिकसत्यत्वं स्वीकृत्य, नयसमूहस्य
प्रमाणत्वं स्वीकरोति. यदुक्तं,—नमिजिनस्तुतिप्रसंगे श्रीमदानन्दघनजिता गाथा “जिन
सुरपादप पाय वखाणुं, सांख्य जोग रोज भेदेरे, आत्मसत्ता विवरण करता, लहो दुग
अंग अखेदेरे, पट् दर्शन जिन अग भणजे-२ भेद अभेद सुगतमीमांसक, जिनवर
दोय कर भारीरे, लोफालोक अवलम्बन भाजेये, गुरुगमथी अवधारीरे, प. ३ लोका-
यतिक कुल जिनवरनी, अंशविचार जो किजेरे तत्व विचारसुधारसधारा, गुरु
गमविण किम पिजेरे,” प. ४ ॥ न च प्रमाणैकांशस्य नयस्याप्रमाणत्वमाशेकनी-
यम्. अंशरूपस्यापि नयस्य वस्तुवंशे यथार्थपरिच्छेदकत्वात्. नापितत्प्रमाणरूपं.
प्रमाणैकांशत्वात् यदुक्तं—नयोपदेशे “न समुद्रोऽसमुद्रा वा, समुद्रांशो यथोच्यते,
नाप्रमाणं प्रमाणं वा, प्रमाणांशस्तथा नयः,” १. “स्वार्थं सत्याः” इत्यादि.

उपसंहारः

इत्थं च नयवादस्य वस्तुवंशपरिच्छेदकत्वशैल्यां विरोधपरिहारकदृष्टि-
बीजः न्यायि गर्भितत्वेन, “आसंवरो य संयवरो य, सुधो वा अहव अन्नो वा, समभाव-
भावि अप्पा लहइ मुखं न संदेहो,” मित्तीमे सव्वभूएस्स, वेर मज्झं न केणइ, इत्यादि
प्रचुरवचनामृतानां विद्यमानत्वेन, चावश्यमेव जैनसमाजे माध्यस्थ्यदृष्ट

हृदमूलत्वेन स्थातव्यम्, तथाप्याश्चर्यमस्ति. यत्साम्येभावा वा मध्यस्थभावस्वास्ता दूरे ?? परन्तु स्वकीयैः सह बन्धुभावस्यापि दौर्लभ्यम्. समुद्रसीति च परस्पर-
क्षेपार्थरोधक्षेपभावस्योत्तरं साम्राज्यं. न जानेऽयं प्रभावः किं हुण्डावसर्पिणी
कालस्य, कदाग्रहाभिमानरूपमोहमहीपालस्य, गच्छीय क्रियाविशेषादितमूलोद्देश-
त्वेन निविडरागद्वेषाभिहतचित्तमुनिचक्रवालस्य वा. अस्तु कथमपि. तथाप्याशा-
स्महे. यद्वचनविरोधोपशमकस्योच्चरहस्यवन्नयद्रादस्य जैनसमाजे कार्यप्रवर्तन-
रूपतया भवेत् पुनरुज्जीवनम्. म एवास्माकं भाव्युद्धारमार्गः, सन्मतिप्रेयाजको,
भ्रातृभावप्रचारकः श्रेयःसंसाधकश्च, इत्यलं विस्तरेण ॥

ॐ

शान्तिः !

शान्तिः !

शान्तिः !

श्रेयः परिचयः.

१ अर वसनथ श्रीमथ श. अ. जे. पी.

Aspire, break bounds, I say,
Endeavour to be good, and better still,
And best ! Success is naught, endeavour's all.

—Robert Browning.

યુવાવસ્થામાં સારી રીતે અભ્યાસ કરી પેટીમાં બેઠાયા, અને સંખ્યાવતી કાર્યોમાં લાગ લેવા લાગ્યા. સં. ૧૯૩૩માં માતાજી અને દાદીજીના ઉજ્જમણામાં થયેા ખર્ચ કર્યો. કચ્છ-સાવરામાં બન્ધ દેરાસર ૧૦૦૦૦ને ખર્ચે બંધાવ્યું. ૧૯૩૪માં પ્રતિષ્ઠા કરી. સં. ૧૯૫૨માં પોતાની જ્ઞાતિના ગરીબ બહુઓને એકે ભાવે અનાજ આપવા માટે દોઢવર્ષ સુધી દુકાન ઉઘાડી રૂ. ૫૦૦૦ ચાંપ્યાં. મુંબઈમાં પ્રથમ મંદીનો ત્રાસ દૂરકરવા મરજીથી પિડાતા લોકો માટે બંદર ઉપર તથા વર્ષ સુધી આપઘાતલ વાલુ રાખી રૂ. ૪૦૦૦૦ ખર્ચ્યાં. આથી નામદાર સરકારે તેમને ઉત્તમ પ્રમાણુવત આપ્યું.

સં. ૧૯૫૬ના ભયંકર દુષ્કાળમાં દુકાનથી પીડાતા લોકોને સારી મદદ આપી; પોતાના જન્મસ્થાન-સુથરી ગામમાં ગરીબો માટે દુકાન કઠી આ પાછળ રૂ. ૧૫૦૦૦ને ખર્ચ કર્યો. સરકારે તેમને 'જસ્ટીસ એન્ડ ધ પીસ' (જે. પી.-સુવેદના અમલદાર) ની પદવી આપી અને પછી 'રાય સાહેબ' તું ગિરફ આપ્યું. સાર્વજનિક સખાવત પણ સારી રીતે કરી. સર દીનશા પીટીટના સ્મરણ ફંડમાં રૂ. ૩૦૦૦, સર જમશેદજી હોસ્પીટલના નર્સિંગ ફંડમાં રૂ. ૬૦૦ લેડીનેર્થ કોટ હિંદુ એડનેજમાં રૂ. ૧૦૦૦, એડમ વાઇલીની હોસ્પીટલમાં રૂ. ૫૦૦, ફર્ગુસન કોલેજમાં રૂ. ૩૦૦, જખમી મયેસ જખાનીઓનની સારવાર નિગિરના ફંડમાં રૂ. ૧૨૫૨, ભર્યા છે.

ધાર્મિક સખાવતમાં પણ ધનનો ઝરો સારી રીતે વહેવાગ્યો છે. જૈનજીવ મંદીરોદ્ધાર માં રૂ. ૨૦૦૦, જિન-ગોરજીની મુદારણા અર્થે રૂ. ૭૫૦૦, ગ્રામીન પુસ્તકોધધારમાં રૂ. ૧૦૦૦, સિદ્ધક્ષેત્રમાં વીરજાઈ પાઠશાળા તથા પોતાના નામથી અંકિત જૈન બોર્ડિંગમાં રૂ. ૫૦૦૦૦ની ગંગવર-મહાભારત રકમ આપેલ છે. તે સિવાય પોતાના વતન સુથરી ગામમાં પોતાની બે ગત સ્ત્રીઓના સ્મરણુર્થે 'જેતનાઈ જૈનપાઠશાળા અને રતનજાઈ કન્યાશાળા' સ્થાપી છે. પોતાની વિદ્યમાન પત્નિ વાંસજાઈના નામથી જસાપુર ગામમાં જૈન પાઠશાળા ખોલી છે.

પોતે ધર્મપ્રત્યે આસ્થા રાખે છે, અને ધાર્મિક સંસ્કારો પોતાના કુટુંબ વર્ગમાં પડે તે માટે રા. લાસનને નિયોજેલ છે.

પોતાની જ્ઞાતિમાં કુસંપ હતો. તે તેમણે દૂર કર્યો છે, વળી તા. ૧લી એપ્રીલ ૧૯૨૧ ને રોજ મુંબઈ છોડી પારિસમાં તથા લંડન આદિ પરદેશ ગમન કરી સારી કુશળતા મેળવી પરદેશ ગમનનાં સવાલનો ફડકો કરી નાંખ્યો છે તે માટે તેમને ધન્યવાદ થતે છે.

હમણાં ૨૨૫૦૦૦-સવાળે લાખની સખાવત સાયન્સ ઇન્સ્ટીટ્યુટમાં મહાન લાયબ્રેરી સ્થાપવા માટે કરેલ છે, અને તેની કદરમાં નામદાર અંગ્રેજ સરકારે નાઇટનો ઉત્તમ ખીતાબ બદ્લો છે. જે ખિતાબ ભારતની સમગ્ર જૈન કોમમાં કોઇપણ વરને હજી સુધી બદ્લવામાં આવેલ નથી, અને સર વસનજી આપણી જૈન કોમમાં પહેલા સર થયા તે માટે તેમને અમે અતિશયુર્વક મુબારકબાદી આપીએ છીએ, અને હવે ઇન્છીએ છીએ કે:—

અર્થ—જેઓ તેને સમ્યગ્રીતે ગ્રહણ કરતા હતા તેઓ તેના પર જેવા પ્રીતિ રાખતા હતા તેવી બીજા કોઈપર પ્રીતિ રાખતા નહતા, કારણકે તેનું અંતઃકરણ પ્રેમાર્દ્ર હતું, અને કાર્યનો ઉદ્દેશ દૃઢપણે કાર્યસાધક હતો. તેના જીવનનું અર્થ રુદ્ધ-સત્યનિષ્ઠા-પ્રામાણિકતા હતું. તેનાં ખુદ્દમાં હૃદયથી બોલેલાં સત્યો ચેતનાવાનું છે, જ્યારે તેનાં રચૂસ હોઠ અચેતનનાં શાંત છે એટલે હવે તેમનું કહેવું આપણે સાંભળી શકનાર નથી,

શ્રીયુત ગોવિન્દજીનો જન્મ સં. ૧૯૪૦ થયો હતો, અને દેહોત્સર્ગ સં. ૧૯૬૮ આપાડ વદિ ૧૪ એટલે સને ૧૯૧૨ અગરટની ૧૧ મી તારીખે રવિવારે થયો હતો. આથી કુન્દી જૈન કોમમાં જ નહિ પણ સમગ્ર જૈન કોમને એક મહાન્ આઘાતવાળો ખેટ પડી છે,

પોતાના નાના (માતાના પિતા) ઘણી સારી સ્થિતિમાં હતા, પરંતુ પોતાના જન્મ સમયે ગરીબ સ્થિતિ આવી પડી, તાપણ અગ્ર ધૈર્વબળથી અગ્રેજી શિક્ષણ લઈ તેઓ સને ૧૯૦૬ માં બી. એ. ની Logic and moral Philosophy—(ન્યાય અને તત્ત્વજ્ઞાન) વિષય લઈ મુંબઈની સેન્ટ એલિયર કોલેજમાંથી બીજા વર્ગમાં પસાર થયા. ત્યાર પછી મેસર્સ કૅપ્ટન અને વૈદ્ય નામની સોહાલીસીટરની પેટીમાં આર્ટીકલ કલાર્ક તરીકે—સોહાલીસીટરની પરીક્ષાના અભ્યાસી તરીકે—જોડાયા તે દરમ્યાન સને ૧૯૦૯ માં બી. એ. એલ્. એલ્. બી. ની પરીક્ષામાં કૌતુક મેળવી.

ક્રમ છપાવાંતી તૈયારીમાં હતો ત્યાં અમુક વાંધો પડતાથી હેરફેરમાં પ્રગટ થતો અટક્યો છે. પરંતુ તે 'જૈન' પત્રના તા. ૬ મી અક્ટોબર અને ૧૯૧૦ ના અંકમાં પ્રગટ થયો છે. ત્યાર પછી 'હેરફેર'માં તેમના તરફથી એક પણ લેખ લખાયો નથી. આ પત્ર સિવાય બીજા તેમજ અન્ય રચણે તેમણે લેખો (જે કે ઘણા યોગ) લખ્યા હતા. ગુજરાતીના અંગ્રેજી કોલમમાં Piety નામના તખ્તસૂચથી સંગૃહીત શિખરપ્રકરણ ઉભું થયું ત્યારે તે પર અંગ્રેજીમાં લેખ લખ્યો હતો. 'આનંદ'માં આશાતનાનું સ્વરૂપ, વગેરે અને શ્રી રાજચંદ્ર જયંતીના બે પ્રસંગોએ આત્મસિદ્ધિ શાસ્ત્ર અને બીજાં એમ બે લેખો આદિ લખેલા પ્રગટ થયા છે. આ સર્વ ઉપરથી તેમજ તેમના સમાગમથી એ દૃઢ પ્રતીતિપૂર્વક જણાય છે કે તેમનો ધાર્મિક અભ્યાસ (કે જે મેટ્રિકમાં હતા ત્યારથીજ શરૂ થયો હતો) તે ધણો ગૂઢ, મર્મસ્પર્શી, સૂક્ષ્મ, અને સચોટ હતો; અને પોતે પાત્રશાત્ર ન્યાય અને તત્ત્વજ્ઞાનને ખાસ અભ્યાસી તરીકે પકડ કરેલ હોવાથી તે બંનેનું મિશ્રણ પોતાનામાં જૈન ધર્મના ઉંડા તત્ત્વજ્ઞાન પ્રત્યે સંપૂર્ણ આદર મેળવી શક્યું હતું.

(2) Religious, reading, writing or thinking, $\frac{1}{2}$ hour daily on average.

(3) After my income goes over Rs 1000 a year, one month every year on average to be devoted to the good of Jains by travel &c. If I fail to do so within 3 years, the income of 1 month of that year to go to charity. (my income in 1910 was 1500 \therefore 125 to go to charity or on religious travel.) Income in 1911, also 1500.

Informal Vows

No (1) Bidi, (2) Supari (3) Pan (4) Kandmul (5) Ringua to be used at all. સસ્ત્ર-અસન ત્યાગ for ever.

Strict & complete વ્રજચર્ચ at least till the end of 28 yrs. as possible or practicable til life & જીવેલવ,

પરિશ્રમ પ્રમાણ Rs $1\frac{1}{2}$ lac cash exclusive of other moveable property that may be at the time.

Partial, if not complete retirement after 45. Complete retirement betw. about 52-53.

Not to accept addresses.

Go to temple once daily if possible.

Intentions

(1) To write a Jain Religious Series for the use of school & college students in Gujrati, (મૂળ તત્ત્વોથી-અધ્યાત્મ માર્ગ સંપૂર્ણ.)

(2) Write 2 books in English. (a) Exoteric Jainism. (b) Esoteric Jainism.

(3) Take the 12 vrittis formally

(4) Cram up પ્રતિદ્વંદ્વવાદિ ચત્રા.

(5) Re-edit શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર on an analytical plan.

(6) Get યોગ દર્શન સમુચ્ચય & other books translated in English.

(7) Begin to learn Yoga-આસન-પ્રાણાયામ-ધ્યાન-સમાધિ. 15-1-11

ઉપર ૧૫-૧-૧૧ ના 'જૈન સમાચાર' ના સત્ય કથનવાળા ચત્રદોશો—

“ત્યારે કોઇ આશાજનક, વિદ્વાન, સ્વધર્મનિષ્ઠ, જાહેર હિંમતવાન અને કર્તવ્યપરાયણ સુવાનને જાહેર અંદોળી સારૂ કરતી વખતેજ કાળદેવેનો કાળીઓ થઇ પડતાં જોમએ છીએ ત્યારે ખેદ કરવાનું પણ સજનું નથી, રોવા જેટલીપણ શુદ્ધસાન રહેતી નથી, માત્ર એટલુંજ બોલાઈ જાય છે કે ‘અકળ છે કર્મની ગતિ’ !

આત્મગણુ ગોવિંદજી મુળજી મેપાણી બી. એ. એલ.એલ. બી જે કચ્છી જ્ઞેતાંબુર મુર્તિપુજક કોમમાં આશાજનક સાચો હીરો હતો, જેવામાં પોથીપાંડિત્ય નહિ પણ હૃદયની નિર્મળતા, સેવાશુધ્ધિ, જાહેર હિંમત અને શાંત વિચારેશીલ મગજ એ સર્વનું સુખી મિશ્રણ હતું,તે મોંઘા પુષ્પને ગળા અડવાડીઆમાં કાળદેવે ઝડપી લીધું છે. જૈનકોમનો ભવિષ્યનો શુધ્ધિશાળી અને હિંમતવાન સલાહકાર એકએક માત્ર ૨૬(૮) વર્ષની ઉંમરે આંતર્યાન થયો છે.—‘દૈવ’ના ભારી રમકડાંઓ ! મૃત્યુની અનિવાર્યતા વિચારો-વિચારો અને જાન્યુની અંદોળને લક્ષ્યબિંદુ બનાવો—બનાવો ! ”

૪ રૂપ નગરશેઠ ચીમનભાઈ લાલભાઈ.

Love all, trust a few, do wrong to none.

—Shakspeare.

અમદાવાદના નગરશેઠ ચીમનભાઈ લાલભાઈનો જન્મ સને ૧૮૮૪ના વર્ષમાં થયો હતો. તે વખતમાંજ તેમણે ગવર્નમેંટ હાઈસ્કૂલમાં કેલવણી લીધી હતી. તદન નાનપણમાંજ પોતાના પિતાશ્રી સ્વર્ગવાસ પામવાથી બધી મિલકતોનો સમૂહ વહીવટ લેવાનું માત્ર ૧૬ વર્ષની કુમળી વયમાં તેમને શિરે એકએક આવી પડ્યું હતું, અને તેમ છતાં તેમનો વહીવટ એવી સતોષકારકરીતે કર્યો કે બધાનો તેમના વિશે સરસ અભિપ્રાય બધાપણો છે. તેમને નગરશેઠ (મેરિટ)નો માનવતો ખિતાબ હતો કે જે ખિતાબ જહાંગીર ખાદશાહ તરફથી તેમના પિતામહના પિતામહ અને તેના પિતામહને સંપ્રતિષ્ઠા સેવે આપવામાં આવ્યો હતો અને તેમને તે ઉપરાંત મોગલ સહેનશાહનને લરકરી કિંમતી મદદ આપવા માટે ખાસ રાજ્યકૃપાના ચિન્હ અર્ધે અમદાવાદની ઐકાદ્રાષ્ટ ટકુટી (જકોત) વસુલ કરવાનો હક મળ્યો હતો અને આ હક ધ્રીટી સરકાર તરફથી સંમત થયો છે અને તે માટે વાર્ષિક રૂ. ૨૨૦૦ની રકમ નિર્ણય કરવામાં આવી હતી. આ બધું વિગતવાર વર્ણન અખ્યાત પ્રસારક મંડળ તરફથી નીકળવાના ‘જૈન ઐતિહાસિક ગ્રંથમાત્રા-મણિકા ૧૨૦’—એ પુસ્તકમાં આપેલ છે.

શેઠ ચીમનભાઈ જાહેર પ્રજાના હિતના સલાહકારોમાં ધણો ઉત્સાદ બર્ણો બાગ લેના દત્તા. સાંસદિકે. પ્રાર્થિક અને કેવળજાને લગતા બધા જૈન સલાહકારોએ તેમનું ખાસ ધ્યાન ખેંચ્યું હતું. તેના પરિણામે અમલનેદમાં મળેલી જૈન પ્રતિષ્ઠા કોન્ફરન્સના પ્રમુખ, અમદાવાદની જૈન કોન્ફરન્સની સ્થાપના કરીશીના પ્રમુખ, અને છેલ્લે સરદાર બદાદુર લાલભાઈના હમદાં થયેલા સ્વર્ગવાસને લઈને આજુબેજુ કલ્યાણજીની પેદીના પ્રમુખ દત્તા, અને તે પહેલાં

શ્રી જૈન શ્રેતાગ્નર કોન્ફરન્સ હેન્ડલર. સપ્ટેમ્બર ૧૯૧૨ (પર્યુપલ્ય આંક)

LATE NAGAR SETH CHAMANBHAI LALBHAI.

સદગત નગરસેઠ ચમનભાઈ લાલભાઈ

જન્મ સં. ૧૯૪૦

દેહોત્સર્ગ સં. ૧૯૬૮.

એક કાર્યવાહક હતા. સાર્વજનિક આયતનમાં પણ તેમણે અમદાવાદની મ્યુનિસિપાલિટીના એક મેમ્બર અને ગુજરાત કોલેજબોર્ડના મેમ્બર તરીકે ઉપયોગી સેવા બજાવી છે. સ્વભાવે શાંત, સરસ, વિવેકી અને મિલનસાર હતા; અને પ્રવાસગમનના ઘણા શોખીન હતા. તેમણે આખા હિંદનો પ્રવાસ કર્યો છે.

જૈન કોમમાં આ યોગે અને કુટુંબ ચોડા મહિનામાં જ વીર પુરષોની જગદી ખોટ પડી છે. સરદાર બહાદુર શેક લામલાઈ દલપતભાઈ, અ.શાળનક સ્વતંત્ર વિચારક મી. મેપાણી ના શેકગળનક સ્વર્ગવાસના લાણુશ્રુતીતાગમ છે તેવામાં એકાએક ગઈ તા ૨૧મી આગસ્ટ ૧૯૧૨ને દીને માત્ર ૨૮ વર્ષની અવધ ઉમરે સહજ ખીમારી બોગવી અમનલાઈ શેક સ્વર્ગસ્થ થયા છે. પ્રભુ તેમને સદ્ગતિ, શાંતિ અર્પો!

આ ભક્ત, સંઘ, અને જ્ઞાનદાન વીરના સ્વર્ગવાસથી જૈન કોમને અને ગુજરાતી સમસ્ત પ્રાંતને અત્યંત દુઃખ થયું છે, અને અમદાવાદના બહુશ્રીતા શહેરી સર ચિતુલાઈની રતુત્ય હીમચાલથી એમના સ્મારક તરીકે ટાકેત દોલ બાંધવાની હીમચાલ પણ ચતી સંભાળાય છે. આ હીમચાલથી તુરતજ રૂ. ૨૫૫૦૦)ની રકમ ભરાઈ ગઈ છે, અને ઇચ્છીએ છીએ કે અમદાવાદના શ્રીમંત શહેરીઓ આમાં ખાસ લાગ લેશે.

શ્રી જૈન જ્વેતાંબર કોન્ફરન્સ વર્તમાન.

૧ સુકૃતભંડારકંડ

(સંવત ૧૯૬૮ ના આધિક અશાઠવદિ ૨-આવણુ વદિ ૨. માહે જુલાઈ, અગષ્ટ ૧૯૧૨)

અથા માસ આખરના વચુલ ૩ ૧૯૮૦-૩-૦

ઉપદેશક મી.—વાડીલાલ સાંકળચંદ-સુરત હસ્તો.

ઓરપાડ ૬૧, સરસ ૧૧૧, અરોહરા ૧૧૧, મોરચાણુ ૦૧, કંચરાજ ૧, કોળ્યા ૧૧, ભાહોલા ૧૧, મંદ્રોઈ ૭, ઇલાવ ૦૧, શાહોલ ૧૧, ઉમરાસી ૦૧, કુડસદ ૮૧૧, કોસાડ ૬૧૧, નવસારી ૧૭૧૧, જલાલપોર ૫૧૧, તપડી ૩, સીમળગામ ૦૧, નરોદ ૭, મરોલી ૫૧૧, ડામેલ ૧૬૧, કનસાડપા, વાંત ૧૨૧૧, સચીન ૦૧, પારડી ૧, બારડોલી ૩૩૧૧, વાંકાનેર (સુરત) ૧૨૧૧, મેળવાડ ૨૧૧, બાહુપુર ૧૧૧, મદી ૩.

કુલ રૂ. ૧૮૮-૪-૦

ઉપદેશક મી. અમૃતલાલ વાડીલાલ—સુરત હસ્તો.

ભાંડુન ૧૭, પીંજરત ૪, દામકા ૧૨, ઇચ્છાપુર ૦૧, પાલ ૬, અગાજણુ ૭, સંદેર ૧૦૧, કાળીઆવાડી ૫, સીસોદરા ૪૧૧, નવાતગાવ ૭, અસ્તગામ ૧૫, અડમુપા ૧૫, ચંદવાસણુ ૮૧૧,

કાલવા ૧૭, ઇચ્છાપુર ૨૪૫, સાલેજ ૨, ધમગાજા ૮, અમલસાડ ૯, હુસવાસ ૬,
બીલીમોરા ૧૫, પનાર ૫૬. કુલ રૂ. ૩૧૫-૮-૦

ઉપદેશક મી. પુનસાલ પ્રેમચંદ—સીરોહી સારવાડ

આંબુજી નવાળી ૧૫૫, સીરોહી ૧૦૫, રોહીડા ૨૮, પાંસા ૧૩, ધનારી ૮, નીરોડા ૧૫,
કાછોત્રી ૧૧, આખરવાડા ૧૧ ભાવરી ૭, નાંદીયા ૨૧, પીંડવાડા ૨૨. કુલ રૂ. ૨૩૩-૮-૦

ઉપદેશક મી. છોટમલજી વોહરા—મદવાડ (માહે માર્ચ તથા એપ્રિલ ૧૯૧૨.)

આગદુ ૧, રાવસ ૪૫, ગાદણો ૨, ચેલાવસ ૪, મુગવાનપુરા ૧, હેમલીઆવસ ૦૫,
બાસણ ૧૫૫, સાંડીઆ ૬૫, મુરખા ૧, ચતરાજીનાગુડો ૫, સામાજીનોગુડો ૧૫, દરી-
આમોત્રી ૩૫, સારંગવાસ ૧, બીજીજનો ગુડો ૫૫, રાવરો ૧, દરમાવસ ૨૫, દોરનડી ૧,
પીપળીઆ ૧૦, બાસીઆ ૨, મોરો ૧૫, રામપુરા ૪૫, નીયાડા ૩૫, ચાવડીઆ ૬, દવ-
રીઆ ૫, પાટવા ૨૫, દેવડી ૪૫, અટગડો ૫૫, બડાગુડા ૧૫૫ એપ્રિલ ૧.

કુલ રૂ. ૮૦-૮-૦

૫ આગવાનોએ પોતાની મેજે મોકલ્યા.

ચંદુરબખર ૫૫, રા. રા. પોરચંદ મુનીમ માર્ફત. ભોપાળ ૯૫, શેઠ ગોડીલાસજી. બેંગ-
લોર ૨, શેઠ બી. એફ સાલમચંદ ગુડેજી. કલકત્તા ૩૪૫ બાબુ રાવકુમારસિંહજી. કુલ રૂ. ૫૧-૪-૦

એક્ટર કુલ રૂ. ૨૮૫૮-૧૧-૦

૨ ઉપદેશક. પ્રવાસ.

ઉપદેશક મી. વાડીલાલ સાંકળચંદ

૧ કોર—અહીં લાઈબ્રેરીના મકાનમાં વગેરે રથો સંપ, કેળવણી તેમજ બીજા
વિષયો સંબંધી ભાષણો આપવામાં આવ્યાં હતાં. અહીંના ન્યાયાધીશ રા. રા.
નાનાશાહ ચેરનનજી તરફથી આવેલ પંચમાં જણાવે છે કે આજ વડતાઓથી જૈન
કોન્ફરન્સ દેશમાં ભરું કરવાને જે સાહસ ઉઠાવ્યો છે તે બદલ કોન્ફરન્સને ધન્યાદ
ધટે છે. અને ઉમેદ છે કે એવાજ ઉપદેશકો વિશેષ નીમી ગામેગામ વાડીલાલ જેવાં
ભાષણો આપે તે દેશની ઉન્નતિ યજ્ઞને લાંબો વખત સામયે નહીં તેજ પ્રમાણે
નવસારી પ્રાંતના ન્યાયાધીશ સાહેબ તરફથી પણ જણાવવામાં આવેલ છે.

૨ માંગરોળ વાધરી-અહીં જૈન કોમ સાથે નમામ મુસન્નમાન (વડોરા) વગેરેની સભાઓ
ભરી સંપ, કન્યા વિકાસ, હૃદયથા વગેરે વિષયો ઉપર ભાષણો આપતાં બધા ઉપર
સારી અસર થઈ હતી.

૩ ભાદેશ-અહીં કન્યાવિકાસ નથી. છતાં પ્રતિજ્ઞાઓ લેવામાં આવી છે. અહીં હૃદયથા
ઉપર ભાષણ આપતાં તેની અસરથી દેરી નિમિતે શરૂ માંસ પાપરનારાઓને સારી
અસર થઈ છે અને તેઓએ પ્રતિજ્ઞાઓ કરી છે.

કુડસદ-અહીં ગામ લોકો સમક્ષ ભાષણો આપતાં કન્યાવિક્રયને માટે કેટલાકોમાં પ્રતિબંધ થયેલ છે. પ્રમુખ પદે મારતર ભગવાનજી હતા.

નવસારી-અહીં ગામ લોકો તથા શ્રી જૈન સંઘ સમસ્ત રૂબરૂ ભાષણો આપી સારી પ્રિતિ મેળવી છે.

ઉપદેશક મી. અમૃતલાલ વાડીલાલ.

સીસોદરા-અહીં કોન્ફરન્સના દુરુપો ઉપર એકમતા, કન્યાવિક્રય, બાળલગ્ન, ધર્મ વગેરે વિષયો ઉપર ભાષણો આપી સારી અસર કરી છે.

ખડમુખા-અહીં સર્વ કામ સમક્ષ સંપ, કન્યાવિક્રય, બાળલગ્ન વગેરે વિષયો ઉપર ભાષણો આપતાં દયાવ થવા કે, ૧ હોળી પુણ્યના અંદર જૈનોએ ભાગ લેવો નહીં, ૨ સ્ત્રીઓએ લગ્ન પ્રસંગે દ્રવ્યો આપાં નહીં, ૩ લગ્નવા રમાડવા નહીં, ૪ કન્યાવિક્રય થતો નથી છતાં પણ ભાષણથી સારી અસર થઈ છે.

૩ હરેજીપુર-સંપ, જીવદયા વગેરે વિષયો ઉપર ભાષણો આપતાં અહીંના કેટલાક કોળી લોકોએ દારૂ નહીં પીવા પ્રતિજ્ઞાઓ લીધી હતી.

૪ કોલવા-અહીં જૈન સંઘ સમસ્ત સાથે બીજાં લોકોને એકઠા કરી ભાષણો આપતાં દરેક ઉપર સારી અસર થવા પામી છે અને તેથી સારો લાભ થયો છે.

ઉપદેશક મી. પુંજલાલ પ્રેમચંદ

૧ પાલજીપુર-શેઠ બાલાભાઈ મટાભાઈ તથા પારી. મણીલાલ ખુશાલચંદ જણાવે છે કે ઉપદેશક મી. પુંજલાલની ભાષણ શક્તિ સારી છે તેમજ તેઓ ખંતીલા અને ઉદ્યમી હોવાથી સાદું કામ કરી શકે છે. આપણે સર્વ જૈન જંધુઓએ કોન્ફરન્સને માન આપી સુકૃત બંડાર ફંડને અમલમાં મૂકીએ તો ૧૪ લાખની વસ્તીના પ્રમાણે ૩૦ લાખ રૂ. થાય એટલે દરેક કામ સારું થાય. તેમજ શેઠ ધરમચંદ એક્ષરજીભાઈ અને મુનિ મહારાજ વિનય-વિગયજીએ પણ પોતાનો સારો અભિપ્રાય દર્શાવ્યો છે.

૨ વેંડયા-અહીં સંપ, કન્યાવિક્રય ઉપર ભાષણોથી સારી અસર થઈ છે.

૩ અડીસર-અહીં સંપ, કન્યાવિક્રય દાનિ કારક રિવાજો વગેરે વિષયો ઉપર ભાષણો આપતાં ઘણી સારી અસર થવા પામી છે. એમ આગેવાનો તથા સ્કૂલ માસ્તર જનલાલ જણાવે છે.

૩ ધાર્મિક હિસાબ તપાસણી ખાતું.

(તપાસનાર-શેઠ મુનીલાલ નરનાચંદ. ઓ. ઝોડીદર શ્રી જૈન સ્વેચ્છ કોન્ફરન્સ.)

૧ એરબુજ-(મદાલ મેદસાણા) (ઉ. ગુજરાત)

શ્રી ચંદ્રપ્રભુજી મહારાજનું દેરાસર.

આ સંસ્થાનો સંઘ તરફથી વહીવટકર્તા વહોરા હકમચંદ નથુચંદના હસ્તકનો સંવત ૧૯૪૬ થી સં. ૧૯૧૮ ના વૈશાક શુદ્ધિ ૨ સુધીનો દિસાજ તપાસતાં જણાયું કે નામું રીતસર રાખવામાં આવ્યું નથી. તેમજ બહાર ગ.મની ટીપો કરી દેરાસર બંધાવ્યું તેનો દિસાજ રીતસર રાખવામાં આવ્યો નથી. તેમજ સં. ૧૯૪૬ થી આજ સુધીમાં ધર્માદાના દિસાજો પણ કોઈના કર્યા નથી. તે આ ખાતા તરફથી સુવેના દિસાજો ચોખ્ખા કરી વહીવટ સારી રીતે રાખવાની સૂચના કરવામાં આવી છે. આથી ખામીઓ દેખાણી તેનું સૂચન પણ વહીવટકર્તા શ્રદ્ધાથી આપવામાં આવ્યું છે.

લાંઘણુજી—(મહાત્ત મેદસાયા, ઉ. ગુજરાત.)

શ્રી વાસુપુજ્ય મહારાજનું દેરાસર.

સદરહુ સંસ્થાનો સંઘ તરફથી વહીવટકર્તા શેઠ ખોડીદાસ હગનજી હસ્તકનો સંવત ૧૯૬૬ ના કારતક શુદ્ધિ ૧ થી સંવત ૧૯૧૮ ના વૈશાક શુદ્ધિ ૧ સુધીનો દિસાજ તપાસતાં જણાયું છે કે નામું રીતસર રાખી વહીવટ સારી રીતે ચલાવે છે પણ દેરાસરજીની મોટી રકમ એક વેપારીની પેટી ચલાવવામાં આવતી હોય તેની માફક ગામ મધ્યેના આવકોને ધીરવામાં આવી છે અને તેનાં નાણા દહીસુધી વસુલ થતાં નથી. તેથી કરી વહીવટકર્તા શ્રદ્ધાથી નાણાં તકીદે વસુલ કરવા સૂચવવામાં આવ્યું છે, અને જે જે દેણદારો પાસે ઉધરાણી કરવા છતાં નાણાં ન ચૂકાવી આપે તેઓનાં નામની ટીપ આ ખાતા તરફ મોકલવા કહેવામાં આવ્યું છે.

પક્ષીવડ—(મહાત્ત કલોલ-ગુજરાત.)

કરતા નથી તેમ નાણાં આપતા નથી તે ઉપર ધ્યાન આપવા વહીવટકર્તા ગૃહસ્થોને સૂચવવામાં આવ્યું છે. તપાસણી દરમિયાન જે જે ખામીઓ દેખાણી તેનું સૂચનપત્ર વહીવટકર્તા ગૃહસ્થોને આપવામાં આવેલ છે.

નોટ-આ ખાતા તરફથી તપાસવામાં આવેલા ધાર્મિક સંસ્થાના હિસાબોને લગતા જે રિપોર્ટો પ્રગટ કરવામાં આવે છે તેમાંનાં કેટલાક રીપોર્ટોમાં જણાવવામાં આવે છે કે જૈન શક્તી પ્રમાણે નામું લખવામાં અથવા-હિસાબ રાખવામાં આવતો નથી. તે જૈન શક્તી પ્રમાણે કેવી રીતે હિસાબ રહી શકે તેના ખુલાસામાં જણાવવાનું જે આપણી ધાર્મિક સંસ્થાઓનાં દેવ દ્રવ્ય, જ્ઞાન દ્રવ્ય, સાધારણ દ્રવ્ય, કેસર, સુખડ, ખાંદલા તથા સારા માર્ગ તથા નિરાશ્રિત વિગેરે ખાતાંઓ હોય છે તેમાં પહેલાં જે ખાતાનું દ્રવ્ય ખીમ કાષ્ટપણ ખાતામાં વાપરી શકાતું નથી. સાધારણ ખાતાનું દ્રવ્ય ચોકસ ધાર્મિક ખાતાંઓ સિવાય ખીમ ખાતાંઓમાં વાપરી શકાતું નથી, છતાં કેટલીક સંસ્થાના વહીવટકર્તાઓને જૈન શક્તીનો અનુભવ નહીં હોવાથી અથવા જે દરકારીથી પોતાની ખુશી પ્રમાણે દરેક ખાતાનું ખર્ચ દેવ દ્રવ્ય ખાતે લખે છે જેથી જૈનીઓ દેવ દ્રવ્ય તથા જ્ઞાન દ્રવ્યના લેખમાં પડી દુઃખી થાય છે, તેથી ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણે લખવામાં આવે છે. આપણી ધાર્મિક સંસ્થાને કમતા ખર્ચના હિસાબ જૈન શક્તી પ્રમાણે લખવામાં આવે તો ઉપર જણાવેલી અડચણો દૂર થઈ જાય.

ના. શહેનંશાહને આપેલ માનપત્રનો આવેલ જવાબ.

Copy of the letter received from Collector of Bombay in relation to the Address given by the Jain Community to their Imperial Majesties.

529

No. L. R. 5980 of 1912.

Bombay Collector's Office.

22nd August 1912.

Sir,

In continuation of this office letter No L. R. 1927, dated the 26th March 1912. I am directed to inform you that the address of the Jain Community of the Bombay Presidency has been laid before Their Imperial Majesties.

2. I am further directed to convey to you and to your co-signatories of the address the thanks of His Majesty the King Emperor for your Community's loyal and dutiful address.

I have &c

(signed) E. L. Sale.

Collector.

વસુલ આવેલ લવાજમ સંબંધીની સૂચના.

આ ગાસિકના અગ્રાંટ માસના અંકથી વી પી. કરવાનું શરૂ કરવામાં આવેલ છે તેમજ મુબદ્દના આહોકાનાં (નટકના લાગમો) બીલ જન.વી પટ્ટાવાળા મોદીત લવાજમ વસુલ કરવામાં આવે છે. લવાજમનાં પહોંચ આ અંકમાં આપવા વિચાર હતો પણ જગ્યાના સંકોચને લીધે તેમ જની શક્ય નથી લગભગ ૨૫૦ વી. પા. ના રૂપીઆ આવી ગયા છે. નામનાં પહોંચ આપતા અંકથી આપવામાં આવશે. જાંજીવારના આહોકાના લવાજમના રૂ. ૪૬-૧૪-૦ એક સાદરચંદ દેવચંદ મોદીત મત્યા છે તેઓની નામવાર પહોંચ પણ હવે પછીના અંકમાં આપીશું.

પર્યૂપણ અંક.

આ અંક દળદાર અને વિદ્વાનોના ઉત્તમ વિષયોથી ભરપૂર થયો છે એ મા ૧૪ સ્વીકારશે, એટલે વધુ પ્રશંસા કરવાની જરૂર રહેતી નથી. આ અંકની નકલ એાઈ હોવાથી છટક મળી શકશે નહિ, પરંતુ જે સુત્ર મહાશયો નવા આહક તરીકે નામ નોંધાવશે અને લવાજમ મોકલી આપવા કૃપા કરશે. તેમને આ અંક પર હક રહેશે. આહુ આહુકો આ અંક પહોંચે નીકળતું લવાજમ મોકલી આપવા કૃપા કરશે અને આ ટોન્ડરન્સને વધુ શ્રમ અને ખર્ચમાં ઉતારશે નહિ એમ અમે તે સંપૂર્ણ આશા છે.

મેનેજર-જન-એ-કો-હેરલ્ડ.

આ પત્રના તંત્રી કૃત પુસ્તકો.

નયકાવુંડા	(નયપર સરત્ર વિવેચન સાથે)	૦-૧-૦
જિનદેવદર્શન	(પ્રભુના દર્શનનું સ્વરૂપ સમજાવનાર)	૦-૩-૦
સામાયિકસૂત્ર	(અર્થ, ભાવાર્થ, વિવેચન સહિત)	૦-૧-૦
જેનકાવ્યપ્રવેશ	(સુંદર સ્તવનો પદ્ધિ, વિવેચન સાથે)	૦-૬-૦
સમ્યક્ત્વના ૬૬ બોલનોમંત્રાય (શ્રી સ્તોત્રિનિબલ કૃત ભાવાર્થ સાથે)		૦-૧-૦
જથાખંધ યા ખુટક યા પ્રભાવના માટે-સખો.		

ખાલાભાઈ દગનલાલ પ્રાક.બટનીબાળ અમદાવાદ.

કેશવ હીરજીનો કુંપની પાવધોની મુબઈ.

વિપયાનુક્રમણિકા.

1 Give us men-A Poem-(Oliver Wendell Holmes)	2૦1
2 Naya-Karnika A Primer of Jain Logic.	262
3 A Synopsis of the theory of Karma. (Sushil)	271
4 Karmas: (A Seeker)	277
૫ ખમાયું છું ક્ષમા કરજો! —એક કાવ્ય.	૨૮૧
૬ ક્ષમાપના (રા. રા. મહેન)	૨૮૧
૭ શ્રી પર્યવશ પૂર્ણાહુતિ (રા. રા. મનસુખ કિરત્યંદ મહેતા)	૨૮૨
૮ પર્યવશ પર્વ ને આપણું કર્તવ્ય.	
(રા. રા. ન્યાયચંદ લક્ષ્મીચંદ સોની બી.એ., એલ્.એલ્.બી.)	૨૮૭
૯ શ્રીમદ્ વીરપ્રભુ સ્તુતિ.—કાવ્ય (રા. રા. પ્રાણજીવન મોરારજી શાહ.)	૨૮૨
૧૦ વીરપ્રભુનો જન્મોત્સવ (રા. રા. વીરમણી.)	૨૮૫
૧૧ શ્રી મહાવીર જયન્તિ (ગં. સ્વ. બહેન નિર્મળા.)	૨૮૬
૧૨ ઐતિહાસિક પુરૂષોનો ઉત્સવ સામારે કરવો જોઈએ!	૨૮૯
૧૩ પ્રભુસરણે—કાવ્ય. (રા. રા. વસન્ત)	૩૦૩
૧૪ શાક્ષિભદ્રો ગૃહત્યાગ—ખંડકાવ્ય (રા. રા. અમૃત.)	૩૦૪
૧૫ શાક્ષિભદ્ર—એક ટુંકી ધર્મકથા.	૩૦૬
૧૬ સદગત શ્રી ગોવિન્દજીને.....સ્નેહાંજલિ! —કાવ્ય (રા. રા. અમૃત.)	૩૧૨
૧૭ સાધારણ જિનસ્તવન.—કુમારપાળ બ્રૂપાળ વિરચિત	
(સન્નિવ્રત મુનિશ્રી કુંપૂરવિજયજી.	૩૧૩
૧૮ મિ. હર્ષદેવસનનાં પ્રતોનાં ઉત્તર. (રા. રા. મનસુખલાલ કિરત્યંદ મહેતા.)	૩૧૬
૧૯ પત્ર પ્રાસાદ—બહેનનો પત્ર (ગ. રા. સંન્યારી.)	૩૧૯
૨૦ શિયળ વિનાની નારી —કાવ્ય. (રા. રા. પ્રાણજીવન મોરારજી શાહ)	૩૨૫
૨૧ જૈન સાહિત્યની શુભસત્પર અસર	
(રા. રા. કૃષ્ણજ્ઞાત મોહનલાલ ઝવેરી. એમ. એ., એલ્.એલ્.બી.)	૩૨૬
૨૨ જૈન પારિભાષિક શબ્દો અને શુભરાત્રી લાપાના શબ્દકોશો.	
(ગ. રા. સુનીલાલ વર્ધમાન-શાહ.)	૩૨૮
૨૩ એક પર્યેષક ચિત્ર —કાવ્ય. (રા. રા. અમૃત.)	૩૨૧
૨૪ બ્હાલ વૈજ્ઞાંતી દેવપૂજા.—કાવ્ય. (રા. રા. લલિત.)	
૨૫ જૈન સંસ્થાઓ. (રા. રા. ભોગીન્દ્રરાવ ૨. દિવેદિયા. બી.એ.)	૩૩૨
૨૬ જાનધર્મ (રા. રા. હરકેમચંદ હરજીવન મણિવાર. એમ. એ., એલ્.એલ્.બી.)	૩૩૭
૨૭ અમે તો દીનપત્તાન (રા. રા. લલિત)	૩૪૨
૨૮ શ્રીમદ્ જ્ઞાનસારજી	૩૪૩

- ૨૯ મનનું પ્રાપ્ત્ય—કાવ્ય, (શ્રીમદ્ જ્ઞાનસારછ)
 ૩૦ નિશ્ચયે 'હુ'—કાવ્ય " " "
 ૩૧ આત્મવિસ્મૃતિ—કાવ્ય " " "
 ૩૨ સાધુનો ભેષ—કાવ્ય " " "
 ૩૩ ધર્મનાં ચિન્હ (રા. રા. કુંવરછ આણ્ણંદછ)
 ૩૪ પ્રભુછ! આપ વિના કોઈનો આધાર નથી—કાવ્ય, (રા. રા. વસન્ત.)

- ૩૫ કેન્દ્રરત્ન ગાંભાતાનું રક્ષણ કરો.—કાવ્ય (મુનિશ્રી ભુદિસાગરછ)
 ૩૬ હિંદની દોષત—કાવ્ય, (રા. રા. દિવાનો.)
 ૩૭ હિંદનો વ્યાપાર—કાવ્ય, (રા. રા. દિવાનો)
 ૩૮ વાર્ષિક સરવૈયું. (રા. રા. અમરચંદ ઘેનાભાંછ.)
 ૩૯ નિરાશા — કાવ્ય, (રા. રા. વસન્ત)
 ૪૦ નિરાધાર દશા —કાવ્ય (" " ")
 ૪૧ હવે શું કરયું!—કાવ્ય (" " ")
 ૪૨ હવે કયે રહેને જઈયું (રા. રા. સમયધર્મ)
 ૪૩ પ્રગત્ત આશા.—કાવ્ય (રા. રા. વસન્ત)
 ૪૪ પ્રતિક્રમણ (મુનિશ્રી ચારિત્રવિગ્રંથછ)
 ૪૫ ધાર્મિક દૈનિકને પ્રોત્સાહ—કાવ્ય (રા. રા. વસન્ત)
 ૪૬ પ્રેમપાંથી [રા. રા. ઉપશમ]
 ૪૭ શુદ્ધેવની સ્તુતિ — કાવ્ય [ગં. રવ, નિર્મળા બહેન]
 ૪૮ નવ વિચારણા (મુનિ ધી રત્નચંદ્રજી)
 ૪૯ ચિત્ર પરિચય (સર વસન્તછ ત્રીકમછ, શેઠ લાલભાઈ હનપતભાઈ, શ્રીયુત
 મહેપાણી, નર.રશેઠ ચીમનભાઈ લાલભાઈ)
 ૫૦ જૈન કેન્દ્રરત્ન વર્તમાન

પ્રાર્થસ ગુજરાતી સભા
 તરફથી સપ્રેમ ભેટ

